T.C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

MEVLÂNA ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

MEVLÂNA VE MEVLEVÎLİK ARAŞTIRMALARI ANA BİLİM DALI

MEVLÂNA VE MEVLEVÎLİK ARAŞTIRMALARI BİLİM DALI

TÂHİRÜ'L-MEVLEVÎ'NİN ŞERH-İ MESNEVÎ'SİNDE (7.-12. C.) HADİSLER, HZ. MUHAMMED (S.A.V.) VE DÖRT HALİFE

BÜŞRA HARMANCI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ NURGÜL SUCU KÖROĞLU

KONYA 2021

T.C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

Mevlâna Araştırmaları Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı:	Büşra HARMANCI
	Numarası:	177201001010
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları / Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒
	Tez Danışmanı:	Dr. Öğretim Üyesi Nurgül SUCU KÖROĞLU
	Tezin Adı:	Tâhirü'l-Mevlevî'nin Şerh-i Mesnevî'sinde (7.-12. C.) Hadisler, Hz. Muhammed (S.A.V.) ve Dört Halife

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası

(İmza)

Alaeddin Keykubat Yerleşkesi Müze Binası (Merkez Kütüphane Arkası) Kat: 1 Selçuklu / KONYA

Telefon: (0 332) 223 08 14 Faks: (0 332) 241 03 45

E-posta: mevlana@selcuk.edu.tr Elektronik Ağ: http://www.mevlana.selcuk.edu.tr

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Mevlâna Araştırmaları Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin		
	Adı Soyadı:	Büşra HARMANCI
	Numarası:	177201001010
	Ana Bilim Dalı	Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları
	Bilim Dalı	Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒
	Tez Danışmanı:	Dr. Öğr. Üyesi Nurgül SUCU KÖROĞLU
	Tezin Adı:	Tâhirü'l-Mevlevî'nin Şerh-i Mesnevî'sinde (7.-12. C.) Hadisler, Hz. Muhammed (S.A.V.) ve Dört Halife
	Tezin İngilizce Adı	The Hadiths in Tâhirü'l Mevlevî's Şerh-i Mesnevî (7.-12. C.), Hz. Muhammed (S. A. V.) and Four Caliphs

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan **"**Tâhirü'l-Mevlevî'nin Şerh-i Mesnevî'sinde (7.-12. C.) Hadisler, Hz. Muhammed (S.A.V.) ve Dört Halife**"** başlıklı bu çalışma **28 / 07 / 2021** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvanı	Adı Soyadı	Jüri	İmza
Dr. Öğr. Üyesi	Nurgül SUCU KÖROĞLU	Danışman	
Prof. Dr.	Mithat ESER	Asil	
Prof. Dr.	Kemal KAHRAMANOĞLU	Asil	
Prof. Dr.	Semra TUNÇ	Yedek	
Doç. Dr.	Şerife AKPINAR	Yedek	

Not:
Bu form ıslak imzalı olarak Enstitüye teslim edilecektir.
Yükseköğretim Kurulunun aldığı karar gereği tez ve CD içerisinde ***imzalı hali yer almayacaktır.***

Alaeddin Keykubat Yerleşkesi Müze Binası (Merkez Kütüphane Arkası) Kat: 1 Selçuklu / KONYA
Telefon: (0 332) 223 08 14 Faks: (0 332) 241 03 45
E-posta: mevlana@selcuk.edu.tr Elektronik Ağ: http://www.mevlana.selcuk.edu.tr

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ VII
KISALTMALAR X
GİRİŞ 11
TÂHİRÜ'L MEVLEVÎ'NİN HAYATI SANATI VE ESERLERİ 13
Hayatı ve Sanatı 13
Eserleri 16
I. BÖLÜM 20
MESNEVÎ'DE YER ALAN VE ALMAYAN, TÂHİRÜ'L MEVLEVÎ'NİN ŞERHE EKLEDİĞİ HADİS-İ ŞERİFLER 20
A. MESNEVÎ'DE HADİS-İ ŞERİFLERİN YER ALDIĞI BEYİTLER 20
A.1. Tam Metni Yer Alan Hadisler 20
A. 2. Nakıs Hadisler 21
A. 3. Telmih Edilen Hadisler 27
A. 1. TAM METNİ YER ALAN HADİSLER 41
A. 1. 1. VII. Ciltte Tam Metni Yer Alan Hadisler 41
A. 1. 2. X. Ciltte Tam Metni Yer Alan Hadisler 42
A. 1. 3. XI. Ciltte Tam Metni Yer Alan Hadisler 42
A. 2. NAKIS HADİSLER 43
A. 2. 1. VII. Ciltte Yer Alan Nakıs Hadisler 43
A. 2. 2. VIII. Ciltte Yer Alan Nakıs Hadisler 48
A. 2. 3. IX. Ciltte Yer Alan Nakıs Hadisler 59
A. 2. 4. X. Ciltte Yer Alan Nakıs Hadisler 65
A. 2. 5. XI. Ciltte Yer Alan Nakıs Hadisler 71
A. 2. 6. XII. Ciltte Yer Alan Nakıs Hadisler 73
A. 3. TELMİH HADİSLER 77
A. 3. 1. VII. Ciltte Telmih Edilen Hadisler 77
A. 3. 2. VIII. Ciltte Telmih Edilen Hadisler 109
A. 3. 3. IX. Ciltte Telmih Edilen Hadisler 122
A. 3. 4. X. Ciltte Telmih Edilen Hadisler 135
A. 3. 5. XI. Ciltte Telmih Edilen Hadisler 145

A. 3. 6. XII. Ciltte Telmih Edilen Hadisler 152
B. MESNEVÎ'DE OLMAYIP TÂHİRÜ'L MEVLEVÎ'NİN ŞERHE İLAVE ETTİĞİ HADİS-İ ŞERİFLER 168
B. 1. Tam Metni Yer Alan Hadisler 168
B. 2. Nakıs Hadisler 171
B. 3. Telmih Edilen Hadisler 184
B. 1. TAM METNİ YER ALAN HADİSLER 185
B. 1. 1. VII. Ciltte Tam Metni Yer Alan Hadisler 185
B. 1. 2. VIII. Ciltte Tam Metni Yer Alan Hadisler 191
B. 2. 3. IX. Ciltte Tam Metni Yer Alan Hadisler 194
B. 1. 4. X. Ciltte Tam Metni Yer Alan Hadisler 199
B. 1. 5. XI. Ciltte Tam Metni Yer Alan Hadisler 206
B. 1. 6. XII. Ciltte Tam Metni Yer Alan Hadisler 207
B. 2. NAKIS HADİSLER 211
B. .2. 1. VII. Ciltte Yer Alan Nakıs Hadisler 211
B. 2. 2. VIII. Ciltte Yer Alan Nakıs Hadisler 232
B. 2. 3. IX. Ciltte Yer Alan Nakıs Hadisler 240
B. 2. 4. X. Ciltte Yer Alan Nakıs Hadisler 252
B. 2. 5. XI. Yer Alan Ciltte Yer Alan Nakıs Hadisler 265
B. 2. 6. XII. Ciltte Yer Alan Nakıs Hadisler 271
B. 3. TELMİH HADİSLER 283
B. 3. 1. VII. Ciltte Telmih Edilen Hadisler 283
B. 3. 3. X. Ciltte Telmih Edilen Hadisler 286
B. 3. 4. XI. Ciltte Telmih Edilen Hadisler 288
B. 3. 5. XII. Ciltte Telmih Edilen Hadisler 289
II. BÖLÜM 292
MESNEVÎ'DE YER ALAN VE ALMAYAN, TÂHİRÜ'L MEVLEVÎ'NİN ŞERHE İLAVE ETTİĞİ HZ. PEYGAMBER İLE İLGİLİ HUSUSLAR 292
A. MESNEVÎ'DE HZ. PEYGAMBER'DEN BAHSEDİLEN BEYİTLER 292
A.1. VII. Ciltte Hz. Peygamber'den Bahsedilen Beyitler 293
A. 2. VIII. Ciltte Hz. Peygamber'den Bahsedilen Beyitler 303
A. 3. IX. Ciltte Hz. Peygamber'den Bahsedilen Beyitler 314
A. 4. X. Ciltte Hz. Peygamber'den Bahsedilen Beyitler 319
A. 5. XI. Ciltte Hz. Peygamber'den Bahsedilen Beyitler 323
A. 6. XII. Ciltte Hz. Peygamber'den Bahsedilen Beyitler 328
B. MESNEVÎ'DE OLMAYIP TÂHİRÜ'L MEVLEVÎ'NİN ŞERHE İLAVE ETTİĞİ HZ. PEYGAMBER'DEN BAHSEDİLEN BEYİTLER 340

B. 1. VII. Ciltte Hz. Peygamber'den Bahsedilen Beyitler 340
B.2. VIII. Ciltte Hz. Peygamber'den Bahsedilen Beyitler 358
B. 3. IX. Ciltte Hz. Peygamber'den Bahsedilen Beyitler 366
B. 4. X. Ciltte Hz. Peygamber'den Bahsedilen Beyitler 378
B. 5. XI. Ciltte Hz. Peygamber'den Bahsedilen Beyitler 395
B. 6. XII. Ciltte Hz. Peygamber'den Bahsedilen Beyitler 403
MESNEVÎ'DE YER ALAN VE ALMAYAN, TÂHİRÜ'L MEVLEVÎ'NİN ŞERHE İLAVE ETTİĞİ DÖRT HALİFE İLE İLGİLİ HUSUSLAR 417
Hz. Ebû Bekir 417
Hz. Ömer 417
Hz. Osman 418
Hz. Ali 419
A. MESNEVÎ'DE DÖRT HALİFE'DEN BAHSEDİLEN BEYİTLER 419
A. 1. Hz. Ebû Bekir'den Bahsedilen Beyitler 419
A. 2. Hz. Ömer'den Bahsedilen Beyitler 420
A. 3. Hz. Osman'dan Bahsedilen Beyitler 421
A. 4. Hz. Ali'den Bahsedilen Beyitler 422
B. MESNEVÎ'DE OLMAYIP TÂHİRÜ'L MEVLEVÎ'Nİ ŞERHE İLAVE ETTİĞİ DÖRT HALİFEDEN BAHSEDİLEN BEYİTLER 423
B.1. Hz. Ebû Bekir'den Bahsedilen Beyitler 423
B.2. Hz. Ömer'den Bahsedilen Beyitler 429
B. 3. Hz. Osman'dan Bahsedilen Beyitler 437
B. 4. Hz. Ali'den Bahsedilen Beyitler 438
BAŞLIKLAR ÜZERİNDEN HADİSLER, HZ. PEYGAMBER VE DÖRT HALİFE'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ 456
SONUÇ 531
KAYNAKÇA 534

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Mevlâna Araştırmaları Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin		
	Adı Soyadı:	Büşra HARMANCI
	Numarası:	177201001010
	Ana Bilim / Bilim Dalı:	Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları / Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları
	Programı:	Tezli Yüksek Lisans ☒
	Tez Danışmanı:	Dr. Öğr. Üyesi Nurgül SUCU KÖROĞLU
	Tezin Adı:	Tâhirü'l-Mevlevî'nin Şerh-i Mesnevî'sinde (7.-12. C.) Hadisler, Hz. Muhammed (S.A.V.) ve Dört Halife

ÖZET

Mevlâna Celâleddin-i Rumî'nin geçmişte ve günümüzde eserleri üzerine birçok çalışmalar yapılmış ve yapılmaktadır. Özellikle de Mesnevî üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde manzum ve mensur olmak üzere birçok tercüme ve şerh ile karşılaşırız. Bunlardan bir tanesi de Tâhirü'l Mevlevî'nin Şerh-i Mesnevî'sidir. Bu eserde; (7.-12. C.) hadisler, Hz. Muhammed (S.A.V.) ve dört halifeden bahsedilen beyitlerin tespiti yapılmıştır.

Mevlâna Mesnevî'sinde, âyet, hadis, Hz. Muhammed ve dört halifeden bahsetmiştir. Bununla birlikte, Tahirü'l Mevlevî'nin de Şerh-i Mesnevî'ye eklediği âyet, hadis, Hz. Muhammed ve dört halifeden bahsedilen beyitler bulunmaktadır. Bu bakımdan Mesnevî'de yer alan ve Mesnevî'de yer almayan, Tâhirü'l Mevlevi'nin Şerh-i Mesnevî'ye eklediği Hadisler, Hz. Muhammed ve dört halifeyle ilgili hususlar incelenip bazı tespitlerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hadisler, Hz. Muhammed (S. A.V.), Dört Halife, Mesnevî

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Mevlâna Araştırmaları Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin		
	Adı Soyadı:	Büşra HARMANCI
	Numarası:	177201001010
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları / Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒
	Tez Danışmanı:	Dr. Öğr. Üyesi Nurgül SUCU KÖROĞLU
	Tezin İngilizce Adı:	The Hadiths in Tâhirü'l Mevlevî's Şerh-i Mesnevî (7.-12. C.), Hz. Muhammed (S.A.V.) and Four Caliphs

SUMMARY

Many studies have been made and are being done on the works of Mevlâna Celâleddin-i Rumî in the past and today. Especially when the studies on Mesnevî are examined, we come across many translations and commentaries, both in verse and prose. One of them is Tâhirü'l Mevlevî's Şerh-i Mesnevî. In this work (7-12. C.), hadiths, Hz. Muhammed (S. A. V.) and four caliphs the couplets that mention have been identified.

Mevlâna mentioned in his Mesnevî about verses, hadiths, Hz. Muhammed and the four caliphs. In addition, there are couplets in which Tâhirü'l Mevlevî added verse, hadith, Hz. Muhammed and four caliphs to the Şerh-i Mesnevî. In this respect, the hadiths included and not included in the Mesnevî, added to Şerh-i Mesnevî by Tâhirü'l Mevlevî, refer to the issues related to Hz. Muhammed and the four caliphs were examined and some determinations were made.

Key Words: Hadiths, Hz. Muhammed (S. A.V.), Four Caliphs, Mesnevî.

ÖN SÖZ

İnsanlara, kendi yaşadığı döneminde ve yüzyıllar sonrasına yön veren büyük mutasavvıflardan Mevlâna Celâleddin-i Rûmi, Mesnevî'yi yazmakla birlikte birden çok eser ele almış ve eserleri her dönemde değer görmüştür. Mesnevî isimli eserinin birçok dilde tercümesi yapılarak onun hikmetleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Kur'an-ı Kerim âyetlerine, hadislere yer vererek anlattığı Mesnevî'si, nasihatler içeren, öğretici nitelikte bir eser olmasıyla birlikte, Farsça yazılması sebebiyle de birçok tercüme çalışmaları yapılmıştır.

Tâhirü'l Mevlevî'nin Şerh-i Mesnevî isimli eseri Mesnevî üzerine yapılmış çalışmalardan bir tanesidir. Mesnevî'de âyetlerden, peygamberlerden, hadis-i şeriflerden bahsedilmekle beraber, Tâhirü'l Mevlevî'nin kendisinin de ilave ettiği peygamber kıssaları, hadis-i şerifler, âyetler şerhinde bulunmaktadır. Eserin başında mütercimin hayatı ve eserleri, Mevlâna hakkında bilgi, Mesnevi'nin tahkiye usulü hakkında da birtakım bilgilere yer verilmiştir.

Çalışmada, Şerh-i Mesnevî'nin yedi ve on ikinci cilteleri arası toplamda altı cildin incelemesi yapılmıştır. Giriş bölümünde Tâhirü'l Mevlevî ve Mesnevî hakkında bilgi verilmiş, daha sonra ayrı bir bölümde Tâhirü'l Mevlevî'nin hayatı sanatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde hadis-i şerifler, ikinci bölümde Hz. Peygamber'den bahsedilen beyitler, üçüncü bölümde dört halifeden bahsedilmiştir. Her bölümü kendi içinde Mesnevî'de; hadisler, Hz. Peygamber'den ve dört halifeden bahsedilen beyitler diye gruplandılırken; tekrardan Mesevî'de olmayıp da Tâhirü'l Mevlevî'nin Şerh-i Mesnevî'ye eklediği hadisler, Hz. Peygamber'den ve dört halifeden bahsedilen beyitler diye bölüm açılmıştır. Hadisleri ise tam metni verilen hadisler, nakıs hadisler, telmih hadisler olmak üzere sınıflandırılmıştır.

Çalışmam boyunca desteğini esirgemeyen danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Nurgül Sucu Köroğlu'na ve aileme teşekkür ederim.

Büşra HARMANCI

KONYA-2021

KISALTMALAR

a.g.e : Adı geçen eser

a.g.m. : Adı geçen makale

a.g.t. : Adı geçen tez

A.S. : Aleyhisselam

b. : Bin

çev. : Çeviren

DİB : Diyanet İşleri Başkanlığı

Haz. : Hazırlayan

Hz. : Hazreti

K.V. : Kerramalahu Vecheh

K.S. : Kaddesallahu Sırrahu

R.A. : Radıyallahu Anh

s. : Sayfa

S.A.V. : Sallallahu Aleyhi Vesellem

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

GİRİŞ

Mevlâna Mesnevî'sinde birçok konu üzerinde durmuş ve insanları bilgilendirmiştir. Hz. Mevlâna'dan sonra insanlar Mesnevî'yi rehber olarak görmüşler, onu anlamaya ve anlatmaya çalışmışlardır.

"13. Yüzyılın ikinci yarısında yazılan Mesnevî, klasik İslam eserlerinin en önemlilerinden biridir. Aruzun 'Fâilâtün fâilâtün fâilün' vezniyleve Farsça olarak yazılan eser, altı ciltten meydana gelmiştir. Yirmi altı bine yaklaşan beyit sayısı ile (Nicholson neşrinde 25650 beyit) oldukça hacimli bir görüntü arz etmektedir."[1]

"Mevlâna'nın Mesnevî'si edebi bir eser olmaktan öte bir öneme sahiptir. Kaynağını büyük oranda Kur'an-ı Kerim ve hadislerden alan eser bu nedenle Kur'an-ı Kerim'in tefsiri gibi düşünülmüş, Mağz-ı Kur'an olarak anılmıştır. Mevlâna 'Bizden sonra Mesnevî şeyhlik edecek ve arayanlara doğru yol gösterecek, onları yönetecek ve onlara önderlik edecektir.' diyerek, Mesnevî'yi bir mürşid olarak göstermiştir. Bu yüzden Mevlevî şeyhler ve mevlevîhanlar Mesnevî'yi okumakla yetinmemiş zaman zaman ezberleme yoluna da gitmişlerdir. Kur'an hafızları olduğu gibi, Mesnevî hafızları da vardır. Mesnevîhanlara ve şeyhlere Mesnevî'yi ezberleme imkânı tanıyan en önemli etken şüphesiz Mesnevî'nin manzum oluşudur. Şiir dili vezin, kafiye gibi unsurlarla bir ahenk sağlamanın yanında hatırda kalıcılığı da beraberinde getirmektedir."[2]

Mevlâna ve Mesnevî'si; makalelerde, şairlerin şiirlerinde birçok eserde yer almış, tercüme ve şerhleri yapılmıştır. Birden fazla çalışmanın yer aldığı bu alandaki eserlerden bir tanesi de Tâhirü'l Mevlevî'nin Şerh-i Mesnevî'sidir.

Tâhirü'l Mevlevî yaşadığı dönemde birçok görevlerde bulunmuştur. "Fatih Camii'nde Karahisarlı Ahmet Efendi'nin vefatından sonra Mesnevîhanlık görevi Tâhirü'l Mevlevî'ye verilmiştir. Derste söyleyeceklerini hatırlamak için hazırladığı notları tevsi ederek Mesnevî'nin birinci cildinin dörtte üçünü tercüme ve şerh etmiş, bilahare ehibba ve talabesinin ricası üzerine birinci cildini tamamlamıştr."[3] Onun başlangıçta Mesnevî'yi öğrencilerine ders olarak anlatmak için ele aldığı Şerh-i Mesnevî'sinde,

[1] Erdoğan Taştan, *Mesnevî'nin Anadolu Şerhleri*, Kitappostası Dergisi, S.9, İstanbul 2005, s. 19-21.
[2] Ahmet Topal, *Mesnevî'nin Manzum Tercüme ve Şerhleri,* A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S. 32, Erzurum 2007.
[3] Tâhirü'l Mevlevî, Şerh-i Mesnevî I, Şamil Yayınları, İstanbul 2014, s. 15.

Mesnevî'den ayrı olarak şerhe eklediği Hz. Peygamber, dört halife ve hadisler bulunmaktadır.

"Hadis, sevgili Peygamberimizin sözleri için kullanılan özel bir sözcük olmakla birlikte, onun sözlerini ifade etmek üzere hadis yerine başka sözcükler de kullanılmıştır. Bunların başında 'haber' kelimesi gelmektedir. Sahabe devrinde daha sonraki dönemlerde haber sözcüğü, Resûl-i Ekrem'in sözleriyle onun fiillerini ve tasviplerini bildiren haberler anlamında kullanılmıştır. Haber sözcüğü hadise nazaran daha kapsamlıdır. 'Bir nesneyi gereği gibi bilmek için yoklayıp sunmak, bir şeyin iç yüzünden haberdar olmak' manasına gelen 'hubr' (hıbre) kelimesinden türemiş bir isim olan haber, terim olarak 'Geçmişte meydana gelen veya gelecekte vuku bulacak bir olayı bildiren söz' veya 'mahiyeti itibariyle doğru ve yanlış olma ihtimali bulunan söz' anlamına gelmektedir.

1. Tevâtür (Mütevâtir) Haber: Yalan söylemek üzere ittifak etmeleri âdeten ve aklen imkânsız olacak derecede kalabalık bir topluluğun verdiği haberdir. Bu tür haberlerin doğruluğuna kesin olarak hükmedilir ve bunların verdiği bilgi zorunlu bilgidir, kesinlik ifade eder.

2. Âhâd Haber: Tevâtür derecesine ulaşmayan haberdir. Bu tür haberler, kesin bilgi ifade etmezler. Bu haberlerin doğruluğu konusunda zan/yüksek bir kanaat oluşursa, bu durumda o bilgiye göre hareket etmek gerektir."[4]

Hadisler incelendiğinde zayıf ve sahih hadisler olmak üzere farklılık göstermektedir. Biz ise hadisler ile ilgili çalışmamızda, tespit edilebilen ve hadis olarak belirtilenleri ele aldık. Ele alınan hadislere ise farklı kitaplarından kaynak gösterilmiştir.

Mevlâna Mesnevî'sinde hadisleri daha çok telmih yoluyla yapmıştır. Bununla birlikte Tahirü'l Mevlevî Mesnevî'yi şerh ederken kendisinin de eklediği hadisler olmuştur. Çalışmamızda da hem Mesnevî'deki hadisler hem de Tahirü'l Mevlevî'nin şerhe eklediği hadisler, farklı yollarla verilmesinden dolayı; tam metni verilen hadisler, nakıs hadisler, telmih edilen hadisler üzerinde durulmuştur. Bu nedenle hadislerin sahih veya zayıflığını belirtilen hadis kitaplarından kaynak gösterilmemiştir.

Hz. Peygamber ve dört halife ile ilgili bölümlerde ise Hz. Peygamber'in mucizesi ve dört halife döneminde yaşanan bir olay Şerh-i Mesnevî'de bahsedilmemişse bunlar

[4] Mehmet Görmez, Mehmet Emin Özafşar, vd., Hadislerle İslam I, DİB Yayınları, İzmir 2019, s. 55-56.

hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. Dört halife bölümünde Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali'nin hakkında kısaca bilgi vererek künyeleri ve lakabları gösterilmeye çalışılmıştır.

Eserde başlıklar üzerinden değerlendirme yapılan bölümde ise başlıklarda, Hz. Peygamber (S.A.V.)'i, hadisleri göstermektir. Tablolarda beyit numaraları verilerek hikâyenin içeriğinde de hadisten, Hz. Peygamber'den ve dört halifeden bahsedildiği gösterilmiştir.

TÂHİRÜ'L MEVLEVÎ'NİN HAYATI SANATI VE ESERLERİ

Hayatı ve Sanatı

Tâhirü'l Mevlevî, "Hicri 1924 senesi Ramazanın beşinci, miladi 1877 Eylül'ünün 13'ücü Perşembe günü Aksaray civarında Molla Gürani Mahallesinde doğmuştur."[5] "Pederi Elhâc Mustafa Safvet Bey, Validesi Emine Emsâl hanımdır. Taşkasab'da Molla Gürâni Mahallesinde kâin hekimbaşı Ömer Efendi Mekteb-i ibtidâisinde, bilahare Gülhane Askeri rüştiyesinde ve daha sonra Menşe' Kitab-ı Askeriye'de okumuş, Bâb-ı Ser Askeri piyade dairesinde Haziran 1308'de tayin edilmiştir. Vazifesine devam etmekle beraber, Fâtih Camii baş imamı Filibeli Mehmed Râsim Efendi ile Mesnevihan Mehmed Es'ad Dede'nin derslerine devam etmiş ve Es'ad Dede'den Mesnevî icazetnamesi almıştır. Büyük validesinin pederi Hattat Tâhir Efendi'nin Mevlevî olması ve mûmâileyhânın Yenikapı Mevlevihânesi Şeyhi Osman Salâhaddin Efendi'nin süt hemşiresi bulunması, bilhassa Hazret-i Mevlâna'ya ve Mevlevîliğe karşı bir cazibe duyması dolayısıyla, Şeyh Salâhaddin'in Mahdûmu, Şeyh Mehmed Celâleddin Efendi'den sikke giymiş ve Mevleviliğe intisap etmiştir.

Henüz 18 yaşında iken hocası Es'ad Dede'nin delâlet ve refakatiyle"[6] "Es'ad Dede ile yaptığı hac yolculuğu sırasında Kahire, Mekke ve Medine de ilim ve tasavvuf ehlinin sohbetlerine katıldı. Mekke Şeyhülmeşâyi Ahmed er- Rifâî kendisine Kadirî ve

[5] Fuat Biner, Tâhirü'l Mevlevî Türk Edibiyatına Dair Hulâsalar, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2008, s.1.
[6] Mevlevî, a.g.e., s. 9.

Rifâî tarikatlarından icazetname verdi. Hac dönüşünde Yenikapı Semazenbaşısı Karamanlı Hâlid Dede'den sema çıkardı ve dönemin en iyi semazenleri arasında yer aldı. Memuriyetten istifa ederek 1001 günlük çileye girdi (1896-1898). Ardından Tâhir Dede kütüphanesini kurup (1899) kitap yayımına başlamıştır. 1909'da Dârüşşafaka'ya edebiyat ve usûl-i tahrîr muallimi tayin edilmiştir. Mehmed Es'ad Dede'nin ölümü üzerine (1911) yılında kendisine Kasımpaşa Mevlevîhanesi mesnevîhanlığı teklif edildiyse de hocasına duyduğu saygı sebebiyle meşguliyetini öne sürerek onun makamına geçmek istememiştir."[7]

Tâhirü'l Mevlevî, Mevlâna ve Mevlevîliğe olan ilgisi, aile çevresi itibarıyla Mevlevîlikle iç içe olan bir ortamda büyümüştür. Babasının dedesi ve amcaları Mevlevî'dir. Babası Saffet Bey ise Mesnevî'yi biraz anlayan bir Mevlâna aşığıdır. Babasının ona çocukluğunda Pend-i Attar'dan bazı beyitler ezberletmesi onu Farsça öğrenmeye ve Mevleviliğe yöneltmiştir."[8] "Mevlevîlik tarikatının Kur'an ve sünnete uygun bir yol olduğunu Mevlâna'nın 'Men bende-i Kur'anem eğer cân darem' mısraı ile başlayan meşhur rubâisini de delil olarak göstererek şöyle açıklamıştır: Hazret-i Pîr'in mesleği, Peygamber Efendimizin sünnetine kemaliyle uymaktır. Şu halde Mevlevîlik sünnet yolu demektir. Nitekim kendisi; 'Ben kul, köle isem Kur'an'ın bendesi Muhammedü'l Muhtâr'ın yolunun toprağı, yani ayağının tozuyum. Eğer biri, benim sözlerimden bundan başka bir şey naklederse ondan da naklettiği sözden de rahatsız olurum.' buyurmuştur."[9]

Tâhirü'l Mevlevî'nin 1.6. 1308/13.6.1892 tarihinde Harbiye Nezaretinde başladığı memuriyet hayatı, Orman ve Meâdin (Madenler) Nezaretinde değişik kademelerdeki görevlerle devam etmiştir. O, memuriyetin yanında 1319/1903 tarihinden itibaren Burhân-ı Terakki Rehnüma-yı Füyûzat, Darüşşafaka, İstanbul İmam Hatip Okulu, Maltepe ve Kuleli Askeri Liselerinde müderrislik yapmıştır. Bu eğitim faaliyetleri sırasında inşad (şiir yazma ve okuma), hitabet, kitâbet-i resmiyye (resmi yazma usulü), İslam Tarihi ve Türk Edebiyat'ı derslerini okutmuştur. Onun müderrislik hayatı 1925'te medreselerin kapatılması ile öğretmenlik hayatı ise yaşlılık ve sağlık gibi

[7] Alim Kahraman, Tâhirü'l Mevlevî, islamansiklopedisi.org.tr,(13. 04. 2021).
[8] Zülfikar Güngör, Son Mesnevîhânlardan Tâhirü'l Mevlevî ve Mevlevîlik Hakkındaki Bazı Görüşler, Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, S. 9, IX (2009), s. 176.
[9] Zülfikar Güngör, a.g.m., s. 179-180.

gerekçelerle, en son görev yeri olan Dârüşşafaka Lisesi'nden 11.09. 1943'te emekli edilmesiyle son bulmuştur."[10]

"Tâhirü'l Mevlevî adıyla şöhret bulan müellifin adı Mehmet Tahirdir. İsminde yer alan El-Mevlevî ifadesi Mevlevîlik tarikatına bağlı olduğunu göstermektedir. Osmanlı Devleti'nin yıkılması sonucu kurulan Türkiye Cumhuriyetinde yaşanan köklü değişiklikler ve çıkarılan yeni kanunlar, bu devletin her vatandaşı gibi Tâhirü'l Mevlevî'yi de etkilemiştir. O, tarikatlara nispetle kişilere verilen unvanların kaldırılması hakkında kanunun kabulünden sonra isminde El- Mevlevî ifadesine yer vermemiş, yazılarında Tahir imzasını kullanmıştr. Soyadı kanunu sonrası ise Olgun soyadını alarak Tâhir Olgun imzasıyla makaleler ve kitaplar yazmıştır."[11]

"Ömrünün son yılları yazma divanlar kataloğu hazırlığı ve İslâm Yolu dergisinde yazdığı yazılarla geçti. Mesnevî takriri notlarını Mesnevî Dersleri adıyla formlar halinde bastırdı. 21 Haziran 1951'de vefat etmiştir. Cenazesi vasiyeti üzerine Yenikapı Mevlevîhanesi'nde annesi Emine Emsâl Hanım'ın yanına defnedilmiştir."[12]

"Tâhirü'l Mevlevî, Arapça ve Farsçayı iyi bilir, bilhassa Farsçanın bütün inceliklerine vakıftır. Fransızcayı da kendi kendine öğrenmiş ve tercümeler yapmıştır. Önceleri mütekellifane yazmış, fakat sonraları herkesin anlayabilmesi için çok sade yazmayı iltizam etmiştir. Makalelerini şimdiki tabir ile akıcı bir üslup ile yazmıştır."[13] Tâhirü'l Mevlevî Divan edebiyatının en son mümessillerindendir. Bugün hemen hemen müntesibi kalmamış olan bu safhada geniş bilgisinin muhassalasını Edebiyat Kamûsu ismindeki çok kıymetli bir eserinde toplamıştır ki bunun basılması, memleket ilim ve irfanına ne kadar şayan-ı arzudur. Çok ince ruhlu bir şair olmakla beraber, eşsiz bir muallimdir. Takrirleri esnasında güzel fıkralar, ince nüktelerle talebesine ders dinletir, en ağır bahisleri bile hemen orada öğretirdi. Süleymaniye ve son zamanlarda Lâleli Camii'ndeki Mesnevî derslerine devam edenler ne kadar açık bir lisan ne kadar güzel bir ifade ile tasavvufun en derin bahislerini izah ettiğini görmüşlerdir. Meclisinde bulunanlar İslam Tarihine, tasavvufa ve edebiyat tarihine dair bilmedikleri birçok bilgiyi öğrenir, vaktin nasıl geçtiğini anlayamazlardı."[14]

[10] Zülfikar Güngör, a.g.m., s. 179.
[11] Zülfikar Güngör, a.g.m., s. 174.
[12] Tâhirü'l Mevlevî, islamansiklopedisi.org.tr,(13. 04. 2021).
[13] Sadi Aytan, Tâhirü'l Mevlevî, Semazen net (13. 04. 2021).
[14] Mevlevî, a.g.e., s.12.

Eserleri

“Mir'ât-ı Hz. Mevlâna

Dîvânçe-i Tâhir

Nazım ve Eşkâl-i Nazım

Edebiyat ve Lügatı

Teşebbüs-i Şahsî

Şeyh Celaleddin Efendi Merhum

Cengiz ve Hülâgû Mezalimi

Şeyh Şamil'in Gazevâtı

İslam Medreseleri Talebelerine Târih Hülasaları

Şeyh Sa'dî'nin Bir Sergüzeşti

Âmuzgar-ı Fârsî

Dest-âviz-i Fâris-i hânân

Efgan Emiri Abdurrahman Han

Hindin Moğol Hükümdarları

Hind İhtilâli

Şükûfe-i Baharistan

Hazret-i Peygamber ve Zamanı

Hind Masalları

Fuzûlî'ye Dair

Şair Nev'î ve Sûriyye Kasîdesi

Bâkî'ye Dair

Müslümanlıkta İbadet Tarihi

İslam Askerine

Manzum Bir Muhtıra

Mesnevi'nin Eski ve Yeni Muterizleri

Mesnevî'nin En Son Muterizine

XII, XVI. Asır Şairlerinin Divanları Kataloğu

Tarih-i İslam Sahifelerinden

Tefsir-i Hüseyni Tercümesi (Nâtemam)

Siyer-i Peygamberi (Bedir Gazasına kadar yazılmıştır.)

Tarih-i Enbiyâ

Asr-ı Saâdetle Müslümanlığın Medeniyyete Hizmetleri

Şair Giritli Ali İffet Merhum

Kamerî Aylara Dair Mâlûmat

Büyüklerimizden Bazı Zevât

Tercümelerim

Manzum Bir Muhtıranın Zeyli

Matbuat Âlemindeki Hayatım

Nedim'in Köşk Kasidesi ve Şerhi

Sünbüllüzâde Vehbî'nin Tanâne Kasidesi ve Şerhi

İbni Kemâl'in Yavuz Mersiyesi ve Şerhi

Bursalı Gazâlî

İki Mektup ve Sürûrî ile Gubârî

Bâkî'nin Kânuni Mersiyesi ve Şerhi

Bâkî'nin Sünbül Kasidesi ve Şerhi

Yahya Bey'in Şehzâde Mustafa Mersiyesi ve Şerhi

Nef'î'nin Hotin Kasidesi ve Şerhi

Şerif Sabrî'nin Ebûsaid Kasidesi ve Şerhi

Fuzûlî'nin Bağdat Kasidesi ve Şerhi

Fuzûlî'nin Şikâyetnâmesi ve Şerhi

Kudemâ-yı Mevleviyye

Veliyüddin Oğlu Ahmet Paşa Divanının Nesre Çevrilişi

Divan-ı Tâhirü'l Mevlevî (İkinci Divân)

Dîvânçe-i Fârs-i Tâhir"[15]

"Sebilü'r Reşad, Sırat-ı Müstakim, Beyânü'l Hak, Mektep, Ceride-i Sufiyye, Peyâm-ı Sabah, Nekre-gû, Geveze, Bilgi Yurdu, Çığır, Yücel ve İslam Yolu onun telif ve tercüme yazılarının yayımlandığı dergi ve gazatelerdir."[16]

"Tâhirü'l Mevlevî 75 senelik hayatının elli yılını tedkik ve tedebbûatta bulunmak, bildiklerini usanmadan, bıkmadan ve hiçbir maddi menfaat göstermeden öğretmek ile geçirerek, memleket ilim ve irfanına çok büyük hizmetlerde bulunmuştur. Onun en olgun ve en mühim eseri Mesnevî dersleri namı altında Mesnevî'ye yazdığ şerhtir. Tefsir, hadis, İslam tarihi, tasavvuf sahalarında bütün müktesebatın muhassalası olan bu şerh, Mesnevî Ma'nevî'yi bugünkü nesle izah edecek bir bilgi hazinesidir. Tâhirü'l Mevlevî'nin hocası Mehmed Es'ad Efendi, yarım asra yakın Fatih Camii'nde Mesnevî okutmuş, onun vefatından sonra Karahisarlı Ahmet Efendi oraya Mesnevîhan olmuştu. Onun vefatıda bu ders, Tâhirü'l Mevlevî'ye verilmiş ve haftada bir gün 20 Ağustos 1339/1923'ten 7 Aralık 2341/1925 tarihine kadar Mesnevî takrir etmiştir. Derste söyleyeceklerini hatırlamak için hazırladığı notları tevsi ederek Mesnevî'nin birinci cildinin dörtte üçünü tercüme ve şerh etmiş, bilahare ehibba ve talebesinin ricası üzerine birinci cildini tamamlamıştır. Süleymaniye Camii'nde Kubab Çavuş namındaki bir zatın vakfetmiş olduğu Mesnevîhanlık cihetinin 1948 yılında üstada tevcih etmesi üzerine 29 Mayıs 1948'den itibaren bu camide, müteakiben Ragıp Paşa kütüphanesinde tasnif-i kütüp komisyonundaki Mesnevî takririne başlamış ve muntazam derslerine devam ederek bir taraftan Türkçe yazma divan kataloğunu hazırlamak, diğer taraftan

[15] Mevlevî, a.g.e, s. 13-14.
[16] Zülfikar Güngör, a.g.m., s.175.

Mesnevî'nin tercüme şerhini tamamlamak için yaşı 70'i mütecaviz olduğu ve mide ülserinde muzdarip bulunduğu halde geceli gündüzlü çalışmıştr.” [17]

[17] Mevlevî', a.g.e., s. 15.

I. BÖLÜM

MESNEVÎ'DE YER ALAN VE ALMAYAN, TÂHİRÜ'L MEVLEVÎ'NİN ŞERHE EKLEDİĞİ HADİS-İ ŞERİFLER

Bu bölümde Mesnevî'de yer alan hadis-i şerifler ve Mesnevî'de yer almayan, Tâhirü'l Mevlevî'nin şerhe ilave ettiği hadisler ele alınmıştır. Mesnevî'deki hadisler ve Mesnevî'de yer almayan, Tâhirü'l Mevlevî'nin şerhine ilave ettiği bölümler olmak üzere iki kısma ayrılmış ve bu bölümler de kendi içinde nakıs hadisler, telmih yoluyla belirtilen hadisler ve tam metni verilen hadisler diye gruplandırılmıştır. Guruplandırmalar, Tâhirü'l Mevlevî'nin Şerh-i Mesnevî'sindeki cilt numaralarına göredir. Bölümün ilk başında sadece hadisler ve bulundukları cilt, beyit numaraları verilmiş; daha sonra ki bölümde de hadisler, Şerh-i Mesnevî'de bulunduğu beyitlerle beraber verilmiştir.

Mesnevî'de yer alan hadislerden; VII, X, XI, ciltlerde tam metni verilen hadisler bulunmakta, VIII, IX ve XII. ciltlerde tam metni verilen hadisler ise bulunmamaktadır. Bütün ciltlerin içinde nakıs hadisler ve telmih hadisler ise yer almaktadır. Mesnevî'de olmayıp da Tâhirü'l Mevlevî'nin şerhe ilave ettiği hadislerde; bütün ciltlerde tam metni verilen hadis ve nakıs hadisler bulunmakta, telmih hadis ise VII, X, XI ve XII. ciltlerin içinde yer almaktadır.

A. MESNEVÎ'DE HADİS-İ ŞERİFLERİN YER ALDIĞI BEYİTLER

A.1. Tam Metni Yer Alan Hadisler

1. Peygamber Efendimiz buyururlar ki: 'Kıyamet günü cehennem: Ey mümin! Çabuk geç. Zira nurun ateşimin alevini söndürecek.' der."[18] (VII, 5211)

2. "Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: Cehennem nefsin arzu ettiği şehevi şeylerle; cennet ise nefsin hoşlanmadığı şeylerle perdelenmiştir."[19] (VII, 5786)

[18] Ali Yardım, Mesnevi Hadisleri, Damla Yayınevi, s. 103 -Sadreddin Konevî, Kırk Hadis Şerhi, İz Yay., İstanbul 2002, s. 134.

[19] İmam Nevevî, Riyâzü's Sâlihîn I, (çev. Mehmet Emin Özafşar, Bünyamin Erul), Diyanet İşleri Başkanlığı Dijital Yay., s.134.

3. "Hz. Peygamber (S.A.V.): Harp bir hiledir (strateji ve taktiktir), buyurdu."[20] (X, 10091)

4. "Beyanda sihir vardır."[21] (XI, 11732)

A. 2. Nakıs Hadisler

1. "Resûlullah (S.A.V.): 'Cömertlik, cennet ağaçlarından bir ağaçtır. Dalları ise dünyaya sarkmıştır. Kim bu dallardan birisini tutarsa, bu dal onu cennete götürür. Cimrilik ise cehennem ağacından bir ağaçtır. Dalları dünyaya uzanmıştır. Kim bu dallardan birisini tutarsa, o dal da onu cehenneme götürür.' buyurmuşlardır."[22] (VII, 5235)

2. "Resûlullah Aleyhisselatü Vesselam buyurdular ki: 'Hikmetli söz müminin yitiğidir. Onu nerede bulursa, onu hemen almaya ehaktır."[23]" (VII, 5618), (VIII, 6850), (VIII, 7519)

3. "Resûl-i Ekrem (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: Allah Teâlâ buyurdu ki: 'Her kim benim veli kullarıma düşmanlık ederse, muhakkak ben ona harp açarım. Bir kulum kendisine farz kıldığım şeylerden daha sevimli bir amel ve ibadetle bana yaklaşmaz. Kulum bana, yaptığı (farzlara ilaveten işlediği) nafile ibadetlerle de yaklaşır. Nihayet onu severim. Bir kere de onu sevdim mi, artık ben o kulumun işittiği kulağı, göreceği gözü, şiddetle kavrayacağı eli ve yürüyeceği ayağı olurum, (onu fena şeyleri dinlemekten, helal olmayan şeylere el uzatmaktan, fena yolda yürümekten korurum) Eğer benden bir şey dilerse onu verir, bana sığınırsa muhakkak onu himaye ederim."[24] (XII, 12541)

4. "Hz. Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: 'Yüce Allah'a sevimsiz gelen meşru işlerden biri, boşanmadır."[25] (VII, 5702)

5. "Hz. Peygamber şöyle demiştir: İnsanlar, altın ve gümüş madenleri gibi birer madendir. Cahiliye devrinde hayırlı ve şerefli olanlar, kavrayışlı (fakih) oldukları takdirde İslamiyet'te de hayırlıdırlar. Ruhlar, bir araya gelmiş topluluklardır. (Ruhlar

---

[20] Riyâzü's Sâlihîn II, s. 536.
[21] İbrahim Canan, Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XVI, Akçağ Yay., Ankara 1988, s. 385.
[22] Yardım, a.g.e., s. 254.
[23] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XI, s. 496.
[24] Hasan Hüsnü Erdem, İlahi Hadisler, DİB Yay., Ankara 1987, s. 30.
[25] Mehmet Görmez- Mehmet Özafşar vd., Hadislerle İslam IV, Çağlayan Yayınları, İzmir 2019, s. 163.

âleminde) birbiriyle uyuşanlar, dünyada da birbirleriyle kaynaşırlar; biribirleriyle uyuşmayanlar ise ayrılırlar."[26] (VII, 6024)

6. "Allah Resûlü (S.A.V.) şöyle demiştir: Allah Teâlâ kıyamet gününde: 'Ey âdemoğlu! Hastalandım da beni ziyaret etmedin.' buyuracak. O: 'Ya Rabbi! Ben seni nasıl ziyaret edebilirim ki! Sen âlemlerin Rabbisin.' diyecek. Allah Teâlâ: 'Hatırlamıyor musun? Falan kulum hastalandı da sen onu ziyaret etmedin. Bilesin ki onu ziyaret etseydin, beni onun yanında bulurdun.' diyecek. Sonra: 'Ey âdemoğlu! Senden yiyecek istedim de beni doyurmadın.' buyuracak. Âdemoğlu: 'Ya Rabbi! Seni nasıl doyurabilirim ki! Sen âlemlerin Rabbisin.' diyecek. Allah Teâlâ: 'Hatırlamıyor musun filanca kulum senden yiyecek istedi de sen vermedin. Eğer ona yiyecek verseydin bu yaptığının karşılığını benim yanımda bulurdun.' diyecek. Sonra da: 'Ey âdemoğlu! Senden su istedim de vermedin.' diyecek. O: 'Ya Rabbi! Sana nasıl su vereyim! Sen âlemlerin Rabbisin.' dediğinde Allah Teâlâ: 'Hatırlamıyor musun? Falan kulum senden su istedi de sen vermedin, bilesin ki eğer ona sen su verseydin bu yaptığının karşılığını yanımda bulurdun' cevabını verecek." [27](VII, 6110)

7. "Sallallahu Aleyhi ve Sellemin en çok okuduğu dua şu idi dediği rivayet olunmuştur: "Allahümme âtina fi'd-dünyâ haseneten ve fi'l-âhireti haseneten ve kınâ azâbe'n-nâr" (Rabbimiz! Bize dünyada bir güzellik ver, âhirette de bir güzellik ver ve bizi ateş azabından koru!)"[28] (VIII, 6504), (VIII, 6505)

8. "Hz. Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: Bir kul can çekişmeye başlamadıkça, Allah Teâlâ onun tövbesini kabul eder."[29] (VIII, 6566)

9. "Hz. Peygamber şöyle demiştir: 'Allah aksırmayı sever, esnemeyi sevmez. Biriniz aksırıp elhamdülillah (Yüce Allah'a hamdolsun) derse, bunu duyan her Müslüman onu yerhamükâllâh (Allah rahmetiyle sana afiyet versin), diye karşılaması gerekir. Esnemeye gelince, bu hâl şeytandandır. Öyleyse birinize esneme geldiği zaman, onu önlemeye çalışsın. Zira sizden biri esnediği zaman şeytan ona güler."[30] (VIII, 6597)

10. Peygamber'in: 'Sana şüphe vereni bırak, şüphe vermeyene bak! Doğruluk, gönül ferahlığı, yalan ise şüphedir.' dendiğini ezberledim, demiştir."[31] (VIII, 6681)

---

[26] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 356.
[27] Riyâzü's Sâlihîn II, s. 258- 259.
[28] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi VIII, s. 576.
[29] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 41.
[30] Riyâzü's Sâlihîn II. s. 248.
[31] Riyâzü's Sâlihîn I. s. 91.

11. "Kim din kardeşini tövbe ettiği bir günahından dolayı ayıplarsa o günah ile mübtela olmadan ölmez.' buyurmuştur."[32] (VIII, 6973)

12. "Resûlullah (S.A.V.): 'Bizler, ehl-i kitaba göre, en sonda gelenleriz. Kıyamet gününde ise en başta gelecek olanlarız.' buyurmuşlardır."[33] (VIII, 6991)

13. "Yeryüzü (toprak) benim için temiz kılınmıştır. Ümmetimden kim nerede namaz vaktine ulaşırsa hemen orada namazını kılabilir."[34] (VIII, 7362)

14. Hz. Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: 'Her şeyin bir coşkunluğu olduğu gibi her coşkunluğun da bir durgunluğu vardır. Şayet bu iki hali yaşayan kimse itidalli olup orta yolu takip edebilirse onun (kurtuluşa ereceğini) umarım. Fakat (bunları samimiyetten uzak yapıp da) parmakla gösterilecek hale gelirse, onu (salih kimselerden) saymayın."[35] (VIII, 7444), (VIII, 7461)

15. "Resûl-i Ekrem (S.A.V.) buyurdu ki: Mûsâ peygamber (A.S.) Beni İsrâil içinde hutbeye kalkmıştı. Kendisine, 'En çok âlim olan kimdir?' diye soruldu. 'En âlim benim.' diye cevap verdi. (Bu hususstaki) ilmi (Allahualem diyerek) Allah'a havale etmediğinden dolayı Allah(u Azîmüşşân) ona itap etti. Allah (Teâlâ), 'İki denizin bitiştiği yerde kullarımdan biri var. O senden daha âlimdir.' diye ona vahyetti. 'Yâ Rab! Ona nasıl yol bulayım?' dedi. Ona, 'Bir zenbil içinde bir balık taşı. Onu nerede kaybedersen (o kulum) oradadır.' denildi. (Mûsâ A.S.) gitti. Hâdimi Yûşa' b. Nûn (A.S.)ı da (birlikte) götürdü. Bir zenbil içine de bir balık koyup yüklendiler. (İki denizin bitiştiği yerdeki) kayanın yanına varınca başlarını (yere) koyup uyudular, (derken tuzlanmış ölü) balık zembilden sıyrılıp kurtuldu ve deniz içinde kendine su küngü gibi (bir boşluk bırakarak) yol açtı. (Deniz içinde böyle bir yolun açılması) Mûsâ ile hâdimince (A.S.) şâyân-ı taaccüp bir şey olmuştu. (Uyandıktan sonra o gecenin bakiyesi ile bütün gün gittiler. Sabah olunca Mûsâ (A.S.) hâdimine, 'Kuşluk yemeğimizi ver. Bu seferimizden yorgunluk duymaya başladık.' dedi. (Hâlbuki) Mûsâ (A.S.) emrolunduğu o yerin ötesine geçmedikçe yorgunluk duymamıştı. Hâdimi, 'Bak hele, taşın dibinde barındığımız zaman balığın gittiğini haber vermeyi unutmuşum.' dedi. Mûsâ (A.S.), 'Zaten istediğimiz de bu idi.' dedi. Bunun üzerine kendi izlerine baka baka geriye döndüler. Taşın yanına varınca bir de baktılar ki esvabına bürünmüş bir zat (duruyor), Mûsâ (A.S.) selam verdi. Hızır (A.S.), 'Acayip! Bu (senin bulunduğun yerde) selam ne gezer?' dedi. 'Ben Mûsâ'yım.' dedi. O, 'Beni İsrâil Mûsâ'sı mı?' diye sordu. 'Evet'

[32] İmam Gazalî, İhyâu Ulûmi'd-dîn III, (trc. Ali Arslan), Arslan Yay., İstanbul 1983 s.295.
[33] Yardım, a.g.e., s. 165.
[34] Kırk Hadiste Namaz, DİB Dijital Yay., s. 19 (diniyayinlar.diyanet.gov.tr).
[35] Hadislerle İslam II, s. 564-565.

dedi. Mûsâ (A.S. sonra söze yine başlayıp) ‘Sana talim olunan rüşd (ve hidayet)ten bana (bir şey) talim etmek üzere sana tebaiyyet edeyim mi?’ dedi. Hızır (A.S.), ‘Sen, benimle hiç mi edemezsin yâ Mûsâ! Bende Allah'ın kendi ilminden bana verdiği öyle bir ilim vardır ki sen onu bilemezsin. Sende de Allah'ın verdiği öyle bir ilim vardır ki onu da ben bilmem.’ Cevabını verdi. (Mûsâ A.S.), ‘Beni inşallah sabırlı bulursun. Sana hiçbir işinde de karşı gelmeyeceğim.’ dedi. Gemileri olmadığı için deniz kıyısında yürüyerek gittiler. Bir gemi geçti. Alsınlar diye (gemicilerle) söyleştiler. Hızır (A.S.)ı (gemiciler) tanıdılar ve onları navulsuz (gemiye) aldılar. (O sırada) bir serçe, geminin kenarına konup denizden bir iki yudum (su) aldı. Hızır (A.S.), ‘Yâ Mûsâ, benim ilmimle senin ilmin, ilmullahı bu serçenin denizden aldığı bir yudum kadar bile eksiltmez.’ dedi ve (ondan sonra) gemi tahtalarından birine el atıp söktü Mûsâ (A.S.). “Adamcağızlar bizi (gemilerine) navulsuz almşken sen, gemilerine kastedip içindekileri batırmak için mi deliyorsun?’ dedi. Hızır (A.S.), ‘Sen benimle hiç edemizsin demedim mi?’ dedi. (Mûsâ A.S.), ‘(Şu) dalgınlığımdan dolayı beni muâheze edip de bana güçlük gösterme.’ cevabını verdi, (vâkıa da) Mûsâ (A.S.) bu ilk muhalefeti dalgınlık (eseri) idi. Yine gittiler. Bir de baktılar ki bir çocuk (diğer) çocuklarla oynuyor. Hızır (A.S.) çocuğun başını eliyle kopardı. Mûsâ (A.S.), ‘Aman, hiçbir nefse bedel olmaksızın (günahsız) pak bir canı telef mi ediyorsun?’ dedi. (Hızır A.S. yine), ‘Ben, sana benimle edemezsin demedim mi?’ Cevabını verdi. Yine gittiler. Nihayet bir karyeye gelince ahalisinden yemek istediler. Ahali onları misafir etmekten ibâ ettiler. Orada yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar buldular. Hızır (A.S.) eliyle (işaret ederek) doğrulttu. Mûsâ (A.S.), ‘İsteseydin (hiç olmazsa) bunun için bir ücret alabilirdin.’ deyince Hızır (A.S.), ‘Bu (andan itibaren) artık ayrılalım.’ dedi. Nebyyi Mükerrem (S.A.V) (kıssayı buraya kadar hikâye buyurduktan sonra), ‘Allah Teâlâ Mûsâ'ya rahmet etsin. Ne olurdu sabredeydi de aralarında geçen maceralar (taraf-ı Hak'tan) bize hikâye olunaydı.’ buyurdu.”[36] (VIII, 7448)

16. Allah Resûlü (S.A.V.) ne ramazan ayında ve ne de diğer aylarda on bir rekâttan fazla gece namazı kılmazdı. Dört rekât kılardı ki bunların güzelliğini ve uzunluğunu sorma! Sonra dört rekât daha kılardı, onların da güzelliğini ve uzunluğunu sorma! Ondan sonra da üç rekât kılardı. Bunun üzerine: ‘Ya Resûlullah, vitir namazını

[36] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi II, s. 109.

kılmadan evvel uyuyor musunuz?' diye sordum. 'Ya Âişe, gözlerim uyusa, kalbim uyumuyor, buyurdu."[37] (VIII, 7477), (IX, 8918), (IX, 8929)

17. "A'rabî'nin birisi Ebû Hüreyre'ye gelerek: 'Ya Ebâ Hüreyre! Bize Peygamber Efendimizden bir hadis söyle.' dedi. Ebû Hüreyre, hadisi zikrettikten sonra, Resûlullah (S.A.V.) şöyle buyurduğunu söyledi: 'İyi biliniz ki iman Yemen'dedir. Allah bilgisi ve korkusu olan hikmet de Yemen'dedir. Ben Rabbimizin nefesini Yemen taraflarında buluyorum."[38] (IX, 7890), (XII, 14250)

18. "Peygamber Efendimiz: 'Tedbirli olmak, suizannın eseridir.' buyurmuşlardır."[39] (IX, 7999)

19. "Peygamber Efendimiz bir cuma günü hutbe okuyordu. Bu sırada Şam'dan bir kervan gelmişti. Bu kervandan yapılacak alışveriş sahabe için önem arz etmekteydi. Dikkatleri dağılan ashap, Hz. Peygamber'in konuşuyor olduğunu unutarak mescidi boşaltmışlardı. Hz. Peygamber ayakta hutbesine devam ederken mescitte sadece on kişi kalmıştı. Bunun üzerine Resûlullah, 'Varlığım kendi elinde olan Yüce Allah'a yemin olsun ki şayet onların peşinden tümünüz gitseydiniz de burada hiç kimse kalmamış olsaydı, sizin için şu vadi ateş olup akardı." "[40] (IX, 8156)

20. "Hikmetin başı Allah'a saygısızlık yapmaktan korkmaktır."[41] (IX, 8221)

21. "(İnsanlardan) uzak yerlerde (mamur olmayan oba ve köylerde) oturma. Çünkü öyle ıssız yerlerde kalan, kabirde sâkin olan gibidir."[42] (IX, 8243)

22. "Kaza ve kaderime razı olmayan adam kendisine benden başka Rab arasın."[43] (IX, 9066)

23. "Hasta olmadığınız halde hastaymış gibi görünmeyin (temâruz etmeyin); gerçekten hasta olursunuz. Kabirlerinizi de önceden kazdırmayın, sonra ölürsünüz."[44] (IX, 9278)

24. "Kalp, kırda atılmış bir kuş kanadı gibidir. Rüzgâr nasıl bu kanadı alt üst çevirirse kalp de böyledir."[45] (X, 9340)

25. "Müminin kalbi, kaynayan tencereden daha çok değişkenliğe maruzdur."[46] (X, 9342)

---

[37] Riyâzü's Sâlihîn II, s. 431-432.
[38] Yardım, a.g.e., s. 177.
[39] Yardım, a.g.e., s. 131.
[40] Hadislerle İslam II, s. 216-217.
[41] Celalüddin es- Suyûtî, Câmiu's Sağîr, (haz. Saffet Bakırcı), Serendip Yay., Konya 2020, s. 26.
[42] Hasan Basri Çantay, İkinci Kırk Hadis ve Mealleri, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul 1958, s.11.
[43] İlahi Hadisler, s. 37.
[44] Yardım, a.g.e., 45.
[45] İhyâu Ulûmi'd-dîn III, s. 105.

26. "Allah Resûlü (S.A.V.) (bir defasında) omuzundan tuttu ve şöyle buyurdu: 'Dünyada sanki bir yabancı (garib) veya yolcu gibi imişsin gibi ol.' İbn Ömer (R.A.) şöyle derdi: 'Akşama ulaşırsan sabahı bekleme. Sabah çıkarsan akşamı bekleme. Sağlığından hastalığın için, hayatından ölümün için (hisse pay) al."[47] (X, 9430)

27. 'Şefaatim, ümmetimden büyük günah işleyenler içindir. Bir adamın ateşe atılması için emir verilir. Giderken, (dünyada) susadığı zaman su vermiş olduğu adama rastlar, onu tanır ve ona: 'Benim için şefaat etmeyecek misin?' der. Adam: 'Sen de kimsin?' diye sorunca: 'Ben sana falan falan gün su içirmedim mi?' der. Öbürü bunu tanır ve (Allah nezdinde) onun lehinde şefaatte bulunur. Adam da böylece geri çevrilir ve cennete gider."[48] (X, 9478), (X, 9479), (X, 9480)

28. "Resûlullah Aleyhisselatü Vesselam buyurdu ki: 'Ümmetimden (âlim, şehit, sâlih) bazıları var; bir(çok kabilelere şamil bir) cemaate şefaat eder, bazıları var bir kabileye şefaat eder; bazıları var bir bölüğe şefaat eder; bazıları da tek bir ferde şefaat eder ve cennete girmelerini sağlar."[49] (X, 9481), (X, 9482)

29. "Şüphesiz Kur'an'ın zahiri, bâtınî, gayesi ve matlaı vardır."[50](X, 9590)

30. "Gözümün nuru (en ziyade sevdiğim şey) namazda kılındı."[51] (X, 10082), (VIII, 7169)

31. "Cennetin anahtarı namaz, namazın anahtarı ise abdesttir."[52] (X, 10706)

32. "Peygamber Efendimiz buyururlar ki: 'Kıyamet günü cehennem: Ey mümin! Çabuk geç. Zira nurun ateşimin alevini söndürecek.' der."[53] (XI, 11141)

33. "Alıverişte bulunduğun zaman hile ve aldatmaca yoktur de. Sen satın altığın her malda üç gece muhayyersin; hoşuna giderse alrsın, gitmezse geri verirsin."[54] (XI, 11156)

34. Resûlullah Aleyhisselatü Vesselam: Din nasihatten (hayırhahlıktan) ibarettir, demişti. Biz sorduk: Ey Allah'ın Resûlü! Kimin için hayırhah olmaktır? Allah için,

---

[46] İhyâu Ulûmi'd-dîn III, s. 43.
[47] İmam Nevevî, Kırk Hadis Tercüme ve Şerhi, (ter. İbrahim Hatiboğlu), Kahraman Yayınları, İstanbul 2001, s.167.
[48] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XIII, s. 81-82.
[49] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XIII, s. 81.
[50] İhyâu Ulûmi'd-dîn I, s. 251.
[51] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XIII, s. 248.
[52] Hadislerle İslam II, s. 120.
[53] Yardım, a.g.e., s. 103- Konevî, a.g.e., s. 134).
[54] Ahmed Ziyâüdîn Gümüşhânevî, Râmûzü'l-ehâdîs, (çev. Naim Erdoğan), Pamuk Yay., İstanbul, s. 57.

Allah'ın kitabı için, Resûlü için ve Müslümanların imamları ve hepsi için.' buyurdular."[55] (XI, 11596)

35. "Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: 'Cehennem, nefsin arzu ettiği şehevi şeylerle; cennet ise nefsin hoşlanmadığı şeylerle perdelenmiştir."[56] (XI, 12117), (XII, 14279)

36. "Hârise b. Vehb'in (R.A.) Resûlullah'tan (S.A.V.) şöyle işittiği nakledilmiştir: 'Cennetliklerin kimlerin olduğunu size bildireyim mi? İnsanlar tarafından hor görülüp hiçe sayılan, zayıf, alçak gönüllü kimselerdir. Eğer Allah'a yemin etse Allah onu yeminde doğru çıkarır. Cehennemliklerin kim olduğunu bildireyim mi? Onlar da katı kalpli, kaba saba kurularak yürüyen, kibirli kimselerdir."[57] (XI, 12221)

37. "Resûlullah Aleyhissalatu Vesselam buyurdular ki: 'Kıyamet günü geldi mi ben peygamberlerin imamı ve (onlar arasında) şefaat (etmeye yetki) sahibi olacağım. Bunda övünme yok." [58] (XII, 12980)

38. "Ben Resûlullah (S.A.V.)'in 'Ehl-i beytim aynen Nuh'un gemisine benzer. O gemiye binen kurtuldu, geride kalan da boğuldu gitti.' dediğini işittim."[59] (XII, 12993), (XII, 12994)

39. "Namahreme bakmak, iblisin oklarından bir oktur ki her kim benden korkarak onu bırakırsa zevkine bedel ona bir iman veririm ki onun halvetini (tadını) kalbinde duyar."[60] (XII, 13101)

40. "Kim, bir körü kırk adım yederse günahları bağışlanır, doğru yolu bulur!"[61] (XII, 13903)

A. 3. Telmih Edilen Hadisler

1. "Âhirette Hz. Peygamber'in ilk şefaatinin nasıl gerçekleşeceğinin de ilginç bir hikâyesi vardır. Hesaba çekilmek üzere uzun bir süre bekleyen insanlar hesabın başlatılması için sırasıyla Hz. Âdem, Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Musa ve Hz. İsa'dan şefaat talebinde bulunacaklar, ancak o günün dehşeti karşısında hiçbiri buna yaklaşmak istemeyecektir. Sonunda Hz. İsa bu taleplerini Hz. Muhammed'e iletmelerini tavsiye

[55] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XVI, s. 120.
[56] Riyâzü's Sâlihîn I, s.134.
[57] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 266.
[58] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XII, s. 380.
[59] Yardım, a.g.e., s. 166.
[60] İlahi Hadisler, s. 20.
[61] Yardım, a.g.e., s. 173.

edecektir. İnsanlar Hz. Peygamber'e yönelecekler, Hz. Peygamber de Allah'tan şefaat talebinde bulunacak ve Allah Teâlâ onun bu isteğini kabul edecektir." [62](VII, 5126)

2. "Resûl-i Ekrem (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: Allah Teâlâ buyurdu ki: 'Her kim benim veli kullarıma düşmanlık ederse, muhakkak ben ona harp açarım. Bir kulum kendisine farz kıldığım şeylerden daha sevimli bir amel ve ibadetle bana yaklaşmaz. Kulum bana, yaptığı (farzlara ilaveten işlediği) nafile ibadetlerle de yaklaşır. Nihayet onu severim. Bir kere de onu sevdim mi, artık ben o kulumun işittiği kulağı, göreceği gözü, şiddetle kavrayacağı eli ve yürüyeceği ayağı olurum, (onu fena şeyleri dinlemekten, helal olmayan şeylere el uzatmaktan, fena yolda yürümekten korurum) Eğer benden bir şey dilerse onu verir, bana sığınırsa muhakkak onu himaye ederim."[63] (VII, 5142), (VIII, 7046), (IX, 7812), (XI, 11286)

3. Resûlullah (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: 'Bir kulun Rabbine en yakın olduğu an, secdede bulunduğu zamandır. (Öyleyse orada) çokça dua edin."[64] (VII, 5173)

4. "Nebi (S.A.V.)'in şöyle buyurduğunu işittim demiştir: 'İhtiyar gönlü, iki huyda her zaman genç bir halde bulunur: Dünya sevgisi, uzun ömür." [65] (VII, 5200)

5. "Resûlullah Aleyhisselatü Vesselam buyurdular ki: 'Kim abdestli olduğu halde abdest tazelerse Allah bu sebeple kendisine on misli sevap yazar.[66] (VII, 5253)

6. "Resûlullah, hayâ konusundan kardeşine nasihat eden ensardan bir adama rastladı ve 'Onu rahat bırak, zira hayâ imandandır.' buyurdu."[67] (VII, 5323)

7. "İnsanlar niyeteri üzerine haşrolurlar."[68] (VII, 5367)

8. "Müminin ferasetinden sakının. Çünkü o, Allah'ın nuruyla bakar.' buyurdu ve ardından, 'Elbette bunda feraset sahipleri için ibretler vardır.' âyetini okudu."[69] (VII, 5432), (XII, 14199)

9. "Babam, Abdullah b. Mes'ûd'un yanındayken onun şöyle dediğini duymuş: 'Resûlullah'ı (S.A.V.), (Günahtan) pişmanlık duymak, tövbedir.' buyururken işittim."[70] (VII, 5603), (VII, 5899)

10. Nebi (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: "Sakın sizin biriniz: 'Allahım! Dilersen beni mağfiret eyle; Allahım! Dilersen bana merhamet eyle.' diye dua etmesin! Azim ve

[62] Hadislerle İslam VII, s. 626.
[63] İlahi Hadisler, s. 30.
[64] Riyâzü's-Sâlihîn III, s. 42-43.
[65] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi VIII, s. 425.
[66] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi X, s. 401.
[67] Riyâzü's Sâlihîn II, s. 107.
[68] İhyâu Ulûmi'd-Dîn III, s. 97.
[69] Hadislerle İslam I, s. 455.
[70] Hadislerle İslam II, 91.

katiyetle, kesin olarak (Ya Rab! Beni affet! Bana merhamet et! diye) dua etsin. Çünkü Allah'ı icbar eden (hiçbir kuvvet) yoktur. ”[71] (VII, 5646)

11. “Resûl-i Ekrem (S.A.V.) Şöyle buyurmuştur: Allah Teâlâ buyurdu ki: ‘Her kim benim veli kullarıma düşmanlık ederse, muhakkak ben ona harp açarım. Bir kulum kendisine farz kıldığım şeylerden daha sevimli bir amel ve ibadetle bana yaklaşmaz. Kulum bana, yaptığı (farzlara ilaveten işlediği) nafile ibadetlerle de yaklaşır. Nihayet onu severim. Bir kere de onu sevdim mi, artık ben o kulumun işittiği kulağı, göreceği gözü, şiddetle kavrayacağı eli ve yürüyeceği ayağı olurum, (onu fena şeyleri dinlemekten, helal olmayan şeylere el uzatmaktan, fena yolda yürümekten korurum.) Eğer benden bir şey dilerse onu verir, bana sığınırsa muhakkak onu himaye ederim.”[72] (VII, 5688)

12. “Bir kere Resûlullah (S.A.V.) bir hutbe irat etmiş ki, Resûlullah'ın o hutbesi kadar müessir bir hutbe hiç işitmedim. O hutbesinde Resullullah (ezcümle), ‘Ey ashabım! Benim bildiğim hakayık-ı kainâtı siz bilseydiniz muhakkak az gülerdiniz, hiç şüphesiz çok ağlardınız.’ buyurmuştu. Bu hitabe üzerine Resulullah'ın ashabı yüzlerine elbiselerini örtüp içten gelen bir enîn ile ağlıyorlardı. Bu umumi teessür sırasında biri, ‘Yâ Resûlullah! Babam kimdir?’ diye Resûl-i Ekrem, ‘Baban filandır.’ diye cevap verdi. Bunun üzerine unvandaki âyet nâzil oldu.[73] (VII, 5859), (VII, 5860), (VII, 5861)

13. (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: ‘Allah, sizin cüsselerinize ve şekillerinize değil, kalplerinize ve amellerinize bakar.”[74] (VII, 5709), (IX, 7900), (IX, 9145), (XII, 14163)

14. Resûlullah (S.A.V.) şöyle demiştir: ‘Allah, kendi yolunda cihat etmek üzere (yola) çıkanlara şöyle der: ‘Onu evinden çıkaran şey, ancak benim yolumda olmak, bana iman etmek, elçilerimi tasdik etmektir. Şayet ölürse onu cennetime koymayı, kalırsa elde ettiği ecir ve ganimetle evine döndürmeyi ona garanti ediyorum.’ Muhammed'in canını teninde tutan Allah'a yemin ederim ki Allah yolunda yaralanan kimse, kıyamet günü yaralandığı günkü haliyle gelir; rengi kan rengi, kokusu ise misk kokusu gibidir. Muhammed'in canını elinde tutan Allah'a yemin ederim ki Müslümanlara zor geleceğinden korkmasaydım, Allah yolunda gazaya giden her birliğe mutlaka katılırdım. Fakat ne ben onların (hepsini) teçhiz edebilecek güçteyim ne de onların (hepsi) buna imkân bulabiliyor. Benden ayrı kalmak da onlara ağır geliyor. Muhammed'in canını teninde tutan Allah'a yemin ederim ki Allah yolunda cihat edip

[71]Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi VIII, s.571.
[72] Hasan Hüsnü Erdem, İlahi Hadisler, DİB Yay., Ankara 1987, s. 30.
[73] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi VIII, s. 58.
[74] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 31.

öldürülmeyi, sonra tekrar dirilip gaza ederek tekrar öldürülmeyi, aynı şekilde tekrar dirilip gaza ederken öldürmeyi çok isterdim."[75] (VII, 5717)

15. "Nebiyy-i Mükerrem Sallallahu Aleyhi Vesellem buyurdu ki: "Ehl-i cennet cennete, ehl-i dûzah dûzaha girdikten sonra Allah Teâlâ azze ve celle: "Kimin kalbinde bir hardal tanesi ağırlığınca iman varsa (ateşten) çıkarınız.' diye ferman buyuracaktır. Bunun üzerine (bu gibiler) simsiyah kesilmiş oldukları halde çıkarılıp nehr-i hayât (yahut nehr-i hayâ, ya da nehr-i hayâ) içine atılacaklar ve (orada) sel uğrağında kalan yabani reyhan tohumları nasıl (süratle) biterse öylece biteceklerdir. Görmez misin, bunlar (ne güzel) sapsarı olarak (ve iki tarafına) salınarak sürer?"[76] (VII, 5787)

16. Resûlullah (S.A.V.): 'Erkekler için en uygun olan saf ilkidir. En uygunsuz saf ise son saftır. Kadınlar içinse en uygun olanı son saf, en uygun olmayanı ise birinci saftır, buyurdu."[77] (VII, 5805)

17. Resulullah (S.A.V.) zamanında Ay ikiye bölündü de Nebî (S.A.V.), "Şahit olunuz!" buyurdu.[78] (VII, 5868), (VIII, 7183), (IX, 8726)

18. Resûlullah (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: 'Âdemoğluna şeytan da melek de yaklaşır. Şeytanın yaklaşması, kötülüğe yönlendirmek ve hakkı yalanlamak şeklindedir. Meleğin yaklaşması ise iyiliğe yönlendirmek ve hakkı doğrulatmak şeklindedir. Kim böyle (meleğin telkinini) hissederse bunun Allah'tan olduğunu bilsin ve Allah'a hamdetsin. Kim de diğerini (şeytanın vesvesesini) hissederse, taşlanmış ve kovulmuş şeytandan Allah'a sığınsın."[79] (VII, 5906), (XII, 11150)

19. "Peygamber (S.A.V.) şöyle demiştir: Akıllı insan, kendini sorgulayan ve ölüm ötesi için çalışandır. Âciz insan ise nefsini çirkin arzularına uyduran ve Allah'tan olmayacak şeyler umandır."[80] (VII, 5924)

20. "Cennet halkının çoğu ahmak ve saf kimselerdir. İlliyyûn makamı akıl sahipleri içindir."[81] (VII, 5962), (XII, 13856)

21. Resûlullah (S.A.V.), 'Müminin ferasetinden sakının. Çünkü o, Allah'ın nuruyla bakar.' buyurdu ve ardından, 'Elbette bunda feraset sahipleri için ibretler vardır.' âyetini okudu."[82] (VII, 5970)

---

[75] Riyâzü's Sâlihîn II, s. 506-507.
[76] İmam Buhari, Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi II (çev. Ahmed Naim-Kâmil Miras), İstanbul 2019 s. 46.
[77] Riyâzü's Sâlihîn II, s. 383.
[78] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi VII, s. 235.
[79] Hadislerle İslam I, s. 269.
[80] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 103-104.
[81] İhyâu Ulûmi'd-dîn III, s. 50.
[82] Hadislerle İslam I, s. 455.

22. "Resûl-i Ekrem (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: Allah Teâlâ mahlûkatı yarattı (ve onların mukadderatını tayin buyurduğu) zaman kendi ulûhiyetine ait olmak üzere de bir kitabını yazdı. (Zatına ait ahd ve mîsâkı havi olan) bu mektubu da kendi arşına koydu (ki mazmun-ı şerifi), "Benim rahmetim gazabıma galebe eder."[83] (VII, 5999)

23. Resûlullah (S.A.V.) şöyle derdi: 'Allahım! Benim yaratılışımı güzel kıldığın gibi ahlakımı da güzelleştir."[84] (VII, 6090)

24. "Resûlullah (S.A.V.) buyurdu ki: Cemaatle kılınan namaz, yalnız kılınan namazdan yirmi yedi derece efdaldir.[85] (VII, 6103)

25. "Allah Resûlü (S.A.V.) şöyle buyurmuştur. Bir köyde veya kırda üç kişi bir arada bulunur da namazlarını cemaatle kılmazlarsa şeytan mutlaka onlara musallat olur. Öyleyse cemaat olun. Zira sürüden ayrılan koyunu kurt yer."[86] (VII, 6114)

26. "Resûl-i Ekrem (S.A.V.) buyurdu ki: Mûsâ peygamber (A.S.) Beni İsrâil içinde hutbeye kalkmıştı. Kendisine, 'En çok âlim olan kimdir?' diye soruldu. 'En âlim benim.' diye cevap verdi. (Bu hususstaki) ilmi (Allahualem diyerek) Allah'a havale etmediğinden dolayı Allah(u Azîmüşşân) ona itap etti. Allah (Teâlâ), 'İki denizin bitiştiği yerde kullarımdan biri var. O senden daha âlimdir.' diye ona vahyetti. 'Yâ Rab! Ona nasıl yol bulayım?' dedi. Ona, 'Bir zenbil içinde bir balık taşı. Onu nerede kaybedersen (o kulum) oradadır.' denildi. (Mûsâ A.S.) gitti. Hâdimi Yûşa' b. Nûn (A.S.)ı da (birlikte) götürdü. Bir zenbil içine de bir balık koyup yüklendiler. (İki denizin bitiştiği yerdeki) kayanın yanına varınca başlarını (yere) koyup uyudular, (derken tuzlanmış ölü) balık zembilden sıyrılıp kurtuldu ve deniz içinde kendine su küngü gibi (bir boşluk bırakarak) yol açtı. (Deniz içinde böyle bir yolun açılması) Mûsâ ile hâdimince (A.S.) şâyân-ı taaccüp bir şey olmuştu. (Uyandıktan sonra o gecenin bakiyesi ile bütün gün gittiler. Sabah olunca Mûsâ (A.S.) hâdimine, 'Kuşluk yemeğimizi ver. Bu seferimizden yorgunluk duymaya başladık.' dedi. (Hâlbuki) Mûsâ (A.S.) emrolunduğu o yerin ötesine geçmedikçe yorgunluk duymamıştı. Hâdimi, 'Bak hele, taşın dibinde barındığımız zaman balığın gittiğini haber vermeyi unutmuşum.' dedi. Mûsâ (A.S.), 'Zaten istediğimiz de bu idi.' dedi. Bunun üzerine kendi izlerine baka baka geriye döndüler. Taşın yanına varınca bir de baktılar ki esvabına bürünmüş bir zat (duruyor), Mûsâ (A.S.) selam verdi. Hızır (A.S.), 'Acayip! Bu (senin bulunduğun yerde) selam ne gezer?' dedi. 'Ben Mûsâ'yım.' dedi. O, 'Beni İsrâil Mûsâ'sı mı?' diye sordu. 'Evet'

[83] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi VIII, s.633
[84] Hadislerle İslam VII, s. 535.
[85] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi II, s. 484.
[86] Riyazü's Salihin II, s.374.

dedi. Mûsâ (A.S. sonra söze yine başlayıp) ‘Sana talim olunan rüşd (ve hidayet)ten bana (bir şey) talim etmek üzere sana tebaiyyet edeyim mi?’ dedi. Hızır (A.S.), ‘Sen, benimle hiç mi edemezsin yâ Mûsâ! Bende Allah'ın kendi ilminden bana verdiği öyle bir ilim vardır ki sen onu bilemezsin. Sende de Allah'ın verdiği öyle bir ilim vardır ki onu da ben bilmem.’ cevabını verdi. (Mûsâ A.S.), ‘Beni inşallah sabırlı bulursun. Sana hiçbir işinde de karşı gelmeyeceğim.’ dedi. Gemileri olmadığı için deniz kıyısında yürüyerek gittiler. Bir gemi geçti. Alsınlar diye (gemicilerle) söyleştiler. Hızır (A.S.)ı (gemiciler) tanıdılar ve onları navulsuz (gemiye) aldılar. (O sırada) bir serçe, geminin kenarına konup denizden bir iki yudum (su) aldı. Hızır (A.S.), ‘Yâ Mûsâ, benim ilmimle senin ilmin, ilmullahı bu serçenin denizden aldığı bir yudum kadar bile eksiltmez.’ dedi ve (ondan sonra) gemi tahtalarından birine el atıp söktü Mûsâ (A.S.). ‘Adamcağızlar bizi (gemilerine) navulsuz almşken sen, gemilerine kastedip içindekileri batırmak için mi deliyorsun?’ dedi. Hızır (A.S.), ‘Sen benimle hiç edemizsin demedim mi?’ dedi. (Mûsâ A.S.), ‘(Şu) dalgınlığımdan dolayı beni muâheze edip de bana güçlük gösterme’ cevabını verdi, (vâkıa da) Mûsâ (A.S.) bu ilk muhalefeti dalgınlık (eseri) idi. Yine gittiler. Bir de baktılar ki bir çocuk (diğer) çocuklarla oynuyor. Hızır (A.S.) çocuğun başını eliyle kopardı. Mûsâ (A.S.), ‘Aman, hiçbir nefse bedel olmaksızın (günahsız) pak bir canı telef mi ediyorsun?’ dedi. (Hızır A.S. yine), ‘Ben, sana benimle edemezsin demedim mi?’ cevabını verdi. Yine gittiler. Nihayet bir karyeye gelince ahalisinden yemek istediler. Ahali onları misafir etmekten ibâ ettiler. Orada yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar buldular. Hızır (A.S.) eliyle (işaret ederek) doğrulttu. Mûsâ (A.S.), ‘İsteseydin (hiç olmazsa) bunun için bir ücret alabilirdin.’ Deyince Hızır (A.S.), ‘Bu (andan itibaren) artık ayrılalım.’ dedi. Nebîyyi mükerrem (S.A.V) (kıssayı buraya kadar hikâye buyurduktan sonra), ‘Allah Teâlâ Mûsâ'ya rahmet etsin. Ne olurdu sabredeydi de aralarında geçen maceralar (taraf-ı Hak'tan) bize hikâye olunaydı.’ buyurdu.[87] (VII, 6180)

27. “Hemmâm b. Hâris'in, Mikdâd'dan (R.A.) rivayet ettiğine göre bir gün bir adam Hz. Osman'ı övmeye başlayınca orada bulunan Mikdâd, diz çökerek öven kişinin yüzüne ufacık taşları atmaya başladı. Bunun üzerine Hz. Osman: Ne yapıyorsun, deyince o da: Resûlullah, ‘İnsanları övüp duranları gördüğünüz zaman yüzlerine toprak saçın!’ buyurdu, dedi.”[88] (VII, 6282), (VIII, 6445), (IX, 9216)

[87] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi II, s. 109.
[88] Riyâzü's Sâlihîn III. s. 327.

28. "Resûlullah (S.A.V.) Efendimiz Rabbinden naklen anlatıyor: Allahü Teâlâ şöyle buyurdu: Beni bilen talep eder… Beni talep eden bulur… Beni bulan sever… Beni seveni öldürürüm… Bir kimseyi öldürürsem diyeti bana düşer… Bir kimsenin diyeti bana düşünce onun bizzat ben olurum."[89] (VIII, 6390)

29. "Peygamber Efendimiz buyururlar ki: 'Kıyamet günü cehennem: Ey mümin! Çabuk geç. Zira nurun ateşimin alevini söndürecek.' der."[90] (VIII, 6511)

30. "Beni yer ve gök sığdıramadı; müttaki, vera sahibi mümin kulumun kalbine sığdım."[91] (VII, 6195)

31. "Resûlullah (Aleyhisselatü Vesselam) ölmek üzere olan bir gencin yanına girmişti. Hemen sordu: Kendini nasıl buluyorsun? Ey Allah'ın Resûlü, Allah'tan ümidim var, ancak günahlarımdan korkuyorum, diye cevap verdi. Resûlullah Aleyhisselatü Vesselam da şu açıklamayı yaptı: Bu durumda olan bir kulun kalbinde (ümit ve korku) birleşti mi Allah o kulun ümit ettiği şeyi mutlaka verir ve korktuğu şeyden de onu emin kılar."[92] (VII, 6283)

32. "Resûlullah şöyle buyurmuştur: Sadece yüce Allah'ın rızası için öğrenilmesi gereken bir ilmi, dünya malı elde etmek için öğrenen, kıyamet günü cennetin kokusunu bile alamaz" [93] (VIII, 6383),

33. "Güzeli ben çirkin yapamam, Rab değilim. Belki güzele ve çirkine karşı aynayım." (VIII, 6637)

34. "Resûlullah Aleyhissalatu Vesselam buyurdular ki: 'Kıyamet günü geldi mi ben peygamberlerin imamı ve (onlar arasında) şefaat (etmeye yetki) sahibi olacağım. Bunda övünme yok." (VIII, 6796), (VIII, 6797)

35. "Malın zekâtını vermeyen kimseye, malı kıyamet günü gözünün üstünde iki siyah ben olan başı kel zehirli erkek ejderha olup boynuna sarılacak ve ona: İşte ben senin biriktirdiğin malınım, işte ben senin biriktirmiş olduğun malınım (diye azap edecektir)!" [94] (VIII, 6882), (IX, 8502)

36. "Hızır Aleyhisselamın ruh-i vahye münasip olan hareketlerine karşı Musa Aleyhisselamın aklı bulandı." (VIII, 7196)

37. Allah Resûlü (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: 'Kul bir günah işlediği zaman kalbinde siyah bir nokta oluşur. Bundan vazgeçip tövbe ve istiğfar ettiği zaman kalbi

[89] Sadreddin Konevî (k.s.) Hazretlerinin Hayatı 40 Hadis-i Şerif Şerhi, Semazen net: (20. 05. 2021).
[90] Yardım, a.g.e., s. 103- Konevî, a.g.e., s. 134).
[91] Konevi, a.g.e., s. 27.
[92] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi VI, s.351.
[93] Riyâzü's Sâlihîn III. s. 16-17.
[94] Gümüşhânevî, a.g.e., s. 154.

parlatılır. Günaha devam ederse siyah nokta arttırılır ve sonunda tüm kalbini kaplar. Allah'ın (kitabında), hayır, hayır! Doğrusu onların kazanmakta oldukları kalplerini paslandırmıştır.' (Mutaffifîn, 83/14) diye anlattığı pas, işte budur."[95] (VIII, 7316), (VIII, 7320)

38. "Ancak bir kulum ben; kul gibi yerim, kul gibi içerim."[96](VII, 7700)

39. " Resûlullah (S.A.V.): 'Gıybet nedir bilir misiniz?' diye sordu. Ashap: 'Allah ve Resûlü daha iyi bilir.' dediler. 'Kardeşini, hoşlanmadığı şeylerle nitelendirmendir.' diye tarif etti. 'Peki ya kardeşimde dediğim özellik varsa ne dersin?' denilmesi üzerine: 'Eğer dediğin özellik kardeşinde varsa onun gıybetini etmiş olursun. Şayet yoksa işte o zaman ona iftira atmış olursun.' buyurdu."[97] (IX, 7837)

40. "Allahü Teâlâ buyuruyor ki: Kulumu bir bela ile ibtila ettiğim vakit, sabreder ve ziyaretçilerine beni şikâyette bulunmazsa, ona etinden iyi et, kanından iyi kan veririm. İyileştiği vakit, günahsız olarak iyileşir. Onu öldürsem, rahmetime yani cennetime gider."[98] (IX, 7934), (XII, 12567)

41. "Resûllah (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: '...Allah için tevazu gösteren kişiyi Allah ancak yüceltir."[99] (IX, 8185)

42. "Allah Resûlü (S.A.V.) ne ramazan ayında ve ne de diğer aylarda on bir rekâttan fazla gece namazı kılmazdı. Dört rekât kılardı ki bunların güzelliğini ve uzunluğunu sorma! Sonra dört rekât daha kılardı, onların da güzelliğini ve uzunluğunu sorma! Ondan sonra da üç rekât kılardı. Bunun üzerine: 'Ya Resûlullah, vitir namazını kılmadan evvel uyuyor musunuz?' diye sordum. 'Ya Âişe, gözlerim uyusa, kalbim uyumuyor.' buyurdu."[100] (IX, 8820)

43. Resûlullah (S.A.V.): 'Bizler, ehl-i kitaba göre, en sonda gelenleriz. Kıyamet gününde ise en başta gelecek olanlarız.' buyurmuşlardır."[101] (IX, 8834)

44. "Hz. Peygamber (S.A.V.) buyurdu ki: Kim duyulsun diye iyilik yaparsa Allah (onun niyetini herkese) duyurur. Kim, gösteriş için iyilik yaparsa Allah da (onun bu riyakârlığını herkese) gösterir."[102] (IX, 8838)

45. "Beyanda sihir vardır."[103] (IX, 8879)

---

[95] Hadislerle İslam III, s. 57.
[96] Abdülbaki Gölpınarlı, Hz. Muhammed ve Hadisleri, Genç Yayıncılık, İstanbul 1985, s. 70.
[97] Riyâzü's Sâlihîn III, s. 118.
[98] İhyâu Ulûmi'd-dîn IV, s. 128.
[99] Hadislerle İslam III, 329.
[100] Riyâzü's Sâlihîn II, s. 431-432.
[101] Yardım, a.g.e., s. 165.
[102] Riyâzü's Sâlihîn III, s. 205.
[103] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XVI, s.385.

46. "Kaza ve kaderime razı olmayan adam kendisine benden başka Rab arasın."[104] (IX, 9068)

47. "Hâris b. Hişâm (R.A.) Allah Resûlüne (S.A.V.) 'Ya Resûlullah, sana vahiy nasıl geliyor?' diye sordu. Allah Resûlü (S.A.V.) şöyle buyurdu: 'Bazen zil/çan sesi gibi geliyor ki bana en ağır geleni de budur. (Uğultu) kesildiğinde (vahyin bana) söylediklerini tam olarak kavramış ve ezberlemiş oluyorum. Bazen de melek bana insan şeklinde görünüyor, benimle konuşuyor ve ben de onun dediklerini kavramış ve ezberlemiş oluyorum." [105] (IX, 9092)

48. "Hz. Peygamber (S.A.V.) şöyle demiştir: Davud (A.S.), elinin emeğinden başka bir şey yemezdi."[106] (IX, 9176)

49. "Resûlullah (S.A.V.) mahkemede görüşülecek bir konu/dava için rüşvet verene de alana da lanet etmiştir."[107] (X, 9394)

50. 'Şefaatim, ümmetimden büyük günah işleyenler içindir. Bir adamın ateşe atılması için emir verilir. Giderken, (dünyada) susadığı zaman su vermiş olduğu adama rastlar, onu tanır ve ona: 'Benim için şefaat etmeyecek misin?' der. Adam: 'Sen de kimsin?' diye sorunca: 'Ben sana falan falan gün su içirmedim mi?' der. Öbürü bunu tanır ve (Allah nezdinde) onun lehinde şefaatte bulunur. Adam da böylece geri çevrilir ve cennete gider."[108] (X, 9475)

51. Resûl-i Ekrem (S.A.V.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: Aziz ve Celil olan Allah buyurdu ki: 'Ben kulumun zannına (itikadına) göreyim. Beni zikrettiği yerde ben onunlayım. (Rahmetim, Tevfik ve inayetim onunla beraberdir.)"[109] (X, 9559)

52. "Sefere çıkın ki sıhhat bulasınız, rızkınız arta!"[110] (X, 9620)

53. "Bize, insanlarla akılları miktarınca konuşmamız emredildi."[111] (X, 9789), (VIII, 7251)

54. "Resûlullah (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: 'Malayaniyi (faydasız söz ve lüzumsuz işleri) terk etmesi, kişinin iyi Müslüman oluşundandır." [112] (X, 9793)

55. "Âşık olup iffetinden dolayı bunu gizleyerek akabinde ölen kimse şehittir."[113] (X, 9828)

---

[104] İlahi Hadisler, s. 37.
[105] Hadislerle İslam I, 837.
[106] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 495.
[107] Hadislerle İslam V, s. 193.
[108] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XIII, s. 81-82.
[109] İlahi Hadisler, s. 16.
[110] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi VIII, s. 15.
[111] Gölpınarlı, a.g.e., s. 70.
[112] Hadislerle İslam III, 558-559.

56. "Nice namaz kılanlar var ki onların namazdan nasibi, yorgunluktan ve zahmetten başka bir şey değildir."[114] (X, 9865)

57. "Abdullah b. Mes'ûd'dan: Resûullah (S.A.V.) şöyle buyurdu: 'Alah'ın halk içinde, kalpleri Hz. Âdem'in kalbi üzerinde olan üç yüz, kalpleri Hz. Musa'nın kalbi üzerine olan kırk, kalpleri Hz. İbrahim'in kalbi üzerine olan yedi, kalpleri Cebrail (A.S.)'ın kalbi üzerinde olan beş, kalpleri Mikâil (A.S.)'ın kalbi üzerine olan üç, kalbi İsrâfil (A.S.)'ın kalbi üzerine olan bir kulu vardır. Bunlardan tek olanı öldüğünde Allah onun yerine üçlerden, üçlerden biri öldüğünde beşlerden, beşlerden biri öldüğünde yedilerden, yedilerden biri öldüğünde kırklardan, kırklardan biri öldüğünde üç yüzlerden, üç yüzlerden biri öldüğünde de halktan birini yerleştrir. Onların vesilesiyle Allah Teâlâ diriltir, öldürür, yağmur yağdırır, bitkileri bitirir ve belaları defeder…"[115] (X, 10218)

58. "Allah Resûlü (S.A.V.) şöyle buyurmuştur. '…Bilin ki! Vücutta öyle bir et parçası vardır ki o, iyi (doğru düzgün) olursa bütün vücut iyi (doğru düzgün) olur; o bozulursa bütün vücut bozulur. Bilin ki o, kalptir."[116] (X, 10361)

59. "Allahü Teâlâ'nın ilk yarattığı akıldır. Allahü Teâlâ akla: 'Dön bu yana' diye emretti, akıl döndü. 'Dön o yana' diye emretti, yine döndü. Allahü Teâlâ'nın her emrine inkıyâd etti. Sonra Allahü Teâlâ 'İzzet ve celâlim (ululuğum) hakkı için nazarımda senden kıymetli bir şey yaratmadım. Seninle alır, seninle veririm. Seninle mükâfatlandırır, seninle cezalandırırım.' buyurmuştur."[117] (XI, 10865)

60. "Resûlullah (S.A.V.), Allah'a kavuşmak isteyene, Allah da kavuşmak ister; Allah'a kavuşmak istemeyene, Allah da kavuşmak istemez, buyurdu. 'Ey Allah'ın Resûlü! Burada kastedilen, ölümden hoşlanmak ise hiçbirimiz ölümden hoşlanmayız, dedim. Resûlullah (S.A.V.): 'Öyle değil, ama can çekişme vakti geldiğinde mümine, Allah'ın rahmeti, rızası ve cenneti müjdelenir, o da hemen Allah'a kavuşmayı arzu eder. Allah da ona kavuşmayı ister. Kâfire ise Allah'ın azabı ve gazabı müjdelenince, Allah'a kavuşmayı istemez, buyurdu."[118] (XI, 11101), (XII, 12470)

61. Resûl-i Ekrem (S.A.V.) Efendimiz Cenab-ı Hakk'ın şöyle buyurduğunu bildirdi:'İman edip iyi ameller işleyen kullarım için cennette, gözlerin görmediği,

---

[113] İhyâu Ulûmi'd-dîn III, s. 235.
[114] İhyâu Ulûmi'd-dîn I, s. 436
[115] Ahmet Atlı, Tasavvufta Ricâlu'l-Gayb, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri (Tasavvuf) Anabilim dalı, Ankara 2011, s. 8.
[116] Hadislerle İslam III, s. 55.
[117] İhyâu Ulûmi'd-dîn I, s. 211.
[118] Riyâzü's Sâlihîn III, s. 373.

kulakların işitmediği ve hiçbir kimsenin gönlünden geçirmediği nice nimetler hazırladım.” (XI, 11070)

62. “Resûlullah Aleyhüsselatü Vesellem şu duayı çok yapardı: Ey Kalpleri çeviren Allahım! Kalbimi dinin üzerine sabit kıl!’ (Ben bir gün kendisine): ‘Ey Allah'ın Resûlü! Biz sana ve senin getirdiklerine inandık. Sen bizim hakkımızda korkuyor musun?’ dedim. Bana şöyle cevap verdi: ‘Evet, kalpler, Rahman'ın iki parmağı arasındadır. Onları istediği gibi çevirir.”[119] (X, 10452), (XI, 11911)

63. “Âdem, ruhla kalıp arasındayken Peygamberdim ben.”[120] (XI, 12192), (XII, 12982)

64. Hz. Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurmuştur. ‘Her kim Allah'a kavuşmayı dilerse Allah da ona kavuşmayı diler ve her kim Allah'a kavuşmayı hoş görmezse, Allah da ona kavuşmayı hoş görmez.”[121] (XI, 12264)

65. Allah Resûlü (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: ‘Zulümden kaçının, çünkü zulüm kıyamette karanlıklara sebeptir. Cimrilikten de sakının, çünkü cimrilik sizden evvel yaşayanları helâk etmiş, onları birbirlerinin kanını dökmeye, haramları helal görmeye sevk etmiştir.”[122] (XI, 12286)

66. “Her insanın yanında bir şeytanı vardır, buyurmuş. ‘Seninle de mi?’ diye sorulduğunda: ‘Evet, fakat Rabbim ona karşı bana yardım etti de teslim oldu.”[123] (XI, 11475)

67. “Nebi (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: “Sakın sizin biriniz: ‘Allahım! Dilersen beni mağfiret eyle; Allahım! Dilersen bana merhamet eyle.’ diye dua etmesin! Azim ve katiyetle, kesin olarak (Ya Rab! Beni affet! Bana merhamet et! diye) dua etsin. Çünkü Allah'ı icbar eden (hiçbir kuvvet) yoktur. ”[124] (XI, 12431)

68. “Resûlullah Aleyhisselatü Vesselam hasta yatmakta iken yanına girdim. Elimi üzerine koydum, hararetini, yorganın üstünden elimin altında hissettim. ‘Ey Allah'ın Resûlü! Hararetiniz çok fazla!’ dedim. ‘Biz (peygamberler) böyleyiz. Belalar bize katmerli gelir, buna mukabil ücretleri de katmerli verilir.’ buyurdular. ‘Ey Allah'ın Resûlü! Hangi insanlar en çok bela çekerler?’ dedim. ‘Peygamberler’ buyurdular. ‘Ey

[119] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi X, s. 289.
[120] Gölpınarlı, a.g.e., s. 70.
[121] Hadislerle İslam VII, s. 547.
[122] Riyâzü's Sâlihîn II, s. 19.
[123] Mustafa Çoban, Kur'an ve Sünnet Rehberliğinde Şeytanla Mücadele Edecek İnsanın Eğitimi Doktara Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Konya 2007, s. 46.
[124] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi VIII, s. 571.

Allah'ın Resûlü! Sonra kimler?' dedim. 'Sonra sâlihler, buyurdular ve açıklardılar: Onlardan biri fakirliğe öylesine müptelâ olur ki kendini örten abadan başka bir şey bulamaz. Onlar, sizin bollukla sevindiğiniz gibi fakirlikle sevinirler." [125] (XII, 12562)

69. "Öfkeli zamanında beni anan kimseyi gazap ettiğim anda mağfiretle yâd ederim; onu helak ettiklerimle beraber helâk etmem."[126] (XII, 12576)

70. Hz. Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: Bir kul can çekişmeye başlamadıkça, Allah Teâlâ onun tövbesini kabul eder."[127] (XII, 12636)

71. "Allah mahlukatı karanlık içinde yarattı, sonra nurundan onlar üzerine serpti, kime bu nur şuaları isabet etti ise o hidayete erdi. Kime isabet etmedi ise o kimse de yolunu şaşırdı." [128](XII, 12757)

72. "Her şeyin bir cilası vardır. Kalplerin cilsaı da Allah'ı anmaktır. Kılıcın kırılıncaya kadar düşmana vurman dahil hiçbir şey kişiyi Allah'ı zikretmekten daha fazla Allah'ın azabından kurtaramaz."[129] (XII, 12936)

73. "A'rabî'nin birisi Ebû Hüreyre'ye gelerek: 'Ya Ebâ Hüreyre! Bize Peygamber Efendimizden bir hadis söyle.' dedi. Ebû Hüreyre, hadisi zikrettikten sonra, Resûlullah (S.A.V.) şöyle buyurduğunu söyledi: 'İyi biliniz ki iman Yemen'dedir. Allah bilgisi ve korkusu olan hikmet de Yemen'dedir. Ben Rabbimizin nefesini Yemen taraflarında buluyorum."[130] (XII, 13006), (IX, 7891), (IX, 7892), (XII, 14252)

74. "Şüphesiz Allahü Teâlâ, gecenin son üçte biri kalıncaya kadar mühlet verir, bekler, sonra dünya semasına inerek şöyle buyurur: Günahının bağışlanmasını isteyen yok mu? Tövbe eden hani nerede, yok mu? İsteyen yok mu? Dua eden yok mu? Bu durum tan yeri ağarıncaya kadar böyle devam eder." [131] (XII, 13039)

75. "Hz. Peygamber (S.A.V.) şöyle demiştir: Allah, Müslüman'ın vücuduna batan bir dikene varıncaya kadar meşakkat, hastalık, endişe, keder, acı ve kaygı gibi musibetleri, onun günahlarına kefaret kılar."[132] (XII, 12568)

76. "İnsan arkadaşının ahlakı ve dini üzeredir. O halde arkadaşlık ettiği kimseye dikkat etsin."[133] (XII, 13822)

---

[125] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XVII, s. 542.
[126] İlahi Hadisler, s. 29.
[127] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 41.
[128] Tuğrul Tezcan, Tüsterî'den (Ö. 283) Konevî'ye (Ö 673) İşârî Fatiha Yorumları: Tefsirden Müşâhede Yöntemine Yorumlamanın Seyri, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, S. 8, 2019, s. 658.
[129] Muhtasar Câmiu's Sağîr, s. 92.
[130] Yardım, a.g.e., s. 177.
[131] Muhtasar Câmiu's Sağîr, s. 104.
[132] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 77.
[133] İhyâu Ulûmi'd-dîn II, s. 609.

77. “Ben Resûlullah (S.A.V.)'in ‘Ehl-i beytim aynen Nuh'un gemisine benzer. O gemiye binen kurtuldu, geride kalan da boğuldu gitti.’ dediğini işittim.”[134] (IX, 9032), (XII, 13844), (XII, 13893)

78. “Resûlullah (S.A.V)'in ilk vahiy başlangıcı uykuda rü'yâ-yı sâliha (yani sâdıka) görmekle olmuştur. Hiçbir rüya görmezdi ki sabah aydınlığı gibi vazıh ve aşikâr zuhur etmesin. Ondan sonra kalbine yalnızlık muhabbeti ilkâ olundu. Artık (Cebel-i) Hira'daki gâr içinde halvet-güzîn olup orada ehlinin nezdine gelinceye kadar adedi muayyen günlerde tahannüs -ki taabbüd demek demektir- eder ve yine azıklanıp giderdi. Sonra yine Hatice nezdine avdet edip bir o kadar zaman için yine azık tedarik ederdi. Nihayet Resûlullah (S.A.V.)e bir gün gar-ı Hira'da bulunduğu sırada (emr-i) Hak (yani vahiy) geldi. Şöyle ki ona melek gelip اِقْرَأْ yani ‘Oku!’ dedi. O da ‘Ben okumak bilmem.’ cevabını verdi. Zat-ı Akdesi Risalet Penahi buyurur ki o zaman melek beni alıp takatim kesilinceye kadar sıkıştırdı. Sonra beni bırakıp yineاِقْرَأْ dedi. Ben de ona ‘Okumak bilmem.’ dedim. Yine beni alıp ikince defa takatim kesilinceye kadar sıkıştırdı. Sonra beni bırakıp yine اِقْرَأْ dedi. Ben de ‘Okumak bilmem.’ dedim. Nihayet beni yine alıp üçüncü defa sıkıştırdı. Sonra beni bırakıp اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ اِقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ اَلَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ dedi.[135]

Bunun üzerine Resûlullah (S.A.V.) (kendisine vahyolunan) bu âyet-i kerîmeyi bi't-telakki (korkudan) yüreği titreyerek döndü ve Hatice bint Huveylid'in nezdine girerek ‘Beni sarıp örtünüz, beni sarıp örtünüz.’ dedi. Korkusu zail oluncaya kadar vücûd-i mübarekini sarıp örttüler. Ondan sonra (Resûlullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem) vuku-i hâli Hatice'ye naklederek, ‘Kendimden korktum.’ dedi. Hatice Radıyallahu Anha, ‘Öyle deme, Allah'a kasem ederim ki Allah (Zü'l-Celâl) hiçbir vakit seni utandırmaz (mahzun etmez).Çünkü sen akrabana bakarsın, işini görmekten aciz olanların ağırlığını yüklenirsin, fakire verir, kimsenin kazanamayacağını kazandırırsın, misafiri ağırlarsın, hak yolunda zuhur eden havadis ve mühimmatta (halka) yardım edersin.’ Bundan sonra Hatice (R.A.) Hazret-i Resûl-i Ekrem'i (S.A.V.) birlikte alıp ammizadesi Varaka b. Nevfel b. Esed b. Abdüluzzâ'ya götürdü. Bu zat, zaman-ı Cahiliye'de din-i Nasrâni'ye dahil olmuş bir kimse olup İbranice yazı bilir ve İncil'den meşiyyet-i ilahiyye taalluk ettiği miktarda öteberi yazardı. Varaka gözlerine ama tari olmuş bir pir-i fani idi. Hatice Radıyallahu Anha Varaka'ya, ‘Amcamın oğlu, dinle de bak, kardeşinin oğlu ne

[134] Yardım, a.g.e., s. 166.
[135] Alak, 1-4.

söylüyor.' dedi. Veraka: 'Ne var kardeşim oğlu?' diye sorunca Resûlullah (S.A.V.) gördüğü şeyleri kendisine ihbar etti. Bunun üzerine Varaka dedi ki: 'Bu gördüğün, Allah Teâlâ'nın Mûsâ'ya (S.A.V.) tenzil ettiği nâmus-ı ekberdir (yani sahib-i sırr-ı vahiydir.) Ah keşke senin davet günlerinde genç olaydım. Kavmin seni çıkaracakları zaman keşke berhayat olsam!' Bunun üzerine Resulullah (S.A.V.), 'Onlar beni çıkaracaklar mı ki?' diye sordu. O da, 'Evet, (zira) senin gibi bir şey getirmiş (yani vahiy tebliğ etmiş) bir kimse yoktur ki düşmanlığa uğramasın. Şayet senin davet günlerine yetişirsem sana son derecede yardım ederim.' cevabını verdi. Ondan sonra çok geçmedi. Varaka vefat etti. (ve o esnada) fetret-i vahiy vuku buldu (yani bir müddet için inkıtaa uğradı.)"[136] (XII, 13890)

79. "Resûlullah şöyle buyurmuştur: 'Sadece yüce Allah'ın rızası için öğrenilmesi gereken bir ilmi, dünya malı elde etmek için öğrenen, kıyamet günü cennetin kokusunu bile alamaz." [137] (XII, 13953), (VII, 6280)

80. "Hârise b. Vehb'in (R.A.) Resûlullah'tan (S.A.V.) şöyle işittiği nakledilmiştir: 'Cennetliklerin kimlerin olduğunu size bildireyim mi? İnsanlar tarafından hor görülüp hiçe sayılan, zayıf, alçak gönüllü kimselerdir. Eğer Allah'a yemin etse Allah onu yeminde doğru çıkarır. Cehennemliklerin kim olduğunu bildireyim mi? Onlar da katı kalpli, kaba saba kurularak yürüyen, kibirli kimselerdir."[138] (XII, 14112)

81. "Resûlullah (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: Doğru sözlülük iyiliğe, iyilik de cennete götürür. Kişi doğru söyleye söyleye Allah katında 'sıddîk' (dürüst) olarak tescillenir. Yalan ise kötülüğe, kötülük de cehenneme götürür. İnsan yalancılık yapa yapa nihayet Allah katında 'yalancı' olarak tescillenir."[139] (XII, 14194)

82. Resûlullah (S.A.V.), 'Müminin ferasetinden sakının. Çünkü o, Allah'ın nuruyla bakar' buyurdu ve ardından, 'Elbette bunda feraset sahipleri için ibretler vardır.' âyetini okudu."[140] (XII, 14277),

[136] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi II, s. 23-24.
[137] Riyâzü's Sâlihîn III. s. 16-17.
[138] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 266.
[139] Riyâzü's Sâlihîn III, s. 132-133.
[140] Hadislerle İslam I, s. 455.

A. 1. TAM METNİ YER ALAN HADİSLER

A. 1. 1. VII. Ciltte Tam Metni Yer Alan Hadisler

1. گویدش بگُذر ز من ای شاه زود هین که نورت سوزِ نارم را ربود

"Cehennem, mümine diyecektir ki: 'Ey şah-ı din! Çabuk geç git ki senin nurun benim narımı söndürüyor.

Çünkü nur, daima nara galebe eder. Hatta dikkat edilmişse görülmüştür ki Güneş'e karşı konulan ateş söner, kömür de yanmaz. Bu mealde olmak üzere, 'Kıyamet gününde cehennem: Ya mümin! Geç ki senin nurun, benim narımı söndürüyor, diyecektir.' Hadisi rivayet edilmektedir." (VII, 5211)

Hadisin Tercümesi:

"Ya'lâ b. Münebbih'ten. Peygamber Efendimiz buyururlar ki: 'Kıyamet günü cehennem: Ey mümin! Çabuk geç. Zira nurun ateşimin alevini söndürecek' der."[141]

2. حُفَّتِ الْجَنَّةَ بِمَكْرُوهَاتِنَا حُفَّتِ الْنِّيرَانُ مِنْ شَهْوَاتِنَا

"Cennet bize kerih gelen şeylerle, cehennem de bizim hoşlanmadığımız şeylerle hazırlanmıştır.

Bu beyit ile hadis-i şerifin tercümesidir. Cennet, dünyada hoşa gitmeyecek ve tembelleri yoracak taat ve ibadetin mükâfatı olmak üzere hazırlanmıştır. Cehennem de şehvetperest olanların seyyiatına mücazat olarak hazırlanmıştır." (VII, 5786)

Hadisin Metni:

عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّ اللَّهُ عَلَيْهِ وسَلَّمَ قَالَ: «حُجِبتِ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ، وَحُجِبَتِ الْجَنَّةُ بَالْمَكَارِهِ» مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

Hadisin Tercümesi:

"Ebû Hüreyre'den (R.A.) rivayet edildiğine göre Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: Cehennem nefsin arzu ettiği şehevi şeylerle; cennet ise nefsin hoşlanmadığı şeylerle perdelenmiştir."[142]

Nefsin arzuları insanı her zaman kötülüklere götürmekle beraber, nefse hoş gelmeyen her türlü yaşayış da insanı iyiliklere götürmektedir.

[141] Yardım, a.g.e., s. 103- Konevî, a.g.e., s. 134.
[142] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 134.

A. 1. 2. X. Ciltte Tam Metni Yer Alan Hadisler

1. کژ نهم تا راست گردد این جهان حرب خدعه این بوَد ای پهلوان

"Bu cihan doğru gitsin diye bir eğri söylüyorum. Ey pehlivan 'Harp hiledir' bu demektir.

Hadis-i şerifte: 'Harp, düşmanı aldatmak ve bu suretle muharebeyi kazanmaktır.' buyrulmuştur. Bu irtibatla, Hz. Davud: 'Ben de seyr ü sülûk muharebesini kazanmak için halvet ve ibadeti kendime isnat ediyorum. Hakikati söyleyecek olsam herkes şaşırırdı, ben de rehberlik harbini kaybederdim. Nitekim hadis-i şerifte: 'Biz peygamberler nasın derecesine inmeye ve onların akılları erebilecek derecede söylemeye mecburuz' buyrulmuştur. Onun için ben de 'Halvete gideceğim, namaz kılacağım' diye o fiilleri nefsime isnat ediyorum. Hakikatte ise kuvvetleri bana veren Allah olduğu için o hareketlerin faili de odur.' diyor." (X, 10091)

Hadisin Metni:

وَعَنْهُ وَعَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «الْحَرْبُ خُدْعَةٌ» مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

Hadisin Tercümesi:

"Ebû Hüreyre ve Câbîr'den (R.A.) rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (S.A.V.): 'Harp bir hiledir (strateji ve taktiktir), buyurdu."[143]

Her toplumun savaşlarda kendine özgü yöntemleri olmuş ve bu yöntemlerle karşı tarafa galip olmak amaçlanmıştır. Bunun bir örneği olarak Hendek Savaşı'nda düşman safının geçişini engellemek için hendekler kazılmıştır.

A. 1. 3. XI. Ciltte Tam Metni Yer Alan Hadisler

1. گفت پیغمبر که اِنَّ فی الْبَیَان سِحْراً و حق گفت آن خوش پهلوان

"Hz. Peygamber (S.A.V.) beyanda sihir vardır, dedi ve o hoş pehlivan muhakkak ki doğru söyledi.

[143] Riyâzü's Sâlihîn II, s. 536.

Arap kabilelerinden murahhas olarak huzur-ı Nebeviye gelenler arasından biri, gayet fasih ve beliğ olarak ifade-i meram etmişti. Ashâb-ı kirâm, onun fesahat ve belagatını takdir ettiler. Resûl-i Ekrem hazretleri de: 'Sözde sihir gibi tesir vardır.' buyurdular." (XI, 11732)

Hadisin Metni:

"Beyanda sihir vardır."[144]

Hadisin Metni:

"Kim, kelamı kullanma sanatını, insanların kalbini (istediği istikamete) meylettirmek maksadıyla öğrenirse Allah, kıyamet günü, onun ne farz ne de nafile hiçbir hayrını kabul etmez."[145]

"Beyanda sihir vardır"[146] hadis-i şerifiyle Hz. Peygamber, konuşmanın insanları etkileyebileceğinden bahsetmiştir."Kim, kelamı kullanma sanatını, insanların kalbini (istediği istikamete) meylettirmek maksadıyla öğrenirse Allah, kıyamet günü, onun ne farz ne de nafile hiçbir hayrını kabul etmez."[147] Hadisiyle de konuşmalarımızın insanları etkilemek için olmaması gerektiğini anlatmaktadır.

A. 2. NAKIS HADİSLER

A. 2. 1. VII. Ciltte Yer Alan Nakıs Hadisler

1. تا بَرَد شاخِ سخا ای خوب کیش مر ترا بالاکشان تا اصلِ خویش

"Ey mezhep ve mesleği iyi olan kimse! Sehavet dalı, yukarı çekerek aslının, yani sürgünü bulunduğu ağacın yanına, yani cennete götürür.

Câmiu's Sağîr'de Hazret-i Ali ve Ebû Hüreyre (R.A.) mervi olmak üzere, şöyle bir hadis vardır: 'Cömertlik, cennet ağaçlarından bir ağaçtır ki dünyaya sarkmıştır. Her kim ondan bir dalı tutarsa o dal, onu cennete çeker götürür." (VII, 5235)

[144] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XVI, s. 385.
[145] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XVI, s. 385.
[146] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XVI, s. 385.
[147] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XVI, s. 385.

Hadisin Tercümesi:

"Hz. Ali (R.A.)'tan. Resûlullah (S.A.V.): 'Cömertlik, cennet ağaçlarından bir ağaçtır. Dalları ise dünyaya sarkmıştır. Kim bu dallardan birisini tutarsa, bu dal onu cennete götürür. Cimrilik ise cehennem ağacından bir ağaçtır. Dalları dünyaya uzanmıştır. Kim bu dallardan birisini tutarsa, o dal da onu cehenneme götürür.' buyurmuşlardır."[148]

İnsan, elindekileri paylaşarak zor durumdakilere yardım etmesiyle Allah'ın hoşnutluğunu kazanır. Yoksul olma korkusuyla paylaşmamak da insanın kendisine yaptığı bir kötülüktür. Cimriliğin kötülüğüyle alakalı olarak hadiste şöyle belirtilmiştir:"…Cimrilikten de sakının, çünkü cimrilik sizden evvel yaşayanları helâk etmiş, onları birbirlerinin kanını dökmeye, haramları helal görmeye sevk etmiştir."[149]

2. زانکه حکمت همچو ناقهٔ ضَالَّه است همچو دَلاَّلَه شهانرا دَالَّه است

"Çünkü hikmet, kaybolmuş deve gibidir; rehberler, mabeyinciler gibi padişahlar huzuruna delalet eder.

Hadis-i şerifte: 'Hikmet, müminin kaybetmiş olduğu devesidir. O hikmeti nerede bulursa onun hakkıdır.' buyrulmuştur. Yine o hikmet, bir rehberdir ki sahibine delalet ederek onu hakikate götürür." (VII, 5618)

Hadisin Metni:

وعن أبى هريرة رضى اللهُ عنه قال: (قَال رَسولُ اللهُ ﷺ الْكَلِمَتُ الْحِكْمَةُ ضَالَّةُ الْمُؤْمِنِ فَحَيْثُ وَجَدَهَا فَهُوَ أَحَقُّ بِهَا.) أخرجه الترمذى.

Hadisin Tercümesi:

"Hz. Ebû Hüreyre Radıyallahu Anh anlatıyor: Resûlullah Aleyhisselatü Vesselam buyurdular ki: 'Hikmetli söz müminin yitiğidir. Onu nerede bulursa, onu hemen almaya ehaktır."[150]

Hikmetli söz, kaybolmuş yitiğe benzetilmektedir. İnsan kaybolmuş bir şeyini nasıl ararsa hikmetli sözü de mümin kişinin öyle araması gerektiği üzerinde durulmuştur. Mesnevî'de hikmetin padişahlar huzuruna çıkarabileceğinden bahsederken insanı yükselttiği anlatılır.

[148] Yardım, a.g.e., s. 254.
[149] Riyâzü's Sâlihîn II, s. 19.
[150] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XI, s. 496.

3. تا توانی پا منه اندر فراق اَبْغَضُ الْأَشْيَاءِ عِنْدِی اَلطَّلاق

“Muktedir oldukça ayrılık cihetine gitme. Çünkü benim indimde, karısını boşanmak en çok buğzettiğim şeydir.

Hadis-i şerifte: ‘Allah köle ve cariye azat etmekten ziyade, kendisi için sevgili bir mubah yaratmadı ve yine Allah, kadın boşamaktan daha sevimsiz bir mubah yaratmadı’ buyrulmuştur. Bir kadın kocasından ayrılması böyle olunca, bir kulun Mevlâsından uzaklaşmasının ind-i İlahîyede ne kadar yakışıksız olacağını düşünmelidir. Boşanan bir kadın başka birine varabilir. Fakat Rabbinden uzaklaşan bir kul, nereye gidilebilir ve kime iltica edebilir?” (VII, 5702)

Hadisin Metni:

وَعَنْ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ مَيْمُونَةَ بِنْتِ الْحَارِثِ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّهَا أَعتَقَتْ وَلِيدةً وَلَمْ تَسْتَأْذِنِ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ، فَلَمَّا كَانَ يَوْمُهَا الَّذِي يَدُورُ عَلَيْهَا فِيهِ ، قَالَتْ: يَا رَسُولَ الله أَنِّي أَعْتَقْتُ وَلِيدَتِي؟ قَالَ : « أَوَ فَعَلْتِ؟» قَالَتْ: نَعمْ قَالَ : « أَمَا إِنَّكِ لَوْ أَعْطَيْتِهَا أَخْوَالَكِ كَانَ أَعْظَمَ لأَجْرِكِ» مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

Hadisin Tercümesi:

“Müminlerin annesi Meymûne bnt. el-Hâris'ten (R.A.) rivayet ettiğine göre o, Peygamber (S.A.V.)'e bildirmeden bir cariye azat etmişti. Peygamber (S.A.V.) yanına geldiğinde: ‘Ya Resûlullah! (S.A.V.) haberin var mı? Cariyemi azat ettim.’ dedi. Bunun üzerine Resûlullah (S.A.V.): ‘Hakikaten azat ettin mi?’ diye sordu. ‘Evet, cevabını vermesi üzerine: ‘Eğer sen bu cariyeyi dayılarına vermiş olsaydın daha fazla sevap kazanmış olurdun, buyurdu.”[151]

Hadisin Metni:

عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِىَ اللهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَال: أَبْغَضُ الْحَلاَلِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ الطَّلاَقُ.

Hadisin Tercümesi:

“İbn Ömer (R.A.) naklettiğine göre, Hz. Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: ‘Yüce Allah'a sevimsiz gelen meşru işlerden biri, boşanmadır.”[152]

4. یاد الناس معادن هین بیار معدنی باشد فزون از صد هزار

[151] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 320.
[152] Hadislerle İslam IV, s. 163.

“(الناس معادن) hadisinin mealini hatırla. Bir maden olur ki diğer madenlerin yüz bininden daha kıymetli bulunur.

‘İnsanlar; altın ve gümüş vesair madenleri gibidir.’ diye bir hadis-i şerif vardır. Yani madenler kıymet itibarıyla nasıl farklı iseler, insanlar da maneviyat itibarıyla öyledirler. Mesela altın madeninin zımpara taşı madenine nispetle kıymeti ne kadar yüksektir.” (VII, 6024)

Hadisin Metni:

خِيَارُهُمْ فِي الْإِسْلَامِ إِذَا فَقُهُوا. وَالْأَرْوَاحُ جُنُودٌ مُجَنَّدَةٌ، فَمَا تَعَارَفَ مِنْهَا ائْتَلَفَ وَمَا تَنَاكَرَ مِنْهَا، اِخْتَلَفَ» رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَرَوَى الْبُخَارِيُّ قَوْلَهُ:« اَلْأَرْوَاحُ» إِلخ، مِنْ رِوَايَةِ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا.

Hadisin Tercümesi:

“Ebû Hüreyre'den (R.A.) rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle demiştir: İnsanlar, altın ve gümüş madenleri gibi birer madendir. Cahiliye devrinde hayırlı ve şerefli olanlar, kavrayışlı (fakih) oldukları takdirde İslamiyet'te de hayırlıdırlar. Ruhlar, bir araya gelmiş topluluklardır. (Ruhlar âleminde) birbiriyle uyuşanlar, dünyada da birbirleriyle kaynaşırlar; biribirleriyle uyuşmayanlar ise ayrılırlar.”[153]

Beyitte insanlar manevi yönden farklılıklarıyla madenlere benzetilmiştir. Değerli maden, manevi yönden iyi insanlara benzetilmiştir.

5. هست معذوریش معذوری من هست رنجوریش رنجوری من

“Onun özürlü olması, benim özürlü olmam; onun hastalığı, benim hastalığımdır.

Cenab-ı Mevlâna, bu fıkra ile bir hadis-i kutsiye işaret ediyor. Malum ya, Hazret-i Peygamber'in lisan-ı İlahîden beyan buyurduğu kelamdır. ‘Ey âdemoğlu! Hastalandım, benim iyadetime gelmedin, senden yemek istedim, bana yemek vermedin, senden su istedim, bana su vermedin. İnsan dedi ki: Ya Rabbi! Seni nasıl iyadet edeyim, sen Rabbü'l âleminsin, hastalık gibi arızlardan münezzehsin. Allah Teâlâ, buyurdu ki: Bilmiyor muydun ki filan kulum hastalanmıştı, sen gidip onu yoklamadın; bilmiyor muydun ki onu yoklasaydın ve hatırını sorsaydın, beni onun yanında bulacaktın.” (VII, 6110)

[153] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 356.

Hadisin Metni:

وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمَ : إنَّ اللهَ عزَّ وَجَلَّ يَقُولُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ : « يَا ابْنَ آدَمَ مَرِضْتُ فَلَمْ تَعُدْنِي ، قَالَ : يَارَبِّ كَيْفَ أَعُودُكَ وَأَنْتَ رَبُّ الْعَالَمِينَ ؟ قَالَ : أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ عَبْدِي فُلاَناً مَرِضَ فَلَمْ تَعُدْهُ ، أَمَا عَلِمْتَ أَنَّكَ لَوْ عُدْتَهُ لَوَجَدْتَنِي عِنْدَهُ ؟ يَا ابْنَ آدَمَ اِسْتَطْعَمْتُكَ فَلَمْ تُطْعِمْنِي ، قَالَ : يَا رَبِّ كَيْفَ أُطْعِمُكَ وَأَنْتَ رَبُّ الْعَالَمِينَ ، قَالَ : أَمَا عَلِمْتَ أَنَّهُ اسْتَطْعَمَكَ عَبْدِي فُلاَنٌ فَلَمْ تُطْعِمْهُ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّكَ لَوَ أَطْعَمْتَهُ لَوَجَدْتَ ذٰلِكَ عِنْدِي ؟ يَا ابْنَ آدَمَ اِسْتَسْقَيْتُكَ فَلَمْ تَسْقِنِي ، قَالَ : يَارَبِّ كَيْفَ أَسْقِيكَ وَأَنْتَ رَبُّ الْعَالَمِين ؟ قَالَ : اِسْتَسْقَاكَ عَبْدِي فُلاَنٌ فَلَمْ تَسْقِهِ ، أَمَا عَلِمْتَ أَنَّكَ لَوْ سَقَيْتَهُ لَوَ جَدْتَ ذٰلِكَ عِنْدِي؟ »رَوَاهُ مُسْلِمٌ

Hadisin Tercümesi:

“Ebû Hüreyre'den (R.A.) rivayet ettiğine göre Allah Resûlü (S.A.V.) şöyle demiştir: Allah Teâlâ kıyamet gününde: ‘Ey âdemoğlu! Hastalandım da beni ziyaret etmedin.’ buyuracak. O: ‘Ya Rabbi! Ben seni nasıl ziyaret edebilirim ki! Sen âlemlerin Rabbisin.’ diyecek. Allah Teâlâ: ‘Hatırlamıyor musun? Falan kulum hastalandı da sen onu ziyaret etmedin. Bilesin ki onu ziyaret etseydin, beni onun yanında bulurdun.’ diyecek. Sonra: Ey âdemoğlu! Senden yiyecek istedim de beni doyurmadın, buyuracak. Âdemoğlu: ‘Ya Rabbi! Seni nasıl doyurabilirim ki! Sen âlemlerin Rabbisin.’ diyecek. Allah Teâlâ: ‘Hatırlamıyor musun filanca kulum senden yiyecek istedi de sen vermedin. Eğer ona yiyecek verseydin bu yaptığının karşılığını benim yanımda bulurdun.’ diyecek. Sonra da: ‘Ey âdemoğlu! Senden su istedim de vermedin.’ diyecek. O: ‘Ya Rabbi! Sana nasıl su vereyim! Sen âlemlerin Rabbisin.’ dediğinde Allah Teâlâ: ‘Hatırlamıyor musun? Falan kulum senden su istedi de sen vermedin, bilesin ki eğer ona sen su verseydin bu yaptığının karşılığını yanımda bulurdun.’ cevabını verecek.” [154]

Beyitte verilen hadiste hasta kullardan bahsedilirken şu hadis de akla gelmektedir:“Peygamberin (S.A.V.) yanına girdim, şiddetli bir sıtmaya yakalanmıştı. Ya Resûlullah! Sıtmadan dolayı çok sıkıntı çekiyorsun.’ dedim. ‘Evet, sizden iki kişinin çekebileceği kadar acı çekiyorum.’ dedi. Sana iki kat sevap olduğu için mi?’ dedim. ‘Evet.’ dedi. Bir Müslüman küçük bir dikenin veya ondan daha büyüğünün acısına maruz kalırsa, Allah bunu o Müslüman'ın kötülüklerine kefaret kılar. Onun günahları, tıpkı ağacın yapraklarını döktüğü gibi dökülür.”[155]

[154] Riyâzü's Sâlihîn II, s. 258- 259.
[155] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 77-78.

A. 2. 2. VIII. Ciltte Yer Alan Nakıs Hadisler

1. گفت پیغمبر مر آن بیمار را این بکو کای سهل کن دشوار را

"Cenab-ı Peygamber o hastaya dedi ki: Şöyle de: Ey gücü kolaylaştıran Allah!" (VIII, 6504)

2. آتنا فی دار دُنْیَانَا حسن آتنا فی دار عُقْبَانَا حسن

"İlahî, bize dünyada ve âhirette hüsn, yani güzellik ve iyilik ihsan et de.

Sahîh-i Müslim'de şöyle bir hadis rivayet olunmuştur: Resûl-i Ekrem Hazretleri ashaptan bir zatın iyadetine gitti ve istifsar-ı hatırda bulundu. Onun zayıflamış, adeta kuş yavrusu gibi bir hale gelmiş olduğunu gördü. Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz ona: 'Allah'a bir dua mı bulundun, ondan bir şey mi istedin?' diye sordu. Hasta dedi ki: 'Evet, ya Resûlullah! Ya Rabbi! Âhirette ikab ve azap edeceksen o azabı dünyada et.' diyorum. Resûl-i Ekrem Sallallahu Aleyhi Vesellem buyurdu: 'Süphanallah! Azab-ı İlahîye senin takatin yoktur. Ona tahammül edemezsin. Ya Rabbi! Bize dünyada da âhirette de güzellik ve iyilik ver ve bizi ateş azabından vikâye eyle, desen olmaz mıydı?' Dünyadaki haseneden maksat sıhhat ve âfiyet, âhiretteki haseneden murat mağfiret ve cennettir denilmiştir." (VIII, 6505)

Hadisin Metni:

عَنْ أَنَسٍ رَضِىَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ كَانَ أَكْثَرُ دُعَاءِ النَّبِيِّ ﷺ اللّٰهُمَّ آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ.

Hadisin Tercümesi:

"Enes b. Mâlik Radıyallahu Anhtan Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellemin en çok okuduğu dua şu idi dediği rivayet olunmuştur: 'Allahümme âtina fi'd-dünyâ haseneten ve fi'l-âhireti haseneten ve kınâ azâbe'n-nâr.' (Rabbimiz! Bize dünyada bir güzellik ver, âhirette de bir güzellik ver ve bizi ateş azabından koru!)"[156]

Allah'ın kullarına vereceği hiçbir şeyin güç olmadığını bu bakımdan dua ederken hem âhiretimizin hem dünyamızın iyiliği ve güzelliğini istememiz gerektiğini ilgili hadis-i şerifle anlarız.

[156] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi VIII, s. 576.

6408 ve 6505 numaralı beyit aralığında, Hz. Peygamber'in hasta sahabinin ziyaretine gitmesi ve ona bu hastalığı nedeniyle yanlış bir dua mı ettiğini sorması, o hasta sahabinin ettiği duayı hatırlaması, buna karşılık Hz. Peygamber'in ona nasıl dua edeceğini öğretmesinin anlatıldığı hikâyedir.

3. عَجِّلُوا الْطَّاعَاتِ قَبْلَ الْفَوْت گفت مصطفی چون دُرَّ معنی می بسفت

“Hazret-i Mustafa Sallallahu Aleyhi Vesellem mana incisini delince: ‘Vakti geçmeden taat ve ibadette acele ediniz.’ buyurdu.

Resûl-i Ekrem Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz bir hadis-i şerifleriyle: ‘Vakti geçmeden namazı kılmakta ve ölmeden evvel tövbekâr olmakta acele ediniz’ buyurmuştur.” (VIII, 6566)

Hadisin Metni:

وَعَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّا بِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقْبَلُ تَوْبَةَ الْعَبْدِ مَالَمْ يُغَرْغِرْ" رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: حَدِيثٌ حَسَنٌ.

Hadisin Tercümesi:

“Ebû Abdurrahman Abdullah b. Ömer b. Hattâb'dan (R.A.) rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: ‘Bir kul can çekişmeye başlamadıkça, Allah Teâlâ onun tövbesini kabul eder.”[157]

“Tövbenin özünde pişmanlık vardır. Hakiki bir tövbe için nefsin kendisi ile hesaplaşması, mücadele etmesi gerekir. Zaten Allah Resûlünün ifadesi ile günah, insanın içini tırmalayan ve başkalarının haberdar olmasını istemediği şeydir.”[158] Hatalardan pişman olup vakti geçmeden tövbe etmek gerektiği anlatılmaktadır.

4. هست شرطِ دوستی غیرت پزی همچو شرطِ عطسه گفتن دیر زی

“Gayret, yani kıskançlık, dostluğun şartıdır. Aksırdıktan sonra ‘Yerhamükâllâh veya çok yaşa’ dendiği gibi.

Yani: Aksıran ve hamdeden kimseye Yerhamükâllâh demek nasıl aksırığın şartı ise kıskanmak da sevmenin şartıdır. Ben de Allah'ı sevdiğim ve Âdem'i kıskandığım için ona secde etmedim. ‘Allah bir müminin aksırmasını sever. Sizden biri aksırıp Elhamdülillah deyince onu işiten her Müslüman'ın Yerhamükâllâh demek lazım

[157] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 41.
[158] Hadislerle İslam II, s. 98.

değildir. Meşhurdur: Halifelerden biri aksırmış, lakin hamdetmiş. Karşısında duran nedimi de Yerhamükâllâh dememiş. Halife: Niçin Yerhamükâllâh demediğini sormuş. Nedim: Hamdetmediniz de onun için demiş. Ben içimden hamdettim deyince, nedim: Ben de içimden Yerhamükâllâh dedim, cevabını vermiş." (VIII, 6597)

Hadisin Metni:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ الله عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ اللهَ يُحِبُّ الْعُطَاسَ وَيَكْرَهُ التَّثَاؤُبَ، فَإِذَا عَطَسَ أَحَدُكُمْ وَحَمِدَ اللهَ تَعَالَى كَانَ حَقًّا عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ سَمِعَهُ أَنْ يَقُولَ لَهُ يَرْحَمُكَ اللهُ وَأَمَّا التَّثَاؤُبُ فَإِنَّمَا هُوَ مِنَ الشَّيْطَانِ، فَإِذَا تَثَاءَبَ أَحَدُكُمْ فَلْيَرُدَّهُ مَا اسْتَطَاعَ، فَإِنَّ أَحَدَكُم إِذَا تَثَاءَبَ ضَحِكَ مِنْهُ الشَّيْطَانُ» رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

Hadisin Tercümesi:

"Ebû Hüreyre'den (R.A.) rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle demiştir: 'Allah aksırmayı sever, esnemeyi sevmez. Biriniz aksırıp elhamdülillah (Yüce Allah'a hamdolsun) derse, bunu duyan her Müslüman onu yerhamükâllâh (Allah rahmetiyle sana afiyet versin), diye karşılaması gerekir. Esnemeye gelince, bu hâl şeytandandır. Öyleyse birinize esneme geldiği zaman, onu önlemeye çalışsın. Zira sizden biri esnediği zaman şeytan ona güler."[159]

5. گفته است اَلْكِذْبُ رَيْبٌ فِى الْقُلُوب گفت اَلْصِدْقُ طُمَأنِينُ طَرُوب

"Buyurmuştur ki: Yalan; kalpte şüphe uyandırır, doğru ise insana itminan verir ve sevindirir.

İmâm-ı Ahmed bin Hanbel ile Tirmizî şu hadisi Hasan-ı Basrî'den rivayet ediyorlar: 'Sana şüphe veren şeyi bırak da şüphelendirmeyeni kabul et. Çünkü doğruluk kalbe itminan verir, yalan ise şüphe getirir." (VIII, 6681)

Hadisin Metni:

عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، قَالَ حَفِظْتُ مِنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « دَعْ مَا يَرِيبُكَ إِلَى مَا لاَ يَرِيبُكَ، فَإِنَّ الصِّدْقَ طُمَأْنِينَةٌ، وَالْكَذِبَ رِيبَةٌ» رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: حَدِيثٌ صَحِيحٌ.

[159] Riyâzü's Sâlihîn II. s. 248.

Hadisin Tercümesi:

Ebû Muhammed el-Hasan b. Ali b. Ebû Tâlib'den (R.A.) rivayet edildiğine göre o, Peygamber'in: ‘Sana şüphe vereni bırak, şüphe vermeyene bak! Doğruluk, gönül ferahlığı, yalan ise şüphedir.’ dendiğini ezberledim, demiştir.”[160]

Kötü olan her türlü iş, insanı huzursuz eder, iyi olan da huzur verir. İnsan kararsız kaldığı durumlarda kalbine huzur vermeyen şüpheli şeylerden uzak durması gerekir. İlgili hadiste de doğruluk ve yalanın insanın gönlüne etki etki ettiğinden bahsedilmiştir.

6. حکمت قرآن چو ضالهٔ مؤمنست هر کسی در ضالهٔ خود موقنست

“Kur'an-ı Kerim'in hikmetleri, müminin kaybolmuş devesi gibidir. Herkes de kendi kaybını pekiyi bilir.

Hadis-i şerifte: ‘Hikmet ve hakikat, müminin kaybolmuş devesi gibidir. Onu nerede bulursa o kayıp başkalarından ziyade onun hakkıdır.’ buyurmuştur. Bundan dolayı Müslümanlar nerede ve kimde olursa olsun bir hakikat gördüler mi, onu alırlar ve istifade ederler. Bu sözü filan yahut falan söylemiş diye söyleyenin hüviyetini nazar-ı itibara almazlar ve bu hususta taassup göstermezler.” (VIII, 6850)

Hadisin Metni:

وعن أبی هريرة رضی اللهُ عنه قال: (قَال رَسولُ اللهُ ﷺ الْكَلِمَتُ الْحِكْمَةُ ضَالَّةُ الْمُؤْمِنِ فَحَيْثُ وَجَدَهَا فَهُوَ أَحَقُّ بِهَا.) أخرجه الترمذی.

Hadisin Tercümesi:

“Hz. Ebû Hüreyre Radıyallahu Anh anlatıyor: “Resûlullah Aleyhisselatü Vesselam buyurdular ki: ‘Hikmetli söz müminin yitiğidir. Onu nerede bulursa, onu hemen almaya ehaktır.”[161]

7. گر همان عیبت نبود امین مباش بو که آن عیب از تو گردد نیز فاش

“Bir mümin taan ettiği ayıp, sende yoksa da emin olma. Belki öyle bir ayıp sende de zuhur edebilir.

[160] Riyâzü's Sâlihîn I. s. 91.
[161] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XI, s. 496.

Çünkü Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz: ‘Bir kimse din kardeşini bir günah dolayısıyla ayıplarsa ölmeden evvel mutlaka o günahı işler.’ buyurmuştur.” (VIII, 6973)

Hadisin Metni:

مَنْ عَيَّرَ اَخَاهُ بِذَنْبٍ قَدْتَابَ مِنْهُ لَمْ يَمُتْ حَتّٰى يَعْمَلَهُ

Hadisin Tercümesi:

“Kim din kardeşini tövbe ettiği bir günahından dolayı ayıplarsa o günah ile mübtela olmadan ölmez.’ buyurmuştur.”[162]

“Muaz b. Cebel'den (R.A.) rivayet”[163] olduğu belirtilmiştir.

Bir önceki beyitte kendini ayıplamaktan bahsedilirken, bu beyitte de başkasının ayıbı üzerinden durulmuştur. Bir insan başkasının günahını ayıplamayı amaç edinirse bu durumunun kendisinde de zuhur edebileceği belirtilmiştir. İnsanların günahlarını araştırmak ve ayıplamanın yine insanın kendisine zarar vereceği anlaşılmaktadır.

8. آخرینِ قرنها پیش از قرون در حدیش است آخِرُونَ الْسَّابِقُون

“Asırların sonu, karnların evvelidir. Hadis-i şerifte ‘Ahîrûnnessbikûn’ buyrulmuştur.

Bu beyit ‘Biz sonraya kaldık, fakat bütün ümem-i sâlifeyi geçtik.’ hadis-i şerifine işarettir. Eski ümmetleri geçmiş olmamız derece ve savap itibarıyladır. Hatta Kelîmullah olan Hazret-i Musa, ümmet-i Muhammedden olmayı ve bizim aramızdan bulunmayı istemiştir.” (VIII, 6991)

Hadisin Tercümesi:

“… Ebu Hüreyre (R.A)'tan. Resûlullah (S.A.V.): ‘Bizler, ehl-i kitaba göre, en sonda gelenleriz. Kıyamet gününde ise en başta gelecek olanlarız.’ buyurmuşlardır.”[164]

9. بهر این بو گفت احمد در عطات داغما قرة عینی فی الصلات

“Yine bu manevi rayiha dolayısıyla Hazret-i Ahmed Aleyhisselatü Vesselam: ‘Gözümün nuru namazdadır.’ buyurmuştu.” (VIII, 7169)

[162] İhyâu Ulûmi'd-dîn III, s. 295.
[163] İhyâu Ulûmi'd-dîn III, s. 295.
[164] Yardım, a.g.e., s. 165.

Hadisin Metni:

وَجُعِلَتْ قُرَّةُ عَيْنِ فِى الصَّلاَةِ

Hadisin Tercümesi:

“Gözümün nuru (en ziyade sevdiğim şey) namazda kılındı.”[165]

10. سجده گاهم را ازان رو لطفِ حق پاک گردانید تا هفتم طبق

“Ondan dolayı, Allah'ın lütfu benim secde ettiğim yeri, ta yedinci kat göğe varıncaya kadar temiz kılmıştır.

Nitekim bir hadis-i şerifte: ‘Arzın toprağı benim için secdegah ve teyemmüm vasıtası kılınmıştır.’ buyrulmuştur.” (VIII, 7362)

Hadisin Metni:

جُعِلَتْ لِىَ الْأَرْضُ مَسْجِدًا وطَهُورًا أَيْنَمَا أَدْرَكَ رَجُلٌ مِنْ أَمَّتِى الصَّلَاةَ صَلَّى.

Hadisin Tercümesi:

“Yeryüzü (toprak) benim için temiz kılınmıştır. Ümmetimden kim nerede namaz vaktine ulaşırsa hemen orada namazını kılabilir.”[166]

Beyitte Allah benim secde ettiğim yeri temiz kılmıştır diyerek aslında “Yeryüzü (toprak) benim için temiz kılınmıştır. Ümmetimden kim nerede namaz vaktine ulaşırsa hemen orada namazını kılabilir.” hadisinden bir parça verilmiştir.

11. در خبر خَيْرُ الْاُمُور اَوسَاطُهَا نافع آمد ز اعتدال اَخْلَاطُهَا

“Hadiste: ‘İşlerin hayırlısı ortasıdır.’ buyrulmuş, insandaki ahlâtın itidâl derecesinde bulunması faydalı olmuştur.” (VIII, 7444)

Hadsin Metni:

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ رَضِىَ اللهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ: ”إِنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ شِرَّةً وَلِكُلِّ شِرَّةٍ فَتْرَةً، فَإِنْ كَانَ صَاحِبُهَا سَدَّدَ وَقَارَبَ فَارْجُوهُ وَإِن أُشِيرَ إِلَيْهِ بِالْأَ صَابِعِ فَلاَ تَعُدُّوهُ.“

Hadisin Tercümesi:

[165] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XIII, s. 248.
[166] Kırk Hadiste Namaz, s. 19.

“Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: ‘Her şeyin bir coşkunluğu olduğu gibi her coşkunluğun da bir durgunluğu vardır. Şayet bu iki hali yaşayan kimse itidalli olup orta yolu takip edebilirse onun (kurtuluşa ereceğini) umarım. Fakat (bunları samimiyetten uzak yapıp da) parmakla gösterilecek hale gelirse, onu (salih kimselerden) saymayın.”[167]

Bir şeyin fazlası ve az olanını yapmanın iyi olmadığı ve orta halde olmamız gerektiği anlatılmakla beraber, bunda samimi olmamız da gerektiği belirtilmiştir. Yaptığımız her amelde, hiçbir zaman insanları etkilemek için değil, Allah'ın rızası için yapmamız gerekmektedir.

12. آن فزونی با خِضِر آمد شِقاق گفت رَو تو مُکْثِری هذا فِراق

“O fazlalık, Hızır Aleyhisselama muhalefet göründüğü için sen çok söylüyorsun, artık ayrılalım, sen de git, dedi.

Hadise malum, Hazret-i Musa Hızır Aleyhisselam ile görüşmeye memur edilmişti. ‘Ya Musa! Sen benimle sohbete tahammül edemezsin.’ dedi. Hazret-i Musa edeceğini söyledi. Hızır: ‘Öyle ise yapacağım işlere itiraz etme.’ dedi. Bu şart ile yoldaş oldular. Sahilde bir kayığa bindiler. Kayıkçılar bunlardan para almadıkları halde Hızır, kayığın bir tahtasını kopardı. Hazret-i Musa: ‘Yahu! Kayıkçılar bizden para almadılar, sen onların kayığını sakatladın.’ dedi. Hızır: ‘Ben sana, benim sohbetime tahammül edemezsin demedim miydi?’ dedi. Hazret-i Musa: ‘Bir daha ses çıkarmam.’ dedi. Karaya çıktılar. Orada birtakım çocuklar gördüler. Hızır, içlerinden birini tutup öldürdü. Hazret-i Musa dayanamadı: ‘Canım bigünah çocuğu öldürdün!’ diye itiraz etti. Hızır: ‘Ben sana dayanamazsın demedim miydi?’ deyince, Hazret-i Musa: ‘Bir daha işine karışırsam benime sohbet etme.’ dedi. Bir köye girdiler. Köylüler bunları misafir etmedi. Orada yıkılmaya meyletmiş bir duvar gördüler. Hızır elini sürüp duvarı düzeltti. Hazret-i Musa: ‘Bari bize biraz yiyecek vermeleri mukabilinde duvarı düzelteydin.’ dedi. Bunun üzerine Hızır: ‘Ya Musa! Artık ayrılalım şimdi sana yaptıklarımın sebebini anlatayım: Kayığın tahtasını koparmakla onu gasp olunmaktan kurtardım. Çünkü ileride zalim bir hükümdar vardı. Ne kadar sağlam kayık ve gemi görürse zapt ediyordu. O genci öldürmekle anasını, babasını hâlas ettim. Çünkü oğlan sağ kalsaydı onları kâfir edecekti. Duvarı düzeltmekle altındaki defineyi muhafaza ettim. O define iki yetimin malı idi. Duvar yıkılsaydı define meydana çıkacak ve zayi olacaktı.’ dedi. Bunun

[167] Hadislerle İslam II, s. 564-565.

üzerine ayrıldılar. Hazret-i Musa nebilerin büyüklerinden, kitap ve şeriat sahibi bir peygamberdi. Fakat onun ilmi zahire aitti. Binaenaleyh, kayığın sakatlanması zahiren bir cürüm, gencin öldürülmesi de yine zahiren bir cinayet olduğu için onlara karşı sükût edemezdi. Hızır'ın ilmi ise bâtına aitti. Onun için 'Ya Musa! Sen benim sohbetime ve yapacağım işlere tahammül edemezsin.' demişti. Böyle olmakla beraber Hazret-i Musa'dan efdal edildi. Hızır'ın hâlâ yaşayıp yaşamadığı ulemaca ihtilaflı bir meseledir. Bazıları onun yaşayıp öldüğünü söylemişler, bazıları da hâlâ yaşamakta olduğunu, hatta kendilerinin onunla görüştüklerini haber vermişlerdir. Bu haberi verenler de sözleri reddedilmeyecek büyük adamlardır. Bu iki rivayeti birleştirmek için hatıra şöyle bir fikir gelir: Peygamberlerden her birinin neşesi ve meşrebi üzere ümmet-i Muhammed arasında bir veli vardır. Buna göre Hızır meşrebi üzere de bir veli mevcuttur. İhtimal ki Hızır ile görüştüklerini söyleyenler, zamanlarında Hızır meşrebi üzerine olan veli ile mülâkat etmişlerdir. Mamafih, Hazret-i Musa'nın görüştüğü Hızır'ın hâlâ yaşamakta olması da Allah'ın kudretine nispetle olmayacak bir şey değildir." (VIII, 7448)

Hadisin Metni:

عَنْ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ قَامَ مُوسَى النَّبِيُّ خَطِيبًا فِي بَنِي إِسْرَاءِيلَ فَسُءِلَ أَيُّ النَّاسِ أَعْلَمُ فَقَالَ أَنَا أَعْلَمُ فَعَتَبَ اللهُ عَلَيْهِ إِذْ لَمْ يَرُدَّ الْعِلْمَ إِلَى اللهِ فَأَوْحَى اللهُ إِلَيْهِ إِنَّ عَبْدًا مِنْ عِبَادِي بِمَجْمَعِ الْبَحْرَيْنِ هُوَ أَعْلَمُ مِنْكَ قَالَ يَا رَبِّ وَكَيْفَ بِهِ فَقِيلَ لَهُ احْمِلْ حُوتًا فِي مِكْتَلٍ فَإِذَا فَقَدْتَهُ فَهُوَ ثَمَّ فَانْطَلَقَ وَانْطَلَقَ بِفَتَاهُ يُوشَعَ بْنِ نُونٍ وَحَمَلَا حُوتًا فِي مِكْتَلٍ حَتَّى كَانَا عِنْدَ الصَّخْرَةِ وَضَعَا رُؤُسَهُمَا فَنَامَا فَانْسَلَّ الْحُوتُ مِنَ الْمِكْتَلِ فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا وَكَانَ لِمُوسَى وَفَتَاهُ عَجَبًا فَانْطَلَقَا بَقِيَّةَ لَيْلَتِهِمَا وَيَوْمَهُمَا فَلَمَّا أَصْبَحَ قَالَ مُوسَى لِفَتَاهُ آتِنَا غَدَاءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هٰذَا نَصَبًا وَلَمْ يَجِدْ مُوسَى مَسًّا مِنَ النَّصَبِ حَتَّى جَاوَزَ الْمَكَانَ الَّذِي أُمِرَ بِهِ فَقَالَ لَهُ فَتَاهُ أَرَأَيْتَ إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ قَالَ مُوسَى ذٰلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِي فَارْتَدَّا عَلَى آثَارِهِمَا قَصَصًا فَلَمَّا انْتَهَيَا إِلَى الصَّخْرَةِ إِذَا رَجُلٌ مُسَجًّى بِثَوْبٍ أَوْ قَالَ تَسَجَّى بِثَوْبِهِ فَسَلَّمَ مُوسَى فَقَالَ الْخَضِرُ وَأَنَّى بِأَرْضِكَ السَّلَامُ فَقَالَ أَنَا مُوسَى فَقَالَ مُوسَى بَنِي إِسْرَاءِيلَ قَالَ نَعَمْ قَالَ هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَى أَنْ تُعَلِّمَنِي مِمَّا عُلِّمْتَ رَشَدًا قَالَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا يَا مُوسَى إِنِّي عَلَى عِلْمٍ مِنْ عِلْمِ اللهِ عَلَّمَنِيهِ لَا تَعْلَمُهُ أَنْتَ وَأَنْتَ عَلَى عِلْمٍ عَلَّمَكَهُ اللهُ لَا أَعْلَمُهُ قَالَ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللهُ صَابِرًا وَلَا أَعْصِي لَكَ أَمْرًا فَانْطَلَقَا يَمْشِيَانِ عَلَى سَاحِلِ الْبَحْرِ لَيْسَ لَهُمَا سَفِينَةٌ فَمَرَّتْ بِهِمَا سَفِينَةٌ فَكَلَّمُوهُمْ أَنْ يَحْمِلُوهُمَا فَعُرِفَ الْخَضِرُ فَحَمَلُوهُمَا بِغَيْرِ نَوْلٍ فَجَاءَ عُصْفُورٌ فَوَقَعَ عَلَى حَرْفِ السَّفِينَةِ فَنَقَرَ نَقْرَةً أَوْ نَقْرَتَيْنِ مِنَ الْبَحْرِ فَقَالَ الْخَضِرُ يَا مُوسَى مَا نَقَصَ عِلْمِي وَعِلْمُكَ مِنْ عِلْمِ اللهِ إِلَّا كَنَقْرَةِ هٰذَا الْعُصْفُورِ فِي الْبَحْرِ فَعَمَدَ الْخَضِرُ إِلَى لَوْحٍ مِنْ أَلْوَاحِ السَّفِينَةِ فَنَزَعَهُ فَقَالَ مُوسَى قَوْمٌ حَمَلُونَا بِغَيْرِ نَوْلٍ عَمَدْتَ إِلَى سَفِينَتِهِمْ فَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ أَهْلَهَا قَالَ أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِي بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْراً فَكَانَتِ الْأُولَى مِنْ مُوسَى نِسْيَانًا فَانْطَلَقَا فَإِذَا بِغُلَامٍ يَلْعَبُ مَعَ الْغِلْمَانِ فَأَخَذَ الْخَضِرُ بِرَأْسِهِ مِنْ أَعْلَاهُ فَاقْتَلَعَ رَأْسَهُ بِيَدِهِ فَقَالَ مُوسَى أَقَتَلْتَ نَفْسًا زَكِيَّةً بِغَيْرِ نَفْسٍ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا فَانْطَلَقَا حَتَّى إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلَهَا فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَ فِيهَا جِدَارً يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَّ قَالَ الْخَضِرُ بِيَدِهِ فَأَقَامَهُ فَقَالَ مُوسَى لَوْ شِءْتَ لَاتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا قَالَ هٰذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ يَرْحَمُ اللهُ

مُوسَى لَوَدِدْنَا لَوْ صَبَرَ حَتَّى يُقَصَّ عَلَيْنَا مِنْ أَمْرِهِمَا.

Hadisin Tercümesi:

“Übey b. Kâ'b (R.A)'tan: Şöyle demiştir: Resûl-i Ekrem (S.A.V.) buyurdu ki: Mûsâ peygamber (A.S.) Beni İsrâil içinde hutbeye kalkmıştı. Kendisine, ‘En çok âlim olan kimdir?’ diye soruldu. ‘En âlim benim.’ diye cevap verdi. (Bu hususstaki) ilmi (Allahualem diyerek) Allah'a havale etmediğinden dolayı Allah(u Azîmüşşân) ona itap etti. Allah (Teâlâ), “İki denizin bitiştiği yerde kullarımdan biri var. O senden daha âlimdir.’ diye ona vahyetti. ‘Yâ Rab! Ona nasıl yol bulayım?’ dedi. Ona, ‘Bir zenbil içinde bir balık taşı. Onu nerede kaybedersen (o kulum) oradadır.’ denildi. (Mûsâ A.S.) gitti. Hâdimi Yûşa' b. Nûn (A.S.)ı da (birlikte) götürdü. Bir zenbil içine de bir balık koyup yüklendiler. (İki denizin bitiştiği yerdeki) kayanın yanına varınca başlarını (yere) koyup uyudular, (derken tuzlanmış ölü) balık zembilden sıyrılıp kurtuldu ve deniz içinde kendine su küngü gibi (bir boşluk bırakarak) yol açtı. (Deniz içinde böyle bir yolun açılması) Mûsâ ile hâdimince (A.S.) şâyân-ı taaccüp bir şey olmuştu. (Uyandıktan sonra o gecenin bakiyesi ile bütün gün gittiler. Sabah olunca Mûsâ (A.S.) hâdimine, ‘Kuşluk yemeğimizi ver. Bu seferimizden yorgunluk duymaya başladık.’ dedi. (Hâlbuki) Mûsâ (A.S.) emrolunduğu o yerin ötesine geçmedikçe yorgunluk duymamıştı. Hâdimi, ‘Bak hele, taşın dibinde barındığımız zaman balığın gittiğini haber vermeyi unutmuşum.’ dedi. Mûsâ (A.S.), ‘Zaten istediğimiz de bu idi.” dedi. Bunun üzerine kendi izlerine baka baka geriye döndüler. Taşın yanına varınca bir de baktılar ki esvabına bürünmüş bir zat (duruyor), Mûsâ (A.S.) selam verdi. Hızır (A.S.), ‘Acayip! Bu (senin bulunduğun yerde) selam ne gezer?’ dedi. ‘Ben Mûsâ'yım.’ dedi. O, ‘Beni İsrâil Mûsâ'sı mı?’ Diye sordu. ‘Evet.’ dedi. Mûsâ (A.S. sonra söze yine başlayıp) ‘Sana talim olunan rüşd (ve hidayet)ten bana (bir şey) talim etmek üzere sana tebaiyyet edeyim mi?’ dedi. Hızır (A.S.), ‘Sen, benimle hiç mi edemezsin yâ Mûsâ! Bende Allah'ın kendi ilminden bana verdiği öyle bir ilim vardır ki sen onu bilemezsin. Sende de Allah'ın verdiği öyle bir ilim vardır ki onu da ben bilmem.’ cevabını verdi. (Mûsâ A.S.), ‘Beni inşallah sabırlı bulursun. Sana hiçbir işinde de karşı gelmeyeceğim.’ dedi. Gemileri olmadığı için deniz kıyısında yürüyerek gittiler. Bir gemi geçti. Alsınlar diye (gemicilerle) söyleştiler. Hızır (A.S.)ı (gemiciler) tanıdılar ve onları navulsuz (gemiye) aldılar. (O sırada) bir serçe, geminin kenarına konup denizden bir iki yudum (su) aldı. Hızır (A.S.), ‘Yâ Mûsâ, benim ilmimle senin ilmin, ilmullahı bu serçenin denizden

aldığı bir yudum kadar bile eksiltmez.' dedi ve (ondan sonra) gemi tahtalarından birine el atıp söktü Mûsâ (A.S.). 'Adamcağızlar bizi (gemilerine) navulsuz almışken sen, gemilerine kastedip içindekileri batırmak için mi deliyorsun?' dedi. Hızır (A.S.), 'Sen benimle hiç edemizsin demedim mi?' dedi. (Mûsâ A.S.), '(Şu) dalgınlığımdan dolayı beni muâheze edip de bana güçlük gösterme.' cevabını verdi, (vâkıa da) Mûsâ (A.S.) bu ilk muhalefeti dalgınlık (eseri) idi. Yine gittiler. Bir de baktılar ki bir çocuk (diğer) çocuklarla oynuyor. Hızır (A.S.) çocuğun başını eliyle kopardı. Mûsâ (A.S.), 'Aman, hiçbir nefse bedel olmaksızın (günahsız) pak bir canı telef mi ediyorsun?' dedi. (Hızır A.S. yine), 'Ben, sana benimle edemezsin demedim mi?' cevabını verdi. Yine gittiler. Nihayet bir karyeye gelince ahalisinden yemek istediler. Ahali onları misafir etmekten ibâ ettiler. Orada yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar buldular. Hızır (A.S.) eliyle (işaret ederek) doğrulttu. Mûsâ (A.S.), 'İsteseydin (hiç olmazsa) bunun için bir ücret alabilirdin.' Deyince Hızır (A.S.), 'Bu (andan itibaren) artık ayrılalım.' dedi. Nebîyyi mükerrem (S.A.V) (kıssayı buraya kadar hikâye buyurduktan sonra), 'Allah Teâlâ Mûsâ'ya rahmet etsin. Ne olurdu sabredeydi de aralarında geçen maceralar (taraf-ı Hak'tan) bize hikâye olunaydı.' buyurdu."[168]

13. گفت راہِ اوسط ار چه حکمت است لیک اوسط نیز هم با نسبت است

"Dedi ki: Orta yol vakıa hikmettir, lakin vasat da nispetledir.

Yani herkesin kabiliyetine göredir." (VIII, 7461)

Hadisin Metni:

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ: "إِنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ شِرَّةً وَلِكُلِّ شِرَّةٍ فَتْرَةً، فَإِنْ كَانَ صَاحِبُهَا سَدَّدَ وَقَارَبَ فَارْجُوهُ وَإِن أُشِيرَ إِلَيْهِ بِالْأَ صَابِعِ فَلاَ تَعُدُّوهُ."

Hadisin Tercümesi:

"Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: 'Her şeyin bir coşkunluğu olduğu gibi her coşkunluğun da bir durgunluğu vardır. Şayet bu iki hali yaşayan kimse itidalli olup orta yolu takip edebilirse onun (kurtuluşa ereceğini) umarım. Fakat (bunları samimiyetten uzak yapıp da) parmakla gösterilecek hale gelirse, onu (salih kimselerden) saymayın."[169]

Hadisin Tercümesi:

[168] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi II, s. 109 -110.
[169] Hadislerle İslam II, s. 564-565.

“Her işin hayırlısı vasat olanıdır.”[170]

14. گفت پیغمبر که عَیْنَایَ تَنام لا یَنَامُ قَلْبِی عَنْ رَبِّ الْاَنَام

“Hazret-i Peygamber, gözlerim uyur, kalbim uyumaz ve Rabbü'l enâmdan gafil olmaz, buyurmuştur.” (VIII, 7477)

Hadisin Metni:

وَعَنْهَا قَالَتْ: مَا كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَزِيدُ فِي رَمَضَانَ وَلاَ فِي غَيْرِهِ عَلَى إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً: يُصَلِّي أَرْبَعاً فَلاَ تَسْأَلْ عَنْ حُسْنِهِنَّ وَطُولِهِنَّ، ثُمَّ يُصَلِّي أَرْبعاً فَلاَ تَسْأَلْ عَنْ حُسْنِهِنَّ وَطُولِهِنَّ ثُمَّ يُصَلِّي ثَلاَثاً. فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ أَتَنَامُ قَبْلَ أَنْ تُوتِرَ؟ فَقَالَ: "يَا عَائِشَةُ إِنَّ عَيْنَيَّ تَنَامَانِ وَلاَ يَنَامُ قَلْبِي" مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

Hadisin Tercümesi:

“Aişe'den (R.A.) rivayet ettiğine göre o, şöyle demiştir: Allah Resûlü (S.A.V.) ne ramazan ayında ve ne de diğer aylarda on bir rekâttan fazla gece namazı kılmazdı. Dört rekât kılardı ki bunların güzelliğini ve uzunluğunu sorma! Sonra dört rekât daha kılardı, onların da güzelliğini ve uzunluğunu sorma! Ondan sonra da üç rekât kılardı. Bunun üzerine: ‘Ya Resûlullah, vitir namazını kılmadan evvel uyuyor musunuz?’ diye sordum. ‘Ya Âişe, gözlerim uyusa, kalbim uyumuyor.’ buyurdu.”[171]

15. پس چو حِکمت ضالهٔ مؤمن بوَد آن زهر که بشْنود مُوقِن بوَد

“Hikmet, müminin kaybolmuş devesi gibi olduğu için, onu kimden işitirse işitsin, hikmet ve hakikat olduğuna yakîn hasıl eder.

Bu beyit, ‘Hikmet, müminin kaybolmuş devesi gibidir; onu nerede bulursa almak hakkıdır.’ hadisine işarettir.” (VIII, 7519)

Hadisin Metni:

وعن أبى هريرة رضى اللهُ عنه قال: (قَال رَسولُ اللهُ ﷺ الْكَلِمَتُ الْحِكْمَةُ ضَالَّةُ الْمُؤْمِنِ فَحَيْثُ وَجَدَهَا فَهُوَ أَحَقُّ بِهَا.) أخرجه الترمذى.

[170] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XV, s. 65.
[171] Riyâzü's Sâlihîn II, s. 431-432.

Hadisin Tercümesi:

“Hz. Ebû Hüreyre Radıyallahu Anh anlatıyor: “Resûlullah Aleyhisselatü Vesselam buyurdular ki: ‘Hikmetli söz müminin yitiğidir. Onu nerede bulursa, onu hemen almaya ehaktır.”[172]

A. 2. 3. IX. Ciltte Yer Alan Nakıs Hadisler

1. اولیا اطفالِ حقَّند ای پسر غایبی و خاضری بس باخبر

“Oğul! Evliyaullah, Allah'ın çocukları gibidir. Gerek hazır, gerek garib olsunlar, onlar Hakk'tan haberdardırlar.

‘Mahlûkat Allah'ın ailesidir.’ diye bir hadis-i şerif vardır. Malum ya îyâl aile demektir. Aile ise bir kimsenin beslediği cemaat manasınadır. Rezzak- Küll olan Cenab-ı Hakk da bütün mahlukatın rızkını verdiği cihetle, herkes ve her şey onun ailesi demektir. Yoksa Hristiyanların ‘İsa Allah'ın oğludur’demeleri gibi değildir. Evet, evliyaullah Allah'ın beslediği ve muhafaza ettiği çocuklar gibidir.” (IX, 7808)

Hadisin Tercümesi:

“Abdullah bin Mes'ûd (R.A.) rivayet etmiştir ki: ‘Resûlullah (S.A.V.), insanların tamamı Allah'ın îyâlidir. Allah katında en sevimliniz ise îyâline karşı en iyi muamelede bulunanlardır.’ buyurmuşlardır.”[173]

2. آنکه یابد بوی حق را از یَمَن چون نیابد بوی باطل را ز من

“Yemen'deki ilahi bir kokuyu Medine'den hisseden Zat-ı Risalet, bendeki batıl bir kokuyu nasıl duymaz.

Nebiyy-i Ekrem (S.A.V.) Efendimiz: ‘Ben hakikaten Yemen cihetinden nefes-i Rahman duyuyorum.’ buyururdu. Bu, nefes-i Rahman'dan maksadın, Yemen'de bulunan Veysel Karanî Radıyallahu Anh hazretleri olduğu hadis şarihleri tarafından bildirilmiştir.

[172] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XI, s. 496.
[173] Yardım, a.g.e., s. 39.

Hazret-i Üveys seyyidü't-tâbi'îndir. Çünkü Resûlullah Efendimizi gaibane tasdik eylemiş, sonra taraf-ı risaletten Hazret-i Ömer ve Cenab-ı Ali, hediye buyrulan hırka-i saâdeti kendisine teslim etmek üzere gönderilmiştir. Bilahare Hazret-i Üveys'in Sıfîn Muharebesi'nde ve Cenab-ı Murtaza ordusunda bulunup şehit olduğu rivayet edilir.

Hazret-i Üveys, Resûlullah Efendimizin maneviyatından gaibane olarak feyzalmıştı. Bazen evliyaullah hazaratından birinin ruhaniyetinden de böyle feyzalmak suretiyle terbiye görüldüğü vakidir. Mesela Şeyh Ebü'l-Hasan el-Harakânî'yi Bâyezîd-i Bistâmî'nin ruhaniyeti terbiye etmişti. Böyle manevi feyzalan zevata erbab-ı tarikat arasında Üveysi tabir edilirdi." (IX, 7890)

Hadisin Tercümesi:

"A'rabî'nin birisi Ebû Hüreyre'ye gelerek: 'Ya Ebâ Hüreyre! Bize Peygamber Efendimizden bir hadis söyle.' dedi. Ebû Hüreyre, hadisi zikrettikten sonra, Resûlullah (S.A.V.) şöyle buyurduğunu söyledi: 'İyi biliniz ki iman Yemen'dedir. Allah bilgisi ve korkusu olan hikmet de Yemen'dedir. Ben Rabbimizin nefesini Yemen taraflarında buluyorum."[174]

Hadisin Tercümesi:

İman, Yemenlidir.[175]

Hadisin Tercümesi:

"Yemen halkı, kalpleri ince ve merhametle dolu olarak size gelmişlerdir. Kârını zararını, hayrını şerrini bilmek, ince anlayış sahibi olmak Yemenlilere aittir. Hikmet Yemenlilere aittir."[176]

Mesnevî'de Peygamber Efendimiz (S.A.V.)'in Medine'den Yemen'deki ilahi kokuyu almasından bahsetmesi Veysel Karanî (R.A.) olduğu anlatılmakla beraber, hadis-i şeriften bir parça verilmiştir.

3. حزم سوءالظّنّ گفتست آن رسول هر قدم را دام می دان ای فضول

[174] Yardım, a.g.e., s. 177.
[175] Muhtasar Câmiu's Sağîr, s. 16.
[176] Muhtasar Câmiu's Sağîr, s. 16.

“Resûl-i Ekrem (S.A.V.): ‘Suzizan da yerine göre bir ihtiyattır.’ buyurmuştur. Binaenaleyh, ey boşboğaz kimse! Attığın her adımın altında bir tuzak var, zannında bulun.” (IX, 7999)

Hadisin Tercümesi:

“Abdurrahmâ b. Aziz (R.A.)'tan Peygamber Efendimiz: ‘Tedbirli olmak, suizannın eseridir.’ buyurmuşlardır.”[177]

4. قَدْ فَضَضْتُمْ نَخْوَ قَمْحٍ هَائِماً ثُمَّ خَلَّيْتُمْ نَبِياً قَائِماً

“Siz buğday almak için şaşkın bir halde dağıldınız, sonra Hazret-i Peygamber'i minber üstünde ve ayakta hutbe irat ederken bıraktınız.

Evvelce Bayram namazlarında olduğu gibi evvela namaz kılınır, sonra hutbe okunurdu. Hicretin sekizinci yahut dokuzuncu senesi içinde Medine'de kıtlık vardı. Hazret-i Peygamber cuma namazını kıldırmış, hutbe irat etmek üzere minbere çıkmıştı. O esnada hariçten bir davul sesi işitildi ki şehre bir kafilenin geldiğine işaretti. Evet, ashaptan Dıhye el-Kelbî Şam'dan erzak yüklü bir kervanla Medine'ye gelmişti. Bunu anlayan ve kıtlıktan ezâlanan cemaat: ‘Namazı kıldık, hutbeyi dinlemesek de olur’ mütalaasıyla mescitten fırlayıp kervanın konduğu yere koştular. Maksatları bir an evvel zahire tedariki idi. Mescitte ancak on iki kişi kalmıştı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi Vesellem): ‘Eğer cemaatin hepsi birden çıkmış olsaydı Cenab-ı Hakk bu vadiden onlara ateş gönderirdi.’ buyurduğu gibi Cuma suresinin sonundaki şu âyet de nazil oldu:

وَاِذَا رَاَوْا تِجَارَةً اَوْ لَهْوًا انْفَضُّوا اِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِمًاؕ قُلْ مَا عِنْدَ اللهِ خَيْرٌ مِنَ اللَّهْوِ وَمِنَ التِّجَارَةِؕ وَاللهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ[178](١١)

Yani: ‘Mescittekiler, ticaret ve lehv, yani davul sesini işitince kervana doğru dağıldılar. Habibim, seni minberde ayaküstünde bıraktılar. Onlara söyle ki Allah'ın indinde makbul olan şey, (yani Peygamberin meclisinde sebat ederek hutbesini dinlemek) davul sesinden de kervandan zahire almaktan da daha hayırlıdır. Cenab-ı Hakk rızık verenlerin en hayırlısıdır.’ Şu hadise dolayısıyla Resûl-i Ekrem (S.A.V.) Efendimiz cuma hutbelerini cuma namazından evvel irat etmeye başlamıştır. Fakat

[177] Yardım, a.g.e., s. 131.
[178] Cuma, 11.

Emevîler, intikal tekbirlerini, yani kıyamdan rükûya, rükûdan secdeye gidilirken söylenilen Allahüekber terkib-i celîlini bile cehretmeyecek kadar namazda değişiklik yaptıkları gibi bayram hutbelerini de namazdan evvel okumaya başlamışlardı.

Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz hutbeyi ayakta okur, iki hutbe arasında otururdu. Muâviye bin Ebû Süfyân, saltanatının son zamanlarında hutbeyi oturduğu yerde irat etmeye başladı. Çünkü ihtiyarlamış ve şişmanlamıştı. Beni Ümeyye memurları da bila özür onu taklit ettiler. Abdülvehhâb eş-Şa'rânî'nin Keşfül Gumme isimli eserinde deniliyor ki: Ashaptan Kaâb İbni Ucre Radıyallahu Anh Emevilerden Abdurrahman bin Ümmü'l Hakem'in oturduğu yerde hutbe okuduğunu görmüş ve 'Şu habise bak, Allah, Peygamberine: Mescitten dağılıp da kervana koşanlar, seni ayakta hutbe irat ederken bıraktılar, dediği halde bu herif oturduğu yerde hitabet ediyor.' demiştir. Yine Şa'rânî'nin Keşfül Gumme'sinde rivayet edilmektedir ki bilahare Şam Emevilerinin kolunu teşkil eden Mervân İbnü'l Hakem Medine valisi iken bayram hutbeisini namazdan evvel okumuş, bunun sünnete muhalif olduğu söylenilerek edilen itiraz üzerine: 'Hülefâ-yi Râşidîn zamanında bayram namazı kılanlar oturup hutbeyi dinlerdi. Şimdi namazı kılınca savuşuyorlar. Bizi de dinlesinler diye hutbeyi evvel okuyoruz.' demişti. Sahîh-i Buhâri'de de rivayet olunur ki yine bu Mervân, Medine valisi iken bir bayram günü musallada namazdan evvel hutbe okumaya davrandığı sırada ashaptan Ebû Saîd el Hudrî Radıyallahu Anh eteğinden tutup çekmiş, Mervân eteğini kurtarıp hutbeyi okumuş, namazdan sonra: 'Siz Resûlullah'ın sünnetini değiştirdiniz.' diyen Ebû Saîd'e: 'O sünnet bildiğin artık geçti. Namazdan sonra halk bizi dinlemediği için hutbeyi evvel okuyorum.' demişti. Halkın, Beni Ümeyye hatiplerini dinlemek istemeyişleri onların hutbe esnasında Hazret-i Ali'ye lanet okumalarından ileri geliyordu." (IX, 8156)

Hadisin Tercümesi:

"Cabir b. Abdullah'ın anlattığına göre, Peygamber Efendimiz bir cuma günü hutbe okuyordu. Bu sırada Şam'dan bir kervan gelmişti. Bu kervandan yapılacak alışveriş sahabe için önem arz etmekteydi. Dikkatleri dağılan ashap, Hz. Peygamber'in konuşuyor olduğunu unutarak mescidi boşaltmışlardı. Hz. Peygamber ayakta hutbesine devam ederken mescitte sadece on kişi kalmıştı. Bunun üzerine Resûlullah, 'Varlığım kendi elinde olan Yüce Allah'a yemin olsun ki şayet onların peşinden tümünüz

gitseydiniz de burada hiç kimse kalmamış olsaydı, sizin için şu vadi ateş olup akardı.' diyerek öfkesini üzüntüsünü belirtmiştir."[179]

Dünyalık bir alışveriş için Peygamber Efendimiz (S.A.V.)'in hutbesini dinlemeyerek dağılmaları oradakilerin zararına olduğu anlatılmıştır. Hz. Peygamber'in hutbesini dinlememeleriyle ilgili hadisle birlikte, hutbe ile alakalı başka hadisler de vardır. Hutbeyi dinlemenin ciddiyeti hakkında *"...zeminindeki taşlarla oynamak"*[180] bile uygun bir davranış olmadığı hadis-i şerifte belirtilmiştir.

5. خوف آن کسی راست کو را خوف نیست غصه انکس را کش اینجا طوف نیست

"Asıl korku, korkusu olmayan 'Hikmetin başı Allah korkusudur.' nüktesini bilmeyen kimse içindir. Gam ve gussa, Hakk kapısında dönüp dolaşmayan ve oraya iltica etmeyen bedbaht içindir.

Bir hadis-i kutside: 'Kulumun kalbinde iki korku iki emniyet cem etmem. Eğer benden dünyada korktu ise, âhirette korkmayacaktır. Eğer dünyada benden emin olduysa, âhirette emin olmayacaktır.' buyrulmuştur." (IX, 8221)

Hadisin Tercümesi:

"Hikmetin başı Allah'a saygısızlık yapmaktan korkmaktır."[181]

6. قولِ پیغمبر شنو ای مجتبیٰ گورِ عقل آمد وطن در روستا

"Ey seçilmiş ve temiz olan salik! Hazret-i Peygamber'in hadis-i şerifini dinle ki: 'Köyde ikamet etmek, aklın mezarıdır.' buyurmuştur.

Yani köyde oturuş, aklın mezarıdır; köyde oturan, mezarda bulunan ölü gibidir." (IX, 8243)

Hadisin Metni:

"(İnsanlardan) uzak yerlerde (mamur olmayan oba ve köylerde) oturma. Çünkü öyle ıssız yerlerde kalan, kabirde sâkin olan gibidir."[182]

[179] Hadislerle İslam II, s. 216-217.
[180] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 157.
[181] Muhtasar Câmiu's Sağîr, s. 26.
[182] Hasan Basri Çantay, İkinci Kırk Hadis ve Mealleri, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul 1958, s. 11.

“Köylerde yerleşip oturmayın. Çünkü köylerde oturanlar, kabirlerde oturanlar gibidir. Bu ve benzeri bazı hadisleri bize nakleden Bedîüzzaman Füruzanfer, bazı kaynaklara da atıflar yapar.”[183]

Köyde oturan insanın çevresinde fazla insan yoktur. Bu nedenle insanların gamından kederinden uzaktır.

7. گفت پیغمبر که خسپد چشم من لیك کی خسپد دلم اندر وسن

“Hazret-i Peygamber buyurmuştur ki: Benim gözüm uyur, lakin kalbim nasıl uyur? Yani uyumaz.” (IX, 8929)

Hadisin Metni:

وَعَنْهَا قَالَتْ: مَا كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَزِيدُ فِي رَمَضَانَ وَلاَ فِي غَيْرِهِ عَلَى إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً: يُصَلِّي أَرْبَعاً فَلاَ تَسْأَلْ عَنْ حُسْنِهِنَّ وَطُولِهِنَّ، ثُمَّ يُصَلِّي أَرْبعاً فَلاَ تَسْأَلْ عَنْ حُسْنِهِنَّ وَطُولِهِنَّ ثُمَّ يُصَلِّي ثَلاَثاً. فَقُلتُ: يَا رَسُولَ اللهِ أَتَنَامُ قَبْلَ أَنْ تُوتِرَ؟ فَقَالَ: "يَا عَائِشَةُ إِنَّ عَيْنَيَّ تَنَامَانِ وَلاَ يَنَامُ قَلْبِي" مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

Hadisin Tercümesi:

“Aişe'den (R.A.) rivayet ettiğine göre o, şöyle demiştir: Allah Resûlü (S.A.V.) ne ramazan ayında ve ne de diğer aylarda on bir rekâttan fazla gece namazı kılmazdı. Dört rekât kılardı ki bunların güzelliğini ve uzunluğunu sorma! Sonra dört rekât daha kılardı, onların da güzelliğini ve uzunluğunu sorma! Ondan sonra da üç rekât kılardı. Bunun üzerine: ‘Ya Resûlullah, vitir namazını kılmadan evvel uyuyor musunuz?’ diye sordum. ‘Ya Âişe, gözlerim uyusa, kalbim uyumuyor.’ buyurdu.”[184]

8. باز فرمود او که اندر هرفضا هر مسلمان را رضا باید رضا

“Tekrar Resûlullah buyurmuştur ki: ‘Her kazaya Müslüman'ın rıza göstermesi lazımdır.” (IX, 9066)

Hadisin Metni:

" مَنْ لَمْ يَرْضَ بِقَضَائِي وَقَدَرِي فَلْيَلْتَمِسْ رَبًّا سِوَايَ" (رواه البيهقي وابن النجار عن أنس رضي الله عنه.)

[183] Ali Osman Koçkuzu, Mesnevî'de Hz. Peygamber Mesnevî Şeriflere Atıflar, Rumi Yay., İstanbul 20006, s. 244.
[184] Riyâzü's Sâlihîn II, s. 431-432.

Hadisin Tercümesi:

"Kaza ve kaderime razı olmayan adam kendisine benden başka Rab arasın."[185]

9. قولِ پیغمبر قَبُولُه یُفرَضُ اِنْ تَمَارَضْتُمْ لَدَنیْتا تَمْرَضوا

"Hazret-i Peygamberin sözünü kabul etmek farzdır ki eğer yalandan hastalanırsanız, sahihten hasta olursunuz, buyurmuştur." (IX, 9278)

Hadisin Tercümesi:

"Hasta olmadığınız halde hastaymış gibi görünmeyin (temâruz etmeyin); gerçekten hasta olursunuz. Kabirlerinizi de önceden kazdırmayın, sonra ölürsünüz."[186]

A. 2. 4. X. Ciltte Yer Alan Nakıs Hadisler

1. در حدیث آمد که دل همچون پری است در بیابانی اسیر صرصری است

"Hadiste varit olmuştur ki kalp, çöle düşmüş bir tüy gibidir ve şiddetle esen rüzgârın esiridir.

Bu hadisi Ebû Mûsâ el-Eş'arî Resûl-i Ekrem'den şöyle rivayet etmiştir: 'Kalbin misali sahradaki bir tüy gibidir ki rüzgârlar onu alt üst eder durur." (X, 9340)

Hadisin Metni:

مَثَلُ الْقَلْبِ كَمَثَلِ رِشَةٍ فِى اَرْضٍ فَلَاةٍ تَقْلِبُهَا الرِّيَاحُ ظَهْرًا لِبَطْنٍ

Hadisin Tercümesi:

"Kalp, kırda atılmış bir kuş kanadı gibidir. Rüzgâr nasıl bu kanadı alt üst çevirirse kalp de böyledir."[187]

"Tebaranânî Kebir'inde ve Beyhakî Şu'abü'l-Îmân'ında hasen isnat ile rivayet etmiştir."[188]

[185] İlahi Hadisler, s. 37.
[186] Yardım, a.g.e., 45.
[187] İhyâu Ulûmi'd-dîn III, s. 105.
[188] İhyâu Ulûmi'd-dîn III, s. 105.

Kalp insanı yanlışa ve doğruya sürükler bu bakımdan tüy gibi hafiftir ki her yere gitmesine neden olur. Bu nedenle kalbin sürüklediği her kötü duruma karşı Allah'a sığınmak gerekir.

2. در حدیث دیگر این دل دان چنان کآب جوشان زآتش اندر قازغان

"Diğer bir hadiste de kalp, ateş üstündeki bir kazanda kaynayan suya teşbih edilmiştir.

O hadis de mealen şöyledir: 'Kalp kaynayan tenceredeki suyun hareketinden daha ziyade şekil değiştirir.' Şöyle bir rivayet de vardır: 'Kalbin hareketi, kaynayan tenceredeki suyun hareketi gibidir.'

Kazan ve tenceredeki su kaynarken iner, çıkar, sağa, sola dalgalanır. Sudaki bu hareket ateşin tesiriyledir. Diğer bir hadiste ise: 'Müminin kalbi, Allah'ın iki kudret parmağı arasındadır, onu istediği gibi çevirir.' Buradaki iki parmaktan maksat, Cenab-ı Hakk'ın Cemâl ve Celâl sıfatlarıdır. Bundan dolayı Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz: 'Ey kalpleri ve namazları tahvil ve taklip eden Rabbim! Bizim kalplerimiz dininle sabit kıl, ondan döndürme.' diye dua buyururdu." (X, 9342)

Hadisin Metni:

قَلْبُ الْمُؤْمِنِ اَشَدُّ تَقَلُّبًا مِنَ الْقِدْرِ فِی غَلَیَا نِهَا

Hadisin Tercümesi:

"Müminin kalbi, kaynayan tencereden daha çok değişkenliğe maruzdur."[189]

"Ahmed ve Hakim Mikdad b. Esved'den rivayet etmişlerdir, diye bahsedilmektedir."[190]

Bir önceki beyitte kalp tüye, bu beyitte ise kaynayan tencereye benzetilmiştir.

3. این جهان را که به صورت قایم است گفت پیغبر که حُلمِ نایم است

"Suretle kâim olan bu dünya için Hazret-i Peygamber: Uyuyanın gördüğü bir rüya, demiştir.

Cabir bin Abdullah (Radıyallahu Anh) diyor ki: 'Ben Resûllah Aleyhisselatü Vesselamın huzurunda idim. Ona beyaz yüzlü biri geldi: 'Ya Resûlullah! Dünya nedir?' diye sordu. Sallallahu Aleyhi Vesellem: 'Uyumuş kimsenin rüya görmesidir.' buyurdu.

[189] İhyâu Ulûmi'd-dîn III, s. 43.
[190] İhyâu Ulûmi'd-dîn III, s. 43.

O zat: ‘Dünya ile âhiretin arası ne kadardır?’ dedi. Aleyhisselatü Vesselam Hazretleri: ‘Göz kapayıp açacak zaman kadardır.’ buyurdu. O zat dedi ki: ‘Dünyada ne kadar durulur?’ Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz: ‘Kafileden ayrılmış bir kimsenin ayrılması kadardır.’ buyurdu. Sonra o kimse gitti. Resûl-i Ekrem: ‘Bu Cibril idi. Sizi dünyada kanaatkâr, âhirette rağbetkâr kılmak üzere gelmişti.’ buyurdu.” (X, 9430)

Hadisin Metni:

عَنْ ابنِ عُمَرَ رَضِىَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: أَخَذَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِمَنْكِبِى فَقَالَ: "كُنْ فِى الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ أَوْ عَابِرُ سَبِيلٍ. وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ رَضِىَ اللهُ عَنْهُمَا يَقُولُ: إِذَا أَمْسَيْتَ فَلاَ تَنْتَظِرِ الصَّبَاحَ، وَإِذَا أَصْبَحْتَ فَلاَ تَنْتَظِرِ المَسَاءَ، وَخُذْ مِنْ صِحَّتِكَ لِمَرَضِكَ، وَمِنْ حَيَاتِكَ لِمَوْتِكَ" رَوَاهُ الْبُخَارِىُّ.

Hadisin Tercümesi:

“İbn-i Ömer'den (R.A.) naklettiğine göre o şöyle demiştir: Allah Resûlü (S.A.V.) (bir defasında) omuzundan tuttu ve şöyle buyurdu: ‘Dünyada sanki bir yabancı (garib) veya yolcu gibi imişsin gibi ol.’ İbn Ömer (R.A.) şöyle derdi: ‘Akşama ulaşırsan sabahı bekleme. Sabah çıkarsan akşamı bekleme. Sağlığından hastalığın için, hayatından ölümün için (hisse pay) al.”[191]

Hadisin Tercümesi:

“Abdullah b. Mes'ud (R.A.) anlatıyor: Resûlullah (S.A.V.) bir hasırın üzerinde yatıp uyuuştu. Uyandığında vücudunda hasırın izleri çıkmıştı. Biz: ‘Ey Allah'ın Resûlü! Senin için bir yatak etsek olmaz mı?’ dedik. Hz. Peygamber: ‘Benim dünya ile ilgim ne kadar ki! Ben, bu dünyada bir ağacın altında gölgelenip biraz dinlenen sonra oradan kalkıp yoluna devam eden bir yolcu gibiyim.” dedi.”[192]

Beyitte dünyayı uyuyan insanın gördüğü bir rüyaya benzeterek dünyada bulunulan sürenin kısalığından bahsedilmiştir. Buradan yola çıkarak da “…Dünyada sanki bir yabancı (garib) veya yolcu gibi imişsin gibi ol…”[193] hadisiyle benzerlik görüldüğü için verilmiştir.

4. گفت پیغمبر که روزِ رستخیز کی گذارم مُجرمان را اشک ریز

[191] İmam Nevevî, Kırk Hadis Tercüme ve Şerhi, (ter. İbrahim Hatiboğlu), Kahraman Yayınları, İstanbul 2001, s. 167.
[192] İmam Nevevî, Riyazü's Sâlihin ve Tercümesi Salihler Bahçesi, (ter. Vahdettin İnce), İnkilap Yay., İstanbul 2009, s. 235.
[193] İmam Nevevî, Kırk Hadis Tercüme ve Şerhi, (ter. İbrahim Hatiboğlu), Kahraman Yayınları, İstanbul 2001, s. 167.

“Hazret-i Peygamber buyurmuştur ki: Kıyamet gününde mücrimleri nasıl ağlar bir halde bırakayım?” (X, 9478)

5. من شفیعِ عاصیان باشم به جان تا رهانمْشان ز اشکنجهٔ گران

“Asileri ağır işkence ve azaptan kurtarmak için ben candan ve gönülden onların şefîî olacağım.” (X, 9479)

6. عاصیان وَ اهْلِ کبایر را به جهد وارهانم از عتابِ نقضِ عهد

“Suçluları, büyük günah işleyenleri ne yapıp yapıp azab-ı İlahî'den kurtaracağım.” (X, 9480)

Hadisin Metni:

وَزَادَ رِزِينَ: (وَإِنَّمَا شَفَاعَتِى فِى أَهْلِ الْكَبَائِرِ مِنْ أُمَّتِى، وَإِنَّهُ لَيُؤْمَرُ بِرَجُلٍ إِلَى النَّارِ فَيَمُرُّ بِرَجُلٍ قَدْ سَقَاهُ شَرْبَةَ مَاءٍ عَلَى ظَمَإٍ فَيَعْرِفُهُ فَيَقُولُ: أَلاَ تَشْفَعُ لِى؟ فَيَقُولُ: مَنْ أَنْتَ؟ أَلسْتُ أَنَا سَقَيْتُكَ الْمَاءَ يَوْمَ كَذَا وكَذَا؟ فَيَعْرِفُهُ. فَيَشْفَعَ لَهُ فَيُرَدَّ مِنَ النَّارِ إِلَى الْجَنَّةِ.) أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِى.

Hadisin Tercümesi:

“Rezin şunu ilave etmiştir: ‘Şefaatim, ümmetimden büyük günah işleyenler içindir. Bir adamın ateşe atılması için emir verilir. Giderken, (dünyada) susadığı zaman su vermiş olduğu adama rastlar, onu tanır ve ona: ‘Benim için şefaat etmeyecek misin?’ der. Adam: ‘Sen de kimsin?’ diye sorunca: ‘Ben sana falan falan gün su içirmedim mi?’ der. Öbürü bunu tanır ve (Allah nezdinde) onun lehinde şefaatte bulunur. Adam da böylece geri çevrilir ve cennete gider.”[194]

9478, 9479, 9480 numaralı beyitlerde Peygamber Efendimiz (S.A.V)'in kıyamette şefaat edeceğinden bahsedilir.

7. صالحانِ امّتم خود فارغند از شفاعتهایِ من روزِ گزند

“Ümmetimin sâlihleri zaten kurtulurlar o azap günü benim şefaatime ihtiyaçları olmaz.” (X, 9481)

8. بلکه ایشان را شفاعتها بوَد کفتشان چون حُکمِ نافذ می رود

“Hatta onlar bile suçlulara şefaat ederler, onların bile sözleri geçer, hükümleri yürür.

[194] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XIII, s. 81-82.

Yani; Allah, ettikleri şefaati kabul eder.” (X, 9482)

Hadisin Metni:

وَعَنْ أَبِى سَعِيدْ رَضِىَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: (قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنَّ مِنْ أُمَّتِى مَنْ يَشْفَعُ فِى الْفَئَامِ مِنَ النَّاسِ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَشْفَعُ فِى الْقَبِيلَةِ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَشْفَعُ فِى الْعُصْبَةِ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَشْفَعُ فِى الْوَاحِدِ حَتّىٰ يَدْخُلُوا الْجَنَّةَ.) أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِى.

Hadisin Tercümesi:

“Ebu Sa'îd Radıyallahu Anh anlatıyor: “Resûlullah Aleyhisselatü Vesselam buyurdu ki: ‘Ümmetimden (âlim, şehit, sâlih) bazıları var; bir(çok kabilelere şamil bir) cemaate şefaat eder, bazıları var bir kabileye şefaat eder; bazıları var bir bölüğe şefaat eder; bazıları da tek bir ferde şefaat eder ve cennete girmelerini sağlar.”[195]

Hadisin Metni:

وَزَادَ رِزِينَ: (وَإِنَّمَا شَفَاعَتِى فِى أَهْلِ الْكَبَائِرِ مِنْ أُمَّتِى، وَإِنَّهُ لَيُؤْمَرُ بِرَجُلٍ إِلَى النَّارِ فَيَمُرُّ بِرَجُلٍ قَدْ سَقَاهُ شَرْبَةَ مَاءٍ عَلَى ظَمَإٍ فَيَعْرِفُهُ فَيَقُولُ: أَلاَ تَشْفَعُ لِى؟ فَيَقُولُ: مَنْ أَنْتَ؟ أَلَسْتُ أَنَا سَقَيْتُكَ الْمَاءَ يَوْمَ كَذَا وكَذَا؟ فَيَعْرِفُهُ. فَيَشْفَعَ لَهُ فَيُرَدَّ مِنَ النَّارِ إِلَى الْجَنَّةِ.) أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِى.

Hadisin Tercümesi:

“Rezin şunu ilave etmiştir: Şefaatim, ümmetimden büyük günah işleyenler içindir. Bir adamın ateşe atılması için emir verilir. Giderken, (dünyada) susadığı zaman su vermiş olduğu adama rastlar, onu tanır ve ona: ‘Benim için şefaat etmeyecek misin?’ der. Adam: ‘Sen de kimsin?’ diye sorunca: ‘Ben sana falan falan gün su içirmedim mi?’ der. Öbürü bunu tanır ve (Allah nezdinde) onun lehinde şefaatte bulunur. Adam da böylece geri çevrilir ve cennete gider.”[196]

9481 ve 9482 numaralı beyitlerde şefaat hususu üzerinde durulmuştur. Hz. Peygamber'in kıyamet günü şefaat edeceği hatta bazı salih kulların da şeffaat edebileceği anlatılmıştır.

9. همچو قرآن كه به معنى هفت توست خاص را و عام را مَطْعَم در اوست

“Kur'an-ı Kerim gibi yedi kat manası vardır. Onda havas için de avam içinde nasip mevcuttur.

[195] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XIII, s. 81.
[196] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XIII, s. 81-82.

Hadis-i şerifte: ‘Hakikaten Kur'anın zahiri ve bâtınî manası vardır. Bâtınî manası da yedi bâtına kadardır.’ buyrulmuş, Kelamullah'ın anlayanlara göre ve gittikçe derinlerşmek üzere yedi manası olduğu beyan olunmuştur.” (X, 9590)

Hadisin Metni:

اِنَّ لِلْقُرْآنِ ظَاهِراً وَبٰاطِنًا وَحَدًّا وَمَطْلَعاً

Hadisin Tercümesi:

“Şüphesiz Kur'an'ın zahiri, bâtınî, gayesi ve matlaı vardır.”[197]

10. خوی دارم در نماز این التفات معنیِ قُرَّةُ عَيْنِى فِى الْصَّلٰوة

“Namaz Allah'ın iltifatına karşı alışmışımdır. ‘Namaz gözümün nurudur.’ sözünün manası da budur.

‘Gözümün nuru namazdır.’ hadis-i şerifine işarettir.” (X, 10082)

Hadisin Metni:

وَجُعِلَتْ قُرَّةُ عَيْنِ فِى الصَّلاَةِ

Hadisin Tercümesi:

“Gözümün nuru (en ziyade sevdiğim şey) namazda kılındı.”[198]

11. روی ناشسته نبیند روی حود لاصلوة گفت الا بالطهور

“Yıkanmamış yüz, huri yüzünü görmez. Nitekim Resûl-i Ekrem abdestsiz namaz olmaz buyurmuştur.

Abdesti olmayanın namaz kılamadığı, namaz kılmayanın da cennete giremeyeceği ve huri yüzünü göremeyeceği gibi, Yusuf'un kardeşlerinde de ona muhabbet abdesti olmadığından, onun güzelliğini görmüyor, onu sevmiyor, hatta kıskanıyorlardı.” (X, 10706)

Hadisin Tercümesi:

“Cennetin anahtarı namaz, namazın anahtarı ise abdesttir.”[199]

[197] İhyâu Ulûmi'd-dîn I, s. 251.
[198] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XIII, s. 248.
[199] Hadislerle İslam II, s. 120.

A. 2. 5. XI. Ciltte Yer Alan Nakıs Hadisler

1. کُشتنِ این نار نبود جز به نور نُورُکَ اطْفَا نَارَنَا نَحْنُ الْشَّکُور

"Bu gazap ateşinin söndürülmesi, din nurundan başka bir şeyle mümkün değildir. Cehennem: Ey mümin! Senin nurun, bizim ateşimizi söndürdü. Mamafih biz sana karşı müteşekkiriz, diyecektir.

Bu beyit, 'Kıyamette cehennem, ey mümin, geç. Senin nurun, bizim ateşimizi söndürüyor, diyecektir.' hadisine işarettir." (XI, 11141)

Hadisin Tercümesi:

"Ya'lâ b. Münebbih'ten. Peygamber Efendimiz buyururlar ki: 'Kıyamet günü cehennem: Ey Mümin! Çabuk geç. Zira nurun ateşimin alevini söndürecek.' der."[200]

2. گفت در بیعی که ترسی از غِرار شرط کن سه روز خود را اختیار

"Resûlullah buyurdu ki: Bir alış veya satışta aldanmaktan korkuyorsan kendine üç gün muhayyerliği şart kıl." (XI, 11156)

Hadisin Tercümesi:

"Alıverişte bulunduğun zaman hile ve aldatmaca yoktur de. Sen satın altığın her malda üç gece muhayyersin; hoşuna giderse alırsın, gitmezse geri verirsin."[201]

3. گفت الدین النصیحه آن رسول آن نصیحت در لغت ضد غلول

"Hz. Resûl (S.A.V.) din nasihattir, buyurmuştur.

Nasihat, lügatta hıyanetin zıddı demektir.

Sahîh-i Müslim'de Resûl-i Ekrem'in mükerren: 'Din nasihatten ibarettir.' buyurduğu rivayet edilmiştir. 'Ya Resûlullah kimin için?' diye sordular. Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz: 'Allah için, Resûlü için, Kitabı için, Müslümanların imamları ve reisleri için ve bütün müminler için.' cevabını verdi.

Hz. Mevlâna da nasihati hainliğin zıddı diye tarif ediyor. Demek ki din: Allah'ın ve Peygamberin emirlerine ve Kitab-ı İlahînin hükümlerine hıyanet etmemek, ümeraya sıdkile hizmet etmek, memuriyetini sadakatle ifa eylemek, bir de bütün Müslümanlara

[200] Yardım, a.g.e., s. 103- Konevî, a.g.e., s. 134.
[201] Gümüşhânevî, a.g.e., s. 57.

karşı sadakat göstermek ibarettir. Bunları yapanlar halis dindar, yapmayanlar ise tabii ki değillerdir.” (XI, 11596)

Hadisin Metni:

عن تميم الداري رضى الله عنه قال: (قال رسُولُ اللهِ ﷺ الدِّينُ النَّصِيحَةُ. قُلْنَا يَارسُولَ اللهِ: لِمَنْ؟ قَالَ لِلهِ وَلِكِتَابِهِ، وَلِرَسُولِهِ، وَلأئِمَةِ المُسْلِمِينَ، وَعَامَّتِهِمْ.) أخر جه مسلم وأبو داود والنسائى

Hadisin Tercümesi:

“Temîmud Dârî Radıyallahu Anh anlatıyor: ‘Resûlullah Aleyhisselatü Vesselam: ‘Din nasihatten (hayırhahlıktan) ibarettir.’ demişti. Biz sorduk: ‘Ey Allah'ın Resûlü! Kimin için hayırhah olmaktır?’ ‘Allah için, Allah'ın kitabı için, Resûlü için ve Müslümanların imamları ve hepsi için.’ buyurdular.”[202]

4. بی مرادی شد قلاوزِ بهشت حُفَّتِ الْجَنَّه شنو ای خوش سرشت

“Muradına ermemek cennetin kılavuzu olmuştur. Ey mayesi güzel yoğrulmuş kimse! (صفت الجنه) hadisini işit…

Şu hadis-i şerife işarettir: ‘Peygamber Efendimiz buyurmuştur ki: Cennet, tabiata güç gelen ve istenilmeyen şeylerle ihâta edilmiştir. Cehennem de şehvetler ve arzu edilen şeylerle ihata olunmuştur.” (XI, 12117)

Hadisin Metni:

عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا صَلَّ اللَّهُ عَلَيْهِ وسَلَّمَ قَالَ: «حُجِبتِ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ، وَحُجِبَتِ الْجَنَّةُ بَالْمَكَارِهِ» مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

Hadisin Tercümesi:

“Ebû Hüreyre (R.A.) rivayet edildiğine göre Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: ‘Cehennem, nefsin arzu ettiği şehevi şeylerle; cennet ise nefsin hoşlanmadığı şeylerle perdelenmiştir.”[203]

Muradına erememek cennetin klavuzu olmuştur derken, nefsin istediğinin olmaması veya isteklerinin yerine getirilmemesidir. Bir insan nefsin istediklerini yapmayarak zamanla nefsin mertebelerni aşıp en yüksek derecesine ulaşır ki böylece artık dünyaya meyletmez.

[202] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XVI, s. 120.
[203] Riyâzü's Sâlihîn I, s.134.

5. گفت پیغمبر که هستند از فنون اهل جنت در خصومتها زبون

“Hz. Peygamber, buyurmuştur ki: Cennetlik olanlar, husumet ve mücadelede zebun olurlar.

Yani: Kendilerini galip çıkarmak için müdafaa etmezler. Hadis-i şerifte: Size ehl-i cenneti haber vereyim ki onlar; zayıf olmadığı halde zayıflığı iltizam ederek kendilerini müdafaa etmeye ve hasmına galip gelmeye kalkışmaz. Bir şeyin husule gelmesi için Allah'a yemin etseler Cenab-ı Hakk onları yalancı çıkarmaz. Dediği ve istediği hasıl olur.’ buyrulmuştur.” (XI, 12221)

Hadisin Metni:

عَنْ حَارِثَةَ بْنِ وَهْبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَا للهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "أَخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ الْجَنَّةِ؟ كُلُّ ضَعِيفٍ مُتَضَعِّفٍ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللهِ لَأَبَرَّهُ، أَلاَ أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ النَّارِ؟ كُلُّ عُتُلٍّ جَوَّاظٍ مُسْتَكْبِرٍ." مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ."

Hadisin Tercümesi:

“Hârise b. Vehb'in (R.A.) Resûlullah'tan (S.A.V.) şöyle işittiği nakledilmiştir: ‘Cennetliklerin kimlerin olduğunu size bildireyim mi? İnsanlar tarafından hor görülüp hiçe sayılan, zayıf, alçak gönüllü kimselerdir. Eğer Allah'a yemin etse Allah onu yeminde doğru çıkarır. Cehennemliklerin kim olduğunu bildireyim mi? Onlar da katı kalpli, kaba saba kurularak yürüyen, kibirli kimselerdir.”[204]

Bir önceki beyitte cennet ve cehennemden bahsedilmiş, bu beyitte de yine cennet ve cehennem üzerinde durulmuştur.

A. 2. 6. XII. Ciltte Yer Alan Nakıs Hadisler

1. چشم او من باشم و دست و دلش تا رهد از مُدبِریها مُقبِلش

“Cenab-ı Hakk buyuruyor ki: ‘Bana nafile ibadetlerle yaklaşan kulumun gözü eli ve kalbi olurum da onun ikbal ve saadeti, idbar ve felaketten kurtulur.’

Şu hadis-i kutsiye işarettir: ‘Kulumun farzdan başka nafile ibadetlerle bana öyle yaklaşır ki ben onun gözü olurum benimle görür, kulağı olurum benimle işitir, eli olurum benimle iş görür.” (XII, 12541)

[204] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 266.

Hadisin Metni:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: قَالَ اللهُ تَعَالَى: "مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا فَقَدْ اٰذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ، وَمَا تَقَرَّبَ إِلَيَّ عَبْدِي بِشَيْءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِمَّا افْتَرَضْتُ عَلَيْهِ، وَمَا يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى أُحِبَّهُ، فَإِذَا أَحْبَبْتُهُ: كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ، وَبَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ، وَيَدَهُ الَّتِي يَبْطِشُ بِهَا، وَرِجْلَهُ الَّتِي يَمْشِي بِهَا، وَلَئِنْ سَأَلَنِي لَأُعْطِيَنَّهُ، وَلَئِنِ اسْتَعَاذَنِي لَأُعِيذَنَّهُ" (رواه البخاري والنووي)

Hadisin Tercümesi:

“Ebû Hüreyre (R.A.)'in rivayetine göre Resûl-i Ekrem (S.A.V.) Şöyle buyurmuştur: Allah Teâlâ buyurdu ki: ‘Her kim benim veli kullarıma düşmanlık ederse, muhakkak ben ona harp açarım. Bir kulum kendisine farz kıldığım şeylerden daha sevimli bir amel ve ibadetle bana yaklaşmaz. Kulum bana, yaptığı (farzlara ilaveten işlediği) nafile ibadetlerle de yaklaşır. Nihayet onu severim. Bir kere de onu sevdim mi, artık ben o kulumun işittiği kulağı, göreceği gözü, şiddetle kavrayacağı eli ve yürüyeceği ayağı olurum, (onu fena şeyleri dinlemekten, helal olmayan şeylere el uzatmaktan, fena yolda yürümekten korurum) Eğer benden bir şey dilerse onu verir, bana sığınırsa muhakkak onu himaye ederim.”[205]

Allah, kullarının onun rızası için çabaladıklarını görmesinden hoşnut olduğu hadiste anlatılmaktadır.

2. مصطفی زین گفت کآدم و انبیا خلف من باشند در زیر لوا

“Bundan dolayı Hz. Mustafa (S.A.V.): ‘Âdem ve bütün nebiler benim sancağım altında ve arkamda olacaklardır.’ buyurmuştur.

Bu beyitle, Hz. Pîr: ‘Âdem ve ondan maada peygamberler, benim sancağım altında olacaklardır. Fakat ben bununla övünmem.’ hadisine işaret etmektedir.” (XII, 12980)

Hadisin Metni:

وَعَنْ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: (قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ كُنْتُ أَنَا إِمَامَ النَّبِيِّينَ وَخَطِيبَهُمْ، وَصَاحِبَ شَفَاعَتِهِمْ غَيْرَ فَخْرٍ.) أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِي.

Hadisin Tercümesi:

[205] İlahi Hadisler, s. 30.

“Ubey İbnu Kâ'b Radıyallahu Anh anlatıyor: “Resûlullah Aleyhissalatü Vesselam buyurdular ki: ‘Kıyamet günü geldi mi, ben peygamberlerin imamı ve (onlar arasında) şefaat (etmeye yetki) sahibi olacağım. Bunda övünme yok.” [206]

3. بهر این فرمود پیغمبر که من همچو کشتی ام بطوفان زمن

“Bundan dolayı Hz. Peygamber buyurmuştur ki: Ben zamane tufanına karşı gemi gibiyim.” (XII, 12993)

4. ما واصحابم چون کشتئ نوح هرکه دست اندر زند یابد فتوح

“Biz ve ashabımız Nuh'un gemisi gibiyiz ki her kim bizim gemimize sarılırsa kurtulur.” (XII, 12994)

Hadisin Tercümesi:

“Ben Resûlullah (S.A.V.)'in ‘Ehl-i beytim aynen Nuh'un gemisine benzer. O gemiye binen kurtuldu, geride kalan da boğuldu gitti.’ dediğini işittim.”[207]

12993 ve 12994 numaralı beyitlerde aynı hadis-i şeriften bahsedilmektedir.

5. این نظر از دور چون تیرست وسم عشقت افزون می شود صبر توکم

Uzaktan bu bakış zehirli ok gibidir… Gittikçe aşkın artar ve sabrın tükenir.

Hadis-i şerifte buyrulmuştur ki: ‘Nazar şeytanın oklarından zehirli bir oktur.” (XII, 13101)

Hadisin Metni:

"اَلنَّظْرَةُ سَهْمٌ مِنْ سِهَامِ إِبْلِيسَ، مَنْ تَرَكَهَا مِنْ مَخَافَتِي أَبْدَلْتُهُ إِيمَانًا يَجِدُ حَلَاوَتَهُ فِي قَلْبِهِ"

Hadisin Tercümesi:

“Namahreme bakmak, iblisin oklarından bir oktur ki her kim benden korkarak onu bırakırsa zevkine bedel ona bir iman veririm ki onun halvetini (tadını) kalbinde duyar.”[208]

Nazar bakmak anlamında kullanılmıştır. Bu bakışlara karşı gözü korumak gerektiği anlaşılır. Allah için ve Allah korkusuyla nefsine karşı savaşmak ve nefse hoş gelen şeyler terk edilmelidir.

[206] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XII, s. 380.
[207] Yardım, a.g.e., s. 166.
[208] İlahi Hadisler, s. 20.

6. هر که او چل گام کورير کشد گشت امر زيده ويابد رشد

"Her kim bir körü kırk adım çeker götürürse Allah'ın affına nail olur, rüşd ve hidayet bulur, dememiş miydin?

Abdullah İbn Ömer, İbn Abbas, Enes ve Câbir (R.A.)'tan şu hadis rivayet edilmiş, Mevlâna da onu bu beyit ile tercüme etmiştir. 'Bir kimse bir âmâyı kırk adımlık yere kadar götürürse geçmiş günahları affedilir.' Bir körün elinden tutup onu selamete çıkarmak ne ise gafil bir kimseyi Allah yoluna sevk ve irşad eylemek de odur. Onun için müşrikler, kendilerine intisap eden müritlerin elinden tutup biat verirler ki bu 'Kör gibi olan ve hakîkat yolunu göremeyene seni ben selamete çıkaracağım.' demektir." (XII, 13903)

Hadisin Tercümesi:

"Kim, bir körü kırk adım yederse, günahları bağışlanır, doğru yolu bulur!"[209]

7. که محمد گفت باد دست صبا ازيمن می آيدم بوی خدا

"Hazret-i Nebi buyurmuştu ki: 'Saba rüzgârı vasıtasıyla bana Yemen cihetinden İlahî bir rayiha geliyor.'

Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz, bazen Yemen yani cenub tarafına döner ve oradan esen rüzgârı koklar: Ben Yemen cihetinden nefes-i İlahî, (yani manevi bir rayiha) duyuyorum.' buyururdu ve orada bulunan seyyidü't-tâbi'în Veysel Karanî (R.A.)'a işaret ederdi." (XII, 14250)

Hadisin Tercümesi:

"A'rabî'nin birisi Ebû Hüreyre'ye gelerek: 'Ya Ebâ Hüreyre! Bize Peygamber Efendimizden bir hadis söyle.' dedi. Ebû Hüreyre, hadisi zikrettikten sonra, Resûlullah (S.A.V.) şöyle buyurduğunu söyledi: 'İyi biliniz ki iman Yemen'dedir. Allah bilgisi ve korkusu olan hikmet de Yemen'dedir. Ben Rabbimizin nefesini Yemen taraflarında buluyorum."[210]

[209] Yardım, a.g.e., s. 173.
[210] Yardım, a.g.e., s. 177.

Hadisin Tercümesi:

İman, Yemenlidir.[211]

Hadisin Tercümesi:

"Yemen halkı, kalpleri ince ve merhametle dolu olarak size gelmişlerdir. Kârını zararını, hayrını şerrini bilmek, ince anlayış sahibi olmak Yemenlilere aittir. Hikmet Yemenlilere aittir."[212]

8. زانکه جنّت از مَکارِه رُسته است رحم قسمِ عاجزی اشکسته است

"Çünkü cennet, nefse kerih gelen şeylerden meydana gelmiştir. Merhamet ise kalbi kırık âcizin nasibidir.

Cennet, nefsin hoşlanmadığı şeylerle ihâtâ edilmiştir.' diye bir hadis-i şerif vardır. Fukaralık hususiyle açlık ise nefsin hoşlanmadığı şeylerin en başında gelir. Fakir ve muhtaç bir kimsenin tabii, kalbi kırıktır. Hadis-i kutside: 'Ben, benim için kalbi mükessir olanların nezdindeyim.' buyrulmuştur. Erhamerrahimîn olan Allah'ın şu lutf-i keremi ve aciz bir kuluna olan bu iltifatı ise rahmet ve şefkati icabıdır." (XII, 14279)

Hadisin Metni:

عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا صَلَّ اللَّهُ عَلَيْهِ وسَلَّمَ قَالَ: «حُجِبتِ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ، وَحُجِبَتِ الْجَنَّةُ بَالْمَكَارِهِ» مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

Hadisin Tercümesi:

"Ebû Hüreyre'den (R.A.) rivayet edildiğine göre Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: Cehennem, nefsin arzu ettiği şehevi şeylerle; cennet ise nefsin hoşlanmadığı şeylerle perdelenmiştir."[213]

A. 3. TELMİH HADİSLER

A. 3. 1. VII. Ciltte Telmih Edilen Hadisler

[211] Muhtasar Câmiu's Sağîr, s. 16.
[212] Muhtasar Câmiu's Sağîr, s. 16.
[213] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 134.

1. ای بساکس را که صورت راه ذد قصد صورت کرد بر الله زد

“Suret, birçok kimseyi şaşırtmış. O gibileri, surete kastederek Allah'a karşı tecavüzde bulunmuştur.

Yani: Enbiya ve evliyaya ihanet ve kasteyleyenler, onların suretine tecavüz ile Allah'a taarruz etmişlerdir. Bir hadis-i kutside: ‘Benim bir velime ihanette bulunanlar, onu tahrike cüret gösterenler, benimle muharebeye çıkmış olurlar.’ buyrulmuştur.” (VII, 5142)

Hadisin Metni:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: قَالَ اللهُ تَعَالَى: "مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا فَقَدْ اٰذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ، وَمَا تَقَرَّبَ إِلَيَّ عَبْدِي بِشَيْءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِمَّا افْتَرَضْتُ عَلَيْهِ، وَمَا يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى أُحِبَّهُ، فَإِذَا أَحْبَبْتُهُ: كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ، وَبَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ، وَيَدَهُ الَّتِي يَبْطِشُ بِهَا، وَرِجْلَهُ الَّتِي يَمْشِي بِهَا، وَلَئِنْ سَأَلَنِي لَأُعْطِيَنَّهُ، وَلَئِنِ اسْتَعَاذَنِي لَأُعِيذَنَّهُ" (رواه البخاري والنووي)

Hadisin Tercümesi:

“Ebû Hüreyre (R.A.)'in rivayetine göre Resûl-i Ekrem (S.A.V.) Şöyle buyurmuştur: Allah Teâlâ buyurdu ki: ‘Her kim benim veli kullarıma düşmanlık ederse, muhakkak ben ona harp açarım. Bir kulum kendisine farz kıldığım şeylerden daha sevimli bir amel ve ibadetle bana yaklaşmaz. Kulum bana, yaptığı (farzlara ilaveten işlediği) nafile ibadetlerle de yaklaşır. Nihayet onu severim. Bir kere de onu sevdim mi, artık ben o kulumun işittiği kulağı, göreceği gözü, şiddetle kavrayacağı eli ve yürüyeceği ayağı olurum, (onu fena şeyleri dinlemekten, helal olmayan şeylere el uzatmaktan, fena yolda yürümekten korurum.) Eğer benden bir şey dilerse onu verir, bana sığınırsa muhakkak onu himaye ederim.”[214]

İnsan-ı kâmil olanlar dünyaya meyletmezler. Dünyaya bağlı olmayışları Allah'a olan aşklarından kaynaklanmaktadır. Böyle insanların dış görünüşüne aldanıp da onlara karşı kasteylememenin gerekliliği beyitte anlatılmıştır. Allah, kim benim veli kullarıma düşamanlık ederse ben ona harp açarım demesi bu nedenledir ki bu da hadis-i şerifte belirtilmiştir.

2. شه برای من زندان یاد کرد صاد هزاران بسته را آزاد کرد

[214] İlahi Hadisler, s. 30.

“Padişah benim için zindanı hatırladı da orada bağlı yüz binlerce mahpusu azat etti.

Evet, Cenab-ı Hakk, bir insanı kâmilin şefaatiyle yüz binlerce, milyonlarca günahkârı affeder ve cehennemden azat eyler. Elfazını şimdi toplayamadığım bir hadis duymuştum ki meali şöyle idi:

Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz Miraç Gecesi ettiği münacaat sırasında ‘Ya Rabbi senden beni doğuran Âmine'yi, emziren Halîme'yi Kızım Fâtıma'yı istemiyorum. Ancak ve ancak ümmetimin afv ü gufrana nail olmasını istirham ediyorum.’ demiş. Taraf-ı İlahîden de: ‘Sen bir Nebiyy-i Şerifsin ben bir Rabb-ı Lâtîfim, ümmetin ise bir halk-ı zaiftir. Halk-ı zaif, Nebiyy-i Şerif ile Rabb-ı Lâtîf arasında nasıl zayi olur? Sen ümmetim dersin, ben de rahmetim derim.’ müjdesini vermiştir.” (VII, 5126)

Hadisin Tercümesi:

“Âhirette Hz. Peygamber'in ilk şefaatinin nasıl gerçekleşeceğinin de ilginç bir hikâyesi vardır. Hesaba çekilmek üzere uzun bir süre bekleyen insanlar hesabın başlatılması için sırasıyla Hz. Âdem, Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Musa ve Hz. İsa'dan şefaat talebinde bulunacaklar, ancak o günün dehşeti karşısında hiçbiri buna yaklaşmak istemeyecektir. Sonunda Hz. İsa bu taleplerini Hz. Muhammed'e iletmelerini tavsiye edecektir. İnsanlar Hz. Peygamber'e yönelecekler, Hz. Peygamber de Allah'tan şefaat talebinde bulunacak ve Allah Teâlâ onun bu isteğini kabul edecektir.” [215]

Mesnevî'de, padişah benim için zindanı hatırladı da orada bağlı yüz binlerce mahpusu azat etti demesiyle, Hz. Peygamber'in kıyamette şefaat edeceğini akla getirmektedir. Nasıl ki hatırı sayılan kişi için padişah zindanı hatırlayıp oradakileri affettiyse, Allahü Teâlâ da Resûlullah Efendimiz (S.A.V.)'e ümmetine karşı şefaat etmesine izin vereceğini hadiste belirtilmiştir.

3. سجده آمد کندن خشت لزب موجب قربی که واسجد واقترب

“Allah'a secde etmek, o yapışık kerpici koparmaktır ki Hakk'a kurbiyyeti mucip olur. Nitekim Kur'an'da ‘Secde et ve yaklaş’[216] buyrulmuştur.

[215] Hadislerle İslam VII, s. 626.
[216] Alak 19.

Hikâyedeki susamış kimse, bir Allah aşığıdır. Susaması kalbindeki ayrılık ateşidir. Duvar, onun varlığı ve benliğidir ki visale mani olmaktadır. Ondan kerpiç koparması, o maniin yavaş yavaş izale edilmesi demektir. Hazret-i Mevlâna, buyuruyor ki: Varlık duvarından bir kerpiç koparmak, secde etmek gibi Allah'a yaklaşmak olur.

Hadis-i şerifte: 'Bir kulun Rabbine en yakın bulunması, secde halindedir.' buyrulmuştur. Yine bir hadiste: 'Allah'a çok çok secde et. Çünkü sen secde ettikçe Cenab-ı Hakk o secde ile seni bir derece yükseltir ve yine o secde ile senden bir hatayı düşürür, yani affeder' denilmiştir." (VII, 5173)

Hadisin Metni:

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمَ قَالَ:« أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ مِن ربِّهِ وَهُوَ سَاجِدٌ فَأَكْثِرُوا الدُّعَاءَ » رَوَاهُ مُسْلِمٌ

Hadisin Tercümesi:

"Ebû Hüreyre'den (R.A.) rivayet edildiğine göre Resûlullah (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: 'Bir kulun Rabbine en yakın olduğu an, secdede bulunduğu zamandır. (Öyleyse orada) çokça dua edin."[217]

Kur'an'da "Secde et ve yaklaş"[218] âyeti, "Bir kulun Rabbine en yakın olduğu an, secdede bulunduğu zamandır. (Öyleyse orada) çokça dua edin"[219] hadis-i şerifini akla getirmektedir.

4. آن درختِ بد جوانتر می شود وین کننده پیر و مُضطَر می شود

"O kötü ve dikenli ağaç, bir delikanlı gibi kuvvetlenir. Onu sökecek olan ise gittikçe ihtiyarlar ve kuvvetlenir.

Bir hadis-i şerifte buyrulmuştur ki: 'Âdemoğlu ihtiyarladığı halde kendisinde hırs ve uzun uzadıya emeller hasleti gençleşir.' Diğer bir hadiste: 'İman yetmiş bu kadar şubedir. En yüksek deresi (لا اله الا الله)'tır. En aşağısı da Müslümanların yolundan zahmet verecek şeyleri kaldırmaktır.' Buyrulmuştur. Demek ki sokağa süprüntü atmak, yol ortasındaki taşı bir kenara çekmek, hülasa halkı rahatsız edecek şeyleri yoldan kaldırmak imanın bir derecesi imiş. Müslüman olan sokakları telvis etmediği ve oralara

[217] Riyâzü's-Sâlihîn III, s. 42-43.
[218] Alak, 19.
[219] Riyâzü's-Sâlihîn III, s. 42-43.

öteberi atmadığı gibi atılan şeyleri de mümkün olduğu takdirde kaldırırmış. Öyle olduğu halde, bahsimizdeki adam sokağın ortasına bir çalı dikmiş, herkesin üstünün başının yırtılmasına, vücutlarının yaralanmasına sebep olmuş. Söküp kaldırılması teklif edildiği halde de bugün yarın sökerim diye o teklifin yerine getirilmesini geciktirmiş. Buradaki yoldan maksat, dünya ile âhiret arasında geçilmesi herkes için zaruri bulunan hayat yoludur. Oraya diken dikmek, kötü bir işi kendine âdet edinmek ve başkalarını da o kötülüğe teşvik ve mutazarrır eylemektir. Mesela bir adam nobranlığı, huysuzluğu tabiat haline getirir. Ufak tefek kusurlara karşı müsamaha edeceği yerde, onu yapanı tekdire kalkışır. Faraza biri, tramvayda kalabalık dolayısıyla bir yerine dokunacak olsa hemen kavga eder ve kıyameti koparır. İşte bu ve emsali kötü huylar, halkın geçeceği yola dikilmiş çalı gibidir. O çalının hemen sökülüp çıkarılması, yani o kötü tabiatın vakit geçirmekizin terkine çalışılması lazımdır Bugün, yarı terk ederim diye oyalamak doğru değildir. 'Sonra yaparım diyenler helak olur' hadis-i şerifi biraz evvel geçmişti. İnsanın ne kadar yaşayacağını ve ne vakit öleceğini Allah'tan başka kimse bilmez. Yarın, öbür gün derken ecel geliverir. Ölümün pençesi adamın boğazına sarılır. Tövbe istiğfara vakit bulamadan gitmek ihtimali vardır. Bundan başka, bir fidan dikildiği yerde durdukça kök salıverdiği ve kuvvetlendiği gibi fena ihtiyarlar da insanlarda durdukça ve terk edilmedikçe şiddetlenir. Günden güne sahibine ve başkalarına olan zararı artar. Sahibi ihtiyarladıkça kendisindeki kötü ihtiyat kuvvetleşir ve gençleşir." (VII, 5200)

Hadsin Metni:

وَعَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ لَا يَزَالُ قَلْبُ الْكَبِيرِ شَابًّا فِي اثْنَتَيْنِ فِي حُبِّ الدُّنْيَا وَطُولِ الْأَمَلِ

Hadisin Tercümesi:

"Yine Ebû Hüreyre Radıyallahu Anhtan rivayete göre Nebi (S.A.V.)'in şöyle buyurduğunu işittim demiştir: 'İhtiyar gönlü, iki huyda her zaman genç bir halde bulunur: Dünya sevgisi, uzun ömür."[220]

Ekilen bir ağaç veya başka bir bitki zamanla güçlenip büyür. Bu bitkinin büyümesini Mesnevî'de insana benzetilmiştir. İnsan da bitki gibi zamanla büyür ve yaşlanır. İnsanlar bitki gibi büyüyüp yaşlansa da hadiste, "…iki huyda genç bir halde bulunur: dünya sevgisi ve uzun ömür."[221] belirtilmiştir.

5. نور حس را نور حق تزیین بود معنئ نور علی نور این بود

[220] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi VIII, s. 425.
[221] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi VIII, s. 425.

“His nuruna Hakk'ın nuru tezyin olur ki ‘نور على نور’ nur üzerine nurun manası budur.

‘Abdest üstüne abdest, nur üzerine nur olur.’ mealinde bir hadis-i şerif vardır. Müslümanların abdest azası elleri, yüzleri, kolları, başları ve ayakları kıyamette münenevver olarak hasrolunacaktır. Bir Müslüman dünyada ne kadar çok abdest almışsa kıyamet günündeki nur o kadar fazla, o derece parlak olacaktır. Bundan dolayı. Abdestli bulunan bir Müslüman'ın abdesti bozulmamışken abdest tazelemesi, nur üzerine nur olur. Bunun gibi gözde bir görme nuru vardır ki insan onunla etrafını görebiliyor. İşte o, nur-ı histir. Ona Hakk'ın hidayet nuru da munzam olunca, şu inzimam nurun ala nurun, yani nur üzerine nurun, parlaklık üstüne parlaklığın tecellisi olur ve tecelli eylediği gözü tezyin eder.” (VII, 5253)

Hadisin Metni:

وعن ابن عمر رضى الله عنهما: (أَنَّ رسولَ اللهِ ﷺ قَالَ: مَنْ تَوَضَّأَمَلَى طُهْرٍ كَتَبَ اللهُ لَهُ بِهِ عَشْرَ حَسَنَاتٍ.) أحرجه الترمذى.

Hadisin Terümesi:

İbn Ömer Radıyallahu Anhüma anlatıyor: “Resûlullah Aleyhisselatü Vesselam buyurdular ki: ‘Kim abdestli olduğu halde abdest tazelerse Allah bu sebeple kendisine on misli sevap yazar.[222]

“Burada, abdesli olduğu halde abdest almak kastediliyor. Böylece Resûlullah daima abdestli bulunmaya teşvik etmiş olmaktadır. On sevaptan maksat, abdest almanın sevabının on katıdır. Zira sıkça geçtiği üzere, Rabbimiz Teâlâ Hazreteri Kur'an-ı Kerim'de, her bir hayır amelin on misliyle değerlendirileceği müjdesini vermektedir. مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ اَمْثَالُهَاAncak şunu da belirtelim: On misli sevap asgari miktardır. Kur'an'da sevabın yedi yüz misli, otuz bin misli ve hatta hesapsız misli de (بِغَيْرِ حِسَاب) vaat edilmiştir.

Abdest üzerine abdestin, israf olmaması için önceki abdestle bir namaz kılınmış veya meclis değişmiş olmalıdır. Buna riayet edilmezse abdest üzerine abdest israf

[222] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi X, s. 401.

olacağından mekruh addedilmiştir. Abdest üzerine abdesti, nûrun ala nûr diye tavsif eden rivayetin merfu (Resûllah'ın sözü) olmadığı belirtilmiştir."[223]

Hadisin Metni:

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهِ عَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : « إِنَّ أُمَّتِي يُدْعَوْنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ غُرّاً مُحَجَّلِينَ مِنْ آثَارِ الْوُضُوءِ فَمَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يُطِيلَ غُرَّتَهُ ، فَلْيَفْعَلْ » مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

Hadisin Tercümesi:

Ebû Hüreyre'nin (R.A.) işittiğine göre Resûlullah (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: 'Ümmetim, kıyamet gününde, abdestten dolayı yüzleri, el ve ayakları ışıl ışıl olduğu halde çağrılırlar. Yüzünün ışıltısını arttırmaya gücü yeten kimse bunu yapsın (abdest alarak yüzünü daha çok yıkasın.)"[224]

6. زآب مرآ لوده کوپنهان شود الحیاء عینع الا عیان بود

"Her kirli, sudan utanıp gizlenirse, o hayâ, imanı meneder.

Vâkıâ hadiste: 'Hayâ, imandan gelir.' ve 'Hayâ ile iman kardeştir, birbirinden ayrılmaz.' buyrulmuştur. Fakat o hayâ, günahkârlıktan, yani günaha girmekten sıkılmak ve Allah'tan korkmaktır. Yoksa günahlarım anlaşılacak diye, halktan çekinmek değildir. Böyle hayâ, imana bile muhalif olur." (VII, 5323)

Hadisin Metni:

عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمَ مَرَّ عَلَى رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ وَهُوَ يَعِظُ أَخَاهُ فِي الحَيَاءِ ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « دَعْهُ فإِنَّ الْحَيَاءَ مِنَ الإِيمَانِ » مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

Hadisin Tercümesi:

"İbn Ömer (R.A.) anlatıyor: Resûlullah, hayâ konusundan kardeşine nasihat eden ensardan bir adama rastladı ve 'Onu rahat bırak, zira hayâ imandandır.' buyurdu."[225]

Mesnevî'de her kirli kişi sudan utanırsa o utanma imanı meneder derken, "…hayâ imandandır."[226] hadisini hatırlatmıştır.

7. زانکه خشر حاسدان روز گزند بیگمان بر صورت گرکان کنند

[223] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi X, s. 401-402.
[224] Riyâzü's Sâlihîn II, s. 347.
[225] Riyâzü's Sâlihîn II, s. 107.
[226] Riyâzü's Sâlihîn II, s. 107.

"Zira hasetkarlar kıyamet gününde kurt suretinde haşredileceklerdir.

Sure-i Nebe'deki:

يَوْمَ يُنْفَخُ فِى الصُّورِ فَتَأْتُونَ اَفْوَاجًاۙ [227]

Yani: 'Kıyamette sura üflenilecek, ölmüş olanlar dirilip takım takım mahşere gelecektir.' Âyet-i kerîmesinin tefsirinde gösterildiği veçhile bir insan dünyada hangi hayvanatın tabiatına göre yaşamışsa o surette, mesela hasetçi olanlar kurt, hırslı bulunanlar domuz suretinde haşredilecektir. Onun için mahşerde insan şeklinde görünmek için dünyada insan gibi yaşmalı ve insanlara faydalı olup zararı dokunmamalıdır. Zaten Müslümanlığın bir manası da budur. Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz buyurmuştur ki: 'Elinden ve dilinden Müslümanların sealmette kaldığı kimse hakiki Müslümandır.' Evet, burada insanca yaşamalı hayvanlık derekesine düşmemeliyiz ki' (VII, 5367)

Hadisin Metni:

اِنَّمَا يُحْشَرُ النَّاسُ عَلى نِيَّا تِهِمْ

Hadisin Tercümesi:

"İnsanlar niyeteri üzerine haşrolurlar."[228]

"İbn Mâce'nin Câbir'den rivayet, diyerek belirtilmiştir."[229]

8. در رود در قلب اواز راه عقل نقد او بیند نباشد بند نقل

"Gaybları, gizli şeyleri bilen Allah'ın hak kulları, can âleminde kalplerin casusudur.

Hadis-i şerifte: 'Müminin zekâsından, ferasetinden sakının. Çünkü o, Allah nuruyla bakar ve görür.' buyrulmuştur. Keza 'Hakikaten Allah'ın öyle kulları vardır ki nası simalarından, alametlerinden tanırlar.' buyrulmuştur.

Sen nasıl âdemsin ister söyle, ister söyleme;

Âdemin mahiyetin enzara sima söylüyor.

[227] Nebe, 18.
[228] İhyâu Ulûmi'd-Dîn III, s. 97.
[229] İhyâu Ulûmi'd-dîn III, s. 97.

Evet, iman ve irfan erbabı arasında öyleleri vardır ki kimsenin yüzüne bakınca onun nasıl bir adam olduğunu anlayıverir. Onun için eskiden ‘Ulema yanında dilini, meşayih yanında kalbini muhafaza etmeli’ derlerdi. Ulema yanında dilin muhafazası, yanlış bir söz söyleyip de hocanın teçhil etmesine hedef olmamak içindi.” (VII, 5432)

Hadisin Metni:

عَنْ أَبِى سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: "اتَّقُوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ، فَإِنَّهُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللهِ" ثُمَّ قَرَأَ: إِنَّ فِى ذَلِكَ لآيَاتٍ لِلْمُتَوَسِّمِينَ.

Hadisin Tercümesi:

“Ebû Saîd el-Hudrî'den nakledildiğine göre Resûlullah (S.A.V.), ‘Müminin ferasetinden sakının. Çünkü o, Allah'ın nuruyla bakar.’ buyurdu ve ardından, ‘Elbette bunda feraset sahipleri için ibretler vardır.’ âyetini okudu.”[230]

Allah'ın hak kulları insanlara baktıkları zaman, insanların kalplerindeki olan şeyleri bilebileceklerini Mesnevî'de, kalplerin casusudur diyerek verilmiştir. Bu beyitle “Müminin ferasetinden sakının. Çünkü o, Allah'n nuruyla bakar.”[231] hadisini hatırlatmaktadır.

9. می بباید تاب تو آبی توبه را شرط شد برق و سحابی توبه را

“Tövbe için revnak ve letafet lazımdır; tövbenin şartı, şimşek ve buluttur.

Hadis-i şerifte: ‘Tövbe, nedametten ibarettir.’ buyrulmuştur. Yaptığı kötü bir işten nadim olan kimse, keşke yapmasaydım diye pişmanlık duyar, deruni ah eder ve gözünden yaşlar döker. İşte o ah ateşi, tövbenin şimşeği; ağlayan göz de bulutu mesabesindedir.” (VII, 5603)

Hadisin Metni:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَعْقِلٍ قَالَ كَانَ أَبِي عِنْدَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ فَسَمِعَهُ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: النَّدَمُ تَوْبَةٌ.

Hadisin Tercümesi:

[230] Hadislerle İslam I, s. 455.
[231] Hadislerle İslam I, s. 455.

“Abdullah b. Ma'kil anlatıyor: Babam, Abdullah b. Mes'ûd'un yanındayken onun şöyle dediğini duymuş: ‘Resûlullah'ı (S.A.V.), (Günahtan) pişmanlık duymak, tövbedir.’ buyururken işittim.”[232]

Bir insanın işlediği günahından dolayı inleyerek ağlamasını ve tövbe etmesini bulutla şimşeğe benzetilmiştir.

10. ون طلب كردى بجد آمد نظر جد خطا نكند چنين آمد خبر

“Mademki aradın ve ciddiyetle baktın; ciddiyet hata etmez, haberde böyle varit olmuştur.

Hadis-i şerifte: ‘Bir kimse bir şeyi ciddiyetle ararsa bulur ve bir kimse bir kapıyı ısrar ile çalarsa içeriye girer.’ buyrulmuştur. Cenab-ı Pîr, bu hadise işaret ediyor. Demek aradığımız bir şeyi bulmamız için ciddi davranmamız ve bir kapıdan içeriye girebilmek için onu ısrar ile çalmamız lazım. Diğer bir hadis-i şerifte: ‘Cenab-ı Hakk, duada ısrar edenleri, muradını Allah'tan tekrar tekrar isteyenleri sever.’ buyrulmuştur. Dualarda bir talebin üç defa tekrar olunması da buna mebnidir.” (VII, 5646)

Hadisin Metni:

وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمُ اللّٰهُمَّ اغْفِرْلِي إِنْ شِءْتَ اللّٰهُمَّ ارْحَمْنِي إِنْ شِءْتَ لِيَعْزِمِ الْمَسْأَلَةَ فَإِنَّهُ لَا مُكْرِهَ لَهُ.

Hadisin Tercümesi:

Yine Ebû Hüreyre (R.A)'tan rivayete göre Nebi (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: “Sakın sizin biriniz: ‘Allahım! Dilersen beni mağfiret eyle; Allahım! Dilersen bana merhamet eyle.’ diye dua etmesin! Azim ve katiyetle, kesin olarak (Ya Rab! Beni affet! Bana merhamet et! diye) dua etsin. Çünkü Allah'ı icbar eden (hiçbir kuvvet) yoktur. ”[233]

Mesnevî'de bir şeyi ciddiyetle aramaktan bahsedilmesi üzerine, dua ederken duam kabul olmaz veya ettiğim dualar kabul olmadı denilmemesi ve duada ısrar etmenin gerekliliği anlaşılır. Çünkü onu verecek olan Allah'tır.

11. آنكه بى يَسْمَعِ و بى يُبْصِر شده مست در حقِ آن بنده اين هم بيهده ست

“Hakkında benimle işitir, benimle görür buyrulan kul için ise onun hakkında bile faydasızdır.

[232] Hadislerle İslam II, s. 91.
[233] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi VIII, s. 571.

Sufiye nezdinde bir söz vardır: ‘Halife mustahlifin aynıdır.’ derler ki halife olan kimse tebliğ-i ahkâm etmede onu istihlaf eyleyenin aynısıdır, demektir. Yani peygamber ne buyurursa vahiy ile olduğu için söylediği söz Hakk'ın kelamı, kendisi de Allah'ın kaymakamı olur. İşte Cenab-ı Pîr'in lisan-ı İlahîden ‘O benim, ben de oyum’ demesi budur. Hicretin altıncı senesi içinde Hazret-i Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem 1500 sahabi ile umre yapmak, yani Kâbe'yi ziyaret eylemk maksadıyla Mekke'ye gidiyordu. Hudeybiye mevkisine gelince Kureyş müşrikleri, Resûlullah ve ashabını Mekke'ye koymaya karar verdiler. Bunu haber alan Resûl-i Ekrem, harp için değil, ziyaret için geldiklerini Mekkelilere haber vermek üzere Osman bin Affân'ı gönderdi. Kureyşiler onu göz hapsine aldılar. Zinnûreyn Hazretlerinin avdeti gecikince Osman'ı öldürmüşler diye bir şâyia çıktı. Bunun üzerine zat-ı risalet, bir ağaç altında oturup ashabına biat teklif etti. O 1500 kişiden 1499'u ölme var, dönme yok diye biat ettiler. Bir tanesi münafık olduğu için devesinin arkasına saklandı. Bunun üzerine:

اِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ اِنَّمَا يُبَا يِعُونَ اللّٰهَ[234]

Yani: ‘O kimseler ki sana biat ediyorlar, hakikatte Allah'a biat ediyorlar.’ âyeti nazil oldu ve Peygambere biat'ın Allah'a biat olduğu beyan buyruldu. Keza:

مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ اَطَاعَ اللّٰهَ[235]

Yani: ‘Peygambere itaat eden hakikatte Allah'a itaat etmiş olur.’ âyet-i kerîmesi de Peygamberin emrine itaat etmenin Allah'ın emrini kabul ve ona itaat etmek demek olduğunu bildirdi. Keza Hazret-i Mevlâna'nın lisan-ı İlahîden: ‘Yalnız o hastalanmadı, ben de hasta oldum.’ demesi şu hadis-i kutsiye işarettir.

Cenab-ı Hakk, kıyamette kullarından birine diyecektir ki: ‘Ey âdemoğlu! Ben hastalandım beni görmeye gelmedin, istifsar-ı hatırda bulunmadın. Senden yemek istedim, bana yemek vermedin, senden su istedim, bana su içirmedin.’ Bu hitaba muhatap olan kul cevap verecektir ki: ‘Ya Rabbi! Ben seni nasıl görmeye gelebilirim ki sen Rabbü'l âlemînsin ve istifsar-ı hatır gibi şeylere muhtaç değilsin.’ Cenab-ı Hakk buyuracaktır ki: ‘Bilmedin mi ki falan kulum hastalandı, onu yoklamadın. Bilmedin mi ki onu gidip yoklamış olsaydın, beni onun yanında bulurdun.’

Allah sâni'-i kâinat ve hâlik-ı mümkinattır. Hususiyle insanlara kendi ruhundan nefheylemiştir. Bundan dolayı, Rabbün-nâs ile nâsın ruhu arasında kıyassız bir ittisal

[234] Fetih, 10.
[235] Nisâ, 80.

vardır. Fakat o ittisal, iki şeyin birbirine ulaşması gibi değildir. Nasıl olduğu tarif ve kıyas edilemez bir ittiasaldir. Keza burada Hazret-i Pîr diğer bir hadis-i kutsiye işaret ediyor: ‘Kulum feraizden fazla nafile ibadet ile bana yaklaşmaktan hali kalmaz. Ta ki ben onu severim. Onu sevince de onun işitir kulağı, görür gözü ve tutar eli olurum.’ işte bundan dolayıdır ki Cenab-ı Hakk, Peygamber-i Ekberin söyleyen dili olmuş, Kur'an'ı ve ehâdîs-i kutsiyeyi onun lisanından söylemiştir.” (VII, 5688)

Hadisin Metni:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: قَالَ اللهُ تَعَالَى: "مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا فَقَدْ اٰذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ، وَمَا تَقَرَّبَ إِلَيَّ عَبْدِي بِشَيْءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِمَّا افْتَرَضْتُ عَلَيْهِ، وَمَا يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى أُحِبَّهُ، فَإِذَا أَحْبَبْتُهُ: كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ، وَبَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ، وَيَدَهُ الَّتِي يَبْطِشُ بِهَا، وَرِجْلَهُ الَّتِي يَمْشِي بِهَا، وَلَئِنْ سَأَلَنِي لَأُعْطِيَنَّهُ، وَلَئِنِ اسْتَعَاذَنِي لَأُعِيذَنَّهُ" (رواه البخاري والنووي)

Hadisin Tercümesi:

“Ebû Hüreyre (R.A.)'in rivayetine göre Resûl-i Ekrem (S.A.V.) Şöyle buyurmuştur: Allah Teâlâ buyurdu ki: ‘Her kim benim veli kullarıma düşmanlık ederse, muhakkak ben ona harp açarım. Bir kulum kendisine farz kıldığım şeylerden daha sevimli bir amel ve ibadetle bana yaklaşmaz. Kulum bana, yaptığı (farzlara ilaveten işlediği) nafile ibadetlerle de yaklaşır. Nihayet onu severim. Bir kere de onu sevdim mi, artık ben o kulumun işittiği kulağı, göreceği gözü, şiddetle kavrayacağı eli ve yürüyeceği ayağı olurum, (onu fena şeyleri dinlemekten, helal olmayan şeylere el uzatmaktan, fena yolda yürümekten korurum) Eğer benden bir şey dilerse onu verir, bana sığınırsa muhakkak onu himaye ederim.”[236]

Beyitte; hakkında benimle işitir, benimle görür buyrulan kul diyerek, hadisten bir parça verilmiştir. Allah'ın insanın farz ve nafile ibadetlerinden dolayı hoşnut olmasıyla beraber, göreceği gözü ve ayağı olurum derken de “Resûlullah (S.A.V.), müminin ferasetinden sakının. Çünkü o, Allah'ın nuruyla bakar, buyurdu ve ardından, ‘Elbette bunda feraset sahipleri için ibretler vardır.’ âyetini okudu.”[237] hadisini de hatırlatmaktadır.

12. ما زبان را نثگريم و قال را ما روان را بثگريم و حال را

“Biz Azîmüşşan dile ve söze bakmayız, ruha ve hale bakarız.

[236] İlahi Hadisler, s. 30.
[237] Hadislerle İslam I, s. 455.

Nitekim Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz: ‘Hakikatten Allah Teâlâ sizin suretlerinize ve amellerinize -bir rivayette- ve sözlerinize bakmaz, belki kalplernize ve niyetlerinize bakar.’ buyurmuştur ki suret amel ve sözleriniz de niyettir. Onları, hakikatte Allah rızası için mi yapıyorsunuz, yoksa halka gösteriş yapmak için mi? Allah işte ona nazar eder.

Biri anlatmıştı: Çankırı'da Hacı bilmem ne Ağa isminde ihtiyar bir adam varmış. Bacaklarında şiddetli romatizma ağrları varken, oturduğu yerde backlarını uzatarak namaz kılması caizken ayakta edaya çalışır, fakat her eğilip doğruluşunda ızdırabından farkına varmaksızın ‘Hay anasını! Allahüekber’ dermiş. Dünya kelamı namazı bozar. Bunu bir musalli farkında olarak söylerse namazı fasit olduğu gibi günaha da girer. Fakat Hacı Ağa can acısıyla ve farkına varmaksızın söylediği için zannederim ki namaz-ı makbul-i ilahi olmuştur. Bunun bir diğer misali iki arkadaş bir camiye girmiş, tadil-i erkâna riayet eder, gözü sürmeli, başı misvaklı, üstü başı hacı yağı kokulu birinin namaz kıldığını görmüşler. Biri diğerine: ‘Birader şu mübarek zata bak, nekadar güzel kılıyor!’demiş. Bunun işiten mübarek zât, dayanamamış, namazını bozmuş: ‘Hem de oruçluyum!’ haberini vermiş. Şimdi insaf edilim, şu mübarek zat ile Hacı Ağanın namazlarından hangisi daha sahihtir ve hangisi makbul-i İlahîdir? Ben Hacı Ağanın namazı diyeceğim. Çünkü o, kulluk borcunu ifa etmek için kılıyor ve farkında olmaksızın bir nidayı ızdırap salıveriyor. Beriki, mürâyi herif ise halkı aldatmak, dini ve ibadeti menfaate alet yapmak ve bu suretle halkın birkaç kuruşunu kapmak için kılıyor. Kur'an-ı Kerim ise:

فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهٖ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهٖٓ اَحَدًا (١١٠)[238]

Yani: ‘Rabbine mülâki olacağını uman kimse amel-i sâlihada bulunsun ve Rabbinin ibadetine kimseyi teşrik etmesin, yani mürâilik yapmasın.” nazm-ı celili ile riyakârlığın şirk-i hafi olduğunu beyan buyuruyor.” (VII, 5709)

Hadisin Metni:

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَبْدِ الرَّحْمَانِ بْنِ صَخْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:« إِنَّ اللهَ لاَ يَنْظُرُ إِلَى أَجْسَامِكُمْ، وَلاَ إِلَى صُوَرِكُمْ وَلٰكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ» رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

Hadisin Tercümesi:

[238] Kehf, 110.

“Ebû Hüreyre, Abdurrahmân b. Sahr'dan (R.A.) rivayet ettiğine göre (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: ‘Allah, sizin cüsselerinize ve şekillerinize değil, kalplerinize ve amellerinize bakar.”[239]

Mesnevî de dile ve söze değil, ruha bakarız derken; insanlar sözleriyle kendilerinin marifetlerini göstermeye çalışırlar, ancak sözler her zaman doğruları söylemeyebilir. Bu yüzden önemli olan kalptekilerdir. Mesnevî'de hale değil, ruha bakarız ifadeleriyle Allah'ın insanların cüsselerine değil, kalplerine baktığı hadis-i şerifine telmih yapılmıştır.

13. چون شهیدان را ز آب اولیٰتر است این خطا از صد صواب اولیٰتر است

“Şehitler için kan, sudan evladır. Bu hata, onlar hakkında yüz doğrudan daha münasiptir.

Malum ya, Müslüman ölüleri gasledilir. Hastalık dolayısıyla vukuu tâbiîn bulunan kiri, pası izale olduktan sonra temiz ve pak olarak gömülür. Fakat şehitler böyle değildir. Onlar cesetlerindeki toz, toprak ve kanla defnedilir. Kıyamette o kanların misk kokusu neşredeceğine dair hadisler vardır. Bir şehidin böyle kanlı olarak gömülmesi, şehit olmaksızın ölenlerin yıkanmasına kıyasen bir hata farz edilse bile, o hata yüzlerce sevaptan daha doğrudur. Yani her hüküm, adamına göre değişir.” (VII, 5717)

Hadisin Metni:

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ :قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّ اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «تَضَمَّنَ الله لِمَنْ خَرَجَ فِي سَبِيلِهِ، لاَ يُخْرِجُهُ إِلاَّ جِهَادٌ فِي سَبِيلِي، وَإِيمَانٌ بِي وَتَصْدِيقٌ بِرُسُلِي فَهُوَ ضَامِنٌ أَن أُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ، أَوْ أُرْجِعَهُ إِلَى مَنْزِلِهِ الَّذِي خَرَجَ مِنْهُ بِمَا نَالَ مِنْ أَجْرٍ، أَوْ غَنِيمَةٍ. وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ مَا مِنْ كَلْمٍ يُكْلَمُ فِي سَبِيلِ اللهِ إِلاَّ جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَهَيْئَتِهِ يَوْمَ كُلِمَ : لَوْنُهُ لَوْنُ دَمٍ، وَرِيحُهُ رِيحُ مِسْكٍ. وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَوْلاَ أَنْ أَشُقَّ عَلَى الْمُسْلِمِينَ مَا قَعَدْتُ خِلاَفَ سَرِيَّةٍ تَغْزُو فِي سَبِيلِ الله أَبَداً، وَلٰكِنْ لاَ أَجِدُ سَعَةً فَأَحْمِلَهُمْ وَلاَ يَجِدُونَ سَعَةً، وَيَشُقُّ عَلَيْهِمْ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنِّي وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ، لَوَدِدْتُ أَنْ أَغْزُوَ فِى سَبِيل اللهِ، فَأُقْتَلَ، ثُمَّ أَغْزُوَ فَأُقْتَلَ» رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَرَوَى الْبُخَارِيُّ بَعْضَهُ.

Hadisin Tercümesi:

“Ebû Hüreyere'den (R.A.) rivayet edildiğine göre Resûlullah (S.A.V.) şöyle demiştir: ‘Allah, kendi yolunda cihat etmek üzere (yola) çıkanlara şöyle der: ‘Onu evinden çıkaran şey, ancak benim yolumda olmak, bana iman etmek, elçilerimi tasdik etmektir. Şayet ölürse onu cennetime koymayı, kalırsa elde ettiği ecir ve ganimetle evine

[239] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 31.

döndürmeyi ona garanti ediyorum.' Muhammed'in canını teninde tutan Allah'a yemin ederim ki Allah yolunda yaralanan kimse, kıyamet günü yaralandığı günkü haliyle gelir; rengi kan rengi, kokusu ise misk kokusu gibidir. Muhammed'in canını elinde tutan Allah'a yemin ederim ki Müslümanlara zor geleceğinden korkmasaydım, Allah yolunda gazaya giden her birliğe mutlaka katılırdım. Fakat ne ben onların (hepsini) teçhiz edebilecek güçteyim ne de onların (hepsi) buna imkân bulabiliyor. Benden ayrı kalmak da onlara ağır geliyor. Muhammed'in canını teninde tutan Allah'a yemin ederim ki Allah yolunda cihat edip öldürülmeyi, sonra tekrar dirilip gaza ederek tekrar öldürülmeyi, aynı şekilde tekrar dirilip gaza ederken öldürmeyi çok isterdim."[240]

Mesnevî'de şehitlerin için kan sudan evladır, diyerek hadis-i şerife işaret etmiştir. Şehitlerin elbiseleriyle defnedilmesi ve kanlarının kıyamette misk kokusu gibi olması hadiste belirtilmiştir. Bu bakımdan onlar için kan, sudan evladır denilmektedir.

14. تحمِ مایهٔ آتشست شاخِ تر است سوختهٔ آتش قرین کوثر است

"Senin yaktığın ateşin mayası taze daldır. Ateşin yaktığı, Kevser'le yıkanacaktır.

Hadis-i şerifte varit olmuştur ki ümmet-i Muhammedden bir cemaat, cehennemde bir müddet yanıp kömür haline geldikten sonra cehennemden çıkarılacak ve Kevser suyu ile yıkanıp temizlendikten sonra cennete girecek; cennettekiler buna cehennemiyyun, diyeceklerdir. Onlar bu tabirlerden müteessir olacakları Cenab-ı Hakk'a tazarruda bulunacaklar, Allah da onlardan bu tabiri ref ve izale eyleyecektir." (VII, 5787)

Hadisin Metni:

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ يَدْخُلُ أَهْلُ الْجَنَّةِ الْجَنَّتَ وَأَهْلُ النَّارِ النَّارَ ثُمَّ يَقُولُ اللهُ تعَالَى أَخْرِجُوا مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ إِيمَانٍ فَيُخْرَجُونَ مِنْهَا قَدِ اسْوَدُّوا فَيُلْقَوْنَ فِي نَهْرِ الْحَيَاةِ فَيَنْبُتُونَ كَمَا تَنْبُتُ الْحِبَّةُ فِي جَانِبِ السَّيْلِ أَلَمْ تَرَ أَنَّهَا تَخْرُجُ صَفْرَاءَ مُلْتَوِيَةً.

Hadisin Tercümesi:

"Ebû Saîd el- Hudrî (R.A.)'tan: Şöyle demiştir: Nebiyy-i Mükerrem Sallallahu Aleyhi Vesellem buyurdu ki: Ehl-i cennet cennete, ehl-i dûzah dûzaha girdikten sonra Allah Teâlâ azze ve celle: 'Kimin kalbinde bir hardal tanesi ağırlığınca iman varsa (ateşten) çıkarınız.' diye ferman buyuracaktır. Bunun üzerine (bu gibiler) simsiyah kesilmiş

[240] Riyâzü's Sâlihîn II, s. 506-507.

oldukları halde çıkarılıp nehr-i hayât (yahut nehr-i hayâ, ya da nehr-i hayâ) içine atılacaklar ve (orada) sel uğrağında kalan yabani reyhan tohumları nasıl (süratle) biterse öylece biteceklerdir. Görmez misin, bunlar (ne güzel) sapsarı olarak (ve iki tarafına) salınarak sürer?"[241]

Hadisin Tercümesi:

"Ebu Sa'id Radıyallahu Anh anlatıyor: "Resûlullah Aleyhisselatü Vesellem buyurdular ki: 'Hakkıyla cehennemli olanla cehennemde ne ölürler ne de yaşarlar. Lakin, günahları yahut hataları demiştir- sebebiyle ateşe düçar olan bir kısım kimseler vardır ki ateş onları tamamen öldürür. Yanıp kömür olduktan sonra, kendilerine şefaat edilme izni verilir. Böylece grup grup getirirler ve cennet nehirlerine dağıtılırlar. Sonra: Ey cennet ehli! Bunların üzerine su dökün, denilir. Bunlar, sel yatağında biten bir ot gibi yeniden biterler." [242]

Hadisin Tercümesi:

"İmran İbn Husayn Radıyallahu Anh anlatıyor: "Resûlullah Aleyhisselatü Vesselam buyurdular ki: 'Muhammed Aleyhisselatü Vesselamın şefaati ile bir kısım insanlar cehennemden çıkacak, cennete girecektir. Bunlara cehennemlikler denecektir."[243]

Günahkârların bir süre cehennemde yanmaları ve onların daha sonra çıkarılıp cennetteki nehirlerde yıkanacağı hadislerde belirtilmiştir. Mesnevî'de Kevser'le yıkanacaktır ifadesiyle Hz. Mevlâna, hadise hatırlatma yapmış ve cehennemliklerin cehennemden çıkarıldıktan sonra cennetteki nehirlerde yıkanacağına değinmiştir.

15. زاخر وهن مرادش نفس تست کو بآخر باید و عقلت نخست

"Peygamber Aleyhisselam 'Ahhiruhûnne' buyurmasından muradı, senin nefsindir ki onun geri kalması ve aklının ileride bulunması lazımdır.

Malum ya, namazda erkekler ön saflarda, kadınlar ise arka saflarda bulunur. Böyle olması Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimizin: 'Allah'ın mirasta vesairde geri bıraktığı gibi, ey erkekler! Sizi de onları geri saflarda bırakın.'emri üzerinedir. Bu hadisin zahiri manası, kadınların geri saflarda namaz kılması demek olduğu gibi, bâtınî

[241] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi II, s. 46.
[242] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XIV, s. 467.
[243] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XIV, s. 469.

manası da nefsin arzularının geri bırakılması ve aklın tavsiyelerinin ileri alınmasını emreder.” (VII, 5805)

Hadisin Metni:

وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « خَيْرُ صُفُو فِ الرِّجَالِ أَوَّلُهَا، وَشَرُّهَا آخِرُهَا وَخَيْرُ صُفُوفِ النِّسَاءِ آخِرُهَا، وَشَرُّهَا أَوَّلُهَا » رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

Hadisin Tercümesi:

“Ebû Hüreyre'den (R.A.) rivayet edildiğine göre Resûlullah (S.A.V.): ‘Erkekler için en uygun olan saf ilkidir. En uygunsuz saf ise son saftır. Kadınlar içinse en uygun olanı son saf, en uygun olmayanı ise birinci saftır, buyurdu.”[244]

Aklın ileride, nefisin geride bırakılması ifadesi; aklın insanı genellikle doğrulara götürdüğü, nefsin ise hevesleri yönünden insanı kötülüklere götürdüğü anlatılmaktadır. Bu nedenle nefsi geride, aklı ileride tutmalıyız.

16. مصطفی فرمود گر گویم بر است شرح آن دشمن که برجان شماست

“Hazret-i Mustafa Salavatullahi ve Selamühü Aleyhi ve Âlihi buyurmuştur ki: Sizin canınızda olan düşmanı şerh edecek ve açıkça anlatacak olsam…” (VII, 5859)

17. نی دلش را تاب ماند در نیاز نی تنش را قوّتِ روزه و نماز

“ Cesurların ödü patlar da ne yola gidebilir ne de bir işin gamını yer, yani çaresine bakardı.

Hadsi-i şerifte Hazret-i Peygamber buyurmuştur ki: ‘Eğer benim bildiğimi siz bilseydiniz mutlaka çok ağlar ve az gülerdiniz. Ebediyen iştah ile yemek yemezdiniz. Ebediyen isteyerek su içmezdiniz ve gölgelenmek için bir çatı altına girmezdiniz ve göğüslerinizi dökerek dağlara tepelere çıkar da nefislerinize ağlardınız.’ Keza Ebu Zer Radıyallahu Anh Hazretlerinden de şu hadis-i şerif rivayet olunmuştur. ‘Eğer benim bildiğimi bilseydiniz mutlaka az güler ve çok ağlardınız ve yemek içmek içinize sinmezdi.” (VII, 5860)

18. نی دلش را تاب ماند در نیاز نی تنش را قوت روزه و نماز

[244] Riyâzü's Sâlihîn II, s. 383.

“Eğer Resûlullah'ın bildiklerini bir adam bilmiş olsaydı, ne niyaz etmeye kalbinde takat kalırdı ne namaz kılmaya oruç tutmaya cisminden kuvvet kalırdı.” (VII, 5861)

Hadisin Metni:

عَنْ أَنَسٍ قَالَ خَطَبَ رَسُولُ اللهِ ﷺ خُطْبَةً مَا سَمِعْتُ مِثْلَهَا قَطُّ قَالَ لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ لَضَحِكْتُمْ قَلِيلاً وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا قَالَ فَغَطَّى أَصْحَابُ رَسُولِ اللهِ ﷺ وُجُوهَهُمْ لَهُمْ خَنِينٌ فَقَالَ رَجُلٌ مَنْ أَبِي قَالَ فُلاَنٌ فَنَزَلَتْ هٰذِهِ الْآيةُ.

Hadisin Tercümesi:

“Enes b. Mâlik Radıyallahu Anh'tan şöyle dediği rivayet olunmuştur: Bir kere Resûlullah (S.A.V.) bir hutbe irat etmiş ki, Resûlullah'ın o hutbesi kadar müessir bir hutbe hiç işitmedim. O hutbesinde Resullullah (ezcümle), ‘Ey ashabım! Benim bildiğim hakayık-ı kainâtı siz bilseydiniz muhakkak az gülerdiniz, hiç şüphesiz çok ağlardınız.’ buyurmuştu. Bu hitabe üzerine Resulullah'ın ashabı yüzlerine elbiselerini örtüp içten gelen bir enîn ile ağlıyorlardı. Bu umumi teessür sırasında biri, ‘Yâ Resûlullah! Babam kimdir?’ diye Resûl-i Ekrem, ‘Baban filandır.’ diye cevap verdi. Bunun üzerine unvandaki âyet nâzil oldu.[245]

5859, 5860 ve 5861 numaralı beyitlerde aynı hadis-i şeriften bahsedilmektedir.

19. دست من بنمود بر گردون هنر مقریا بر خوان که انشق القمر

“Benim elim felekte hüner göstermiştir. Ey hafız, ‘İnşikâku'l-kamer’[246] âyetini oku!

Resûl-i Ekrem Hazretleri Mekke'nin Mina mevkisinde bulunuyordu. Hac mevsimi ve zilhiccenin 14. gecesi idi. Müşrikler bir mucize istediler. Aleyhisselat Efendimiz mübarek parmağıyla bedr-i tam halinde bulunan Ay'a işaret edince kamerin safhası ikiye ayrıldı. Bir müddet durduktan sonra birleşti. Müşrikler: ‘Bu da Muhammed'in bir sihri.’ hezeyanını ettiler. Bu vakıa ehl-i hadis arasında tevatür derecesinde meşhurdur. Vâkıâ müfessirlerden bazıları ‘İnşikâku'l-kamer’ yani ‘Ay yarıldı’ âyetine kıyamette yarılacaktır manasını vermişlerse de tekellüf etmişlerdir. Çünkü üst tarafıyla o mana birbirini tutmaz. Çünkü:

اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ (١) وَاِنْ يَرَوْا اٰيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ (٢)[247]

[245] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi VIII, s. 58.
[246] Kamer, 1.

Yani: ‘Kıyamet yaklaştı ve kamer yarıldı da müşrikler bir âyet, bir mucize görünce itiraz ediyorlar ve bu da daimi sihirdendir diyorlar.’ Âyet-i kerîmesi de kamerin şak olacağı değil, şak olduğunu haber vermektedir. Kâdı İyâz Şifâ kitabında bulunan uzun uzadıya bahsetmiş, vukua geldiğini de nakli ve akli delillerle ispat eylemiştir ki birinci ciltte de bundan bahsolunmuştu. Şu birkaç beyit Mevlâna lisanından olduğu gibi, ağzına yılan giren adamı dövüp yılanı çıkartan emirin dilinden de olabilir. Çünkü orada uyumuş olan insan, insan-ı gafildir, ağzına giren yılan nefs-i emâredir. Emir süvari mürşid-i kâmildir, onu uykuda iken döve döve uyandırıp kırda bayırda koşturması riyazet ve mücahededir, yılanın çıkışı da salikin nefs-i emmâreden kurtulmasıdır. ‘Yedullahi fevka eydîhim’ yani: ‘Allah'ın eli onların eli üstündedir.’ âyetinde eller, filvaki Resûl-i Ekremle ashâb-ı kirâmın elleri idi ki ona biat etmişlerdi. Ehlullah'ın hatta en aciz bir dervişin de elden ele Resûlullah ve o vasıta ile Allah'a biatı vardır. Binaenaleyh o ellerin üstünde olan da Cenab-ı Hakk'ın yed-i kudretidir. O halde Allah'ın yed-i kudretine ve peygamberin yed-i biatına vasıl olan kâmil eller de fevkalade işler görebilirler.” (VII, 5868)

Hadisin Metni:

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ انْشَقَّ الْقَمَرُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ شِقَّتَيْنِ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ اشْهَدُوا.

Hadisin Tercümesi:

“Abdullah b. Mes'ûd (R.A.)'tan gelen bir rivayette şöyle demiştir: Resulullah (S.A.V.) zamanında Ay ikiye bölündü de Nebî (S.A.V.), ‘Şahit olunuz!’ buyurdu.”[248]

Hz. Peygamber'den mucize istemeleri ve onun da Ay'a işaret etmesiyle Ay'ın ikiye bölünmesinin anlatılmaktadır. Ay yarılması mucizesi Hz. Peygamber'in mücizelerinden bir tanesidir.

20. زاری و گریه قوی سرمایه ایست رحمت کلی قویتر دایه ایست

“İnilti ve ağlamak, kul için sağlam bir sermayedir. Hakk'ın merhameti külliyesi ise en şefkatli bir dayedir.

Daye, bizim sütnine dediğimizdir. Şefkatli bir sütnine ve ana nasıl çocuğunun ağlamasını dindirmeye koşarsa, Allah'ın rahmeti de ağlayan ve yüreğini dağlayan bir kulu öylece güldürür. Hazret-i Peygamber (S.A.V.) bir gün, kucağında bir çocuk

[247] Kamer, 1-2.
[248] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi VII, s. 235.

bulunan bir kadın görmüşler, maiyeti risaletlerinden bunlara: ‘Bu kadın çocuğunu ateşe atabilir mi?’ diye sormuşlar. Ashap: ‘Atamaz ya Resûlullah! Şefkat ve merhameti mani olur.’ demişler. Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz de: ‘Allah ondan merhametlidir.’ buyurmuşlar. Dikkat edilirse bu hadis-i şerifte bizim gibi günahkâr kullar için pek büyük bir müjde vardır.” (VII, 5899)

Hadisin Metni:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَعْقِلٍ قَالَ كَانَ أَبِي عِنْدَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ فَسَمِعَهُ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: النَّدَمُ تَوْبَةٌ.

Hadisin Tercümesi:

“Abdullah b. Ma'kil anlatıyor: Babam, Abdullah b. Mes'ûd'un yanındayken onun şöyle dediğini duymuş: ‘Resûlullah'ı (S.A.V.), (Günahtan) pişmanlık duymak, tövbedir.’ buyururken işittim.”[249]

İnsan yaptığı günahından pişman olur ve yaptığı kötülüğe bir daha dönmemek için töve ederek gözlerinden yaşlar dökülür. Beyitte de inilti ile ağlamak ve Allah'ın merhametinden bahsedilmesi üzerine, günahından pişmanlık duymanın da bir tövbe olduğu hadis-i şerifini hatırlatmaktadır.

21. هر ندایی که ترا بالا کشید آن ندایی دان که از بالا رسید

“Seni yükseklere çeken her nida bilmiş ol ki yükseklerden gelmiştir.

Buradaki nidadan maksat, insanda vuku bulan ilhamdır. Bu ilhamlara hadis-i şerifte ‘Lemme’ tabir olunmuştur. Lemme, yani ilhamlar ya melek yahut şeytan vasıtasıyla olur. Bunun tefriki kolaydır. Hayra sevk eden lemmeler, ilham-ı melekî; şerre kışkırtan lemmeler de ilham-ı şeytanidir.” (VII, 5906)

Hadisin Metni:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: قَالَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ إِنَّ لِلشَّيْطَانِ لَمَّةً بِابْنِ آدَمَ وَلِلْمَلَكِ لَمَّةً فَأَمَّا لَمَّةُ الشَّيْطَانِ فَإِيعَادٌ بِالشَّرِّ وَتَكْذِيبٌ بِالْحَقِّ وَأَمَّا لَمَّةُ الْمَلَكِ فَإِيعَادٌ بِالْخَيْرِ وَتَصْدِيقٌ بِالْحَقِّ فَمَنْ وَجَدَ ذَلِكَ فَلْيَعْلَمْ أَنَّهُ مِنَ اللَّهِ فَلْيَحْمَدِ اللَّهَ وَمَنْ وَجَدَ الْأُخْرَى فَلْيَتَعَوَّذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ (الرَّجِيمِ).

Hadisin Tercümesi:

“Abdullah b. Mes'ûd'dan nakledildiğine göre, Resûlullah (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: ‘Âdemoğluna şeytan da melek de yaklaşır. Şeytanın yaklaşması, kötülüğe yönlendirmek

[249] Hadislerle İslam II, s. 91.

ve hakkı yalanlamak şeklindedir. Meleğin yaklaşması ise iyiliğe yönlendirmek ve hakkı doğrulatmak şeklindedir. Kim böyle (meleğin telkinini) hissederse bunun Allah'tan olduğunu bilsin ve Allah'a hamdetsin. Kim de diğerini (şeytanın vesvesesini) hissederse, taşlanmış ve kovulmuş şeytandan Allah'a sığınsın."[250]

Şeytan, insanı kötülüğe; melek de iyiliğe karşı götürmek ister. İnsan aklını kullanarak kötülüğe gidecek bir yolun şeytandan, iyiliğe gidecek bir şeyin de melekten olduğunu anlar. Beyitte de şerre yönelten ilhamlar ve hayra yönelten ilhamlar diyerek hadis-i şerife işaret edilmiştir.

22. عاقبت بینی نشان نورتست شهوت حالی حقیقت گورتست

"Akıbet binlik, yani bir şeyin sonunu ve hakikatini görmek, sende bir müşahede nuru bulunduğunun nişanıdır. Şehvet hali ise hakikatte mezarlıktır.

Karanlıkta kalmış olduğunun alametidir. Bu gaflet çukurundan kurtulmanın çaresini Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz bir hadis-i şerifte bildirmiş ve buyurmuştur ki: 'Şu yalancı ve aldatıcı dünyayı terk etmekve sevinç yeri olan manevi ve uhrevi âleme teveccüh eylemek ve gelmeden evvel ölüme hazırlanmaktır.' Bundan, dünya işlerini bütün bütün bırakın da bir köşeye çekilin uyuklayın manası anlaşılmamalıdır. Dünya mesai âlemidir. Dünyadakilerin çalışması ve kazanması lazımdır. Bir adam ne kadar çalışır ve helalinden ne kadar kazanırsa, Allah'ın o kadar sevgilisi olur. Nasıl ki Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz: 'Kazanan Allah'ın sevgilisidir.' buyurmuştur. Tavsiye buyrulan hareket, kalıbın dünya, kalbin Mevla ile meşgul olmasıdır. 'Hiç ölmeyecek gibi çalışın, yarın ölecekmiş gibi hazırlanın.' emri de buna işarettir." (VII, 5924)

Hadisin Metni:

عَنْ أَبِي يَعْلَى شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "اَلْكَيِّسُ مَنْ دَانَ نَفْسَهُ، وَعَمِلَ لِمَا بَعْدَ الْمَوْتِ، وَالْعَاجِزُ مَنْ أَتْبَعَ نَفْسَهُ هَوَاهَا، وَتَمَنَّى عَلَى اللهِ الْأَمَانِيَّ" رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ حَدِيثٌ حَسَنٌ

Hadisin Tercümesi:

[250] Hadislerle İslam I, s. 269.

“Ebû Ya'lâ Şeddâd b. Evs'ten (R.A.) rivayet edildiğine göre Peygamber (S.A.V.) şöyle demiştir: Akıllı insan, kendini sorgulayan ve ölüm ötesi için çalışandır. Âciz insan ise, nefsini çirkin arzularına uyduran ve Allah'tan olmayacak şeyler umandır.”[251]

“Çalışan kimse Cenab-ı Hakk'ın sevgilisidir, işaretini dinle tevekkülden dolayı, esbaba tevessül hususunda tembel olma.”[252]

Dünya hayatının bir gün son bulacağı ve insanların âhirete göç edecekleri, dünyada yaptıklarının karşılığını alacakları ve bunun için dünyada âhiret hayatının iyiliği için çaba sarfetmenin gerekliliği anlatmaktadır.

23. دوستیٔ ابله بتر از دشمنیست او بهر حیله که دانی راندنیست

“Budalanın dostluğu, düşmanlıktan beterdir. Bilirsin ki onun çaresi defetmektir.

Ebleh; etliye, sütlüye aklı ermeyen safdil kimse demektir. Hadsi-i şerifte buyrulmuştur ki: ‘Cennet ehlinin çoğu safdil olanlar ve şeytanlığa aklı ermeyen kimselerdir.’ Evet, böyle kimseler, saflıklarından bazen öyle harekette bulunurlar ki yaptıkları iş zararı mucib olur.

Hicretin VIII. senesi içinde idi ki Kureyşlilerin Hudeybiye Musâlaha'sını bozmaları üzerine Mekke fethi için teşebbüste bulunmuş ve Mekkeliler haberdar olmasınlar da beyhude yere kan dökülmesin diye yapılacak yapılacak hareket gayet gizli tutulmuştu. O sırada Benî Haşîm azatlılarından Sâre isminde bir kadın Mekke'ye gitmek için yola çıktı. Biraz sonra Hazret-i Peygamber; Ali Zübeyr ve Mikdâd Radıyallahu Anhümü çağırttı. Onlara Mekke yolunu takip ediniz. Rast geleceğiniz kadında bir mektup vardır, alın getirin emrini verdi. Bu zevat-ı kiram Sâre'ye tesadüf etti. Onda buldukları kapalı bir mektubu alıp getirdiler. Mektup açılınca Hâtıb tarafından yazılmış bir mektup idi ki Resûl-i Ekrem'in üstelerine geleceğini Kureyşlilere haber veriyordu. Herkes şaştı. Çünkü Hâtıb, muhacirlerden ve Ehl-i Bedir'dendi. Ondan böyle bir hareket zuhuruna kimse ihtimal veremezdi. Aleyhisselat Efendimiz, ona bu işi neden yaptığını sordu. Hâtıb, yemin ederek imanına halel gelmediğini, bu mektubu bir sui niyetle değil, Mekke'deki ailesini Kureyşlilerin himaye etmesini temin için yazdığını söyledi ve saflığı nazar-ı itibara alınıp Resûllullah tarafından af buyruldu. Hâtıb'ın yaptığı casusluktan başka bir şey değildi. Fakat onun vereceği zararı düşünmemiş, Mekke'deki ailesini muhafaza ettirmek gibi saf bir düşünce ile yapmıştı.” (VII, 5962)

[251] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 103-104.
[252] Ali Osman Koçkuzu, Mesnevî'de Hz. Peygamber Hadis-i Şeriflere Atıflar, Rumi Yay., 2006, s. 68.

Hadisin Metni:

اَكْثَرُ اَهْلِ الْجَنَّةِ الْبُلَهُ وَعِلِّيُّونَ لِذَوِي الْأَلْبَابِ

Hadisin Tercümesi:

"Cennet halkının çoğu ahmak ve saf kimselerdir. İlliyyûn makamı akıl sahipleri içindir."[253]

Budalanın dostluğunun zarar verdiği beyitte belirtilmiştir ki bu da cennet ehlinin çoğu safdil olanlar hadisini akla getirmektedir. Safdil insanlar kötü niyetli olmadıklarından, bir işin sonunda kötü bir şey varsa, onun kötü tarafını görmememektedirler.

24. مؤمنم ینظر بنور الله شده هان و هان بگریز ازین آتشکده

"Ben Allah'ın nuruyla bakıp gören bir müminim. Sakın, sakın bu ateşgede olan ayıdan kaç ki onun ateşi tehlikesine yanmayasın.

Hadis-i şerifte: 'Müminin ferasetinden, zekâsından, kavrayışından sakının. Çünkü o, Allah'ın kendisine verdiği bir nur ile görür ve baktığını anlar.' buyrulmuştur.

Ateşkede, mecusilerin, içinde ateş yakıp karşısında secde ettikleri ibadethane. Burada ayı ona teşbih edilmiştir. Çünkü onda da vahşet ve gaflet ateşi vardır." (VII, 5970)

Hadisin Metni:

عَنْ أَبِی سَعِیدٍ الْخُدْرِیِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: "اتَّقُوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ، فَإِنَّهُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللهِ" ثُمَّ قَرَأَ: إِنَّ فِی ذَلِكَ لآيَاتٍ لِلْمُتَوَسِّمِينَ.

Hadisin Tercümesi:

"Ebû Saîd el-Hudrî'den nakledildiğine göre Resûlullah (S.A.V.), 'Müminin ferasetinden sakının. Çünkü o, Allah'ın nuruyla bakar.' buyurdu ve ardından, 'Elbette bunda feraset sahipleri için ibretler vardır' âyetini okudu."[254]

Beyitte ben Allah'ın nuruyla bakıp gören müminim demesi, "…Müminin ferasetinden sakının. Çünkü O Allah'ın nuruyla bakar…"[255] hadisini hatırlatmaktadır.

[253] İhyâu Ulûmi'd-dîn III, s. 50.
[254] Hadislerle İslam I, s. 455.
[255] Hadislerle İslam I, s. 455.

25. چشم دز دیدی زنور ذوالجلال اینت جهل وافر و عین ضلال

“Zü'l-Celâl olan Allah'ın nurundan gözünü kapadın. İşte senin, bitmez tükenmez cehaletin ve sapıklığın ta kendisi olan gidişin.

Celâl, azamet ve onun icabı olan gazap manasınadır. Cenab-ı Hakta bu sıfat bulunduğu için Zü'l- Celâl, yani celâllidir. Öyle olmakla beraber Zü'l-İkrâmdır. Yani lütuf ve kerem sahibidir. Hatta cemali ve ikrâmı, celâl ve gazabına faiktir. Nitekim bir hadis-i kutside: ‘Merhametim, gazabımı geçmiştir.’ buyrulmuştur.

Sure-i Hicr'de bir müjde vardır. Resûl-i Ekrem Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz, bir gün birkaç kişinin konuşup gülüştüklerini görmüş, gülmelerinden dolayı tayip eylemişti. O anda şu âyetler nazil oldu:

نَبِّئْ عِبَادِى اَنِّى اَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ (٤٩) وَاَنَّ عَذَابِى هُوَ الْعَذَابُ الْاَلِيمُ (٥٠)[256]

Yani: ‘Ey Peygamber-i Ekber! Haber ver kullarıma ki ben hakikaten gafurum ve rahimim ve hakikaten benim azabım elem verici ve acıtıcı bir azaptır.’ Burada gayet latif bir nükte vardır. Gafûr ve Rahîm, Zat-ı İlahînin sıfatları, azap fiilidir. Elbette sıfat, fiilden efdaldir.” (VII, 5999)

Hadisin Metni:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَمَّا خَلَقَ اللهُ الْخَلْقَ كَتَبَ فِي كِتَابِهِ وَهُوَ يَكْتُبُ عَلَى نَفْسِهِ وَهُوَ وَضْعٌ عِنْدَهُ عَلَى الْعَرْشِ إِنَّ رَحْمَتِي تَغْلِبُ غَضَبِي.

Hadisin Tercümesi:

“Ebû Hüreyre (R.A.) rivayete göre Resûl-i Ekrem (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: Allah Teâlâ mahlûkatı yarattı (ve onların mukadderatını tayin buyurduğu) zaman kendi ulûhiyetine ait olmak üzere de bir kitabını yazdı. (Zatına ait ahd ve mîsâkı havi olan) bu mektubu da kendi arşına koydu (ki mazmun-ı şerifi), “Benim rahmetim gazabıma galebe eder.”[257]

26. مصطفی آمد عیادت سوی او چون همه لطف و کرم بد خوی او

“Hazret-i Peygamber iyadet için onun yanına geldi. Çünkü onun tabiatı lütuf ve keremden ibaret idi.

[256] Hicr, s. 49-50.
[257] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi VIII, s.633

Kur'an'da Resûl-i Ekreme hitaben:

وَاِنَّكَ لَعَلٰى خُلُقٍ عَظِيمٍ (٤)[258]

Yani: ‘Ey Peygamber-i Ekber, sen hakikaten büyük ve güzel bir ahlak ile yaratılmışsın.’ buyrulduğu gibi Hadiste de: ‘Rabbim beni terbiye etti ve terbiyemi mükemmel kıldı.’ denilmiştir.

Hazret-i Mevlâna bir naatında der ki: ‘Allah'ın lütfu, mahlûkatta kemal namına ne varsa hepsini bir yere cemetti ve mecmûa Mustafa namını verdi.’ Binaenaleyh Resûl-i Ekrem Efendimiz her cihetle mahlûkatın ekmeli, bundan dolayı peygamberlere varıncaya kadar mükevvenatın efdalidir (Sallallahu Aleyhi ve Alihi Vesellem).

Hasta yoklamak, icabet-i insaniyenin en büyüklerindendir. Çünkü hasta acz-i mutlak içindedir. Gidip ona teselli vermek, ızdırabını bir derece olsun hafifletmek, bir âcize yardım etmek demektir. Hastalık hali acayiptir. İnsan; ağrılar, sancılar arasında kıvranırken yakın dostları şöyle dursun uzaktan tanıdıklarını dahi hatırlar ve görmesini ister. Allah size tecrübe ettirmesin, ben bu acı tecrübede bulundum. Prostat ameliyatı dolayısıyla iki ay hastanede yattım. Ziyaret günleri olunca acaba kim gelecek diye gözlerim kapıda idi. Ben böyle olduğum gibi koğuş arkadaşlarımın hepsi de bu halde bulunuyordu. Bu gibi sebepler dolayısıyla Resûlullah Efendimiz de hasta ziyaretine gitmişti. Hasta olup da ziyaretine gidilen sahabinin kim olduğunu Hazret-i Mevlâna tasrih etmiyor. Belki de Mekke'de hastalanmış ve hayatından ümidini kestiği için vasiyet etmek istemiş olan Sa'd b. Ebû Vakkāṣ'dır. Cenab-ı Peygamber, Sa'd b. Ebû Vakkāṣ'ı[259] ziyaret ve teselli ettikten sonra o zamanın meşhur hekimi Haris bin Kelde'yi çağırtıp tedavi etmesini de tavsiye buyurdu. Çünkü bir şeyin husulü esbabına teşebbüs, tevekküle mani değildir. Tevekkül teşebbüsten sonra olur. Vâkıâ bir peygamberin mucizesi ve bir velinin kerametiyle bir hasta tedavisiz iyi olabilir. Fakat bu afiyetin evvelemirde mukadder olması şarttır. Eğer mukadder değilse o mucize o keramet de zuhur etmez.

Hazret-i Peygamber'in Mekke'den Medine'ye hicretinden üç gün sonra Medine'ye müteveccihen yola çıkan Cenab-ı Ali, Medine civarındaki Kubâ köyüne gelmiş ve Aleyhisselat Efendimizin mülakatıyla şerefyap olmuştu. Fakat yalın ayak

[258] Kalem, 4 (Bu âyet Şerh-i Mesnevî'nin dipnot bölümünde Kalem suresi 89. âyet olarak verilmiş; ancak Arapçası Kalem suresi 4. Âyettir.)
[259] İbrahim Hatiboğlu, Sa'd b. Ebû Vakkâs, TDV, İslam Ansiklopedisi, (Tâhirü'l Mevlevî'de Sa'd İbn-i Vakkas olarak verilmiştir, ancak doğrusu Sa'd b. Ebû Vakkâs'tır.)

yürümüş olan Hazret-i Ali'inin ayakları taşlardan, dikenlerden yara içinde kalmıştı. Hazret-i Peygamber o hali görünce müteessir oldu ve mübarek elini o mecruh ayaklara sürünce yaralar iyileşti.

Evliyaullahtan meşhur Ma'ruf Kerhî hastalanmış, Bağdat halifesi de onu tedavi için Yahudi bir hekim göndermişti. Hekim Ma'ruf'u muayene etti. Ümitsiz olduğunu anlayınca: 'Canın ne istiyor, sana yollayayım' diye sordu. Ma'ruf: 'Benim canım senin Müslüman olmanı istiyor' dedi. Hekim: 'Ben Müslüman olursam sen iyi olacak mısın?' deyince de: 'Evet, bir şeyim kalmayacak.' cevabını verdi. Hekim şehadet getirdi. Ma'ruf da yatarken dipdiri kalkıp oturdu. Hekim bu hali görüp tekrar muayene edince de hiçbir hastalık eseri bulunmadığını anladı. Bu sefer ihlas ile Müslüman oldu. Bunlar bir mucize ve keramet idi. Fakat böyle olacağı ezelen takdir edilmişti." (VII, 6090)

Hadisin Metni:

عَنِ ابْنِ مَسْعُ دٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَقُولُ: "اَللَّهُمَّ أَحْسَنْتَ خَلْقِي فَأَحْسِنْ خُلُقِي."

Hadisin Tercümesi:

"İbn Mes'ûd'dan nakledildiğine göre, Resûlullah (S.A.V.) şöyle derdi: 'Allahım! Benim yaratılışımı güzel kıldığın gibi ahlakımı da güzelleştir."[260]

Çünkü onun tabiatı lütuf ve keremden ibarettir diyerek, Peygamber Efendimiz (S.A.V.)'in yaratılışının güzelliği üzerinde durulmuştur. Bununla alakalı olarak da Hz. Peygamber'in ahlakının güzelliği ile alakalı hadis-i şerifi hatırlatmaktadır.

27. زانکه انبوهی وجمع کاروان ره زنانرا بشکند بشت و سنان

"Çünkü bir kâfilenin kalabalık ve cemiyetli olması, yol kesen haydutların sırtını ve mızrağını kırar.

Malum ya, Müslümanlıkta namaz kılmak, farz-ı ayndır. Yani herkesin mutlaka, bizzat ifa edeceği bir ibadettir. Bu da yalnız başına kılındığı gibi cemaatle de eda edilir. Cemaatle kılınan bir namaz, münferiden kılınan namazdan yirmi sekiz yahut daha fazla derece Allah'ın makbulü olur. Çünkü cemaat arasında evliyaullahtan birinin bulunmak ihtimali vardır. Cenab-ı Hakk, onun kıldığı namazı kabul eder, onun yüzü suyu hürmetine diğer cemaatin namazları da makbul olur. Sonra münferiden namaz kılmakla

[260] Hadislerle İslam VII, s. 535.

yalnız farz eda edilmiş, cemaatle edasında ise Peygamberin sünneti de icra edilmiş olur.” (VII, 6103)

Hadisin Metni:

عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ صَلَاةُ الْجَمَاعَةِ تَفْضُلُ صَلَاةَ الْفَذِّ بِسَبْعٍ وَعِشْرِينَ دَرَجَةً.

Hadisin Tercümesi:

(Abdullah) b. Ömer (R.A.)'tan şöyle demiştir: Resûlullah (S.A.V.) buyurdu ki: Cemaatle kılınan namaz, yalnız kılınan namazdan yirmi yedi derece efdaldir.[261]

Kafilenin kalabalık olaması ifadesi cemaate, haydutlar da şeytana benzetilmiştir. Haydutlar kafileyi kalabalık görüp saldıramazsa, şeytan da cematle kılınan namaza yaklaşamayacağı anlatılmaktadır. Cemaatin önemi beyitte verilen hadiste belirtilmekle birlikte; “Hz. Peygmber'in, Ebu'd Derdâ'ya, bir yerde üç kişi olup da cemaatle namaz kılmazsa, şeytanın onları kuşatıp yeneceğini söyledikten sonra, ‘Cemaate devam et, çünkü kurt, sürüden ayrılanı yer!’”[262] hadis-i şerifini de hatırlatmaktadır.

28. يك وژه از جمع رفتن يك زمان مكر ديوست بشنو و نيكو بدان

“Bir an içinde cemaatten bir karış ayrılmak, şeytanın mekri ve hilesidir. Bunu işit ve iyice anla.

İmam-ı Ahmed bin Hanbel'in Müsned'inde, Hazret-i Ömer'den rivayet ediliyor ki: ‘Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem aramızda kıyam buyurdu ve dedi ki: İçinizden hanginiz ta cennetin ortasını istiyorsa, cemaate devam etsin. Çünkü şeytan, bir kişi ile beraberdir ve o iki kişiden uzaktır. Keza hadiste: ‘Cemaat rahmettir, ayrılık azaptır.’ buyrulmuştur. Burada cemaatten maksat, namaz cemaati olduğu gibi, milli ve içtimai topluluk da olabilir.” (VII, 6114)

Hadisin Metni:

وَعَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: « مَا مِنْ ثَلَاثَةٍ فِي قَرْيَةٍ وَلاَ بَدْوٍ لاَ تُقَامُ فِيهِمُ الصَّلاَةُ إِلاَّ قَدِ اسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ. فَعَلَيْكُمْ بِالْجَمَاعَةِ، فَإِنَّمَا يَأْكُلُ الذِّئْبُ مِنَ الْغَنَمِ الْقَاصِيَةَ » رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بِإِسْنَادٍ حَسَنٍ.

Hadisin Tercümesi:

[261] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi II, s. 484.
[262] Hadislerle İslam II, s. 191.

“Ebu'd Derdâ'nın (R.A.) işittiğine göre Allah Resûlü (S.A.V.) şöyle buyurmuştur. Bir köyde veya kırda üç kişi bir arada bulunur da namazlarını cemaatle kılmazlarsa şeytan mutlaka onlara musallat olur. Öyleyse cemaat olun. Zira sürüden ayrılan koyunu kurt yer.”[263]

29. تا بیابد خضر وقت خود کسی با یزید اندر سفر جستی بسی

“Hz. Bâyezîd, zamanın Hızır'ı olan insan-ı kâmili bulmak için seferlerinde onu çok çok aradı.

Hazret-i Musa'nın görüştüğü Hızır Aleyhisselam, Kur'an'da hikâye edilmiş, hakkında:

وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا (٦٥) [264]

Yani: ‘Ona nezdimizden ilim verdik’ denilmiş, fakat ismi sarahatle beyan olunmamıştr. Hadis-i şerifte adının Hızır olduğu bildirilmiştir. Hızır'ın hâlâ hayatta olup olmadığı ulema arasında ihtilaflıdır. Bazıları ‘Musa'nın Hızır'ı yaşamış ve ölmüştür’ denilmiştir. Fakat sözüne itimat edilen evliyaullahtan hemen hepsi, Hızır'a mülaki olduklarını ve ondan feyzaldıklarını hikâye ederler. Musa zamanındakinin ölmüş olması tabidir. Onu gördük diyen evliyaullahın yalan söylemeyeceği de bedihidir. O halde hatıra gelen şudur ki Hızırlık velilik mertebelerinden biridir. O makama getirilenler, bulundukları asrın Hızır'ı olurlar. Yani Hızır bir değil, müteaddittir. Her asrın bir Hızır'ı bulunur. Hazret-i Mevlâna'nın yukarıdaki mısrada da buna işaret olsa gerektir.” (VII, 6180)

Hadisin Metni:

عَنْ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ قَامَ مُوسَى النَّبِيُّ خَطِيبًا فِي بَنِي إِسْرَاءِيلَ فَسُءِلَ أَيُّ النَّاسِ أَعْلَمُ فَقَالَ أَنَا أَعْلَمُ فَعَتَبَ اللهُ عَلَيْهِ إِذْ لَمْ يَرُدَّ الْعِلْمَ إِلَى اللهِ فَأَوْحَى اللهُ إِلَيْهِ إِنَّ عَبْدًا مِنْ عِبَادِي بِمَجْمَعِ الْبَحْرَيْنِ هُوَ أَعْلَمُ مِنْكَ قَالَ يَا رَبِّ وَكَيْفَ بِهِ فَقِيلَ لَهُ احْمِلْ حُوتًا فِي مِكْتَلٍ فَإِذَا فَقَدْتَهُ فَهُوَ ثَمَّ فَانْطَلَقَ وَانْطَلَقَ بِفَتَاهُ يُوشَعَ بْنِ نُونٍ وَحَمَلَا حُوتًا فِي مِكْتَلٍ حَتَّى كَانَا عِنْدَ الصَّخْرَةِ وَضَعَا رُؤُسَهُمَا فَنَامَا فَانْسَلَّ الْحُوتُ مِنَ الْمِكْتَلِ فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا وَكَانَ لِمُوسَى وَفَتَاهُ عَجَبًا فَانْطَلَقَا بَقِيَّةَ لَيْلَتِهِمَا وَيَوْمَهُمَا فَلَمَّا أَصْبَحَ قَالَ مُوسَى لِفَتَاهُ آتِنَا غَدَاءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هٰذَا نَصَبًا وَلَمْ يَجِدْ مُوسَى مَسًّا مِنَ النَّصَبِ حَتَّى جَاوَزَ الْمَكَانَ الَّذِي أُمِرَبِهِ فَقَالَ لَهُ فَتَاهُ أَرَأَيْتَ إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ قَالَ مُوسَى ذٰلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِي فَارْتَدَّا عَلَى آثَارِهِمَا قَصَصًا فَلَمَّا انْتَهَيَا إِلَى الصَّخْرَةِ إِذَا رَجُلٌ مُسَجًّى بِثَوْبٍ أَوْ قَالَ تَسَجَّى بِثَوْبِهِ فَسَلَّمَ مُوسَى فَقَالَ الْخَضِرُ وَأَنَّى بِأَرْضِكَ السَّلَامُ فَقَالَ أَنَا مُوسَى فَقَالَ مُوسَى بَنِي إِسْرَاءِيلَ قَالَ نَعَمْ قَالَ هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَى أَنْ تُعَلِّمَنِي مِمَّا عُلِّمْتَ رَشَدًا قَالَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا يَا مُوسَى إِنِّي عَلَى عِلْمٍ مِنْ عِلْمِ اللهِ

[263] Riyazü's Salihin II, s. 374.
[264] Kehf, 65.

عَلَّمَنِيهِ لَا تَعْلَمُهُ أَنْتَ وَأَنْتَ عَلَى عِلْمٍ عَلَّمَكَهُ اللهُ لَا أَعْلَمُهُ قَالَ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللهُ صَابِرًا وَلَا أَعْصِي لَكَ أَمْرًا فَانْطَلَقَا يَمْشِيَانِ عَلَى سَاحِلِ الْبَحْرِ لَيْسَ لَهُمَا سَفِينَةٌ فَمَرَّتْ بِهِمَا سَفِينَةٌ فَكَلَّمُوهُمْ أَنْ يَحْمِلُوهُمَا فَعُرِفَ الْخَضِرُ فَحَمَلُوهُمَا بِغَيْرِ نَوْلٍ فَجَاءَ عُصْفُورٌ فَوَقَعَ عَلَى حَرْفِ السَّفِينَةِ فَنَقَرَ نَقْرَةً أَوْ نَقْرَتَيْنِ مِنَ الْبَحْرِ فَقَالَ الْخَضِرُ يَا مُوسَى مَا نَقَصَ عِلْمِي وَعِلْمُكَ مِنْ عِلْمِ اللهِ إِلَّا كَنَقْرَةِ هٰذَا الْعُصْفُورِ فِي الْبَحْرِ فَعَمَدَ الْخَضِرُ إِلَى لَوْحٍ مِنْ أَلْوَاحِ السَّفِينَةِ فَنَزَعَهُ فَقَالَ مُوسَى قَوْمٌ حَمَلُونَا بِغَيْرِ نَوْلٍ عَمَدْتَ إِلَى سَفِينَتِهِمْ فَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ أَهْلَهَا قَالَ أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِي بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْراً فَكَانَتِ الْأُولَى مِنْ مُوسَى نِسْيَانًا فَانْطَلَقَا فَإِذَا بِغُلَامٍ يَلْعَبُ مَعَ الْغِلْمَانِ فَأَخَذَ الْخَضِرُ بِرَأْسِهِ مِنْ أَعْلَاهُ فَاقْتَلَعَ رَأْسَهُ بِيَدِهِ فَقَالَ مُوسَى أَقَتَلْتَ نَفْسًا زَكِيَّةً بِغَيْرِ نَفْسٍ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا فَانْطَلَقَا حَتَّى إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلَهَا فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَ فِيهَا جِدَارً يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَّ قَالَ الخَضِرُ بِيَدِهِ فَأَقَامَهُ فَقَالَ مُوسَى لَوْ شِئْتَ لَاتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا قَالَ هٰذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ يَرْحَمُ اللهُ مُوسَى لَوَدِدْنَا لَوْ صَبَرَ حَتَّى يُقَصَّ عَلَيْنَا مِنْ أَمْرِهِمَا.

Hadisin Tercümesi:

Übey b. Kâ'b (R.A)'tan: Şöyle demiştir: Resûl-i Ekrem (S.A.V.) buyurdu ki: Mûsâ peygamber (A.S.) Beni İsrâil içinde hutbeye kalkmıştı. Kendisine, ‘En çok âlim olan kimdir?’ diye soruldu. ‘En âlim benim’ diye cevap verdi. (Bu hususta ki) ilmi (Allahualem diyerek) Allah'a havale etmediğinden dolayı Allah(u Azîmüşşân) ona itap etti. Allah (Teâlâ), “İki denizin bitiştiği yerde kullarımdan biri var. O senden daha âlimdir.’ diye ona vahyetti. ‘Yâ Rab! Ona nasıl yol bulayım?’ dedi. Ona, ‘Bir zenbil içinde bir balık taşı. Onu nerede kaybedersen (o kulum) oradadır.’ denildi. (Mûsâ A.S.) gitti. Hâdimi Yûşa' b. Nûn (A.S.)ı da (birlikte) götürdü. Bir zenbil içine de bir balık koyup yüklendiler. (İki denizin bitiştiği yerdeki) kayanın yanına varınca başlarını (yere) koyup uyudular, (derken tuzlanmış ölü) balık zembilden sıyrılıp kurtuldu ve deniz içinde kendine su küngü gibi (bir boşluk bırakarak) yol açtı. (Deniz içinde böyle bir yolun açılması) Mûsâ ile hâdimince (A.S.) şâyân-ı taaccüp bir şey olmuştu. (Uyandıktan sonra o gecenin bakiyesi ile bütün gün gittiler. Sabah olunca Mûsâ (A.S.) hâdimine, ‘Kuşluk yemeğimizi ver. Bu seferimizden yorgunluk duymaya başladık.’ dedi. (Hâlbuki) Mûsâ (A.S.) emrolunduğu o yerin ötesine geçmedikçe yorgunluk duymamıştı. Hâdimi, ‘Bak hele, taşın dibinde barındığımız zaman balığın gittiğini haber vermeyi unutmuşum.’ dedi. Mûsâ (A.S.), ‘Zaten istediğimiz de bu idi.’ dedi. Bunun üzerine kendi izlerine baka baka geriye döndüler. Taşın yanına varınca bir de baktılar ki esvabına bürünmüş bir zat (duruyor), Mûsâ (A.S.) selam verdi. Hızır (A.S.), ‘Acayip! Bu (senin bulunduğun yerde) selam ne gezer?’ dedi. ‘Ben Mûsâ'yım.’ dedi. O, ‘Beni İsrâil Mûsâ'sı mı?’ diye sordu. ‘Evet’ dedi. Mûsâ (A.S. sonra söze yine başlayıp) ‘Sana

talim olunan rüşd (ve hidayet)ten bana (bir şey) talim etmek üzere sana tebaiyyet edeyim mi?' dedi. Hızır (A.S.), 'Sen, benimle hiç mi edemezsin yâ Mûsâ! Bende Allah'ın kendi ilminden bana verdiği öyle bir ilim vardır ki sen onu bilemezsin. Sende de Allah'ın verdiği öyle bir ilim vardır ki onu da ben bilmem.' cevabını verdi. (Mûsâ A.S.), 'Beni inşallah sabırlı bulursun. Sana hiçbir işinde de karşı gelmeyeceğim.' dedi. Gemileri olmadığı için deniz kıyısında yürüyerek gittiler. Bir gemi geçti. Alsınlar diye (gemicilerle) söyleştiler. Hızır (A.S.)ı (gemiciler) tanıdılar ve onları navulsuz (gemiye) aldılar. (O sırada) bir serçe, geminin kenarına konup denizden bir iki yudum (su) aldı. Hızır (A.S.), 'Yâ Mûsâ, benim ilmimle senin ilmin, ilmullahı bu serçenin denizden aldığı bir yudum kadar bile eksiltmez.' dedi ve (ondan sonra) gemi tahtalarından birine el atıp söktü Mûsâ (A.S.). 'Adamcağızlar bizi (gemilerine) navulsuz almşken sen, gemilerine kastedip içindekileri batırmak için mi deliyorsun?' dedi. Hızır (A.S.), 'Sen benimle hiç edemizsin demedim mi?' dedi. (Mûsâ A.S.), '(Şu) dalgınlığımdan dolayı beni muâheze edip de bana güçlük gösterme.' cevabını verdi, (vâkıa da) Mûsâ (A.S.) bu ilk muhalefeti dalgınlık (eseri) idi. Yine gittiler. Bir de baktılar ki bir çocuk (diğer) çocuklarla oynuyor. Hızır (A.S.) çocuğun başını eliyle kopardı. Mûsâ (A.S.), 'Aman, hiçbir nefse bedel olmaksızın (günahsız) pak bir canı telef mi ediyorsun?' dedi. (Hızır A.S. yine), 'Ben sana benimle edemezsin demedim mi?' cevabını verdi. Yine gittiler. Nihayet bir karyeye gelince ahalisinden yemek istediler. Ahali onları misafir etmekten ibâ ettiler. Orada yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar buldular. Hızır (A.S.) eliyle (işaret ederek) doğrulttu. Mûsâ (A.S.), 'İsteseydin (hiç olmazsa) bunun için bir ücret alabilirdin.' Deyince Hızır (A.S.), 'Bu (andan itibaren) artık ayrılalım.' dedi. Nebî-mükerrem (S.A.V) (kıssayı buraya kadar hikâye buyurduktan sonra), 'Allah Teâlâ Mûsâ'ya rahmet etsin. Ne olurdu sabredeydi de aralarında geçen maceralar (taraf-ı Hak'tan) bize hikâye olunaydı.' buyurdu.[265]

30. زین خرد جاهل همی باید شدن دست در دیوانگی باید زدن

"Bu akıldan, yani bu taklid-i ilimden cahil olmak ve divanelik eteğine sarılmak lazımdır.

Rûhî Bağdâdî, meşhur gazelinde der ki:

Unutup bildiğini ârif isen, nâdân ol!

Bizim vahdette ne ilim ne âlim isterler.

[265] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi II, s. 109.

İşte Mevlâna'nın da bu taklid-i ilimden cahil olmak gerektir dediği, bizim vahdette sorulmayan ve âhirette faydası olmayan ilimdir ki sufiye hazaratı buna kîl ü kâl, yani dedikodu derler. Gönül aynası bu gibi dedikodulardan musaffa ve mücella olmalı ki oraya ulûm-i İlahiyye ve irfan-ı Muhammediyye aksetsin.

Molla cami hazretleri de bir kasidesinde der ki: 'Muallim kimdir? Aşktır. Sükût köşesi o muallimin dersanesidir. Ders; hayret, benim âlem-i kalbim de o mektebin ders okuyan bir çocuğudur.' Mamafih bu sözlerden cehlin ilme müreccah olduğu anlaşılmasın. Asrının her fende en yüksek âlimi olan Mevlâna, okumayın yahut okuduklarınızı bırakın, kıpkızıl cahil kalın demek istemiyor. Bildiğiniz ilimlere mağrur olmayın ve bilmediğiniz manevi ilimleri de öğrenin tavsiyesinde bulunuyor." (VII, 6280)

Hadisin Metni:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: كَانَ رَسُولُ ﷺ يَقُولُ: "اللَّهُمَّ إِنِّى أَعُوذُ بِكَ مِنْ قَلْبٍ لاَ يَخْشَعُ وَمِنْ دُعَاءٍ لاَ يُسْمَعُ وَمِنْ نَفْسٍ لاَ تَشْبَعُ وَمِنْ عِلْمٍ لاَ يَنْفَعُ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَؤُلاَءِ الْأَرْبَعِ."

Hadisin Tercümesi:

"Abdullah b. Amr'dan naklettiğine göre, Resûlullah (S.A.V.) şöyle dua ederdi: 'Allahım! Huşu duymayan kalpten, kabul edilmeyen duadan, doymayan nefisten ve fayda vermeyen ilimden sana sığınırım. Bu dört şeyden san sığınırım."[266]

Hadisin Metni:

وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « مَنْ تَعَلَّمَ عِلْماً مِماً يُبْتَغَى بِهِ وَجْهُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ لاَ يَتَعَلَّمُهُ إِلاَّ لِيُصِيبَ بِهِ عَرَضاً مِنَ الدُّنْيَا لَمْ يَجِدْ عَرْفَ الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » يَعْنِى رِيحَهَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بِإِسْنَادٍ صَحِيحٍ.

Hadisin Tercümesi:

"Ebû Hüreyre'nin (R.A.) naklettiğine göre, Resûlullah şöyle buyurmuştur: Sadece yüce Allah'ın rızası için öğrenilmesi gereken bir ilmi, dünya malı elde etmek için öğrenen, kıyamet günü cennetin kokusunu bile alamaz." [267]

Beyitte taklid-i ilimden bahsedilmesi ve bu beytin şerhinde de "Faydası olmayan ilim" denilmesi üzerine ilgili hadisler verilmiştir.

[266] Hadislerle İslam I, s. 373.
[267] Riyâzü's Sâlihîn III. s. 16-17.

“Seni öveni tahkir et. Ticaret ve sermayeyi, borç olarak müflise verme.

Methedilmek insanı vehme düşürür. Bak ben böyle bir adam imişim de haberim yokmuş, diye kibir ve gurura sevk eder. Öyle zannediyorum ki eski padişahlara vezirleri zulüm ve istibdata kışkırtan en birinci sebep şairlerin tanzim ve birkaç kuruş koparmak için takdim ettikleri kasidelerdir. Maalesef, şairlerin çoğu bu günaha girmişlerdir. Hazret-i Peygamber: ‘Sizi methedenlerin ve o yolda kaside söyleyenlerin yüzlerine toprak saçın.’ buyurmuştur. Fakat meth hakikatin ifadesi olursa, yani isnat edilen kemalât, hakikaten methedilende bulunursa ve memduhun o medihlerden ahlaken sarsılmayacağı bilinirse, o vakit kaside söylemenin zararı yoktur. Mesela ashâb-ı kirâmından Ka'b bin Züheyr, Resûlullah Efendimiz methinde bir kaside tanzim etmiş, huzur-ı Peygamberide onu okumuş ve taraf-ı risaletten kendisine bir ‘Bürde’ yani hırka ihsan buyrulmuştu.

Mevlâna, bir naatında der ki: ‘Allah'ın lütfu, mahlûkatta kemal, yani noksansızlık namına ne varsa, onların hepsini bir şey yaptı ve o şeye Mustafa namını verdi.’ böyle halde bulunan Zat-ı Akdes-i Nebevinin Ka'b bin Züheyr'in okuduğu methiyeden gurura düşmeyeceği pek bedihidir. Böyle sözlerde günah değil, pek yüksek bir sevap vardır.” (VII, 6282)

Hadisin Metni:

وَعَن هَمَّامِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنِ الْمِقْدَادِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلاً جَعَلَ لَمْدَحُ عُثْمَانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، فَعَمِدَ الْمِقْدَادُ، فَجَثَا عَلَى رُكْبَتَيْهِ، فَجَعَلَ يَحْثُو فِي وَجْهِهِ الْحَصْبَاءَ، فَقَالَ لَهُ عُثْمَانُ: مَا شَأْنُكَ؟ فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: « إِذَا رَأَيْتُمُ الْمَدَّاحِينَ، فَاحْثُوا فِى وَجُوهِهِمُ التُّرَابَ» رَوَاهُ مُسْلِمٌ

Hadisin Tercümesi:

“Hemmâm b. Hâris'in, Mikdâd'dan (R.A.) rivayet ettiğine göre bir gün bir adam Hz. Osman'ı övmeye başlayınca orada bulunan Mikdâd, diz çökerek öven kişinin yüzüne ufacık taşları atmaya başladı. Bunun üzerine Hz. Osman: Ne yapıyorsun, deyince o da: Resûlullah, ‘İnsanları övüp duranları gördüğünüz zaman yüzlerine toprak saçın.’ buyurdu, dedi.”[268]

[268] Riyâzü's Sâlihîn III. s. 327.

Hz Peygamber'in insanları övenlere karşı toprak saçın dediği hadisine hatırlamayı, seni öveni tahkir et diyerek yapılmıştır. Bir kişiyi övmek, onun gurura kapılmasına neden olunur ki bu da o insanın zararınadır. Bu yüzden insanları övmemek gerektiği anlaşılır.

A. 3. 2. VIII. Ciltte Telmih Edilen Hadisler

1. چون بهای من جمال ذوالجلال خون بهای خود خورم کسب حلال

"Benim diyetim, Cenab-ı Zü'l Celâl'in Cemâli'nin müşahedesidir. Kendi diyetimi yiyorum ki helal bir kazançtır.

Bir hadis-i kutside: 'Beni kim severse onu öldürürüm. Ben birini öldürürsem onun diyeti olurum.' buyrulmuştur." (VIII, 6390)

Hadisin Metni:

"Resûlullah (S.A.V.) Efendimiz Rabbinden naklen anlatıyor: Allahü Teâlâ şöyle buyurdu: Beni bilen talep eder… Beni talep eden bulur… Beni bulan sever… Beni seveni öldürürüm… Bir kimseyi öldürürsem diyeti bana düşer… Bir kimsenin diyeti bana düşünce onun bizzat ben olurum."[269]

Bir kimseyi öldürürsem diyeti bana düşer, hadis-i şeriften bir parçadır. Mesnevî'de de kendi diyetimi yiyorum diyerek de, hadisten bir parça verilmiştir. Bu hadiste Allah'ın, bir kulunun onu sevmesinden hoşnut olması ve ona kavuşamak isteğiyle o kulu öldürmesinden bahsedilir.

2. سر بریدن چیست کشتن نفس را در جهان و ترك گفتن نفس را

"Baş kesmek nedir? Mücâhede ile nefsi öldürmektir.

Yanlış anlaşılmasın. Nefsi öldürmek intihar etmek değildir. Nefsin heva ve hevesine muhalefet etmek ve istediğini yapmamaktır. Bu muhalefet, emmare halinde bulunan, yani sahibine amir geçinen nefsi öldürür. Onu bu süratle öldürmek, hakikatte yaşatmak demek olur." (VIII, 6478)

[269] Sadreddin Konevî (k.s.) Hazretlerinin Hayatı 40 Hadis-i Şerif Şerhi, Semazen net: (20. 05. 2021), s. 29.

3. دوزخ آن بود و سیاستکاه سخت بر شما شد باغ و بستان و درخت

"Cehennem ve şiddetli siyaset mahalli orası idi. Fakat size bağ, bostan ağaç oldu.

Sure-i Meryem'de buyrulmuştur ki:

وَاِنْ مِنْكُمْ اِلَّا وَارِدُهَاۚ كَانَ عَلٰى رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّاۚ (71) ثُمَّ نُنَجِّى الَّذِينَ اتَّقَوْا وَنَذَرُ الظّٰلِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا (72) [270]

Yani: 'Ey insanlar! Sizden hiçbiri yoktur ki cehenneme uğraşmayacak olsun. Ya Muhammed! Bu uğrayış Rabbin için verilmiş bir hükümdür. Sonra mütteki olanlara necat vereceğiz ve zalimleri dizleri üzerine çökmüş oldukları halde bırakacağız' âyetlerinde haber verildiği üzere kıyamette ve muhasebe-i âmâlden sonra bütün insanlar cehennem üzerine sevk olunacak, fakat müminlerin nuru cehennemin narını söndürecek, hatta onlar ateş ve azap namına bir şey görmeyecek. Fakat zalim ve kâfir olanlar ise cehennemde kalacaklardır. Cabir bin Abdullah (Radıyallahu Anhüma) Resûl-i Ekrem Hazretlerinden: 'Ya Resûlullah! Kur'an'da insanların cehenneme vürudundan bahsedilmiştir. O vürud nedir?' diye sormuş. Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz de: 'Cennetlikler cennete girince bazıları bazılarına: Bizim cehenneme vürud edeceğimizi Rabbimiz vaat etmemiş miydi?' diye soracak, onlara: 'Siz oraya geldiniz, fakat size karşı onun ateşi sönmüştü.' denilecektir, buyurmuştur.

Tefsîr-i Medârik'te şöyle bir hadis daha vardır: Kur'an'daki vürud, dühûl manasınadır. Salih ve fasık bütün insanlar insanlar cehenneme girecek, yani oradan geçecek. Fakat İbrahim Aleyhisselama olduğu gibi cehennem ateşi müminlere serinlik ve selamet olacaktır. Cehennem de mümine: Ey mümin! Çabuk geç, senin nurun, benim ateşimi söndürdü diyecektir." (VIII, 6511)

Hadisin Tercümesi:

"Ya'lâ b. Münebbih'ten. Peygamber Efendimiz buyururlar ki: 'Kıyamet günü cehennem: Ey mümin! Çabuk geç. Zira nurun ateşimin alevini söndürecek.' der."[271]

4. تا بکرد آن خانه را دروی نرفت واندرین خانه بجز آن حی نرفت

[270] Meryem, 71-72.
[271] Yardım, *a.g.e.*, s. 103- Konevî, a.g.e., s. 134.

“O evi, yani Kâbe-i Muazzama'yı, İbrahim ve İsmail Aleyhisselama yaptırdığından beri, onun içine gitmedi. Fakat benim bu gönül evime, ondan başkası girmedi.

Enbiya ve evliya hazaratının Kâbe'den efdal ve Hakk'a daha sevgili olduğuna ittifak vardır. Çünkü Kâbe, iki peygamber tarafından yapılmış, enbiya ve evliya ise bizzat Hakk tarafından yaratılmıştır. Elbette mahluk-i Hakk, masnu-ı mahluktan efdaldir. Mevlâna'nın buyurduğu gibi, Kâbe'ye Beytullah denilmekle beraber, orası Hakk'ın oturduğu bir ev değildir. Allah her yerde mevcut, hazır ve nazır olmakla beraber her yer gibi Kâbe'nin içinde de bizim anladığımız manada bir oturuşla oturmaz. Hâlbuki ‘Yerle göklerim beni ihata etmedi; lakin mümin, mütteki, temiz ve günahlardan çekinen kulumun kalbi istiab eyledi.’ hadis-i kutsi muktezasınca, böyle kulların kalpleri Allah'ın nazargahı ve tecelligahıdır. Derviş Yunus der ki:

Ararsan Mevla'yı kalbinde ara,

Kudüs'te, Mekke'de, hacda değildir.

Hazret-i Mevlâna da bir gazelinde buyuruyor ki: ‘Ey hacca gitmiş olanlar! Nereye, nereye gidiyorsunuz? Sevgili buradadır, buraya geliniz, buraya geliniz!’

İsmet Necarî'nin şu beyti de meşhur ve ârifanedir: ‘Hacı Kâbe yolunda koşuyor, bense didar-ı Hakk'a talibim. Hacı evi arıyor, bense ev sahibini…” (VII, 6195)

Hadisin Tercümesi:

“Beni yer ve gök sığdıramadı; müttaki, vera sahibi mümin kulumun kalbine sığdım.”[272]

Beyitte gönül, eve benzetilmekle beraber, benim bu gönül evime ondan başkası girmedi diyerek Allah'tan başkasının girmediği belirtilir. Bu bakımdan Allah'ı yer ve göklerin sığdıramadığı ancak müttaki, vera sahibi kulun kalbine sığdığı hadisi hatırlatılmaktadır.

5. امینی بگُذار و جایِ خوف باش بگُذار از ناموس رسوا باش و فاش

“Eminliğini bırak, korku içinde bulun. Surî namusu terk et, rüsvalıkta meşhur ol.

İnsan ‘Beyn'el-hafv ver-reca’ bulunmalı, yani ne Allah'ın rahmetinden ümit kesmeli, ne de azap ve ikabından emin olmalıdır. Daima secde-i ubûdiyete kapanıp

[272] Konevi, a.g.e., s. 27.

‘Aman ya Rabbi! Affet!’ demelidir. Zaten böyle yapmak ona olan kulluk vazifemizi ifa etmektir. Şer'a muhalif bulunan, fakat avam halk arasında namus, adet, terbiye sayılan şeylere de ehemniyet vermemelidir. Mesela resmi bir yerde şapka çıkarılıyor diye camide başı kabak namaz kılmaya kalkışmamalıdır. Çünkü namaz kılarken başı kapalı bulmak sünnet-i müekkede cümlesindedir. Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz, ihramda bulundukları zamandan başka vakitlerde bir defa olsun başı açık namaz kılmamıştır. ‘Beni namaz kılarken gördüğünüz gibi siz de namaz kılınız.’ hadis-i şerifiyle bu sünneti ifaya borçluyuz.” (VII, 6283)

Hadisin Metni:

وَعن أنس رضى الله قال: (دَخَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَى شَابٍ وَهُوَ فى المَوْتِ فَقَالَ: كَيْفَ تَجِدُكَ؟ فَقَالَ: أَرْجُو اللهَ تَعَالٰى يا رَسُولَ اللهِ وَأَخَافُ ذُنُوبى. فَقَالَ ﷺ مَا اجْتَمْعاَ فى قَلْبِ عَبْدٍ فى مِثْلِ هٰذَا المَوْطِنِ إلاَّ اعْطَاهُ اللهُ مَا يَرْجُو، وَآمَنَهُ مِمَّا يَخَافُ.) أخرجه الترمذى.

Hadisin Tercümesi:

“Hz. Enes (Radıyallahu Anh) anlatıyor: Resûlullah (Aleyhisselatü Vesselam) ölmek üzere olan bir gencin yanına girmişti. Hemen sordu: ‘Kendini nasıl buluyorsun?’ ‘Ey Allah'ın Resûlü, Allah'tan ümidim var, ancak günahlarımdan korkuyorum.’ diye cevap verdi. Resûlullah Aleyhisselatü Vesselam da şu açıklamayı yaptı: ‘Bu durumda olan bir kulun kalbinde (ümit ve korku) birleşti mi Allah o kulun ümit ettiği şeyi mutlaka verir ve korktuğu şeyden de onu emin kılar.”[273]

6. همچو موشی هرطرف سوراخ کرد چونکه نورش را نداز در گفت برد

“O talip, fare gibi her tarafı delik deşik eder. Fakat hakiki ilmin nuru onu kapıdan sürer ve haydi defol der.

Dünyada âlim görünmek ve mevki sahibi olmak için her ilme başvurup onu öğrenmeye çalışan, her tarafı delik deşik eden fare ve köstebeğe benzer. Hangi tarafı delse, yani hangi ilme çalışmak istese ilm-i ledünni nuru oradan defeder. Feyz bulunmasına meydan vermez. Onun için her şeyde olduğu gibi ilim tahsilinde de niyet halis olmalıdır. Yani ilim şeyhülislam olmak için değil, hakiki bir Müslüman olmak için tahsil edilmelidir.” (VIII, 6383)

Hadisin Metni:

[273] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi VI, s. 351.

وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « مَنْ تَعَلَّمَ عِلْماً مِماً يُبْتَغَى بِهِ وَجْهُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ لاَ يَتَعَلَّمُهُ إِلاَّ لِيُصِيبَ بِهِ عَرَضاً مِنَ الدُّنْيَا لَمْ يَجِدْ عَرْفَ الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » يَعْنِى رِيحَهَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بِإِسْنَادٍ صَحِيحٍ.

Hadisin Tercümesi:

“Ebû Hüreyre'nin (R.A.) naklettiğine göre, Resûlullah şöyle buyurmuştur: ‘Sadece yüce Allah'ın rızası için öğrenilmesi gereken bir ilmi, dünya malı elde etmek için öğrenen, kıyamet günü cennetin kokusunu bile alamaz.” [274]

Farenin karnını doyurmak için bulduğu yiyeceği kemirmesini, ilmi karın tokluğu için öğrenen insana benzetilir. Fare açlığı için her tarafı delik deşik ederek mahveder, insan da dünyalık ilmi için kendisini mahveder. İnsanın bu durumuna karşılık ilmi, dünyalık mal elde etmek için öğrenilmemesi gerektiği hadisi hatırlatılır.

7. مدحِ حاضر وحشت است از بهرِ این نامِ موسی می بَرَم قاصد چنین

“Medh-i hazır, yani birini yüzüne karşı methetmek vahşettir ve şeran memnudur. Ondan dolayı Musa'nın adını kasten zikrediyorum.

Hadis-i şerifte: ‘Huluskârlık için methiye söyleyenlerin ve kaside okuyanların yüzüne toprak saçın.’ buyrulmuştur. İşte bu hadis dolayısıyla o hasta sahabi, ya Resûlullah! Sen şöyle halim ve şöyle kerimsin demiyor da Musa şöyle idi Musa böyle idi diyordu.” (VIII, 6445)

Hadisin Metni:

وَعَن هَمَّامِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنِ الْمِقْدَادِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلاً جَعَلَ لَمْدَحُ عُثْمَانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، فَعَمِدَ الْمِقْدَادُ، فَجَثَا عَلَى رُكْبَتَيْهِ، فَجَعَلَ يَحْثُو فِي وَجْهِهِ الْحَصْبَاءَ، فَقَالَ لَهُ عُثْمَانُ: مَا شَأْنُكَ؟ فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: « إِذَا رَأَيْتُمُ الْمَدَّاحِينَ، فَاحْثُوا فِى وَجُوهِهِمُ التُّرَابَ» رَوَاهُ مُسْلِمٌ

Hadisin Tercümesi:

“Hemmâm b. Hâris'in, Mikdâd'dan (R.A.) rivayet ettiğine göre bir gün bir adam Hz. Osman'ı övmeye başlayınca orada bulunan Mikdâd, diz çökerek öven kişinin yüzüne ufacık taşları atmaya başladı. Bunun üzerine Hz. Osman: ‘Ne yapıyorsun?’ deyince o

[274] Riyâzü's Sâlihîn III. s. 16-17.

da: Resûlullah, ‘İnsanları övüp duranları gördüğünüz zaman yüzlerine toprak saçın.’ buyurdu, dedi.”[275]

8. من نشسته در کنارِ آتشی با فروغ و شعلهٔ بس ناخوشی

“Ben, nahoş alevleri bulunan bir ateş kenarında oturmuşum.” (VIII, 6796)

9. همچو پروانه شما آن سو دَوان هر دو دستِ من شده پروانه ران

“Siz, pervane gibi o tarafa koşuyor ve ateşe atılmak istiyorsunuz. Benim elim ise sineklik gibi pervane kovmaktadır.

Buradaki ateşten maksat, cehennem ateşidir. Pervaneler de heva ve hevesine tabi olanlardır. Pervaneler nasıl mumun şulesine saldırır ve kendilerini yakarlarsa, gafil insanlar da o heva ve hevesin şevkiyle cehennem ateşine atılmak isterler. Eşfeku'l-Enbiya Aleyhi ve Ekmelü't Tehâya Efendimiz ise onları iki eli, yani olanca gayretiyle o ateşten uzaklaştırmak ister” (VIII, 6797)

Hadisin Metni:

وَعَنْ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: (قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ كُنْتُ أَنَا إِمَامَ النَّبِيِّينَ وَخَطِيبَهُمْ، وَصَاحِبَ شَفَاعَتِهِمْ غَيْرَ فَخْرٍ.) أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِي.

Hadisin Tercümesi:

“Ubey İbnu Kâ'b Radıyallahu Anh anlatıyor: “Resûlullah Aleyhissalatü Vesselam buyurdular ki: ‘Kıyamet günü geldi mi, ben peygamberlerin imamı ve (onlar arasında) şefaat (etmeye yetki) sahibi olacağım. Bunda övünme yok.” [276]

Hz. Peygamber'in şefaati ile ilgili birçok hadis bulunmaktadır. Beyitlerde de Hz. Peygamber'in “Ateş kenarında oturmuşum.”[277] “Benim elim ise sineklik gibi pervane kovmaktadır.”[278] diyerek, Hz. Peygamber'in şefaatine telmih yapılmıştır.

10. می نماید مار اندر چشم مال حر دو چشم خویش را نیکو بمال

“Yılan, insanın gözüne mal olarak görünür. Ey gafil! Gözlerini iyice ov da uykun açılsın.

[275] Riyâzü's Sâlihîn III. s. 327.
[276] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XII, s. 380.
[277] Şerh-i Mesnevî, VIII, 6796.
[278] Şerh-i Mesnevî, VIII, 6797.

Bu beyitte şarih Ankaravî şöyle mana vermiştir: ‘Arif ve sahib-i basiretin gözüne mar görünür. Ey muhibb-i mal ve meta… Kendi gözünü iyi ov. Yani zahir ve batın gözünü aç, ta ki sana dahi hakikatbin olan enbiya ve evliya gibi mal, mâr görüne ve mansıp ejderha müşahede oluna.’

Bir hadis-i şerifte: ‘Mal yılandır, mansıp ve makam ise ondan daha zararlıdır.’ buyrulmuştur.” (VIII, 6882)

Hadisin Tercümesi:

“Malın zekâtını vermeyen kimseye, malı kıyamet günü gözünün üstünde iki siyah ben olan başı kel zehirli erkek ejderha olup boynuna sarılacak ve ona: İşte ben senin biriktirdiğin malınım, işte ben senin biriktirmiş olduğun malınım (diye azap edecektir)!” [279]

Fazla mal hırsı; insanı felakete kötürdüğü, âhirette insanın karşısına ejderha olarak çıkacağı hadiste belirtilmiştir.

11. تا دل مرد خدا نامد بدرد هیچ قو می را خدا رسوا نکرد

“Bir Allah adamının, bir nebi veya velinin kalbi incinmeyince Allah hiçbir kavmi rüsva etmemiştir.” (VIII, 7046)

Hadisin Metni:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: قَالَ اللهُ تَعَالَى: "مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا فَقَدْ آذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ، وَمَا تَقَرَّبَ إِلَيَّ عَبْدِي بِشَيْءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِمَّا افْتَرَضْتُ عَلَيْهِ، وَمَا يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى أُحِبَّهُ، فَإِذَا أَحْبَبْتُهُ: كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ، وَبَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ، وَيَدَهُ الَّتِي يَبْطِشُ بِهَا، وَرِجْلَهُ الَّتِي يَمْشِي بِهَا، وَلَئِنْ سَأَلَنِي لَأُعْطِيَنَّهُ، وَلَئِنِ اسْتَعَاذَنِي لَأُعِيذَنَّهُ" (رواه البخاري والنووي)

Hadisin Tercümesi:

“Ebû Hüreyre (R.A.)'in rivayetine göre Resûl-i Ekrem (S.A.V.) Şöyle buyurmuştur: Allah Teâlâ buyurdu ki: ‘Her kim benim veli kullarıma düşmanlık ederse, muhakkak ben ona harp açarım. Bir kulum kendisine farz kıldığım şeylerden daha sevimli bir amel ve ibadetle bana yaklaşmaz. Kulum bana, yaptığı (farzlara ilaveten işlediği) nafile ibadetlerle de yaklaşır. Nihayet onu severim. Bir kere de onu sevdim mi, artık ben o kulumun işittiği kulağı, göreceği gözü, şiddetle kavrayacağı eli ve yürüyeceği ayağı olurum, (onu fena şeyleri dinlemekten, helal olmayan şeylere el uzatmaktan, fena yolda

[279] Gümüşhânevî, a.g.e., s. 154.

yürümekten korurum.) Eğer benden bir şey dilerse onu verir, bana sığınırsa muhakkak onu himaye ederim."[280]

12. چونکه هرحس بندهٔ حسِّ تو شد مر فلکها را نباشد از تو بُد

"Her his senin hissine bende olunca gökler de senin iradene tabi olur.

Nasıl ki Resûl-i Ekrem Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz mübarek parmağıyla işaret buyurunca Ay iki parça olmuş, sonra da birleşmişti." (VIII, 7183)

Hadisin Metni:

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ انْشَقَّ الْقَمَرُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ شِقَّتَيْنِ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ اشْهَدُوا.

Hadisin Tercümesi:

"Abdullah b. Mes'ûd (R.A.)'tan gelen bir rivayette şöyle demiştir: Resulullah (S.A.V.) zamanında Ay ikiye bölündü de Nebî (S.A.V.), "Şahit olunuz!' buyurdu."[281]

Her his senin hissine bende olunca göklerde senin iradene sahip olur derken, Peygamber Efendimiz (S.A.V.)'in Ay'a işaret edip Ay'ın iki parça olduğu mucizesini hatırlatmaktadır.

13. چون مناسبهای افعال خضر عقل موسی بود دردیدش کدر

"Hızır Aleyhisselamın ruh-i vahye münasip olan hareketlerine karşı Musa Aleyhisselamın aklı bulandı.

Yani: O hareketlerin sır ve hikmetini anlayamadı. Malum ya Hazret-i Musa Aleyhisselam Hızır Aleyhisselam ile buluşmuş ve birlikte bir kayığa binmişti. Kayıkçılar bunlardan para almadıkları halde Hızır Aleyhisselam, kayığın bir tahtasını koparmış. Hazret-i Musa, bunu iyiliğe kemlik gibi gördüğü için itiraz etmişti. Karaya çıktıklarında gördükleri çocuklardan birini Hızır öldürmüş, Musa Aleyhisselam buna da itiraz etmişti. Girdikleri bir köyün halkı bunları misafir olarak kabul etmedikleri halde, orada yıkılacak dereceye gelmiş olan bir duvarı Hızır tamir etmiş, Hazret-i Musa: 'Keşke bunu karnımızı doyurmaları bedeli olarak yapsaydın.' demişti. Hızır Aleyhisselam yaptıklarının sebebini şöyle izah etti: 'Kayıktan tahta koparışım, onu ilerideki zalim hükümdarın gazabından kurtarmak içindi. Çünkü o herif, ne kadar sağlam ve kusursuz kayık ve gemi görürse zapt ediyordu. Çocuğu öldürüşüm, anasını ve

[280] İlahi Hadisler, s. 30.
[281] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi VII, s. 235.

babasını küfürden halâs etmek içindi. Çünkü o çocuk büyüseydi fasık ve facir bir şahıs olacak, anasını ve babasını da dinden çıkaracaktı. Duvarı tamir edişim ise altındaki defineyi muhafaza etmek içindi. Sahipleri bulunan yetimler büyüdükleri vakit, o defineyi bulacaklardı.' dedi." (VIII, 7196)

Hadisin Metni:

عَنْ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ قَامَ مُوسَى النَّبِيُّ خَطِيبًا فِي بَنِي إِسْرَاءِيلَ فَسُءِلَ أَيُّ النَّاسِ أَعْلَمُ فَقَالَ أَنَا أَعْلَمُ فَعَتَبَ اللهُ عَلَيْهِ إِذْ لَمْ يَرُدَّ الْعِلْمَ إِلَى اللهِ فَأَوْحَى اللهُ إِلَيْهِ إِنَّ عَبْدًا مِنْ عِبَادِي بِمَجْمَعِ الْبَحْرَيْنِ هُوَ أَعْلَمُ مِنْكَ قَالَ يَا رَبِّ وَكَيْفَ بِهِ فَقِيلَ لَهُ احْمِلْ حُوتًا فِي مِكْتَلٍ فَإِذَا فَقَدْتَهُ فَهُوَ ثَمَّ فَانْطَلَقَ وَانْطَلَقَ بِفَتَاهُ يُوشَعَ بْنِ نُونٍ وَحَمَلَا حُوتًا فِي مِكْتَلٍ حَتَّى كَانَا عِنْدَ الصَّخْرَةِ وَضَعَا رُؤُسَهُمَا فَنَامَا فَانْسَلَّ الْحُوتُ مِنَ الْمِكْتَلِ فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا وَكَانَ لِمُوسَى وَفَتَاهُ عَجَبًا فَانْطَلَقَا بَقِيَّةَ لَيْلَتِهِمَا وَيَوْمَهُمَا فَلَمَّا أَصْبَحَ قَالَ مُوسَى لِفَتَاهُ آتِنَا غَدَاءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هٰذَا نَصَبًا وَلَمْ يَجِدْ مُوسَى مَسًّا مِنَ النَّصَبِ حَتَّى جَاوَزَ الْمَكَانَ الَّذِي أُمِرَبِهِ فَقَالَ لَهُ فَتَاهُ أَرَأَيْتَ إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ قَالَ مُوسَى ذٰلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِي فَارْتَدَّا عَلَى آثَارِهِمَا قَصَصًا فَلَمَّا انْتَهَيَا إِلَى الصَّخْرَةِ إِذَا رَجُلٌ مُسَجًّى بِثَوْبٍ أَوْ قَالَ تَسَجَّى بِثَوْبِهِ فَسَلَّمَ مُوسَى فَقَالَ الْخَضِرُ وَأَنَّى بِأَرْضِكَ السَّلَامُ فَقَالَ أَنَا مُوسَى فَقَالَ مُوسَى بَنِي إِسْرَاءِيلَ قَالَ نَعَمْ قَالَ هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَى أَنْ تُعَلِّمَنِي مِمَّا عُلِّمْتَ رَشَدًا قَالَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا يَا مُوسَى إِنِّي عَلَى عِلْمٍ مِنْ عِلْمِ اللهِ عَلَّمَنِيهِ لَا تَعْلَمُهُ أَنْتَ وَأَنْتَ عَلَى عِلْمٍ عَلَّمَكَهُ اللهُ لَا أَعْلَمُهُ قَالَ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللهُ صَابِرًا وَلَا أَعْصِي لَكَ أَمْرًا فَانْطَلَقَا يَمْشِيَانِ عَلَى سَاحِلِ الْبَحْرِ لَيْسَ لَهُمَا سَفِينَةٌ فَمَرَّتْ بِهِمَا سَفِينَةٌ فَكَلَّمُوهُمْ أَنْ يَحْمِلُوهُمَا فَعُرِفَ الْخَضِرُ فَحَمَلُوهُمَا بِغَيْرِ نَوْلٍ فَجَاءَ عُصْفُورٌ فَوَقَعَ عَلَى حَرْفِ السَّفِينَةِ فَنَقَرَ نَقْرَةً أَوْ نَقْرَتَيْنِ مِنَ الْبَحْرِ فَقَالَ الْخَضِرُ يَا مُوسَى مَا نَقَصَ عِلْمِي وَعِلْمُكَ مِنْ عِلْمِ اللهِ إِلَّا كَنَقْرَةِ هٰذَا الْعُصْفُورِ فِي الْبَحْرِ فَعَمَدَ الْخَضِرُ إِلَى لَوْحٍ مِنْ أَلْوَاحِ السَّفِينَةِ فَنَزَعَهُ فَقَالَ مُوسَى قَوْمٌ حَمَلُونَا بِغَيْرِ نَوْلٍ عَمَدْتَ إِلَى سَفِينَتِهِمْ فَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ أَهْلَهَا قَالَ أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِي بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْراً فَكَانَتِ الْأُولَى مِنْ مُوسَى نِسْيَانًا فَانْطَلَقَا فَإِذَا بِغُلَامٍ يَلْعَبُ مَعَ الْغِلْمَانِ فَأَخَذَ الْخَضِرُ بِرَأْسِهِ مِنْ أَعْلَاهُ فَاقْتَلَعَ رَأْسَهُ بِيَدِهِ فَقَالَ مُوسَى أَقَتَلْتَ نَفْسًا زَكِيَّةً بِغَيْرِ نَفْسٍ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا فَانْطَلَقَا حَتَّى إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلَهَا فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَ فِيهَا جِدَارً يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَّ قَالَ الْخَضِرُ بِيَدِهِ فَأَقَامَهُ فَقَالَ مُوسَى لَوْ شِءْتَ لَاتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا قَالَ هٰذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ يَرْحَمُ اللهُ مُوسَى لَوَدِدْنَا لَوْ صَبَرَ حَتَّى يُقَصَّ عَلَيْنَا مِنْ أَمْرِهِمَا.

Hadisin Tercümesi:

Übey b. Kâ'b (R.A)'tan: Şöyle demiştir: Resûl-i Ekrem (S.A.V.) buyurdu ki: Mûsâ peygamber (A.S.) Beni İsrâil içinde hutbeye kalkmıştı. Kendisine, 'En çok âlim olan kimdir?' diye soruldu. 'En âlim benim.' diye cevap verdi. (Bu hususta ki) ilmi (Allahualem diyerek) Allah'a havale etmediğinden dolayı Allah(u Azîmüşşân) ona itap etti. Allah (Teâlâ), 'İki denizin bitiştiği yerde kullarımdan biri var. O senden daha âlimdir.' diye ona vahyetti. 'Yâ Rab! Ona nasıl yol bulayım?' dedi. Ona, 'Bir zenbil

içinde bir balık taşı. Onu nerede kaybedersen (o kulum) oradadır.' denildi. (Mûsâ A.S.) gitti. Hâdimi Yûşa' b. Nûn (A.S.)ı da (birlikte) götürdü. Bir zenbil içine de bir balık koyup yüklendiler. (İki denizin bitiştiği yerdeki) kayanın yanına varınca başlarını (yere) koyup uyudular, (derken tuzlanmış ölü) balık zembilden sıyrılıp kurtuldu ve deniz içinde kendine su küngü gibi (bir boşluk bırakarak) yol açtı. (Deniz içinde böyle bir yolun açılması) Mûsâ ile hâdimince (A.S.) şâyân-ı taaccüp bir şey olmuştu. (Uyandıktan sonra o gecenin bakiyesi ile bütün gün gittiler. Sabah olunca Mûsâ (A.S.) hâdimine, 'Kuşluk yemeğimizi ver. Bu seferimizden yorgunluk duymaya başladık.' dedi. (Hâlbuki) Mûsâ (A.S.) emrolunduğu o yerin ötesine geçmedikçe yorgunluk duymamıştı. Hâdimi, 'Bak hele, taşın dibinde barındığımız zaman balığın gittiğini haber vermeyi unutmuşum.' dedi. Mûsâ (A.S.), 'Zaten istediğimiz de bu idi.' dedi. Bunun üzerine kendi izlerine baka baka geriye döndüler. Taşın yanına varınca bir de baktılar ki esvabına bürünmüş bir zat (duruyor), Mûsâ (A.S.) selam verdi. Hızır (A.S.), 'Acayip! Bu (senin bulunduğun yerde) selam ne gezer?' dedi. 'Ben Mûsâ'yım.' dedi. O, 'Beni İsrâil Mûsâ'sı mı?' diye sordu. 'Evet' dedi. Mûsâ (A.S. sonra söze yine başlayıp) 'Sana talim olunan rüşd (ve hidayet)ten bana (bir şey) talim etmek üzere sana tebaiyyet edeyim mi?' dedi. Hızır (A.S.), 'Sen, benimle hiç mi edemezsin yâ Mûsâ! Bende Allah'ın kendi ilminden bana verdiği öyle bir ilim vardır ki sen onu bilemezsin. Sende de Allah'ın verdiği öyle bir ilim vardır ki onu da ben bilmem.' cevabını verdi. (Mûsâ A.S.), 'Beni inşallah sabırlı bulursun. Sana hiçbir işinde de karşı gelmeyeceğim.' dedi. Gemileri olmadığı için deniz kıyısında yürüyerek gittiler. Bir gemi geçti. Alsınlar diye (gemicilerle) söyleştiler. Hızır (A.S.)ı (gemiciler) tanıdılar ve onları navulsuz (gemiye) aldılar. (O sırada) bir serçe, geminin kenarına konup denizden bir iki yudum (su) aldı. Hızır (A.S.), 'Yâ Mûsâ, benim ilmimle senin ilmin, ilmullahı bu serçenin denizden aldığı bir yudum kadar bile eksiltmez.' dedi ve (ondan sonra) gemi tahtalarından birine el atıp söktü Mûsâ (A.S.). 'Adamcağızlar bizi (gemilerine) navulsuz almşken sen, gemilerine kastedip içindekileri batırmak için mi deliyorsun?' dedi. Hızır (A.S.), 'Sen benimle hiç edemizsin demedim mi?' dedi. (Mûsâ A.S.), '(Şu) dalgınlığımdan dolayı beni muâheze edip de bana güçlük gösterme.' cevabını verdi, (vâkıa da) Mûsâ (A.S.) bu ilk muhalefeti dalgınlık (eseri) idi. Yine gittiler. Bir de baktılar ki bir çocuk (diğer) çocuklarla oynuyor. Hızır (A.S.) çocuğun başını eliyle kopardı. Mûsâ (A.S.), 'Aman, hiçbir nefse bedel olmaksızın (günahsız) pak bir canı telef mi ediyorsun?' dedi. (Hızır A.S. yine), 'Ben, sana benimle edemezsin demedim mi?' cevabını verdi. Yine gittiler. Nihayet bir karyeye gelince ahalisinden yemek istediler. Ahali onları misafir etmekten

ibâ ettiler. Orada yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar buldular. Hızır (A.S.) eliyle (işaret ederek) doğrulttu. Mûsâ (A.S.), 'İsteseydin (hiç olmazsa) bunun için bir ücret alabilirdin.' deyince Hızır (A.S.), 'Bu (andan itibaren) artık ayrılalım.' dedi. Nebîyy-i Mükerrem (S.A.V) (kıssayı buraya kadar hikâye buyurduktan sonra), 'Allah Teâlâ Mûsâ'ya rahmet etsin. Ne olurdu sabredeydi de aralarında geçen maceralar (taraf-ı Hak'tan) bize hikâye olunaydı.' buyurdu."[282]

14. در زبان او بباید آمدن تا بیاموزد ز تو او علم و فن

"Onun diline gelmeli yani, anlayacağı derecede söylemeli ki senden ilim ve fen öğrensin.

Bundan dolayıdır ki Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz: 'İnsanlara, kendi aklınıza göre değil, onların akılları erecek derecede söyleyiniz.' buyurmuştur." (VIII, 7251)

Hadisin Tercümesi:

"Bize, insanlarla akılları miktarınca konuşmamız emredildi."[283]

15. آهنش را زنگها خوردن گرفت گوهرش را زنگ کم کردن گرفت

"Onun demir kalbini, kaskatı olan kalbini paslar yemeye ve cevher-i imanını zulmetler eksiltmeye başlar.

Bir hadis-i şerifte: 'Demir paslandığı gibi kalpler de paslanır.' buyrulmuş; Ya resûlullah onun cilası nedir? Sualine de: 'Zikrullahtır.' cevabını verilmiştir. Demek ki kalbin pası silip temizleyecek olan Allah'ın zikri, tövbe ve istiğfar ile onun hatırlanması ve lütuf ve keremine iltica olunması imiş." (VIII, 7316)

Hadisin Metni:

عَنْ أَبِی هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا أَخْطَأَ خَطِيئَةً نُكِتَتْ فِی قَلْبِهِ نُكْتَةٌ سَوْدَاءُ فَإِذَا هُوَ نَزَعَ وَاسْتَغْفَرَ وَتَابَ سُقِلَ قَلْبُهُ، وَإِنْ عَادَ زِيدَ فِيهَا حَتَّى تَعْلُوَ قَلْبَهُ وَهُوَ الرَّانُ الَّذِی ذَكَرَ اللَّهُ [كَلاَّ بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ.]"

Hadisin Tercümesi:

[282] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi II, s. 109.
[283] Gölpınarlı, a.g.e., s. 70.

“Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Allah Resûlü (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: ‘Kul bir günah işlediği zaman kalbinde siyah bir nokta oluşur. Bundan vazgeçip tövbe ve istiğfar ettiği zaman kalbi parlatılır. Günaha devam ederse siyah nokta arttırılır ve sonunda tüm kalbini kaplar. Allah'ın (kitabında), hayır, hayır! Doğrusu onların kazanmakta oldukları kalplerini paslandırmıştır.’ (Mutaffifîn, 83/14) diye anlattığı pas, işte budur.”[284]

Hadisin Tercümesi:

“Her şeyin bir cilası vardır. Kalplerin cilası da Allah'ı anmaktır. Kılıcın kırılıncaya kadar düşmana vurman dahil hiçbir şey kişiyi Allah'ı zikretmekten daha fazla Allah'ın azabından kurtaramaz.”[285]

16. ور سِیُم باره نویسی بر سرش پس سیه کردی چو جانِ پُر شَرَش

“Eğer üçüncü defa o kâğıda yazacak olursan onun kâfir kalbi gibi simsiyah edersin.

Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz buyurmuştur ki: ‘Hakikaten bir kul bir günah işlerse kalbinde siyah bir leke hasıl olur. Eğer istiğfar ederse o leke cilalanıp zail olur. Eğer o günahı tekrar işlerse leke ziyadeleşir. Ta ki kalbi simsiyah olur. İşte o karanlık Hakk Teâlâ'nın Kitab-ı Kerîmi'nde bahis buyurduğu:

كَلَّا بَلْ رَانَ عَلٰى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ [286]

Âyetindeki Rân'dır. Hadis-i şerifte bahis buyrulan Rân, yani zulmet ve perde Mutaffifîn suresindedir:

اَلَّذِينَ يُكَذِّبُونَ بِيَوْمِ الدِّينِۙ (١١) وَمَا يُكَذِّبُ بِهٖٓ اِلَّا كُلُّ مُعْتَدٍ اَثِيمٍۙ (١٢) اِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِ اٰيَاتُنَا قَالَ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَۜ (١٣) كَلَّا بَلْ رَانَ عَلٰى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ (١٤)[287]

Yani: ‘Kıyamet gününü tekzip ve inkâr eden müşrikler-ki o günü ancak zalim ve günahkâr olanlar inkâr ederler- Bizim âyetlerimiz, yani Kur'an-ı Kerîm ona okunduğu vakit esâtir- evvelîn, yani eski masallar der. Hayır, hayır öyle değil, belki böyle hezeyan ettiren sâik şirk ve günah dolayısıyla, kalplerini kaplayan zulmet perdesidir ki hakikati görmelerine mani olur.’

[284] Hadislerle İslam III, s. 57.
[285] Muhtasar Câmiu's Sağîr, s. 92.
[286] Mutaffifîn, 14.
[287] Mutaffifîn, 11-14.

Bu hezeyanı etmiş olan Mekke müşriklerinden Nadîr bin Hâris idi. Bu herif İran'a sefer yapmış, orada Rüstem ve İsfendiyâr hikâyelerini öğrenmişti. Aleyhisselat Efendimiz Kur'an'daki kıssalardan Kureyşlilere bahsettikçe: 'Muhammed, size eski masallardan söylüyor. Gelin ben size daha güzellerini anlatayım.' diyerek müşrikleri başına toplar ve Rüstem, İsfendiyâr masallarını söylerdi. Bedr muharebesinde yakalandı ve cezasını buldu." (VIII, 7320)

Hadisin Metni:

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا أَخْطَأَ خَطِيئَةً نُكِتَتْ فِى قَلْبِهِ نُكْتَةٌ سَوْدَاءُ فَإِذَا هُوَ نَزَعَ وَاسْتَغْفَرَ وَتَابَ سُقِلَ قَلْبُهُ، وَإِنْ عَادَ زِيدَ فِيهَا حَتَّى تَعْلُوَ قَلْبَهُ وَهُوَ الرَّانُ الَّذِى ذَكَرَ اللَّهُ [كَلاَّ بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ.]"

Hadisin Tercümesi:

"Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Allah Resûlü (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: 'Kul bir günah işlediği zaman kalbinde siyah bir nokta oluşur. Bundan vazgeçip tövbe ve istiğfar ettiği zaman kalbi parlatılır. Günaha devam ederse siyah nokta arttırılır ve sonunda tüm kalbini kaplar. Allah'ın (kitabında), Hayır, hayır! Doğrusu onların kazanmakta oldukları kalplerini paslandırmıştır.' (Mutaffifîn, 83/14) diye anlattığı pas işte budur."[288]

Kâfirin kalbi gibi simsiyah edersin diyerek onun günahının çokluğundan dolayı kalbinin siyahlaştığından bahsedilmesi, kulun günahından dolayı kalbinde siyah noktanın oluştuğuyla alakalı hadise işaret edilmiştir.

17. تا به ظاهر مَثْلُكُمْ باشد بشر با دل يُوحى اِلَيْهِ ديده وَر

"Bu suretle, ben de zahiren sizin gibi beşerim, lakin kalbim vahye kabiliyetli.

قُلْ اِنَّمَا اَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحٰى اِلَىَّ [289]

Yani: 'Habibim de ki: Ben de sizin gibi insanım, lakin bana Allah tarafından vahyolunur.' âyetine işarettir." (VIII, 7700)

Hadisin Tercümesi:

"Ancak bir kulum ben; kul gibi yerim, kul gibi içerim."[290]

[288] Hadislerle İslam III, s. 57.
[289] Kehf, 110.

Hadisin Tercümesi:

“Kul gibi yerim, kul gibi içerim, kul gibi otururum.”[291]

Beyitte ben de sizim gibi beşerim denilmesi,“Ancak bir kulum ben; kul gibi yerim, kul gibi içerim.”[292] hadisini hatırlatmaktadır.

A. 3. 3. IX. Ciltte Telmih Edilen Hadisler

1. پشت دارِ جمله عصمتهاي من گوييا هستند خود اجزای من

“Hepsi de benim koruma ve sıyanetime arka vermişlerdir. Sanki onlar benim cüzlerimdir.

Bir hadis-i kutside: ‘Bir veliye ikram eden bana ikram etmiş ve bir veliye eza eden bana eza etmiş olur.’ buyrulmuştur.

Ubâde b. Sâmit[293] (Radıyallahu Anh) diyor ki: ‘Resûl-i Ekrem evliyaullah kimlerdir?’ diye soruldu. Zat-ı risalet de: ‘Görüldükleri vakit Allah hatıra gelen kimselerdir.’ buyurdu.” (IX, 7812)

Hadisin Metni:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: قَالَ اللهُ تَعَالَى: "مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا فَقَدْ آذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ، وَمَا تَقَرَّبَ إِلَيَّ عَبْدِي بِشَيْءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِمَّا افْتَرَضْتُ عَلَيْهِ، وَمَا يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى أُحِبَّهُ، فَإِذَا أَحْبَبْتُهُ: كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ، وَبَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ، وَيَدَهُ الَّتِي يَبْطِشُ بِهَا، وَرِجْلَهُ الَّتِي يَمْشِي بِهَا، وَلَئِنْ سَأَلَنِي لَأُعْطِيَنَّهُ، وَلَئِنِ اسْتَعَاذَنِي لَأُعِيذَنَّهُ" (رواه البخاري والنووي)

Hadisin Tercümesi:

“Ebû Hüreyre (R.A.)'in rivayetine göre Resûl-i Ekrem (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: Allah Teâlâ buyurdu ki: ‘Her kim benim veli kullarıma düşmanlık ederse, muhakkak ben ona harp açarım. Bir kulum kendisine farz kıldığım şeylerden daha sevimli bir amel ve ibadetle bana yaklaşmaz. Kulum bana, yaptığı (farzlara ilaveten işlediği) nafile ibadetlerle de yaklaşır. Nihayet onu severim. Bir kere de onu sevdim mi, artık ben o

---

[290] Gölpınarlı, a.g.e., s. 70.
[291] Gölpınarlı, a.g.e., s. 70.
[292] Gölpınarlı, a.g.e., s. 70.
[293] M. Yaşar Kandemir, Ubâde b. Sâmit, TDV, İslam Ansiklopedisi. (Tâhirü'l Mevlevî'de İbade bin Essamit olarak verilmiştir, ancak doğrusu Ubâde b. Sâmit'tir.)

kulumun işittiği kulağı, göreceği gözü, şiddetle kavrayacağı eli ve yürüyeceği ayağı olurum, (onu fena şeyleri dinlemekten, helal olmayan şeylere el uzatmaktan, fena yolda yürümekten korurum.) Eğer benden bir şey dilerse onu verir, bana sığınırsa muhakkak onu himaye ederim."[294]

2. گوشهاي بندگانِ حق خورى غيبتِ ايشان كنى كيفر برى

"İbadullahın etlerini yiyor, yani onların gıybetinde bulunuyorsun, cezanı görürsün.

Ebû Hüreyre Radıyallahu Anh diyor ki: 'Resûl-i Ekrem (S.A.V.) gıybet nedir biliyor musun?' diye sordu. 'Alah ve Resûlü daha iyi bilir.' dediler. Sallallahu Aleyhi Vesellem Hazretleri: 'Din kardeşini, hoşuna gitmeyecek surette zikretmendir.' buyurdu. 'Eğer söylediğim din kardeşimde mevcut ise?' denildi. Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz buyurdu ki: 'Senin söylediğin onda mevcut ise gıybet etmiş olursun. Mevcut değilse ona iftira atmış olursun.' Kur'an'da:

وَلَا يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضًاۜ اَيُحِبُّ اَحَدُكُمْ اَنْ يَّاْكُلَ لَحْمَ اَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُۜ [295]

Yani: 'Ey Müslümanlar! Bazınız bazınızı gıybet etmesin. Sizden biri, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? Hâlbuki onu yemekten iğrenirsiniz.' buyrulmuştur.

Ebu Davut rivayet ediyor: Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz buyurdu ki: 'Miraç Gecesi bir kavme rast geldim ki onların bakırdan tırnakları vardı. O tırnaklarla yüzlerini ve göğüslerini tırnaklıyorlardı. Ya Cebrail! Bunlar kimlerdir?' diye sordum. 'Bunlar nasın etini yiyenler, yani halkı gıybet edenlerdir cevabını verdi." (IX, 7837)

Hadisin Metni:

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «أَتَدْرُنَ مَا الْغِيبَةُ؟» قَالُوا: اللهُ وَرسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: «ذِكْرُكَ أَخَاكَ بِمَا يَكْرَهُ» قِيلَ: أَفَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ فِي أَخِي مَا أَقُولُ؟ قَالَ: « إِنْ كَانَ فِيهِ مَا تَقُولُ فَقَدِ اغْتَبْتَهُ، وَإِنْ لَمْ يكُنْ فِيهِ مَا تَقُولُ فَقَدْ بَهَتَّهُ» رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

Hadisin Tercümesi:

"Ebû Hüreyre'den (R.A.) rivayet edildiğine göre Resûlullah (S.A.V.): 'Gıybet nedir bilir misiniz?' diye sordu. Ashap: 'Allah ve Resûlü daha iyi bilir.' dediler. 'Kardeşini, hoşlanmadığı şeylerle nitelendirmendir.' diye tarif etti. 'Peki ya kardeşimde dediğim

[294] İlahi Hadisler, s. 30.
[295] Hucurât, 12.

özellik varsa ne dersin?’ denilmesi üzerine: ‘Eğer dediğin özellik kardeşinde varsa onun gıybetini etmiş olursun. Şayet yoksa işte o zaman ona iftira atmış olursun.’ buyurdu.”[296]

Hadisin Metni:

وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَمَّا عُرِجَ بِي مَرَرْتُ بِقَوْمٍ لَهُمْ أَظْفَارٌ مِنْ نُحَاسٍ يَخْمِشُونَ بِهَا وَجُوهَهُمْ وَصُدُورَهُمْ، فَقُلْتُ: مَنْ هٰؤُلاَءِ يَا جِبْرِيلُ؟ قَالَ: هٰؤُلاَءِ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ لُحُومَ النَّاسِ، وَيَقَعُونَ فِي أَعْرَاضِهِمْ» رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

Hadisin Tercümesi:

“Enes (R.A.)'tan nakledildiğine göre, Resûlullah (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: ‘Ben Miraç'a çıkarıldığımda bir topluluğun yanından geçtim. Bunlar bakırdan tırnaklarıyla yüzlerini ve göğüslerini tırmalıyorlardı.’ Bunun üzerine: ‘Ya Cebrail! Bunlar kimdir?’ dedim. ‘Bunlar, insanların etini yiyenler (gıybet eden) onların şeref ve onurlarına ilişenlerdir.’ cevabını verdi.”[297]

İbadullahın etlerini yiyor diyerek, gıybet eden bir kişinin insanların etini yediğinin belirtildiği hadis-i şerife işaret edilmiştir.

3. مصطفی چون بُرد بوی از راه دور چون نیابد از دهانِ ما بُخور

“Hazret-i Mustafa (S.A.V.) Efendimiz Yemen'le Medine arası gibi uzak bir mesafeden nefes-i Rahmani'yi hissediyordu.

Nasıl olur da bizim ağzımızdaki gıybet, mezemmet vs. kokusunu duymaz?” (IX, 7891)

4. هم بیابد لیک پوشانَد ز ما بوي نیک و بد بر آید بر سما

“Hazret-i Muahmmed (S.A.V.) bizim ağzımızın kokusunu da hisseder, lakin bizden gizleyip yüzümüze vurmaz. Çünkü bizden iyi ve kötü kokular semaya çıkar.

Sure-i Fâtır'daki:

اِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهٗ[298]

Yani: ‘Güzel kelimeler Allah'ın dergâh-ı kabulüne yükselir ve Allah salih amelleri, makam-ı mükâfatına refeyler’ âyet-i kerîmesinde buna işaret vardır.” (IX, 7892)

[296] Riyâzü's Sâlihîn III, s. 118.
[297] Riyâzü's Sâlihîn III, s. 120.
[298] Fâtır, 10.

Hadisin Tercümesi:

“A'rabî'nin birisi Ebû Hüreyre'ye gelerek: ‘Ya Ebâ Hüreyre! Bize Peygamber Efendimizden bir hadis söyle.’ dedi. Ebû Hüreyre, hadisi zikrettikten sonra, Resûlullah (S.A.V.) şöyle buyurduğunu söyledi: ‘İyi biliniz ki iman Yemen'dedir. Allah bilgisi ve korkusu olan hikmet de Yemen'dedir. Ben Rabbimizin nefesini Yemen taraflarında buluyorum.”[299]

5. گو حدیثت کژ بود معنیت راست آن کژئ لفظ مقبول خداست

“Eğer sözün eğri, manan doğru olursa o lafız eğriliği makbul-i ilahîdir.

Hadis-i şerifte: ‘Allah sizin sözlerinize ve amellerinize bakmaz, belki kalplerinize ve niyetlerinize bakar.’ buyrulmuştur. Cenab-ı Pîr, bu bahsi izah için Hazret-i Bilal Radıyallahu Anhın ezan okurken ‘Hayyealessalah’ ve ‘Hayyealelfelah’ cümlelerindeki ‘Hayye’ kelimesini ‘Heyye’ okuduğunu misal olarak gösteriyor ve ‘Sevgilinin indinde muhiplerin hatası, yabancıların doğrusundan daha iyidir.’ diyor.” (IX, 7900)

Hadisin Metni:

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَبْدِ الرَّحْمَانِ بْنِ صَخْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:« إِنَّ اللهَ لاَ يَنْظُرُ إِلَى أَجْسَامِكُمْ، وَلاَ إِلَى صُوَرِكُمْ وَلٰكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ» رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

Hadisin Tercümesi:

“Ebû Hüreyre Abdurrahmân b. Sahar'dan (R.A.) rivayet edildiğine göre (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: ‘Allah sizin cüsselerinize değil, kalplerinize ve amellerinize bakar.”[300]

6. درد آمد بهتر از ملك جهان تا بخوانی مر خدا را در دهان

“Dert, cihan mülkünden daha iyi ve daha kıymetlidir ki onun şevkiyle Allah'a gizlice dua eder ve ‘Aman ya Rabbi’ dersin.

Hadis-i şerifte: ‘Allah bir kulunu severse onu belaya uğratır. O kul, o belaya sabrederse Cenab-ı Hakk'ta onu seçilmiş kullarından eder.’ buyruluyor.” (IX, 7934)

Hadisin Metni:

[299] Yardım, a.g.e., s. 177.
[300] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 31.

يَقُولُ اللهُ عَزَّوَجَلَّ اِذَا ابْتَلَيْتُ عَبْدِى بِبَلَاءٍ فَصَبَرَ وَلَمْ يَشْكُنِى اِلٰى عُوَّادِهِ اَبْدَلْتُهُ لَحْمًا خَيْرًا مِنْ لَحْمِهِ وَدَمًا خَيْرًا مِنْ دَمِهِ فَاِذَا اَبْرَاْتُهُ اَبْرَأْتُهُ وَلاَ ذَنْبَ لَهُ وَاِنْ تَوَفَّيْتُهُ فَاِلىٰ رَحْمَتِى

Hadisin Tercümesi:

"Allahü Teâlâ buyuruyor ki: Kulumu bir bela ile ibtila ettiğim vakit, sabreder ve ziyaretçilerine beni şikâyette bulunmazsa, ona etinden iyi et, kanından iyi kan veririm. İyileştiği vakit, günahsız olarak iyileşir. Onu öldürsem, rahmetime yani cennetime gider."[301]

"Mâlik 'Muvatta''ında Atâ'dan rivayet edilmiştir."[302]

Dert cihan mülkünden iyidir demesi, dünyada çokça malın olsa da âhirette o malın mülkün hiçbir faydasının yokluğuna işarettir. Allah'ın kuluna dünya da dert ve sıkıntı verirmesi, o kulun da sıkıntılara sabretmesiyle mükâfatlandırılacağı hadis-i şerifte belirtilmiştir. O zaman, hakiki servetin dert ve sıkıntılar olduğu anlaşılır.

7. حملهٔ دیگر تو خاکی پیشه گیر تا کنم بر جمله میرانت امیر

"Sen bir hamle daha yap da topraklığı, yani tevazuyu kendine sıfat edin. Ben de seni dünya beylerinin hepsi üzerine emir kılayım.

Tevazu, yani nefsini aşağı tutmak ve herkese azamet satmamak, Allah'ın kullarında aradığı bir haslettir. Sahîh-i Müslim'de 'Bir kimse Allah rızası için tevazu ederse, Allah da onu yükseltir, her kimde kibir ve gurur izhar ederse Allah onu alçaltır.' Hadisini rivayet etmiştir. Yalnız dikkat edilecek bir nokta vardır ki o da tevazunun ehl-i dünyaya sokulmak için değil, sırf Allah rızası için olmasıdır. Bu mana da tevazu bir beyitle şöyle tarif ediliyor. 'Tevazu öyle yüksek bir binadır ki ondan daha zeminde iken cennet bahçelerini seyretmek mümkündür." (IX, 8185)

Hadisin Metni:

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ: "...وَمَا تُوَاضَعَ أَحَدٌ لِلَّهِ إِلاَّ رَفَعَهُ اللَّهُ."

Hadisin Tercümesi:

"Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Resûllah (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: '...Allah için tevazu gösteren kişiyi Allah ancak yüceltir." [303]

[301] İhyâu Ulûmi'd-dîn IV, s. 128.
[302] İhyâu Ulûmi'd-dîn IV, s. 128.

Şerh-i Mesnevî'de 8185 numaralı beyitten önceki beyitlerde Allah'ın insanı topraktan yarattığından bahsedilmekle birlikte, alçak gönüllü olmakla Allah'ın insanı yükselteceğinden bahsetmektedir. Bu beyitte de topraklığı sıfat edin derken, yine tevazudan bahsedilmektedir.

8. مال مار آمدکه ذروی زهرهاست وان قبول سجدهٔ خاق اژدهاست

"Mal, yılan gibidir ki onda zehirler vardır. Halkın tazimi ve secdesini kabul edişiyse ejderhaya benzer.

Mal, yılandır mansıp ise ondan daha ziyade muzırdır, diye bir hadis-i şerif rivayet edilir ki Hazret-i Mevlâna da ona işaret eylemiştir.

Şeyh Attar (Kuddise Sırruh) hazretleri şöyle bir hikâye naklediyor: 'Horasan'da âlim ve fâdıl bir şeyh vardı. Asrının ulema ve fudalası ona murit olmuşlardı. Bir gün sevenlerinden zengin bir adam; şeyhi, bütün dervişleri ve halifeleriyle birlikte ziyafete davet etti. O da mürtleri ve halifeleri ile birlikte giderken nasılsa bir gurura kapılarak biz kendimizi Cüneyd'e ve Mansur'a benzetiyoruz, lakin bu kadar âlim ve fâdıl kimse onlara derviş olmamıştı. Eğer Cüneyt ve Mansur zamanımızda olsalardı onlar da halifelerimiz gibi rikâbımızda yürümekle iftihar ederlerdi, dedi. Şeyh, bu düşüncede iken önünden giden bir merkep, kuvvetli ve sesli olarak yellenir, onun üzerine şeyh kendinden geçerek atından yıkılır. Onun başına üşüşüp ayıltırlar. Şeyhin aklı başına gelince bir müddet gülmüş, ondan sonra halisane tövbe ve istiğfar etmiştir. Sebebini sormaları üzerine, kemal-i insaf ile gururunu itiraf etmiş ve benim bu münasebetsiz düşüncemin cevabı merkebin hartası oldu, demiş." (IX, 8502)

Hadisin Tercümesi:

"Malın zekâtını vermeyen kimseye, malı kıyamet günü gözünün üstünde iki siyah ben olan başı kel zehirli erkek ejderha olup boynuna sarılacak ve ona: İşte ben senin biriktirdiğin malınım, işte ben senin biriktirmiş olduğun malınım (diye azap edecektir)!"[304]

9. ماه با احمد اشارت بین شود ناز ابراهیم را نسرین شود

"Ay, Hazret-i Ahmed Aleyhisselamın işaretini görür ve ortasından ikiye ayrılır. Ateş İbrahim Aleyhisselama karşı gülistan olur.

---

[303] Hadislerle İslam III, 329.
[304] Gümüşhânevî, a.g.e., s. 154.

Bi'sedi Muahammediyenin sekizinci senesi zilhiccesi içinde ve Ay'ın bedri tam halinde bulunduğu bir gecede Mina'da Resûl-i Ekrem'den kameri ikiye ayırmasını istediler. Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz mübarek parmağıyla işaret buyrulunca kamer ikiye ayrıldı. Bir müddet öyle durduktan sonra yavaş yavaş birleşti. Bu hadise Kur'an'da:

اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ (١)[305]

Yani: 'Kıyamet yaklaştı ve kamer iki parça oldu.' âyetinde beyan buyrulmuştur. Bazı müfessirler buradaki enşakka kelimesine 'Kıyamette Ay iki parça olacaktır.' manasını vermişlerdir. Lakin beyhude külfet etmişlerdir. Bunun sıhhat-ı vukuuna en sağlam delil, bu âyet Mekke'de okunduğu, mümin ve müşrik tarafından duyulduğu zaman, müşriklerden hiçbirinin böyle bir şey olmadı dememiş olmalarıdır. Eğer inşikâk hadisesi vuku bulmasaydı Resûlullah'ı tekzip etmeye haris olan Mekke müşrikleri acaba neler söylemez ve neler yapmazlardı? Hazret-i İbrahim de Nemrud'un emriyle ateşe atılmış, fakat ateş:

قُلْنَا يَا نَارُ كُونِى بَرْدًا وَسَلَامًا عَلٰى اِبْرٰهِيمَ (٦٩)[306]

Yani: 'Ey ateş, İbrahim'e serin ve selamet ol!' Emr-i İlahîsini işitmiş ve anlamış ve gül bahçesi halini almıştı.

İşte bunların hepsi cemadatın kendine mahsus bir hayatı ve şuuru olduğuna delalet eder." (IX, 8726)

Hadisin Metni:

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ انْشَقَّ الْقَمَرُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ شِقَّتَيْنِ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ اشْهَدُوا.

Hadisin Tercümesi:

Abdullah b. Mes'ûd (R.A.)'tan gelen bir rivayette şöyle demiştir: Resulullah (S.A.V.) zamanında Ay ikiye bölündü de Nebî (S.A.V.), "Şahit olunuz!" buyurdu.[307]

10. خفتهٔ بیدار باید پیش ما تا به بیداری ببیند خوابها

"Bizim indimizde uyurken uyanık kimse lazımdır ki uyanıkken rüyalar görsün.

[305] Kamer, 1.
[306] Enbiyâ, 69.
[307] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi VII, s. 235.

Enbiya ve evliya hazaratı, öyle kimseler ister ki dünyaya karşı uykuda ve âhirete karşı uyanık bulunsun. Bundan maksat, onların dünya işlerini külliyen terk etmeleri değildir. Dünyevi vazifelerini ifa ederlerken bile, âhireti unutmamalarıdır. Öyleleri uyanıkken de bazılarınca ancak rüyada görülebilecek şeyleri, mesela misal ve birzah âlemlerini müşahede edebilirler. Resûlullah (S.A.V.) Efendimiz: 'Benim gözlerim uyur, kalbim uyumaz.' buyurmuştur. Keza başka bir hadiste: 'İnsanlar uykudadır, öldükleri vakit uyanırlar' denilmiştir. Yani 'Ölmeden ve ecel gelmeden evvel ölün.' emrine ittiba ederek şu mevhum varlıklarından geçmiş olanlar, uyku ve gaflet âlemi olan dünyada uyanmış bulunanlardır." (IX, 8820)

Hadisin Metni:

وَعَنْهَا قَالَتْ: مَا كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَزِيدُ فِي رَمَضَانَ وَلاَ فِي غَيْرِهِ عَلَى إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً: يُصَلِّي أَرْبَعاً فَلاَ تَسْأَلْ عَنْ حُسْنِهِنَّ وَطُولِهِنَّ، ثُمَّ يُصَلِّي أَرْبعاً فَلاَ تَسْأَلْ عَنْ حُسْنِهِنَّ وَطُولِهِنَّ ثُمَّ يُصَلِّي ثَلاَثاً. فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ أَتَنَامُ قَبْلَ أَنْ تُوتِرَ؟ فَقَالَ: "يَا عَائِشَةُ إِنَّ عَيْنَيَّ تَنَامَانِ وَلاَ يَنَامُ قَلْبِي" مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

Hadisin Tercümesi:

"Aişe'den (R.A.) rivayet ettiğine göre o, şöyle demiştir: Allah Resûlü (S.A.V.) ne ramazan ayında ve ne de diğer aylarda on bir rekâttan fazla gece namazı kılmazdı. Dört rekât kılardı ki bunların güzelliğini ve uzunluğunu sorma! Sonra dört rekât daha kılardı, onların da güzelliğini ve uzunluğunu sorma! Ondan sonra da üç rekât kılardı. Bunun üzerine: 'Ya Resûlullah, vitir namazını kılmadan evvel uyuyor musunuz?' diye sordum. 'Ya Âişe, gözlerim uyusa, kalbim uyumuyor.' buyurdu."[308]

11. آخرون السابقون باش ای ظریف بر شجر سابق بود میوهٔ طریف

"Ey zarif kimse! Geride gibi görünen ilerilerden ol. Nitekim taze meyve ağaçtan evveldir.

Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz: 'Biz zaman itibarıyla sona kalmışız, fakat manevi mevki ve mertebe itibarıyla öne geçmiş olanlarız.' buyurmuştur. Evet, Zat-ı Akdes-i Nebevi peygamberlerin en sonu olmakla beraber, kurb-i İlahî'de olanların en ileriye gitmiş olanıdır. Yani Hâtemü'l Enbiya fakat resullerin en efdalidir. Kendisi öyle olduğu gibi ümmet-i merhumesi de hayru'l ümem, yani ümmetlerin en hayırlısıdır. Bu, son gibi görünüşle beraber ilk oluş meyve çkirdeğinin dikilmesiyle ağacın yetişmesine

[308] Riyâzü's Sâlihîn II, s. 431-432.

ve yemiş vermesine benzer. Görünüşte ağaç evvel, meyve sonra ise de hakikatte meyve, yani çekirdek evvel, ağaç sonradır.” (IX, 8834)

Hadisin Tercümesi:

“… Ebu Hüreyre (R.A)'tan. Resûlullah (S.A.V.): ‘Bizler, ehl-i kitaba göre, en sonda gelenleriz. Kıyamet gününde ise en başta gelecek olanlarız.’ buyurmuşlardır.”[309]

Ağacın olması için o meyvenin tohumu gereklidir. Bu yüzden beyitte, meyve ağaçtan evveldir denilmiş. Geride görünen ileride ol derken de Hz. Peygamber'in son peygamber olduğunu akla getirmektedir. Bu nedenle “… Ebu Hüreyre (R.A)'tan. Resûlullah (S.A.V.): ‘Bizler, ehl-i kitaba göre, en sonda gelenleriz. Kıyamet gününde ise en başta gelecek olanlarız’ buyurmuşlardır.”[310] hadisi verilmiştir.

12. گرنباشی نامدار اندر بلاد کم نهٔ والله اعلم بالر شاد

“Eğer memleketlerde meşhur değilsen merak etme, kaybolmazsın. Doğruyu en iyi bilen Allah'tır.

Şöhretin afet olduğu bir hadis-i şerifte beyan buyrulmuştur. Onun için ehlullahın çoğu, o afetten kurtulmak maksadıyla gizlemeyi ihtiyar etmişlerdir.” (IX, 8838)

Hadisin Tercümesi:

“Cündüp b. Abdullah b. Süfyân'ın (R.A.) şöyle rivayet edilmiştir: Hz. Peygamber (S.A.V.) buyurdu ki: Kim duyulsun diye iyilik yaparsa Allah (onun niyetini herkese) duyurur. Kim, gösteriş için iyilik yaparsa Allah da (onun bu riyakârlığını herkese) gösterir.”[311]

Hadisin Metni:

وَعَنْ اِبْنِ عمَرَ رَضِىَ الله عَنْهُمَا قَالَ: (قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ لَبِسَ ثَوْبَ شُهْرَةٍ أَلْبَسَهُ اللهُ ثَوْبَ مَذَلَّةٍ، وفى رواية: أَلْبَسَهُ اللهُ أَيَّاهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ أَلْهَبَ فِيهِ النَّارَ.) أَخْرَجَ الرواية الْأولَى أبو داود، والثانية رزين. "ثَوْبُ الشَّهْرَةِ" هو الذى إذا لبسه الْإِنْسَان افتضح به اشتحر بين الناس، والمراد به مالا يحبوز للرجال لبسه شرعاً ولا عرفاً.

Hadisin Tercümesi:

“Hz. İbn-i Ömer Radıyallahu Anhüma anlatıyor: Resûlullah Aleyhisselatü Vesselam buyurdular ki: ‘Kim şöhret elbisesi giyerse, Allah ona zillet elbisesi giydirir.’ Bir

[309] Yardım, a.g.e., s. 165.
[310] Yardım, a.g.e., s. 165.
[311] Riyâzü's Sâlihîn III, s. 205.

rivayette de şöyle demiştir: '…Kıyamet günü Allah ona onun aynısını giydirir, sonra içinde ateşi tutuşturur."[312]

Şöhretin insanı felakete götürdüğü hadis-i şerifte belirtildiği üzere beyitte de bunun üzerinde durulmuştur. Eğer memlekette meşhur değilsen merak etme kaybolmazsın derken; şöhretin getirdiği düşüncelerle insan yolunu kaybedebilir, bu da o kişi için afet olur.

13. چون دبیر ستان صوفی زانویست حل مشکل را دو زانو جادویست

"Nasıl ki sufinin mektebi ve dersanesi de dizdir. Müşkil halletmek hususunda iki diz, adeta sihirbazdır.

Tasavvuf erbabı, bir mesele halinde diz çöker ve dizlerine doğru eğilip kalbine teveccüh eder. O teveccüh esnasında kalbine her ne ilham olursa onunla amel eyler. Şu halde iki diz, ehl-i tasavvuf için sihr-i helal yapan bir sihirbaz olur.

Sihr-i helal; yani haram değil, helal olan sihir diyenlere sihir gibi tesir eden söz demektir. Nitekim hadis-i şerifte: 'Söz vardır ki insana sihir gibi tesir eder.' buyrulmuştur." (IX, 8879)

Hadisin Metni:

"Beyanda sihir vardır."[313]

Hadisin Metni:

"Kim, kelamı kullanma sanatını, insanların kalbini (istediği istikamete) meylettirmek maksadıyla öğrenirse Allah, Kıyamet günü, onun ne farz ne de nafile hiçbir hayrını kabul etmez."[314]

Müşkil halletmek hususunda sufinin iki dizi adeta sihirbazdır derken, sufilerin çok konuşmadıkları anlatılır ki onların da dilleri hâl ve hareketleridir. Böylelikle beyanda sihir vardır hadisiyle, sufinin iki dizinin sihirbaz olması benzemektedir.

14. اندرین گفتن بدند و موج تیز پرسر کنعان زد و شد ریز ریز

"Onlar böyle konuşurlarken, şiddetli bir dalga gelip Kenan'ın başına vurup onu param parça etti.

[312] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XV, s. 62.
[313] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XVI, s.385.
[314] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XVI, s.385.

Bir hadis-i şerifte: ‘Benim şeriatım Nuh'un gemisine benzer. Her kim ona tutunursa kurtulur ve her kim ondan ayrılırsa boğulur.’ buyrulmuştur.

Kenan'ın, babasının gemisine binmediği için boğulduğu gibi İslamiyet gemisinden ayrılanlar da dalalet dalgaları arasında boğulacaklardır.” (IX, 9032)

Hadisin Tercümesi:

“Ben Resûlullah (S.A.V.)'in ‘Ehl-i beytim aynen Nuh'un gemisine benzer. O gemiye binen kurtuldu, geride kalan da boğuldu gitti.’ dediğini işittim.”[315]

15. ورنیم راضی بود آن هم زیان پس چه چاره باشدم اندر میان

“Eğer kazaya rıza göstermezsen o da bana zarar verir. O halde ikisinin arasında bana çare nedir?

Evet, küfre rıza göstermek küfürdür ve Cenab-ı Hakk buyurmuştur ki: ‘Her kim benim nimetlerime şükretmezse, verdiğim belaya sabretmezse, kazama, yani verdiğim hükme razı olmazsa kendisine benden başka Rab arasın.’ Hadisleri vardır. Sureta bu iki hadis bir birini nakz eder gibi görünür. Çünkü küfrün de imanın da halikı Allah'tır. Nitekim:

لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ [316]

Yani: ‘Habibim de ki: Her şeyi yaratan Allah'tır.’ âyeti ve emsali âyetler buna sarahaten göstermektedir. Diğer taraftan, ‘Küfre rıza küfürdür.” (IX, 9068)

Hadisin Metni:

" مَنْ لَمْ يَرْضَ بِقَضَائِي وَقَدَرِي فَلْيَلْتَمِسْ رَبًّا سِوَايَ" (رواه البيهقي وابن النجار عن أنس رضي الله عنه.)

Hadisin Tercümesi:

“Kaza ve kaderime razı olmayan adam kendisine benden başka Rab arasın.”[317]

9066 ve 9068 numaralı beyitlerde de aynı hadisten bahsedilmektedir.

[315] Yardım, a.g.e., s. 166.
[316] En'âm, 102/
[317] İlahi Hadisler, s. 37.

16. وصف مطلوبی چو ضد طالبیست وحی و برق نور سرندۀ نبیست

“Allah'ın matlubu ve mahbubu olmak, talibi bulunmanın zıddı olduğu için vahiy ve nur şimşeği Resûlullah'ı yakardı.

Buhâri'de Hazret-i Âişe (Radıyallahu Anha ve An Ebiha)'nın şöyle dediği rivayet edilmiştir: ‘Hâris bin Hişam: Ya Resûlullah! Sana vahiy nasıl geliyor diye sordu. Peygamber Efendimiz buyurdu ki: Bazen çan sesi gibi gelir. O türlüsü bana şiddetli olur. Melek benden vahyi keser, ben onun dediğini hıfzetmiş olurum. Bazen de melek bana insan suretinde görünür ve bana sarahaten söyler.’

Resûlullah Efendimiz, birinci suretteki vahiyde çok zahmet çekerdi. Adeta kendinden geçer ve kış günlerinde terlerdi. İkinci şekilde onlar olmazdı. Hazret-i Mevlâna'nın ‘Vahiy şimşeği Resûlullah'ı yakardı.’ demesi birinci şekle işarettir.” (IX, 9092)

Hadisin Metni:

عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ المُؤْمِنِينَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ الْحَارِثَ بْنَ هِشَامٍ سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! كَيْفَ يَأْتِيكَ الْوَحْيُ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "أَحْيَانًا يَأْتِينِي مِثْلَ صَلْصَلَةِ الْجَرَسِ وَهُوَ أَشَدُّهُ عَلَيَّ فَيُفْصَمُ عَنِّي وَقَدْ وَعَيْتُ عَنْهُ مَا قَالَ، وَأَحْيَانًا يَتَمَثَّلُ لِيَ الْمَلَكُ رَجُلاً فَيُكَلِّمُنِي فَأَعِي مَا يَقُولُ.

Hadisin Tercümesi:

“Müminlerin annesi Hz. Aişe'den (R.A.) nakledildiğine göre, Hâris b. Hişâm (R.A.) Allah Resûlüne (S.A.V.) ‘Ya Resûlullah, sana vahiy nasıl geliyor?’ diye sordu. Allah Resûlü (S.A.V.) şöyle buyurdu: ‘Bazen zil/çan sesi gibi geliyor ki bana en ağır geleni de budur. (Uğultu) kesildiğinde (vahyin bana) söylediklerini tam olarak kavramış ve ezberlemiş oluyorum. Bazen de melek bana insan şeklinde görünüyor, benimle konuşuyor ve ben de onun dediklerini kavramış ve ezberlemiş oluyorum.” [318]

Mesnevî'de vahiy ve nur şimşeği Resûlullah'ı yakardı derken, Efendimiz (S.A.V.)'e bazen vahyin zil/çan sesi gibi geldiği hadis-i şerfînin bir parçasına hatırlatma yapılmıştır.

17. گرچه الت نیستت تو می طلب نیست آلت حاجت اندر راه رب

“Aletin yoksa- yani Allah'a yaklaşmak için vesile olacak tat ve ibadette bulunmamışsan da- yine talepten geri durma. Allah yolunda alete ihtiyaç yoktur.

[318] Hadislerle İslam I, 837.

Bir hadis-i şerifte: ‘Cenab-ı Hakk, sizin suretlerinize ve amellerinize bakmaz, belki kalplerinize ve niyetlerinize nazar eder.’ buyrulmuştur.” (IX, 9145)

Hadisin Metni:

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَبْدِ الرَّحْمَانِ بْنِ صَخْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:« إِنَّ اللهَ لاَ يَنْظُرُ إِلَى أَجْسَامِكُمْ، وَلاَ إِلَى صُوَرِكُمْ وَلٰكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ» رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

Hadisin Tercümesi:

“Ebû Hüreyre Abdurrahmân b. Sahr'dan (R.A.) rivayet edildiğine göre (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: ‘Allah, sizin cüsselerinize ve şekillerinize değil, kalplerinize ve amellerinize bakar.”[319]

18. بی زره باقی و رخجی روزیش می نیابد با همه پروزیش

“O kadar yüceliğe sahipken zırh yapmadıkça, yani çekmedikçe rızkı gelmiyordu.

Tefsir-i Medârik'te yazılıdır ki: Davut Aleyhisselam her gün tebdil-i kıyafet ederek halk arasında dolaşır ve ‘Davut nasıl bir adamdır, memnun musunuz?’ diye sorardı. Cenab-ı Hakk iki meleği insan suretinde gönderdi. Davut onlara da sorunca: ‘Davut çok iyi bir adamdır, fakat beytülmal yemese ve ehl-i iyâline yedirmese!’ dediler. Bunun üzerine Cenab-ı Hakk'tan kendisine beytülmaldan müstağni bırakacak bir sebep halk etmesini istedi ve kendisine zırh yapması talim olundu. Buhâri'de Ebû Hureyre'den rivayet olunan: ‘Hiçbir kimse elinin emeğiyle yediği yemekten daha hayırlı bir yemek yememiştir. Allah'ın peygamberi olan Davut Aleyhisselam da hükümdar olduğu halde elinin emeğiyle kazandığından yerdi.’ hadisi de tefsirdeki rivayeti teyit etmektedir.” (IX, 9176)

Hadisin Metni:

وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "كَانَ دَاوُدُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ لاَ يَأْكُلُ إِلاَّ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ " رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

Hadisin Tercümesi:

“Ebû Hüreyre'den (R.A.) rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (S.A.V.) şöyle demiştir: Davud (A.S.), elinin emeğinden başka bir şey yemezdi.”[320]

Hadisin Tercümesi:

[319] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 31.
[320] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 495.

“Hiç kimse, eliyle kazandığından daha hayırlı bir taam yememiştir. Allah'ın nebisi Davud Aleyhisselam, elinin emeğini yerdi.”[321]

Zırh yaparak geçinen, Davud (A.S.)'dır beyitte de Davud (A.S.)'dan bahsedilmektedir. Bu beyitte, Hz.Davud'un elinin emeğini yediğiyle alakalı hadise işaret edilmiştir.

19. او نگردد گرمتر از گفتشان جان طاق او نگردد جفتشان

“O, onların sözleriyle daha ziyade şevk peyda etmez. Onun tek olan ruhu, o sözlerin yahut onu söyleyenlerin çifti olamaz.

Ve onları tasdik etmez. Şeyh Sa'dî (K.S.) Gülistân'ında der ki: ‘Büyük bir zatı mecliste yüzüne karşı birçok methettiler. O zat, bunları dinledikten sonra başını kaldırdı ve nasıl bir adam olduğumu ben bilirim, diyerek methedenlerin senasına ehemniyet vermedi.” (IX, 9216)

Hadisin Metni:

وَعَن هَمَّامِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنِ الْمِقْدَادِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلاً جَعَلَ لَمْدَحُ عُثْمَانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، فَعَمِدَ الْمِقْدَادُ، فَجَثَا عَلَى رُكْبَتَيْهِ، فَجَعَلَ يَحْثُو فِي وَجْهِهِ الْحَصْبَاءَ، فَقَالَ لَهُ عُثْمَانُ: مَا شَأْنُكَ؟ فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: « إِذَا رَأَيْتُمُ الْمَدَّاحِينَ، فَاحْثُوا فِى وَجُوهِهِمُ التُّرَابَ» رَوَاهُ مُسْلِمٌ

Hadisin Tercümesi:

“Hemmâm b. Hâris'in, Mikdâd'dan (R.A.) rivayet ettiğine göre bir gün bir adam Hz. Osman'ı övmeye başlayınca orada bulunan Mikdâd, diz çökerek öven kişinin yüzüne ufacık taşları atmaya başladı. Bunun üzerine Hz. Osman: Ne yapıyorsun, deyince o da: Resûlullah, ‘İnsanları övüp duranları gördüğünüz zaman yüzlerine toprak saçın.’ buyurdu, dedi.”[322]

A. 3. 4. X. Ciltte Telmih Edilen Hadisler

1. ای بسا قاضئ خبرنيك خو از گلو وز شومئ او زردرو

“Ne kadar âlim ve iyi huylu kadı vardı ki boğaz uğursuzluğundan yüzü sararmıştır.

[321] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi VI, s. 401.
[322] Riyâzü's Sâlihîn III. s. 327.

Yani âlim ve evvelce güzel ahlak sahibi olan bir kadı, rüşvet alınca Allah'ın lanetine uğrar. Çünkü Hazret-i Peygamber: ‘Allah, rüşveti verene de, alana da, vasıta olana da lânet etsin.’ buyurmuştur. Sonra, rüşvet alan bir kâdı yahut bir memur halk arasında da hürmetini kaybeder ve günün birinde rüşveti meydana çıkar, taht-ı muhakemeye alınır, korkusundan yüzü sapsarı olur.” (X, 9394)

Hadisin Metni:

عَنْ أَبِی هُرَیْرَةَ قَالَ: لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ اَلرَّاشِی وَالْمُرْتَشِی فِی الْحُکْمِ.

Hadisin Tercümesi:

“Ebû Hüreyre şöyle demiştir: ‘Resûlullah (S.A.V.) mahkemede görüşülecek bir konu/dava için rüşvet verene de alana da lanet etmiştir.”[323]

Beyitte âlim ve kadıların boğaz uğursuzluğundan bahsedilmesiyle, rüşvet almak anlatılmıştır. Bununla alakalı olarak, Hz. Peygamber'in rüşvet alana da verene de lanet ettiği hadisini hatırlatmaktadır.

2. چون بیارایند روزِ حشر تخت خود شفیعِ ما تُوِی آن روزِ سخت

“Mahşer gününde Allah'ın hükm-i tahtı kurulup tezyin edilince o meşakkatli günde bizim şefaatçimiz sensin.

Şefaat: Bir kimsenin yaptığı bir kabahatin affını istemektir. Cenab-ı Hakk:

مَنْ ذَا الَّذِی یَشْفَعُ عِنْدَهٗٓ اِلَّا بِاِذْنِهٖ[324]

Yani: ‘Allah'ın izni olmayınca onun indinde kim şefaat edebilir?’ buyurmakla beraber enbiya, evliya ve sülehânın şefaat etmelerine izin verecektir. Ashâb-ı kirâmından Abdullah bin Cud'â şu hadisi rivayet etmiştir: ‘Ümmetimden salih bir kimsenin şefaatiyle –efradı pek çok bulunan– Temim kabilesinden fazla Müslüman cennete girecektir.’

Ebû Saîd el Hudrî şu hadisi rivayet etmiştir: ‘Ümmetimden öyle kimseler vardır ki cennete girmeleri için kabilelere şefaat edeceklerdir. Öyleleri vardır ki bir kabileye şefaat edecektir. Öyleleri vardır ki bir kişiye şefaat edecektir.’ Yine Hazret-i Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz buyurmuştur ki: ‘Ümmetin sülehâsı benim şefaatime muhtaç olmazlar. Hatta onlar başkalarına şefaat ederler.’ Yine Aleyhisselatü Vesselam Hazretleri buyurmuştur ki: ‘Benim şefaatim, ümmetimden büyük günah

[323] Hadislerle İslam V, s. 193.
[324] Bakara, 255.

işlemiş olanlar içindir.' İbn-i Abbâs, Câbir, Enes, Ebû'd-Derda bu hadisin râvileridir. Cenab-ı Hakk, cümlemizi nâil-i şefaat olacak kimselerden eylesin. Âmin." (X, 9475)

Hadisin Metni:

وَعَنْ أَبِى سَعِيدْ رَضِىَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: (قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنَّ مِنْ أُمَّتِى مَنْ يَشْفَعُ فِى الْفَئَامِ مِنَ النَّاسِ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَشْفَعُ فِى الْقَبِيلَةِ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَشْفَعُ فِى الْعُصْبَةِ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَشْفَعُ فِى الْوَاحِدِ حَتّىٰ يَدْخُلُوا الْجَنَّةَ.) أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِى.

Hadisin Tercümesi:

"Ebu Sa'îd Radıyallahu Anh anlatıyor: Resûlullah Aleyhisselatü Vesselam buyurdu ki: 'Ümmetimden (âlim, şehit, sâlih) bazıları var; bir(çok kabilelere şamil bir) cemaate şefaat eder, bazıları var bir kabileye şefaat eder; bazıları var bir bölüğe şefaat eder; bazıları da tek bir ferde şefaat eder ve cennete girmelerini sağlar."[325]

Hadisin Metni:

وَزَادَ رِزِينَ: (وَإِنَّمَا شَفَاعَتِى فِى أَهْلِ الْكَبَائِرِ مِنْ أُمَّتِى، وَإِنَّهُ لَيُؤْمَرُ بِرَجُلٍ إِلَى النَّارِ فَيَمُرُّ بِرَجُلٍ قَدْ سَقَاهُ شَرْبَةَ مَاءٍ عَلَى ظَمَإٍ فَيَعْرِفُهُ فَيَقُولُ: أَلاَ تَشْفَعُ لِى؟ فَيَقُولُ: مَنْ أَنْتَ؟ أَلَسْتُ أَنَا سَقَيْتُكَ الْمَاءَ يَوْمَ كَذَا وكَذَا؟ فَيَعْرِفُهُ. فَيَشْفَعَ لَهُ فَيُرَدَّ مِنَ النَّارِ إِلَى الْجَنَّةِ.) أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِى.

Hadisin Tercümesi:

"Rezin şunu ilave etmiştir: 'Şefaatim, ümmetimden büyük günah işleyenler içindir. Bir adamın ateşe atılması için emir verilir. Giderken, (dünyada) susadığı zaman su vermiş olduğu adama rastlar, onu tanır ve ona: 'Benim için şefaat etmeyecek misin?' der. Adam: 'Sen de kimsin, diye sorunca: Ben sana falan falan gün su içirmedim mi?' der. Öbürü bunu tanır ve (Allah nezdinde) onun lehinde şefaatte bulunur. Adam da böylece geri çevrilir ve cennete gider."[326]

9475, 9478, 9479, 9480 numaralı beyitlerde Peygamber Efendimiz (S.A.V)'in kıyamette şefaat edeceğinden bahsedilir.

3. حسن ظنست و امیدی خوشترا که ترا گوید بهردم برترا

"Sen de bir hüsn-i zan ve hoş bir ümit vardır ki onlar sana daima yüksel demektedirler.

Bir Müslüman için Allah'a hüsn-i zannetmek ve ondan ümitvar olmak lazımdır. Yani muradını vereceğini ve günahlarını affedeceğini ummak gerektir. Çünkü bir hadis-

[325]Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XIII, s. 81.
[326] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XIII, s. 81-82.

i kutside: ‘Ben kulumun zannına göreyim, bana karşı ne zannederse onu yaparım.’ buyrulmuştur.” (X, 9559)

Hadisin Metni:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَقُولُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ:" أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي، وَأَنَامَعَ عَبْدِي إِذَا ذَكَرَنِي" (رواه البخاري، ومسلم)

Hadisin Tercümesi:

“Ebû Hüreyre (R.A.)'tan rivayete göre Resûl-i Ekrem (S.A.V.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: Aziz ve Celil olan Allah buyurdu ki: ‘Ben kulumun zannına (itikadına) göreyim. Beni zikrettiği yerde ben onunlayım. (Rahmetim, tevfik ve inayetim onunla beraberdir.)”[327]

4. غرة المسكين احاذره انا انقلى يا نفس سافر للغنا

“Ben meskene aldanmaktan –yani ona bağlanıp kalmaktan- çekinirim. Ey nefis, intikâl et ve zenginleşmek için sefere çık, derim.

Sefer ve seyahatte menfaat ve ibret vardır. Onun için Kur'an'da ve sure-i Neml'de:

قُلْ سِيرُوا فِى الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ (٦٩)[328]

Yani: ‘Habibim! De ki: Yeryüzünde gezin, (dolaşın) da günahkârların sonu nice olmuştur görün.’ buyrulduğu gibi hadis-i şerifte de: ‘Sefere çıkın, sıhhat bulur ve kazanmış olursunuz.’ denilmiştir.

Dekûkî'nin bahsetmiş olduğu zenginlik; gınayı kalbi, yani göz tokluğudur. Nitekim Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz: ‘Zenginlik mal çokluğu ile değildir. Hakiki gına, nefsin gınasıdır.’ buyurmuştur.” (X, 9620)

Hadisin Metni:

سَافِرُوا تَصِحُّوا وَتُرْزُقُوا

Hadisin Tercümesi:

“Sefere çıkın ki sıhhat bulasınız, rızkınız arta!”[329]

[327] İlahi Hadisler, s. 16.
[328] Neml, 69.

5. این که گفتم این بقدر فهم تست مردم اندر حسرت فهم درست

"Şu söylediğim senin anlayacağın derecededir. Doğru anlayan kimselerin hasretiyle ölüyorum.

Cenab-ı Pîr Mesnevî'nin beşinci cildinde 'Kime söyleyeyim, kalbi diri bir zat nerede, hayat suyu tarafına koşan bir kimse hani?' buyurur. Evliyaullah hazaratının, söylediklerinden daha yükseklerini söylemeyişleri onları anlayacak kimse bulamadıklarındandır. Onun için 'İnsanlara akıllarının ereceği derecede söz söyleyin.' hadisine ittiba ederler ve muhataplarının hazmedebileceği kadar söylerler. Acaba bu anlayış eksikliği neden ileri geliyor?" (X, 9789)

Hadisin Tercümesi:

"Bize, insanlarla akılları miktarınca konuşmamız emredildi."[330]

İnsanlara akılları derecesinde konuşmanın gerekliliği beyitte belirtilmiştir ve bununla ilgili hadise işaret edilmiştir.

6. از دهانت نطق فهمت را برد گوش چون ریکست فهمت را خورد

"Ağzından çıkan söz anlayışı götürür, kulak ise kum gibidir ki su misali olan anlayışını içer.

Cenab-ı Pîr, cesedi bir tesitiye, anlayışı da suya benzetmiş. O testinin beş duyudan ibaret beş deliği bulunduğunu söylemişti. Bu beyitte o beş delikten biri ağızdır ki oradan çıkan sözler, senin fehmini ve idrakini izale eder, hele manasız sözlere kulak veriş, anlayış ve kavrayışı azaltır diyor. Manasız ve faydasız sözlere malayani derler. Malayaniyi terk etmek, beyhude yere çene çalmayı bırakmak, bir Müslüman'ın dini güzelliğindendir.' diye bir hadis-i şerif de bize faydasız sözlerden uzak kalmayı tenbih etmektir." (X, 9793)

Hadisin Metni:

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: مِنْ حُسْنِ إِسْلاَمِ الْمَرْءِ تَرْكُهُ مَا لاَ يَعْنِيهِ.

Hadisin Tercümesi:

[329] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi VIII, s. 15.
[330] Gölpınarlı, a.g.e., s. 70.

Ebû Hüreyre'nin naklettiğine göre, Resûlullah (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: ‘Malayaniyi (faydasız söz ve lüzumsuz işleri) terk etmesi, kişinin iyi Müslüman oluşundandır.” [331]

Ağzından çıkan her söz anlayışını götürmesinden bahsedilmesiyle çok ve gereksiz konuşmasının zararı üzerinde durulur. Gereksiz konuşmanın, insanın zararına olduğuyla alakalı, hadis-i şerifte malayaniyi terk etmek şeklinde belirtilmiştir. Böylelikle lüzumsuz her türlü işin terk edilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

7. پر نکهدار و چنین شهوت مران تا پرمیلت برد سوی جنان

“Kanadını muhafaza et ve böyle şehvetperest olma ki meyl kanadın seni cennete götürsün.

Bir kimşe âşık olsa iffetini muhafaza ve muhabbetini ketmetse sonra da şehit olarak ölür’ diye bir hadis rivayet ederler. İşte Hazret-i Mevlâna'nın ‘Meyl kanadın seni cennete götürsün.’ demesi de buna işarettir.” (X, 9828)

Hadisin Metni:

مَنْ عَشِقَ فَعَفَّ فَكَتَمَ فَمَاتَ فَهُوَ شَهِيدٌ

Hadisin Tercümesi:

“Âşık olup iffetinden dolayı bunu gizleyerek akabinde ölen kimse şehittir.”[332]

“Hâkim'in Târih'inde Süveyd yolu ile İbn Abbâs'tan gelen bir rivayettir.”[333]

8. بچه بیرون آر آز بیضهٔ نماز سر مزن چون مرغ بی تعظیم و ساز

“Namaz yumurtasından civcivi çıkaragör. Dane toplayan kuş gibi tazimsiz ve tadilsiz başını yere koyup kaldırma!

Hazret-i Mevlâna, namazı yumurtaya teşbih ile ondan civciv çıkarılmasını yani; huzû ve huşû ile eda edilerek vaat edilen felahın bulunmasını tavsiye ediyor. Kur'an-ı Kerim'de:

قَدْ اَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَۙ (1) اَلَّذِينَ هُمْ فِى صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَۙ (2) [334]

[331] Hadislerle İslam III, 558-559.
[332] İhyâu Ulûmi'd-dîn III, s. 235.
[333] İhyâu Ulûmi'd-dîn III, s. 235.
[334] Mü'minûn, 1-2.

Yani: ‘Namazlarında huzû ve huşûa riayet eyleyen müminler muhakkak felah bulmuşlardır.’ buyrulmuştur.

Tefsir-i Hüseynî'de deniliyor ki: Risaletpenah Efendimiz namaz esnasında semaya nazar buyururdu. Bu âyet nazil olunca secde yerine bakmaya başladı. Onun için kıyamda iken secde yerine bakmak lazımdır. Denilmiştri ki namaz kılanın huşûu namazda sadece Allah ile meşgul olması, sağınd ve solunda cemaatten kim olduğunun dahi farkına varmamasıdır. Bahr'ul-hakâyık'ta yazılmıştır ki zahiri huşû, namaz kılanın başını öne eğmesi, etrafına bakmaktan sakınması, sağ elini sol elinin üstüne koyması ve kıraati huzur-ı kalp ile okumasıdır. Bâtınî huşû ise kalbinden Allah'tan gayrı her şeyi çıkarması ve İlahî tecellilere müstağrak olmasıdır. Nitekim Peygamber-i Zişan Efendimiz: ‘Namaz müminlerin miracıdır.’ buyurmuşlardır. Süleyman Çelebi Mevlid'inde ne güzel söyler:

Sen ki Miraç eyleyip ettin niyaz;

Ümmetin miracını kıldım namaz…

Cenab-ı Hakk, Habib-i Edibinin Miraç'taki halini:

مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغٰى [335]

Yani: ‘Peygamberin gözü etrafına kaymadı ve tuğyân etmedi.’ Yani göreceğinden başkasına bakmadı, diye tarif ediyor. Ümmet-i Muhammedin de miracı olan namaz böyle olmalıdır. Keza bir hadis-i şerifte: ‘Allah namaz kılanın karşısındadır.’ buyrulmuştur ki namaz kılan Allah'ın huzurundadır, demektir. Büyük bir zatın karşısında edep ve terbiye ile durulur, etrafa ve tavana bakılmaz. Cenab-ı Hakk ise büyüklerin en büyüğüdür ki bu sıfat-ı celilesi namaza başlanırken Allahüekber diye tasdik ve itiraf ediliyor. Artık o Ekber olan Allah'ın yüce huzurunda nasıl durulmak lazım geldiği düşünülmelidir. Cebrail Aleyhisselam, insan kıyafetinde Peygamberimizin huzuruna gelerek, bazı suallerde bulunduğu sırada ihsan nedir? Diye sormuş, taraf-ı risaletten de: ‘Allah'a onu görüyormuş gibi ibadet etmektir. Sen onu görmüyorsan o seni görür.’ cevabı verilmiştir.

Cenab-ı Pîr'in kuş gibi başını yere koyup kaldırma, demesi de namazı huşû ve huzûa ve tadil-i erkana riayet ederek kıl, demektir. Bir hadis-i şerifte: ‘Hırsızlık cihetiyle nasın en kötüsünü size haber vereyim.’ denilmiş. ‘Ya Resûlullah o kimdir?’

[335] Necm, 17.

diye sorulunca da: ‘Namazdan çalandır.’ cevabı verilmiş. ‘Namazdan nasıl çalınır?’ diye izahat istenmesi üzerine: ‘Rükûunu ve sücudunu tamamlamamak suretiyle.’ buyrulmuştur. O gibi namaz hırsızları hakkında: ‘Başlarını yere koyarlar, kuyruklarını göğe kaldırırlar da sanki Allah'a ibadet etmiş olurlar.’ beyti söylenmiştir. Yine bir hadiste: ‘Nice namaza duran vardır ki namazdan ona hasıl olan yorgunluktan ve zahmetten başka bir şey değildir.’ buyrulmuştur.” (X, 9865)

Hadisin Metni:

كَمْ مِنْ قَائِمٍ حَظُّهُ مِنْ صَلاتِهِ النَّعَبُ وَالنَصَبَ

Hadisin Tercümesi:

“Nice namaz kılanlar var ki onların namazdan nasibi, yorgunluktan ve zahmetten başka bir şey değildir.”[336]

Dane toplayan kuş gibi tazimsiz ve tadilsiz başını yere koyup kaldırma diyerek, huşû duymadan sadece rükû ve secde yaparak namazı kılmaktan bahsedilmektedir ki bu hâl, insana sadece yorgunluk verir. Burada insan, yiyecek toplayan kuşa benzetilmiştir.

9. گرچه هرقر نی سخن اَری بود لیك گفت سابقان یاری بود

“Vakıa her asırda bir söz söyleyici ve halkı irşat edici vardır, fakat evvelkilerin sözü o zata yardım eder.

Hadis-i şerifte: ‘Her asırda bir sâbık vardır. Ümmetin her asrı içinde bir sabık vardır.’ Buyrulmuş. Böylece, bu ümmetin her asrında bir veliyy-i ekmel bulunacağı haber verilmiştir. O veliyy-i ekmel, lazım gelenlere icab eden sözleri söylemekle beraber, geçmişlerin sözlerinden de nakleder ve o sözler, o zata yardımcı olur. Nasıl ki Kur'an'da geçmiş peygamberlerin sözleri nakledilmiş ve:

وَكُلًّا نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْبَاءِ الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهٖ فُؤَادَكَۚ[337]

Yani: ‘Kalbini tespit ve tatmin için, sana peygamberlerin haberlerinden her çeşidini kıssa olarak anlatıyoruz’ denilmiştir.” (X, 10218)

[336] İhyâu Ulûmi'd-dîn I, s. 436.
[337] Hûd, 120.

Hadisin Tercümesi:

“Abdullah b. Mes'ûd'dan: Resûullah (S.A.V.) şöyle buyurdu: ‘Alah'ın halk içinde, kalpleri Hz. Âdem'in kalbi üzerinde olan üç yüz, kalpleri Hz. Musa'nın kalbi üzerine olan kırk, kalpleri Hz. İbrahim'in kalbi üzerine olan yedi, kalpleri Cebrail (A.S.)'ın kalbi üzerinde olan beş, kalpleri Mikâil (A.S.)'ın kalbi üzerine olan üç, kalbi İsrâfil (A.S.)'ın kalbi üzerine olan bir kulu vardır. Bunlardan tek olanı öldüğünde Allah onun yerine üçlerden, üçlerden biri öldüğünde beşlerden, beşlerden biri öldüğünde yedilerden, yedilerden biri öldüğünde kırklardan, kırklardan biri öldüğünde üç yüzlerden, üç yüzlerden biri öldüğünde de halktan birini yerleştrir. Onların vesilesiyle Allah Teâlâ diriltir, öldürür, yağmur yağdırır, bitkileri bitirir ve belaları defeder…”[338]

10. این هم از تاثیر بیماریست زهر او در جمله اعضا ساریست

“Bunların hepsi, o kalbindeki gaflet hastalığının tesirdir ki onun zehri bütün uzuvlarında sârîdir.

Hadis-i şerifte buyrulmuştur ki: Âdemoğlunun bedeninde bir et parçası vardır. O iyi olunca bütün beden iyidir, bozulunca da bütün beden bozulur. Haberin olsun ki et parçası kalptir.” (X, 10361)

Hadisin Metni:

عَنْ عَامِرٍ قَالَ: سَمِعْتُ النُّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: ”...أَلاَ وَإِنَّ فِى الْجَسَدِ مُضْغَةً إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ، وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ، أَلاَ وَهِيَ الْقَلْبُ.“

Hadisin Tercümesi:

“Âmir'in en-Nu'man b. Beşîr'den işittiğine göre, Allah Resûlü (S.A.V.) şöyle buyurmuştur. ‘…Bilin ki! Vücutta öyle bir et parçası vardır ki o, iyi (doğru düzgün) olursa bütün vücut iyi (doğru düzgün) olur; o bozulursa bütün vücut bozulur. Bilin ki o, kalptir.”[339]

11. دیده و دل هست بینِ اِصْبَعَیْن چون قلم دردستِ کاتب ای حُسَیْن

“Ey Hüseyin! Ey güzelce kimse! Kâtibin elindeki kalem gibi insanın gözü ve gönlü de Allah'ın iki parmağı arasındadır.

---

[338] Ahmet Atlı, Tasavvufta Ricâlu'l-Gayb, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri (Tasavvuf) Anabilim dalı, Ankara 2011, s. 8.
[339] Hadislerle İslam III, s. 55.

Cenab-ı Hakk, mukallibü'l-kulûbdur. Kalpleri istediği gibi çevirir. Onun için Resûl-i Ekrem Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz: ‘Ey kalpleri ve gözleri çeviren Allah! Beni dinin üzerine sabit kıl!’ diye dua buyururdu. Hadis râvisi Enes bin Mâlik (Radıyallahu Anh) diyor ki: ‘Ben, ya Resûlullah! Sana ve getirdiğin din hükümlerine iman ettik. Bizim için âhirette korkar mısın? Diye sordum.’ ‘Âdem evladının kalpleri Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın parmaklarından iki parmak arasındadır. O kalpleri, dilediği gibi çevirir, buyurdu.” (X, 10452)

Hadisin Metni:

وعن أنس رضى الله عنه قال: كانَ رسولُ اللهِ ﷺ يُكْثِرُ أَنْ يَقُولَ: يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِى عَلَى دِينِكَ. فَقُلْتُ: يَارسولَ اللهِ قَدْ آمَنَّا بِكَ وَبِماَ جِئْتَ بِهِ فَهَلْ تَخَافُ عَلَيْنَا؟ قَالَ: نَعَمْ: إن الْقُلُوبَ بَيْنَ إصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ الرَّحْمٰنِ يُقَلِّبُهاَ كَيْفَ يَشاَ. أخرجه الترمذى.

Hadisin Tercümesi

“Hz. Enes Radıyallahu Anh anlatıyor: ‘Resûlullah Aleyhüsselatü Vesselam şu duayı çok yapardı: Ey Kalpleri çeviren Allahım! Kalbimi dinin üzerine sabit kıl!’ (Ben bir gün kendisine): ‘Ey Allah'ın Resûlü! Biz sana ve senin getirdiklerine inandık. Sen bizim hakkımızda korkuyor musun? Dedim.’ Bana şöyle cevap verdi: ‘Evet, kalpler, Rahman'ın iki parmağı arasındadır. Onları istediği gibi çevirir.”[340]

Hadisin Metni:

وَعَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ قَالَ : قُلْتُ لأُمِّ سَلَمَةَ ، رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ، يَا أُمَّ الْمُؤمِنِينَ مَا كَانَ أَكْثَرُ دُعَاءِ رسُول اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إِذَا كَانَ عِنْدَكِ ؟ قَالَتْ : كَانَ أَكْثَرُ دُعَائِهِ : « يا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قلْبِي عَلَى دِينِكَ » رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ ، وَقَالَ حَدِيثٌ حَسَنٌ.

Hadisin Tercümesi:

“Şehr b. Havşeb'den rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: Ben, Ümmü Seleme'ye (R.A.): ‘Ey müminlerin annesi! Resûlullah yanınızda iken en çok hangi duayı yapardı? Diye sordum.’ Ümmü Seleme: ‘Peygamber en çok, ey kalpleri evirip çeviren Allahım! Kalbimi, dinin üzerine sabit kıl, diye dua ederdi.’ cevabını verdi.”[341]

[340] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi X, s. 289.
[341] Riyâzü's Sâlihîn III, s. 87.

A. 3. 5. XI. Ciltte Telmih Edilen Hadisler

1. هم ملك هم عقل حق را اجدى هم دو آدم را معين ساجدى

"Melek de akıl da Hakk'ı bulucudur. Her ikisi de Âdem'e yardımda bulunmuş, her ikisi de Âdem'e secde etmiştir.

Şöyle bir hadis rivayet olunmuştur: Cenab-ı Hakk, kendi nurundan aklı yarattı, sonra ona 'Gel' dedi. Sonra ona 'Git' dedi. Sonra ona 'Sen kimsin?' 'Ben kimim?' dedi. Akıl: 'Sen benim Rabbimsin. Ben senin zayıf bir kulunum.' dedi. Hakk Celle ve Alâ buyurdu ki: 'Ey akıl! Senden daha aziz bir mahluk yaratmadım.' Sonra ateşten nefsi yarattı. Ona 'Gel' dedi. Nefis icabet etmedi. Sonra Cenab-ı Hakk: 'Ben kimim, sen kimsin?' dedi. 'Ben benim, sen sensin.' Sonra onu yüz sene cehennem ateşinden muazzeb kıldı ve yaktı. Sonra ona: 'Ben kimim, sen kimsin?' dedi. Evvelki gibi 'Ben benim, sen sensin.' diye cevap verdi. Sonra Allah ona açlıkla azap etti ve 'Ben kimim, sen kimsin?' dedi. Nefis haber verdi ve dedi ki: 'Sen Rabbimsin ve ben senin zayıf bir kulunum.' Bu sebeple Cenab-ı Hakk ona orucu farz kıldı. Nefis, ateşten olduğu için cehennem azabıyla yola gelmedi, fakat açlık tesiriyle Allah'ın Rübubiyyetini ve kendi kulluğunu itiraf etti. Nitekim ateşe yakılacak bir şey konulmazsa, şiddet ve harareti geçer, nihayet söner. Akıl ise melekler gibi nurdan yaratılmıştı. Onun için melekler gibi Allah'a muti ve halifetullah olan Âdem'e yardımcı ve sacid oldu." (XI, 10865)

Hadisin Metni:

أَوَّلُ مَا خَلَقَ اللهُ الْعَقْلَ فَقَالَ لَهُ أَقْبِلْ فَأَقْبَلَ، ثُم قَالَ لهُ أَدْبِرْ فَأَدْبَرَ ثُمَ قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: وَعِزَّتِى وَجَلَالِى مَا خَلَقْتُ خَلْقًا أَكْرَمَ عَلَيَّ مِنْكَ، بِكَ آخُذُ، وَبِكَ أَعْطِى، وَبِكَ أُثِيبُ وَبِكَ أُعاقِبُ

Hadisin Tercümesi:

"Allahü Teâlâ'nın ilk yarattığı akıldır. Allahü Teâlâ akla: 'Dön bu yana' diye emretti, akıl döndü. 'Dön o yana' diye emretti, yine döndü. Allahü Teâlâ'nın her emrine inkıyâd etti. Sonra Allahü Teâlâ 'İzzet ve celâlim (ululuğum) hakkı için nazarımda senden kıymetli bir şey yaratmadım. Seninle alır, seninle veririm. Seninle mükâfatlandırır, seninle cezalandırırım.' buyurmuştur."[342]

[342] İhyâu Ulûmi'd-dîn I, s. 211.

Akıl, insanı doğruya; nefis ise kötülüklere yönlendirir. Bu iki sınıflandırmada akıl ve meleği Mesnevî'de, Hakk'ı bulucudur şeklinde belirtilmiştir.

2. باغ گفتم نعمت بی کیف را کاصل نعمتهاست و مجمع باغها

"Keyfiyete sığmayan cennet dedim, bağ bahçe dedim. Çünkü orası nimetlerin de aslıdır; bağ ve bahçelerin de toplandığı yerdir.

Cüneyt-i Bağdâdi (Kuddise Sırruh) demiştir ki: 'Allah'ın bir cenneti vardır. Onu velileri için hazırlanmıştır. Orada huriler, köşkler, bal süt gibi şeyler yoktur. Belki orada vech-i ilahîye nazar olunur.' Bir hadis-i kutside salih kullar için hazırlanan cennet nimetleri, 'Gözler görmedik, kulakları işitmedik ve kimsenin hatırına gelmedik.' diye tarif olunmuştur. Hazret-i Mevlâna'nın 'Nimet-i bîkeyf yani nasıllık kaydından azade, buyurması bu münasebetledir." (XI, 11070)

Hadisin Metni:

أَعْدَدْتُ لِعَبادِي الَّذِينَ اَمَنُوا وَعمِلُوا الصَّالِحَاتِ مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ، وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ، وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ (رواه ابن جرير عن أنس.)

Hadisin Tercümesi:

"Enes (R.A.)'tan rivayete göre Resûl-i Ekrem (S.A.V.) Efendimiz Cenab-ı Hakk'ın şöyle buyurduğunu bildirdi: 'İman edip iyi ameller işleyen kullarım için cennette, gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve hiçbir kimsenin gönlünden geçirmediği nice nimetler hazırladım."[343]

3. مرك هريك ای پسر همرنگ اوست پیش دشمن دشمن و بردوست دوست

"Oğul, herkesin ölümü, kendi rengindedir. Düşman olanlara düşman, dost olanlara dosttur.

Hadis-i şerifte: 'Ölüm Allah'a mülaki olmak, ona kavuşmaktır.' buyrulmuştur. Keza: 'Her kim Allah'a mülaki olmayı severse Allah da onun likasını sever. Her kim ölümü kerih görürse Allah'da onun likasını kerih görür.' buyrulmuştur." (XI, 11101)

Hadisin Metni:

وَعَنْهَا قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللهِ أَحَبَّ اللهُ لِقَاءَهُ، وَمَنْ كَرِهَ لِقَاءَ اللهِ كَرِهَ اللهُ لِقَاءَهُ" فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، أَكَرَاهِيَةُ الْمَوْتِ؟ فَكُلُّنَا نَكْرَهُ الْمَوْتَ، قَالَ: "لَيْسَ كَذٰلِكَ، وَلٰكِنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا بُشِّرَ بِرَحْمَةِ اللهِ

[343] İlahi Hadisler, s. 18.

وَرِضْوَانِهِ وَجَنَّتِهِ أَحَبَّ لِقَاءَ اللهِ، فَأَحَبَّ اللهُ لِقَاءَهُ، وَإِنَّ الْكَافِرَ إِذَا بُشِّرَ بِعَذَابِ اللهِ وَسَخَطِهِ، كَرِهَ لِقَاءَ اللهِ، وَكَرِهَ اللهُ لِقَاءَهُ." رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

Hadisin Tercümesi:

“Hz. Âişe'den rivayet edildiğine göre o, şöyle demiştir: Resûlullah (S.A.V.), Allah'a kavuşmak isteyene, Allah da kavuşmak ister; Allah'a kavuşmak istemeyene, Allah da kavuşmak istemez, buyurdu. ‘Ey Allah'ın Resûlü! Burada kastedilen, ölümden hoşlanmak ise hiçbirimiz ölümden hoşlanmayız.’ dedim. Resûlullah (S.A.V.): ‘Öyle değil, ama can çekişme vakti geldiğinde mümine, Allah'ın rahmeti, rızası ve cenneti müjdelenir, o da hemen Allah'a kavuşmayı arzu eder. Allah da ona kavuşmayı ister. Kâfire ise Allah'ın azabı ve gazabı müjdelenince, Allah'a kavuşmayı istemez.’ buyurdu.”[344]

4. همچنانکه وسوسه و وحیِ اَلَست هر دو ممقولند لیکن فرق هست

“Nitekim vesvese ile Elest deminin vahyi… Her ikisi de duyguyla değil, akılla anlaşılır; fakat aralarında fark var…

İbn-i Mes'ûd (Radıyallahu Anh)'ın rivayet ettiği bir hadis-i şerifte: ‘Âdemoğluna şeytanın vesvese vermesi, meleğin de ilham etmesi vardır. Şeytanın verdiği vesvese, şer ile korkutmak ve Hakk'ı tekzip ettirmektir. Meleğin ilhamı da hayrı ihtâr eylemek ve Hakk'ı tasdik ettirmektir. Bunu, yani meleğin ilhamını hisseden, onun Allah tarafından olduğunu bilsin ve Allah'a hamdetsin. Öbürünü, yani şeytanın vesvesesini duyan da Eûzü billâhi min'eş-şeytân'ir-racîm, diyerek şeytandan Allah'a sığınsın. Bundan sonra Resûl-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi Vesellem) (الشيطان يعدكم الفقر ويامركم بالفحشاء) âyetini okudu.’ buyrulmuştur. Taraf-ı risaletten okunan âyet-i kerîmenin tamamı sure-i Bakara'da şöyledir:

اَلشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَآءِۚ وَاللهُ يَعِدُكُمْ مَغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلًاۗ وَاللهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌۚ (٢٦٨) [345]

Yani: ‘Şeytan sizi fakir olacaksınız diye korkutur. Size cimriliği emreder. Allah ise (nafaka hususunda) size kendisinden bir yarlığama ve bir bolluk vaat ediyor. Allah (ihsanı) geniş olan, (her şeyi) hakkıyla bilendir.” (XI, 11150)

Hadisin Metni:

[344] Riyâzü's Sâlihîn III, s. 373.
[345] Bakara, 268.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: قَالَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ إِنَّ لِلشَّيْطَانِ لَمَّةً بِابْنِ آدَمَ وَلِلْمَلَكِ لَمَّةً فَأَمَّا لَمَّةُ الشَّيْطَانِ فَإِيعَادٌ بِالشَّرِّ وَتَكْذِيبٌ بِالْحَقِّ وَأَمَّا لَمَّةُ الْمَلَكِ فَإِيعَادٌ بِالْخَيْرِ وَتَصْدِيقٌ بِالْحَقِّ فَمَنْ وَجَدَ ذَلِكَ فَلْيَعْلَمْ أَنَّهُ مِنَ اللَّهِ فَلْيَحْمَدِ اللَّهَ وَمَنْ وَجَدَ الْأُخْرَى فَلْيَتَعَوَّذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ (الرَّجِيمِ).

Hadisin Tercümesi:

“Abdullah b. Mes'ûd'dan nakledildiğine göre, Resûlullah (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: ‘Âdemoğluna şeytan da melek de yaklaşır. Şeytanın yaklaşması, kötülüğe yönlendirmek ve hakkı yalanlamak şeklindedir. Meleğin yaklaşması ise iyiliğe yönlendirmek ve hakkı doğrulatmak şeklindedir. Kim böyle (meleğin telkinini) hissederse bunun Allah'tan olduğunu bilsin ve Allah'a hamdetsin. Kim de diğerini (şeytanın vesvesesini) hissederse, taşlanmış ve kovulmuş şeytandan Allah'a sığınsın.”[346]

5. با عدو آفتاب این بدعتاب ای عدو آفتاب آفتاب

“Bu ahmak, hakikat güneşine düşmanlığa kalkışır. Ey güneşler güneşi olan Cenab-ı Hakk'a avdet eyleyen ahmak.

Bir hadis-i kutside: ‘Benim bir velime düşmanlık eden, çarpışmak üzere benim karşıma çıkmış olur’ buyrulmuştur. Binaenaleyh ikinci mısrada birinci âftâb, enbiya ve evliya; ikinci âftâb, Zat-ı Akdes-i Mevlâdır. Çünkü o, güneşlerin güneşi ve nübüvvet ve velayet nurlarının membasıdır.” (XI, 11286)

Hadisin Metni:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: قَالَ اللهُ تَعَالَى: "مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا فَقَدْ آذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ، وَمَا تَقَرَّبَ إِلَيَّ عَبْدِي بِشَيْءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِمَّا افْتَرَضْتُ عَلَيْهِ، وَمَا يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى أُحِبَّهُ، فَإِذَا أَحْبَبْتُهُ: كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ، وَبَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ، وَيَدَهُ الَّتِي يَبْطِشُ بِهَا، وَرِجْلَهُ الَّتِي يَمْشِي بِهَا، وَلَئِنْ سَأَلَنِي لَأُعْطِيَنَّهُ، وَلَئِنِ اسْتَعَاذَنِي لَأُعِيذَنَّهُ" (رواه البخاري والنووي)

Hadisin Tercümesi:

“Ebû Hüreyre (R.A.)'ın rivayetine göre Resûl-i Ekrem (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: Allah Teâlâ buyurdu ki: ‘Her kim benim veli kullarıma düşmanlık ederse, muhakkak ben ona harp açarım. Bir kulum kendisine farz kıldığım şeylerden daha sevimli bir amel ve ibadetle bana yaklaşmaz. Kulum bana, yaptığı (farzlara ilaveten işlediği) nafile ibadetlerle de yaklaşır. Nihayet onu severim. Bir kere de onu sevdim mi, artık ben o kulumun işittiği kulağı, göreceği gözü, şiddetle kavrayacağı eli ve yürüyeceği ayağı

[346] Hadislerle İslam I, s. 269.

olurum, (onu fena şeyleri dinlemekten, helal olmayan şeylere el uzatmaktan, fena yolda yürümekten korurum.) Eğer benden bir şey dilerse onu verir, bana sığınırsa muhakkak onu himaye ederim."[347]

Burada Allah'ın veli kulları hakikat güneşine benzetilerek veli kullara düşmanlık edilmesinden bahsedilmiştir. Bununla alakalı olarak"…Her kim benim veli kullarıma düşmanlık ederse, muhakkak ben ona harp açarım."[348] hadisini hatırlatmaktadır.

6. هر موكل را موكل مختفيست ور نه او دربند سك طبعى ز چيست

"Her memurun başında gizli bir memur vardır. Öyle olmasaydı o musallat olanda köpek gibi saldırıcı tabiat nereden olurdu?

Yani: 'Sizden her birinize yakın olmak üzere cinden ve melekten bir müvekkil vardır.' hadis-i şerifi mucibince her insanın bir müvekkili vardır. Zalimlerin müvekkili, yakini bulunan şeytandır ki onu zulme sevk eder, salihlerin vekili de yakini bulunan melektir ki onları salaha teşvik eyler." (XI, 11475)

Hadisin Tercümesi:

"Her insanın yanında bir şeytanı vardır, buyurmuş. 'Seninle de mi?' diye sorulduğunda: 'Evet, fakat Rabbim ona karşı bana yardım etti de teslim oldu."[349]

Her memurun başında gizli bir memur vardır diyerek, her insanın yanında bir şeytanı vardır hadisini hatırlamaktadır.

7. در كف حق بهرداد و بهر زين قلب مؤمن هست بين اصبعين

"İhsan ve ziynet için müminin kalbi, avucunda ve iki parmağı arasındadır.

Hadis-i şerifte: 'Hakikatte insanların kalpleri Rahman ve Rahim olan Allah'ın parmaklarından iki parmak arasındadır. 'O kalpleri dilediği gibi çevirir.' buyrulmuştur. Buradaki iki parmaktan maksat, Hakk'ın Celâl ve Cemâl sıfatlarıdır ki Allah, dilediği kulun kalbini salaha dilediğinin kalbini de fesada meylettirir." (XI, 11911)

Hadisin Metni:

[347] İlahi Hadisler, s. 30.
[348] İlahi Hadisler, s. 30.
[349] Mustafa Çoban, Kur'an ve Sünnet Rehberliğinde Şeytanla Mücadele Edecek İnsanın Eğitimi Doktara Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Konya 2007, s. 46.

وعن أنس رضى الله عنه قال: كانَ رسولُ اللهِ ﷺ يُكْثِرُ أَنْ يَقُولَ: يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِى عَلَى دِينِكَ. فَقُلْتُ: يَارسولَ اللهِ قَدْ آمَنَّا بِكَ وَبِماَ جِئْتَ بِهِ فَهَلْ تَخَافُ عَلَيْنَا؟ قَالَ: نَعَمْ: إن الْقُلُوبَ بَيْنَ إصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ الرَّحْمٰنِ يُقَلِّبُهاَ كَيْفَ يَشاَ. أخرجه الترمذى.

Hadisin Tercümesi:

"Hz. Enes Radıyallahu Anh anlatıyor: Resûlullah Aleyhüsselatü Vessellam şu duayı çok yapardı: 'Ey Kalpleri çeviren Allahım! Kalbimi dinin üzerine sabit kıl!' (Ben bir gün kendisine): 'Ey Allah'ın Resûlü! Biz sana ve senin getirdiklerine inandık. Sen bizim akkımızda korkuyor musun?' dedim. Bana şöyle cevap verdi: 'Evet, kalpler, Rahman'ın iki parmağı arasındadır. Onları istediği gibi çevirir."[350]

8. بنگرم سر عالمی بینم نهان آدم و حوا نرسته از جهان

"Ben sırra bakmakta ve onda gizli bir âlem görmekteyim. O vakit daha Âdem ve Havva dünyada zuhur etmemiştir.

'Âdem, daha su ve çamur arasında bulunup yaratılmadığı bir zamanda ben Nebi idim.' diye bir hadis-i şerif vardır. İşte bu beyit o hadise işarettir." (XI, 12192)

Hadisin Tercümesi:

"Âdem, ruhla kalıp arasındayken Peygamberdim ben."[351]

O vakit daha Âdem ve Havva dünyada zuhur etmemiştir derken, "Peygamber Efendimiz (S.A.V.)'in Âdem ruhla kalp arasındayken ben Peygamberdim"[352] hadisini hatırlatmaktadır.

9. دوست حقست و کسی کش گفت او که تویی آن من و من آن تو

"Sevgili dediğin sadece Hakk'tır bir de Hakk'ın 'Sen benimsin, ben senin' dediği…

Yani: 'Bir kimse Allah'ın olursa Allah'da onun olur.' hadisine işarettir." (XI, 12264)

Hadisin Metni:

عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللهِ أَحَبَّ اللَّهُ لِقَاءَهُ، وَمَنْ كَرِهَ لِقَاءَ اللَّهِ كَرِهَ اللَّهُ لِقَاءَهُ.

[350] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi X, s. 289.
[351] Gölpınarlı, a.g.e., s. 70.
[352] Gölpınarlı, a.g.e., s. 70.

Hadisin Tercümesi:

Ubâde b. Sâmit'ten nakledildiğine göre, Hz. Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurmuştur. ‘Her kim Allah'a kavuşmayı dilerse Allah da ona kavuşmayı diler ve her kim Allah'a kavuşmayı hoş görmezse, Allah da ona kavuşmayı hoş görmez.”[353]

Mesnevî'de asıl sevginin Allah'a olan sevgi olduğu anlatılarak, Allah, kulunun ona olan sevgisine karşılık kavuşmak istediği bir hadis-i şerifle anlatılmıştır. Bunu “Peygamber Efendimiz (S.A.V.)'e Hz. Âişe ve diğer hanımlarından biri, ‘Ya Resûlullah! Bizler elbette ölümden hoşlanmayız!’ demişti. Onun bu endişesi üzerine Allah Resûlü ‘Bu sizin anladığınız manada değildir.’ demiş ve sözlerine şöyle açıklık getirmiştir: ‘Mümine ölüm gelince, Allah'ın hoşnutluğu ve ikramı kendisine müjdelenir. (Bu müjde üzerine) artık mümine ölümden daha sevimli bir şey olamaz. O anda mümin Allah'a kavuşmayı, Allah da ona kavuşmayı ister. Kâfire ölüm geldiğine ise Allah'ın azabı ve cezası kendisine bildirilir. O anda kâfire ölümden daha fena gelen bir hâl olamaz. O anda kâfir Allah'a kavuşmaktan, Allah da ona kavuşmaktan hoşlanmaz.”[354]

10. چون برآمد نور ظلمت نیست شد ظلم را ظلمت بود اصل عضد

“Nur gelince zulmet yok olur. Zulmün aslı ve arkası zulmettir.

Hadis-i şerifte: ‘Zulümden sakının ki zulüm kıyamette zulümat şeklinde görünecektir.’ buyrulmuştur. Âhirette karanlıkta kalmak isteyenler, dünyada zulüm etmekten sakınmalıdırlar.” (XI, 12286)

Hadisin Metni:

وَعَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: اِتَّقُوا الظُّلْمَ، فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ القِيَامَةِ، وَاتَّقُوا الشُّحَّ، فَإِنَّ الشُّحَّ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، حَمَلَهُمْ عَلَى أَنْ سَفَكُوا دِمَاءَهُمْ وَاسْتَحَلُّوا مَحَارِمَهُمْ" رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

Hadisin Tercümesi:

“Câbir'den (R.A.) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: ‘Zulümden kaçının, çünkü zulüm kıyamette karanlıklara sebeptir. Cimrilikten de sakının, çünkü cimrilik sizden evvel yaşayanları helâk etmiş, onları birbirlerinin kanını dökmeye, haramları helal görmeye sevk etmiştir.”[355]

[353] Hadislerle İslam VII, s. 547.
[354] Hadislerle İslam VII, s. 552.
[355] Riyâzü's Sâlihîn II, s. 19.

Zulmetmenin kıyamette karanlıklara sebep olacağı hadis-i şerifte anlatılırken, Mesnevî'de de zulmün, zulümat olarak görüleceği belirtilmiştir. Yani Allah'ın yapılan zulümlerin karşılığını âhirette vereceğini ilgili hadisle anlatılmıştır. Zulmün insana verdiği zararla birlikte, cimriliğin de kötülüğü üzerinde durulmuştur.

11. گفت پیغمبر که چون کوبی دری عاقبت زان در برون آید سری

"Hz. Peygamber buyurmuştur ki: 'Bir kapıyı çalınca o kapıdan bir baş zuhur eder.'

Hadis-i şerifte: 'Bir kimse bir kapıyı çalar ve çalmaya devam ederse kapı açılır, o da içeri girer.' buyrulmuştur." (XI, 12431)

Hadisin Metni:

وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمُ اللَّهُمَّ اغْفِرْلِي إِنْ شِئْتَ اللَّهُمَّ ارْحَمْنِي إِنْ شِئْتَ لِيَعْزِمِ الْمَسْأَلَةَ فَإِنَّهُ لَا مُكْرِهَ لَهُ.

Hadisin Tercümesi:

Yine Ebû Hüreyre (R.A)'tan rivayete göre Nebi (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: "Sakın sizin biriniz: 'Allahım! Dilersen beni mağfiret eyle; Allahım! Dilersen bana merhamet eyle.' diye dua etmesin! Azim ve katiyetle, kesin olarak (Ya Rab! Beni affet! Bana merhamet et!) diye dua etsin. Çünkü Allah'ı icbar eden (hiçbir kuvvet) yoktur. "[356]

Burada kararlılıkla dua etmeyi, bir kapıyı sürekli çalarak sonunda mutlaka o kapının açılabileceğine benzetilmiştir. Bu benzetme, "Sakın sizin biriniz: 'Allahım! Dilersen beni mağfiret eyle; Allahım! Dilersen bana merhamet eyle.' diye dua etmesin! Azim ve katiyetle, kesin olarak (Ya Rab! Beni affet! Bana merhamet et! diye) dua etsin. Çünkü Allah'ı icbar eden (hiçbir kuvvet) yoktur. "[357] hadisini akla getirmiştir.

A. 3. 6. XII. Ciltte Telmih Edilen Hadisler

1. کان الله بودهٔ در مامضی تا که کان الله پیش آمد جزا

[356]Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi VIII, s. 571.
[357] Sahîh-i Buhârî VIII, s. 571.

“Önce sen varlığını Allah'a verdin… Mükâfat olarak da Allah varlığını sana verdi…

Hadis-i şerifte: ‘Her kim Allah için olursa Allah da onun için olur.’ buyrulmuştur. Allah için olmak, onun emirlerine uymak ve nehiylerden de kaçınmaktır.” (XII, 12470)

Hadisin Metni:

عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللهِ أَحَبَّ اللَّهُ لِقَاءَهُ، وَمَنْ كَرِهَ لِقَاءَ اللَّهِ كَرِهَ اللَّهُ لِقَاءَهُ.

Hadisin Tercümesi:

Ubâde b. Sâmit'ten nakledildiğine göre, Hz. Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurmuştur. ‘Her kim Allah'a kavuşmayı dilerse Allah da ona kavuşmayı diler ve her kim Allah'a kavuşmayı hoş görmezse, Allah da ona kavuşmayı hoş görmez.”[358]

2. زین سبب بر انبیا رنج و شکست از همه خلقِ جهان افزونتراست

“Bu sebepten peygamberlerin mihnet ve meşakkati, cihan halkının hepsinden ziyadedir.

Nefsin aciz ve ızdırap içinde bulunması, ruhun kuvvetlenmesine ve yükesilmesine sebep olduğu için nebiler ve veliler gibi büyük zevatın hepsi bir ibtilaya maruz kalmışlardır. Bir hadis-i şerifte: ‘Belanın en şiddetlisi peygamberlere, sonra velilere, sonra manevi derecesine göre sair halka gelir.’ Diğer bir hadiste: ‘Bana edilen eziyet, hiçbir peygambere edilmedi.’ buyrulmuştur. Çünkü belanın şiddeti, mübtelanın Allah'a yakınlık derecesiyle mütenasiptir. Aleyhisselat Efendimiz Efdalü'l Enbiya olduğu için belanın en şiddetlileri de ona teveccüh etmişti.” (XII, 12562)

Hadisin Metni:

حدّثنا عَبْدُ الرَّحمٰنِ بْنُ إبْرَاهِيمَ. ثنا ابْنُ أَبى فُدَيْكٍ. حَدَّثَنِى هِشَامُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِى سَعِيدٍ الخُدْرِيّ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى النَّبَى ﷺ، وَهُوَ يُوعَكُ. فَوَضَعْتُ يَدِى عَلَيْهِ. فَوَجَدْتُ حَرَّهُ بَيْنَ يَدَىَّ، فَوْقَ اللِّحَافِ. فَقُلْتُ: يَارَسُولَ اللَّهِ مَا أَشَدَّهَا عَلَيْكَ قَالَ "إِنَّا كَذٰلِكَ. يُضَعَّفُ لَنَا الْبَلاَءُ وَيُضَعَّفُ لَنَا الْأَجْرُ" قُلْتُ: يَارَسُولَ اللَّهِ أَىُّ النَّاسِ أَشَدُّ بَلاَءً؟ قَالَ "الأَنْبِياءُ" قُلْتُ: يَارَسُولَ اللَّهِ ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ "ثُمَّ الصَّالِحُونَ. كَانَ أَحَدُهُمْ لَيَفْرَحُ بِالْبَلاَءِ كَمَا يَفْرَحُ أَحَدُكُمْ بَالرَّخَاءِ."

فى الزوائد: إسناده صحيح. رجاله ثقات.

[358] Hadislerle İslam VII, s. 547.

Hadisin Tercümesi:

“Ebu Sa'îdi'l-Hudrî Radıyallahu Anh anlatıyor: Resûlullah Aleyhisselatü Vesselam hasta yatmakta iken yanına girdim. Elimi üzerine koydum, hararetini, yorganın üstünden elimin altında hissettim. ‘Ey Allah'ın Resûlü! Hararetiniz çok fazla!’ dedim. ‘Biz (peygamberler) böyleyiz. Belalar bize katmerli gelir, buna mukabil ücretleri de katmerli verilir.’ buyurdular. ‘Ey Allah'ın Resûlü! Hangi insanlar en çok bela çekerler?’ dedim. ‘Peygamberler.’ buyurdular. ‘Ey Allah'ın Resûlü! Sonra kimler?’ dedim. ‘Sonra sâlihler, buyurdular ve açıklardılar: Onlardan biri fakirliğe öylesine müptelâ olur ki kendini örten abadan başka bir şey bulamaz. Onlar, sizin bollukla sevindiğiniz gibi fakirlikle sevinirler.” [359]

Peygamberlerin mihnet ve meşakkati cihan halkından ziyadedir demesi, Hz. Peygamber'in bize belalar katmerli gelir diye bahsettiği hadisini hatırlatmaktadır.

3. ور نمی تانی رضا دہِ ای عَیار گر خدا رنجت دهد بی احتیار

“Buna kudretin yoksa dileğin olmaksızın, Cenab-ı Hakk'ın sana mihnet ve meşakkat vermesine razı ol.

Nebiyy-i Ekrem (S.A.V.) buyurmuştur ki: ‘Allah bir kulunu sevince ona bela verir. Kul sabrederse onu seçme kullarından eder, rıza gösterirse onu tasfiye ve intihap eyler…” (XII, 12567)

Hadisin Metni:

يَقُولُ اللهُ عَزَّوَجَلَّ اِذَا ابْتَلَيْتُ عَبْدِی بِبَلَاءٍ فَصَبَرَ وَلَمْ يَشْكُنِی اِلٰی عُوَّادِهٖ اَبْدَلْتُهُ لَحْمًا خَيْرًا مِنْ لَحْمِهٖ وَدَمًا خَيْرًا مِنْ دَمِهٖ فَاِذَا اَبْرَاْتُهُ اَبْرَاْتُهُ وَلاَ ذَنْبَ لَهُ وَاِنْ تَوَفَّيْتُهُ فَاِلٰی رَحْمَتِی

Hadisin Tercümesi:

“Allahü Teâlâ buyuruyor ki: ‘Kulumu bir bela ile ibtila ettiğim vakit, sabreder ve ziyaretçilerine beni şikâyette bulunmazsa, ona etinden iyi et, kanından iyi kan veririm. İyileştiği vakit, günahsız olarak iyileşir. Onu öldürsem, rahmetime yani cennetime gider.”[360]

“Mâlik ‘Muvatta’'ında Atâ'dan rivayet edilmiştir.”[361]

[359] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XVII, s. 542
[360] İhyâu Ulûmi'd-dîn IV, s. 128.
[361] İhyâu Ulûmi'd-dîn IV, s. 128.

4. که بلای دوست تطهیر شماست علم او بالای تدبیر شماست

“Çünkü dosttan gelen bela, sizi temizler… Onun ilmi sizin tedbirinizin fevkindedir.

Hadis-i şerifte varit olmuştur ki: ‘Bir müslime mihnet ve meşakkat, hüzün ve kederden biri gelince Cenab-ı Hakk onlardan dolayı o müslimin günahlarını affeder.” (XII, 12568)

Hadisin Metni:

وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ وَأَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "مَا يُصِيبُ الْمُسْلِمَ مِنْ نَصَبٍ وَلاَ وَصَبٍ وَلاَ هَمٍّ وَلاَ حَزَنٍ وَلاَ أَذًى وَلاَ غَمٍّ، حَتَّى الشَّوْكَةُ يُشَاكُهَا إِلاَّ كَفَّرَ اللهُ بِهَا مِنْ خَطَايَاهُ" مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

Hadisin Tercümesi:

“Ebû Saîd ve Ebû Hüreyre'den (R.A.) rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (S.A.V.) şöyle demiştir: ‘Allah, Müslüman'ın vücuduna batan bir dikene varıncaya kadar meşakkat, hastalık, endişe, keder, acı ve kaygı gibi musibetleri, onun günahlarına kefaret kılar.”[362]

5. گفت از این خشم خدا چه بُوَد امان گفت ترک خشم خویش اندر زمان

“Sual sahibi, Allah'ın gazabından nasıl aman bulmalı, deyince İsa şöyle cevap verdi: Gazaba geldiğin zaman, onu terk etmektir.

Şu hadise işaret edilmektedir: ‘Bir kimse İsa Aleyhisselama, ya İsa! En zor şey nedir?’ diye sordu. İsa: ‘Rabbbi Teâlâ'nın gazabıdır.’ dedi. O kimse, gazaptan nasıl necat bulunur, sualinde bulundu. Hz. İsa: Hiddetlendiğin vakit gazabını terk etmekle, cevabını verdi.’ Bir hadis-i kutside de şöyle buyrulmuştur: ‘Ey âdemoğlu! Hiddetlendiğin vakit beni hatırla, ben de gazaba geldiğim vakit seni hatırlayayım.” (XII, 12576)

Hadisin Metni:

مَنْ ذَكَرَنِي حِينَ يَغْضَبُ ذَكَرْتُهُ حِينَ أَغْضَبُ وَلا أَمْحَقُهُ فِيمَنْ أَمْحَقُ. (رواه الديلمي عن أنس)

Hadsin Tercümesi:

[362] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 77.

“Öfkeli zamanında beni anan kimseyi gazap ettiğim anda mağfiretle yâd ederim; onu helak ettiklerimle beraber helâk etmem.”[363]

6. آنچانش تنگ آورد آن قضا که منافق را کند مرگِ فُجا

“Fakat bu defa kazayı ilahi onu öyle müşkil bir hale getirdi ki münafığı ansızın ölüm nasıl yakalarsa o hale gelmişti.

Ani ölüm hakkında hayırlıdır. Çünkü o her vakit tövbe ve istiğfar halindedir ve ölüme hazır bulunur. Münafık olana ise ani ölüm azaptır. Çünkü hazırlığı yoktur. Onun için ise daima günahlarından tövbe etmeli bugün ederim, yarın ederim diye geciktirmemelidir. Hadis-i şerifte: ‘Yarın â'mâl-i hasenede bulunurum, öbür gün tövbe ederim diyen müsevvifler helak olmuştur.’ Cenab-ı Hakk da:

وَاَنِيبُوا اِلٰى رَبِّكُمْ وَاَسْلِمُوا لَهُ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنْصَرُونَ (٥٤)[364]

Yani: ‘Size azap gelip çatmadan evvel Rabbinize dönün, ona teslim olun (Müslüman olun). Sonra yardım edilmezsiniz.’ buyrulmuştur.”(XII, 12636)

Hadisin Metni:

وَعَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّا بِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقْبَلُ تَوْبَةَ الْعَبْدِ مَالَمْ يُغَرْغِرْ" رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: حَدِيثٌ حَسَنٌ.

Hadisin Tercümesi:

Ebû Abdurrahman Abdullah b. Ömer b. Hattâb'dan (R.A.) rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: ‘Bir kul can çekişmeye başlamadıkça, Allah Teâlâ onun tövbesini kabul eder.”[365]

Ansızın ölümden gelmeden ölüme hazırlanmak gerekir.

7. چون نَزَد بر وی نثار رشّ نور او همه جسم است بی دل چون قُشور

“Ona nur serpintisi isabet etmemiş olduğ için o, kabuk gibi kalpsiz bir cisimden ibarettir.

Abdullah İbn Abbas'ın rivayet ettiği bir hadiste ‘Hakikaten Allahü Teâla halkı yokluk karanlığından yarattı. Sonra hidayet nurundan onların üstüne serpti. Kimlere o

[363] İlahi Hadisler, s. 29.
[364] Zümer, 54.
[365] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 41.

nurdan isabet eylediyse o kimseler hakikaten hidayette erdi. Her kime de isabet etmediyse o kimseler de hakikaten uzak bir delalete düştüler.' buyrulmuştur. İşte müşrik olanlar o nur serpiminden nasip alamayan mahluklardır." (XII, 12757)

Hadisin Tercümesi:

"Allah mahlukatı karanlık içinde yarattı, sonra nurundan onlar üzerine serpti, kime bu nur şuaları isabet etti ise o hidayete erdi. Kime isabet etmedi ise o kimse de yolunu şaşırdı."[366]

8. خانهٔ دل بین زغم ژولیده شد بی گناس از توبه ای روبیده شد

"Gönül hanesi gibidir ki o gam ve kederden perişan olunca başka süpürücü olmaksızın tövbe ile süpürülmüş ve temizlenmiş olur.

Hadis-i şerifte buyrulmuştur ki: 'Zikrullah kalplerin cilalanmasına, istiğfar ise günahlardan kurtulmasına sebeptir." (XII, 12936)

Hadisin Tercümesi:

"Her şeyin bir cilası vardır. Kalplerin cilsaı da Allah'ı anmaktır. Kılıcın kırılıncaya kadar düşmana vurman dahil hiçbir şey kişiyi Allah'ı zikretmekten daha fazla Allah'ın azabından kurtaramaz."[367]

Gönlü, haneye benzeterek onun süpürcüsünün de tövbe olduğunu belirtmesi, "Her şeyin bir cilası vardır. Kalplerin cilsaı da Allah'ı anmaktır. Kılıcın kırılıncaya kadar düşmana vurman dahil hiçbir şey kişiyi Allah'ı zikretmekten daha fazla Allah'ın azabından kurtaramaz"[368] hadis-i şerifini hatırlatmaktadır.

9. گر به صورت من ز آدم زاده ام من به معنی جَدِّ جِدّ افتاده ام

"Ben sureta Âdem'in neslinden doğmuş isem de manen onun ceddinin ceddiyim.

Çünkü kâinatın yaratılış sebebi Zat-ı Risalet idi. Nitekim gene Peygamberimiz tarafından: 'Ben Peygamberdim ki Âdem daha su ve çamur arasında idi.' buyrulmuştu. Hz. Âdem cesetlerin, Hz. Peygamber (S.A.V.) ise ruhların babasıdır." (XII, 12982)

Hadisin Tercümesi:

[366] Tezcan, a.g.m., s. 658.
[367] Muhtasar Câmiu's Sağîr, s. 92.
[368] Câmiu's Sağîr, s. 92.

“Âdem, ruhla kalıp arasındayken Peygamberdim ben.”[369]

10. تا بیابی بوی خُلد از یار من چون محمّد بوی رحمٰن از یَمَن

“İçini inkârdan temizle ki Hz. Muhammed (S.A.V.)'in Yemen tarafından Rahman kokusunu aldığı gibi, sen de benim yârimin ebedilik kokusunu duy.

Bu beyit, ‘Ben hakikaten Yemen tarafından nefes-i Rahman'ı duyuyorum.’ hadisine işarettir ki buradaki nefes-i Rahman'dan maksadın Yemenli olan Veysel Karanî hazretleri olduğu söylenilmiştir. Cenab-ı Pîr'in ‘Benim yârimin rayihasını duyarsın.’ mısraından da kâmil halifesi Hüsameddin Çelebi (Kaddese Sırrahu) olduğunu Şarih Ankaravî söylüyor.” (XII, 13006)

Hadisin Tercümesi:

“A'rabî'nin birisi Ebû Hüreyre'ye gelerek: ‘Ya Ebâ Hüreyre! Bize Peygamber Efendimizden bir hadis söyle.’ dedi. Ebû Hüreyre, hadisi zikrettikten sonra, Resûlullah (S.A.V.) şöyle buyurduğunu söyledi: ‘İyi biliniz ki iman Yemen'dedir. Allah bilgisi ve korkusu olan hikmet de Yemen'dedir. Ben Rabbimizin nefesini Yemen taraflarında buluyorum.”[370]

Hadisin Tercümesi:

İman, Yemenlidir.[371]

Hadisin Tercümesi:

“Yemen halkı, kalpleri ince ve merhametle dolu olarak size gelmişlerdir. Kârını zararını; hayrını şerrini bilmek; ince anlayış sahibi olmak Yemenlilere aittir. Hikmet Yemenlilere aittir.”[372]

11. چون شوی محرم گشایم با تو لب تا ببینی افتابی نیمشب

“Hakk'ın mahremi olunca da ben sana ağzımı açar, hakikat ve marifet saçarım da gece yarısı bir güneş görürsün.

Gece yarısı güneş görmek, Allah'ın o vakit ki tecellisine mazhar olmaktır. Çünkü Cenab-ı Hakk'ın, gecenin yarısından, fecrin tuluuna kadar ‘İstiğfar eden var mı?

[369] Gölpınarlı, a.g.e., s. 70.
[370] Yardım, a.g.e., s. 177.
[371] Muhtasar Câmiu's Sağîr, s. 16.
[372] Muhtasar Câmiu's Sağîr, s. 16.

Mağfiret edeyim, bir şey isteyen var mı? İhsan eyleyeyim.' diye nida eylediği bir hadis-i şerifte beyan olunmuştur." (XII, 13039)

Hadisin Tercümesi:

"Şüphesiz Allahü Teâlâ, gecenin son üçte biri kalıncaya kadar mühlet verir, bekler, sonra dünya semasına inerek şöyle buyurur: 'Günahının bağışlanmasını isteyen yok mu? Tövbe eden hani nerede, yok mu? İteyen yok mu? Dua eden yok mu?' Bu durum tan yeri ağarıncaya kadar böyle devam eder." [373]

"Âyet ve hadislerde bazı vakit bu durumlarda yapılan duaların makbul olduğu belirtilmiştir. Bu vakitler, kulun Rabbine daha yakın olacağı özel zamanlardır. Seher vakitleri bu değerli zaman dilimlerinden birisidir. Rabbimiz, 'Onlar (takva sahipleri) seher vakitlerinde bağışlanma dilerler' âyeti ile bu vaktin kıymetine dikkat çeker. Allah Resûlü de dua için, gecenin son üçte birinin önemli olduğuna vurgu yapar. Zira bu vakitte Rabbimiz dünya semasına iner (rahmet nazarı ile bakar) ve şöyle der: 'Bana dua eden yok mu, duasını kabul edeyim. Benden bir şey isteyen yok mu, istediğini vereyim. Af dileyen yok mu, onu bağışlayayım.' Allah ve Resûlü bu ve buna benzer vakitleri zikrederek aslında müminlerin her anlarını dua için fırsata çevirmelerini isterler."[374]

12. یارِ بَد چون رُست در تو مِهرِ او هین از او بَگُریز و کم کن گفت و گو

"Sen de o kötü arkadaşın muhabbeti hasıl oldu mu, bilki bu, kalbinin harabesine sebeptir. Onun için ondan kaç ve onunla ülfet ve sohbet etme.

Hadis-i şerifte 'Kötü refikten sakınınız.' buyrulmuştur. Mümtehine suresinde:

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّی وَ عَدُوَّكُمْ اَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ اِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ[375]

Yani: 'Ey iman edenler! Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız (onlar)ı dostlar edinmeyin. (Kendileriyle aranızdaki) sevgi yüzünden onlara (peygamberin maksadını) ulaştırırsınız (değil mi?) Hâlbuki onlar Hakk'tan size gelene küfretmişlerdir.' buyrulmuştur. Bu surenin sebeb-i nüzulü şudur: Hudeybiye Musâlahası esnasında Benî Bekir denilen kabile Kureyş'in, Beni Huzâa'da Resûlullah Efendimizin himayesine girmişti. Sonra Benî Bekir, Huzaîlerden birkaç kişiyi öldürmüş, bu hususta Kureyşîlerden yardım görmüştü. Peygamberimizin himayesinde bulunanlara edilen

[373] Muhtasar Câmiu's Sağîr, s. 104.
[374] Hadislerle İslam II, s. 53-54.
[375] Mümtehine, 1.

tecavüze Kureyşiler de yardım ettiklerinden muahedeyi bozmuş oldular, Benî Bekir'i himayelerinden çıkarmadılar. Bunun üzerine Aleyhisselat Efendimiz Mekke'nin fethine azmetti, fakat müdafaaya kalkışıp beyhude kan dökülmemek için hareketini gayet gizli tuttu. O esnada Mekke cariyelerinden Sare isminde biri, Medine'ye gelmiş, kendine epeyce yardımda bulunmuştu. Ashâb-ı kirâmından ve Bedir gazilerinden Hâtıb b. Ebi Beltea, Mekkelilere hitaben bir mektup yazdı. Resûl-i Ekrem'in Mekke üzerine yürüyeceğini bildirdi ve bu mektubu Mekke'ye avdet eden Sare ile gönderdi. Aleyhisselat Efendimiz, vahyen haber aldı ve Hz. Ali ile Mikdad'ı kadının arkasından yolladı. Gidenler, Sare'ye yetiştiler ve mektubu alıp getirdiler. Mektup huzur-ı nebevîde açıldı ve Hâtıb tarafından gönderildiği anlaşıldı. Sallallahu Aleyhi Vesellem Hazretleri Hatıb'a bu işi niçin yaptığın sordu. O da: 'Ya Resûlullah! Vallâhü'l-azîm irtidad etmedim. Mekke'de çoluğum çocuğum var, bakacak kimseleri de yok. Kureyşiler, üzerine edilecek hareketi örensinler de bunu bir iyilik telakki ederek aileme yardımda bulunsunlar diye yazdım.' cevabını vermesi üzerine, taraf-ı risaletten affolundu. O münasebetle bu âyet-i kerîme nazil oldu." (XII, 13822)

Hadisin Metni:

اَلْمَرْءُ عَلٰى دِينِ خَلِيلِهٖ فَلْيَنْظُرْ اَحَدُكُمْ مَنْ يُخَالِلُ

Hadisin Tercümesi:

"İnsan arkadaşının ahlakı ve dini üzeredir. O halde arkadaşlık ettiği kimseye dikkat etsin."[376]

İnsan arkadaşlık ettiği kişinin ahlakına benzer.

13. عشق چون كشتى بَودِ بهر خواص كم بوَد آفت بوَد اغلب خلاص

"Aşk-ı İlahi, ümmetin seçkinleri için bir gemi gibidir ki içinde bulunanların afetzede olması nadir ve kurtulması galip ihtimalidir.

Hadis-i şerifte: 'Benim şeriatım bir gemiye benzer, ona tutunan necat bulur, ondan ayrılan ise boğulur' buyrulmuştur." (XII, 13844)

Hadisin Tercümesi:

"Ben Resûlullah (S.A.V.)'in 'Ehl-i beytim aynen Nuh'un gemisine benzer. O gemiye binen kurtuldu, geride kalan da boğuldu gitti' dediğini işittim."[377]

[376] İhyâu Ulûmi'd-dîn II, s. 609.

Beyitte, Nuh (A.S.)'ın gemisi hatırlatılatılmış ve ümmetimin seçkinleri gemiye benzer şeklindeki ifadeyle de Ehl-i beytim gemiye benzer hadis-i şerifine telmih de bulunulmuştur.

14. خویش ابله کن تَبَع می رَو سپس رستگی زین ابلهی یابی و بس

"Ey salik! Kendini ebleh kıl ve bir insan-ı kâmile tabi olup onun izinden yürü. Kurtulmayı ancak bu eblehliğin sayesinde bulursun.

Ebleh kelimesi sade dil demektir. Dünyadan ziyade âhirete aklı eren, umur-ı ühreviyye ile meşgul olan kimsedir. 'Cennet ehlinin çoğu ebleh ve sade dil olanlardır.' hadis-i şerifinde zikrolunan kimselerdir." (XII, 13856)

Hadisin Metni:

اَكْثَرُ اَهْلِ الْجَنَّةِ الْبُلَهُ وَ عِلِّيُّونَ لِذَوِي الْاَلْبَابِ

Hadisin Tercümesi:

"Cennet halkının çoğu ahmak ve saf kimselerdir. İlliyyûn makamı akıl sahipleri içindir."[378]

15. هین مشو پنهان ز ننگِ مدّعی که تو داری شمعِ وحیِ شَعشَعی

"Agâh ol da davaya kalkışanların münasebetsiz sözlerinden sıkılıp, gizleme. Zira sen, Allah'ın nur menbaı vahyine mazharsın.

Rivayet göre, müşrikler toplanıp Hz. Peygamber (S.A.V.) için kâhin, sihir yapan ve şair denilmesi teklifinde bulundular, fakat bu sıfatların hiçbiri Resûl-i Ekrem'de bulunmadığı için karar veremeden dağıldılar. Bundan müteessir olan Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz, hâne-i saadetlerine gelip: 'Beni örtün, beni örtün.' diyerek yattılar. Hz. Hatice (R.A.) üstüne bir kumaş örttü. İşte o sırada bu surenin baş tarafları nazil oldu." (XII, 13890)

Hadisin Metni:

عَنْ عَاءِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ قَالَتْ أَوَّلُ مَا بُدِىءَبِهِ الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ فِي النَّوْمِ فَكَانَ لَا يَرَى رُؤْيا إِلَّا جَاءَتْ مِثْلَ فَلَقِ الصُّبْحِ ثُمَّ حُبِّبَ إِلَيْهِ الْخَلاَءُ فَكَانَ يَخْلُو بِغَارِ حَرَاءٍ فَيَتَحَنَّثُ فِيهِ وَهُوَ التَّعَبُّدُ اللَّيَالِيَ ذَوَاتِ الْعَدَدِ قَبْلَ أَنْ يَنْزِعَ إِلَى أَهْلِهِ وَيَتَزَوَّدُ

[377] Yardım, a.g.e., s. 166.
[378] İhyâu Ulûmi'd-dîn III, s. 50.

لِذٰلِكَ ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَى خَدِيجَةَ فَيَتَزَوَّدُ لِمِثْلِهَا حَتَّى جاءَهُ الْحَقُّ وَهُوَ فِي غَارِ حِرَاءٍ فجَاءَهُ الْمَلَكُ فَقَالَ اقْرَأْ قَالَ مَا أَنَا بِقَارِىءٍ قَالَ فَأَخَذَنِي الثَّانِيَةَ حَتَّى بَلَغَ مِنِّي الْجَهْدَ ثُمَّ أَرْسَلَنِي فَقَالَ اقْرَأْ فَقُلْتُ مَا أَنَا بِقَارِىءٍ فَأَخَذَنِي فَغَطَّنِي الثَّالِثَةَ ثُمَّ أَرْسَلَنِي فَقَالَ اقْرَأْ بَاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ الْإِنسَانَ نِنْ عَلَقٍ اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ فَرَجَعَ بِهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ يَرْجُفُ فُؤَادُهُ فَدَخَلَ عَلَى خَدِيجَةَ بِنْتِ خُوَيْلِدٍ فَقَالَ زَمِّلُونِي زَمِّلُونِي فَزَمَّلُوهُ حَتَّى ذَهَب عَنْهُ الرَّوْعُ فَقَالَ لِخَدِيجَةَ وَأَخْبَرَهَا الْخَبَرَ لَقَدْ خَشِيتُ عَلَى نَفْسِي فَقَالَتْ خَدِيجَةُ كَلَّا وَاللهِ مَا يُخْزِيك اللهُ أَبَدًا إِنَّكَ لَتَصِلُ الرَّحِمَ وَتَحْمِلُ الْكَلَّ وَتَكْسِبُ الْمَعْدُومَ وَتَقْرِي الضَّيف وَتُعِينُ عَلَى نَوَاءِبِ الْحَقِّ فَانْطَلَقَتْ بِهِ خَدِيجَةُ حَتَّى أَتَتْ بِهِ ورَقَةَ بْنَ نَوْفَلِ بْنِ أَسَدِ بْنِ عَبْدِ الْعُزَّى ابْنَ عَمِّ خَدِيجَةَ وَكَانَ امْرَأً قَدْ تَنَصَّرَ فِي الجَاهِلِيَّةِ وَكَانَ يَكْتُبُ الْكِتَابَ الْعِبْرَانِيَّ فَيَكْتُبُ مِنَ الْإِنْجِيلِ مَا شَاءَ اللهُ أَنْ يَكْتُبَ وَكَانَ شَيْخًا كَبِيرًا قَدْ عَمِيَ فَقَالَتْ خَدِيجَةُ يَا ابْنَ عَمِّ اسْمَعْ مِنِ ابْنِ أَخِيكَ فَقَالَ لَهُ وَرَقَةُ يَا ابْنَ أَخِي مَاذَا تَرَى فَأَخْبَرَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ خَبَرَ مَا رَأَى فَقَالَ لَهُ وَرَقَةُ هٰذَا النَّامُوسُ الَّذِي نَزَّلَ اللهُ عَلَى مُوسَى يَا لَيْتَنِي فِيهَا جَذَعًا لَيْتَنِي أَكُونُ حَيًّا إِذْ يُخْرِجُك قَوْمُكَ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَوَ مُخْرِجِيَّ هُمْ قَالَ نَعَمْ لَمْ يَأْتِ رَجُلٌ قَطُّ بِمِثْلِ مَا جِءْتَ بِهِ إِلَّا عُودِيَ وَإِنْ يُدْرِكْنِي يَوْمُكَ أَنْصُرْك نَصْرًا مُؤَزَّرًا ثُمَّ لَمْ يَنْشَبْ وَرَقَةُ أَنْ تُوُفِّيَ وَفَتَرَ الْوَحْيُ.

Hadisin Tercümesi:

“Ümmü'l-mü'minîn Âişe (R.A.)'tan: Şöyle demiştir: “Resûlullah (S.A.V)'in ilk vahiy başlangıcı uykuda rü'yâ-yı sâliha (yani sâdıka) görmekle olmuştur. Hiçbir rüya görmezdi ki sabah aydınlığı gibi vazıh ve aşikâr zuhur etmesin. Ondan sonra kalbine yalnızlık muhabbeti ilkâ olundu. Artık (Cebel-i) Hira'daki gâr içinde halvet-güzîn olup orada ehlinin nezdine gelinceye kadar adedi muayyen günlerde tahannüs -ki taabbüd demek demektir- eder ve yine azıklanıp giderdi. Sonra yine Hatice nezdine avdet edip bir o kadar zaman için yine azık tedarik ederdi. Nihayet Resûlullah (S.A.V.)e bir gün gar-ı Hira'da bulunduğu sırada (emr-i) Hak (yani vahiy) geldi. Şöyle ki ona melek gelip اِقْرَأْyani ‘Oku’ dedi. O da ‘Ben okumak bilmem’ cevabını verdi. Zat-ı Akdesi Risalet Penahi buyurur ki o zaman melek beni alıp takatim kesilinceye kadar sıkıştırdı. Sonra beni bırakıp yine اِقْرَأْ dedi. Ben de ona ‘Okumak bilmem’ dedim. Yine beni alıp ikince defa takatim kesilinceye kadar sıkıştırdı. Sonra beni bırakıp yine اِقْرَأْ dedi. Ben de “Okumak bilmem.” dedim. Nihayet beni yine alıp üçüncü defa sıkıştırdı. Sonra beni bırakıp .dedi اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ اِقْرَأْ وَرَبُّكَ الْاَكْرَمُ اَلَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ[379]

Bunun üzerine Resûlullah (S.A.V.) (kendisine vahyolunan) bu âyet-i kerîmeyi bi't-telakki (korkudan) yüreği titreyerek döndü ve Hatice bint Huveylid'in nezdine girerek ‘Beni sarıp örtünüz, beni sarıp örtünüz.’ dedi. Korkusu zail oluncaya kadar vücûd-ı mübarekini sarıp örttüler. Ondan sonra (Resûlullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem) vuku-i

[379] Alak, 1-4.

hâli Hatice'ye naklederek, ‘Kendimden korktum’ dedi. Hatice Radıyallahu Anha, ‘Öyle deme, Allah'a kasem ederim ki Allah (Zü'l-Celâl) hiçbir vakit seni utandırmaz (mahzun etmez).Çünkü sen akrabana bakarsın, işini görmekten aciz olanların ağırlığını yüklenirsin, fakire verir, kimsenin kazanamayacağını kazandırırsın, misafiri ağırlarsın, hak yolunda zuhur eden havadis ve mühimmatta (halka) yardım edersin.’ Bundan sonra Hatice (R.A.) Hazret-i Resûl-i Ekrem'i (S.A.V.) birlikte alıp ammizadesi Varaka b. Nevfel b. Esed b. Abdüluzzâ'ya götürdü. Bu zat, zaman-ı Cahiliye'de din-i Nasrâni'ye dahil olmuş bir kimse olup İbranice yazı bilir ve İncil'den meşiyyet-i ilahiyye taalluk ettiği miktarda öteberi yazardı. Varaka gözlerine ama tari olmuş bir pir-i fani idi. Hatice Radıyallahu Anha Varaka'ya, ‘Amcamın oğlu, dinle de bak, kardeşinin oğlu ne söylüyor.’ dedi. Veraka: ‘Ne var kardeşim oğlu?’ diye sorunca Resûlullah (S.A.V.) gördüğü şeyleri kendisine ihbar etti. Bunun üzerine Varaka dedi ki: ‘Bu gördüğün, Allah Teâlâ'nın Mûsâ'ya (S.A.V.) tenzil ettiği nâmus-ı ekberdir (yani sahib-i sırr-ı vahiydir.) Ah keşke senin davet günlerinde genç olaydım. Kavmin seni çıkaracakları zaman keşke berhayat olsam!’ Bunun üzerine Resulullah (S.A.V.), ‘Onlar beni çıkaracaklar mı ki?’ diye sordu. O da, ‘Evet, (zira) senin gibi bir şey getirmiş (yani vahiy tebliğ etmiş) bir kimse yoktur ki düşmanlığa uğramasın. Şayet senin davet günlerine yetişirsem sana son derecede yardım ederim.’ cevabını verdi. Ondan sonra çok geçmedi. Varaka vefat etti. (ve o esnada) fetret-i vahiy vuku buldu (yani bir müddet için inkıtaa uğradı.)”[380]

16. باش کشتیبان در این بحرِ صفا که تو نوحِ ثانیی ای مصطفی

“Bu safâ ve mânâ denizinin kaptanı ol ey Mustafa (S.A.V.), çünkü sen o denizin ikinci bir Nuh'usun

Hadis-i şerifte: ‘Benim şeriatım, Nuh (A.S.)'ın gemisi gibidir. Ona tutunan, kurtulur, ondan ayrılan ise bu hayat fırtınasında boğulur.’ buyrulmuştur.” (XII, 13893)

Hadisin Tercümesi:

“Ben Resûlullah (S.A.V.)'in ‘Ehl-i beytim aynen Nuh'un gemisine benzer. O gemiye binen kurtuldu, geride kalan da boğuldu gitti.’ dediğini işittim.”[381]

Nuh (A.S.) gemisinden bahsedilmesi ve Hz. Peygamber'e ikinci kaptanısın demesi benim Ehl-i beytim aynen Nuh'un gemisene benzer… hadisini hatırlatmaktadır.

[380] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi II, s. 23-24.
[381] Yardım, a.g.e., s. 166.

17. علمِ راهِ حقّ و علمِ منزلش صاحبِ دل داند آن را با دلش

“Hakk yolu ve o yolun menzillerinin ilmini gönül sahibi olan ârif ve onun münevver kalbi bilir.

Sayılan ilimler, dünyaya ve halka mahsustur. Vâkıâ onlar da lazımdır, fakat âhiret ve Allah yolu ilminin tahsil ve tatbiki elzemdir. Beriki ilimler dünyada kalır. Hakk tariki ile ilgili ilim ise sahibi ile birlikte gider. Binaenaleyh asıl (ilm-i nâfi) yani faydalı ilim odur. Ona nispetle öbürleri gayr-ı nâfi'dir. Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz: ‘Ya Rabbi faydası olmayan ilimden sana sığınırım.’ diye dua buyurmuştur.” (XII, 13953)

Hadisin Metni:

وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « مَنْ تَعَلَّمَ عِلْماً مِماً يُبْتَغَى بِهِ وَجْهُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ لاَ يَتَعَلَّمُهُ إِلاَّ لِيُصِيبَ بِهِ عَرَضاً مِنَ الدُّنْيَا لَمْ يَجِدْ عَرْفَ الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » يَعْنِى رِيحَهَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بِإِسْنَادٍ صَحِيحٍ.

Hadisin Tercümesi:

“Ebû Hüreyre'nin (R.A.) naklettiğine göre, Resûlullah şöyle buyurmuştur: ‘Sadece yüce Allah'ın rızası için öğrenilmesi gereken bir ilmi, dünya malı elde etmek için öğrenen, kıyamet günü cennetin kokusunu bile alamaz” [382]

Beyitte Hakk yolundakilerin ilminden bahsedilmiştir. Hakk yolunda olanların ilmi, Allah rızasını kazanmak için olduğundan bize şu hadis-i şerifi hatırlatmaktadır: “Ebû Hüreyre'nin (R.A.) naklettiğine göre, Resûlullah şöyle buyurmuştur: Sadece yüce Allah'ın rızası için öğrenilmesi gereken bir ilmi, dünya malı elde etmek için öğrenen, kıyamet günü cennetin kokusunu bile alamaz” [383]

18. چون شکسته دل شدی از حالِ خویش جابرِ اشکستگان دیدی به پیش

“O kalp ve mürai şahsın kalbi kırık olsaydı, krıkları sarıp sarmalayan manevi bir çıkıkçıyı karşısında görürdü.

Nitekim bir hadis-i kutside: ‘Ben, benim için kalbi kırık ve mahzun olanların nezdindeyim.’ buyrulmuştur.” (XII, 14112)

Hadisin Metni:

[382] Riyâzü's Sâlihîn III. s. 16-17.
[383] Riyâzü's Sâlihîn III. s. 16-17.

عَنْ حَارِثَةَ بْنِ وَهْبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَا للهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "أَخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ الْجَنَّةِ؟ كُلُّ ضَعِيفٍ مُتَضَعَّفٍ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللهِ لَأَبَرَّهُ، أَلاَ أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ النَّارِ؟ كُلُّ عُتُلٍّ جَوَّاظٍ مُسْتَكْبِرٍ." مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ."

Hadisin Tercümesi:

“Hârise b. Vehb'in (R.A.) Resûlullah'tan (S.A.V.) şöyle işittiği nakledilmiştir: ‘Cennetliklerin kimlerin olduğunu size bildireyim mi? İnsanlar tarafından hor görülüp hiçe sayılan, zayıf, alçak gönüllü kimselerdir. Eğer Allah'a yemin etse Allah onu yeminde doğru çıkarır. Cehennemliklerin kim olduğunu bildireyim mi? Onlar da katı kalpli, kaba saba kurularak yürüyen, kibirli kimselerdir.”[384]

19. وآنگهان گفته خدا که ننگرم من به ظاهر من به باطن ناظرم

“Cenab-ı Hakk buyurmuştur ki: Ben zahire bakmam, bâtına nazar ederim

Hadis-i şerifte buyrulmuştur ki: ‘Allahü Teâlâ sizin suretlerinize ve amellerinize bakmaz belki kalplerinize ve niyetlerinize nazar eder.” (XII, 14163)

Hadisin Metni:

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَبْدِ الرَّحْمَانِ بْنِ صَخْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:« إِنَّ اللهَ لاَ يَنْظُرُ إِلَى أَجْسَامِكُمْ، وَلاَ إِلَى صُوَرِكُمْ وَلٰكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ» رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

Hadisin Tercümesi:

“Ebû Hüreyre, Abdurrahmân b. Sahr'dan (R.A.) rivayet ettiğine göre (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: ‘Allah, sizin cüsselerinize ve şekillerinize değil, kalplerinize ve amellerinize bakar.”[385]

20. مقعدِ صدقی که صدّیقان در او جمله سر سبزند و شاد و تازه رُو

“Orası öyle bir sıddîkiyyet makamıdır ki doğruların sıddîklerin hepsi de orada, ter ü taze, mesrur ve handan olarak yurt tutmuşlardır.

Sure-i Kamer'de Cenab-ı Hakk:

اِنَّ الْمُتَّقِينَ فِى جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ (٥٤) فِى مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ (٥٥) [386]

[384] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 266.
[385] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 31.
[386] Kamer, 54-55.

Yani: ‘Şüphesiz ki takva sahipleri cennetlerde, ırmaklar (kenarların) da, Hakk meclisinde (ve) kudret-i sahibi, mülkü çok yüce olan (Allah)ın yanındadırlar.’ buyurmuştur.

Bahrü'l Hakâyık isimindeki tefsirin sahibi diyor ki: Mak'adü sıdk, ind-i İlahî ve kurb-i Rabbanî'deki bir makamın ismidir. Keşfü'l-esrâr tefsirinde de denilmiştir ki: İnd kelimesinde tekarrüp ve ihtisas vardır. Ehl-i kurb, yarın orada bulunacaklardır. Orası bugün, yani Dünyada Hz. Peygamber (S.A.V.)'e mahsus idi. Nitekim, ‘Ben Rabbimin indinde gecelerim, beni yedirir ve içirir.’ hadis-i şerifi ona işarettir. Öbür dünyada Allah'ın has kullarına mahsus olan mak'adü sıdk, bu âlemde iken Resûlullah Efendimizin bir makamı idi. Artık öbür tarafta onun derece ve makamının nasıl olacağını bundan kıyas etmelidir.” (XII, 14194)

Hadisin Metni:

وَعَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّ الصِّدْقَ يَهْدِي إِلَى الْبِرِّ وَإِنَّ الْبِرَّ يَهْدِي إِلَى الْجَنَّةِ، وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَصْدُقُ حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللهِ صِدِّيقاً وَإِنَّ الْكَذِبَ يَهْدِي إِلَى الْفُجُورِ وَإِنَّ الْفُجُورَ يَهْدِي إِلَى النَّارِ، وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَكْذِبُ حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللهِ كَذَّاباً" مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

Hadisin Tercümesi:

“İbn Mes'ûd'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: Doğru sözlülük iyiliğe, iyilik de cennete götürür. Kişi doğru söyleye söyleye Allah katında ‘sıddîk’ (dürüst) olarak tescillenir. Yalan ise kötülüğe, kötülük de cehenneme götürür. İnsan yalancılık yapa yapa nihayet Allah katında ‘yalancı’ olarak tescillenir.”[387]

Sıddîklerin hepsi oradadır ter ü taze olarak yurt tutmuşlardır diyerek, sıddîklerin cennette olduğu anlaşılmaktadır. Sıddîkler doğru sözlü kişiler olması ve doğru sözlülüklerinin onları iyiliğe ve iyiliğin de cennete götürdüğüyle ilgili hadis-i şerifi hatırlatmaktadır.

21. بو شناسانند حاذق در مصاف تو به جَلدی های هو کم کن گزاف

“Mücadele ve uğraşıp alışma yeri olan dünyada rayihadan anlayan maharet sahibi kimseler vardır. Öyle ataklık edip hayhuy etmeye kalkışma ve saçma sapan söyleme.

[387] Riyâzü's Sâlihîn III, s. 132-133.

Evet, ‘Allah'ın, halkın alametlerinden anlayan kulları vardır.’ ve ‘Müminin zekâsından sakının ki o, Allah'ın vermiş olduğu feraset yüzüyle bakar ve baktığının nasıl bir mahluk olduğunu anlar.’ hadisleri mucibince herkesin esrarını hâl ve tavrından anlayan ârif kimseler vardır.” (XII, 14199)

Hadisin Metni:

عَنْ أَبِى سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: "اتَّقُوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ، فَإِنَّهُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللهِ" ثُمَّ قَرَأَ: إِنَّ فِى ذَلِكَ لآيَاتٍ لِلْمُتَوَسِّمِينَ.

Hadisin Tercümesi:

“Ebû Saîd el-Hudrî'den nakledildiğine göre Resûlullah (S.A.V.), ‘Müminin ferasetinden sakının. Çünkü o, Allah'ın nuruyla bakar.’ buyurdu ve ardından, ‘Elbette bunda feraset sahipleri için ibretler vardır.’ âyetini okudu.”[388]

22. از اویس و از قرن بوی عجب مر نبی را مست کرد و در طرب

“Hz. Üveys'ten ve onun bulunduğu Karen köyünden öyle müstesna bir rayiha geliyordu ki Hz. Nebi (A.S.)'ı mest etmiş ve neşelendirmişti.” (XII, 14252)

Hadisin Tercümesi:

“A'rabî'nin birisi Ebû Hüreyre'ye gelerek: ‘Ya Ebâ Hüreyre! Bize Peygamber Efendimizden bir hadis söyle.’ dedi. Ebû Hüreyre, hadisi zikrettikten sonra, Resûlullah (S.A.V.) şöyle buyurduğunu söyledi: ‘İyi biliniz ki iman Yemen'dedir. Allah bilgisi ve korkusu olan hikmet de Yemen'dedir. Ben Rabbimizin nefesini Yemen taraflarında buluyorum.”[389]

23. مؤمنا يَنْظُر بِنُورِ الله شدی از خطا وسهو ایمن آمدی

“Ey mümin-i kâmil ve ey ârif-i mükemmil! Sen Allah nuruyla baktığın için hatadan ve yanılmadan eminsin.

Hz. Pîr bu beyit ile ‘Müminin ferasetinden çekinin zira o, Allah nuru ile bakar ve baktığını hakkıyla görür.’ hadisine telmih ediyor. Bundan sonra da fakr u zaruretin bir nevi mürebbi olduğunu anlatıyor.” (XII, 14277)

Hadisin Metni:

[388] Hadislerle İslam I, s. 455.
[389] Yardım, a.g.e., s. 177.

عَنْ أَبِى سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: "اتَّقُوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ، فَإِنَّهُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللهِ" ثُمَّ قَرَأَ: إِنَّ فِى ذَلِكَ لآيَاتٍ لِلْمُتَوَسِّمِينَ.

Hadisin Tercümesi:

"Ebû Saîd el-Hudrî'den nakledildiğine göre Resûlullah (S.A.V.), 'Müminin ferasetinden sakının. Çünkü o, Allah'ın nuruyla bakar.' buyurdu ve ardından, 'Elbette bunda feraset sahipleri için ibretler vardır.' âyetini okudu."[390]

B. MESNEVÎ'DE OLMAYIP TÂHİRÜ'L MEVLEVÎ'NİN ŞERHE İLAVE ETTİĞİ HADİS-İ ŞERİFLER

B. 1. Tam Metni Yer Alan Hadisler

1. "Merhabalar, küçük cihattan büyük cihada dönünüz, buyurdu. Resûl-i Ekrem'e 'Büyük cihat nedir?' diye sorduklarında, Resûl-i Ekrem: 'Nefis mücadelesidir.' diye cevap vermişlerdir."[391] (VII, 6330)

2. "Ebû Abdurrahmân da denilen Allah Resûlü'nün azatlısı Ebû Abdullah künyeli Sevbân (R.A.), Resûlullah'ın şöyle dediğini işittiğini nakletmiştir: Çok secde etmeye (namaz kılmaya) çalış. Zira sen secde ettikçe Allah dereceni yükseltir ve o secde sayesinde günahını siler."[392] (VII, 5173)

3. "Ahlakınızı güzelleştiriniz."[393] (VII, 5376)

4. "Enes (R.A.)'tan rivayet edildiğine göre, şöyle diyor: Peygamber Aleyhisselamdan işittim şöyle buyurdu: 'Herhangi bir kulumu gözlerinden mahrum etmek belasına uğrattığım halde sabrederse, gözlerinin mükâfatı olarak onu cennete koyarım."[394] (VII, 5490)

5. Allah Resûlü (S.A.V.) şöyle buyurmuştur. '…Bilin ki! Vücutta öyle bir et parçası vardır ki o, iyi (doğru düzgün) olursa bütün vücut iyi (doğru düzgün) olur; o bozulursa bütün vücut bozulur. Bilin ki o, kalptir."[395] (VII, 5711)

---

[390] Hadislerle İslam I, s. 455.
[391] İhyâu Ulûmî'd-dîn III, s. 150.
[392] Riyâzü's Sâlihîn I, s.137.
[393] İhyâu Ulûmi'd-dîn III, s. 129-130.
[394] İlahi Hadisler, s. 36-37.
[395] Hadislerle İslam III, s. 55.

6. "Resûlullah (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: 'Her doğan fıtrat üzere doğar. Sonra anne babası onu Yahudi yahut Hristiyan veya Mecusi yapar…"[396] (VII, 5935), (XII, 13943)

7. "Enes Radıyallahu Anh anlatıyor: 'Resûlullah Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz buyurdular ki: Kıyamette Allah Allah diyen bir kimsenin üzerine kopmayacaktır."[397] (VII, 6095)

8. "Abdullah b. Ma'kil anlatıyor: Babam, Abdullah b. Mes'ûd'un yanındayken onun şöyle dediğini duymuş: 'Resûlullah'ı (S.A.V.), (Günahtan) pişmanlık duymak, tövbedir.' buyururken işittim."[398] (VII, 6079)

9. "Resûlullah (S.A.V.) mahkemede görüşülecek bir konu/dava için rüşvet verene de alana da lanet etmiştir."[399] (VIII, 6700)

10. "Beni yer ve gök sığdıramadı, müttaki, vera sahibi mümin kulumun kalbine sığdım."[400] (VIII, 7042), (IX, 8844)

11. "Resûlullah şöyle buyurmuştur: İki cümle vardır ki dilde hafif, mizanda ağır, Rahman olan Allah'a ise sevimlidir: Süphânallahi ve bihamdihî, sübhânallâhil-azim. (Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih eder, ona hamdederim. Yüce Allah'ı tespih ederim.)"[401] (VIII, 7078)

12. "Resûlullah (S.A.V) (Efendimiz), "Cuma günü imam hutbe (irat) ederken arkadaşına (yalnız) 'dinle' desen yine lağvetmiş olursun.' buyurdu."[402] (VIII, 7390)

13. "Resûlullah (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: Bir iyiliğe öncülük yapan kimseye, o iyliği yapanların mükâfatı gibi sevap alır."[403] (IX, 7733)

14. "Resûlullah (S.A.V.) şöyle buyurdu: 'Bu ümmette abdâl, Hz. İbrahim Halilurrahman gibi otuz kişidir. Onlardan biri öldüğünde Allah Teâlâ onun yerine başka birini koyar."[404] (IX, 7739)

15. "Peygamber Efendimiz buyururlar ki: 'Kıyamet günü cehennem: Ey mümin! Çabuk geç. Zira nurun ateşimin alevini söndürecek.' der." (IX, 7742)

---

[396] Hadislerle İslam IV s.141.
[397] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XIV, s. 331.
[398] Hadislerle İslam II, 91.
[399] Hadislerle İslam V, s. 193.
[400] Konevi, a.g.e.,s. 27.
[401] Riyâzü's Sâlihîn III. s. 31.
[402] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi III, s. 84.
[403] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 201.
[404] Ahmet Atlı, Tasavvufta Ricâlu'l-Gayb, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri (Tasavvuf) Anabilim Dalı, Ankara 2011, s. 19.

16. "Kulumun üzerinde iki korku eman cem etmem. Dünyada benden korkmayanı âhirette korkuturum; dünyada benden korkan kimseyi âhirette azaptan emin kılarım."[405] (IX, 8221)

17. "İnsanlar uykudadırlar, öldükleri zaman uyanırlar."[406] (IX, 8820)

18. "Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: Cehennem nefsin arzu ettiği şehevi şeylerle; cennet ise nefsin hoşlanmadığı şeylerle perdelenmiştir."[407] (IX, 9208)

19. "Mümin, geçim ehli olup herkes ile iyi geçinendir. Ülfet etmeyen ve ülfet olunmayan kimsede hayır yoktur."[408] (X, 9446)

20. "İbn Abbâs (R.A.) şöyle dedi: 'İki haris doymaz: İlmin peşine düşen, dünyanın peşine düşen!"[409] (X, 9647)

21. "Benim velilerim kubbelerim altında gizlidir. Onları benden başkası bilmez."[410] (X, 9713)

22. "En kötü hırsızlık namazdan çalmadır."[411] (X, 9865)

23. "Bize, insanlarla, akılları miktarınca konuşmamız emredildi."[412] (X, 10091)

24. "Peygamberler kabirlerinde diridirler; namaz kılarlar."[413] (X, 10216)

25. "İnsanlar niyeteri üzerine haşrolurlar."[414] (X, 10332)

26. Resûlullah (S.A.V.) bize bir konuşma yaptı ve şöyle buyurdu: Allah bizden bir söz işitip, onu işittiği gibi (başkasına) ulaştıran kişinin yüzünü ak etsin. Kendisine (bilgi) ulaştıran nice kimseler vardı ki onu işiten (ve kendisine aktaran) kimseden daha kavrayışlıdır…"[415](X, 10711)

27. "Resûlullah (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: Horoza sövmeyin. Çünkü o, (insanı) namaza uyandırır."[416] (XI, 10995)

28. "Resûlullah (Aleyhisselatü Vesselam) buyurdular ki: 'Şeytan insanoğlunun kalbinin üzerinde tünemiş vaziyette bekler. Allah'ı zikredince siner, çekilir; gaflet etse vesvese verir."[417] (XI, 11709)

---

[405] İlahi Hadisler, s. 31.
[406] Güleç, a.g.m., s. 12.
[407] Riyâzü's Sâlihîn I, s.134.
[408] İhyâu Ulûmi'd-dîn II, s. 570.
[409] Mustafa Fatih Yar, Kitâbu'l İlim ve Hadis Kaynaklarındaki Yeri, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Konya 2010, s. 58
[410] Ahmet Yıldırım, Tasavvufa Kaynaklık Etmesi Bakımından Bazı Kudsi Hadisler ve Değeri, İslam Araştırmaları journal of İslamic Researc, 3 Mayıs 2009 s. 97.
[411] 40 Hadiste Namaz, s. 32.
[412] Gölpınarlı, a.g.e., s. 70.
[413] Muhtasar Câmiu's Sağîr, s. 166.
[414] İhyâu Ulûmi'd-Dîn III, s. 97.
[415] Hadislerle İslam I, s. 371.
[416] Riyâzü's Sâlihîn III, s. 278.

29. "Hz. Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: 'Zenginlik mal çokluğu değil, göz tokluğudur."[418] (XI, 12014)

30. "Sen olmasaydın gökleri yaratmazdım."[419] (XII, 12976)(XII, 13466)

31. "Resûlullah (S.A.V.) bana: Sana cennet hazinelerinden birini söyleyeyim mi, dedi. Ben 'Evet, ya Resûlullah!' dedim. 'Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh. (Kuvvet ve kudret, ancak Allah'ın yardımı iledir) sözüdür.' buyurdu." [420](XII, 13785)

32. "Muhammed b. Mihrân er-Râzi Muhammed b. Abdurrahman b. Sehm Velid b. Müslim el-Ezvaî Ebû Ammâr Şeddâd Vâsile b. el-Eskâ: Resûlullah'ın (S.A.V.) şöyle dediğini işittim: 'Allah Teâlâ yarattıkları arasında İbrahimoğlları'ndan İsmail'i, İsmailoğulları'ndan Kinâne'yi, Kinâne'den Kureyş'i Kureyş'ten Haşimoğulları'nı, onlardan da beni seçti."[421] (XII, 13484)

33. Resûlullah (S.A.V.) şöyle buyurmuştr: Dünya müminin zindanı, kâfirin cennetidir."[422] (XII, 14059)

34. "Ben, halkı, benden faydalansınlar diye yarattım. Yoksa ben onlardan faydalanayım diye yaratmadım."[423] (XII, 14097)

B. 2. Nakıs Hadisler

1. "A'rabî'nin birisi Ebû Hüreyre'ye gelerek: 'Ya Ebâ Hüreyre! Bize Peygamber Efendimizden bir hadis söyle.' dedi. Ebû Hüreyre, hadisi zikrettikten sonra, Resûlullah (S.A.V.) şöyle buyurduğunu söyledi: 'İyi biliniz ki iman Yemen'dedir. Allah bilgisi ve korkusu olan hikmet de Yemen'dedir. Ben Rabbimizin nefesini Yemen taraflarında buluyorum."[424] (VII 5167)

2. "Resûlullah şöyle demiştir: 'İman, yetmiş veya altmış küsür bölümdür; bunların en üstünü lâ ilâhe illâllah sözüdür. En aşağısı ise geçenlere sıkıntı veren şeyleri yoldan kaldırmaktır. Hayâ da imanın bir bölümüdür." [425] (VII, 5200)

---

[417] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi IV, s. 428.
[418] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 483.
[419] Darîr Mustafa Efendi, a.g.e., s. 15.
[420] Riyâzü's Sâlihîn III, s. 51.
[421] Emine Demil, Hz. Peygamber'in Risâlet Öncesi Hayatına Dair Rivayetler, Ankara Üniveristesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri (Hadis) Anabilim Dalı, Ankara 2016, s. 51.
[422] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 444.
[423] Yardım, a.g.e., s. 116.
[424] Yardım, a.g.e., s. 177.
[425] Riyâzü's Sâlihîn II., s. 108.

3. "Resûl-i Ekrem (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: Allah Teâlâ mahlûkatı yarattı (ve onların mukadderatını tayin buyurduğu) zaman kendi ulûhiyetine ait olmak üzere de bir kitabını yazdı. (Zatına ait ahd ve mîsâkı havi olan) bu mektubu da kendi arşına koydu (ki mazmun-ı şerifi), 'Benim rahmetim gazabıma galebe eder."[426] (VII, 5212), (VIII, 6594)

4. "Bir gün Allah Resûlü (S.A.V.)'in yanında otururken yanımıza bir adam çıkageldi; elbisesi bembeyaz, saçları simsiyahtı, uzak yoldan gelmişe benzemiyordu. Hiçbirimiz onu tanımıyorduk. Peygamber (S.A.V.)'in önüne kadar gelip oturdu ve dizlerini Peygamber (S.A.V.)'in dizlerine dayadı, ellerini de uyluklarına koydu ve: 'Ey Muhammed! İslam'ın ne olduğunu bana söyle.' dedi. Resûlullah (S.A.V.): 'İslam, Allah'tan başka ilah yoktur, Muhammed de Allah'ın Resûlüdür diye şehadet etmen, namaz kılman, zekât vermen, ramazan orucunu tutman, gücün yeterse hacca gitmendir.' buyurdu. Adam: 'Doğru söylüyorsun.' dedi. 'Hem sorup hem tasdik etmesi tuhafımıza gitti.' Ondan sonra: 'İman nedir?' diye sordu. Peygamber (S.A.V.)'de: 'İman; Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve âhiret günene, kadere, hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna inanmandır.' diye cevap verdi. Adam yine: 'Doğru söylüyorsun.' dedi. ve 'İhsan nedir?' diye sordu. Peygamber (S.A.V.)'de: 'İhsan, Allah'ı görüyormuş gibi ibadet etmendir. Sen onu görmesen de o seni görüyor.' buyurdu. O yine: 'Doğru söylüyorsun.' dedi. Sonra: 'Kıyametin vaktini bana söyle' dedi. Peygamber (S.A.V.): 'Bu konuda kendisine soru sorulan kişi, sorandan daha bilgili değildir.' dedi. 'O halde, alametlerini söyle.' deyince Resûlullah (S.A.V.): 'Annelerin, kendilerine cariye muamelesi yapacak çocuklar doğurması, yalın ayak, çıplak, yoksul koyun çobanlarının yüksek binalar yapmakta birbirleriyle yarışmalarıdır.' dedi. Daha sonra o yabancı kalkıp gitti. Ben bir müddet kaldım, sonra Peygamber (S.A.V.): 'Ey Ömer! Soruları soran kişinin kim olduğunu biliyor musun?' dedi.' Allah ve Resûlü daha iyi bilir.' dedim. Resûlullah da: 'O, Cebrail'di, size dininizi öğretmek için gelmişti.' buyurdu."[427] (VII, 5214), (IX, 8326), (X, 9865)

5. "Resûlullah Aleyhüsselatü Vessellam şu duayı çok yapardı: 'Ey Kalpleri çeviren Allahım! Kalbimi dinin üzerine sabit kıl!' (Ben bir gün kendisine): 'Ey Allah'ın Resûlü! Biz sana ve senin getirdiklerine inandık. Sen bizim akkımızda korkuyor

[426]Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi VIII, s. 633.
[427] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 96-97-98; Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi II, s. 61.

musun?' dedim. Bana şöyle cevap verdi: 'Evet, kalpler, Rahman'ın iki parmağı arasındadır. Onları İstediği gibi çevirir."[428] (VII, 5320), (X, 9342)

6. "(Hz. Peygamber'e) 'Ey Allah'ın Resûlü! Hangi Müslüman daha faziletlidir?' diye sordum. Resûl-i Ekrem: Elinden ve dilinden Müslümanların güven içinde olduğu kimse, buyurdu."[429] (VII, 5367)

7. "Nebi (S.A.V.)'in şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur: '(İslam'da) hastalığın (bizâtihi) sirayeti yoktur, teşe'üm de yoktur, öğey ve baykuş (ötmesinin tesiri) de yoktur, safer (ayının hayır ve şerle alameti) de yoktur (bunlar Cahiliye hurafeleridir) fakat (ey mümin) cüzzamlıdan arslandan kaçar gibi kaç![430] (VII, 5466)

8. "Resulullah (S.A.V.) zamanında Ay ikiye bölündü de Nebî (S.A.V.), 'Şahit olunuz!' buyurdu."[431] (VII, 5563)

9. "Allah Resûlü (S.A.V.) şöyle demiştir: 'Allah Teâlâ kıyamet gününde: Ey âdemoğlu! Hastalandım da beni ziyaret etmedin.' buyuracak. O: 'Ya Rabbi! Ben seni nasıl ziyaret edebilirim ki! Sen âlemlerin Rabbisin.' diyecek. Allah Teâlâ: 'Hatırlamıyor musun? Falan kulum hastalandı da sen onu ziyaret etmedin. Bilesin ki onu ziyaret etseydin, beni onun yanında bulurdun.' diyecek. Sonra: 'Ey âdemoğlu! Senden yiyecek istedim de beni doyurmadın.' buyuracak. Âdemoğlu: 'Ya Rabbi! Seni nasıl doyurabilirim ki! Sen âlemlerin Rabbisin.' diyecek. Allah Teâlâ: 'Hatırlamıyor musun filanca kulum senden yiyecek istedi de sen vermedin. Eğer ona yiyecek verseydin bu yaptığının karşılığını benim yanımda bulurdun.' diyecek. Sonra da: 'Ey âdemoğlu! Senden su istedim de vermedin.' diyecek. O: 'Ya Rabbi! Sana nasıl su vereyim! Sen âlemlerin Rabbisin.' dediğinde Allah Teâlâ: 'Hatırlamıyor musun? Falan kulum senden su istedi de sen vermedin. Bilesin ki eğer ona sen su verseydin bu yaptığının karşılığını yanımda bulurdun.' cevabını verecek." [432](VII, 5688)

10. "Resûl-i Ekrem (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: Allah Teâlâ buyurdu ki: 'Her kim benim veli kullarıma düşmanlık ederse, muhakkak ben ona harp açarım. Bir kulum kendisine farz kıldığım şeylerden daha sevimli bir amel ve ibadetle bana yaklaşmaz. Kulum bana, yaptığı (farzlara ilaveten işlediği) nafile ibadetlerle de yaklaşır. Nihayet onu kavrayacağı eli ve yürüyeceği ayağı olurum, (onu fena şeyleri dinlemekten, helal olmayan şeylere el uzatmaktan, fena yolda yürümekten korurum.) Eğer benden bir şey

[428] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi X, s. 289.
[429] Riyâzü's Sâlihîn III, s, 112.
[430] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi VIII, s. 348.
[431] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi VII, s. 236.
[432] Riyâzü's Sâlihîn II, s. 258- 259.

dilerse onu verir, bana sığınırsa muhakkak onu himaye ederim."[433] (VII, 5694) (X, 9484), (XII, 13619)

11. Resûlullah Aleyhisselatü Vesselam hasta yatmakta iken yanına girdim. Elimi üzerine koydum, hararetini, yorganın üstünden elimin altında hissettim. 'Ey Allah'ın Resûlü! Hararetiniz çok fazla!' dedim. 'Biz (peygamberler) böyleyiz. Belalar bize katmerli gelir, buna mukabil ücretleri de katmerli verilir.' buyurdular. 'Ey Allah'ın Resûlü! Hangi insanlar en çok bela çekerler?' dedim. 'Peygamberler.' buyurdular. 'Ey Allah'ın Resûlü! Sonra kimler?' dedim. 'Sonra sâlihler, buyurdular ve açıklardılar: Onlardan biri fakirliğe öylesine müptelâ olur ki kendini örten abadan başka bir şey bulamaz. Onlar, sizin bollukla sevindiğiniz gibi fakirlikle sevinirler."[434] (VII, 5811)

12. "Bir kere Resûlullah (S.A.V.) bir hutbe irat etmiş ki, Resûlullah'ın o hutbesi kadar müessir bir hutbe hiç işitmedim. O hutbesinde Resullullah (ezcümle), 'Ey ashabım! Benim bildiğim hakayık-ı kainâtı siz bilseydiniz muhakkak az gülerdiniz, hiç şüphesiz çok ağlardınız.' buyurmuştu. Bu hitabe üzerine Resulullah'ın ashabı yüzlerine elbiselerini örtüp içten gelen bir enîn ile ağlıyorlardı. Bu umumi teessür sırasında biri, 'Yâ Resûlullah! Babam kimdir?' diye Resûl-i Ekrem, 'Baban filandır.' diye cevap verdi. Bunun üzerine unvandaki âyet nâzil oldu.[435] (XI, 10968)

13. "Resûlullah (S.A.V.) mahkemede görüşülecek bir konu/dava için rüşvet verene de alana da lanet etmiştir."[436] (VII, 5883), (X, 10533)

14. "Abdullah b. Mes'ûd'dan: Resûullah (S.A.V.) şöyle buyurdu: 'Alah'ın halk içinde, kalpleri Hz. Âdem'in kalbi üzerinde olan üç yüz, kalpleri Hz. Musa'nın kalbi üzerine olan kırk, kalpleri Hz. İbrahim'in kalbi üzerine olan yedi, kalpleri Cebrail (A.S.)'ın kalbi üzerinde olan beş, kalpleri Mikâil (A.S.)'ın kalbi üzerine olan üç, kalbi İsrâfil (A.S.)'ın kalbi üzerine olan bir kulu vardır. Bunlardan tek olanı öldüğünde Allah onun yerine üçlerden, üçlerden biri öldüğünde beşlerden, beşlerden biri öldüğünde yedilerden, yedilerden biri öldüğünde kırklardan, kırklardan biri öldüğünde üç yüzlerden, üç yüzlerden biri öldüğünde de halktan birini yerleştrir. Onların vesilesiyle Allah Teâlâ diriltir, öldürür, yağmur yağdırır, bitkileri bitirir ve belaları defeder…"[437] (VII, 5884)

---

[433] İlahi Hadisler, s. 30.
[434] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XVII, s. 542.
[435] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi VIII, s. 58.
[436] Hadislerle İslam V, s. 193.
[437] Ahmet Atlı, Tasavvufta Ricâlu'l-Gayb, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri (Tasavvuf) Anabilim dalı, Ankara 2011, s. 8.

15. "Bir gün Resûlullah (S.A.V.) esirler arasında koşuşturan bir kadın gördü. Kadın, rast geldiği bir çocuğu hemen kucağına aldı ve emzirmeye başladı. Resûlullah (S.A.V.) arkadaşlarına: 'Bu kadın çocuğunu hiç ateşe atar mı, ne dersiniz?' dedi. Onlar: 'Hayır, asla atmaz.' dediler. Bunun üzerine Resûlullah: 'O halde bilin ki Allah'ın kullarına merhameti, bu kadının çocuğun olan merhametinden çok daha fazladır.' buyurdu."[438] (VII, 5899)

16. "… Ebu Hüreyre (R.A)'tan. Resûlullah (S.A.V.): 'Bizler, ehl-i kitaba göre, en sonda gelenleriz. Kıyamet gününde ise en başta gelecek olanlarız.' buyurmuşlardır." [439] (VII, 5913)

17. "Hz. Peygamber (S.A.V.): Harp bir hiledir (strateji ve taktiktir), buyurdu."[440] (VII, 5918)

18. "Resûlullah (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: 'Nikâh benim sünnetimdir. Kim benim sünnetime uygun davranmazsa benden değildir. Evlenin. Çünkü ben (kıyamet günü diğer) ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla iftihar edeceğim…"[441] (VII, 6021)

19. Hz. Peygamber cin yahut şeytan türü hayali bir varlık olarak bilinen 'gul' (hayalet, hortlak) inancını da kaldırarak, 'gul' diye bir şey yoktur.' buyurmuş. Ashabına kalplerine bununla ilgili bir korku geldiği zaman ezan okuyarak Allah'a sığınmalarını emretmiştir."[442] (VII, 6152), (IX, 7947)

20. "Resûlullah (S.A.V)'in ilk vahiy başlangıcı uykuda rü'yâ-yı sâliha (yani sâdıka) görmekle olmuştur. Hiçbir rüya görmezdi ki sabah aydınlığı gibi vazıh ve aşikâr zuhur etmesin. Ondan sonra kalbine yalnızlık muhabbeti ilkâ olundu. Artık (Cebel-i) Hira'daki gâr içinde halvet-güzîn olup orada ehlinin nezdine gelinceye kadar adedi muayyen günlerde tahannüs -ki taabbüd demek demektir- eder ve yine azıklanıp giderdi. Sonra yine Hatice nezdine avdet edip bir o kadar zaman için yine azık tedarik ederdi. Nihayet Resûlullah (S.A.V.)e bir gün gar-ı Hira'da bulunduğu sırada (emr-i) Hak (yani vahiy) geldi. Şöyle ki ona melek gelip اِقْرَأْ yani 'Oku' dedi. O da 'Ben okumak bilmem.' cevabını verdi. Zat-ı Akdesi Risalet penahi buyurur ki o zaman melek beni alıp takatim kesilinceye kadar sıkıştırdı. Sonra beni bırakıp yine اِقْرَأْ dedi. Ben de ona 'Okumak bilmem' dedim. Yine beni alıp ikince defa takatim kesilinceye kadar sıkıştırdı. Sonra beni bırakıp yine اِقْرَأْ dedi. Ben de "Okumak bilmem." dedim. Nihayet beni yine alıp

[438] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 401.
[439] Yardım, a.g.e., s. 165.
[440] Riyâzü's Sâlihîn II, s. 536.
[441] Hadislerle islam IV, s. 31.
[442] Hadislerle İslam I, s. 687.

üçüncü defa sıkıştırdı. Sonra beni bırakıp اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ۚ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ۚ اِقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ۙ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ۙ[443] dedi.

Bunun üzerine Resûlullah (S.A.V.) (kendisine vahyolunan) bu âyet-i kerîmeyi bi't-telakki (korkudan) yüreği titreyerek döndü ve Hatice bint Huveylid'in nezdine girerek 'Beni sarıp örtünüz, beni sarıp örtünüzç.' dedi. Korkusu zail oluncaya kadar vücûd-i mübarekini sarıp örttüler. Ondan sonra (Resûlullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem) vuku-i hâli Hatice'ye naklederek, 'Kendimden korktum.' dedi. Hatice Radıyallahu Anha, 'Öyle deme, Allah'a kasem ederim ki Allah (Zü'l-Celâl) hiçbir vakit seni utandırmaz (mahzun etmez).Çünkü sen akrabana bakarsın, işini görmekten aciz olanların ağırlığını yüklenirsin, fakire verir, kimsenin kazanamayacağnı kazandırırsın, misafiri ağırlarsın, hak yolunda zuhur eden havadis ve mühimmatta (halka) yardım edersin.' Bundan sonra Hatice (R.A.) Hazret-i Resûl-i Ekrem'i (S.A.V.) birlikte alıp ammizadesi Varaka b. Nevfel b. Esed b. Abdüluzzâ'ya götürdü. Bu zat, zaman-ı Cahiliye'de din-i Nasrâni'ye dahil olmuş bir kimse olup İbranice yazı bilir ve İncil'den meşiyyet-i ilahiyye taalluk ettiği miktarda öteberi yazardı. Varaka gözlerine ama tari olmuş bir pir-i fani idi. Hatice Radıyallahu Anha Varaka'ya, 'Amcamın oğlu, dinle de bak, kardeşinin oğlu ne söylüyor.' dedi. Veraka: 'Ne var kardeşim oğlu?' diye sorunca Resûlullah (S.A.V.) gördüğü şeyleri kendisine ihbar etti. Bunun üzerine Varaka dedi ki: 'Bu gördüğün, Allah Teâlâ'nın Mûsâ'ya (S.A.V.) tenzil ettiği nâmus-ı ekberdir (yani sahib-i sırr-ı vahiydir.) Ah keşke senin davet günlerinde genç olaydım. Kavmin seni çıkaracakları zaman keşke berhayat olsam!' Bunun üzerine Resulullah (S.A.V.), 'Onlar beni çıkaracaklar mı ki?' diye sordu. O da, 'Evet, (zira) senin gibi bir şey getirmiş (yani vahiy tebliğ etmiş) bir kimse yoktur ki düşmanlığa uğramasın. Şayet senin davet günlerine yetişirsem sana son derecede yardım ederim' cevabını verdi. Ondan sonra çok geçmedi. Varaka vefat etti. (ve o esnada) fetret-i vahiy vuku buldu (yani bir müddet için inkıtaa uğradı.)"[444] (VII, 6184), (IX, 9203)

21. "Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellemin en çok okuduğu dua şu idi dediği rivayet olunmuştur: "Allahümme âtina fi'd-dünyâ haseneten ve fi'l-âhireti haseneten ve kınâ azâbe'n-nâr" (Rabbimiz! Bize dünyada bir güzellik ver, âhirette de bir güzellik ver ve bizi ateş azabından koru!)" [445] (VII, 6205)

---

[443] Alak, 1-4.
[444] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi II, s. 23-24.
[445] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi VIII, s. 576.

22. "Mâlik b. Huveyris (b. Eşyem el-Leysî) Radıyallahu Anhümâdan: Şöyle demiştir: 'Kavmimden beş on kişi ile beraber Nebiyy-i Ekrem Sallallahu Aleyhi Vesellem yanına gelmiştim. Nezd(-i âlîler)inde yirmi gün kaldık. [Resûlullah (S.A.V) müminlere] rahîm idi. Rıfk ile mecbûl idi. Ehl ü iyâlimizi özlediğimizi görünce bize, "Haydin (kendi ehlinizin yanına) dönünüz. Yanlarında bulununuz. Onlara (dini) öğretiniz. (Beni nasıl namaz kılar gördünüzse öylece) namaz kılınız. Namaz (vakti) geldiğinde içinizden biri size ezan okusun. En yaşlınız da size imam olsun.' buyurdu."[446] (VII, 6283)

23. "Allah Refîk'tir; nezaketi, yumuşaklığı, kolaylığı, lütuf ve ihsanı, şefkat ve merhameti sever. Kaba saba bir tavır karşısında esirgediğini, nezaket ve yumuşaklık karşısında bol bol ihsan eder." [447](VII, 6309)

24. "Resûlullah'tan (S.A.V.) şöyle işittiği nakledilmiştir: 'Yemin ederim ki ben, Allah'a günde yetmiş defadan fazla tövbe ve istiğfar ediyorum."[448] (VIII, 6449)

25. "Hz. Peygamber, Allah Teâlâ'nın İbrahim (A.S.) hakkındaki 'Rabbim, çünkü o putlar insanlardan birçoğunu saptırdı. Artık kim bana uyarsa o bendendir.' meâlindeki âyeti ile İsa (A.S.) hakkındaki, 'Eğer onlara azap edersen şüphe yok ki onlar senin kullarındır. Eğer onları bağışlarsan, yine şüphe yok ki sen mutlak güç sahipsin, hüküm ve hikmet sahibisin.' mealindeki âyeti okudu. Sonra ellerini kaldırarak: 'Allah'ın ümmetim, ümmetim!' dedi ve ağladı. Bunun üzerine Allah Teâlâ: 'Ey Cebrail! Muhammed'e git, Rabbin her şeyi daha iyi bildiği halde ona neden ağladığını sor.' buyurdu. Cebrail, Resûlullah'ın söylediklerini Allah çok daha iyi bilmesine karşın ona haber verdi. Allah Teâlâ: 'Ey Cebrail! Muhammed'e git ve ümmetin konusunda seni memnun edeceğiz ve seni üzmeyeceğiz dediğimi ona söyle.' buyurdu."[449] (VIII, 6476)

26. "İbn Abbas Radıyallahu Anhümadan nakledildiğine göre: 'Nesepten yedi, sıhriyetten de yedi kişi haram edilmiştir.' demiş ve şu âyeti okumuştur. (Mealen): 'Size şu kadınları nikâhlamak haram kılındı: Annelleriniz, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeşlerinizin kızları, sizi emzirmiş olan sütanneleriniz, süt kardeşleriniz, hanımlarınızın anneleri, aranızdan zifaf geçmiş olan kadınlarınızdan doğan üvey kızlarınız. Eğer zifaf geçmemişse onların kızlarını nikâhlamakta size günah

[446] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi II, s. 475.
[447] Hadislerle İslam I, s. 225.
[448] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 38-39.
[449] Riyâzü's Sâlihîn I. s. 406.

yoktur. Öz oğullarınızın hanımlarını nikâhlamanız ve iki kız kardeşi birden nikâhınız altına alınmanız da size haram kılındı…"[450] (VIII, 6582)

27. Hz. Ömer Radıyallahu Anh bize Câbiye'de hitap etti ve dedi ki: Resûlullah Aleyhisselatü Vesselam, tıpkı benim sizin aranızdaki şu kalkmam gibi bizim aramızda hitap için ayağa kalktı ve dedi ki: Ashabım, bunları takip edenler (tâbiîn) ve onları da takip edenler (etbâu't-tâbiîn) hakkında bana riayetkâr olun (benim hatırım için onlara da saygılı olun.) Onlardan (etbâu't-tabiînden) sonra yalan yaygınlaşacak, öyle ki, kendisinden şahitlik istenmediği halde şehadette bulunacak, yemini talep etmediği halde yemin edecek." [451] (VIII, 6848)

28. "Abdullah b. Amr'dan naklettiğine göre, Resûlullah (S.A.V.) şöyle dua ederdi: 'Allahım! Huşu duymayan kalpten, kabul edilmeyen duadan, doymayan nefisten ve fayda vermeyen ilimden sana sığınırım. Bu dört şeyden san sığınırım."[452] (VII, 7108)

29. "Resûlullah (S.A.V.) şöyle demiştir: 'Bir kimse güzelce abdest aldıktan sonra cuma namazına gelir, hutbeyi sessizce dinlerse üç gün ziyadesiyle, bu cumadan diğer cumaya kadar olan (toplam on günlük) vakit içindeki günahları mağfiret olunur. Kim de (hutbeyi güzelce dinleyip) mescidin zeminindeki taşlarla oynamak gibi gereksiz bir işle meşgul olursa vaktini boşa geçirmiş olur."[453] (VIII, 7390)

30. "Ümmetim hakkında en çok korktuğum şudur: 'Boyun eğilen aşırı cimrilik, kendisine uyulan garı meşru arzu ve heves, ileri görüş sahibi kimsenin kendi fikrini beğenip kibre düşmesidir."[454] (VIII, 7392)

31. "Âlimlere uyunuz, çünkü onlar dünya ve âhiret kandilleridir."[455] (VIII, 7596)

32. "Âlimler, peygamberlerin varisleridir."[456] (IX, 7752)

33. "Allah'ın dostları, görüldüklerinde Allah'ın hatırlandığı kimselerdir."[457] (IX, 7812)

34. "Resûlullah (S.A.V.) namazı bitirip selam verdikten sonra: 'Lâ ilâhe illa'llâhu vahdehû lâ şerîke leh, lehü'l-mülkü ve lehü'l hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr. Allâhümme lâ mânia limâ a'teyte ve lâ mu'tıye limâ mena'te ve lâ yenfeu ze'l –ceddi minke'l-ceddü. (Bir Allah'tan başka ibadete layık hiçbir ilah yoktur, mülk onundur. Hamt ona mahsustur, onun her şeye kudreti yeter. Allahım, senin verdiğine engel

[450] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XVI, s. 23- Sahih-i Müslim s. 348.
[451] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XVII, s. 277.
[452] Hadislerle İslam I, s. 373.
[453] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 157.
[454] Gümüşhânevî, a.g.e., s. 34.
[455] Gümüşhânevî, a.g.e., s. 21.
[456] İhyâu Ulûmi'd-dîn I, s. 16.
[457] Muhtasar Câmiu's Sağîr, s. 75.

olabilecek, vermediğini de verebilecek yoktur. Bir kimsenin güç ve serveti, senin yardımın olmadıkça ona fayda vermez.)' derdi."[458] (IX, 8652)

35. "Evlenmeye gücü yetmeyen oruç tutsun. Zira savm, ona, husyeleri burma gibidir."[459] (IX, 8772)

36. "İbn Abbâs Radıyallahu Anhüma anlatıyor: 'Resûlullah Aleyhisselatü Vesselam buyurdular ki: 'Bu gece Rabbimden bir (melek, elçi olarak) geldi. –Bir rivayette ie şöyle demiştir: 'Rabbim bana en güzel bir surette geldi'- ve 'Ey Muhammed!' dedi. 'Buyur Rabbim, emrindeyim!' dedim. 'Mele-i A'la (da bulunanların) nelerde yaşadıklarını biliyor musun?'dedi. 'Hayır!' dedi. Bunun üzerine elini omuzlarımın arasına koydu. Hatta onun serinliğini göğüslerimde hissettim. Derken semâvât ve arzda onları öğrendi. Sonra: 'Ey Muhammed! Mele-i A'la (efradı) nelerde yarışır biliyor musun?' dedi. 'Evet, dereceler(i artıran ameller)de keffâretlerde. (Keffaretler ise) yaya olarak cematlere gitmek, şiddetli soğuklarda abdesti tam almak, namazdan sonra namaz beklemektir. Kim bunlara devam ederse hayır üzere yaşar, hayır üzere ölür, günah mevzuunda da annesinden doğduğu gündeki gibi olur' dedi. Sonra tekrar: 'Ey Muhammed!' dedi. 'Buyrun emrinizdeyim!' dedim. 'Namaz kıldığın vakit, dedi, şunu oku: 'Allahım, senden hayırları yapmamı, kötü şeyleri de terketmemi ve fakirleri sevmemi talep ediyorum! Kullarına bir fitne arzu edersen, beni fitneye düşmeden, yanına al!' (Gece bana gelen elçi-veya Rabbim- son olarak) dedi ki: 'Dereceler ise selamı yaymak, yemek yedirmek, insanlar uyurken gece namaz kılmaktır!"[460] (IX, 8982)

37. "Resûlullah Aleyhisselatü Vesselam (Medine'nin dışına doğru) yürüdü. Önünde Uhud görünmüştü: 'Bu dağ var ya, o bizi çok seviyor, biz de onu seviyoruz.' buyurdular. Medine'ye yönelince de: 'Ey Allahım! Hz. İbrahim (Medine'yi) iki dağı arasıyla haram kılıyorum. Allahım (Medine halkını) müdd ve sa'larınla mübarek kıl.' buyurdular."[461] (IX, 9053)

38. "İlim öğrenmek her Müslüman üzerine farzdır. İlim öğrenen içindenizdeki balığa varıncaya kadar her şey istiğfar eder."[462] (IX, 9290)

39. "Hepiniz de çobansınız, hepiniz de sürünüzden sorumlusunuz. Toplum başında bulunan çobandır, buyruğu altındakilerden sorumludur. İnsan; evinde, çoluğunun-çocuğunun çabanıdır. Ehlinden-ayalinden, çoluğundan çocuğundan sorumludur. Kadın;

[458] Riyâzü's Sâlihîn III, s. 36.
[459] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi III, s. 315.
[460] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XIII, s. 256-257-258.
[461] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XIII, s. 177.
[462] Muhtasar Câmiu's Sağîr, s. 44.

kocasının evinde çobandır, eli altındakilerden sorumludur. Hizmetçi; efendisinin malına çobandır, o maldan mülkten sorumludur. Evlat; babasının malına çobandır, o da sürüsünden sorumludur. Hasılı hepiniz de çobansınız, hepiniz de sürünüzden sorumlusunuz." [463] (IX, 9290), (XII, 13595)

40. "Resûlullah (S.A.V.)bir bayram günü kurban olarak iki koç kesti ve onları kıbleye doğru yatırdığı zaman şöyle dedi: 'Ben hanîf (hakka yönelmiş) olarak, yüzümü gökleri ve yeri yaratan (Allah)'a çevirdim ve ben müşriklerden değilim. Şüphesiz benim namazım, kurbanım, hayatım ve ölümüm âlemlerin Rabbi olan Allah içindir. Onun hiçbir ortağı yoktur. Ben bununla emrolundum ve ben Müslümanların ilkiyim. Allahım (bu kurban) sendendir ve Muhammed ile ümmeti tarafından senin (rızan) için sunulmuştur." [464] (X, 9835)

41. "Peygamber (S.A.V.), Ali'nin oğlu Hasan'ı (R.A.) öptü. Bunun üzerine Akrâ' b. Hâbis'in: Benim on çocuğum var, bunlardan birini bile öpmedim, demesi üzerine Resûlullah (S.A.V.): 'Merhamet etmeyene, merhamet edilmez.' buyurdu."[465] (X, 9498)

42. Resûlullah (S.A.V.): 'Nübüvvetten (sonra) geriye kalan ancak mübeşşirattır.' dedi. Sahabiler: 'Mübeşşirat nedir ya Resûlullah!' dediler. 'İyi (güzel/salih) rüyadır.' cevabını verdi."[466] (X, 10016)

43. "Allah Teâla hazretleri (bir hadîs- kutsîde) buyurdu ki: 'Ben kıraati kulumla kendi aramda iki kısma böldüm, yarısı bana ait, yarısı da ona, Kuluma istediği verilmiştir: Kul, 'Elhamdülillahi Rabi'l-âlemin. (Hamt âlemlerin Rabbine aittir.)' deyince, Aziz ve Celîl olan Allah: 'Kulum bana hamdetti!' der. 'Er-Rahmânirrahim' deyince, Allah: 'Kulum bana senâda bulundu' der. 'Mâliki yevmiddîn (âhiretin sahibi)'deyince, Allah: 'Kulum beni tebcîl ve ta'ziz etti (büyükledi)' der. 'İyyâkena'budü ve iyyâkenesta'în (yalnız sana ibadet eder, yalnız senden yardım isteriz)' deyince, Allah: 'Bu, benimle kulum arasında bir (taahhüddür). Kulama istediğini verdim' der. 'İhdinâ's-sırâta'l-müstakim sırâtallezine en'amte aleyhim gayr'ilmağdubi aleyhim ve lâ'd-dâllîn. (Bizi doğru yola sevk et, o yol ki kendilerine nimet verdiğin kimselerin yoludur, gazaba uğrayanların ve dalalete düşenlerin değil)' dediği zaman, Allah: Bu da kulumdur, kuluma istediği verilmiştir.' buyurur."[467] (X, 10084)

---

[463] Gölpınarlı, a.g.e., s. 113.
[464] Hadislerle İslam II, s. 511.
[465] Riyâzü's Sâlihîn II, s. 255.
[466] Riyâzü's Sâlihîn II, s. 221.
[467] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi VIII, s. 404.

44. "Resûlullah, hayâ konusundan kardeşine nasihat eden ensardan bir adama rastladı ve 'Onu rahat bırak, zira hayâ imandandır.' buyurdu."[468] (X, 10119)

45. "Resûlullah (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: 'Nerede olursan ol, Allah'tan kork; kötülük yaparsan peşinden hemen iyilik yap ki kötülüğü silip götürsün, insanlara karşı güzel ahlaklı davran."[469] (X, 10129)

46. "Nebi (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: Sakın sizin biriniz: Allahım! Dilersen beni mağfiret eyle; Allahım! Dilersen bana merhamet eyle, diye dua etmesin! Azim ve katiyetle, kesin olarak (Ya Rab! Beni affet, bana merhamet et, diye) dua etsin. Çünkü Allah'ı icbar eden (hiçbir kuvvet) yoktur."[470] (X, 10406)

47. "Allah Teâlâ: 'Ellerini bana kaldırıp dua eden kulumun ellerini boş çevirmekten hayâ ederim.' buyurdu. Melekler: 'Ey bizim Rabbimiz! O, yarlıganmaya ehil değildir.' dediler. Allah Teâlâ: 'Lakin ben takva ya da (ikab ve azabımdan korkulmaya, iman ve ibadet olunmaya) ehilim. Mağfirete de. Sizi şahit tutarım ki ben onu mağfiret ettim!' cevabını verdi."[471] (X, 10406), (XII, 12682)

48. "Hz. Peygamber (Aleyhisselatü Vesselam), ruhsat ifade eden bir amelde bulunmuştu. Bazılarının bundan kaçtıklarını işitti. Bunun üzerine Resûlullah (Aleyhisselatü Vesselam) bir hutbe okudu. Âdeti veçhile Cenab-ı Hakk'a hamt ve senada bulunduktan sonra şöyle buyurdu: 'Allah için söyleyin, bazıları benim yaptığım şeyi beğenmeyin, kaçıyorlarmış, doğru mudur bu? Allah'a yeminle söylüyorum, ben Allah'ı onlardan çok daha iyi biliyorum. Allah'tan duyduğum korku da onların duyduklarından çok daha fazladır."[472] (X, 10679)

49. "Hikmetin başı Allah'a saygısızlık yapmaktan korkmaktır."[473] (X, 10679)

50. "Yahudiler, gök gürültüsünün ne olduğunu Hz. Peygamber (Aleyhisselatü Vesselam)'dan sordular: 'Bulutlara müvekkel olan melektir. Beraberinde ateşten kamçılar var. Bununla bulutları Allah'ın dilediği yere sevk eder.' diye cevap verdi. Onlar tekrar sordular: 'Ya şu işitilen ses nedir?' 'Bu, bulutların istenen yere gitmeleri için onlara yapılan bir sevktir.' dedi. Yahudiler: 'Doğru söyledin. Şimdi de İsrail'in [Yakup (Aleyhisselam)] kendisine haram kıldığı şey nedir onu söyle.' dediler. Resûlullah (Aleyhisselatü Vesselam): 'Hz. Yakup (ırk'un- nesâ denen) uyluk mafsalından başlayıp dize, topuğa kadar inen bir ağrıdan muzdarip idi. Deve eti ve sütü

[468] Riyâzü's Sâlihîn II, s. 107.
[469] Riyâzü's Sâlihîn II, s. 98.
[470]Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi VIII, s. 571.
[471] İlahi Hadisler, s. 14.
[472] Kütüb-i Sitte MuhtasarıTercüme ve Şerhi II, s. 348.
[473] Muhtasar Câmiu's Sağîr, s. 26.

dışında kendine uygun gelen (ne yiyecek ne içecek) münasip bir şey yoktu. Bu sebeple o da bunları haram etti.' dedi. Yahudiler: 'Doğru söyledin.' dediler." [474] (XI, 10884)

51. Resûlullah (Aleyhisselatü Vesselam) buyurdular ki: 'Sadaka vermede acele edin. Çünkü belâ sadakanın önüne geçemez."[475] (XI, 11008)

52. "Resûlullah Aleyhisselatü Vesselam buyurdular ki: 'Allah Teâlâ hazretleri şöyle der: 'Ey âdemoğlu! İlk sadme sırasında sabreder, buna benim mükâfat vereceğimi ümit edersen, ben cennet dışında bir sevaba razı olmayacağım."[476] (XI, 10924)

53. "Peygamberin (S.A.V.) yanına girdim, şiddetli bir sıtmaya yakalanmıştı. 'Ya Resûlullah! Sıtmadan dolayı çok sıkıntı çekiyorsun.' dedim. Evet, sizden iki kişinin çekebileceği kadar acı çekiyorum.' dedi. Sana iki kat sevap olduğu için mi?' dedim. 'Evet' dedi. Bir Müslüman küçük bir dikenin veya ondan daha büyüğünün acısına maruz kalırsa, Allah bunu o Müslüman'ın kötülüklerine kefaret kılar. Onun günahları, tıpkı ağacın yapraklarını döktüğü gibi dökülür."[477] (XI, 11060)

54. "Güzel bir hayat tarzını, tedbirli ve dengeli hareket etmeyi peygamberliğin yirmi dört parçasından biri saymıştır Resûl-i Ekrem."[478] (XI, 11157)

55. "İmam semiallahü limen hamideh (Allah hamdedeni işitir) dediği zaman siz: Allahümme Rabbenâ leke'l-hamd (Ya Rabbi hamt sana mahsustur) deyiniz, Allah sizi işitir. Çünkü Yüce Allah Peygamberinin diliyle, semiallahü limen hamideh, buyurmuştur."[479] (XII, 13210)

56. "Osman b. Affân mescidi yeniden bina etmek istemiş, halk bunu hoş görmeyerek onu olduğu gibi bırakmasını istemişlerdi. Bunun üzerine Osman, Ben Allah Resûlünü (S.A.V.), 'Her kim Allah için bir mescit bina ederse, Allah ona cennette bu mescidin benzeri (bir köşk) bina eder.' buyururken işittim, dedi."[480] (XII, 13579)

57. "Beni rüyasında gören kimse, uyanık iken de görecektir veya beni uyanıkken görmüş gibidir. Çünkü şeytan benim görüntüme bürünemez.' buyurmuştur."[481] (XII, 13593)

58. "Hemmâm b. Hâris'in, Mikdâd'dan (R.A.) rivayet ettiğine göre bir gün bir adam Hz. Osman'ı övmeye başlayınca orada bulunan Mikdâd, diz çökerek öven kişinin

[474] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi VI, s. 386-387.
[475] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi X, s. 31-32
[476] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XVII, s. 146.
[477] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 77-78.
[478] Hadislerle İslam II, s. 569.
[479] Mehmet Demirci, İslam'da İnsan Modeli ve Hz. Peygamber Örneği, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1995, s. 48.
[480] Hadislerle İslam II, s. 288-289.
[481] Riyâzü's Sâlihîn II, s. 222.

yüzüne ufacık taşları atmaya başladı. Bunun üzerine Hz. Osman: Ne yapıyorsun, deyince o da: Resûlullah, 'İnsanları övüp duranları gördüğünüz zaman yüzlerine toprak saçın.' buyurdu, dedi."[482] (XII, 13635), (13637)

59. Allah Resûlü (S.A.V.) şöyle buyurmuştur. Zulümden kaçının, çünkü zulüm kıyamette karanlıklara sebeptir. Cimrilikten de sakının, çünkü cimrilik sizden evvel yaşayanları helak etmiş, onları birbirlerinin kanını dökmeye, haramları helal görmeye sevk etmiştir."[483] (XII, 13693)

60. "Kıyamet günü bir kul, Allahü Teâlâ'nın huzuruna götürülür. Dünayada bir adamın diğerine özür dilediği gibi, Allahü Teâlâ da bu adamdam özür diler ve buyurur ki: 'İzzet ve Calâlim hakkı için benim, dünyalığı senden menetmem, senin bana hor davranmandan değil, belki senin için burada hazırladığım fazilet ve mevkilerden dolayıdır. Çık şu saflar arasına da bak; benim rızam için sana yediren veya seni giydiren kimseleri bulursan onları sana verdim.' İnsanlar o gün mahşer yerinde terlerine boğulmuş vaziyettedirler. Adam safları yarar. Kendisine bakan kimseleri bulur ve cennete götürür.' buyurmuştur."[484] (XII, 13848)

61. "Resûlullah (S.A.V.) şöyle dua ederdi: 'Allahım! Huşu duymayan kalpten, kabul edilmeyen duadan, doymayan nefisten ve fayda vermeyen ilimden sana sığınırım. Bu dört şeyden san sığınırım."[485] (XII, 13953)

62. "Aişe'den (R.A.) rivayet ettiğine göre o, şöyle demiştir: Allah Resûlü (S.A.V.) ne ramazan ayında ve ne de diğer aylarda on bir rekâttan fazla gece namazı kılmazdı. Dört rekât kılardı ki bunların güzelliğini ve uzunluğunu sorma! Sonra dört rekât daha kılardı, onların da güzelliğini ve uzunluğunu sorma! Ondan sonra da üç rekât kılardı. Bunun üzerine: 'Ya Resûlullah, vitir namazını kılmadan evvel uyuyor musunuz?' diye sordum. 'Ya Âişe, gözlerim uyusa, kalbim uyumuyor.' buyurdu."[486] (XII, 13956)

63. "Peygamber (S.A.V.), ashabına merhamet ettiği için, onlara (hiç) iftar etmeden (peş peşe) oruç tutmalarıyla yasakladı. Bunun üzerine onlar: 'Ama sen, ara vermeden oruç tutuyorsun.' dediler. Resûlullah (S.A.V.): 'Ben sizin gibi değilim, gece Rabbim bana yedirir ve içirir (bana yiyip içenlerin gücünü verir).' buyurdu."[487] (X, 10222), (XII, 14194)

---

[482] Riyâzü's Sâlihîn III. s. 327.
[483] Riyâzü's Sâlihîn II, s. 19.
[484] İhyâu Ulûmî'd-dîn IV, s. 364.
[485] Hadislerle İslam I, s. 373.
[486] Riyâzü's Sâlihîn II, s. 431-432.
[487] Riyâzü's Sâlihîn III, s. 248.

64. "Hârise b. Vehb'in (R.A.) Resûlullah'tan (S.A.V.) şöyle işittiği nakledilmiştir: 'Cennetliklerin kimlerin olduğunu size bildireyim mi? İnsanlar tarafından hor görülüp hiçe sayılan, zayıf, alçak gönüllü kimselerdir. Eğer Allah'a yemin etse Allah onu yeminde doğru çıkarır. Cehennemliklerin kim olduğunu bildireyim mi? Onlar da katı kalpli, kaba saba kurularak yürüyen, kibirli kimselerdir."[488] (XII, 14279)

65. "Merhabalar, küçük cihattan büyük cihada dönünüz, buyurdu. Resûl-i Ekrem'e 'Büyük cihat nedir?' diye sorduklarında, Resûl-i Ekrem: 'Nefis mücadelesidir.' diye cevap vermişlerdir."[489] (XII, 14351)

B. 3. Telmih Edilen Hadisler

1. "Âlimler, peygamberlerin varisleridir."[490] (VII, 5124),

2. "Ancak bir kulum ben; kul gibi yerim, kul gibi içerim."[491] (VII, 5558)

3. "İnsan arkadaşının ahlakı ve dini üzeredir. O halde arkadaşlık ettiği kimseye dikkat etsin."[492] (VII, 5935)

4. "Resûlullah'ı (S.A.V.), (Günahtan) pişmanlık duymak, tövbedir.' buyururken işittim."[493] (VII, 6283)

5. "Resûlullah (S.A.V) (Efendimiz), 'Cuma günü imam hutbe (irat) ederken arkadaşına (yalnız) 'dinle' desen yine lağvetmiş olursun.' buyurdu.[494] (X, 10404)

6. "Bize, insanlarla akılları miktarınca konuşmamız emredildi."[495] (XI, 11269)

7. "Sen olmasaydın gökleri yaratmazdım."[496] (XII, 12977)

8. "Hemmâm b. Hâris'in, Mikdâd'dan (R.A.) rivayet ettiğine göre bir gün bir adam Hz. Osman'ı övmeye başlayınca orada bulunan Mikdâd, diz çökerek öven kişinin yüzüne ufacık taşları atmaya başladı. Bunun üzerine Hz. Osman: 'Ne yapıyorsun?' deyince o da: 'Resûlullah, insanları övüp duranları gördüğünüz zaman yüzlerine toprak saçın.' buyurdu, dedi."[497] (XII, 13600)

---

[488] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 266.
[489] İhyâu Ulûmî'd-dîn III, s. 150.
[490] İhyâu Ulûmi'd-dîn I, s. 16.
[491] Gölpınarlı a.g.e., s. 70.
[492] İhyâu Ulûmi'd-dîn II, s. 609.
[493] Hadislerle İslam II, 91.
[494] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi III, s. 84.
[495] Gölpınarlı, a.g.e., s. 70.
[496] Darîr Mustafa Efendi, a.g.e., s. 15.
[497] Riyâzü's Sâlihîn III. s. 327.

B. 1. TAM METNİ YER ALAN HADİSLER

B. 1. 1. VII. Ciltte Tam Metni Yer Alan Hadisler

1. سجده آمد کندن خشت لزب موجب قربی که واسجد واقترب

"Allah'a secde etmek, o yapışık kerpici koparmaktır ki Hakk'a kurbiyyeti mucip olur. Nitekim Kur'an'da 'Secde et ve yaklaş.' buyrulmuştur.

Hikâyedeki susamış kimse, bir Allah aşığıdır. Susaması kalbindeki ayrılık ateşidir. Duvar, onun varlığı ve benliğidir ki visale mani olmaktadır. Ondan kerpiç koparması, o maniin yavaş yavaş izale edilmesi demektir. Hazret-i Mevlâna, buyuruyor ki: Varlık duvarından bir kerpiç koparmak, secde etmek gibi Allah'a yaklaşmak olur.

Hadis-i şerifte: 'Bir kulun Rabbine en yakın bulunması, secde halindedir.' buyrulmuştur. Yine bir hadiste: 'Allah'a çok çok secde et. Çünkü sen secde ettikçe Cenab-ı Hakk o secde ile seni bir derece yükseltir ve yine o secde ile senden bir hatayı düşürür, yani affeder.' denilmiştir." (VII, 5173)

Hadisin Metni:

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ وَيُقَالُ: أَبُو عبْدِ الرَّحْمٰنِ ثَوْبَانَ مَوْلَى رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا رَسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمَ يَقُولُ: عَلَيْكَ بِكَثْرةِ السُّجُودِ، فإنَّك لَنْ تَسْجُدَ لِلَّهِ سَجْدةً إلاَّ رَفَعَكَ اللهُ بِهَا دَرَجَةً، وَحَطَّ عنْكَ بِهَا خَطِيئَةً» رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

Hadisin Tercümesi:

"Ebû Abdurrahmân da denilen Allah Resûlü'nün azatlısı Ebû Abdullah künyeli Sevbân (R.A.), Resûlullah'ın şöyle dediğini işittiğini nakletmiştir: 'Çok secde etmeye (namaz kılmaya) çalış. Zira sen secde ettikçe Allah dereceni yükseltir ve o secde sayesinde günahını siler."[498]

2. می رود از سینها در سینها از ره پنحان صلاح دکینه ها

"Salah ve kin tabiatları, gizli yol vasıtasıyla göğüslerden göğüslere, yani kalplerden kalplere sirayet eder.

[498] Riyâzü's Sâlihîn I, s.137.

Sohbet; yani görüşüp konuşma, birinden diğerine sirayet eder. Tabiat da sohbeti çekip alır. Binaenaleyh insan daimi olarak görüştüğü kimselerin az çok tesiri altında kalır. Bu tesir, gönüller arasında bulunan ve göz ile görülmeyen gizli bir yol vasıtasıyla intikal eder. Ulemadan bazıları:

لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللهِ [499]

Yani: 'Allah'ın yarattığı değişmez.' âyetinden istidlâl ederek ahlakın değişmeyeceğine kâil olmuştur. Bazıları da değişmeyen hilkat-i tabiiye, yani zahiri şekil ve surettir demiştir. Evsaf-ı nefsaniye ise değişebilir. Bunun değişebileceğine nakli ve akli deliller vardır. Mesela: 'Ahlakınızı güzelleştiriniz.' hadis-i şerifi vardır ki Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimizin bu emr-i celilinden kötü ahlakın güzelleşebileceği ve kötülük halinin değişebileceği anlaşılıyor. İşte bu bir delil-i naklidir. Bir insanın, diğer bir insana, hatta kabil-i terbiye olan bir hayvana bir şey öğretmesi, o talim ile ondaki ahlakın değişmesi de tebeddül-i ahlak için akli bir delildir." (VII, 5376)

Hadisin Metni:

عَنْ أَبِي أَمَامَةَ الْبَاهِلِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنا زَعِيمٌ بِبَيْتٍ فِي رَبَضِ الْجَنَّةِ لِمَنْ تَرَكَ الْمِرَاءَ. وَإِنْ كَانَ مُحِقًّا، وَبِبَيْتٍ فِي وَسَطِ الْجَنَّةِ لِمَنْ تَرَكَ الْكَذِبَ، وَإِنْ كَانَ مَازِحاً، وَبِبَيْتٍ فِي أَعْلَى الْجَنَّةِ لِمَنْ حَسُنَ خُلُقُهُ.

Hadisin Tercümesi:

"Ben, haklı olsa dahi, münakaşayı terk eden kimse için cennetin kıyısından bir köşk verileceğine; şakayla bile olsa yalan söylemeyen kimseye cennetin ortasında bir köşk verileceğine; ahlakını güzelleştiren kimseye de cennetin en yüksek yerinde bir köşk verileceğine kefilim."[500]

Hadisin Tercümesi:

"Ahlakınızı güzelleştiriniz."[501]

Ahlakla ilgili hadislerin verildiği bu beyitte, en güzel ahlaka sahip olan Hz. Peygamber hatırlatılır.

3. زانکه ناقص تن بود مرحوم رحم نیست بر مرحوم لایق لعن و زخم

[499] Rûm, 30.
[500] Huriye Martı, Seçme Hadisler Güzel Ahlâk, DİB Yay., s. 13.
[501] İhyâu Ulûmi'd-dîn III, s. 129-130.

“Çünkü cesedi nakıs olanlar, rahmet-i İlahîye mazharıdır. Merhum olan lanete ve bu suretle yararlanmaya layık değildir.

‘Eksik olan melundur.’ hadisi, ulema tarafından akıl şuuru noksan bulunanlardır diye tevil ve izah edilmiştir. Oradaki noksan, beden noksanı değildir. Şöyle de bir hadis rivayet edilmiştir: ‘Gözün görmez olması günahların mağfiretidir, kulağın işitmez olması mağfirettir, bedenden bir uzvun eksilmesi de mağfirettir.’ mealindedir. Azasından birinin gitmesine mükâfaten ve mağfiret-i İlahîyenin mazharı olan kimse, tabii lanete müstahak olmaz.” (VII, 5490)

Hadisin Metni:

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهَ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ قَالَ: "إِذَا ابْتَلَيْتُ عَبْدِي بِحَبِيبَتَيْهِ فَصَبَرَ عَوَّضْتُهُ مِنْهُمَا الْجَنَّةَ يُرِيدُ عَيْنَيْهِ"

Hadisin Tercümesi:

“Enes (R.A.)'tan rivayet edildiğine göre, şöyle diyor: Peygamber Aleyhisselamdan işittim; şöyle buyurdu: ‘Herhangi bir kulumu gözlerinden mahrum etmek belasına uğrattığım halde sabrederse, gözlerinin mükâfatı olarak onu cennete koyarım.”[502]

4. زانکه دل جوهر بوَد گفتن عَرَض پص طفیل آمد عَرَض جوهر غَرَد

“Çünkü kalp, cevher; söz ise arazdır. Maksut olan cevherdir, araz ona tabidir.

Cevher, cisim demektir. Araz ise ona arız olan şeydir. Mesela, gülün çiçeği bir cevherdir, rengi ve kokusu arazdır. İnsanın cevheri ve hakikati de kalbidir. Matlup olan onun sıhhat ve selametidir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de kıyamet günü için:

يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَۙ (88) اِلَّا مَنْ اَتَى اللّٰهَ بِقَلْبٍ سَلِيْمٍۗ (89) [503]

Yani: ‘Kıyamet gününde mal da çoluk çocuk da fayda vermez. Ancak huzur-ı İlahîye salim ve sağlam bir kalp ile gelen fayda bulur.’ buyrulmuştur. Rûhî Bağdadi'nin şu meşhur beyti ne kadar güzeldir.

Cürmüne mut'erif ol, taate mağrur olma!

Yevme la yenfe'unda kalb-i selim isterler.

[502] İlahi Hadisler, s. 36-37.
[503] Şuarâ, 88, 89.

Keza hadiste: ‘Cesette bir et parçası vardır ki o salih ve salim olursa ceset de sağlam olur, o bozulacak olursa ceset de tamamıyla bozulur. Haberiniz olsun ki o et parçası kalptir.’ buyrulmuştur. Bu hadis-i şerif, hem suret ve hem de mana itibarıyla izah olunabilir. Kalbi sağlam bir kimsenin cesedi de sağlam olur. Bu hastalığa uğramış olan kalbin işlenmesindeki intizamsızlıktan beden de selametini ve sağlamlığını kaybeder. Keza kalbinin maneviyatı temiz olan kimsenin, bedeni vasıtasıyla olan taat ve ibadeti de riya, şek ve şüphe vs. gibi manevi hastalıklardan azade ve asude bulunur.” (VII, 5711)

Hadisin Metni:

عَنْ عَامِرٍ قَالَ: سَمِعْتُ النُّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: ”...أَلاَ وَإِنَّ فِى الْجَسَدِ مُضْغَةً إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ، وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ، أَلاَ وَهِيَ الْقَلْبُ.“

Hadisin Tercümesi:

“Âmir'in en-Nu'man b. Beşîr'den işittiğine göre, Allah Resûlü (S.A.V.) şöyle buyurmuştur. ‘…Bilin ki! Vücutta öyle bir et parçası vardır ki o, iyi (doğru düzgün) olursa bütün vücut iyi (doğru düzgün) olur; o bozulursa bütün vücut bozulur. Bilin ki o, kalptir.”[504]

Burada kalbin sağlam olması hem manevi açıdan hem de fiziki açıdan sağlıklı düzgün olmasından bahsedilir. Her iki şekilde de kalp sağlam olursa insan iyi olur.

5. رو نخواهی خدمتِ ابناءِ جنس　　در دهانِ اژدهایی همچو خرس

“Eğer ebnâ-ı cinsin sohbet ve hizmetinde bulunmak istemez de ondan uzaklaşırsan hikâye edilen ayı gibi ejderha ağzına düşersin.

‘Her çocuk fıtrat-ı İslamiyye ve hilkat-i sâfiyye ile doğar. Sonra o çocuğun anası ve babası onu Yahudi yahut Nasrânî, yani Hristiyan yahut Mecûsi yaparlar.’ diye bir hadis-i şerif vardır. Bir çocuk böyle olduğu gibi bir insan da böyledir. İyilerle hemdem olursa iyi olur. Kötülerle düşer kalkarsa kötüleşir ve gider nefs-i ejderhanın ağzına düşer. Hazret-i Mevlâna şu hali Mesnevî'de bir misal ile anlatır. Misk yağcı dükkânına giden misk yağcı olmasa da hiç olmazsa üstü başı misk gibi kokar. Demirci dükkânında oturanın ise sıçrayan kıvılcımdan elbisesi yanar.” (VII, 5935)

Hadisin Metni:

[504] Hadislerle İslam III, s. 55.

أَنَّ أَبَا خُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلاَّ يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ، فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ أَوْ يُنَصِّرَانِهِ أَوْ يُمَجِّسَانِهِ..."

Hadisin Tercümesi:

"Ebû Hüreyre'nin (R.A.) naklettiğine göre, Resûlullah (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: 'Her doğan fıtrat üzere doğar. Sonra anne babası onu Yahudi yahut Hristiyan veya Mecusi yapar…"[505]

6. چونکه گنجی هست درعالم مرنج هیچ ویران امدان خالی ز گنج

"Dünyada hazineler vardır, yani evliyaullahtan hâli değildir. Onun için hiçbir viraneyi hazineden hâlî bilme.

Şair Nef'î, Hazret-i Mevlânanın vasfından yazdığı meşhur kasidenin sonunda:

Her dem olsun rûh-i pâkîne duayı bîhisâb

Evliyadan tâ ki hâlî olmaya dünya evi.

Yani: 'Dünya evi, Allah'ın sevgili kullarından hâlî olmadıkça ve âlemde evliyaullah hazaratı bulundukça Mevlâna'nın ruh-ı pakine hesapsz dualar olsun.' beytinde buna işaret etmiştir. Evet dünyada evliyaullah bulundukça kıyamet kopmayacaktır. 'Dünyada Allah Allah diyen kaldıkça kıyamet kopmaz.' hadis-i şerifinde bu hal ifade buyrulmuştur." (VII, 6095)

Hadisin Metni:

وَعَنْ أَنَس رَضِى اللهُ عَنْهُ قَالَ: (قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: لاَتَقُومُ السَّاعَةُ عَلَى أَحَدٍ يَقولُ: اللهُ اللهُ.) أَخْرَجه مُسْلم، وَهذَا لفظه، وَالتِّرمِذى

Hadisin Tercümesi:

"Enes Radıyallahu Anh anlatıyor: Resûlullah Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz buyurdular ki: 'Kıyamette Allah Allah diyen bir kimsenin üzerine kopmayacaktır."[506]

7. عهد اوستاست ویران ضعیف گفت او زفت و وفای نخیف

"Ahmağın ahdi, yani söz verişi virandır, zayıftır. Ahdi kuvvetli, vefası cılızdır.

[505] Hadislerle İslam IV s. 141.
[506] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XIV, s. 331.

Yani kuvvetli söz verir, fakat verdiği sözü tutmaz. Bizim ettiğimiz tövbeler gibi değil mi? Ara sıra yaptığımız işlere pişman oluruz. 'Estağfirullah' diye tövbe etmeye kalkarız. Fakat o tövbe içeriden gelmediği halde, yalnız dudaklarımızdan döküldüğü için tesirsiz kalır. Ertesi gün yine aynı işe başlarız. Asıl tövbe edilecek günah, işte bu yoldaki tövbedir.

Gönlümde günah işlemeye istek var,

Dildeyse gezer tövbe ile istiğfar,

Halimle, mekâlimden utanırım billah,

Affeyle benim şu tevbemi yâ Gaffâr!

Vâkıâ, hadis-i şerifte: 'Günahtan tövbe eden, hiç günahı olmayan gibidir.' müjdesi verilmiştir, fakat 'Tövbe nedamettir, yani yaptığı işten candan gönülden pişman olmaktır.' hadisiyle de tövbenin nasıl olması lazım geldiği beyan buyrulmuştur." (VII, 6079)

Hadisin Metni:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَعْقِلٍ قَالَ كَانَ أَبِي عِنْدَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ فَسَمِعَهُ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: النَّدَمُ تَوْبَةٌ.

Hadisin Tercümesi:

"Abdullah b. Ma'kil anlatıyor: Babam, Abdullah b. Mes'ûd'un yanındayken onun şöyle dediğini duymuş: 'Resûlullah'ı (S.A.V.), (Günahtan) pişmanlık duymak, tövbedir.' buyururken işittim."[507]

Hadisin Metni:

عَنْ أَبِى عُبَيْدَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ :"النَّاءِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لاَذَنْبَ لَهُ."

Hadisin Tercümesi:

"Ebû Ubeyde b. Abdullah'ın babasından (Abdullah b. Mes'ûd'dan) naklettiğine göre, Allah Resûlü (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: 'Günahından tövbe eden kimse, günahsız kimse gibidir."[508]

[507] Hadislerle İslam II, 91.
[508] Hadislerle İslam II, s. 93.

Bu beytin şerhinde tövbenin öneminden bahsedilmektedir. birçok hadis-i şerifte de tövbe üzerinde durulmuştur.

8. پس جهاد اکبر آمد عصر دزد تا بگوید که چه دزدید و چه برد

"Hırsızı sıkıştırmak cihad-ı ekber sayılır. Onu sıkmalı ki ne çaldığını ve ne götürdüğünü söylesin.

Buradaki hırsızdan maksat, şeytan ve nefistir ki her gün bizim gibi basar-ı basiret kapalı bulunanların taat ve ibadetinden birçok şeyi çalıp götürmektedir. Binaenaleyh onlarla mücahede etmek ve onları sıkıştırmak, cihad-ı ekberdir. Nitekim Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz, bir gazadan avdet buyurduklarında: 'Küçük cihattan büyük cihada döndük.' buyurdu ve düşmanla çarpışmayı, nefisle uğraşmaya nispetle küçük cihat sayardı." (VII, 6330)

Hadisin Metni:

"Merhabalar, küçük cihattan büyük cihada dönünüz, buyurdu. Resûl-i Ekrem'e 'Büyük cihat nedir?' diye sorduklarında, Resûl-i Ekrem: 'Nefis mücadelesidir.' diye cevap vermişlerdir."[509]

"Peygamber'in bir savaş dönüşünde söylediği belirtilen ve daha çok tasavvuf ehlince önem atfedilen, 'Küçük cihattan (savaş) büyük cihada (nefisle mücahede) döndük.' sözünün zayıf, hatta uydurma olduğu ileri sürülmekle birlikte İbn Kayyim el Cezviyye, 'Mücahid nefsiyle cihad edendir.' Mealindeki hadise dayanarak kulun nefsiyle olan cihadının dış düşmanlara karşı gerçekleştirilen cihada nispetle asıl olduğunu, Allah'ın emirlerine uyma konusunda nefsiyle cihat edemeyen kimsenin düşmanla cihat edemeyeceğini belirtir."[510]

B. 1. 2. VIII. Ciltte Tam Metni Yer Alan Hadisler

1. تا که رشوت نستدی بینندهٔ چون طمع کردی ضریر و بندهٔ

"Sen rüşvet almadıkça hakiki görücüsün; tamah edince de kör ve rüşveti verenin kulu olursun.

[509] İhyâu Ulûmî'd-dîn III, s. 150.
[510] Ahmet Özel, Cihad, TDV İslâm Ansiklopedisi.

Malum ya haksızbir işi haklı göstermek için verilen veya alınan şeye rüşvet denilir. İmam-ı Ahmed bin Hanbel, Sevban (Radıyallahu Anh)'tan şöyle bir hadis rivayet etmiştir: ‘Resûl-i Ekrem Sallallahu Aleyhi Vesellem buyurmuştur ki: Allah rüşveti verene de alana da aralarında vasıta olana da lanet etsin ve rahmetinden uzaklaştırsın’.

Binaenaleyh bir hâkim, bir taraftan rüşvet almadıkça hasımlara karşı bitaraflığı muhafaza edebilir. O bitaraflık sebebiyle, hadiseyi layıkıyla tedkik ederek vaka hakkında bir ilim hasıl eder ve oldukça adilane bir hüküm verir. Fakat birinin vereceği rüşvete tamah edecek ve alacak olursa, tabii vereceği hüküm gayr-i adilane olur. Onun için eski ilim adamları, kadılıktan kaçarlar ve kadı olmayı istemezlerdi. Mezhep ve imamımız, İmâm-ı A'zam Ebu Hanîfe (Radıyallahu Anh) Halife Mansûr'un teklif eylediği kadılığı kabul etmediği için hapse konulmuş ve dövülmüştü. Bundan dolayı denilmiştir ki: ‘Ebu Hanîfe kadılığı kabul etmeyerek öldü. Ey kadı efendi! Sen bir yere hâkim olarak gönderilmezsen ölürsün.” (VIII, 6700)

Hadisin Metni:

عَنْ أَبِی هُرَيْرَةَ قَالَ: لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ اَلرَّاشِی وَالْمُرْتَشِی فِی الْحُكْمِ.

Hadisin Tercümesi:

“Ebû Hüreyre şöyle demiştir: ‘Resûlullah (S.A.V.) mahkemede görüşülecek bir konu/dava için rüşvet verene de alana da lanet etmiştir.”[511]

2. بردر این خانه گستاخی ز چیست گر همی دانیدکان درخانه کیست

“Eğer bu evin içinde kimin olduğunu biliyorsanız kapısı önünde ettiğiniz terbiyesizlik nedendir?

Enbiya ve evliya hazaratının kalpleri, Allah'ın tecelligâhıdır. Bir hadis-i kutside: ‘Beni arzım ve semavatım istiâb etmedi de mümin, müttekî ve perhizkâr kulumun kalbi istiâb etti.’ buyrulmuştur.” (VIII, 7042)

Hadisin Metni:

“Beni yer ve gök sığdıramadı, müttaki, vera sahibi mümin kulumun kalbine sığdım.”[512]

3. ما هیانرا گر نمی بینی بدید گوش تو تسبیحشان آخرشنید

[511] Hadislerle İslam V, s. 193.
[512] Konevi, a.g.e., s. 27.

“Balıkları gözünle göremiyorsan, onların tehlikelerini işitmişsindir.

Hadis ve sufiye kitaplarında rivayet olunan şöyle bir hadis-i şerif vardır: ‘Lisanda hafif, yani söylemesi kolay, mizanda ağır iki kelime vardır ki (Sübhanallahi ve bihamdih) ve (Sübhanallahilazim) kelimeleridir.’ Hazret-i Yunus'un tespihi de (La ilâhe illâ ente sübhaneke innî küntü minez zalimin) idi ki: ‘İlahî, senden başka mabut yoktur, seni tenzih ve takdis ederim. Ben hakikaten nefsine zulmedenlerden oldum.’ demektir. Hazret-i Yunus'un şu itirafı, hepimizin lisan-ı halidir. Binaenaleyh biz de öylece günahlarımızı itiraf ile Tevvâb-ı Kerîm olan Allah'ı tevhit ve tespih etmeli ve fırsat buldukça bu tespihi söylemeliyiz. Sufiye hazaratı, tespihi kavlî, kalbî ve fi'lî olmak üzere üçe taksim etmiştir:

Tesbîh-i kavlî: Lisânen edilen tespihtir. Her namazda okuduğumuz (Sübhanekallahümme ve bihamdik) ve namazdan sonra söylediğimiz havle vela kuvvete illâ billâhil aliyyil azîm) gibi…

Tesbîh-i kalbî: Kalbini Cenab-ı Hakk hakkında yanlış itikatlardan temizlemek.

Tespih-i fi'lî: Harekâtını şân-ı übûdiyyete layık olmayan şeylerden tavsiye eylemektir. Bu harekâtı muhafazaya sabretmek tespihin ruhu mesabesindedir.” (VIII, 7078)

Hadisin Metni:

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « كَلِمَتَانِ خَفِيفَتَانِ عَلَى اللِّسَانِ، ثَقِيلَتَانِ فِي الْمِيزَانِ، حَبِيبَتَانِ إِلَى الرَّحْمٰنِ: سُبْحَانَ اللهِ وَبِحَمْدِهِ، سُبْحَانَ اللهِ الْعَظِيمِ» مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

Hadisin Tercümesi:

“Ebû Hüreyre'den (R.A.) rivayet edildiğine göre Resûlullah şöyle buyurmuştur: ‘İki cümle vardır ki dilde hafif, mizanda ağır, Rahman olan Allah'a ise sevimlidir: Süphânallahi ve bihamdihî, sübhânallâhil-azim. (Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih eder, ona hamdederim. Yüce Allah'ı tespih ederim.)”[513]

4. انصِتُوا را گوش کن خاموش باش چون زبانِ حق نگشتی گوش باش

“Ensitü emirini dinleyip sus. Hakk lisanı olmayınca kulak kesil.

وَاِذَا قُرِئَ الْقُرْاٰنُ فَاسْتَمِعُوا لَهٗ وَاَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ (٢٠٤) [514]

[513] Riyâzü's Sâlihîn III. s. 31.
[514] A'râf, 204.

Yani: ‘Kur'an okunduğu vakit onu dinleyin ve susun. Böyle yaparsanız umulur ki rahmet olunur’ yani Allah'ın rahmet ve mağfiretine nail olursunuz.

Kur'an okunurken susmak ve onu dinlemek farz-ı ayndır. Şu âyet-i kerîmenin hükmü budur. Böyle olduğu halde bazı küçük camilerin bir tarafında hafızların okuması, diğer tarafta vaizlerin söylenmesi ne dereceye kadar doğru bilmem. Cuma günleri hatip minberde hutbe okurken de sükût etmek ve onu dinlemek lazımdır. Sahîh-i Müslim'de Ebû Hureyre Radıyallahu Anhtan rivayet olunan bir hadis-i şerifte: ‘Cuma günü hatip hutbe okurken konuşan birine sus dersen lağvetmiş, yani münasebetsizlik etmiş olursun.’ buyrulmuştur. Dikkat edildi mi? Hutbe okunurken konuşmak değil, konuşana sus demek dinen memnudur. Hatta yine Ebû Hüreyre Radıyallahu Anh rivayetinde: ‘Her kim mescidin zeminindeki taşlara dokunmak suretiyle hutbeyi dinlememezlik ederse o da lağvetmiş olur.’ denilmiştir. Binaenaleyh susmalı ve dinlemeli ki binnetice öğrenip söylemeli.” (VIII, 7390)

Hadisin Metni:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ إِذَا قُلْتَ لِصَاحِبِكَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ أَنْصِتْ وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ فَقَدْ لَغَوْتَ.

Hadisin Tercümesi:

“Ebû Hüreyre (R.A.)'tan şöyle demiştir: Resûlullah (S.A.V) (Efendimiz), ‘Cuma günü imam hutbe (irat) ederken arkadaşına (yalnız) ‘dinle’ desen yine lağvetmiş olursun.’ buyurdu.[515]

Hutbeyi dinlemek önemli olduğu kadar, arkadaşına dinle demek de uygun bir davranış olmadığı hadis-i şerifte belirtilmiştir.

B. 2. 3. IX. Ciltte Tam Metni Yer Alan Hadisler

1. ای ضیاء الحق حسام الدّین بیار این سوم دفتر که سنّت شد سه بار

“Ey Hakk'ın ziyası olan Hüsameddin! Mesnevî'nin üçüncü defterini getir ki bir şeyi üç defa yapmak sünnettir.

[515] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi III, s. 84.

Sünnet; Resûl-i Ekrem Efendimizin emir yahut nehiy buyurdukları, bir de takrir ettikleri, yani yapılıken görüp de menetmedikleri hareketlerdir. Bu hareketlerden daima icra buyurduklarına sünnet-i müekkede denilir. Sabah, öğle, akşam namazlarının sünnetleri gibi… ara sıra yaptıklarına sünnet-i gayri müekkede tabir edilir. İkindi ve yatsı namazlarının sünnetleri gibi… Sünnet, bir de usul, âdet manasına gelir.

'Bir kimse güzel bir usul ortaya koyacak olursa onun sevabı kendisine ait olduğu gibi onunla amel edenlerin sevabından da hissedar olur.' hadis-i şerifi de bu manayadır.

Ebû Mûsâ el-Eş'arî ile arkadaşları Yemen'den Medine'ye, oradan da Hayber Gazası'na gitmiş olan Resûlullah'ın huzuruna geldikleri vakit, rast geldikleri ashap ile musafaha ediyorlardı. Bundan dolayı Aleyhisselat Efendimiz 'Yemenliler size bir sünnet- hasene vaaz ettiler.' buyurdu.

Hazret-i Mevlâna da diyor ki: 'Ey Hüsameddin! Mesnevî'nin iki defteri tamam oldu. Şimdi üçüncüsüne başlayalım ki bir şeyi üç defa yapmak sünen-i seniyye cümlesindendir." (IX, 7733)

Hadisin Metni:

وَعَنْ أَبِي مَسْعُودٍ عَقْبَةَ بْنِ عَمْرٍو الْأَنْصَارِيِّ الْبَدْرِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « مَنْ دَلَّ عَلَى خَيْرٍ فَلَهُ مِثْلُ أَجْرِ فَاعِلِهِ» رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

Hadisin Tercümesi:

"Ensardan Bedir Savaşı'na katılmış olan Ebû Mes'ûd Ukbe b. Amr'dan (R.A.) rivayet edildiğine göre Resûlullah (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: 'Bir iyiliğe öncülük yapan kimseye, o iyliği yapanların mükâfatı gibi sevap alır."[516]

Beyitte sünnetten bahsedilmesi ve şerhinde de sünnetin ne olduğunun açıklanması üzerine, iyiliğe öncülükle alakalı hadis-i şerif verilmiştir.

2. همچنان این قوّتِ ابدالِ حق هم ز حق دان نزطعام و از طبق

"Bunun gibi Hakk'ın abdalı olan zevatın kudretini de yemekten ve tabktan değil, ancak Hakk'tan bil.

İmam-ı Ahmed bin Hanbel (Rahimehullah), Übade bin Sabit (R.A.)'tan rivayet ediyor ki Resûl-i Ekrem (S.A.V.) Efendimiz şöyle buyurmuştur: 'Bu ümmette abdal

[516] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 201.

olanlar otuz kişidir. Onların kalbi Halilürrahman olan İbrahim Aleyhisselmın kalbi üzeredir. Halka onların yüzü suyu hürmetine yağmur yağar ve mahlukata onların hürmetine rızık verilir. Ne zaman onlardan biri vefat ederse Cenab-ı Hakk onun yerine başka bir kimseyi bedel kılar.' Bu hadis, Câmiu's-Sağîr'de de aynen rivayet olunmuştur. Bundan dolayı yahut sıfatlarını sıfat-ı Hakk'a tebdil eylemiş oldukları veyahut istedikleri yerde kendilerinden bir bedel gösterebildiklerinden o zevat-ı kirama abdal denilmiştir." (IX, 7739)

Hadisin Tercümesi:

"Resûlullah (S.A.V.) şöyle buyurdu: 'Bu ümmette abdâl, Hz. İbrahim Halilurrahman gibi otuz kişidir. Onlardan biri öldüğünde Allah Teâlâ onun yerine başka birini koyar."[517]

3. گردد آتش بر تو هم بَرْد و سلام ای عناصر مر مزاجت را غلام

"Ey anâsırı erbaanın mizacına köle olduğu Hüsameddin! O hastalık ateşi, sana da İbrahim Peygambere olduğu gibi berd ü selam olur.

Hazret-i İbrahim, Babillilerin puthanesine girmiş, oradaki putları kırmış, baltayı en büyük putun boynuna asmıştır. Bunun cezası olmak üzere Nemrut'un emriyle ateşe atıldı. Fakat ateş:

قُلْنَا يَا نَارُ كُونِى بَرْدًا وَسَلَا مًا عَلَى اِبْرٰهِيمَ ۙ (٦٩)[518]

Yani: 'Ey ateş! İbrahim'e karşı serin ve selamet ol.' emrini aldığı için İbrahim Aleyhisselamı yakmadı, yakmazdı da. Çünkü sırat köprüsünden geçecek ehl-i imana cehennemin, 'Ey mümin! Çabuk geç, zira senin nurun, benim ateşimi söndürüyor.' diyeceği bir hadis-i şerifte beyan buyrulmuştur. İbrahim Aleyhisselam ki nur-i mücessem halinde bir Peygamber-i Azam idi. O nurun, cehenneme nispetle hiç derecesinde kalan Nemrut ateşini söndüreceği tabii bir haldi." (IX, 7742)

Hadisin Tercümesi:

"Ya'lâ b. Münebbih'ten. Peygamber Efendimiz buyururlar ki: 'Kıyamet günü cehennem: Ey mümin! Çabuk geç. Zira nurun ateşimin alevini söndürecek.' der."[519]

---

[517] Ahmet Atlı, Tasavvufta Ricâlu'l-Gayb, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri (Tasavvuf) Anabilim dalı, Ankara 2011, s. 19.
[518] Enbiyâ, 69.
[519] Yardım, a.g.e., s. 103- Konevî, a.g.e., s. 134.

4. خوف آنکسی راست کو را خوف نیست غصه انکس را کش اینجا طوف نیست

"Asıl korku, korkusu olmayan 'Hikmetin başı Allah korkusudur' nüktesini bilmeyen kimse içindir. Gam ve gussa, Hakk kapısında dönüp dolaşmayan ve oraya iltica etmeyen bedbaht içindir.

Bir hadis-i kutside: 'Kulumun kalbinde iki korku iki emniyet cem etmem. Eğer benden dünyada korktu ise, âhirette korkmayacaktır. Eğer dünyada benden emin olduysa, âhirette emin olmayacaktır.' buyrulmuştur." (IX, 8221)

Hadisin Metni:

لَا أَجْمَعُ عَلَى عَبْدِي خَوْفَيْنِ وَلاَ أَجْمَعُ لَهُ أَمْنَيْنِ، إِذَا أَمِنَنِي فِي الدُّنْيَا أَخَفْتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَإِذَا خَافَنِي فِي الدُّنْيَا أَمَّنْتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

Hadisin Tercümesi:

"Kulumun üzerinde iki korku eman cem etmem. Dünyada benden korkmayanı âhirette korkuturum; dünyada benden korkan kimseyi âhirette azaptan emin kılarım."[520]

Hadisin Metni:

وَعن أنس رضى الله قال: (دَخَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَى شَابٍ وَهُوَ فى المَوْتِ، فَقَالَ: كَيْفَ تَجِدُكَ؟ فَقَالَ: أَرْجُو اللهَ تَعَالٰى يا رَسُولَ اللهِ وَأَخَافُ ذُنُبى. فَقَالَ ﷺ مَا اجْتَمْعاَ فى قَلْبِ عَبْدٍ فى مِثْلِ هٰذَا المَوْطِنِ إلاَّ أَعْطَاهُ اللهُ مَا يَرْجُو، وَآمَنَهُ مِمَّا يَخَافُ.) أخرجه الترمذى.

Hadisin Tercümesi:

"Hz. Enes (Radıyallahu Anh) anlatıyor: "Resûlullah (Aelyhisselatü Vesselam) ölmek üzere olan bir gencin yanına girmişti. Hemen sordu: 'Kendini nasıl buluyorsun?' 'Ey Allah'ın Resûlü! Allah'tan ümidim var, ancak günahlarımdan korkuyorum.' diye cevap verdi. Resûlullah (Aleyhisselatü Vesselam) da şu açıklamayı yaptı: 'Bu durumda olan bir kulun kalbinde (ümit ve korku) birleşti mi Allah o kulun ümit ettiği şeyi mutlaka verir ve korktuğu şeyden de onu emin kılar."[521]

Korkudan maksat, Allah korkusudur ki korkusuz bir insan için korkmak gerektiği üzerinde durulur. İnsanın her zaman havf ve reca içinde olması hadisler tarafından da belirtilmektedir. "Allahü Teâlâ bir kulunun cehenneme girmesini emreder. Kul cehennemin kenarından durup etrafına bakınır, ya Rabbi! Benim sana hüsn-i

[520] İlahi Hadisler, s. 31.
[521] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi VI, s. 351.

zannım vardı, affedeceğini umuyordum, der. Bunun üzerine Cenab-ı Hakk meleklere: 'Bunu geri çeviriniz, ben kulumun zannına göre tecelli ederim!' buyurdu."[522] Hadisini de hatırlatmaktadır.

5. خفتهٔ بیدار باید پیش ما تا به بیداری ببیند خوابحا

"Bizim indimizde uyurken uyanık kimse lazımdır ki uyanıkken rüyalar görsün.

Enbiya ve evliya hazaratı, öyle kimseler ister ki Dünyaya karşı uykuda ve Âhirete karşı uyanık bulunsun. Bundan maksat, onların dünya işlerini külliyen terk etmeleri değildir. Dünyevi vazifelerini ifa ederlerken bile, âhireti unutmamalarıdır. Öyleleri uyanıkken de bazılarınca ancak rüyada görülebilecek şeyleri, mesela misal ve birzah âlemlerini müşahede edebilirler. Resûlullah (S.A.V.) Efendimiz: 'Benim gözlerim uyur, kalbim uyumaz.' buyurmuştur. Keza başka bir hadiste: 'İnsanlar uykudadır, öldükleri vakit uyanırlar.' denilmiştir. Yani 'Ölmeden ve ecel gelmeden evvel ölün.' emrine ittiba ederek şu mevhum varlıklarından geçmiş olanlar, uyku ve gaflet âlemi olan dünyada uyanmış bulunanlardır." (IX, 8820)

Hadisin Tercümesi:

"İnsanlar uykudadırlar, öldükleri zaman uyanırlar."[523]

6. کوشهٔ بی کوشهٔ دل شهر هیست تاب لاشرقی و لاغربی مهیست

"Gönlün köşesiz köşesi Allah'a gider bir caddedir, onun nuru da şarkı ve garbı olmayan bir aynadır.

Kalbin bir halk tarafına bir de Hakk tarafına veçhi vardır. İşte 'Kûşe-i bikûşe-i dil' Hakk tarafına olan veçhidir ki: 'Beni arz ve sema istiab edemedi velakin mümin, müttaki, temiz ve müteşerri kulumun kalbi istiab etti.' Hadis-i kutsisindeki kalp odur.

Bayezîd-i Bestâmi (Kaddesallahu Sırrahu) demiştir ki: 'Arş ve onun ihata ettiği şeyler yüz bin defa büyütülse de bir ârifin kalbi köşelerinden birine konsa ârif oradan bir sıkıntı hissetmez.' yani ârifin kalbi böylesine geniştir. O geniş kalp de şarkı ve garbı olmayan bir aydan, yani hakikat-i Muhammediyyeden nur alır ve onunla münevver olur." (IX, 8844)

Hadisin Tercümesi:

[522] İlahi Haidisler, s. 17.
[523] Güleç, a.g.m., s. 12.

“Beni yer ve gök sığdıramadı; müttaki, vera sahibi mümin kulumun kalbine sığdım.”[524]

7. کم کس داند مگر ربّانیی کِش بوَد در دل محک جانیی

“Az kimse bilir. Meğer o kimse, kalbinde ruhani mihenk bulunan bir Tanrı eri ola.

Hadis-i şerifte: ‘Cennet istenilmeyen şeylerle, cehennem ise arzu edilen şeylerle çevrilmiştir.’ buyrulmuştur ki: Hoşa gitmeyecek şeylere, yani Allah yolunda mücahedelere katlanan kimse cennete girecek. Hoşa giden ve nefsin arzu ettiği şeyleri yapan cehenneme gidecektir, demektir. İşte bu hadiste, kahırda lütuf ve lütufta kahır gizli olduğuna işaret vardır. Hazret-i Ali (Kerremallahu Vecheh) buyurmuştur ki ‘Tenzih ve takdis ederim o Allah'ı ki rahmetinin genişliği dostlarına karşı şiddetli bir azap şeklinde, azabın şiddeti de düşmanlarına karşı rahmetinin genişliği suretinde görünmüştür.’ mealindedir. Fakat bunu ancak Allah eri olan bir ârif fark edebilir.” (IX, 9208)

Hadisin Metni:

عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّ اللَّهُ عَلَيْهِ وسَلَّمَ قَالَ: «حُجِبتِ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ، وَحُجِبَتِ الْجَنَّةُ بَالْمَكَارِهِ» مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

Hadisin Tercümesi:

“Ebû Hüreyre'den (R.A.) rivayet edildiğine göre Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: ‘Cehennem nefsin arzu ettiği şehevi şeylerle; cennet ise nefsin hoşlanmadığı şeylerle perdelenmiştir.”[525]

B. 1. 4. X. Ciltte Tam Metni Yer Alan Hadisler

1. این سبب را باز گو با من که چیست تا بدانم من که چون باید بزیست

“Bunun sebebinin ne olduğunu bana anlat ki ben de nasıl yaşamak lazım geldiğini öğrenmiş olayım.

Burada katırdan maksat: Ahlaksız, geçimsiz ve dikkatsiz kimselerdir. Deveden murat da: Yumuşak tabiatlı ve güzel ahlak sahibi şahıslardır. Nitekim hadis-i şerifte: ‘Müminler, yumuşak ve yavaş tabiatlı olurlar, güzel yürüyen ve çekince gelen deveye benzerler’ buyrulmuş ve deve methedilmiştir.

[524] Konevi, a.g.e., s. 27.
[525] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 134.

Hazret-i Peygamber'in Düldül isminde bir esteri vardı ki Huneyn Muharebesi'nde ona binmişti. Bu hayvanı Mısır hükümdar Mukavkıs, daha bazı hediyelere ilaveten Resûlullah Efendimize göndermişti. Aleyhisselatü Vesselam Hazretleri sonra onu Hazret-i Ali'ye ihsan buyurdu." (X, 9446)

Hadisin Tercümesi:

"Mümin, geçim ehli olup herkes ile iyi geçinendir. Ülfet etmeyen ve ülfet olunmayan kimsede hayır yoktur."[526]

Müminin yumuşak huylu olmasından bahsedimesi üzerine, "Mümin, geçim ehli olup herkes ile iyi geçinendir…"[527] hadisi verilmiştir.

2. حرص اندر عشق تو فخرست و جاه حرص اندر غیر تو ننگ و تناه

"İlahî, senin aşkındaki hırs, iftiharı mucip ve manevi bir mertebedir, senden gayrısına olan hırs ile ayıptır ve nakıstır.

Hırs, arzunun şiddetlisi demektir. Bunun iyisi, kötüsü olur. Cenab-ı Hakk, Habib-i Ekremi hakkında:

عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ (128)[528]

Yani: 'Peygamber sizin imana gelmenize ve hidayet yolunu bulmanıza haristir.' buyurmuştur. Beyan buyrulan bu hırs memdûh ve makbuldür. Keza hadis-i şerifte varit olmuştur ki: 'İki haris kimse vardır ki doymazlar: Onlar ilim talibi ve dünya talibidir ki müsâvi değillerdir. İlim talibi daima İlahî rızayı arttırır; dünya talibine gelince, o da azgınlığını arttırır. Resûl-i Ekrem bundan sonra: 'Allah'ın kullarından ulema kısmı hakikaten Allah'tan korkar.' âyetini okudu. Sonra da: 'Hakikaten insan, gına ve servet sahibi olunca azar.' âyetini kıraat etti. İşte ilim talibinin hırsı, hırs-ı memdûh; dünya talibinin hırsı, hırs-ı mezmûndur." (X, 9647)

Hadisin Tercümesi:

"İbn Abbâs (R.A.) şöyle dedi: 'İki haris doymaz: İlmin peşine düşen, dünyanın peşine düşen!"[529]

[526] İhyâu Ulûmi'd-dîn II, s. 570.
[527] İhyâu Ulûmi'd-dîn II, s. 570.
[528] Tevbe, 128.
[529] Yar, a.g.t., s. 58.

Beyitte ilim, dünyalık hırs dışında tutulmuştur. Böylelikle, ilmi hırsla Allah'ın rızası alınabileceği anlatılmıştır. İlgili hadiste ilimden bahsedilmesi üzerine şu hadis de akla gelir: "Ebû Hüreyre'nin (R.A.) naklettiğine göre, Resûlullah şöyle buyurmuştur: Sadece yüce Allah'ın rızası için öğrenilmesi gereken bir ilmi, dünya malı elde etmek için öğrenen, kıyamet günü cennetin kokusunu bile alamaz." [530]

3. مغز این مسکین سودای در از وز ریاضت گشت فاسد چون پیاز

"Bu miskinin beyni sonu gelmez hülya ve riyazetle soğan gibi çürümüş derler.

Evliyayı tanımak, enbiyayı bilmekten güçtür. Çünkü peygamberler davete memurdur. Onlar için taraf-ı İlahiden memur ve mebus olduğunu haber verirler. Evliya ise böyle değildir. Ondan dolayı velayetlerini izhar etmezler. Hele onların bir mesturin kısmı vardır ki 'Benim velilerim, kubbelerim, yani semavat altında gizlidir. Onları benden başka kimse bilmez.' Hadis-i kutsisi mucibince o zevat-ı kiramı Allah'tan başka kimse tanımaz." (X, 9713)

"Benim velilerim kubbelerim altında gizlidir. Onları benden başkası bilmez"[531]

4. بچه بیرون آر آز بیضهٔ نماز سر مزن چون مرغ بی تعظیم و ساز

"Namaz yumurtasından civcivi çıkaragör. Dane toplayan kuş gibi tazimsiz ve tadilsiz başını yere koyup kaldırma!

Hazret-i Mevlâna, namazı yumurtaya teşbih ile ondan civciv çıkarılmasını yani; huzû ve huşû ile eda edilerek vaat edilen felahın bulunmasını tavsiye ediyor. Kur'an-ı Kerim'de:

قَدْ اَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَۙ (1) اَلَّذِينَ هُمْ فِى صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَۙ (2) [532]

Yani: 'Namazlarında huzû ve huşûa riayet eyleyen müminler muhakkak felah bulmuşlardır' buyrulmuştur.

Tefsir-i Hüseynî'de deniliyor ki: Risaletpenah Efendimiz namaz esnasında semaya nazar buyururdu. Bu âyet nazil olunca secde yerine bakmaya başladı. Onun için kıyamda iken secde yerine bakmak lazımdır. Denilmiştri ki namaz kılanın huşûu namazda sadece Allah ile meşgul olması, sağında ve solunda cemaatten kim olduğunun

[530] Riyâzü's Sâlihîn III. s. 16-17.
[531] Yıldırım, a.g.m., s. 97.
[532] Mü'minûn, 1-2.

dahi farkına varmamasıdır. Bahr'ul-hakâyık'ta yazılmıştır ki zahiri huşû, namaz kılanın başını öne eğmesi, etrafına bakmaktan sakınması, sağ elini sol elinin üstüne koyması ve kıraati huzur-ı kalp ile okumasıdır. Bâtınî huşû ise kalbinden Allah'tan gayrı her şeyi çıkarması ve İlahî tecellilere müstağrak olmasıdır. Nitekim Peygamber-i Zişan Efendimiz: 'Namaz müminlerin miracıdır.' buyurmuşlardır. Süleyman Çelebi Mevlid'inde ne güzel söyler:

Sen ki Miraç eyleyip ettin niyaz;

Ümmetin miracını kıldım namaz…

Cenab-ı Hakk, Habib-i Edibinin Miraç'taki halini:

مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغٰى [533]

Yani: 'Peygamberin gözü etrafına kaymadı ve tuğyân etmedi.' Yani göreceğinden başkasına bakmadı, diye tarif ediyor. Ümmet-i Muhammedin de miracı olan namaz böyle olmalıdır. Keza bir hadis-i şerifte: 'Allah namaz kılanın karşısındadır.' buyrulmuştur ki namaz kılan Allah'ın huzurundadır, demektir. Büyük bir zatın karşısında edep ve terbiye ile durulur, etrafa ve tavana bakılmaz. Cenab-ı Hakk ise büyüklerin en büyüğüdür ki bu sıfat-ı celilesi namaza başlanırken Allahüekber diye tasdik ve itiraf ediliyor. Artık o ekber olan Allah'ın yüce huzurunda nasıl durulmak lazım geldiği düşünülmelidir. Cebrail Aleyhisselam, insan kıyafetinde Peygamberimizin huzuruna gelerek, bazı suallerde bulunduğu sırada 'İhsan nedir?' diye sormuş, taraf-ı risaletten de: 'Allah'a onu görüyormuş gibi ibadet etmektir. Sen onu görmüyorsan o seni görür.' cevabı verilmiştir.

Cenab-ı Pîr'in kuş gibi başını yere koyup kaldırma, demesi de namazı huşû ve huzûa ve tadil-i erkana riayet ederek kıl, demektir. Bir hadis-i şerifte: 'Hırsızlık cihetiyle nasın en kötüsünü size haber vereyim.' denilmiş. 'Ya Resûlullah o kimdir?' diye sorulunca da: 'Namazdan çalandır.' cevabı verilmiş. 'Namazdan nasıl çalınır?' diye izahat istenmesi üzerine: 'Rükûunu ve sücudunu tamamlamamak suretiyle' buyrulmuştur. O gibi namaz hırsızları hakkında: 'Başlarını yere koyarlar, kuyruklarını göğe kaldırırlar da sanki Allah'a ibadet etmiş olurlar.' beyti söylenmiştir. Yine bir hadiste: 'Nice namaza duran vardır ki namazdan ona hasıl olan yorgunluktan ve zahmetten başka bir şey değildir.' buyrulmuştur." (X, 9865)

[533] Necm, 17.

Hadisin Metni:

أَسْوَأَ السَّرِقَةِ الّذى يَسْرِقُ صَلَاتَهُ.

Hadisin Tercümesi:

“En kötü hırsızlık namazdan çalmadır.”[534]

Namazdan çalmakla, rükû ve secdenin tam yapılmamasından bahsedilmektedir. Böylelikle namazda rükû ve secdenin önemi üzerinde durulur.

5. کژ نهم تا راست گردد این جهان حرب خدعه این بود ای پهلوان

“Bu cihan doğru gitsin diye bir eğri söylüyorum. Ey pehlivan ‘Harp hiledir.’ bu demektir.

Hadis-i şerifte: ‘Harp, düşmanı aldatmak ve bu suretle muharebeyi kazanmaktır.’ buyrulmuştur. Bu irtibatla, Hz. Davud: ‘Ben de seyr ü sülûk muharebesini kazanmak için halvet ve ibadeti kendime isnat ediyorum. Hakikati söyleyecek olsam herkes şaşırırdı, ben de rehberlik harbini kaybederdim. Nitekim hadis-i şerifte: ‘Biz peygamberler nasın derecesine inmeye ve onların akılları erebilecek derecede söylemeye mecburuz.’ buyrulmuştur. Onun için ben de ‘Halvete gideceğim, namaz kılacağım.’ diye o fiilleri nefsime isnat ediyorum. Hakikatte ise kuvvetleri bana veren Allah olduğu için o hareketlerin faili de odur.’ diyor.” (X, 10091)

Hadisin Tercümesi:

“Bize, insanlarla, akılları miktarınca konuşmamız emredildi.”[535]

6. گربدی جان زنده بی پر تو کنون هیچ گفتی کافرانرا میتون

“Eğer can, iman ve îkân nuru olmaksızın diri olsaydı Cenab-ı Hakk, kâfirler hakkında (İnnehüm meyyitûn) der miydi?

Bu beyit ile:

اِنَّكَ مَيِّتٌ وَاِنَّهُمْ مَيِّتُونَۙ (30)[536]

Yani: ‘Habibim! Muhakkak, sen de öleceksin, onlar da elbet öleceklerdir.’ âyetine işaret edilmiştir.

---

[534] 40 Hadiste Namaz, s. 32.
[535] Gölpınarlı, a.g.e., s. 70.
[536] Zümer, 30.

Ölüm, sûrî ve manevi olmak üzere iki türlü olur. Sûrî ölüm, ruhun bedenden ayrılmasıdır ki bunda bütün canlılar müşterektir. Hazret-i Peygamber'e hitaben: ‘Sen de öleceksin, onlar da öleceklerdir.’ buyrulması bu itibarladır.

Mevt-i manevi ise: ‘Ölmeden evvel ölmek, tamamıyla ve kemaliyle Allah'ın iradesine, kaza ve kederine teslim olmaktır. Enbiya ve evliyada olduğu gibi… Bu gibi zevat-ı kiram, âhirete intikal ettikten sonra da ölü sayılmazlar. Hadis-i şerifte: ‘Peygamberler, diridirler, kabirlerinde namaz kılarlar.’ ve ‘Müminler ölmezler, belki bir evden bir eve taşınırlar.’ buyrulduğu gibi. Kur'an'da şehitler hakkında:

وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِى سَبِيلِ اللهِ اَمْوَاتٌ بَلْ اَحْيَاءٌ وَلٰكِنْ لَا تَشْعُرُونَ (١٥٤) [537]

Yani: ‘Allah yolunda şehit olanlara ölü demeyiniz, onlar diridirler. Lakin siz o hayatı anlmazsınız.’

وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِى سَبِيلِ اللهِ اَمْوَاتًا ؕ بَلْ اَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ ۙ (١٦٩) [538]

Yani: ‘Allah yolunda katledilmiş olanlara ölü saymayınız. Belki onlar diridirler ve Rableri indinde merzuk olurlar.’ buyrulmuştur.” (X, 10216)

Hadisin Tercümesi:

“Peygamberler kabirlerinde diridirler; namaz kılarlar.”[539]

7. جان جمله علمها اينست اين که بدانی من کيم در يوم دين

“Cümle ilimlerin ruhu, kendinin yevm-i dinde, yani kıyamet gününde kim nasıl olacağını bilmektir.

Bir insanın âhiret ve kıyamet günündeki hali bir tarafı ile umûri gaybiyyeden, bir tarafı ile de umûr-i şer'iyyedendir. Umûr-i gaybiyyeden olması itibarıyla bilinmez. Çünkü ‘Gaybı Allah'tan başka kimse bilmez’ fakat Cenab-ı Hakk bildirse pekâlâ bilinir. Sonra oradaki saadet ve şekavet için şeran birtakım ölçüler vardır. Kur'an'da:

فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهٗ (7) وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ (8) [540]

Yani: ‘Dünyada zerre kadar hayır işleyen onun mükâfatını görecektir, zerre kadar şer işleyen de yine onun cezasını görecektir.’ buyrulmuştur. Hadis-i şerifte de: ‘Nasıl

[537] Bakara, 154.
[538] Âl-i İmrân, 169.
[539] Muhtasar Câmiu's Sağîr, s. 166.
[540] Zilzâl, 7-8.

yaşarsanız öyle ölürsünüz, nasıl ölürseniz öyle hasrolunursunuz.' denilmiştir. Bu gibi dalaletlere bir kimsenin dünyadaki hayatından âhirette nasıl olacağı tahmin olunabilir." (X, 10332)

Hadisin Metni:

اِنَّمَا يُحْشَرُ النَّاسُ عَلى نِيَّا تِهِمْ

Hadisin Tercümesi:

"İnsanlar niyeteri üzerine haşrolurlar."[541]

"İbn Mâce Câbir rivavetinden olduğu belirtilmiştir."[542]

8. ای بسا عالم ز دانش بی نصیب حافظ علمست آن کس نی حبیب

"Çok âlim vardır ki hakiki irfandan nasibi yoktur. O kimse ilim hafızıdır, Allah'ın habibi değildir.

Abdullah bin Mes'ûd Radıyallahu Anhın rivayet ettiği bir hadiste: 'Allah bir kimsenin yüzünü nurlandırsın ki benim sözümü işitir, onu zabt ve hıfz ile eda rivayet eder. Çok ilim sahibi vardır ki işitip öğrendiğini layıkıyla anlamaz ve çok ilim sahibi vardır ki o ilmi, kendinden daha çok bilen ve anlayana nakleder.' buyrulmuştur." (X, 10711)

Hadisin Metni:

عَنْ أَبِى الدَّرْدَاءِ قَالَ: خَطَبَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقَالَ: "نَضَّرَاللهُ امْرَاً سَمِعَ مِنَّا حَدِيثاً فَبَلَّغَهُ كَمَا سَمِعَهُ، فَرُبَّ مُبَلَّغٍ أَوْعَى مِنْ سَامِعٍ..."

Hadisin Tercümesi:

"Ebu'd- Derdâ anlatıyor: Resûlullah (S.A.V.) bize bir konuşma yaptı ve şöyle buyurdu: 'Allah bizden bir söz işitip, onu işittiği gibi (başkasına) ulaştıran kişinin yüzünü ak etsin. Kendisine (bilgi) ulaştıran nice kimseler vardı ki onu işiten (ve kendisine aktaran) kimseden daha kavrayışlıdır…"[543]

Hadisleri olduğu gibi, düzgün bir şekilde insanlara aktarmak ve de ilmi, bilmeyene öğretmenin gerekliliği anlaşılır.

[541] İhyâu Ulûmi'd-Dîn III, s. 97.
[542] İhyâu Ulûmi'd-Dîn III, s. 97.
[543] Hadislerle İslam I, s. 371.

B. 1. 5. XI. Ciltte Tam Metni Yer Alan Hadisler

1. چند چند آخر دروغ ومکر تو خود نپرد جز دروغ ازو کر تو

"Senin yalanın ve hilen ne vakte kadar sürecek? Senin kümesinden yalandan başka bir şey uçmaz.

Hadis-i şerifte: 'Horoza sövmeyin, zira o sizi namaza uyandırır.' buyrulmuştur." (XI, 10995)

Hadisin Metni:

عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لاَ تَسَبُّوا الدِّيكَ، فَإِنَّهُ يُوقِظُ لِلصَّلاَةِ" رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بِإِسْنَادٍ صَحِيحٍ.

Hadisin Tercümesi:

"Zeyd b. el-Cühenî'den (R.A.) rivayet edildiğine göre Resûlullah (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: 'Horoza sövmeyin. Çünkü o, (insanı) namaza uyandırır."[544]

Beyitte kümeste yalandan başka bir şey uçmaz diyerek horozdan ve tavuklardan bahsedilmiş ve Tâhirü'l Mevlevî'de şerhe horozla ilgili bir hadis vermiştir.

2. يك نفس حمله كند چون سوسمار پس بسوراخی گريزد در فرار

"O düşman, bir an kertenkele gibi saldırır… Sonra kaçar, bir deliğe gizlenir.

Hadis-i şerifte: Şeytan, Âdem evladının kalbini dişler. Kalp sahibi Allah'ı zikrederse döner ve bir tarafa siner. Yine o kalp sahibi Allah'ı unutursa şeytan kalbini dişlemekte ve oraya vesvese vermekte devam eder.' diye buyruluyor. Bu itibarla, şeytanın vesvesesinden kurtulmak için Allah'ı her an hatırlamak ve on yalvarmak lazımdır. Sure-i Haşr'da buyrulmuştur ki:

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللهَ فَاَنْسٰيهُمْ اَنْفُسَهُمْ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ (19) [545]

Yani: 'Hem kendisi Allah'ı unutmuş hem (Allah) kendilerini kendilerine unutturmuş olanlar gibi olmayın. Onlar fasıkların ta kendileridir." (XI, 11709)

[544] Riyâzü's Sâlihîn III, s. 278.
[545] Haşr, 19.

Hadisin Metni:

وعن ابن عباس رضى الله عنهما قال: (قال رسولُ الله ﷺ: الشَّيْطَانُ جاثمٌ عَلَى قَلْبِ ابْنِ آدَمَ. فَإِذَا ذَ كَرَ اللهُ تَعَالى خَنَسَ، وَإِذَ غَفَلَ وَسْوَسَ.) أخرجه البخارى تعليقًا.

Hadisin Tercümesi:

"İbn Abbas (Radıyallahu Anhüma) anlatıyor: 'Resûlullah (Aleyhisselatü Vesselam) buyurdular ki: 'Şeytan insanoğlunun kalbinin üzerinde tünemiş vaziyette bekler. Allah'ı zikredince siner, çekilir; gaflet etse vesvese verir."[546]

3. آن زری که دل از او گردد غنی غالب آید بر قمر در روشنی

"Öyle bir altın ki gönül, onun bereketiyle gani olur. O manevi altın parlaklıkta Ay'a galip gelir.

Hz. Peygamber (S.A.V.) Efendimiz: 'Zenginlik malın çokluğundan değildir. Hakiki servet, gınayı nefistir, göz tokluğudur.' buyurmuştur." (XI, 12014)

Hadisin Metni:

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "لَيْسَ الْغِنَى عَنْ كَثْرَةِ الْعَرَضِ، وَلٰكِنَّ الْغِنَى غِنَى النَّفْسِ" مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

Hadisin Tercümesi:

"Ebû Hüreyre'den (R.A.) rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: 'Zenginlik mal çokluğu değil, göz tokluğudur."[547]

Beyitte gönlün altına benzetilmesi ve gönül çokluğunun zenginlik olduğundan bahsedilmesi üzerine; zenginliğin mal mülkle değil, göz tokluğuyla olabileciği verilmiştir.

B. 1. 6. XII. Ciltte Tam Metni Yer Alan Hadisler

1. ظاهرِ ان اختران قوّامِ ما باطنِ ما گشته قوّامِ سما

[546] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi IV, s. 428.
[547] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 483.

“Görünüşte Felekteki yıldızlar bizim varlık ve sağlığımıza sebeptir, ama haikatte bizim bâtınımız; yalnız yıldızların değil, semaların varlık sebebidir.

Nitekim Resûl-i Ekrem (S.A.V.) Efendimize: ‘Ya Muhammed sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.’ buyrulmuştur.” (XII, 12976)

2. شد زمین وآسمان خندان وشاد که چنین شاهی زمادر جفت زاد

“Bizim gibi iki çiftten böyle bir (Şah-ı Mânevi) doğdu diye, yer de gök de sevinmiştir.

Eskiler, göklere Âbâ-i tis'a yani (dokuz baba), yere Ânâsır-ı erbaa tabir ettikleri toprak, su, ateş, ve havaya Ümmehât-ı erbaa yani dört ana derler, zemindeki cemadat, nebatat, hayvanat ve insana Mevâlid-i tabiiyye yani tabiatın doğurdukları diyerek onları sema ile zeminin çocukları sayarlardı.

İşte gök baba ile yer anadan doğan tabiat çocuklarının en kâmil ve faziletlisi vücud-ı akdes-i Muhammedi olduğu için, onun dünyaya gelişinden sema da zemin de sevinmiş, hatta: (Levlâke lemâ halaktül'eflâk) yani: ‘Habibim! Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.’ hadis-i kudsisi muktezasınca yer ve gökler o Habib-i İlahînin yüzü suyuna yaratılmıştır.” (XII, 13466)

Hadisin Metni:

“Sen olmasaydın gökleri yaratmazdım.”[548]

12976 ve 13466 numaralı beyitlerde aynı hadisten bahsedilmektedir.

3. این نسب خود پوست او را بوده است کز شهنشاهان مه پالوده است

“Bu asil nesep, Nebiyy-i Azamın postu, yani cism-i şerifin aslı olmuştur ki büyük reislerden süzülegelmiştir.

Bir hadis-i şerifte: Cenab-ı Hakk, İbrahim oğullarından İsmail'i intihap etti, İsmail oğullarından Benî Kinâye'yi, Kinâne oğullarından Kureyş'i, Kureyş'ten Benî Hâşimi, Benî Hâşimden de beni seçti.’ buyrulmuştur.

Aleyhisselat Efendimizin silsile-i şerifesi şu suretledir: ‘Muhammed (S.A.V.) Bin Abdullah b. Abdülmuttalib b. Hâşim b. Abdimenâf b. Kussay b. Kilâb b. Murre, b. Kâ'b b. Luvey b. Gâlib b. Fihr b. Mâlik b. Nefr b. Kinâne b. Huzeyme b. Mudrike b.

[548] Darîr Mustafa Efendi, a.g.e., s. 15.

İlyas b. Muzar b. Maadd b. Adnan. Adnan'ın İsmail (A.S.) neslinden bulunduğunda şek olmamakla beraber Adnan ile İsmail arasındaki isimler tamamıyla mazbut değildir. Resûlullah Efendimiz neseb-i kerimini Adnan'a kadar sayar, üst tarafı için (Neseb ilmi mütehassısları Adnan'dan sonrası için yalan söylerler) buyururdu.” (XII, 13484)

Hadisin Tercümesi:

“Muhammed b. Mihrân er-Râzi Muhammed b. Abdurrahman b. Sehm Velid b. Müslim el-Ezvaî Ebû Ammâr Şeddâd Vâsile b. el-Eskâ: Resûlullah'ın (S.A.V.) şöyle dediğini işittim: ‘Allah Teâlaâ yarattıkları arasında İbrahimoğlları'ndan İsmail'i, İsmailoğulları'ndan Kinâne'yi, Kinâne'den Kureyş'i Kureyş'ten Haşimoğulları'nı, onlardan da beni seçti.”[549]

4. چون بدی عاجز پشیمانی زچیست عاجزیرا بازجو کز جذب کیست

“Mademki aciz kaldın, pişmanlık nedendir? O acizlik, kimin takdiriyle, onu ara!

Câmi'-i Sagir'de Abdullah b. Mes'ûd (R.A.)'tan rivayet ediliyor ki Resûlullah (S.A.V.): ‘Malumun olsun, sana lâ havle velâ kuvvete illâ billâhın manasını haber vereyim: Allah'a isyandan, Allah'ın hıfzıyla kurtulunur, Allah'ın taatinde de Allah'ın yardımıyla muvaffak olunur, demektir. Bunu Cebrail böylece haber vermiştir.’ buyurmuştur.” (XII, 13785)

Hadisin Metni:

وَعَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَدُلُّكَ عَلَى كَنْزٍ مِنْ كُنُوزِ الْجَنَّةِ؟" فَقُلْتُ بَلَى يَا رَسُولَ اللهِ، قَالَ: "لاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إِلاَّ بِاللهِ" مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

Hadisin Tercümesi:

“Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R.A.) anlatıyor: Resûlullah (S.A.V.) bana: Sana cennet hazinelerinden birini söyleyeyim mi?’ dedi. Ben ‘Evet, ya Resûlullah!’ dedim. ‘Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh. (Kuvvet ve kudret, ancak Allah'ın yardımı iledir) sözüdür.’ buyurdu.” [550]

5. وصف جبریلی در ایشان بود و رفت تنگ بود آن خانه وآن وصف زفت

[549] Emine Demil, Hz. Peygamber'in Risâlet Öncesi Hayatına Dair Rivayetler, Ankara Üniveristesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri (Hadis) Anabilim Dalı, Ankara 2016, s. 51.
[550] Riyâzü's Sâlihîn III, s. 51.

“Onlarda da Cebraillik, yani melekiyet vasfı vardı. Lakin o haslet büyük, onların havsalası dar olduğu için o haslet, havsalaya sığmadı ve gitti.

Bir hadis-i şerifte: ‘Her doğan çocuk İslam tabiatında olarak doğar. Sonra anası babası onu Yahudi, Nasrâni ve Mecusi olarak yetiştirir.’ buyrulmuştur. Bu kısımdaki insanlar da insan olmaları dolayısıyla, kendilerinde akıl ve izan ve melekiyet vasıfları olmak lazımdı. Fakat bunların havsalası o vasıfları kabule müsteid ve mütehammil bulunmadığı için hayvaniyet derekesine düştüler.” (XII, 13943)

Hadisin Metni:

أَنَّ أَبَا خُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلاَّ يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ، فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ أَوْ يُنَصِّرَانِهِ أَوْ يُمَجِّسَانِهِ..."

Hadisin Tercümesi:

“Ebû Hüreyre'nin (R.A.) naklettiğine göre, Resûlullah (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: ‘Her doğan fıtrat üzere doğar. Sonra anne babası onu Yahudi yahut Hristiyan veya Mecusi yapar…”[551]

6. چون یکی زین دو جوال اندر شدی آن دگر را ضد ونادر خورشدی

“Bu iki çuvaldan birine girer, yani kevn ü fesad nidalarının birine kulak verirsen öbürünün zıddı ve yabancısı olursun.

Hz. Mevlâna kevn ü fesad âleminin nidaları bulunduğu kevnin nidasının kendisine davet, fesadın nidasının ise nasihat olduğunu beyan etmiştir. Burada diyor ki: Bu iki ses birbirinin zıddıdır; biri dünyaya meyl, öbürü dünyadan nefret ettirir. Onlardan hangisinin dinler ve icabet edersen öbürünün zıddı ve mahrumu olursun. Hadis-i şerifte: ‘Dünya, âhiret ehline haramdır, âhiret de dünya ehline haramdır.’ diğer bir hadiste de: ‘Dünya ve âhiret, ortak iki zevce gibidir. Birini ne kadar hoşnut edersen öbürünü o kadar kızdırırsın.’ buyrulmuştur.” (XII, 14059)

Hadisin Metni:

وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "اَلدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ وَجَنَّةُ الْكَافِرِ" رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

[551] Hadislerle İslam IV, s. 141.

Hadisin Tercümesi:

“Ebû Hüreyre'den (R.A.) rivayet edildiğine göre Resûlullah (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: Dünya müminin zindanı, kâfirin cennetidir.”[552]

7. هست افزونئ هرذاتی دلیل کوبود حادث بعلتها علیل

“Bir zatın fazlalaşmasına gelince bu onun sebeplere bağlı ve sonradan meydana gelmiş olduğuna delildir.

Mesela bir zayıf kimsenin şişmanlaması yahut evlenip çoluk çocuk sahibi olması, zatının fazlalaşması demektir. Çünkü besleyici şeyler yemek ve teehhül eylemek gibi illetlerin tesiriyle o fazlalık ve çoluk çocuk zuhura gelmiştir. Lakin Cenab-ı Hakk ne hadistir ne de bir sebebin müteessiridir. Halkı yaratması ve halkın ona ibadet etmesiyle Zat-ı Şerifinde bir fazlalık olmamıştır. Halkı yaratması, onların ilim mertebesinde ayan mertebesine getirmesidir. Halkın ona ibadet etmesi de onların ibadetlerinden Allah'ın kemal bulması değil, belki kendilerinin tekemmül etmesi içindir. Bir hadis-i kutside: ‘Halkı benden istifade etsinler diye yarattım, ben onlardan istifade edeyim diye değil.’ buyurmuştur. Hulasa:

Seni, yok bilmenin imkânı, ya Rab!

Taakkulden münezzeh, müstedirsin

Şu aciz aklın idrâk-i kasiri!

Hakikat, var olan sensin ve birsin.” (XII, 14097)

Hadisin Tercümesi:

“Ben, halkı, benden faydalansınlar diye yarattım. Yoksa ben onlardan faydalanayım diye yaratmadım.”[553]

B. 2. NAKIS HADİSLER

B. .2. 1. VII. Ciltte Yer Alan Nakıs Hadisler

[552] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 444.
[553] Yardım, a.g.e., s. 116.

1. چون دمِ رحمان بوَد کاَن از یمن مي رسد سويِ محمّد بی دهن

“Yahut o ses, fakir için zekât verilme günü yahut mahpusa kurtulma haberi gelmesi gibidir.

Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz: ‘Ben Yemen tarafından gelen nefes-i Rahman'ı duyuyorum.’ buyurmuş. Bununla Yemen'de bulunan Üveysülkarenî Radıyallahu Anha işaret etmiştir.” (VII, 5167)

Hadisin Tercümesi:

“A'rabî'nin birisi Ebû Hüreyre'ye gelerek: ‘Ya Ebâ Hüreyre! Bize Peygamber Efendimizden bir hadis söyle.’ dedi. Ebû Hüreyre, hadisi zikrettikten sonra, Resûlullah (S.A.V.) şöyle buyurduğunu söyledi: ‘İyi biliniz ki iman Yemen'dedir. Allah bilgisi ve korkusu olan hikmet de Yemen'dedir. Ben Rabbimizin nefesini Yemen taraflarında buluyorum.”[554]

Hadisin Tercümesi:

İman, Yemenlidir.[555]

Hadisin Tercümesi:

“Yemen halkı, kalpleri ince ve merhametle dolu olarak size gelmişlerdir. Kârını zararını, hayrını şerrini bilmek, ince anlayış sahibi olmak Yemenlilere aittir. Hikmet Yemenlilere aittir.”[556]

2. آن درختِ بد جوانتر می شود وین کَننده پیر و مُضطَر می شود

“O kötü ve dikenli ağaç, bir delikanlı gibi kuvvetlenir. Onu sökecek olan ise gittikçe ihtiyarlar ve kuvvetlenir.

Bir hadis-i şerifte buyrulmuştur ki: ‘Âdemoğlu ihtiyarladığı halde kendisinde hırs ve uzun uzadıya emeller hasleti gençleşir.’ Diğer bir hadiste: ‘İman yetmiş bu kadar şubedir. En yüksek deresi (لا اله الا الله)'tır. En aşağısı da Müslümanların yolundan zahmet verecek şeyleri kaldırmaktır.’ Buyrulmuştur. Demek ki sokağa süprüntü atmak, yol ortasındaki taşı bir kenara çekmek, hülasa halkı rahatsız edecek şeyleri yoldan kaldırmak imanın bir derecesi imiş. Müslüman olan sokakları telvis etmediği ve oralara

[554] Yardım, a.g.e., s. 177.
[555] Muhtasar Câmiu's Sağîr, s. 16.
[556] Muhtasar Câmiu's Sağîr, s. 16.

öteberi atmadığı gibi atılan şeyleri de mümkün olduğu takdirde kaldırırmış. Öyle olduğu halde, bahsimizdeki adam sokağın ortasına bir çalı dikmiş, herkesin üstünün başının yırtılmasına, vücutlarının yaralanmasına sebep olmuş. Söküp kaldırılması teklif edildiği halde de bugün yarın sökerim diye o teklifin yerine getirilmesini geciktirmiş. Buradaki yoldan maksat, dünya ile âhiret arasında geçilmesi herkes için zaruri bulunan hayat yoludur. Oraya diken dikmek, kötü bir işi kendine âdet edinmek ve başkalarını da o kötülüğe teşvik ve mutazarrır eylemektir. Mesela bir adam nobranlığı, huysuzluğu tabiat haline getirir. Ufak tefek kusurlara karşı müsamaha edeceği yerde, onu yapanı tekdire kalkışır. Faraza biri, tramvayda kalabalık dolayısıyla bir yerine dokunacak olsa hemen kavga eder ve kıyameti koparır. İşte bu ve emsali kötü huylar, halkın geçeceği yola dikilmiş çalı gibidir. O çalının hemen sökülüp çıkarılması, yani o kötü tabiatın vakit geçirmekizin terkine çalışılması lazımdır Bugün, yarı terk ederim diye oyalamak doğru değildir. 'Sonra yaparım diyenler helak olur.' hadis-i şerifi biraz evvel geçmişti. İnsanın ne kadar yaşayacağını ve ne vakit öleceğini Allah'tan başka kimse bilmez. Yarın, öbür gün derken ecel geliverir. Ölümün pençesi adamın boğazına sarılır. Tövbe istiğfara vakit bulamadan gitmek ihtimali vardır. Bundan başka, bir fidan dikildiği yerde durdukça kök salıverdiği ve kuvvetlendiği gibi fena ihtiyarlar da insanlarda durdukça ve terk edilmedikçe şiddetlenir. Günden güne sahibine ve başkalarına olan zararı artar. Sahibi ihtiyarladıkça kendisindeki kötü ihtiyat kuvvetleşir ve gençleşir." (VII, 5200)

Hadisin Metni:

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ،أنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:‹‹ اَلْإِيمانُ بِضْعٌ وَسبْعُونَ، أوْ بِضْعٌ وَسِتُّونَ شُعْبَةً ، فَأَفْضَلُهَا قَوْلُ لاَ إِلٰهَ إلاَّ اللهُ، وَأَدْنَاهَا إمَاطَةُ الْأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ، وَالْحيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الْإيمَانِ » مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

Hadisin Tercümesi:

"Ebû Hüreyre'den (R.A.) rivayet edildiğine göre Resûlullah şöyle demiştir: İman, yetmiş veya altmış küsür bölümdür; bunların en üstünü lâ ilâhe illâllah sözüdür. En aşağısı ise geçenlere sıkıntı veren şeyleri yoldan kaldırmaktır. Hâya da imanın bir bölümüdür."[557]

"Yolda yürüyenlere zahmet ve ızdırap veren şeyleri (taş ve emsali gibi) gidermek sadakadır."[558]

3. زانکه خشر حاسدان روز گزند بیگمان بر صورت گرکان کنند

[557] Riyâzü's Sâlihîn II., s. 108.
[558] İsmail Hakkı Bursevî, Kırk Hadis Şerhi (haz. Mustafa Utku), Uludağ Yay., Bursa 1999, s. 309.

"Zira hasetkarlar kıyamet gününde kurt suretinde haşredileceklerdir.

Sure-i Nebe'deki:

يَوْمَ يُنْفَخُ فِى الصُّورِ فَتَأْتُونَ اَفْوَاجًاۙ [559]

Yani: 'Kıyamette sura üflenilecek, ölmüş olanlar dirilip takım takım mahşere gelecektir.' Âyet-i kerîmesinin tefsirinde gösterildiği veçhile bir insan dünyada hangi hayvanatın tabiatına göre yaşamışsa o surette, mesela hasetçi olanlar kurt, hırslı bulunanlar domuz suretinde hasredilecektir. Onun için mahşerde insan şeklinde görünmek için dünyada insan gibi yaşmalı ve insanlara faydalı olup zararı dokunmamalıdır. Zaten Müslümanlığın bir manası da budur. Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz buyurmuştur ki: 'Elinden ve dilinden Müslümanların sealmette kaldığı kimse hakiki Müslümandır.' Evet, burada insanca yaşamalı hayvanlık derekesine düşmemeliyiz ki' (VII, 5367)

Hadisin Metni:

وَعَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ : قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ أَيُّ الْمُسْلِمِينَ أَفْضَلُ؟ قَالَ : « مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ » . مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

Hadisim Tercümesi:

"Ebû Mûsâ'nın (R.A.) şöyle dediği rivayet edilmiştir: (Hz. Peygamber'e) 'Ey Allah'ın Resûlü! Hangi Müslüman daha faziletlidir?' diye sordum. Resûl-i Ekrem: 'Elinden ve dilinden Müslümanların güven içinde olduğu kimse.' buyurdu."[560]

4. کان زقهر انگیخته شد این زفضدل نار ضد نور باشد روز عدل

"Ateş ve cehennem, Allah'ın kahrından; nur ise Hakk'ın fazl u kereminden yaratılmıştır. Adalet günü olan kıyamet nar, nurun zıttı olacaktır.

Çünkü Cenab-ı Hakk (سبقت رحمتی علی غضبی) yani 'Benim merhametim, gazabımı geçti.' yani ondan fazladır buyrulmuştur. Binaenaleyh mağlup ve mesbuk olan gazabından yaratılmış ateş, sabık ve galip bulunan rahmetten zuhura gelen nura karşı elbette mağlup olur." (VII, 5212)

[559] Nebe, 18.
[560] Riyâzü's Sâlihîn III, s, 112.

Hadisin Metni:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَمَّا خَلَقَ اللهُ الْخَلْقَ كَتَبَ فِي كِتَابِهِ وَهُوَ يَكْتُبُ عَلَى نَفْسِهِ وَهُوَ وَضْعٌ عِنْدَهُ عَلَى الْعَرْشِ إِنَّ رَحْمَتِي تَغْلِبُ غَضَبِي.

Hadisin Tercümesi:

"Ebû Hüreyre (R.A.) rivayete göre Resûl-i Ekrem (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: Allah Teâlâ mahlûkatı yarattı (ve onların mukadderatını tayin buyurduğu) zaman kendi ulûhiyetine ait olmak üzere de bir kitabını yazdı. (Zatına ait ahd ve mîsâkı havi olan) bu mektubu da kendi arşına koydu (ki mazmun-ı şerifi), 'Benim rahmetim gazabıma galebe eder."[561]

5. چشمهٔ آن آبِ رحمت مؤمن است آبِ حیوان روحِ پاکِ محسن است

"O rahmet suyunun çeşmesi mümindir. Âb-ı hayat ise mümin-i muhsinin pak olan ruhudur.

'İhsan nedir ve Muhsin kimdir?' denilecek olursa, ihsanın lügat manası: Bir şeyi iyi güzel yapmaktır. Şeriattaki mefhumu bir hadis-i şerifte şöyle beyan buyrulmuştur: 'İhsan, senin Allah'a onu görüyormuş gibi ibadet etmendir. Eğer sen onu görmüyorsan o seni görmektedir.' İşte huzur-ı İlahîye durduğu vakit Cenab-ı Hakk'ı müşahede edercesine huzû huşû ile ibadet eden, namazını ihlas ile kılan, orucunu riyasız tutan, hülasa kulluğunu huzur-ı Bârî'de imiş gibi ifa eyleyen kimse de muhsindir." (VII, 5214)

Hadisin Metni:

عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ، رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ، قَالَ: «بَيْنَمَا نَحْنُ جُلُوسٌ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ، ذَاتَ يَوْمٍ إِذْ طَلَعَ عَلَيْنَا رجُلٌ شَدِيدُ بَيَاضِ الثِّيَابِ ، شَدِيدُ سَوَادِ الشَّعْرِ ، لاَ يُرَى عَلَيْهِ أَثَرُ السَّفَرِ ، وَلاَ يَعْرِفُهُ مِنَّا أَحدٌ ، حتَّى جَلَسَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَأَسْنَدَ رَكْبَتَيْهِ إِلَى رُكْبَتَيْهِ ، وَوَضَعَ كفَّيْهِ عَلَى فَخِذَيْهِ وَقَالَ : يَا مُحَمَّدُ أَخْبِرْنِي عَنِ الْإِسْلَام فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : الْإِسْلاَمُ أَنْ تَشْهَدَ أَنْ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللهُ ، وَأَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللهِ وَتُقِيمَ الصَّلاَةَ ، وَتُؤْتِيَ الزَّكاةَ ، وَتصُومَ رَمَضَانَ ، وتَحُجَّ الْبيْتَ إِنِ اسْتَطَعْتَ إِلَيْهِ سَبِيلاً. قَالَ : صَدَقْتَ . فَعَجِبْنَا لَهُ يسْأَلُهُ وَيُصَدِّقُهُ ، قَالَ : فَأَخْبِرْنِي عَنِ الْإِيمانِ . قَالَ: أَنْ تُؤْمِن بِاللهِ وَمَلاَئِكَتِهِ ، وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ ، وَالْيوْمِ الْآخِرِ ، وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ . قَالَ: صَدَقْتَ قَالَ : فَأَخْبِرْنِي عَنِ الْإِحْسَانِ . قَالَ : أَنْ تَعْبُدَ اللهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ . فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ قَالَ : فَأَخْبِرْنِي عَنِ السَّاعَةِ . قَالَ : مَا الْمَسْؤُولُ عَنْهَا بِأَعْلَمَ مِنَ السَّائِلِ . قَالَ : فَأَخْبِرْنِي عَنْ أَمَارَاتِهَا . قَالَ أَنْ تلِدَ الْأَمَةُ ربَّتَهَا ، وَأَنْ تَرَى الْحُفَاةَ الْعُرَاةَ الْعَالَةَ رِعاءَ الشَّاءِ يتَطَاوَلُونَ فِي

[561] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi VIII, s. 633.

الْبُنْيَانِ ثُمَّ انْطَلَقَ ، فَلَبِثْتُ مِلِيًّا ، ثُمَّ قَالَ : يا عُمَرُ ، أَتَدْرِي مَنِ السَّائِلُ قُلْتُ : اَللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ : فَإِنَّهُ جِبْرِيلُ أَتَاكُمْ يُعَلِّمُكُمْ دِينَكُمْ» رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

Hadisin Tercümesi:

"Ömer b. Hattâb (R.A.) anlatıyor: Bir gün Allah Resûlü (S.A.V.)'in yanında otururken yanımıza bir adam çıkageldi; elbisesi bembeyaz, saçları smsiyahtı, uzak yoldan gelmişe benzemiyordu. Hiçbirimiz onu tanımıyorduk. Peygamber (S.A.V.)'in önüne kadar gelip oturdu ve dizlerini Peygamber (S.A.V.)'in dizlerine dayadı, ellerini de uyluklarına koydu ve: 'Ey Muhammed! İslam'ın ne olduğunu bana söyle.' dedi. Resûlullah (S.A.V.): 'İslam, Allah'tan başka ilah yoktur, Muhammed de Allah'ın Resûlüdür diye şehadet etmen, namaz kılman, zekât vermen, ramazan orucunu tutman, gücün yeterse hacca gitmendir.' buyurdu. Adam: 'Doğru söylüyorsun.' dedi. 'Hem sorup hem tasdik etmesi tuhafımıza gitti.' Ondan sonra: 'İman nedir?' diye sordu. Peygamber (S.A.V.)'de: 'İman; Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve âhiret günene, kadere, hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna inanmandır.' diye cevap verdi. Adam yine: 'Doğru söylüyorsun.' dedi ve 'İhsan nedir?' diye sordu. Peygamber (S.A.V.)'de: 'İhsan, Allah'ı görüyormuş gibi ibadet etmendir. Sen onu görmesen de o seni görüyor.' buyurdu. O yine: 'Doğru söylüyorsun.' dedi. Sonra: 'Kıyametin vaktini bana söyle.' dedi. Peygamber (S.A.V.): 'Bu konuda kendisine soru sorulan kişi, sorandan daha bilgili değildir.' dedi. 'O halde, alametlerini söyle.' deyince, Resûlullah (S.A.V.): 'Annelerin, kendilerine cariye muamelesi yapacak çocuklar doğurması, yalın ayak, çıplak, yoksul koyun çobanlarının yüksek binalar yapmakta birbirleriyle yarışmalarıdır.' dedi. Daha sonra o yabancı kalkıp gitti. Ben bir müddet kaldım, sonra Peygamber (S.A.V.): 'Ey Ömer! Soruları soran kişinin kim olduğunu biliyor musun.' dedi. 'Allah ve Resûlü daha iyi bilir.' dedim.' Resûlullah da: 'O, Cebrail'di, size dininizi öğretmek için gelmişti.' buyurdu."[562]

6. پاکئ محدور تو خواهد مدد ورنه اندر جرح کم گردد عدد

"Senin mahdut olan temizliğin, medet ister. Yoksa cerh edilen adetler azalır.

Vahdet denizine girmek, herkesin kârı değildir. Onun için evvel emirde kalp havuzunun etrafında dolaşmalıdır ki o havuzun denize doğru bir yolu vardır. Nasıl ki bir hadis-i şerifte: 'Müminin kalbi, Cenab-ı Rahma'nın parmaklarından iki parmağı

[562] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 96-97-98; Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi II, s. 61.

arasındadır. Onu dilediği gibi çevirir.’ buyrulmuştur. Esab-i Rahman'dan murat, Hakk'ın sıfat-ı celilesi; isbaayndan maksat da Celâl ve Cemâl sıfatlarıdır.” (VII, 5320)

Hadisin Metni:

وعن أنس رضى الله عنه قال: كانَ رسولُ اللهِ ﷺ يُكْثِرُ أَنْ يَقُولَ: يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِى عَلَى دِينِكَ. فَقُلْتُ: يَارسولَ اللهِ قَدْ آمَنَّا بِكَ وَبِماَ جِئْتَ بِهِ فَهَلْ تَخَافُ عَلَيْنَا؟ قَالَ: نَعَمْ: إن الْقُلُوبَ بَيْنَ إصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ الرَّحْمٰنِ يُقَلِّبُهاَ كَيْفَ يَشاَ. أخرجه الترمذى.

Hadisin Tercümesi:

“Hz. Enes Radıyallahu Anh anlatıyor: ‘Resûlullah Aleyhüsselatü Vessellam şu duayı çok yapardı: Ey Kalpleri çeviren Allahım! Kalbimi dinin üzerine sabit kıl!’ (Ben bir gün kendisine): ‘Ey Allah'ın Resûlü! Biz sana ve senin getirdiklerine inandık. Sen bizim akkımızda korkuyor musun?’ dedim. Bana şöyle cevap verdi: ‘Evet, kalpler, Rahman'ın iki parmağı arasındadır. Onları istediği gibi çevirir.”[563]

7. سُؤرِ او حوردی و شور انگیختی هر طعامی کو نخوردی ریختی

“Lokman'ın artığını içer ve neşelenirdi. Onun yemediği ve içmediği şeyleri ise dökerdi.

Hadis-i şerifte: ‘Müminin artığı şifadır.’ buyrulmuştur. Sâri bir illete müptela olmuş kimsenin artığı nasıl yenir ve içilir, diye itiraz edecekler bulunabilir. Evet, sirayet-i maraz vardır. Hatta Taif ahalisi tarafından Medine'ye gelen murahhas heyet arasında bulunan bir cüzzamlıya, Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz elini uzatmış, ‘Senin de biatını kabul ettik.’ demiş. Şu hareketiyle sirayet-i marazdan çekinilmesini ümmete talim etmişti. Nitekim, ayrıca da: ‘Arslandan kaçtığın gibi cüzzamlıdan kaç.’ buyurmuştu. Hâl böyle iken, ‘Müminin artığı şifadır.’ hadisi arasında bir tenakuz yok mudur? Hayır, yoktur. Çünkü edebiyatta bir kaide vardır. Bir şey mutlak zikrolununca kemaline sarfedilir. Mesela bir adam denildi mi onun hiçbir kayıt ile mukayyet bulunmadığı, körlük, sağırlık, çolaklık, topallık gibi nakısalardan azade, sapsağlam olduğu anlaşılır. Hadiste artığının şifa olduğu bildirilen mümin de mutlak zikredildiği için sapasağlam bir kimse olduğu, yani kendisinde başkalarına geçecek bir hastalık bulunmadığı anlaşılır.” (VII, 5466)

Hadisin Metni:

[563] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi X, s. 289.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لَا عَدْوَى وَلَا طِيَرَةَ وَلَا هَامَةَ وَلَا صَفَرَ وَفِرَّ مِنَ الْمَجْذُومِ كَمَا تَفِرُّ مِنَ الْأَسَدِ.

Hadisin Tercümesi:

"Ebû Hüreyre (R.A.)'tan Nebi (S.A.V.)'in şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur: '(İslam'da) hastalığın (bizâtihi) sirayeti yoktur, teşe'üm de yoktur, öğey ve baykuş (ötmesinin tesiri) de yoktur, safer (ayının hayır ve şerle alameti) de yoktur (bunlar Cahiliye hurafeleridir) fakat (ey mümin) cüzzamlıdan arslandan kaçar gibi kaç![564]

8. ذرهٔ زان آفتاب آدر پیام آفتاب آن ذره را کردد غلام

"Hakikat güneşinden haber getiren bir zerreye, fezadaki güneş köle olur.

Mesela, Hazret-i Musa'nın halifesi olan Yuşa Peygamber, Beni İsrail ile kaleyi muhasara etmiş ve alınmasına az bir şey kalmıştı. Fakat grup yaklaşmıştı. Ertesi gün de cumartesi idi ki Musevîlerin tatil günü bulunuyordu. Yuşa (A.S.) duası üzerine güneşin gurubu gecikti, o gün kale alındı. Efdalü'l Enbiya Aleyhi ve Alihi Ekmelü't Tehâyâ Efendimiz de mübarek parmağıyla aya işaret etmiş ve kurs-ı kamer ikiye ayrılmıştı. İşte şu iki tarih misal, güneşle ayın enbiya ve evliya hazaratına bende ve emirlerine tabi olduğunu anlatır." (VII, 5563)

Hadisin Metni:

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ انْشَقَّ الْقَمَرُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ شِقَّتَيْنِ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ اشْهَدُوا.

Hadisin Tercümesi:

Abdullah b. Mes'ûd (R.A.)'tan gelen bir rivayette şöyle demiştir: Resulullah (S.A.V.) zamanında Ay ikiye bölündü de Nebî (S.A.V.), "Şahit olunuz!' buyurdu.[565]

9. این چو باری میکنی یکپاره گیش گوید از بهر غم و بیچاره گیش

"Bunlardan birine, 'Bu yardımı niçin yapıyorsun?' diye sorsan; o, 'Mazlumun gam ve kederi ve biçareliği için.' cevabını verir.

Hakîm Tirmizî Radıyallahu Anhın bir eserinde, Ebud Derda Radıyallahu Anhtan şöyle bir hadis rivayet edilmiştir: 'Peygamberler Aleyhimüsselam, arzın temeli mesabesinde idiler. Peygamberlik kesilince, yani artık peygamber gelmek ihtimali

[564] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi VIII, s. 348.
[565] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi VII, s. 236.

kalmayınca, ümmetten bir kavmi Allah onlara bedel kıldı ki onlara Abdal denilir.' Kendilerine bu unvanın verilmesine sebep olmak üzere birkaç vecih beyan edilmiş ise de en doğrusu hadisin delaleti mucibince peygamberlerden bedel olmalarıdır. İşte bu zevat-ı kiram, sair insanlar üzerine, çok oruç tuttuklarından ve çok namaz kıldıklarından tafdil edilmemişlerdir. Lakin ahlaklarının güzelliği, niyetlerinin doğruluğu ve bütün Müslümanlara karşı kalplerinin selameti ve Allah rızası için ehl-i İslam'a hayırhahlıkları dolayısıyla tercih olunmuşlardır. Hadisin devamı: 'Onlar peygamberlerin halifeleridirler. Onlar bir kavim, bir cemaattir ki Allah, onları zatına mahsus olmak üzere seçmiş ve ihlaslarını bildiği için has kullarından kılmıştır. Onlar kırk sıddîktir. (Yani kırklar dediğimiz zevat-ı kiramdır) içlerinden otuzunun kalbi İbrahim Aleyhisselamın kalbi üzeredir. (Yani, Halilullah'ın meşrebindedirler) Arzın kıyam ve devamı onlarladır, yüzleri suyu hürmetinedir. Hoşa gitmeyecek şeyleri ehl-i arzdan Allah, onlar vasıtasıyla defeder. Arz üzerindekilere onların yüzü suyu hürmetine yağmur yağar, rızık verilir ve düşmanlara galip getirilir." (VII, 5884)

Hadisin Tercümesi:

"Abdullah b. Mes'ûd'dan: Resûullah (S.A.V.) şöyle buyurdu: 'Alah'ın halk içinde, kalpleri Hz. Âdem'in kalbi üzerinde olan üç yüz, kalpleri Hz. Musa'nın kalbi üzerine olan kırk, kalpleri Hz. İbrahim'in kalbi üzerine olan yedi, kalpleri Cebrail (A.S.)'ın kalbi üzerinde olan beş, kalpleri Mikâil (A.S.)'ın kalbi üzerine olan üç, kalbi İsrâfil (A.S.)'ın kalbi üzerine olan bir kulu vardır. Bunlardan tek olanı öldüğünde Allah onun yerine üçlerden, üçlerden biri öldüğünde beşlerden, beşlerden biri öldüğünde yedilerden, yedilerden biri öldüğünde kırklardan, kırklardan biri öldüğünde üç yüzlerden, üç yüzlerden biri öldüğünde de halktan birini yerleştrir. Onların vesilesiyle Allah Teâlâ diriltir, öldürür, yağmur yağdırır, bitkileri bitirir ve belaları defeder…"[566]

10. آنکه بی یَسْمَعِ و بی یُبْصِر شده مست در حقِ آن این بنده هم بیهده ست

"Hakkında benimle işitir, benimle görür buyrulan kul için ise onun hakkında bile faydasızdır.

Sufiye nezdinde bir söz vardır: 'Halife mustahlifin aynıdır.' derler ki halife olan kimse tebliğ-i ahkâm etmede onu istihlaf eyleyenin aynısıdır, demektir. Yani peygamber ne buyurursa vahiy ile olduğu için söylediği söz Hakk'ın kelamı, kendisi de

[566] Ahmet Atlı, Tasavvufta Ricâlu'l-Gayb, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri (Tasavvuf) Anabilim dalı, Ankara 2011, s. 8.

Allah'ın kaymakamı olur. İşte Cenab-ı Pîr'in lisan-ı İlahîden ‘O benim, ben de oyum.’ demesi budur. Hicretin altıncı senesi içinde Hazret-i Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem 1500 sahabi ile umre yapmak, yani Kâbe'yi ziyaret eylemk maksadıyla Mekke'ye gidiyordu. Hudeybiye mevkisine gelince Kureyş müşrikleri, Resûlullah ve ashabını Mekke'ye koymaya karar verdiler. Bunu haber alan Resûl-i Ekrem, harp için değil, ziyaret için geldiklerini Mekkelilere haber vermek üzere Osman bin Affân'ı gönderdi. Kureyşiler onu göz hapsine aldılar. Zinnûreyn Hazretlerinin avdeti gecikince Osman'ı öldürmüşler diye bir şâyia çıktı. Bunun üzerine zat-ı risalet, bir ağaç altında oturup ashabına biat teklif etti. O 1500 kişiden 1499'u ölme var, dönme yok diye biat ettiler. Bir tanesi münafık olduğu için devesinin arkasına saklandı. Bunun üzerine:

اِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ اِنَّمَا يُبَا يِعُونَ اللهَ[567]

Yani: ‘O kimseler ki sana biat ediyorlar, hakikatte Allah'a biat ediyorlar’ âyeti nazil oldu ve Peygambere biat'ın Allah'a biat olduğu beyan buyruldu. Keza:

مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ اَطَاعَ اللهَ[568]

Yani: ‘Peygambere itaat eden hakikatte Allah'a itaat etmiş olur.’ âyet-i kerîmesi de Peygamberin emrine itaat etmenin Allah'ın emrini kabul ve ona itaat etmek demek olduğunu bildirdi. Keza Hazret-i Mevlâna'nın lisan-ı İlahîden: ‘Yalnız o hastalanmadı, ben de hasta oldum.’ demesi şu hadis-i kutsiye işarettir.

Cenab-ı Hakk, kıyamette kullarından birine diyecektir ki: ‘Ey âdemoğlu! Ben hastalandım beni görmeye gelmedin, istifsar-ı hatırda bulunmadın. Senden yemek istedim, bana yemek vermedin, senden su istedim, bana su içirmedin.’ Bu hitaba muhatap olan kul cevap verecektir ki: ‘Ya Rabbi! Ben seni nasıl görmeye gelebilirim ki, sen Rabbü'l âlemînsin ve istifsar-ı hatır gibi şeylere muhtaç değilsin.’ Cenab-ı Hakk buyuracaktır ki: ‘Bilmedin mi ki falan kulum hastalandı, onu yoklamadın. Bilmedin mi ki onu gidip yoklamış olsaydın, beni onun yanında bulurdun.’

Allah sâni'-i kâinat ve Hâlik-ı mümkinattır. Hususiyle insanlara kendi ruhundan nefheylemiştir. Bundan dolayı, Rabbün-nâs ile nâs'ın ruhu arasında kıyassız bir ittisal vardır. Fakat o ittisal, iki şeyin birbirine ulaşması gibi değildir. Nasıl olduğu tarif ve kıyas edilemez bir ittiasaldir. Keza burada Hazret-i Pîr diğer bir Hadis-i kutsiye işaret ediyor: ‘Kulum feraizden fazla nafile ibadet ile bana yaklaşmaktan hali kalmaz. Ta ki

[567] Fetih, 10.
[568] Nisâ, 80.

ben onu severim. Onu sevince de onun işitir kulağı, görür gözü ve tutr eli olurum.'işte bundan dolayıdır ki Cenab-ı Hakk, Peygamber-i Ekberin söyleyen dili olmuş, Kur'an'ı ve ehâdîs-i kutsiyeyi onun lisanından söylemiştir." (VII, 5688)

Hadisin Metni:

وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمَ : إِنَّ اللهَ عزَّ وَجَلَّ يَقُولُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ : « يَا ابْنَ آدَمَ مَرِضْتُ فَلَمْ تَعُدْنِي ، قَالَ : يَارَبِّ كَيْفَ أَعُودُكَ وَأَنْتَ رَبُّ الْعَالَمِينَ ؟ قَالَ : أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ عَبْدِي فُلاَناً مَرِضَ فَلَمْ تَعُدْهُ ، أَمَا عَلِمْتَ أَنَّكَ لَوْ عُدْتَهُ لَوَجَدْتَنِي عِنْدَهُ ؟ يَا ابْنَ آدَمَ اِسْتَطْعَمْتُكَ فَلَمْ تُطْعِمْنِي ، قَالَ : يَا رَبِّ كَيْفَ أُطْعِمُكَ وَأَنْتَ رَبُّ الْعَالَمِينَ ، قَالَ : أَمَا عَلِمْتَ أَنَّهُ اسْتَطْعَمَكَ عَبْدِي فُلاَنٌ فَلَمْ تُطْعِمْهُ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّكَ لَوْ أَطْعَمْتَهُ لَوَجَدْتَ ذٰلِكَ عِنْدِي ؟ يَا ابْنَ آدَمَ اِسْتَسْقَيْتُكَ فَلَمْ تَسْقِنِي ، قَالَ : يَارَبِّ كَيْفَ أَسْقِيكَ وَأَنْتَ رَبُّ الْعَالَمِين ؟ قَالَ : اِسْتَسْقَاكَ عَبْدِي فُلاَنٌ فَلَمْ تَسْقِهِ ، أَمَا عَلِمْتَ أَنَّكَ لَوْ سَقَيْتَهُ لَوَ جَدْتَ ذٰلِكَ عِنْدِي؟ »رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

Hadisin Tercümesi:

"Ebû Hüreyre'den (R.A.) rivayet ettiğine göre Allah Resûlü (S.A.V.) şöyle demiştir: Allah Teâlâ kıyamet gününde: 'Ey âdemoğlu! Hastalandım da beni ziyaret etmedin.' buyuracak. O: 'Ya Rabbi! Ben seni nasıl ziyaret edebilirim ki! Sen âlemlerin Rabbisin.' diyecek. Allah Teâlâ: 'Hatırlamıyor musun? Falan kulum hastalandı da sen onu ziyaret etmedin. Bilesin ki onu ziyaret etseydin, beni onun yanında bulurdun.' diyecek. Sonra: 'Ey âdemoğlu! Senden yiyecek istedim de beni doyurmadın.' buyuracak. Âdemoğlu: 'Ya Rabbi! Seni nasıl doyurabilirim ki! Sen âlemlerin Rabbisin.' diyecek. Allah Teâlâ: 'Hatırlamıyor musun filanca kulum senden yiyecek istedi de sen vermedin. Eğer ona yiyecek verseydin bu yaptığının karşılığını benim yanımda bulurdun.' diyecek. Sonra da: 'Ey âdemoğlu! Senden su istedim de vermedin.' diyecek. O: 'Ya Rabbi! Sana nasıl su vereyim! Sen âlemlerin Rabbisin.' dediğinde Allah Teâlâ: 'Hatırlamıyor musun? Falan kulum senden su istedi de sen vermedin, bilesin ki eğer ona sen su verseydin bu yaptığının karşılığını yanımda bulurdun.' cevabını verecek." [569]

11. دست وپا در حق ما استایشست　　در حق پا کئ حق آلایشست

"El ve ayak bizim hakkımızda medihtir. Çünkü eli ayağı olan kimse, çolak ve topal değil demektir. Fakat bu gibi şeylerden müstağni olan Allah'a karşı hürmetsizliktir.

[569] Riyâzü's Sâlihîn II, s. 258- 259.

Vâkıâ Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şerifte Cenab-ı Hakk için ‘Yed’ ve ‘Kadem’ tabirleri geçmektedir. Evet, Allah'ın eli ve ayağı vardır. Lakin onların keyfiyeti meçhuldür. Bizim bildiğimiz gibi şeyler değildir. Onlara ‘Müteşâbihat’ derler ki eski âlimler:

وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللهُ [570]

Yani: ‘Müteşâbihatın tevilini Allah'tan başka kimse bilmez’ kavl-i kereminde durmuşlar, sonrakiler ise:

وَالرَّاسِخُونَ فِى الْعِلْمِ [571]

Yani: ‘Müteşâbihatın manası ancak Allah ve ilminde derin bulunanlar bilir’ manasını vermişlerdir. Allahualem, doğrusu kudemanın mezhebi olsa gerektir.” (VII, 5694)

Hadisin Metni:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: قَالَ اللهُ تَعَالَى: "مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا فَقَدْ آذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ، وَمَا تَقَرَّبَ إِلَيَّ عَبْدِي بِشَيْءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِمَّا افْتَرَضْتُ عَلَيْهِ، وَمَا يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى أُحِبَّهُ، فَإِذَا أَحْبَبْتُهُ: كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ، وَبَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ، وَيَدَهُ الَّتِي يَبْطِشُ بِهَا، وَرِجْلَهُ الَّتِي يَمْشِي بِهَا، وَلَئِنْ سَأَلَنِي لَأُعْطِيَنَّهُ، وَلَئِنِ اسْتَعَاذَنِي لَأُعِيذَنَّهُ" (رواه البخاري والنووي)

Hadisin Tercümesi:

Ebû Hüreyre (R.A.)'in rivayetine göre Resûl-i Ekrem (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: Allah Teâlâ buyurdu ki: ‘Her kim benim veli kullarıma düşmanlık ederse, muhakkak ben ona harp açarım. Bir kulum kendisine farz kıldığım şeylerden daha sevimli bir amel ve ibadetle bana yaklaşmaz. Kulum bana, yaptığı (farzlara ilaveten işlediği) nafile ibadetlerle de yaklaşır. Nihayet onu kavrayacağı eli ve yürüyeceği ayağı olurum, (onu fena şeyleri dinlemekten, helal olmayan şeylere el uzatmaktan, fena yolda yürümekten korurum.) Eğer benden bir şey dilerse onu verir, bana sığınırsa muhakkak onu himaye ederim.”[572]

Yed ve kadem ifadelerinden yola çıkılarak “…Kulum bana, yaptığı (farzlara ilaveten işlediği) nafile ibadetlerle de yaklaşır. Nihayet onu kavrayacağı eli ve yürüyeceği ayağı olurum…”[573] hadis-i şerifinden bir parçayı hatırlatmaktadır.

[570] Âl-i İmrân, 7.
[571] Âl-i İmrân, 7.
[572] İlahi Hadisler, s. 30.
[573] İlahi hadisler, s. 30.

12. ای مسیح خوش نفس چونی ز رنج که نبود اندر جهان بی مار گنج

“Ey güzel nefisli İsa! Halkın verdiği meşakkatten nasılsın? Dünyada yılansız define olmadığı gibi meşakkatsiz irşat olmaz.

Halka nasihat etmek ve onları irşada çalışmak, çoklarının arzusu hilafi olduğu için nasıh ve mürşit olanlara sıkıntı çektirirler. Bunun en yüksek misali Aleyhisselatü Vesselam Efendimizin halidir. O Nebiyy-i Zişan, müşriklerden o derece meşakkat çekmişti ki: ‘Hiçbir peygambere benim kadar eziyet edilmedi.’ buyurmuştu. Bu eziyetlerin sebebi ise Resûl-i Ekrem'in onları tevhit ve hidayete davet etmesinden başka bir şey değildir.” (VII, 5811)

Hadisin Metni:

حدّثنا عَبْدُ الرَّحمٰنِ بْنُ إبْرَاهِيمَ. ثنا ابْنُ أَبى فُدَيْكٍ. حَدَّثَنِى هِشَامُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِى سَعِيدٍ الخُدْرِيّ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى النَّبَى ﷺ، وَهُوَ يُوعَكُ. فَوَضَعْتُ يَدِى عَلَيْهِ. فَوَجَدْتُ حَرَّهُ بَيْنَ يَدَىَّ، فَوْقَ اللِّحَافِ. فَقُلْتُ: يَارَسُولَ اللَّهِ مَا أَشَدَّهَا عَلَيْكَ قَالَ "إِنَّا كَذٰلِكَ. يُضَعَّفُ لَنَا الْبَلاَءُ وَيُضَعَّفُ لَنَا الْأَجْرُ" قُلْتُ: يَارَسُولَ اللَّهِ أَىُّ النَّاسِ أَشَدُّ بَلاَءً؟ قَالَ "الأَنْبِياءُ" قُلْتُ: يَارَسُولَ اللَّهِ ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ "ثُمَّ الصَّالِحُونَ. كَانَ أَحَدُهُمْ لَيُفْرَحُ بِالْبَلاَءِ كَمَا يَفْرَحُ أَحَدُكُمْ بَالرَّخَاءِ."

فى الزوائد: إسناده صحيح. رجاله ثقات.

Hadisin Tercümesi:

“Ebu Sa'îdi'l-Hudrî Radıyallahu Anh anlatıyor: Resûlullah Aleyhisselatü Vesselam hasta yatmakta iken yanına girdim. Elimi üzerine koydum, hararetini, yorganın üstünden elimin altında hissettim. ‘Ey Allah'ın Resûlü! Hararetiniz çok fazla!’ dedim. ‘Biz (peygamberler) böyleyiz. Belalar bize katmerli gelir, buna mukabil ücretleri de katmerli verilir.’ buyurdular. ‘Ey Allah'ın Resûlü! Hangi insanlar en çok bela çekerler?’ dedim. ‘Peygamberler’ buyurdular. ‘Ey Allah'ın Resûlü! Sonra kimler?’ dedim. ‘Sonra sâlihler, buyurdular ve açıklardılar: Onlardan biri fakirliğe öylesine müptelâ olur ki kendini örten abadan başka bir şey bulamaz. Onlar, sizin bollukla sevindiğiniz gibi fakirlikle sevinirler.”[574]

13. محض مهر و داوری و رحمتند همچو حق بی علت و بی رشوتند

“Şefkat ve rahmetten ibarettirler. Hakk gibi illetsiz ve rüşvetsizdirler.

[574] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XVII, s. 542.

Cenab-ı Hakk, yaptığı işlerde nasıl sebep aramaz ve rüşvet aramazsa, bunlarda ahlak-ı İlahîye ile ahlaklanmış olduklarından, illetsiz ve rüşvetsiz yardımda bulunurlar.

Rüşvet, bir işi görülmek için iş sahibinin verdiği işi görecek olanın aldığı şeydir ki vermesi de alması da haramdır. Veren de alan da arada vasıta olan da lisan-ı Peygamberi ile telin edilmiştir. Verene raşi, alana mürteşi derler. Bilhassa hükümet işlerinde görülen yolsuzluk ve kanunsuzluk, hep bu melanetten ileri gelir." (VII, 5883)

Hadisin Metni:

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ قَالَ: لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ اَلرَّاشِى وَالْمُرْتَشِى فِى الْحُكْمِ.

Hadisin Tercümesi:

"Ebû Hüreyre şöyle demiştir: 'Resûlullah (S.A.V.) mahkemede görüşülecek bir konu/dava için rüşvet verene de alana da lanet etmiştir."[575]

14. زارى و گريه قوى سرمايه ايست رحمت كلى قويتر دايه ايست

"İnilti ve ağlamak, kul için sağlam bir sermayedir. Hakk'ın merhameti külliyesi ise en şefkatli bir dayedir.

Daye, bizim sütnine dediğimizdir. Şefkatli bir sütnine ve ana nasıl çocuğunun ağlamasını dindirmeye koşarsa, Allah'ın rahmeti de ağlayan ve yüreğini dağlayan bir kulu öylece güldürür. Hazret-i Peygamber (S.A.V.) bir gün, kucağında bir çocuk bulunan bir kadın görmüşler, maiyeti risaletlerinden bunlara: 'Bu kadın çocuğunu ateşe atabilir mi?' diye sormuşlar. Ashap: 'Atamaz ya Resûlullah! Şefkat ve merhameti mani olur.' demişler. Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz de: 'Allah ondan merhametlidir.' buyurmuşlar. Dikkat edilirse bu hadis-i şerifte bizim gibi günahkâr kullar için pek büyük bir müjde vardır." (VII, 5899)

Hadisin Metni:

وَعَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ، رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ، قَالَ : قَدِمَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِسَبْيٍ فَإِذَا امْرَأَةٌ مِنَ السَّبْيِ تَسْعَى، إِذْ وَجَدَتْ صَبِيًّا فِي السَّبْيِ أَخَذَتْهُ فَأَلْزَقَتْهُ بِبَطْنِها، فَأَرْضَعَتْهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « أَتَرَوْنَ هٰذِهِ الْمَرْأَةَ طَارِحَةً وَلَدَهَا فِي النَّارِ؟ قُلْنَا : لاَ وَاللَّهِ . فَقَالَ : «للَّهُ أَرْحمُ بِعِبادِهِ مِنْ هَذِهِ بِوَلَدِهَا » مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

[575] Hadislerle İslam V, s. 193.

Hadisin Tercümesi:

"Ömer b. Hattâb (R.A.) anlatıyor: Bir gün Resûlullah (S.A.V.) esirler arasında koşuşturan bir kadın gördü. Kadın, rast geldiği bir çocuğu hemen kucağına aldı ve emzirmeye başladı. Resûlullah (S.A.V.) arkadaşlarına: 'Bu kadın çocuğunu hiç ateşe atar mı, ne dersiniz?' dedi. Onlar: 'Hayır, asla atmaz.' dediler. Bunun üzerine Resûlullah: 'O halde bilin ki Allah'ın kullarına merhameti, bu kadının çocuğun olan merhametinden çok daha fazladır.' buyurdu."[576]

15. وان شرر از روی مقصودئ خویش ز آهن و سنگست زین روبیش بیش

"Kıvılcım ise çakmağı çakan kimsenin asıl maksudu olduğu için bu cihetle çakmak taşıyla demirden çok çok ileridir.

Bundan dolayı Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz, buyurmuştur ki: 'Biz sonra geldik ama evvelkilerden mukaddemiz.' Çünkü hilkat-i kâinattan maksat, habib-i İlahî olan Zat-ı Akdes-i Risalet penahinin zuhuru idi." (VII, 5913)

Hadisin Tercümesi:

"… Ebu Hüreyre (R.A)'tan. Resûlullah (S.A.V.): 'Bizler, ehl-i kitaba göre, en sonda gelenleriz. Kıyamet gününde ise en başta gelecek olanlarız.' buyurmuşlardır."[577]

16. حیله و مردی بهم دادند و پشت اژدها را او بدین قوت بکشت

"Hile ile şecaat birbirine zahir olmuşlar, yani yardım etmişlerdi. O adam, o ejderhayı bu kuvvetle, birleşmiş olan hile ve şecaatle öldürdü.

Hile kelimesi çare demektir. Hîle-i şer'iyye terkibindeki hile de o manayadır. Yoksa şeriatta bizim kullandığımız manada hile olmaz. Bir de hud'a vardır ki bu da düşmana karşı tedbir almak demektir. Nitekim hadis-i şerifte: 'Muharebe tedbirden ibarettir.' buyrulmuş ve Hendek Gazası'nda kullanılmasına müsaade edilmiştir.

Hicretin V. senesi idi ki Mekke müşrikleri 10000 kişilik bir kuvvetle Medine'ye hücum etmeye kalkmışlardı. Bunlara müdafaa için Medine Müslümanlarının kuvveti kâfi değildi. Selmân-ı Fârisî Radıyallahu Anh: 'Ya Resûlullah! Biz İran'da böyle kuvvetli bir hücuma karşı beldemiz etrafına hendek kazıp, onu siper ederek düşmanı defetmeye çalışırdık' dedi. Bu tedbir taraf-ı risaletten kabul buyruldu. Medinelilerden

[576] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 401.
[577] Yardım, a.g.e., s. 165.

3000 kişi hendek kazmaya memur oldu. Herkes on arşın derinliğinde ve genişliğinde muayyen bir yer kazacaktı. İşte başlandı. Medine'de kıtlık da vardı. Gerek Hazret-i Peygamber, gerek ashâb-ı kirâmı hemen hemen aç bir halde çalışıyorlardı. Hendeğin kazılması tamamlanmadan evvel müşrik ordusu göründü ve Medine'ye saldırdı. Fakat hendek karşılarına çıkınca şaşırdılar. Çünkü siper arkasından müdafa suretiyle harp etmek Araplarca âdet değildi. Binaenaleyh ok muharebesi ok muharebesi yapmaya başladılar. Medine'nin arka taraflarında oturan Beni Kurayza Yahudilerini de ittifaklarına aldılar. Bu halde İslam ordusu, hatta İslam yurdu iki düşman arasında kalıyordu. O sıralarda Nuaym bin Mesûd Gatafânî isminde biri huzur-ı Peygamberiye geldi ve Müslüaman oldu. 'Ya Resûlullah! Müsaade edersen Yahudilerle müşriklerin aralarını açayım; ittifaklarını bozdurayım. Fakat bunun için hilaf-ı hakikat sözler söylemek lazım.' dedi. Resûlullah Efendimiz de: 'Söyle, Harp, hudadan ve tedbirden ibarettir.' buyurdu. Nuaym, evvela Yahudilere gitti. 'Siz ne yaptınız da Kureyşlilerin sözüne aldandınız, Muhammed'le olan ittifakınızı bozdunuz. Onlar, zaten harbin devamından usanmışlar. Yarın, öbür gün savuşup giderler, sizi burada Müslümanlara karşı yalnız bırakırlar. Onun için onlardan rehine olarak 70 kişi isteyin ki bırakıp giderlerse siz rehineleri Muhammed'e teslim edersiniz ve Müslümanların kılıcından kurtulursunuz.' tavsiyesinde bulundu. Ondan sonra Kureyşlilerin karargâhına gitti. Kumandanları bulunan Ebû Süfyân'a: 'Yahudiler, Muhammed'le olan muahedelerini bozduklarına pişman olmuşlar. Sizden rehine alıp ona teslim ederek ahitlerini tecdid eyleyeceklermiş. Adam isterlerse sakın vermeyin.' diyerek çekildi. Ebû Süfyân bu havadise hiddetlendi. 'Burada oturuşumuz uzadı, yarın yahut öbür gün biz önden, siz arakdan umumi bir hücum yapalım da şu iş bitsin.' diye Beni Kureyza'ya haber gönderdi. Yahudiler Nuaym'ın tavsiyesi mucibince: 'Rehine almadan biz harbinize iştirak edemeyiz. Binaenaleyh 70 kişi gönderin de biz de rehine olarak kalsınlar.' cevabını verdiler. Ebû Süfyân: 'Nuaym doğru söylemiş.' dedikten sonra: 'Biz kalkıp gidince siz Muhammed'le karşı karşıya kalırsınız.' diye ikinci bir mektup gönderdi. Bunun üzerine Yahudiler: 'Nuaym doğru söylemiş diyerek nakz-ı ahdettiklerine pişman oldular. İşte Nuaym'ın şu hudası Medine'yi arkadan kuşatılmak tehlikesinden kurtardı." (VII, 5918)

Hadisin Metni:

وَعَنْهُ وَعَنْ جَابِرٍ رَضِىَ اللهُ عَنْهُمَا، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «الْحَرْبُ خُدْعَةٌ» مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

Hadisin Tercümesi:

“Ebû Hüreyre ve Câbîr'den (R.A.) rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (S.A.V.): ‘Harp bir hiledir (strateji ve taktiktir).’ buyurdu.”[578]

17. كاندرين فرصت كم افتداين مناخ تو زيارانى و وقت تو فراخ

“Bu oturuş nadir bir fırsattır. Sen ise yaranımdasın, senin vaktin geniştir.

Kur'an-ı Kerim'de de beyan buyrulduğu üzere Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz, halkın Müslüman olmasını ve ümmet-i merhumenin çoğalmasını pek çok arzu ediyordu. Hatta meşhur: ‘Evlenin, çocuk anası ve babası olun. Çünkü ben sizinle yahut sizin çokluğunuzla diğer ümmetlere karşı iftihar ederim.’ hadisinde bu arzu izhar buyrulmuştu. Abdullah İbn Ümmü Mektûm'un geldiği sırada ise huzur-ı nübüvvette Kureyş'in eşrafı bulunuyordu. Resûl-i Ekrem Sallallahu Aleyhi Vesellem Hazretleri onları İslam'a terğib ve teşvik buyuruyordu. O sırada İbn Ümmü Mektûm ile meşgul olsa diğerleri kalkıp savuşacaklardı. Hâlbuki Abdullah Hazretleri ashaptan olduğu için onun Zat-ı Risaletten mesele sorup öğrenmesi için bol bol vakti vardı.” (VII, 6021)

Hadisin Metni:

عَنْ عَاءِشَةَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : "النِّكَاحُ مِنْ سُنَّتِى. فَمَنْ لَمْ يَعْمَلْ بِسُنَّتِى فَلَيْسَ مِنِّ، وَتَزَوَّجُوا، فَإِنِّى مُكَاثِرٌ بِكُمُ الأُمَمَ..."

Hadisin Tercümesi:

“Hz. Âişe nakledildiğine göre, Resûlullah (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: ‘Nikâh benim sünnetimdir. Kim benim sünnetime uygun davranmazsa benden değildir. Evlenin. Çünkü ben (kıyamet günü diğer) ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla iftihar edeceğim…”[579]

18. تا چه كين دارند دأم ديو و غول چون يزيد و شمر با آل رسول

“Şeytan ve gulyabani, insanlara; Yezîd, şimr âl-i Resûl'e ne kadar kindar iseler, o bahçıvan da o şerife öyle kin gösterdi.

Gul: Güya çöllerde ve tenhalarda insanlara geceleyin görünüp yolunu şaşırtan ve helakine sebep olan bir mahluk imiş. Hâlbuki gülün vücudu olmadığı hadis-i şerif ile sabittir. Bazılarının gördük diye iddia ettikleri, vehimlerinden ibaret olsa gerektir.

[578] Riyâzü's Sâlihîn II, s. 536.
[579] Hadislerle islam IV, s. 31.

Yezîd: Mahmut Emevi hükümdarlarından Hazret-i Hüseyin'in ya kendisine biat ettirilmesi yahut şehit edilmesi için emir veren herif.

Şimr: Kerbela'da Hazret-i Hüseyin'e karşı çıkan fırkanın kumandanlarından. Hazret-i Hüseyin'in mübarek başını bunun kestiği meşhur ise de o habaseti icra etmemiş, kesilmesi için teşvikatta bulunmuştur. Baş Kesen Sinan isminde diğer bir habistir." (VII, 6152)

Hadisin Tercümesi:

"Hz. Peygamber cin yahut şeytan türü hayali bir varlık olarak bilinen 'gul' (hayalet, hortlak) inancını da kaldırarak, 'gul' diye bir şey yoktur, buyurmuş. Ashabına kalplerine bununla ilgili bir korku geldiği zaman ezan okuyarak Allah'a sığınmalarını emretmiştir."[580]

Bu beyitte gulün vücudunun olmadığının belirtilmesi üzerine hadisle de insanın kalbinde oluşan gul korkusuna karşı böyle bir şeyin olmadığı ve ezan okunarak bu korkunun giderilebileceğini anlatılmıştır.

19. پس عجب در خواب روشن میشود دل درون خواب روزن میشود

"Rüyada çok acayip şeyler görülür. Uykuda iken kalp, birtakım ilhamata ve müşahedelere pencere olur.

Nitekim Resûlullah Efendimiz, bidayet halinde kendisine altı ay rüya görmek suretiyle vahiy vuku bulmuştu. Buhari'de Hazret-i Âişe Radıyallahu Anha ve Enbîhâ'dan rivayet ediliyor ki: 'Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimize vahyin başlangıcı, rüyayı sadıka görmekle olmuştur. Hiçbir rüya görmezdi ki sabah aydınlığı gibi vazıh ve aşikâr görünmesin.' Bu hâl altı ay kadar devam etmişti. Bir hadiste 'Mübeşşirat, yani sadık rüyalar, peygamberliğin kırk altı cüzünden bir cüzdür.' buyrulmuştur. Yanlış anlaşılmasın. Sadık rüya gören kırk altıda bir peygamber olur demek değildir. Yirmi üç yıldan ibaret nübüvvet-i Muhammediyye müddetinin kırk altıda biri olan bu rüya müddeti olan altı aya işaret edilmiştir." (VII, 6184)

Hadisin Metni:

[580] Hadislerle İslam I, s. 687.

عَنْ عَاءِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ قَالَتْ أَوَّلُ مَا بُدِىءَبِهِ الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ فِي النَّوْمِ فَكَانَ لَا يَرَى رُؤْيا إِلَّا جَاءَتْ مِثْلَ فَلَقِ الصُّبْحِ ثُمَّ حُبِّبَ إِلَيْهِ الْخَلاَءُ فَكَانَ يَخْلُو بِغَارِ حَرَاءٍ فَيَتَحَنَّثُ فِيهِ وَهُوَ التَّعَبُّدُ اللَّيَالِيَ ذَوَاتِ الْعَدَدِ قَبْلَ أَنْ يَنْزِعَ إِلَى أَهْلِهِ وَيَتَزَوَّدُ لِذٰلِكَ ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَى خَدِيجَةَ فَيَتَزَوَّدُ لِمِثْلِهَا حَتَّى جاءَهُ الْحَقُّ وَهُوَ فِي غَارِ حِرَاءٍ فجَاءَهُ الْمَلَكُ فَقَالَ اقْرَأْ قَالَ مَا أَنَا بِقَارِىءٍ قَالَ فَأَخَذَنِي الثَّانِيَةَ حَتَّى بَلَغَ مِنِّي الْجَهْدَ ثُمَّ أَرْسَلَنِي فَقَالَ اقْرَأْ فَقُلْتُ مَا أَنَا بِقَارِىءٍ فَأَخَذَنِي فَغَطَّنِي الثَّالِثَةَ ثُمَّ أَرْسَلَنِي فَقَالَ اقْرَأْ بَاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ الْإِنسَانَ نِنْ عَلَقٍ اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ فَرَجَعَ بِهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ يَرْجُفُ فُؤَادُهُ فَدَخَلَ عَلَى خَدِيجَةَ بِنْتِ خُوَيْلِدٍ فَقَالَ زَمِّلُونِي زَمِّلُونِي فَزَمَّلُوهُ حَتَّى ذَهَب عَنْهُ الرَّوْعُ فَقَالَ لِخَدِيجَةَ وَأَخْبَرَهَا الْخَبَرَ لَقَدْ خَشِيتُ عَلَى نَفْسِي فَقَالَتْ خَدِيجَةُ كَلَّا وَاللهِ مَا يُخْزِيك اللهُ أَبَدًا إِنَّكَ لَتَصِلُ الرَّحِمَ وَتَحْمِلُ الْكَلَّ وَتَكْسِبُ الْمَعْدُومَ وَتَقْرِي الضَّيف وَتُعِينُ عَلَى نَوَاءِبِ الْحَقِّ فَانْطَلَقَتْ بِهِ خَدِيجَةُ حَتَّى أَتَتْ بِهِ ورَقَةَ بْنَ نَوْفَلِ بْنِ أَسَدِ بْنِ عَبْدِ الْعُزَّى ابْنَ عَمِّ خَدِيجَةَ وَكَانَ امْرَأً قَدْ تَنَصَّرَ فِي الجَاهِلِيَّةِ وَكَانَ يَكْتُبُ الْكِتَابَ الْعِبْرَانِيَّ فَيَكْتُبُ مِنَ الْإِنْجِيلِ مَا شَاءَ اللهُ أَنْ يَكْتُبَ وَكَانَ شَيْخًا كَبِيرًا قَدْ عَمِيَ فَقَالَتْ خَدِيجَةُ يَا ابْنَ عَمِّ اسْمَعْ مِنِ ابْنِ أَخِيكَ فَقَالَ لَهُ وَرَقَةُ يَا ابْنَ أَخِي مَاذَا تَرَى فَأَخْبَرَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ خَبَرَ مَا رَأَى فَقَالَ لَهُ وَرَقَةُ هٰذَا النَّامُوسُ الَّذِي نَزَّلَ اللهُ عَلَى مُوسَى يَا لَيْتَنِي فِيهَا جَذَعًا لَيْتَنِي أَكُونُ حَيًّا إِذْ يُخْرِجُك قَوْمُكَ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَوَ مُخْرِجِيَّ هُمْ قَالَ نَعَمْ لَمْ يَأْتِ رَجُلٌ قَطُّ عِبْثِلِ مَا جِءْتَ بِهِ إِلَّا عُودِيَ وَإِنْ يُدْرِكْنِي يَوْمُكَ أَنْصُرْك نَصْرًا مُؤَزَّرًا ثُمَّ لَمْ يَنْشَبْ وَرَقَةُ أَنْ تُوُفِّيَ وَفَتَرَ الْوَحْيُ.

Hadisin Tercümesi:

"Ümmü'l-mü'minîn Âişe (R.A.)'tan: Şöyle demiştir: 'Resûlullah (S.A.V)'in ilk vahiy başlangıcı uykuda rü'yâ-yı sâliha (yani sâdıka) görmekle olmuştur. Hiçbir rüya görmezdi ki sabah aydınlığı gibi vazıh ve aşikâr zuhur etmesin. Ondan sonra kalbine yalnızlık muhabbeti ilkâ olundu. Artık (Cebel-i) Hira'daki gâr içinde halvet-güzîn olup orada ehlinin nezdine gelinceye kadar adedi muayyen günlerde tahannüs -ki taabbüd demek demektir- eder ve yine azıklanıp giderdi. Sonra yine Hatice nezdine avdet edip bir o kadar zaman için yine azık tedarik ederdi. Nihayet Resûlullah (S.A.V.)e bir gün gar-ı Hira'da bulunduğu sırada (emr-i) Hak (yani vahiy) geldi. Şöyle ki ona melek gelip اِقْرَأْ yani 'Oku' dedi. O da 'Ben okumak bilmem.' cevabını verdi. Zat-ı Akdesi Risalet Penahi buyurur ki o zaman melek beni alıp takatim kesilinceye kadar sıkıştırdı. Sonra beni bırakıp yine اِقْرَأْ dedi. Ben de ona 'Okumak bilmem.' dedim. Yine beni alıp ikince defa takatim kesilinceye kadar sıkıştırdı. Sonra beni bırakıp yine اِقْرَأْ dedi. Ben de "Okumak bilmem." dedim. Nihayet beni yine alıp üçüncü defa sıkıştırdı. Sonra beni bırakıp dedi. اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ اِقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ اَلَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ[581]

Bunun üzerine Resûlullah (S.A.V.) (kendisine vahyolunan) bu âyet-i kerîmeyi bi't-telakki (korkudan) yüreği titreyerek döndü ve Hatice bint Huveylid'in nezdine

[581] Alak, 1-4.

girerek ‘Beni sarıp örtünüz, beni sarıp örtünüz.’ dedi. Korkusu zail oluncaya kadar vücûd-i mübarekini sarıp örttüler. Ondan sonra (Resûlullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem) vuku-i hâli Hatice'ye naklederek, ‘Kendimden korktum.’ dedi. Hatice Radıyallahu Anha, ‘Öyle deme, Allah'a kasem ederim ki Allah (Zü'l-Celâl) hiçbir vakit seni utandırmaz (mahzun etmez).Çünkü sen akrabana bakarsın, işini görmekten aciz olanların ağırlığını yüklenirsin, fakire verir, kimsenin kazanamayacağını kazandırırsın, misafiri ağırlarsın, hak yolunda zuhur eden havadis ve mühimmatta (halka) yardım edersin.’ Bundan sonra Hatice (R.A.) Hazret-i Resûl-i Ekrem'i (S.A.V.) birlikte alıp ammizadesi Varaka b. Nevfel b. Esed b. Abdüluzzâ'ya götürdü. Bu zat, zaman-ı Cahiliye'de din-i Nasrâni'ye dahil olmuş bir kimse olup İbranice yazı bilir ve İncil'den meşiyyet-i ilahiyye taalluk ettiği miktarda öteberi yazardı. Varaka gözlerine ama tari olmuş bir pir-i fani idi. Hatice radıyallahu anha Varaka'ya, ‘Amcamın oğlu, dinle de bak, kardeşinin oğlu ne söylüyor.’ dedi. Veraka: ‘Ne var kardeşim oğlu?’ diye sorunca Resûlullah (S.A.V.) gördüğü şeyleri kendisine ihbar etti. Bunun üzerine Varaka dedi ki: ‘Bu gördüğün, Allah Teâlâ'nın Mûsâ'ya (S.A.V.) tenzil ettiği nâmus-ı ekberdir (yani sahib-i sırr-ı vahiydir.) Ah keşke senin davet günlerinde genç olaydım. Kavmin seni çıkaracakları zaman keşke berhayat olsam!’ Bunun üzerine Resulullah (S.A.V.), ‘Onlar beni çıkaracaklar mı ki?’ diye sordu. O da, ‘Evet, (zira) senin gibi bir şey getirmiş (yani vahiy tebliğ etmiş) bir kimse yoktur ki düşmanlığa uğramasın. Şayet senin davet günlerine yetişirsem sana son derecede yardım ederim.’ cevabını verdi. Ondan sonra çok geçmedi. Varaka vefat etti. (ve o esnada) fetret-i vahiy vuku buldu (yani bir müddet için inkıtaa uğradı.)”[582]

20. تامرا صحبت رسید و عافیت از قدوم این شه بیحاشیت

“Bu mahiyetsiz padişahın vüruduyla, bana sıhhat ve afiyet erişti.

Sıhhat ve afiyet arasında manaca fark vardır. Sıhhat; sahih ve sağlam olmak, yani hasta bulunmamak demektir. Afiyet ise maddi ve manevi insana zararı dokunacak her şeyden asude bulunmak manasınadır. Bundan dolayı Resûl-i Ekrem Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz: ‘Ya Rabbi! Dinde, dünya da ve âhirette senden af ve afiyet istirham ederim.’ diye dua ederdi ve ümmetine talim buyururlardı.

[582] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi II, s. 23-24.

Haşiye: Bir padişahın veya devlet adamlarının maiyeti demektir. Resûl-i Ekrem Efendimiz ise böyle şeylerden müstağni bulunduğu ve gideceği bir yere mahiyetsiz gittiği için böyle tabir edilmiştir.” (VII, 6205)

Hadisin Metni:

عَنْ أَنَسٍ قَالَ كَانَ أَكْثَرُ دُعَاءِ النَّبِيِّ ﷺ اللَّهُمَّ آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ.

Hadisin Tercümesi:

“Enes b. Mâlik Radıyallahu Anhtan Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellemin en çok okuduğu dua şu idi dediği rivayet olunmuştur: ‘Allahümme âtina fi'd-dünyâ haseneten ve fi'l-âhireti haseneten ve kınâ azâbe'n-nâr.’ (Rabbimiz! Bize dünyada bir güzellik ver, âhirette de bir güzellik ver ve bizi ateş azabından koru!)”[583]

Bu hadis-i şerifte sadece dünyalık için veya sadece âhiret için dua etmek değil, her ikisi içinde dua etmemiz gerektiği anlatılır.

21. امینی بگُذار و جایِ خوف باش بگُذار از ناموسی رسوا باش و فاش

“Eminliğini bırak, korku içinde bulun. Surî namusu terk et, rüsvalıkta meşhur ol.

İnsan, ‘Beyn'el-hafv ver-reca’ bulunmalı, yani ne Allah'ın rahmetinden ümit kesmeli, ne de azap ve ikabından emin olmalıdır. Daima secde-i ubûdiyete kapanıp ‘Aman ya Rabbi! Affet!’ demelidir. Zaten böyle yapmak ona olan kulluk vazifemizi ifa etmektir. Şer'a muhalif bulunan, fakat avam halk arasında namus, adet, terbiye sayılan şeylere de ehemniyet vermemelidir. Mesela resmi bir yerde şapka çıkarılıyor diye camide başı kabak namaz kılmaya kalkışmamalıdır. Çünkü namaz kılarken başı kapalı bulmak sünnet-i müekkede cümlesindedir. Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz, ihramda bulundukları zamandan başka vakitlerde bir defa olsun başı açık namaz kılmamıştır. ‘Beni namaz kılarken gördüğünüz gibi siz de namaz kılınız.’ hadis-i şerifiyle bu sünneti ifaya borçluyuz.” (VII, 6283)

Hadisin Metni:

عَنْ مَالِكِ بْنِ الْحُوَيْرِثِ قَالَ أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فِي نَفَرٍ مِنْ قَوْمِي فَأَقَمْنَا عِنْدَهُ عِشْرِينَ لَيْلَةً وَكَانَ رَحِيمًا رَفِيقًا فَلَمَّا رأَى شَوْقَنَا إِلَى أَهَالِينَا قَالَ ارْجِعُوا فَكُونُوا فِيهِمْ وَعَلِّمُوهُمْ وَصَلُّوا فَإِذَا حَضَرَتِ الصَّلَاةُ فَلْيُؤَذِّنْ لَكُمْ أَحَدُكُمْ وَلْيَؤُمَّكُمْ أَكْبَرُكُمْ.

[583] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi VIII, s. 576.

Hadisin Tercümesi:

"Mâlik b. Huveyris (b. Eşyem el-Leysî) Radıyallahu Anhümâdan: Şöyle demiştir: Kavmimden beş on kişi ile beraber Nebiyy-i Ekrem Sallallahu Aleyhi Vesellem yanına gelmiştim. Nezd(-i âlîler)inde yirmi gün kaldık. (Resûlullah (S.A.V) müminlere) rahîm idi. Rıfk ile mecbûl idi. Ehl ü iyâlimizi özlediğimizi görünce bize, 'Haydin (kendi ehlinizin yanına) dönünüz. Yanlarında bulununuz. Onlara (dini) öğretiniz. (Beni nasıl namaz kılar gördünüzse öylece) namaz kılınız. Namaz (vakti) geldiğinde içinizden biri size ezan okusun. En yaşlınız da size imam olsun.' buyurdu."[584]

22. کز ضرورت دم خر را آن حکیم کرد تعظیم و لقب دادش کریم

"Kör dilenci hâkim olduğu için, eşek kuyruğu gibi olan köpeğe tazim etti ve ona kerim lakabını verdi.

Bir zalime karşı hüsn ü muamele ve nezaketle söz söylemeye müdara denir. Şirazlı Hafız der ki: 'Dünyada rahat ediş, şu iki kelimenin tefsiridir ki dostlara lütuf ile düşmanlara müdaradır.' Hatta 'İnsanlara nezakatle muamele etmek ve onların suyunca gitmek, sadaka nevindedir.' diye bir hadis de rivayet edilmiştir.

Bahsimizdeki kör dilenci de köpeğe karşı aciz olduğu için ona müdara ediyor, ona avcı başı, şikâr aslanı gibi tazimkar hitaplarda bulunuyordu." (VII, 6309)

Hadisin Tercümesi:

"Allah Refîk'tir; nezaketi, yumuşaklığı, kolaylığı, lütuf ve ihsanı, şefkat ve merhameti sever. Kaba saba bir tavır karşısında esirgediğini, nezaket ve yumuşaklık karşısında bol bol ihsan eder." [585]

İnsanlara iyi muamelelerde bulunmak, merhametli davranmak hem insanlarla iyi geçinmeyi sağlar hem de bu davranışlardan dolayı Allah'ın hoşnutluğu kazanılır.

B. 2. 2. VIII. Ciltte Yer Alan Nakıs Hadisler

1. حق آن قدرت که بر تلوین ما رحمتی کن ای امیر لو نها

[584] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi II, s. 475.
[585] Hadislerle İslam I, s. 225.

“Ey renklerin emiri olan Resûlullah! Sendeki kudret-i İlahîyye hakkı için bizim telvinimize merhamet eyle de onu temkin ve sebat haline getir.

Cenab-ı Pîr'in Peygamberimizi vasfederken renklerin emiri demesi Zat-ı Akdes-i Risaletin muhtelif renkli beyaz, siyah, sarı, kırmızı derili insanlara yani bütün beşeriyet âlemine mebus yegâne peygamber olduğuna işaret olsa gerektir. Telvîn ise insanlarda görülen iyilik, kötülük, salah, fesat gibi muhtelif haller demektir ki zıddı temkindir. Fakat telvinin bir de manevi terakki suretiyle zuhur edeni vardır ki o türlüsü mezmûm değil, makbuldür. Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz her gün yetmiş yahut yüz defa istiğfar ederdi. Zat-ı Risaletleri Nebiyy-i masum olduğu için kendisinden günah zuhuruna ihtimal yoktu. O istiğfarlar, her gün yetmiş yahut yüz derece terakki ve Allah'a tekarrüp eylediği için yükseldiği dereceye nispetle evvelce bulunduğu mertebeyi günah addederek istiğfar buyururdu. İşte şu hâl telvinin makbul olanıdır.” (VIII, 6449)

Hadisin Metni:

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعتُ رَسُولَ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: « وَاللهِ إِنِّي لَأَسْتَغْفِرُ الله، وَأَتُوبُ إِلَيْهِ، في الْيَوْمِ، أَكْثَرَ مِنْ سَبْعِينَ مَرَّةً » رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ

Hadisin Tercümesi:

“Ebû Hüreyre'nin (R.A.), Resûlullah'tan (S.A.V.) şöyle işittiği nakledilmiştir: Yemin ederim ki ben, Allah'a günde yetmiş defadan fazla tövbe ve istiğfar ediyorum.”[586]

Hadisin Metni:

وَعَنِ الْأَغَرِّ بْنِ يَسَارٍ الْمُزَنِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « يَآ أَيُّهَا النّاسُ تُوبُوا إِلَى اللهِ وَاسْتَغْفِرُوهُ فَإِنِّي أَتُوبُ فِي اليَوْمِ مِاءَةَ مَرَّةٍ» رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

Hadisin Tercümesi:

“Eğar b. Yesâr el-Müzenî'den (R.A.) rivayet edildiğine göre Resûlullah (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: ‘Ey insanlar! Allah'a tövbe ve istiğfar edin, ben günde yüz kere tövbe ediyorum.”[587]

Hz. Peygamber hadis-i şerifinde ben günde yetmiş defadan fazla tövbe ederim demesiyle, bizim günahlarımızdan dolayı sıklıkla tövbe etmemiz gerektiği anlaşılır.

2. آن انا فرعون لعنت شد يقين آن انأ منصور رحمت شد يقين

[586] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 38-39.
[587] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 39.

“Hallâc-ı Mansûr'un ‘Enel'l Hak’ demesi rahmet, Firavun'un ‘Ene rabbüküm'ül a'la’ demesi ise lanet sebebi olmuştur.

Çünkü Mansûr'un sözü vaktinde, Firavun'un hezeyanı ise vakitsiz söylenilmiştir. Seyr ve sülûk esnasında bir makam varmış ki salik o makamda her şeyi, hatta kendini Hakta fani ve ancak Hakk'ı baki görürmüş. Binaenaleyh Hakk'ın kendisinde zuhuru itibarıyla ‘Ene'l Hak’ yani ‘Ben Hakk'ım’ bende zuhur eyleyen Hakk'tır dermiş. Fakat bu tecelli daimi olmadığından o zevk zail olunca ene'l abd yani ‘Ben Hakk'ın bir kuluyum.’ itirafında bulunurmuş. Kibar-ı ehlullahın hemen hepsinde bu tecelli zuhur etmiş, pek çok Mansûr'un ‘Ene'l-Hak’ demesi gibi muvahhidane söz söylemiştir. Bunların hep birine bir şey yapılmadığı halde Hazret-i Mansûr'un işkence ile idam edilmesi için şöyle bir sebep beyan etmişlerdir. Cenab-ı Mansûr, sülûku esnasında bir mertebeye vasıl olmuş ki orada iken ne istese de yapılacakmış. Bundan dolayı Resûlullah Efendimiz Miraç Gecesi ‘Ne istersen.’ hitabına mazhur olduğu sırada niçin bütün insanların affını istemedi de yalnız ümmetinin mağfur olmasını talep etti diye bir itirazda bulunmuş. O esnada Aleyhisselat Efendimizn ruhaniyeti zuhur ederek: ‘Ya Mansûr! Peygamberlere Allah ne isterse ancak onu isterler. Bana da o sırada ümmetimin affı talebi ilham olunmuştu.’ buyurdu. Bunun üzerine Mansûr, Zat-ı Risaletten affını rica etti. O da affetmekle beraber seyf-i şerifle şehadetini teklif etti. İşte idamı bunun içindi. Onun ellerini, ayaklarını kesmişler, sonra da darağacına çekmişler, daha sonra da cesedini yakıp külünü Dicle Nehri'ne almışlardı İşte Mansûr'un ‘Ene'l Hak’ demesi vaktinde söylenilmiş olduğu için rahmet-i İlahîyeye mazhar olmuştu. Firavun'un ise bu tecelli ile alakadar olmadığı halde Mısırlılara hitaben: ‘Ene rabbükümül âlâ.’ yani: ‘Ben sizin yüksek tanrınızım.’ diye uluhiyyet davasına kalkışmış, vakitsiz ve yalan söylediği için Allah'ın lanetine mazhar olmuştu.” (VIII, 6476)

Hadisin Metni:

وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَلاَ قَوْلَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي إِبْرَاهِيمَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: (رَبِّ إِنَّهُنَّ أَضْلَلْنَ كَثِيراً مِنَ النَّاسِ فَمَنْ تَبِعَنِي فَإِنَّهُ مِنِّي، وَقَوْلَ عِيسَى صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: (إِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ) فَرَفَعَ يَدَيْهِ وَقَالَ « اَللّٰهُمَّ أُمَّتِي أُمَّتِي» وَبَكَى، فَقَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: « يَا جِبْرِيلُ اِذْهَبْ إِلَى مُحَمَّدٍ وَرَبُّكَ أَعْلَمُ، فَسَلْهُ مَا يُبْكِيهِ؟ » فَأَتَاهُ جِبرِيلُ فَأَخْبَرَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَا قَالَ: وَهُوَ أَعْلَمُ، فَقَالَ اللهُ تَعَالَى: (يَا جِبْرِيلُ اِذهَبْ إِلَى مُحَمَّدٍ فَقُلْ: إِنَّا سَنُرْضِيكَ فِي أُمَّتِكَ وَلاَ نَسُوؤُكَ.) رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

Hadisin Tercümesi:

“Abdullah b. Amr b. Âs'tan (R.A.) rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber, Allah Teâlâ'nın İbrahim (A.S.) hakkındaki ‘Rabbim, çünkü o putlar insanlardan birçoğunu saptırdı. Artık kim bana uyarsa o bendendir.’ meâlindeki âyeti ile İsa (A.S.) hakkındaki, ‘Eğer onlara azap edersen şüphe yok ki onlar senin kullarındır. Eğer onları bağışlarsan, yine şüphe yok ki sen mutlak güç sahipsin, hüküm ve hikmet sahibisin.’ mealindeki âyeti okudu. Sonra ellerini kaldırarak: ‘Allah'ın ümmetim, ümmetim!’ dedi ve ağladı. Bunun üzerine Allah Teâlâ: ‘Ey Cebrail! Muhammed'e git, Rabbin her şeyi daha iyi bildiği halde ona neden ağladığını sor.’ buyurdu. Cebarail, Resûlullah'ın söylediklerini Allah çok daha iyi bilmesine karşın ona haber verdi. Allah Teâlâ: ‘Ey Cebrail! Muhammed'e git ve ümmetin konusunda seni memnun edeceğiz ve seni üzmeyeceğiz.’ dediğimi ona söyle, buyurdu.”[588]

Hallac-ı Mansûr'un Hz. Peygamber'in ümmetine karşı şefaati hususundaki düşüncesi anlatılırken, beytin şerh kısmında hadisten bir parça verilmiştir.

3. از که خوردم شیر غیر شیر او که مرا پرورد جز تدبیر او

“Vücuda sütle giren huyu insandan çıkarmak nasıl mümkün olur?

Hadis-i şerifte: ‘Emzirme tabiatları değiştirir.’ buyrulmuştur. Yalnız insan değil, hayvan sütünden bile birtakım hastalıkların çocuğa geçtiği bugün sabit olmuş bir hakikattir. Hatta emzirme yabancılığı giderir. Emen ile emziren arasında nikâh caiz olmayacak derecede bir akrabalık husule getirir. Müslümanlıkta buna hürmet-i rıda' denir. Yani süt emzirme dolaysıyla nikâhın haram olması demektir. Hacı Zihni Efendi merhumun Kitâb'ün-Nikâh'ında deniliyor ki: ‘Rıda' sebebiyle nikâhları haram olan hatunlar, karabet-i-nesebiye ve sıhriye sebebiyle haramü'n nikâh bulunan hatunlardır ki kişiye neseben olan ümmehât ve benât ve ehavâtın haram olduğu gibi rıda'an olan ümmehât ve benâtı ve ehavâtı yani sütanası süt kızı, süt hemşiresi de haramdır. Kezalik sihriyet sebebiyle kayınvalideler haram olduğu gibi süt kayınvalide ve süt üvey kız ve süt evlat ve süt evlad-ı halîlesi dahi haramdır.’

Hristiyanlıkta hürmet-i rıda' olmadığı için Hristiyan devletlerinin kanunları süt kardeşlerinin birbiriyle evlenmesini caiz görmüş, bu cevaz bizim Kânûn-i Medenîye'de gaflet edilerek aynen tercüme olunmuştur.” (VIII, 6582)

[588] Riyâzü's Sâlihîn I. s. 406.

Hadisin Metni:

عَنْ اِبْنِ عَبَّاسَ رَضِىَا اللهُ عَنْهُ قَالَ: (حَرُمَ مِنَ النَّسَبِ سَبْعٌ، وَمِنَ الصَّهْرِ سَبْعٌ، ثُمَّ قَرَأَ: حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ الآية.) أخرجه البخارى.

Hadisin Tercümesi:

"İbn Abbas Radıyallahu Anhümadan nakledildiğine göre: 'Nesepten yedi, sıhriyetten de yedi kişi haram edilmiştir.' demiş ve şu âyeti okumuştur. (Mealen): 'Size şu kadınları nikâhlamak haram kılındı: Annelleriniz, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeşlerinizin kızları, sizi emzirmiş olan sütanneleriniz, süt kardeşleriniz, hanımlarınızın anneleri, aranızdan zifaf geçmiş olan kadınlarınızdan doğan üvey kızlarınız. Eğer zifaf geçmemişse onların kızlarını nikâhlamakta size günah yoktur. Öz oğullarınızın hanımlarını nikâhlamanız ve iki kız kardeşi birden nikâhınız altına alınmanız da size haram kılındı…"[589]

4. لطف سابق را نظاره میکنم هرچه آن حادث دوپاره میکنم

"Ben lutf-i sâbıka bakarım, hadis olan her şeyi iki parça ederim.

Çünkü Allahu Azîmüşşan. Bir hadis-i kutside: 'Benim rahmetim, gazabımı geçmiştir.' buyrulmuştur." (VIII, 6594)

Hadisin Metni:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَمَّا خَلَقَ اللهُ الْخَلْقَ كَتَبَ فِي كِتَابِهِ وَهُوَ يَكْتُبُ عَلَى نَفْسِهِ وَهُوَ وَضْعٌ عِنْدَهُ عَلَى الْعَرْشِ إِنَّ رَحْمَتِي تَغْلِبُ غَضَبِي.

Hadisin Tercümesi:

"Ebû Hüreyre (R.A.) rivayete göre Resûl-i Ekrem (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: Allah Teâlâ mahlûkatı yarattı (ve onların mukadderatını tayin buyurduğu) zaman kendi ulûhiyetine ait olmak üzere de bir kitabını yazdı. (Zatına ait ahd ve mîsâkı havi olan) bu mektubu da kendi arşına koydu (ki mazmun-ı şerifi), 'Benim rahmetim gazabıma galebe eder."[590]

5. لیک می ترسم ز کشفِ رازشان ناز نینانند و زیبد نازشان

[589] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XVI, s. 23- Sahih-i Müslim s. 348.
[590] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi VIII, s.633.

“Lakin onların sırrını keşfeylemekten korkarım. Onlar nâzenîn-i İlâhiyyedir ki naz da kendilerine yaraşır.

Ashab-ı kirâm arasında derece farkı olmakla beraber sohbet-i Nebeviyye sayesinde hepsinin mertebesi çok yüksektir. Hazret-i Ömer şöyle bir hadis rivayet ediyor: Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem buyurmuştur ki: ‘Ashabımıza ikram ve tazim ediniz. Çünkü onlar; ey ümmetim! Sizin en hayırlı olanlarınızdır. Onlardan sonra onları takip edenler, yani (tâbiîn) onlardan sonra da onları takip edenler, yani (tebeu't-tâbiîn) hayırlıdır.” (VIII, 6848)

Hadisin Metni:

حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْجَرَّاحِ. ثنا جَرِيرٌعَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ. قَالَ: خَطَبَنَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ بِالْجَابِيَةِ فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَامَ فِينَا مِثْلَ مُقَامِى فَيكُمْ فَقَالَ احْفَظُوانِى فِى أَصْحَبِى. ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ. ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ. ثُمَّ يَفْشُو الْكَذِبُ حَتَّى يَشْهَدَ الرَّجُلُ وَمَا يُشْتَشْهَدُ. وَيَحْلِفَ وَمَا يُسْتَحْلِفُ.

فى الزوائد: رجال إسناده ثقات، إلا أن فيه عبد الملك بن عُمِير، وهو مدلس، وقد رواه بالعنعنة.

Hadisin Tercümesi:

“Câbir İbnu Semüre Radıyallahu Anh anlatıyor: Hz. Ömer Radıyallahu Anh bize Câbiye'de hitap etti ve dedi ki: ‘Resûlullah Aleyhisselatü Vesselam, tıpkı benim sizin aranızdaki şu kalkmam gibi bizim aramızda hitap için ayağa kalktı ve dedi ki’: ‘Ashabım, bunları takip edenler (tâbiîn) ve onları da takip edenler (etbâu't-tâbiîn) hakkında bana riayetkâr olun (benim hatırım için onlara da saygılı olun.) Onlardan (etbâu't-tâbiînden) sonra yalan yaygınlaşacak, öyle ki, kendisinden şahitlik istenmediği halde şehadette bulunacak, yemini talep etmediği halde yemin edecek.” [591]

6. چون ملائك كوى لاعلم لنا دست برگيرد و ما علمتنا

“Melekler gibi ‘Lâ ılmelenâ’ de ki, ‘Ma allemtena’ destgîrin olsun.

Cenab-ı Hakk yeryüzünde bir halife yaratacağını Meleklere haber vermiş, onlar da: ‘Orada fesat çıkaracak ve kan dökecek bir mahluk mu yaratacaksın?’ demişlerdi. Sonra eşya isimlerini onlara sordu. Onlar da:

[591] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XVII, s. 277.

قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا اِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا[592]

Yani: ‘Ya Rabbi! Seni tespih ve takdis ederiz. Biz öğretmiş olduğun şeylerden başkasını bilmeyiz’ diye kusurlarını itiraf ettiler. Sonra Hakk Süphanehu ve Teâlâ, Âdem Aleyhisselamı yarattı ve ‘Ya Âdem şunların isimlerini meleklere söyle dedi. Âdem o isimleri söylemekle onlara öğretmiş oldu. İşte insan bilmediği bir şey için bilmiyorum diyecek olursa ona öğretilir. Binaenaleyh, ilme mağrur olmamalı, bilinen şeylerin fevkinde bilinmeyen birçok şey bulunduğunu hatırdan çıkarmamalı. İmâm-ı Gâzâli gibi bir alleme: ‘Bilmediğim şeyleri ayağımın altına alabilsem başım göklere değerdi.’ demiştir. Gâzâli gibi Hakim-i Muhakkik'in şu sözü ibret alınacak bir kelamdır. Zaten ilim de nâfî ve gayr-ı nâfî olmak üzere iki nevidir. Hazret-i Peygamber: ‘Faydası olmayan ilimden Allah'a sığınırım’ demiştir.” (VIII, 7108)

Hadisin Metni:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: كَانَ رَسُولُ ﷺ يَقُولُ: "اللَّهُمَّ إِنِّى أَعُوذُ بِكَ مِنْ قَلْبٍ لاَ يَخْشَعُ وَمِنْ دُعَاءٍ لاَ يُسْمَعُ وَمِنْ نَفْسٍ لاَ تَشْبَعُ وَمِنْ عِلْمٍ لاَ يَنْفَعُ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَؤُلاَءِ الْأَرْبَعِ."

Hadisin Tercümesi:

“Abdullah b. Amr'dan naklettiğine göre, Resûlullah (S.A.V.) şöyle dua ederdi: ‘Allahım! Huşu duymayan kalpten, kabul edilmeyen duadan, doymayan nefisten ve fayda vermeyen ilimden sana sığınırım. Bu dört şeyden san sığınırım.”[593]

7. اَنصِتُوا را گوش کن خاموش باش چون زبانِ حق نگشتی گوش باش

“Ensitü emirini dinleyip sus. Hakk lisanı olmayınca kulak kesil.

وَاِذَا قُرِئَ الْقُرْاٰنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَاَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ (٢٠٤) [594]

Yani: ‘Kur'an okunduğu vakit onu dinleyin ve susun. Böyle yaparsanız umulur ki rahmet olunur.’ yani Allah'ın rahmet ve mağfiretine nail olursunuz.

Kur'an okunurken susmak ve onu dinlemek farz-ı ayndır. Şu âyet-i kerîmenin hükmü budur. Böyle olduğu halde bazı küçük camilerin bir tarafında hafızların okuması, diğer tarafta vaizlerin söylenmesi ne dereceye kadar doğru bilmem. Cuma günleri hatip minberde hutbe okurken de sükût etmek ve onu dinlemek lazımdır. Sahîh-i

[592] Bakara, 32.
[593] Hadislerle İslam I, s. 373.
[594] A'râf, 204.

Müslim'de Ebû Hureyre Radıyallahu Anhtan rivayet olunan bir hadis-i şerifte: ‘Cuma günü hatip hutbe okurken konuşan birine sus dersen lağvetmiş, yani münasebetsizlik etmiş olursun.’ buyrulmuştur. Dikkat edildi mi? Hutbe okunurken konuşmak değil, konuşana sus demek dinen memnudur. Hatta yine Ebû Hüreyre Radıyallahu Anh rivayetinde: ‘Her kim mescidin zeminindeki taşlara dokunmak suretiyle hutbeyi dinlememezlik ederse o da lağvetmiş olur.’ denilmiştir. Binaenaleyh susmalı ve dinlemeli ki binnetice öğrenip söylemeli” (VIII, 7390)

Hadisin Metni:

عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « مَنْ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ، ثُمَّ أَتَى الْجُمُعَةَ، فَاسْتَمَعَ وَأَنْصَتَ، غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ وَزِيَادَةُ ثَلاَثَةِ أَيَّامٍ، وَمَنْ مَسَّ الْحَصَا فَقَدْ لَغَا » رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

Hadisin Tercümesi:

“Yine Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre Resûlullah (S.A.V.) şöyle demiştir: ‘Bir kimse güzelce abdest aldıktan sonra cuma namazına gelir, hutbeyi sessizce dinlerse üç gün ziyadesiyle, bu cumadan diğer cumaya kadar olan (toplam on günlük) vakit içindeki günahları mağfiret olunur. Kim de (hutbeyi güzelce dinleyip) mescidin zeminindeki taşlarla oynamak gibi gereksiz bir işle meşgul olursa vaktini boşa geçirmiş olur.”[595]

8. ابتداءِ کبر و کین از شهوت است راسخیِ شهوتت از عادت است

“Kibir ve kinin başlangıcı şehvettendir. Şehvetin rüsûh ve meleke halini alması da onun âdet edilmesindendir.

Şehvet, Nefsin arzularıdır ki dilimizde ona can istemek tabir olunur.

Şehvet, ‘Celiyye’ ve ‘Hafiyye’diye ikiye ayrılır. Şehvet-i celiyye; zenginlik, iyi yaşamak, heva ve heves peşinde koşmak gibi şeylerin isteğidir. Şehvet-i hafiyye ise herkesin methini ve tazimini arzu etmek, riyaset mevkilerine göz dikmek gibi şeylerdir. Hadis-i şerifte: ‘Sizin için korktuğum şeylerin en korkuncu riya ile şehvet-i hafiyyedir.’ buyrulmuştur. Şehvetin celilisi de hafisi de elde edilince sahibine kibir verir. Biri çıkıp da nasihat edecek olursa ona adeta kin bağlar. Demek ki kibir de kin de şehvetle başlıyormuş. Bazıları o medâr-ı istikbârı olan şeylerin zevaliyle yola gelirse de bazılarında âdet ve meleke halini alır.” (VIII, 7392)

[595] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 157.

Hadisin Tercümesi:

"Ümmetim hakkında en çok korktuğum şudur: Boyun eğilen aşırı cimrilik, kendisine uyulan garı meşru arzu ve heves, ileri görüş sahibi kimsenin kendi fikrini beğenip kibre düşmesidir."[596]

9. تو به صورت رفتهٔ ای بی خبر زان ز شاخِ معنیی بی بار و بَر

"Ey bihaber kimse! Sen surete zahib olmuşsun, yani şecere-i ilmi bayağı ağaç sanmışsın. O zannın dolayısıyla mana dalından mana elde edememişsin.

Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz: "Cennet ağaçlarından bir ağaca tesadüf ettiğinizde gölgesinde oturun ve yemişinden yiyin.' buyurmuş. 'Ya Resûlullah! Bu hâl size dünyada nasıl mümkün olur?' diye sorulmuş. Peygamber Efendimiz cevaben: 'Bir âlime mülaki olunca cennet ağaçlarından bir ağaca rast gelince gelmiş olursunuz.' demiştir." (VIII, 7596)

Hadisin Metni:

"Âlimlere uyunuz, çünkü onlar dünya ve âhiret kandilleridir."[597]

Hadisin Tercümesi:

"Bir âlimi (dinlemek) yahut ilim meclisinde bulunmak için oturduğunuz zaman yakın oturun, birbirinizin arasında oturun; cahiliyet ehlinin yaptıkları gibi dağınık halde oturmayın!"[598]

Beyitteki hadiste âlimlerden bahsedilmesi üzerine, âlimlerin öneminin belirtildiği benzer hadisler verilmiştir.

B. 2. 3. IX. Ciltte Yer Alan Nakıs Hadisler

1. تا نگویی سَّر سلطان را به کس تا نریزی قند را پیشِ مگس

"Sultanın sırrını kimseye söylemez ve sineğin önüne şeker dökmezsin

Padişah nedimi olanlar, onun esrarını kimseye haber vermezler. Kurb-ı ilahî nedimi bulunan ehlullah hazaratı da esrar-ı ilahîyeyi ehil olmayanlara ifşa etmezler.

[596] Gümüşhânevî, a.g.e., s. 34.
[597] Gümüşhânevî, a.g.e., s. 21.
[598] Gümüşhânevî, a.g.e., s. 62.

Çünkü naehil olanlara Hakk'ın esrarından bahsetmek, sine önüne şeker dökmek gibi manasızlık olur. Nitekim bir hadis-i şerifte: 'Ulema, Allah'ın da Peygamberin de eminidirler.' buyrulmuştur. Emin olan kimse, kendisine emanet edilen bir sırrı ifşa etmez. Ederse, onu tevdi eyleyene hıyanet etmiş olur." (IX, 7752)

Hadisin Metni:

أَلْعُلَمَاءُ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ

Hadisin Tercümesi:

"Âlimler, peygamberlerin varisleridir."[599]

2. پشت دارِ جمله عصمتهای من گوییا هستند خود اجزای من

"Hepsi de benim koruma ve sıyanetime arka vermişlerdir. Sanki onlar benim cüzlerimdir.

Bir hadis-i kutside: 'Bir veliye ikram eden bana ikram etmiş ve bir veliye eza eden bana eza etmiş olur.' buyrulmuştur.

Ubâde b. Sâmit (Radıyallahu Anh) diyor ki: 'Resûl-i Ekrem evliyaullah kimlerdir?' diye soruldu. Zat-ı risalet de: 'Görüldükleri vakit Allah hatıra gelen kimselerdir.' buyurdu." (IX, 7812)

Hadisin Tercümesi:

"Allah'ın dostları, görüldüklerinde Allah'ın hatırlandığı kimselerdir."[600]

Evliyaullahın; iyilikleri, hal ve hareketleri, diğer insanlar tarafından görüldüklerinde, Allah'ı hatırlattıkları beyitte anlatılmıştır. Hadiste de aynı şekilde Allah'ın dosları görüldüklerinde Allah'ı hatırlattıklarından bahsedilir.

3. هرطرف غولی همی خواند ترا کای برادر راه خواهی هین بیا

"Her taraftan gulyabaniler: 'Birader! Yol bulmak istiyorsan bu tarafa gel' diye seni çağırır.

Gulyabani, çöllerde yalnız başına giden kimsenin karşısına çıkıp onun yolunu vuran, cin yahut şeytanmış. Hâlbuki böyle bir mahlukun olmadığına dair bir hadis-i

[599] İhyâu Ulûmi'd-dîn I, s. 16.
[600] Muhtasar Câmiu's Sağîr, s. 75.

şerif vardır. Yolcuların gördükleri kendi vehimlerinin müşahhasıdır. Hazret-i Mevlâna da burada meşhura göre gulden bahsediyor ve onu söylemekle, rehberlik iddiasıyla şunun bunun yolunu vuran şeyh ve zahit taslaklarını anlatmak istiyor.” (IX, 7947)

Hadisin Tercümesi:

“Hazret-i Peygamber cin yahut şeytan türü hayali bir varlık olarak bilinen ‘gul’ (hayalet hortlak) inancını da kaldırarak ‘gul’ diye bir şey yoktur, buyurmuş. Ashabına kalplerine bununla ilgili bir korku geldiği zaman ezan ouyarak Allah'a sığınmalarını emretmiştir.”[601]

4. در چنان روی خبیث عاصیه گفت یزدان نسفعاً بالناصیه

“Böyle habis bir ve asi bir çehre için Cenab-ı Hakk ‘Alnının perçeminden yakalar, çekeriz’ buyurmuştur.

İkra' suresindeki birkaç âyete işaret edilmektedir. Rivayet olunmuştur ki Ebû Cehil habisi ‘Muhammed'i secde etmiş olduğu halde görürsem ayağımla boynuna vuracağım’ demişti. Bir gün Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz namaz kılıyordu. Ebû Cehil'e haber verdiler. Koşarak nezd-i peygamberiye gitti. Yanına varmadan, beti benzi atmış olduğu halde titreyerek geri döndü. ‘Ne oldun?’ diye sordular. ‘Benimle Muhammed arasında içerisi ateş dolu bir hendek gördüm. Kocaman bir yılan bana doğru ağzını açmıştı. Kuşlar da onun üzerine kanat germişlerdi.’ dedi. Bu haber Resûlullah (S.A.V.)'e vasıl olunca: ‘Eğer yanıma gelse idi, melekler onu parça parça ederlerdi.’ buyurdu. Bu münasebetle şu âyetler nazil oldu:

اَرَاَيْتَ الَّذِى يَنْهٰىۙ (٩) عَبْدًا اِذَا صَلّٰىؕ (١٠) اَرَاَيْتَ اِنْ كَانَ عَلَى الْهُدٰىۤ (١١) اَوْ اَمَرَ بِالتَّقْوٰىؕ (١٢) اَرَاَيْتَ اِنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰىؕ (١٣) اَلَمْ يَعْلَمْ بِاَنَّ اللّٰهَ يَرٰىؕ (١٤)[602]

Yani: ‘Allah'ın bende-i hassı olan Hazret-i Muhammed'i namazdan menetmek isteyen Ebû Cehil'i gördün mü? Bana haber ver, eğer o hidayet üzere ise yahut takva ile emrediyorsa yahut Hakk'ı inkâr üzere ise ve doğrudan yüz çevirmişse, Allah'ın gördüğünü bilmiyor mu?’

‘Elem ya'lem biennallahe yerâ’ âyet-i kerimesinde hem vaîd hem tehdit vardır. Yani bu, o demektir ki: ‘Ey zahit, Allah'a ibadet et ki o seni görmektedir. Ey fasık!

[601] Hadislerle İslam I, s. 687.
[602] Alak, 9-14.

Tövbe et ki Hakk seni görüyor, ey mürai! İhlas ile taatte bulun ki Allah seni müşahede etmektedir. Onun için taat ve ibadet esnasında huzur-ı İlahîde bulunduğu ve yaptığı hareketin Allah taraftan müşahede olduğu düşünülmelidir. Bu yoldaki ibadetlere ihsan, yani güzelleştirmek tabir olunur ki yani 'İhsan, senin Allah'ı görüyormuş gibi ibadet etmendir. Eğer sen onu görmüyorsan o seni görmektedir' diye tarif buyrulmuştur.

Yine bir gün Resûlullah (S.A.V.) namaz kılıyordu. Ebû Cehil tesadüf ederek: 'Ya Muhammed, ben seni namaz kılmaktan menetmedim mi idi?' dedi. Hazret-i Peygamber onu azab-ı İlahî ile korkutmak istedi. Ebû Cehil: 'Beni mi korkutuyorsun? Benim meclisim bütün Mekke vadisi ahalisinin meclislerinden büyüktür, yani taraflarım pek çoktur.' dedi. O münasebetle de şu âyetler nazil oldu:

كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِۙ (١٥) نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍۚ (١٦) فَلْيَدْعُ نَادِيَهُۙ (١٧) سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَۙ (١٨) كَلَّاۖ لَا تُطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ (١٩)[603]

Yani: 'Vazgeçsin! Celâlim hakkı için eğer vazgeçmezse, muhakkak onu alın saçından yakalayıp cehenneme sürükleyeceğiz; yalancı, günahkâr perçeminden. O vakit meclisini ve taraftarlarını çağırsın! Biz de cehennem zebanilerini çağıracağız." (IX, 8326)

Hadisin Metni:

عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ، رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ، قَالَ: «بَيْنَمَا نَحْنُ جُلُوسٌ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ، ذَاتَ يَوْمٍ إِذْ طَلَعَ عَلَيْنَا رجُلٌ شَدِيدُ بَيَاضِ الثِّيَابِ ، شَدِيدُ سَوَادِ الشَّعْرِ ، لاَ يُرَى عَلَيْهِ أَثَرُ السَّفَرِ ، وَلاَ يَعْرِفُهُ مِنَّا أَحدٌ ، حتَّى جَلَسَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَأَسْنَدَ رَكْبَتَيْهِ إِلَى رُكْبَتَيْهِ ، وَوَضَعَ كَفَّيْهِ عَلَى فَخِذَيْهِ وَقَالَ : يَا مُحَمَّدُ أَخْبِرْنِي عَنِ الْإِسْلَام فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : الْإِسْلاَمُ أَنْ تَشْهَدَ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ ، وَأَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللهِ وَتُقِيمَ الصَّلاَةَ ، وَتُؤْتِيَ الزَّكاةَ ، وَتصُومَ رَمَضَانَ ، وتَحُجَّ الْبَيْتَ إِنِ اسْتَطَعْتَ إِلَيْهِ سَبِيلاً. قَالَ : صَدَقْتَ . فَعَجِبْنَا لَهُ يسْأَلُهُ وَيُصَدِّقُهُ ، قَالَ : فَأَخْبِرْنِي عَنِ الْإِيمانِ . قَالَ: أَنْ تُؤْمِن بِاللهِ وَمَلاَئِكَتِهِ ، وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ ، وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ، وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ . قَالَ: صَدَقْتَ قَالَ : فَأَخْبِرْنِي عَنِ الْإِحْسَانِ . قَالَ : أَنْ تَعْبُدَ اللهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ . فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ قَالَ : فَأَخْبِرْنِي عَنِ السَّاعَةِ . قَالَ : مَا الْمَسْؤُولُ عَنْهَا بِأَعْلَمَ مِنَ السَّائِلِ . قَالَ : فَأَخْبِرْنِي عَنْ أَمَارَاتِهَا . قَالَ أَنْ تلِدَ الْأَمَةُ ربَّتَهَا ، وَأَنْ تَرَى الْحُفَاةَ الْعُرَاةَ الْعَالَةَ رِعاءَ الشَّاءِ يتَطَاوَلُونَ فِي الْبُنْيَانِ ثُمَّ انْطَلَقَ ، فَلَبِثْتُ مليًّا ، ثُمَّ قَالَ : يا عُمَرُ ، أَتَدْرِي مَنِ السَّائِلُ قُلْتُ : اَللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلمُ قَالَ : فَإِنَّهُ جِبْرِيلُ أَتَاكُمْ يُعلِّمُكُمْ دِينَكُمْ» رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

Hadisin Tercümesi:

"Ömer b. Hattâb (R.A.) anlatıyor: Bir gün Allah Resûlü (S.A.V.)'in yanında otururken yanımıza bir adam çıkageldi; elbisesi bembeyaz, saçları simsiyahtı, uzak yoldan gelmişe

[603] Alak, 15-19

benzemiyordu. Hiçbirimiz onu tanımıyorduk. Peygamber (S.A.V.)'in önüne kadar gelip oturdu ve dizlerini Peygamber (S.A.V.)'in dizlerine dayadı, ellerini de uyluklarına koydu ve: ‘Ey Muhammed! İslam'ın ne olduğunu bana söyle.’ dedi. Resûlullah (S.A.V.): ‘İslam, Allah'tan başka ilah yoktur, Muhammed de Allah'ın Resûlüdür diye şehadet etmen, namaz kılman, zekât vermen, ramazan orucunu tutman, gücün yeterse hacca gitmendir.’ buyurdu. Adam: ‘Doğru söylüyorsun.’ dedi. Hem sorup hem tasdik etmesi tuhafımıza gitti. Ondan sonra: ‘İman nedir?’ diye sordu. Peygamber (S.A.V.)'de: ‘İman; Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve âhiret gününe, kadere, hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna inanmandır.’ diye cevap verdi. Adam yine: ‘Doğru söylüyorsun.’ dedi ve ‘İhsan nedir?’ diye sordu. Peygamber (S.A.V.)'de: ‘İhsan, Allah'ı görüyormuş gibi ibadet etmendir. Sen onu görmesen de o seni görüyor.’ buyurdu. O yine: ‘Doğru söylüyorsun.’ dedi. Sonra: ‘Kıyametin vaktini bana söyle.’ dedi. Peygamber (S.A.V.): ‘Bu konuda kendisine soru sorulan kişi, sorandan daha bilgili değildir.’ dedi. O halde, alametlerini söyle.’ deyince Resûlullah (S.A.V.): ‘Annelerin, kendilerine cariye muamelesi yapacak çocuklar doğurması, yalın ayak, çıplak, yoksul koyun çobanlarının yüksek binalar yapmakta birbirleriyle yarışmalarıdır.’ dedi. Daha sonra o yabancı kalkıp gitti. Ben bir müddet kaldım, sonra Peygamber (S.A.V.): ‘Ey Ömer! Soruları soran kişinin kim olduğunu biliyor musun?’ dedi.‘ Allah ve Resûlü daha iyi bilir.’ dedim. Resûlullah da: ‘O, Cebrail'di, size dininizi öğretmek için gelmişti.’ buyurdu.”[604]

5. چون مکان بر لا مکان حمله برد سر نگون آید ز خون خود خورد

“Mekân, lâmekâna hamle edince baş aşağı yuvarlanır ve kendi kanını içer.

Mekân: Beşeri cihan, la mekâna, yani mekânsızlık ise âlem-i İlahîdir. Cihan-ı beşeriyetin, âlem-i İlahîye karşı hücumları ve tedbirleri, Firavun ile müneccimlerinin tedbirleri gibi daima aksi netice verir ve kader hükmünü infazına hiçbir şey mani olamaz. Kur'an'da:

وَاِذَٓا اَرَادَ اللّٰهُ بِقَوْمٍ سُٓوْءًا فَلَا مَرَدَّ لَهٗۚ [605]

Yani: ‘Allah'ın bir kavme bir fenalık diledi mi ona kimse mani olamaz’ buyurulduğu gibi Hadis-i şerifte de: ‘Ya Rabbi! Senin verdiğine mani yoktur, menetiğine de verecek

[604] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 96-97-98; Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi II, s. 61.
[605] Ra'd 1

yoktur. Kaza ettiğini reddedecek yoktur, hükmettiğini de tebdil edecek yoktur.' buyrulmuştur." (IX, 8652)

Hadisin Metni:

وَعَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا فَرَغَ مِنَ الصَّلاَةِ قَالَ: "لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ. اَللّٰهُمَّ لاَ مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ، وَلاَ مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ، وَلاَ يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ" مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

Hadisin Tercümesi:

"Muğîre b. Şu'be'den (R.A.) şöyle nakledilmiştir: Resûlullah (S.A.V.) namazı bitirip selam verdikten sonra: 'Lâ ilâhe illa'llâhu vahdehû lâ şerîke leh, lehü'l-mülkü ve lehü'l hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr. Allâhümme lâ mânia limâ a'teyte ve lâ mu'tıye limâ mena'te ve lâ yenfeu ze'l –ceddi minke'l-ceddü.' (Bir Allah'tan başka ibadete layık hiçbir ilah yoktur, mülk onundur. Hamt ona mahsustur, onun her şeye kudreti yeter. Allahım, senin verdiğine engel olabilecek, vermediğini de verebilecek yoktur. Bir kimsenin güç ve serveti, senin yardımın olmadıkça ona fayda vermez.)' derdi."[606]

6. تو طمع داری که اورابی جفآ بسته داری در وقار و در وفا

"Sen o nefse cefa etmeksizin, riyazat ve mücahede çektirmeksizin vefa ile bağlanacağını mı umuyorsun?

Nefsi en ziyade yıldıran ve kurt gibi iken kuzu haline getiren açlıktır. Bundan dolayıdır ki Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz, evlenmek için hali vakti müsait olmayan gençlere oruç tutmalarını tavsiye buyurmuştur." (IX, 8772)

Hadisin Metni:

"Evlenmeye gücü yetmeyen oruç tutsun. Zira savm, ona, husyeleri burma gibidir."[607]

7. جان بابا چونکه ساحر خواب شد کار او بی رونق و بی تاب شد

"Babalarının canı yavrularım! Sihirbaz uyuyunca onun sihri batıl ve sönük olur.

Lakin Peygamber böyle değildir. Onun uykusu da uyanıklığı gibidir. Nitekim Hâtemü'l Enbiya (S.A.V.) Efendimiz: 'Benim gözlerim uyur amma kalbim uyumaz.' buyurmuştur." (IX, 8918)

[606] Riyâzü's Sâlihîn III, s. 36.
[607] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi III, s. 315.

Hadisin Metni:

وَعَنْهَا قَالَتْ: مَا كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَزِيدُ فِي رَمَضَانَ وَلاَ فِي غَيْرِهِ عَلَى إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً: يُصَلِّي أَرْبَعاً فَلاَ تَسْأَلْ عَنْ حُسْنِهِنَّ وَطُولِهِنَّ، ثُمَّ يُصَلِّي أَرْبعاً فَلاَ تَسْأَلْ عَنْ حُسْنِهِنَّ وَطُولِهِنَّ ثُمَّ يُصَلِّي ثَلاَثاً. فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ أَتَنَامُ قَبْلَ أَنْ تُوتِرَ؟ فَقَالَ: "يَا عَائِشَةُ إِنَّ عَيْنَيَّ تَنَامَانِ وَلاَ يَنَامُ قَلْبِي" مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

Hadisin Tercümesi:

“Aişe'den (R.A.) rivayet ettiğine göre o, şöyle demiştir: Allah Resûlü (S.A.V.) ne ramazan ayında ve ne de diğer aylarda on bir rekâttan fazla gece namazı kılmazdı. Dört rekât kılardı ki bunların güzelliğini ve uzunluğunu sorma! Sonra dört rekât daha kılardı, onların da güzelliğini ve uzunluğunu sorma! Ondan sonra da üç rekât kılardı. Bunun üzerine: ‘Ya Resûlullah, vitir namazını kılmadan evvel uyuyor musunuz?’ diye sordum. ‘Ya Âişe, gözlerim uyusa, kalbim uyumuyor.’ buyurdu.”[608]

8. ور بگوید بر مثال صورتی بر همان صورت بچفس ای فتی

“Eğer o kâmil-i mükemmil sana Cenab-ı Hakk'tan misal ile bahsedecek olursa hemen o misalin suretine yapışır kalırsın.

Mesela Resûl-i Ekrem (S.A.V.) Miraç'tan bahsederken: ‘Rabbimi en güzel surette gördüm. Ellerini, küreklerimin üstüne koydu. Onların serinliğini göğsümde hissettim ve evvelkilerin de sonrakilerin de ilimlerini öğrendim.’ buyurmuştur. İşte bu hadis de müteşâbihâttandır. Bunu işiten bir gafil onun suretine bağlanır kalır ve Allah'ı, iki eli bulunan güzel bir insan şeklinde vehmeder.” (IX, 8982)

Hadisin Metni:

وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِىَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: (قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَتَانِى اللَّيْلَةَ اَتٍ مِنْ رَبِّى، وَفِى رِوَايَةٍ: أَتَانِى رَبِّى فِى أَحْسَنِ صُورَةٍ. فَقَالَ يَامُحَمَّدُ. فَقُلْتُ: لَبَّيْكَ رَبِّى وَسَعْدَيْكَ قَالَ: هَلْ تَدْرِى فِيمَ يَخْتَصِمُ الْمَلَأُ الْمَلَأُ الْأَعْلٰى؟ قُلْتُ: لاَ فَوَضَعَ يَدَهُ بَيْنَ كَتِفَىَّ حَتّٰى وَجَدْتُ بَرْدَهَا بَيْنَ ثَدْيَىَّ. فَعَلِمْتُ مَافِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْأَرْضِ ثُمَّ قَالَ: يَامُحَمَّدُ؟ أَتَدْرِى فِيمَ يَخْتَصِمُ الْمَلأُ الْأَعْلَى؟ قُلْتُ: نَعَمْ، فِى الدَّرَجَاتِ وَالْكَفَّارَاتِ وَنَقْلِ الْأَقْدَامِ إِلٰى الجَمَاعَاتِ، وَإِسْبَاغِ الْوُضُوءِ فِى السَّبْرَاتِ ، وَانْتِظَارِ الصَّلَاةِ بَعْدَ الصَّلَاةِ، وَمَنْ حَافَظَ عَلَيْهِنَّ عَاشَ بِخَيْرٍ وَمَاتَ بِخَيْرٍ وَكَانَ مِنْ ذُنُوبِهِ كَيَوْمَ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ ثُمَّ قَالَ: يَامُحَمَّدُ. قُلْتُ: لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ. قَالَ: إِذَا صَلَّيْتَ فَقُلِ: اللّٰهُمَّ إِنِّى أَسْأَلُكَ فَعَلَ الْخَيْرَاتِ وَتَرْكَ الْمُنْكَرَاتِ، وَحُبَّ الْمَسَاكِينِ، وَإِذَا أَرَدْتَ بِعِبَادِكَ فِتْنَةً فَاقْبِضْنِى إِلَيْكَ غَيْرَ مَفْتُونٍ. قَالَ: وَالدَّرَجَاتُ إِفْشَاءُ السَّلاَمِ وَإِطْعَامُ الطَّعَامِ وَالصَّلاَةُ بِاللَّيْلِ وَالنَّاسُ نِيَامٌ.) أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِىُّ. اطلاق "الصُّورةِ" على الله تعالى لايجوز، والمراد بما جاء فى الحديث أنه أتاه فى أحسن صفت، أو يكون المعنى عائداً إلى النبى ﷺ أى أتانى ربى وأنا فى أحسن صُورة. "وَالْمَلَأُ الْأَعلٰى" الملائكة

[608] Riyâzü's Sâlihîn II, s. 431-432.

المقربون. و "السبرات" بإسكان الموحدة: جمع سبرة، وهى شدة البرد. وفى بعض النسخ: المكروهات.

Hadisin Tercümesi:

“İbnu Abbâs Radıyallahu Anhüma anlatıyor: Resûlullah Aleyhisselatü Vesselam buyurdular ki: ‘Bu gece Rabbimden bir (melek, elçi olarak) geldi. –Bir rivayette ie şöyle demiştir: ‘Rabbim bana en güzel bir surette geldi’- ve ‘Ey Muhammed!’dedi. ‘Buyur Rabbim, emrindeyim!’ dedim. ‘Mele-i A'la (da bulunanların) nelerde yaşadıklarını biliyor musun?’dedi. ‘Hayır!’ dedi. Bunun üzerine elini omuzlarımın arasına koydu. Hatta onun serinliğini göğüslerimde hissettim. Derken semâvât ve arzda onları öğrendi. Sonra: ‘Ey Muhammed! Mele-i A'la (efradı) nelerde yarışır biliyor musun?’ dedi. ‘Evet, dereceler(iartıran ameller)de keffâretlerde. (Keffaretler ise) yaya olarak cematlere gitmek, şiddetli soğuklarda abdesti tam almak, namazdan sonra namaz beklemektir. Kim bunlara devam ederse hayır üzere yaşar, hayır üzere ölür, günah mevzuunda da annesinden doğduğu gündeki gibi olur.’ dedi. Sonra tekrar: ‘Ey Muhammed!’ dedi. ‘Buyrun emrinizdeyim!’ dedim. ‘Namaz kıldığın vakit, dedi, şunu oku: ‘Allahım, senden hayırları yapmamı, kötü şeyleri de terketmemi ve fakirleri sevmemi talep ediyorum! Kullarına bir fitne arzu edersen, beni fitneye düşmeden, yanına al!’ (Gece bana gelen elçi-veya Rabbim- son olarak) dedi ki: ‘Dereceler ise selamı yaymak, yemek yedirmek, insanlar uyurken gece namaz kılmaktır!”[609]

9. هر نبی زان دوست دارد کوه را تا مثنی بشنود نام ترا

“Senin adını iki defa işitmiş olmak için her peygamber dağı severdi.

Musa Aleyhisselam Tur Dağı'nı sevdiği gibi Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz de Mekke civarındaki Hirâ Dağı'nı severdi. Hatta nübüvvetten evvel oraya gider ve birkaç gün halvet ederdi. Medine'de iken ara sıra Uhud Dağı'na gider, civarında meftun bulunan amcası Hazret-i Hamza ile Uhud harbindeki şehitleri ziyaret ederdi. Hatta ‘Uhud bizi sever, biz de onu severiz’ mealinde bir hadis-i şerif vardır. Keza Kudüs civarındaki dağlar, Hazret-i Davud Zebur okuduğu vakit, onun nidasına seda verirlerdi.” (IX, 9053)

Hadisin Metni:

[609] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XIII, s. 256-257-258.

وَفِى رِوَايَةٍ لَهُمَا (أَنَّهُ ﷺ أَقْبَلَ حَتّىٰ بَدَالَهُ أُحُدٌ. فَقَالَ: هٰذَا جَبَلٌ يُحِبُّنَا وَنُحِبُّهُ. فَلَمَّا أَشْرَفَ عَلَى الْمَدِينَةِ قَالَ: اللّٰهُمَّ إِنِّى أُحَرِّمُ مَا بَيْنَ جَبَلَيْهَا مِثْلَ مَا حَرَّمَ إِبْرَاهِيمُ مَكَّةَ. اللّٰهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ فِى مُدِّهِمْ وَصَاعِهِمْ.)

"الْحَدَثَ" الأَمْرُ الْحَادثُ الْمنكر الَّذِى ليسر بمعتاد وَلاَ مَعْرُفٍ فِى السّنَةِ.

Hadisin Tercümesi:

Sahiheyn'in bir rivayetinde anlatıldığına göre, Resûlullah Aleyhisselatü Vesselam (Medine'nin dışına doğru) yürüdü. Önünde Uhud görünmüştü: 'Bu dağ var ya, o bizi çok seviyor, biz de onu seviyoruz.' buyurdular. Medine'ye yönelince de: 'Ey Allahım! Hz. İbrahim (Medine'yi) iki dağı arasıyla haram kılıyorum. Allahım (Medine halkını) müdd ve sa'larınla mübarek kıl.' buyurdular."[610]

10. این همی گوید که آن ضالست و گم بی خبر از حل او وز امرقم

"Bu –yani Cebriler- sünni, kula irade-i cüziye isnat ettiği için, sapıktır der. Hâlbuki o sünninin halinden ve Kum emrinden habersizdir.

Kur'an-ı Kerim'de:

يَا اَيُّهَا الْمُدَّثِّرُۙ (1) قُمْ فَاَنْذِرْۙ (2) وَرَبَّكَ فَكَبِّرْۙ (٣) [611]

Yani: 'Ey bürünüp, sarınan! (Habibim) kalk, artık (Kâfirleri azap ile) korkut. Rabbini büyük tanı.' Mezkûr âyet-i kerimenin nazil oluşu ile ilgili olarak, Câbir bin Abdullah (R.A.)'tan rivayet edilen bir hadiste (S.A.V.) Efendimiz buyurmuşlardır ki: 'İkra' suresinin iptidâları nazil olduktan sonra bir yolda gidiyordum. Bâlâdan gelen bir ses işittim. Başımı kaldırıp bakınca Hirâ mağarasında bana gelen meleği yerle gök arasında bir kürsü üstünde gördüm. O manzaradan bana bir mehabet geldi. Eve geldim 'Beni örtün, beni örtün.' diyerek yattım. O esnada vahiy geldi. Şu âyetlerle davete ve halkı korkutmaya memur oldum.'

Hazret-i Mevlâna, Cenab-ı Peygambere: 'Kalk Allah'ın azabıyla korkut.' emrinin verilmesini, Peygamber-i Zişan Efendimizde bir irade-i cüziye bulunduğunun delili olduğunu cebrilerin bilmediklerini, ondan dolayı kullardan bütün iradeyi kaldırdıklarını anlatıyor." (IX, 9203)

[610] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XIII, s. 176.
[611] Müdessir, 1-3.

Hadisin Metni:

عَنْ عَاءِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ قَالَتْ أَوَّلُ مَا بُدِىءَبِهِ الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ فِي النَّوْمِ فَكَانَ لَا يَرَى رُؤْيا إِلَّا جَاءَتْ مِثْلَ فَلَقِ الصُّبْحِ ثُمَّ حُبِّبَ إِلَيْهِ الْخَلاَءُ فَكَانَ يَخْلُو بِغَارِ حَرَاءٍ فَيَتَحَنَّثُ فِيهِ وَهُوَ التَّعَبُّدُ اللَّيَالِيَ ذَوَاتِ الْعَدَدِ قَبْلَ أَنْ يَنْزِعَ إِلَى أَهْلِهِ وَيَتَزَوَّدُ لِذٰلِكَ ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَى خَدِيجَةَ فَيَتَزَوَّدُ لِمِثْلِهَا حَتَّى جاءَهُ الْحَقُّ وَهُوَ فِي غَارِ حِرَاءٍ فجَاءَهُ الْمَلَكُ فَقَالَ اقْرَأْ قَالَ مَا أَنَا بِقَارِىءٍ قَالَ فَأَخَذَنِي الثَّانِيَةَ حَتَّى بَلَغَ مِنِّي الْجَهْدَ ثُمَّ أَرْسَلَنِي فَقَالَ اقْرَأْ فَقُلْتُ مَا أَنَا بِقَارِىءٍ فَأَخَذَنِي فَغَطَّنِي الثَّالِثَةَ ثُمَّ أَرْسَلَنِي فَقَالَ اقْرَأْ بَاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ الْإِنسَانَ نِنْ عَلَقٍ اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ فَرَجَعَ بِهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ يَرْجُفُ فُؤَادُهُ فَدَخَلَ عَلَى خَدِيجَةَ بِنْتِ خُوَيْلِدٍ فَقَالَ زَمِّلُونِي زَمِّلُونِي فَزَمَّلُوهُ حَتَّى ذَهَب عَنْهُ الرَّوْعُ فَقَالَ لِخَدِيجَةَ وَأَخْبَرَهَا الْخَبَرَ لَقَدْ خَشِيتُ عَلَى نَفْسِي فَقَالَتْ خَدِيجَةُ كَلَّا وَاللهِ مَا يُخْزِيك اللهُ أَبَدًا إِنَّكَ لَتَصِلُ الرَّحِمَ وَتَحْمِلُ الْكَلَّ وَتَكْسِبُ الْمَعْدُومَ وَتَقْرِي الضَّيفَ وَتُعِينُ عَلَى نَوَاءِبِ الْحَقِّ فَانْطَلَقَتْ بِهِ خَدِيجَةُ حَتَّى أَتَتْ بِهِ ورَقَةَ بْنَ نَوْفَلِ بْنِ أَسَدِ بْنِ عَبْدِ الْعُزَّى ابْنَ عَمِّ خَدِيجَةَ وَكَانَ امْرَأً قَدْ تَنَصَّرَ فِي الجَاهِلِيَّةِ وَكَانَ يَكْتُبُ الْكِتَابَ الْعِبْرَانِيَّ فَيَكْتُبُ مِنَ الْإِنْجِيلِ مَا شَاءَ اللهُ أَنْ يَكْتُبَ وَكَانَ شَيْخًا كَبِيرًا قَدْ عَمِيَ فَقَالَتْ خَدِيجَةُ يَا ابْنَ عَمِّ اسْمَعْ مِنِ ابْنِ أَخِيكَ فَقَالَ لَهُ وَرَقَةُ يَا ابْنَ أخِي مَاذَا تَرَى فَأَخْبَرَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ خَبَرَ مَا رَأَى فَقَالَ لَهُ وَرَقَةُ هٰذَا النَّامُوسُ الَّذِي نَزَّلَ اللهُ عَلَى مُوسَى يَا لَيْتَنِي فِيهَا جَذَعًا لَيْتَنِي أَكُونُ حَيًّا إِذْ يُخْرِجُك قَوْمُكَ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَوَ مُخْرِجِيَّ هُمْ قَالَ نَعَمْ لَمْ يَأْتِ رَجُلٌ قَطُّ عِبْثِلِ مَا جِءْتَ بِهِ إِلَّا عُودِيَ وَإِنْ يُدْرِكْنِي يَوْمُكَ أَنْصُرْك نَصرًا مُؤَزَّرًا ثُمَّ لَمْ يَنْشَبْ وَرَقَةُ أَنْ تُوُفِّيَ وَفَتَرَ الْوَحْيُ.

Hadisin Tercümesi:

“Ümmü'l-mü'minîn Âişe (R.A.)'tan: Şöyle demiştir: ‘Resûlullah (S.A.V)'in ilk vahiy başlangıcı uykuda rü'ya-ı saliha (yani sâdıka) görmekle olmuştur. Hiçbir rüya görmezdi ki sabah aydınlığı gibi vazıh ve aşikâr zuhur etmesin. Ondan sonra kalbine yalnızlık muhabbeti ilkâ olundu. Artık (Cebel-i) Hira'daki gâr içinde halvet-güzîn olup orada ehlinin nezdine gelinceye kadar adedi muayyen günlerde tahannüs -ki taabbüd demek demektir- eder ve yine azıklanıp giderdi. Sonra yine Hatice nezdine avdet edip bir o kadar zaman için yine azık tedarik ederdi. Nihayet Resûlullah (S.A.V.)e bir gün gar-ı Hira'da bulunduğu sırada (emr-i) Hak (yani vahiy) geldi. Şöyle ki ona melek gelip اِقْرَأْ yani ‘Oku’ dedi. O da ‘Ben okumak bilmem.’ cevabını verdi. Zat-ı Akdesi Risalet Penahi buyurur ki o zaman melek beni alıp takatim kesilinceye kadar sıkıştırdı. Sonra beni bırakıp yineاِقْرَأْ dedi. Ben de ona ‘Okumak bilmem.’ dedim. Yine beni alıp ikince defa takatim kesilinceye kadar sıkıştırdı. Sonra beni bırakıp yine اِقْرَأْ dedi. Ben de “Okumak bilmem.” dedim. Nihayet beni yine alıp üçüncü defa sıkıştırdı. Sonra beni bırakıp dedi. [612]اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَۚ خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍۚ اِقْرَأْ وَرَبُّكَ الْاَكْرَمُۙ اَلَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِۙ

[612] Alak, 1-4.

Bunun üzerine Resûlullah (S.A.V.) (kendisine vahyolunan) bu âyet-i kerîmeyi bi't-telakki (korkudan) yüreği titreyerek döndü ve Hatice bint Huveylid'in nezdine girerek ‘Beni sarıp örtünüz, beni sarıp örtünüz.’ dedi. Korkusu zail oluncaya kadar vücûd-i mübarekini sarıp örttüler. Ondan sonra (Resûlullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem) vuku-i hâli Hatice'ye naklederek, ‘Kendimden korktum.’ dedi. Hatice Radıyallahu Anha, ‘Öyle deme, Allah'a kasem ederim ki Allah (Zü'l-Celâl) hiçbir vakit seni utandırmaz (mahzun etmez). Çünkü sen akrabana bakarsın, işini görmekten aciz olanların ağırlığını yüklenirsin, fakire verir, kimsenin kazanamayacağnı kazandırırsın, misafiri ağırlarsın, hak yolunda zuhur eden havadis ve mühimmatta (halka) yardım edersin.’ Bundan sonra Hatice (R.A.) Hazret-i Resûl-i Ekrem'i (S.A.V.) birlikte alıp ammizadesi Varaka b. Nevfel b. Esed b. Abdüluzzâ'ya götürdü. Bu zat, zaman-ı Cahiliye'de din-i Nasrâni'ye dahil olmuş bir kimse olup İbranice yazı bilir ve İncil'den meşiyyet-i ilahiyye taalluk ettiği miktarda öteberi yazardı. Varaka gözlerine ama tari olmuş bir pir-i fani idi. Hatice radıyallahu anha Varaka'ya, ‘Amcamın oğlu, dinle de bak, kardeşinin oğlu ne söylüyor.’ dedi. Veraka: ‘Ne var kardeşim oğlu?’ diye sorunca Resûlullah (S.A.V.) gördüğü şeyleri kendisine ihbar etti. Bunun üzerine Varaka dedi ki: ‘Bu gördüğün, Allah Teâlâ'nın Mûsâ'ya (S.A.V.) tenzil ettiği nâmus-ı ekberdir (yani sahib-i sırr-ı vahiydir.) Ah keşke senin davet günlerinde genç olaydım. Kavmin seni çıkaracakları zaman keşke berhayat olsam!’ Bunun üzerine Resulullah (S.A.V.), ‘Onlar beni çıkaracaklar mı ki?’ diye sordu. O da, ‘Evet, (zira) senin gibi bir şey getirmiş (yani vahiy tebliğ etmiş) bir kimse yoktur ki düşmanlığa uğramasın. Şayet senin davet günlerine yetişirsem sana son derecede yardım ederim.’ cevabını verdi. Ondan sonra çok geçmedi. Varaka vefat etti. (ve o esnada) fetret-i vahiy vuku buldu (yani bir müddet için inkıtaa uğradı.)”[613]

11. مادر انشان خشمگین گشتند و گفت روز کتاب و شما بالهوجفت

“Anaları hiddetlendiler: ‘Mekteb günü olduğu halde siz oyunla meşgulsünüz’ dediler.

Hadis-i şerifte: ‘Erkek ve kadın her Müslüman ilim öğrenmek farzdır.’ buyurmuştur. Farz olan bir ilmin, dinin en mühim ve en lüzumlu cihetlerini bilecek kadar olduğu da ulema tarafından bildirilmiştir. Yine hadiste: ‘Çoçuklarınıza Kur'an öğretiniz.’ emri vardır ve ebevyn, bununla mükellef tutulmuştur. Diğer milletler

[613] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi II, s. 23-24.

mekteplerinde serbestçe dinlerini kitaplarını öğrettikleri halde, hükümet müsaade etmiyor ve mektepte de okutmuyor demekle, baba evladına dinini ve kitabını öğretmek mükellefiyetinden kurtulamaz. Çünkü: 'Hepiniz çoban gibisiniz. Hepiniz güttüğünüz sürüden sorulacaksınız.' Hadisi Nebevisi Müslümanlara mühim bir vazife yüklemiştir. Bir kimse, ne kadar kimseye hükmediyorsa, onlar hakkında Allah'ın suallerine cevap vermeye mecburdur. Hükümet reisi mi memleket ahalisinden vali kaymakam mı vilayet ve kaza halkından; köy muhtarı mı köylüsünden aile reisi mi aile efradından sorulacaktır. Onun için her Müslüman, ailesi hakkında sorulacak suallere cevap verebilmek üzere onları iyi yetiştirmeli de mesuliyetten kurtulmalıdır." (IX, 9290)

Hadisin Tercümesi:

"İlim öğrenmek her Müslüman üzerine farzdır. İlim öğrenen içindenizdeki balığa varıncaya kadar her şey istiğfar eder."[614]

Hadisin Tercümesi:

"Hepiniz de çobansınız, hepiniz de sürünüzden sorumlusunuz. Toplum başında bulunan çobandır, buyruğu altındakilerden sorumludur. İnsan; evinde, çoluğunun-çocuğunun çabanıdır. Ehlinden-ayalinden, çoluğundan çocuğundan sorumludur. Kadın; kocasının evinde çobandır, eli altındakilerden sorumludur. Hizmetçi; efendisinin malına çobandır, o maldan mülkten sorumludur. Evlat; babasının malına çobandır, o da sürüsünden sorumludur. Hasılı hepiniz de çobansınız, hepiniz de sürünüzden sorumlusunuz." [615]

Resûlullah (S.A.V.)'i şöyle derken işittim: "Kim ilim için yola çıkarsa Allah ona cennete giden yolu kolaylaştırır. Melekler, hoşnutluklarından dolayı ilim talebesine kanatlarını serer. Sudaki balıklara varıncaya kadar yer ve gök ehli âlim kişinin bağışlanması için Allah'a yakarır. Âlimin âbide (ibadet edene) üstünlüğü, (parlaklık, görünürlük ve güzellik bakımından) ayın diğer yıldızlara olan üsütnlüğü gibidir. Kuşkusuz âlimler peygamberlerin varisleridir. Peygamberler miras olarak ne altın ne de gümüş bırakmışlardır; onların bıraktıkları yegâne miras ilimdir. Dolayısıyla kim onu alırsa büyük pay almış olur" [616]

[614] Muhtasar Câmiu's Sağîr, s. 44.
[615] Gölpınarlı, a.g.e., s. 113.
[616] Hadislerle İslam I, s. 373.

B. 2. 4. X. Ciltte Yer Alan Nakıs Hadisler

1. در حدیث دیگر این دل دان چنان کآب جوشان زآتش اندر قازغان

“Diğer bir hadiste de kalp, ateş üstündeki bir kazanda kaynayan suya teşbih edilmiştir.

O hadis de mealen şöyledir: ‘Kalp kaynayan tenceredeki suyun hareketinden daha ziyade şekil değiştirir.’ Şöyle bir rivayet de vardır: ‘Kalbin hareketi, kaynayan tenceredeki suyun hareketi gibidir.’

Kazan ve tenceredeki su kaynarken iner, çıkar, sağa, sola dalgalanır. Sudaki bu hareket ateşin tesiriyledir. Diğer bir hadiste ise: ‘Müminin kalbi, Allah'ın iki kudret parmağının arasındadır, onu istediği gibi çevirir.’ Buradaki iki parmaktan maksat, Cenab-ı Hakk'ın Cemâl ve Celâl sıfatlarıdır. Bundan dolayı Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz: ‘Ey kalpleri ve namazları tahvil ve taklip eden Rabbim! Bizim kalplerimiz dininle sabit kıl, ondan döndürme.’ diye dua buyururdu.” (X, 9342)

Hadisin Metni:

وعن أنس رضى الله عنه قال: كانَ رسولُ اللهِ ﷺ يُكْثِرُ أَنْ يَقُولَ: يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِى عَلَى دِينِكَ. فَقُلْتُ: يَارسولَ اللهِ قَدْ آمَنَّا بِكَ وَبِماَ جِئْتَ بِهِ فَهَلْ تَخَافُ عَلَيْنَا؟ قَالَ: نَعَمْ: إن الْقُلُوبَ بَيْنَ إصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ الرَّحْمٰنِ يُقَلِّبُهاَ كَيْفَ يَشاَ. أخرجه الترمذى.

Hadisin Tercümesi:

“Hz. Enes Radıyallahu Anh anlatıyor: ‘Resûlullah Aleyhüsselatü Vessellam şu duayı çok yapardı: Ey Kalpleri çeviren Allahım! Kalbimi dinin üzerine sabit kıl!’ (Ben bir gün kendisine): ‘Ey Allah'ın Resûlü! Biz sana ve senin getirdiklerine inandık. Sen bizim akkımızda korkuyor musun?’ dedim. Bana şöyle cevap verdi: ‘Evet, kalpler, Rahman'ın iki parmağı arasındadır. Onları istediği gibi çevirir.”[617]

2. آنکه بی وِزرست شیخ است ای جوان در قبولِ حق چو اندر کف کمان

“Ey genç! Günah yükü taşımayan kimse şeyhtir. O kimse Allah'ın yed-i kabulünde bir yay gibidir.

[617] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi X, s. 289.

Yani vasıta ve alet misalidir. Mükerren söylenildiği veçhile ‘Kurb-ı nevâfil’ ile Hakk'a tekarrüp eyleyenlere Hakk alet olur, ‘Kurb-ı ferâiz’ ile tekarrüp eyleyenler ise Hakk'ın aleti olurlar. Bu husus bir hadis-i kutside beyan buyrulmuştur.” (X, 9484)

Hadisin Metni:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: قَالَ اللهُ تَعَالَى: "مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا فَقَدْ آذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ، وَمَا تَقَرَّبَ إِلَيَّ عَبْدِي بِشَيْءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِمَّا افْتَرَضْتُ عَلَيْهِ، وَمَا يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى أُحِبَّهُ، فَإِذَا أَحْبَبْتُهُ: كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ، وَبَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ، وَيَدَهُ الَّتِي يَبْطِشُ بِهَا، وَرِجْلَهُ الَّتِي يَمْشِي بِهَا، وَلَئِنْ سَأَلَنِي لَأُعْطِيَنَّهُ، وَلَئِنِ اسْتَعَاذَنِي لَأُعِيذَنَّهُ" (رواه البخاري والنووي)

Hadisin Tercümesi:

“Ebû Hüreyre (R.A.)'in rivayetine göre Resûl-i Ekrem (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: Allah Teâlâ buyurdu ki: ‘Her kim benim veli kullarıma düşmanlık ederse, muhakkak ben ona harp açarım. Bir kulum kendisine farz kıldığım şeylerden daha sevimli bir amel ve ibadetle bana yaklaşmaz. Kulum bana, yaptığı (farzlara ilaveten işlediği) nafile ibadetlerle de yaklaşır. Nihayet onu severim. Bir kere de onu sevdim mi, artık ben o kulumun işittiği kulağı, göreceği gözü, şiddetle kavrayacağı eli ve yürüyeceği ayağı olurum, (onu fena şeyleri dinlemekten, helal olmayan şeylere el uzatmaktan, fena yolda yürümekten korurum) Eğer benden bir şey dilerse onu verir, bana sığınırsa muhakkak onu himaye ederim.”[618]

Kurb-ı ferâiz ve kurb-ı nevâfil ifadeleri, Allah'a farz ibadetlerle yaklaşmak ve üzerimize farz olmadığı halde severek yaptığımız ibadetler manasına gelmektedir. Anlamından dolayı, ilgili hadis-i şerif verilmiştir.

3. این سگان را هم در ان اندیشه دار که نباشند از خلایق سنکسار

“Ya Rabbi! Şu köpeklere o düşünceyi ver ki insanlara sokulup da taşlanmasınlar, derim.

Merhametin, mûcib-i mağfiret olduğu müteaddit hadis-i şerifte beyan olunmuştur. Ezcümle: ‘Mahlukata merhamet etmeyene Allah da merhamet etmez. Merhametli olanlara Allah Teâlâ rahmet eder. Ey Müslümanlar! Siz yeryüzündekilere merhamet ediniz ki gökte olanlar da size merhamet etsin.’ Merhamet yalnız insanlara değil, bütün mahlukata karşı olmalıdır. Bir köpeğin sıcak bir günde hararetten dili

[618] İlahi Hadisler, s. 30.

sarkmış olduğu halde bir kuyu başında dolaştığını gören kötü bir kadının pabucuyla kuyudan su alıp köpeğe içirmesi dolayısıyla Allah'ın affına nail olduğu bir hadis-i şerifte ifade edilmiştir.” (X, 9498)

Hadisin Metni:

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَبَّلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْحَسَنَ بْنِ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا فَقَالَ، الْأَقْرَعُ بْنُ حَابِسٍ: إِنَّ لِي عَشَرَةً مِنَ الْوَلَدِ مَا قَبَّلْتُ مِنْهُمْ أَحَدًا. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. "مَنْ لاَيَرْحَمْ لاَ يُرْحَمْ" مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

Hadisin Tercümesi:

“Ebû Hüreyre (R.A.) anlatıyor: Peygamber (S.A.V.), Ali'nin oğlu Hasan'ı (R.A.) öptü. Bunun üzerine Akrâ' b. Hâbis'in: Benim on çocuğum var, bunlardan birini bile öpmedim, demesi üzerine Resûlullah (S.A.V.): ‘Merhamet etmeyene, merhamet edilmez.’ buyurdu.”[619]

“Hz. Peygamber'in anlattığına göre, bir adam da bir köpeğe acıması sebebiyle Allah'ın mağfiretine nail olmuştu. Yolculuk sırasında susayan ve bir kuyuya inip su içen adam, çıktığında susuzluktan toprağı yalayan bir köpek görmüştü. Ona karşı merhametli davranarak tekrar kuyuya inmiş, papucuna doldurduğu suyu çıkarıp köpeğe içirmişti. Rahmeti sonsuz olan Yüce Allah, adamın bu davranışını beğenmiş ve onu bağışlamıştı. Sahabiler bu garip hadiseyi Hz. Peygamber'den işitince merak ederek sormuşlardı, ‘Hayvanları sulayınca da sevaba erişir miyiz?’ Resûlullah (S.A.V.), ‘Elbette, her hayat sahibini sulama karşılığında size ecir vardır.’ buyurmuştu.”[620]

4. وقتِ ذَبْحِ اللهُ اَكْبَر می کنی همچنین در ذِبحِ نفسِ کُشتنی

“Kurban kestiğin vakit (Allahüekber) diyorsun. Namazda durmak ve iftidah tekbirini almak da öldürmeye müstahak olan nefsi kesmek gibidir.

Enes bin Mâlik ve Câbir bin Abdullah Radıyallahu Anhüma'nın rivayetlerine göre Resûl-i Ekrem Hazretleri kurban kestikleri vakit: ‘Bismillahi vallâhü ekber, ben hakikaten yüzümü gökleri ve yeri yaratan Allah'a dosdoğru çevirdim. Ben müşriklerden değilim. Benim namazım, kurbanım, hayatım ve mematım Rabbü'l âlemin olan Allah içindir’ buyururlardı. Bu duayı namaza duracakları vakit de ederlerdi. İşte onun için Hazret-i Mevlâna, namaza başlarken Allahüekber demek, hakikatte nefsi kesmek için

[619] Riyâzü's Sâlihîn II, s. 255.
[620] Hadislerle İslam III, 92.

tekbir getirmektir, diyor. Filvaki namaza durmak nefis için bir ölümdür. Çünkü namaz, nefsin hoşlanmadığı şeylerin biri, belki de birincisidir. Nitekim Kur'an'da:

وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِۚ وَاِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ اِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَۙ (٤٥) [621]

Yani: ‘Hem sabır (ve sebat) ile hem namazla (Hakk'tan) yardım isteyin. (Gerçi) bu, elbette büyük (ağır ve çetin) bir şeydir. Ancak (Allah'a karşı) yüksek saygı gösterenlere göre öyle değil’ buyrulmuştur. Öyle değil mi? Herif dansetmet için saatlerce tepinir de iki rekât namaz kılmaya üşenir. Çünkü namaz ona pek ağır gelir. Bu hâl nifak alametidir. Cenab-ı Hakk Nisâ suresinde buyuruyor ki:

اِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْۚ [622]

Yani: ‘Hakikaten münafıklar, Allah'a oyun etmek isterler. Hâlbuki Allah kendi oyunlarını başlarına geçirendir.’ Bu mukâbele ve ceza şu suretle olacaktır: Sırat üzerinden geçecek müminler gibi münafıklara da nur verilecek, tam Sırât'a ayak basınca onların nuru sönecek ve kendileri cehenneme düşecektir.

وَاِذَا قَامُوا اِلَى الصَّلٰوةِ قَامُوا كُسَالٰىۙ [623]

Yani: ‘(Yine o münafıklar) namaza kalktıklarında üşene üşene ve istemeyerek kalkarlar.’ Keza sure-i Tevbe'de ve yine münafıklar hakkında

اَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللهِ وَبِرَسُولِهِ وَلَا يَأْتُونَ الصَّلٰوةَ اِلَّا وَهُمْ كُسَالٰى [624]

Yani: ‘Onlar Allah'ı ve Peygamberi inkâr ettiler; namaza da gelmezler, ancak tenbel ve gösteriş için gelirler.’ buyrulmuştur.” (X, 9835)

Hadisin Metni:

عَنْ جَابِرْ عضبْدِ اللَّهِ قَالَ: ضَحَّى رَسُولُ اللهِ ﷺ يَوْمَ عِيدٍ بِكَبْشَيْنِ فَقَالَ حِينَ وَجَّهَهُمَا: "إِنِّى وضجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِى فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ إِنَّ صَلاَتِى وَنُسُكِى وَمَحْيَاىَ وَمَمَاتِى لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ لاَ شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ اللَّهُمَّ مِنْكَ وَلَكَ عَنْ مُحَمَّدٍ وَأُمَّتِهِ."

Hadisin Tercümesi:

“Câbir b. Abdullah anlatıyor: Resûlullah (S.A.V.)bir bayram günü kurban olarak iki koç kesti ve onları kıbleye doğru yatırdığı zaman şöyle dedi: ‘Ben hanîf (hakka yönelmiş)

[621] Bakara, 45.
[622] Nisâ, 142.
[623] Nisâ, 142.
[624] Tevbe, 54.

olarak, yüzümü gökleri ve yeri yaratan (Allah)'a çevirdim ve ben müşriklerden değilim. Şüphesiz benim namazım, kurbanım, hayatım ve ölümüm âlemlerin Rabbi olan Allah içindir. Onun hiçbir ortağı yoktur. Ben bununla emrolundum ve ben Müslümanların ilkiyim. Allahım (bu kurban) sendendir ve Muhammed ile ümmeti tarafından senin (rızan) için sunulmuştur." [625]

5. بچه بیرون آر آز بیضهٔ نماز سر مزن چون مرغ بی تعظیم و ساز

"Namaz yumurtasından civcivi çıkaragör. Dane toplayan kuş gibi tazimsiz ve tadilsiz başını yere koyup kaldırma!

Hazret-i Mevlâna, namazı yumurtaya teşbih ile ondan civciv çıkarılmasını yani; huzû ve huşû ile eda edilerek vaat edilen felahın bulunmasını tavsiye ediyor. Kur'an-ı Kerim'de:

قَدْ اَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَۙ (1) اَلَّذِينَ هُمْ فِى صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَۙ (2) [626]

Yani: 'Namazlarında huzû ve huşûa riayet eyleyen müminler muhakkak felah bulmuşlardır.' buyrulmuştur.

Tefsir-i Hüseynî'de deniliyor ki: Risaletpenah Efendimiz namaz esnasında semaya nazar buyururdu. Bu âyet nazil olunca secde yerine bakmaya başladı. Onun için kıyamda iken secde yerine bakmak lazımdır. Denilmiştri ki namaz kılanın huşûu namazda sadece Allah ile meşgul olması, sağında ve solunda cemaatten kim olduğunun dahi farkına varmamasıdır. Bahr'ul-hakâyık'ta yazılmıştır ki zahiri huşû, namaz kılanın başını öne eğmesi, etrafına bakmaktan sakınması, sağ elini sol elinin üstüne koyması ve kıraati huzur-ı kalp ile okumasıdır. Bâtınî huşû ise kalbinden Allah'tan gayrı her şeyi çıkarması ve İlahî tecellilere müstağrak olmasıdır. Nitekim Peygamber-i Zişan Efendimiz: 'Namaz müminlerin miracıdır.' buyurmuşlardır. Süleyman Çelebi Mevlid'inde ne güzel söyler:

Sen ki Miraç eyleyip ettin niyaz;

Ümmetin miracını kıldım namaz…

Cenab-ı Hakk, Habib-i edibinin Miraç'taki halini:

مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغٰى [627]

[625] Hadislerle İslam II, 511.
[626] Mü'minûn, 1-2.

Yani: ‘Peygamberin gözü etrafına kaymadı ve tuğyân etmedi.’ Yani göreceğinden başkasına bakmadı, diye tarif ediyor. Ümmet-i Muhammedin de miracı olan namaz böyle olmalıdır. Keza bir hadis-i şerifte: ‘Allah namaz kılanın karşısındadır.’ buyrulmuştur ki namaz kılan Allah'ın huzurundadır, demektir. Büyük bir zatın karşısında edep ve terbiye ile durulur, etrafa ve tavana bakılmaz. Cenab-ı Hakk ise büyüklerin en büyüğüdür ki bu sıfat-ı celilesi namaza başlanırken Allahüekber diye tasdik ve itiraf ediliyor. Artık o ekber olan Allah'ın yüce huzurunda nasıl durulmak lazım geldiği düşünülmelidir. Cebrail Aleyhisselam, insan kıyafetinde Peygamberimizin huzuruna gelerek, bazı suallerde bulunduğu sırada ‘İhsan nedir?’ diye sormuş, taraf-ı risaletten de: ‘Allah'a onu görüyormuş gibi ibadet etmektir. Sen onu görmüyorsan o seni görür.’ cevabı verilmiştir.

Cenab-ı Pîr'in kuş gibi başını yere koyup kaldırma, demesi de namazı huşû ve huzûa ve tadil-i erkâna riayet ederek kıl, demektir. Bir hadis-i şerifte: ‘Hırsızlık cihetiyle nasın en kötüsünü size haber vereyim.’ denilmiş. ‘Ya Resûlullah o kimdir?’ diye sorulunca da: ‘Namazdan çalandır.’ cevabı verilmiş. ‘Namazdan nasıl çalınır?’ diye izahat istenmesi üzerine: ‘Rükûunu ve sücudunu tamamlamamak suretiyle.’ buyrulmuştur. O gibi namaz hırsızları hakkında: ‘Başlarını yere koyarlar, kuyruklarını göğe kaldırırlar da sanki Allah'a ibadet etmiş olurlar.’ beyti söylenmiştir. Yine bir hadiste: ‘Nice namaza duran vardır ki namazdan ona hasıl olan yorgunluktan ve zahmetten başka bir şey değildir.’ buyrulmuştur.” (X, 9865)

Hadisin Metni:

عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ، رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ، قَالَ: «بَيْنَمَا نَحْنُ جُلُوسٌ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ، ذَاتَ يَوْمٍ إِذْ طَلَعَ عَلَيْنَا رجُلٌ شَدِيدُ بَيَاضِ الثِّيَابِ ، شَدِيدُ سَوَادِ الشَّعْرِ ، لاَ يُرَى عَلَيْهِ أَثَرُ السَّفَرِ ، وَلاَ يَعْرِفُهُ مِنَّا أَحدٌ ، حتَّى جَلَسَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَأَسْنَدَ رَكْبَتَيْهِ إِلَى رُكْبَتَيْهِ ، وَوَضَعَ كفَّيْهِ عَلَى فَخِذَيْهِ وَقَالَ : يَا مُحَمَّدُ أَخْبِرْنِي عَنِ الْإِسْلَام فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : الْإِسْلاَمُ أَنْ تَشْهَدَ أَنْ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللهُ ، وَأَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللهِ وَتُقِيمَ الصَّلاَةَ ، وَتُؤْتِيَ الزَّكاةَ ، وَتصُومَ رَمَضَانَ ، وتَحُجَّ الْبَيْتَ إِنِ اسْتَطَعْتَ إِلَيْهِ سَبِيلاً. قَالَ : صَدَقْتَ . فَعَجِبْنَا لَهُ يسْأَلُهُ وَيُصَدِّقُهُ ، قَالَ : فَأَخْبِرْنِي عَنِ الْإِيمانِ . قَالَ: أَنْ تُؤْمِن بِاللهِ وَمَلاَئِكَتِهِ ، وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ ، وَالْيوْمِ الْآخِرِ ، وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ . قَالَ: صَدَقْتَ قَالَ : فَأَخْبِرْنِي عَنِ الْإِحْسَانِ . قَالَ : أَنْ تَعْبُدَ اللهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ . فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ قَالَ : فَأَخْبِرْنِي عَنِ السَّاعَةِ . قَالَ : مَا الْمَسْؤُولُ عَنْهَا بِأَعْلَمَ مِنَ السَّائِلِ . قَالَ : فَأَخْبِرْنِي عَنْ أَمَارَاتِهَا . قَالَ أَنْ تلِدَ الْأَمَةُ ربَّتَهَا ، وَأَنْ تَرَى الْحُفَاةَ الْعُرَاةَ الْعَالَةَ رِعاءَ الشَّاءِ يتَطَاوَلُونَ فِي

---

[627] Necm, 17.

الْبُنْيَانِ ثُمَّ انْطَلَقَ ، فَلَبِثْتُ مِلِيًّا ، ثُمَّ قَالَ : يا عُمَرُ ، أَتَدْرِي مَنِ السَّائِلُ قُلْتُ : اَللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ : فَإِنَّهُ جِبْرِيلُ أَتَاكُمْ يُعَلِّمُكُمْ دِينَكُمْ» رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

Hadisin Tercümesi:

"Ömer b. Hattâb (R.A.) anlatıyor: Bir gün Allah Resûlü (S.A.V.)'in yanında otururken yanımıza bir adam çıkageldi; elbisesi bembeyaz, saçları smsiyahtı, uzak yoldan gelmişe benzemiyordu. Hiçbirimiz onu tanımıyorduk. Peygamber (S.A.V.)'in önüne kadar gelip oturdu ve dizlerini Peygamber (S.A.V.)'in dizlerine dayadı, ellerini de uyluklarına koydu ve: Ey Muhammed! İslam'ın ne olduğunu bana söyle, dedi. Resûlullah (S.A.V.): 'İslam, Allah'tan başka ilah yoktur, Muhammed de Allah'ın Resûlüdür diye şehadet etmen, namaz kılman, zekât vermen, ramazan orucunu tutman, gücün yeterse hacca gitmendir.' buyurdu. Adam: Doğru söylüyorsun, dedi. Hem sorup hem tasdik etmesi tuhafımıza gitti. Ondan sonra: 'İman nedir.' diye sordu. Peygamber (S.A.V.)'de: 'İman; Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve âhiret günene, kadere, hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna inanmandır.' diye cevap verdi. Adam yine: 'Doğru söylüyorsun?' dedi ve 'İhsan nedir?' diye sordu. Peygamber (S.A.V.)'de: 'İhsan, Allah'ı görüyormuş gibi ibadet etmendir. Sen onu görmesen de o seni görüyor.' buyurdu. O yine: 'Doğru söylüyorsun.' dedi. Sonra: 'Kıyametin vaktini bana söyle.' dedi. Peygamber (S.A.V.): 'Bu konuda kendisine soru sorulan kişi, sorandan daha bilgili değildir.' dedi. 'O halde, alametlerini söyle.' deyince Resûlullah (S.A.V.): 'Annelerin, kendilerine cariye muamelesi yapacak çocuklar doğurması, yalın ayak, çıplak, yoksul koyun çobanlarının yüksek binalar yapmakta birbirleriyle yarışmalarıdır.' dedi. Daha sonra o yabancı kalkıp gitti. Ben bir müddet kaldım, sonra Peygamber (S.A.V.): 'Ey Ömer! Soruları soran kişinin kim olduğunu biliyor musun?' dedi. 'Allah ve Resûlü daha iyi bilir.' dedim. Resûlullah da: 'O, Cebrail'di, size dininizi öğretmek için gelmişti.' buyurdu."[628]

Namazla ilgili verilen hadislerle beraber, Allah'a onu görüyormuş gibi ibadet etmek olan ihsanla ilgili hadis de verilmiştir.

6. دید یوسف آفتاب و اختران پیش او سجده کنان چون چا کران

"Yusuf Aleyhisselam Güneş'in, Ay'ın ve on bir yıldızın kendisine secde ettiklerini rüyasında görmüştü.

[628] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 96-97-98; Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi II, s. 61.

اِذْ قَالَ يُوسُفُ لِاَبِيهِ يَا اَبَتِ اِنِّى رَاَيْتُ اَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَاَيْتُهُمْ لِى سَاجِدِينَ (٤)[629]

Yani: ‘Hani Yusuf pederine: Babacığım, ben rüyada on bir yıldızla Güneş'in ve Ay'ın bana secde ettiklerini gördüm demişti.’ Yakub Aleyhisselam, rüyanın delaletinden kendisinin, hareminin ve diğer oğullarının Hazret-i Yusuf'a tazimatta bulunacaklarını anladığı için:

قَالَ يَا بُنَيَّ لَا تَقْصُصْ رُءْيَاكَ عَلَى اِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا[630]

Yani: ‘Oğlum, rüyanı biraderlerine anlatma, sonra sana bir tuzak kurarlar.’ tavsiyesinde bulunmuştu. Görülen rüyalar sahih olmak sartıyla haktır. Hatta Aleyhisselat Efendimize evvela vahiy ve ilhamlar rü'yâ-yı sâdıka, şeklinde başlamış ve altı ay devam etmişti ki: ‘Rü'ya-yı sadıka, nübüvvetin kırk altı cüzünden biridir.’ hadisindeki kırk altı cüzden bir cüz, yirmi üç senelik nebilik müddetinin altı ayı demektir. Sallallahu Aleyhi Vesellem Hazretleri, gördükleri rüyayı ashabına haber verir, onların rüyalarını tabir ederdi. Rüya tabiri Araplar arasında bir ilim olarak nesilden nesile intikal eylerdi. Hele Sıddîk-i Ekber (Radıyallahu Anha) tam mütehassıs bir tabirci idi. Bir defa Hazret-i Âişe (Radıyallahu Anha) üç tane ayın kendi hücresinde girdiğini rüyasında görmüş ve pederine anlatmıştı. Sıddîk-ı Ekber o vakit sükût buyurmuş, Aleyhisselat Efendimiz irtihal buyurup da cesed-i şerif-i Nebevi Hazret-i Âişe'nin hücresine defnedilince, Hazret-i Ebû Bekir Âişe'ye hitaben: ‘İşte gördüğün aylardan biri.’ demişti.

Resûl-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi Vesellem) ‘Mübeşşirattan başka nübüvvetten bir şey kalmamıştır.’ buyurmuş, mübeşşirat nedir? Süaline de: ‘Racül-i salihin gördüğü yahut görüldüğü rüyalardır.’ Cevabını vermişti. Keza ‘En doğru rüya, istihare esnasında görülendir.’ buyurmuştur. ‘İstihare eden ziyana uğramaz, istişare eden nedamet çekmez.’ diye de bir hadis-i şerif rivayet edilmiştir.

İstihâre: Bir işin hayırlı olup olmaycağını bildirmesi hususunda Allah'tan tazarruda bulunmaktadır. Allah rızası için iki rekât namaz kılınır, sonunda: ‘Ya Rabbi, şu iş hayırlı mı, değil mi bana bildir!’ diye dua edilerek yatılır. Görülen rüyadan o işin hayır mı, şer mi olacağı istidlâl olunur. İstihare yapılması sünnettir.” (X, 10016)

Hadisin Metni:

[629] Yûsuf, 4.
[630] Yûsuf, 5. (Şerh-i Mesnevî'nin dipnotunda Yûsuf suresi 15. âyet olarak belirtilmiştir, ancak Arapçası Yûsuf suresi 5. âyettir.)

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ الله عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "لَمْ يَبْقَ مِنَ النُّبُوَّةِ إِلاَّ الْمُبَشِّرَاتُ" قَالُوا: وَمَا الْمُبَشِّرَاتُ؟ قَالَ: "اَلرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ" رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

Hadisin Tercümesi:

“Ebû Hüreyre'nin (R.A.) işittiğine göre Resûlullah (S.A.V.): ‘Nübüvvetten (sonra) geriye kalan ancak mübeşşirattır, dedi. Sahabiler: Mübeşşirat nedir ya Resûlullah!’ dediler. ‘İyi (güzel/salih) rüyadır.’ cevabını verdi.”[631]

Yusuf (A.S.)'ın gördüğü rüyadan bahsedilmesi üzerine mübeşşiratla ilgili hadis-i şerif verilmiştir.

7. نامه و باران و نور از روزنم می فتد بر خانه ام از معدنم

“Allah'ın vahiy ve feyz yağmuru, rahmeti ve nuru madenimde ve haikatimden gelir, penceremden evime girer.

Bir hadisi-i kutside: ‘Namazı benimle kulum arasında ikiye böldüm. Kulum için de istediği verilecektir.’ buyrulmuştur. Sure-i Fatiha'nın (Elhamdülillâhi rabbil âlemin)'den (İyyâkena'büdü ve iyyâkenestain) âyetine kadar olan kısmı cenab-ı Hakk'a aittir. Çünkü hamt ve senayı ve ubudiyyet itirafını havidir. (İhdinassıra'dalmüstakim)'den (Veleddâallin)'e kadar olan kısmı da kula aittir. Zira hidayet talebini ihtiva eder. Binaenaleyh: ‘Kulum için istediği verilecektir.’ vaad-i kerimi mucibince namazda göze nur ve kalbe manevi bir sürur hasıl olur.” (X, 10084)

Hadisin Tercümesi:

“Allah Teâla hazretleri (bir hadîs- kutsîde) buyurdu ki: ‘Ben kıraati kulumla kendi aramda iki kısma böldüm, yarısı bana ait, yarısı da ona, Kuluma istediği verilmiştir.’ Kul, ‘Elhamdülillahi Rabi'l-âlemin. (Hamt âlemlerin Rabbine aittir.)’ deyince, Aziz ve Celîl olan Allah: ‘Kulum bana hamdetti!’ der. ‘Er-Rahmânirrahim’ deyince, Allah: ‘Kulum bana senâda bulundu.’ der. ‘Mâliki yevmiddîn (âhiretin sahibi)’deyince, Allah: ‘Kulum beni tebcîl ve ta'ziz etti (büyükledi).’ der. ‘İyyâkena'budü ve iyyâkenesta'în (yalnız sana ibadet eder, yalnız senden yardım isteriz.)’ deyince, Allah: ‘Bu, benimle kulum arasında bir (taahhüddür). Kulama istediğini verdim.’ der. ‘İhdinâ's-sırâta'l-müstakim sırâtallezine en'amte aleyhim gayr'ilmağdubi aleyhim ve lâ'd-dâllîn. (Bizi doğru yola sevk et, o yol ki kendilerine nimet verdiğin kimselerin yoludur, gazaba

[631] Riyâzü's Sâlihîn II, s. 221.

uğrayanların ve dalalete düşenlerin değil.)’ dediği zaman, Allah: Bu da kulumdur, kuluma istediği verilmiştir.’ buyurur.”[632]

8. شرم شیر انراست نی سك را بدان که نگیرد صید از همسایگان

“Utanma arslanlara mahsustur, köpeklere değil. Şunu bil ki arslan, komşuları bulunan hayvanları avlamaz.

Hazret-i Mevlâna, Davud Aleyhisselamın hükmüne itiraza kalkışan avam halkı, utanmazlıkla köpeğe teşbih ediyor. Köpekler, fakir kimselere saldırdıkları gibi köpek tabiatlı olan o herifler de Davud gibi bir Peygamber-i Zişana levmediyorlardı. Çünkü hayâları ve dolayısıyla imanları yoktu. Bir hadis-i şerifte ‘Hayâ ile iman, birbirinin karinidir, yekdiğerinden ayrılmazlar. Şayet biri kaldırılacak olursa o biri de kalkar.’ buyrulmuştur.” (X, 10119)

Hadisin Metni:

عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمَ مَرَّ عَلَى رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ وَهُوَ يَعِظُ أَخَاهُ فِي الحَيَاءِ ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « دَعْهُ فإنَّ الْحَيَاءَ مِنَ الإيمَانِ » مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

Hadisin Tercümesi:

“İbn Ömer (R.A.) anlatıyor: Resûlullah, hayâ konusundan kardeşine nasihat eden ensardan bir adama rastladı ve ‘Onu rahat bırak, zira hayâ imandandır.’ buyurdu.”[633]

9. که عیال خواجه را روزی ندید نی بنو روز نه موسمهای عید

“Ne nevruzda ne de bayramlarda efendisinin ailesini bir gün bile görüp yardımda bulunmadı.

Eğer efendisinin ailesine yardım etseydi belki yapmış olduğu cinayet örtülü kalacaktı. Çünkü Cenab-ı Hakk:

اِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ[634]

Yani: ‘Hayırlı ameller, kötü fiilleri giderir.’ buyurmuş, Aleyhisselat Efendimiz de: ‘Her kötülük arkasından bir iyilik yapın ki o iyilik, o kötülüğü mahveder.’ demiştir.” (X, 10129)

[632] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi VIII, s. 404.
[633] Riyâzü's Sâlihîn II, s. 107.
[634] Hûd, 114.

Hadisin Metni:

عَنْ أَبِي ذَرٍّ جُنْدُبِ بْنِ جُنَادَةَ، وَأَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "اِتَّقِ اللهَ حَيْثُمَا كُنْتَ وَأَتْبِعِ السَّيِّئَةَ الْحَسَنَةَ تَمْحُهَا، وَخَالِقِ النَّاسَ بِخُلُقٍ حَسَنٍ رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: حَدِيثٌ حَسَنٌ.

Hadisin Tercümesi:

“Ebû Zer Cündüb b. Cünâde ve Ebû Abdurrahmân Muâz b. Cebel'den (R.A.) rivayet edildiğine göre Resûlullah (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: ‘Nerede olursan ol, Allah'tan kork; kötülük yaparsan peşinden hemen iyilik yap ki kötülüğü silip götürsün, insanlara karşı güzel ahlaklı davran.”[635]

10. ذوق پنهان نقشِ نان چون سفره یست نانِ بی سفره ولی را بهره ایست

“Ekmek nakşında, görünüşünde gizli bir zevk vardır ki o sofra gibidir. Fakat sofrasız ekmek veli gıdasıdır.

Nitekim Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz: ‘Ben, Rabbimin indinde gecelerim, o beni yedirir ve içirir.’ buyurmuştur. İşte o manevi yemek, içmek sofrasız bir ekmektir.” (X, 10222)

Hadisin Metni:

وَعَنْهَا رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: نَهَاهُمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْوِصَالِ رَحْمَةً لَهُمْ، فَقَالُوا: إِنَّكَ تُوَاصِلُ؟ قَالَ: "إِنِّي لَسْتُ كَهَيْئَتِكُمْ إِنِّي أَبِيتُ يُطْعِمُنِي رَبِّي وَيَسْقِينِي" مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

Hadisin Tercümesi:

“Yine Hz. Âişe (R.A.) anlatıyor: Peygamber (S.A.V.), ashabına merhamet ettiği için, onlara (hiç) iftar etmeden (peş peşe) oruç tutmalarıyla yasakladı. Bunun üzerine onlar: ‘Ama sen, ara vermeden oruç tutuyorsun.’ dediler. Resûlullah (S.A.V.): ‘Ben sizin gibi değilim, gece Rabbim bana yedirir ve içirir (bana yiyip içenlerin gücünü verir.)’ buyurdu.”[636]

11. تا ثنایِ تو بگوید فضلِ هو که حسد آرد فلک بر جاهِ تو

“Allah'ın fazl u rahmeti senin senanı söylesin ve Felek, o yüksekliğiyle beraber, senin âli derecene gıpta etsin.

[635] Riyâzü's Sâlihîn II, s. 98.
[636] Riyâzü's Sâlihîn III, s. 248.

Şeyh Sa'dî (Kuddise Sırruh) Gülistân'ında yazar ki: Günahkâr bir kul, icabet ümidiyle ellerini kaldırıp dua eder. Hakk Süphanehû ve Teâlâ ona icabet etmez. Kul tekrar dua eder. Allah Teâlâ yine kabul etmez. Kul üçüncü defa dua edince Cenab-ı Hakk buyurur ki: 'Ey meleklerim! Şu kulumdan utandım onun benden başka Rabbi yoktur. Onu mağfiret ettim. Duasını kabul eyledim ve hacetini verdim. Zira kullarımın çok çok tazarru etmesinden utanırım.' Şeyh Sa'dî bunu naklettikten sonra şu beytini söyler: 'Allah'ın lütuf ve keremini gör ki günahı işleyen kuldur, fakat hayâ eden odur.' Evet, Allah'a duada ısrar etmelidir. Çünkü hadis-i şerifte: 'Duada ısrar edenleri ve tekrar tekrar isteyenleri Allah sever.' buyrulmuştur." (X, 10406)

Hadisin Metni:

وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمُ اللّٰهُمَّ اغْفِرْلِي إِنْ شِئْتَ اللّٰهُمَّ ارْحَمْنِي إِنْ شِئْتَ لِيَعْزِمِ الْمَسْأَلَةَ فَإِنَّهُ لَا مُكْرِهَ لَهُ.

Hadisin Tercümesi:

"Yine Ebû Hüreyre (R.A)'tan rivayete göre Nebi (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: Sakın sizin biriniz: Allahım! Dilersen beni mağfiret eyle; Allahım! Dilersen bana merhamet eyle, diye dua etmesin! Azim ve katiyetle, kesin olarak (Ya Rab! Beni affet, bana merhamet et, diye) dua etsin. Çünkü Allah'ı icbar eden (hiçbir kuvvet) yoktur."[637]

Hadisin Metni:

يَقُولُ اللهُ تَعَالَى: إِنِّي لَأَجِدُنِي أَسْتَحْيِي مِنْ عَبْدِي يَرْفَعُ يَدَهُ إِلَيَّ ثُمَّ أَرُدُّهُمَا، قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ: إِلٰهَنَالَيْسَ بِذٰلِكَ أَهْلٌ، قَالَ اللهُ تَعَالَى: لٰكِنِّي أَهْلُ التَّقْوَى وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ أُشْهِدُكُمْ أَنِّي قَدْ غَفَرْتُ لَهُ (الحكيم عن أنس)

Hadisin Tercümesi:

"Enes (R.A.) Resûl-i Ekrem'den rivayetine göre Allah Teâlâ: Ellerini bana kaldırıp dua eden kulumun ellerini boş çevirmekten hayâ ederim, buyurdu. Melekler: 'Ey bizim Rabbimiz! O, yarlıganmaya ehil değildir.' dediler. Allah Teâlâ: 'Lakin ben takva ya da (ikab ve azabımdan korkulmaya, iman ve ibadet olunmaya) ehilim, mağfirete de. Sizi şahit tutarım ki ben onu mağfiret ettim!' cevabını verdi."[638]

Hadisin Tercümesi:

[637] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi VIII, s. 571.
[638] İlahi Hadisler, s. 14.

“Şüphesiz Allahü Teâlâ, hayâ sahibi ve cömerttir. Kişi, ona ellerini kaldırdığında, ellerini boş ve hüsrana uğratacak bir şekilde geri çevirmekten hayâ eder.”[639]

12. هر کجا دانه بدیدی الحذر تا نبندد دام بر تو بال و پر

“Her nerede böyle bir dane görecek olursan sakın ki o dane, senin kolunu, kanadını bağlamasın.

Mesela; bir şeytan, bir memuru tuzağa düşürmek için kendi gibi bir şeytanı fakat insan şeytanını ona gönderir. Herif; kanuna, nizama karşı bir iş gördürmek için ona rüşvet teklifinde bulunur. ‘Herkes alıyor, başka türlü geçinmek kabil mi? Aldığın maaş seni ediyor mu?’ diye o bedbahtı kandırır ve birkaç kâğıt rüşveti aldırır. İşte bu şeytan tuzağının yemidir. O yemi yiyen de tuzağa düşmüş demektir. Çünkü rüşveti vermek de almak da hatta vasıta olmak da şer'an haramdır, kanunen cürümdür.

Hazret-i Peygamber; rüşveti verene, alana, hatta vasıta olana lanet etmiştir. Lisan-ı Peygamberi ile melun olanın, âhirette azap göreceği muhakkaktır. Âhiret azabından evvel şu da olur: Günün birinde o memurun rüşvet aldığı meydana çıkar, azledilir, mahkemeye sevk olunur, mahkûm ve mahpus olur. Binaenaleyh böyle tuzağa düşüren tanelerden sakınmalıdır.” (X, 10533)

Hadisin Metni:

عَنْ أَبِی هُرَيْرَةَ قَالَ: لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ اَلرَّاشِی وَالْمُرْتَشِی فِی الْحُكْمِ.

Hadisin Tercümesi:

“Ebû Hüreyre şöyle demiştir: Resûlullah (S.A.V.) mahkemede görüşülecek bir konu/dava için rüşvet verene de alana da lanet etmiştir.”[640]

13. موش کی ترسد ز شیرانِ مصاف بلکه آن آهوتگانِ مشک ناف

“Fare arslanlardan nasıl korkar? Belki onlardan korkan misk köpüklü ceylandır.

Nitekim Kur'an'da:

اِنَّمَا يَخْشَى اللهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمٰٓؤُاْ [641]

[639] Muhtasar Câmiu's Sağîr, s. 104.
[640] Hadislerle İslam V, s. 193.
[641] Fâtır, 28.

Yani: ‘Allah'tan kulları içinde ancak âlimler korkar.’ denildiği gibi hadis-i şerifte de: ‘Ben Allah'ı en iyi bileninizim ve Allah'tan en ziyade korkanınızım.’ buyrulmuştur. Keza ‘Hikmetin başı Allah korkusudur.’ hadisi de vardır.” (X, 10679)

Hadisin Metni:

وعن عائشة رضى الله عنها قالتْ: (صنعَ رسولُ الله ﷺ شيئًا ترخص فيهِ فتنزهَ عنهُ قومٌ فبلغه ذلك فخطب فحمِد الله وأثنى عليه ثم قال: ما بالله أقوام يتنزهون عن الشى ءِ أصغعهُ؟ فوالله إنى لأعلمُهُم بالله وأشدُّهم له خشيةً.) أخرجه الشيخان.

Hadisin Tercümesi:

“Hz. Aişe (Radıyallahu Anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (Aleyhisselatü Vesselam), ruhsat ifade eden bir amelde bulunmuştu. Bazılarının bundan kaçtıklarını işitti. Bunun üzerine Resûlullah (Aleyhisselatü Vesselam) bir hutbe okudu. Âdeti veçhile Cenab-ı Hakk'a hamt ve senada bulunduktan sonra şöyle buyurdu: ‘Allah için söyleyin, bazıları benim yaptığım şeyi beğenmeyin, kaçıyorlarmış, doğru mudur bu? Allah'a yeminle söylüyorum, ben Allah'ı onlardan çok daha iyi biliyorum. Allah'tan duyduğum korku da onların duyduklarından çok daha fazladır.”[642]

Hadisin Tercümesi:

“Hikmetin başı Allah'a saygısızlık yapmaktan korkmaktır.”[643]

Beyitte verilen âyet; Hz. Peygamber'in, ben Allah'ı onlardan daha çok biliyorum ve Allah'tan duyduğum korku da onların duyduğu korkudan daha çok fazladır hadisiyle, hikmetin başı Allah'tan kokrmaktır hadislerini hatırlatmış ve beyitte bu hadislere yer verilmiştir.

B. 2. 5. XI. Yer Alan Ciltte Yer Alan Nakıs Hadisler

1. بعد از ان از بانگِ زنبورِ هوا بانگِ آب جو بنوشی ای کیا

“Ondan sonra hava arısı olan buluttan ırmak suyunu işitesin, ey ulu er!

[642] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi II, s. 348.
[643] Muhtasar Câmiu's Sağîr, s. 26.

Bulutta hava arısı tabir edilmiştir. Çünkü bulut da arı kümesi gibi kâh toplanır, kâh dağılır, kâh sükût eder, kâh gök gürlemesiyle ses verir. Bulutun yağmur yağdırdığı gibi arı da bal yapar. Hadis-i şerifte: ‘Ra'd Allah'ın meleklerinden bir melektir. Yanında ateşten kamçılar vardır. Bulutları Allah'ın dilediği tarafa onlarla sevk eder.’ buyrulmuştur.

Ra'd, yani gök gürültüsünün bir melek olduğu anlaşılmasın. Çünkü meleklerin bir kısmı ibadete memur olduğu gibi bir kısmı da Dünya işlerinin yürütülmesiyle mükelleftir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ وَالْمَلٰٓئِكَةُ مِنْ خِيفَتِهِۦ [644]

Yani: ‘Gök gürültüsü onu (yani Allah'ı) hamt ile melekler de ondan korkusuna tespih ederler’ buyrulmuştur.” (XI, 10884)

Hadisin Metni:

وعن ابن عباس رضى الله عنهما قال: (سَأَلَتْ يَهُودُ رسولُ اللهِ ﷺ عَنِ الرَّعْدِ مَا هُوَ؟ قَالَ: مَلَكٌ مُوَكَّلٌ بِالسَّحَابِ، وَمَعَهُ مَخَارِيقُ مِنْ نَارٍ يَسُوقُهاَ بِهاَ حَيْثُ شاَءَ اللهُ قالُوا: فَماَ هٰذَا الصَّوْتُ الَّذِى يُسْمَعُ؟ قال: زَجْرُهُ لِلسَّحَابِ حَتَّى تَنتَهِىَ حَيْثُ أُمِرَتْ. قالُوا: صَدَقْتَ؟ فَأَخْبِرْنَا عَمَّا حَرَّمَ إِسْرَائِيلُ صَلَ نَفْسِهِ؟ قال اشْتَكى عِرْقَ النّساَ فَلَمْ يَجِدْ شَيْئًا يُلاَءُمُهُ، يَعْنِى الْمِرْقَ إِلاَّ لُحُومَ الإِبِلِ وَأَلْبَانَهَا، فَلِذٰلِكَ حَرَّمَهَا. قالُوا: صَدَقْتَ) أخرجه الترمذى.

"المجاريقُ" : جمع مخراق، وهو فى الأصل: منديل يفتل ويلوى ويجعل كالجبل تتضارب به الصبيان.

Hadisin Tercümesi:

“İbn Abbas (Radıyallahu Anhüma) anlatıyor: Yahudiler, gök gürültüsünün ne olduğunu Hz. Peygamber (Aleyhisselatü Vesselam)'dan sordular: ‘Bulutlara müvekkel olan melektir. Beraberinde ateşten kamçılar var. Bununla bulutları Allah'ın dilediği yere sevk eder.’ diye cevap verdi. Onlar tekrar sordular: ‘Ya şu işitilen ses nedir?’ ‘Bu, bulutların istenen yere gitmeleri için onlara yapılan bir sevktir.’ dedi. Yahudiler: ‘Doğru söyledin.’ ‘Şimdi de İsrail'in [Yakup (Aleyhisselam)] kendisine haram kıldığı şey nedir onu söyle.’ dediler. Resûlullah (Aleyhisselatü Vesselam): ‘Hz. Yakup (ırk'un- nesâ denen) uyluk mafsalından başlayıp dize, topuğa kadar inen bir ağrıdan muzdarip idi. Deve eti ve sütü

[644] Ra'd, 13.

dışında kendine uygun gelen (ne yiyecek ne içecek) münasip bir şey yoktu. Bu sebeple o da bunları haram etti.' dedi. Yahudiler: 'Doğru söyledin.' dediler." [645]

2. تا كه زيرک باشی و نيكو گمان چون ببينی واقعهٔ بد نا گهان

"Ansızın kötü bir vakaya maruz kalınca bu kıssadan ibret al, yese düşme ve hüsnü zanda bulun!

Çünkü Cenab-ı Hakk:

اِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًاۙ (٦) [646]

Yani: 'Kolaylık, güçlükle beraberdir.' buyurmuştur. Keza:

اِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ اَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ (10) [647]

Yani: 'Ancak, sabredenlere hesapsız ecir ve sevap verilecektir.' diye müjde edilmiştir. Keza hadis-i şerifte: 'Sıkıntılı bir zamanda ferahı beklemek efdal ibadettir.' buyrulmuştur." (XI, 10924)

Hadisin Metni:

حدّثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ. ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ. ثنا ثَبِتُ بْنُ عَجْلاَنَ، عَنِ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِى أُمَامَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ يَقُولُ اللَّهُ سُبْحَانَهُ: ابْنَ آدَمَ! إِنْ صَبَرْتَ وَاحْتَسَبْتَ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الْأُولَى، لَمْ أَرْضَ لَكَ ثَوَاباً دُونَ الْجَنَّةِ

Hadisin Tercümesi:

"Ebu Ümâme Radıyallahu Anh anlatıyor: 'Resûlullah Aleyhisselatü Vesselam buyurdular ki: 'Allah Teâlâ hazretleri şöyle der: 'Ey âdemoğlu! İlk sadme sırasında sabreder, buna benim mükâfat vereceğimi ümit edersen, ben cennet dışında bir sevaba razı olmayacağım."[648]

3. ترکِ اين سودا بگو وز حق بترس ديو دادستت برايِ مكر درس

"Bu sevdayı terk et ve Allah'tan kork. Şeytan, seni aldatmış o, sana ders vermiş, dedi.

Mâide suresinde buyrulmuştur ki:

[645] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi VI, s. 386-387.
[646] İnşirâh, 6.
[647] Zümer, 10.
[648] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XVII, s. 146.

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَسْئَلُوا عَنْ اَشْيَاءَ اِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْۚ [649]

Yani: ‘Ey iman edenler, Allah'ın affettiği şeyleri –ki eğer size açıklanırsa fenanıza gidecektir- sormayın.’ Bu âyetin nüzulüne sebep olmak üzere İbn-i Abbâs Radıyallahu Anhumadan rivayet ediliyor ki: ‘Bazı münafıklar, Hazret-i Peygamber'e münasebetsiz sözlerde ve suallerde bulunuyorlardı. Mesela biri: ‘Benim devem nerede?’ öbürü: ‘Benim babam kimdir?’ dedi. Hac farz olup da Resûl-i Ekrem bunu tebliğ edince ashaptan Sürâka bin Mâlik: ‘Her sene mi?’ diye sordu. Resûl-i Ekrem sükût etti sual üç defa tekrar edilince: ‘Evet deseydim, her sene için farz olurdu. Siz de onu ifa edemezdiniz.’ buyurdu. O münasebetle bu âyetler nazil oldu.” (XI, 10968)

Hadisin Metni:

عَنْ أَنَسٍ قَالَ خَطَبَ رَسُولُ اللهِ ﷺ خُطْبَةٌ مَا سَمِعْتُ مِثْلَهَا قَطُّ قَالَ لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ لَضَحِكْتُمْ قَلِيلاً وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا قَالَ فَغَطَّى أَصْحَابُ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَجُوهَهُمْ لَهُمْ خَنِينٌ فَقَالَ رَجُلٌ مَنْ أَبِي قَالَ فُلاَنٌ فَنَزَلَتْ هٰذِهِ الْآيَةُ.

Hadisin Tercümesi:

“Enes b. Mâlik Radıyallahu Anhtan şöyle dediği rivayet olunmuştur: Bir kere Resûlullah (S.A.V.) bir hutbe irat etmiş ki, Resûlullah'ın o hutbesi kadar müessir bir hutbe hiç işitmedim. O hutbesinde Resullullah (ezcümle), ‘Ey ashabım! Benim bildiğim hakayık-ı kainâtı siz bilseydiniz muhakkak az gülerdiniz, hiç şüphesiz çok ağlardınız.’ buyurmuştu. Bu hitabe üzerine Resulullah'ın ashabı yüzlerine elbiselerini örtüp içten gelen bir enîn ile ağlıyorlardı. Bu umumi teessür sırasında biri, ‘Yâ Resûlullah! Babam kimdir?’ diye sordu. Resûl-i Ekrem, ‘Baban filandır.’ diye cevap verdi. Bunun üzerine unvandaki âyet nâzil oldu.[650]

Beytin şerhinde, “Babam kimdir?” sorusuna yer verilmesiyle, “…Yâ Resûlullah! Babam kimdir?’ diye sordu. Resûl-i Ekrem, ‘Baban filandır.’ diye cevap verdi. Bunun üzerine unvandaki âyet nâzil oldu.”[651] hadis-i şerifinden bir parça verilmiştir. Böylelikle nakıs hadis olduğu tespit edilmiştir.

4. اعجمی چون گشته ای اندر قضا می گریزانی ز داور مال را

“Bunu bildiğin halde, kazaya karşı, niçin acemilik ediyorsun da malını Allah'tan kaçırmaya çalışıyorsun.

[649] Mâide, 101.
[650] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi VIII, s. 58.
[651] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi VIII, s. 58.

Sadaka vermek de malını verip başını kurtarmak kabilindendir. Sadaka hakkında birçok âyet ve hadis-i şerif varit olmuştur. Ezcümle:

مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ فِى سَبِيلِ اللهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ اَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِى كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ وَاللهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ[652]

Yani: ‘Mallarını Allah yolunda harcayanların hali, yedi başak bitiren, her başakta yüz tane bulunan bir tek tohumun hali gibidir. Allah kime dilerse ona kat kat verir.’ âyet-i kerîmesi; ‘Sadaka belayı defeder ve ömrü arttırır.’ Keza ‘Sadaka, musibette yetmiş kapıyı örter.’ hadisleri bu meyandadır.

Allah ve Resûlü âlem, bu yetmiş kelimesi çokluktan kinayedir, tam ve muayyen bir âdet değildir. Nitekim Türkçemizde de yetmiş defa, yedi yüz kere gibi sayılar söylenir de onlarla çokluk manası kastedilir.

Muallim Nâcî merhumun:

‘Yedi yüz kere yanılmak ne demek bir cüz'de

Böyle olmaz a benim hafızım ezber dediğin.’

Beytinde olduğu gibi. Binaenaleyh, sadaka vermek, yalnız yetmiş değil, daha birçok bela kapısını kapar demek olsa gerektir. Keza: ‘Sadaka vermek, Allah'ın gazabını teskin eder.’ ‘Sadaka, kötü ölümü, (imansız gitmeyi) önler.’ Hadisleri de gene aynı mevzuda varit olan buyruklardır.” (X, 11008)

Hadisin Tercümesi:

“Hz. Ali Radıyallahu Anh anlatıyor: ‘Resûlullah (Aleyhisselatü Vesselam) buyurdular ki: ‘Sadaka vermede acele edin. Çünkü belâ sadakanın önüne geçemez.”[653]

5. تا بدانی که زیانِ حسم و مال سودِ جان باشد رهانِد از وَبال

“Bilmiş olasın ki cismin ve malın ziyanı, ruh için fayda olur, onu vebalden kurtarır.

İbn-i Mes'ûd Radıyallahu Anhtan rivayet edilen bir hadis-i şerifte buyrulmuştur ki: ‘Hiçbir Müslüman'a eziyet isabet etmez yahut bir diken batmaz yahut daha yukarısı

[652] Bakara, 261.
[653] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi X, s. 31-32

bir bela gelmez; ancak bela, ağacın yapraklarını döktüğü gibi o kimsenin günahlarını döker.” (XI, 11060)

Hadisin Metni:

وَعَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يُوعَكُ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّكَ تُوعَكُ وَعْكاً شَدِيداً قَالَ: "أَجَلْ إِنِّي أُوعَكُ كَمَا يُوعَكُ رَجُلاَنِ مِنْكُمْ" قُلْتُ: ذَلِكَ أَنَّ لَكَ أَجْرَيْنِ؟ قَالَ: "أَجَلْ ذٰلِكَ، كَذٰلِكَ مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُصِيبُهُ أَذًى، شَوْكَةٌ فَمَا فَوْقَهَا إِلاَّ كَفَّرَ اللهُ بِهَا سَيِّئَاتِهِ، وَحُطَّتْ عَنْهُ ذُنُوبُهُ كَمَا تَحُطُّ الشَّجَرَةُ وَرَقَهَا" مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

Hadisin Tercümesi:

“İbn Mes'ûd (R.A.) anlatıyor: Peygamberin (S.A.V.) yanına girdim, şiddetli bir sıtmaya yakalanmıştı. ‘Ya Resûlullah! Sıtmadan dolayı çok sıkıntı çekiyorsun.’ dedim. ‘Evet, sizden iki kişinin çekebileceği kadar acı çekiyorum.’ dedi. ‘Sana iki kat sevap olduğu için mi? Dedim.’ ‘Evet.’ dedi. Bir Müslüman küçük bir dikenin veya ondan daha büyüğünün acısına maruz kalırsa, Allah bunu o Müslüman'ın kötülüklerine kefaret kılar. Onun günahları, tıpkı ağacın yapraklarını döktüğü gibi dökülür.”[654]

Allah kuluna bir sıkıntı verdiğinde, verdiği sıkıntı küçük bile olsa Allah'ın ona karşılık mükâfat vereceği anlatılmaktadır.

6. که تأنّی هست از رحمان یقین هست تعجیلت ز شیطانِ لعین

“Yakinen bil ki bir işte teenni ile davranıp acele etmemek Rahman'dandır. Senin acele edişin ise melun şeytandandır.

Bir kimse Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'e ‘Bana bir tavsiyede bulun.’ demiş. Zat-ı Risalet de: ‘Bir işte tedbirli bulun. Sonunda hayır görürsen o işi yap, sonunda korkarsan o işi yapma.’ buyurmuş ve insan için her hususta teenni ile hareketin lüzumlu olduğunu anlatmıştır.” (XI, 11157)

Hadisin Tercümesi:

“Güzel bir hayat tarzını, tedbirli ve dengeli hareket etmeyi peygamberliğin yirmi dört parçasından biri saymıştır Resûl-i Ekrem.”[655]

“Resûl-i Ekrem (S.A.V.) bazen basit gibi gözüken ancak sonuçları itibariyle son derec sakıncalı bir durum arz edebilecek kimi olumsuzlukları da şeytanla

[654] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 77-78.
[655] Hadislerle İslam II, s. 569.

ilişkilendirmesi dikkat çekicidir. Peygamberimizin dilinde namazda esneme ve uyuklamanın, kötü bir rüya ve kâbus görmenin yolculuk esnasında dağınık bir vaziyette konaklamanın, (bir karar alınırken düşünmeden) acele davranmanın şeytandadır. Şekllinde nitelendirilmesi, hatta onun, sadece bir veya iki kişinin çıktıkları yolculuğa şeytanın refakat edeceğini söylemesi istenmeyen bir netice doğurma ihtimali olan davranışlar konusunda mümini uyanık olmaya teşvik eden nebevî ikazlardır."[656]

B. 2. 6. XII. Ciltte Yer Alan Nakıs Hadisler

1. یا عَلَم باشد حیی نامِ وَقیح یا سیاہِ زشت را نامِ صَبیح

"Yahut mahcup kelimesinin bir hayâsızın yahut sabih lafzının çirkin bir zencinin ismi âlemi olması gibi olur.

Zira âlemlere mana murat olunmaz. Onlar ancak bir şahsın adı olmak üzere kullanılır. Bu beyitte, 'Hakikaten Rabbiniz hayâ ve kerem sahibidir. Bir kul, ona karşı ellerini kaldırıp dua edince o elleri boş bırakmaktan, yani kulun istediğini vermekten hayâ eder.' hadis-i şerifine de işaret vardır." (XII, 12682)

Hadisin Metni:

يَقُولُ اللهُ تَعَالَى: إِنِّي لَأَجِدُنِي أَسْتَحْيِي مِنْ عَبْدِي يَرْفَعُ يَدَهُ إِلَيَّ ثُمَّ أَرُدُّهُمَا، قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ: إِلٰهَنَالَيْسَ بِذٰلِكَ أَهْلٌ، قَالَ اللهُ تَعَالَى: لٰكِنِّي أَهْلُ التَّقْوَى وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ أُشْهِدُكُمْ أَنِّي قَدْ غَفَرْتُ لَهُ (الحكيم عن أنس)

Hadisin Tercümesi:

"Enes (R.A.) Resûl-i Ekrem'den rivayetine göre Allah Teâlâ: 'Ellerini bana kaldırıp dua eden kulumun ellerini boş çevirmekten hayâ ederim.' buyurdu. Melekler: 'Ey bizim Rabbimiz! O, yarlıganmaya ehil değildir.' dediler. Allah Teâlâ: 'Lakin ben takva ya da (ikab ve azabımdan korkulmaya, iman ve ibadet olunmaya) ehilim, mağfirete de. Sizi şahit tutarım ki ben onu mağfiret ettim!' cevabını verdi."[657]

2. اتّصالی بی تَکَیُّف بی قیاس هست رَبُّ الْنَّاس را با جانِ ناس

"Nasın Rabbi ile nasın ruhu arasında keyfiyetsiz ve kıyasa gelmez bir birleşme vardır.

[656] Hadislerle İslam I, s. 274.
[657] İlahi Hadisler, s. 14.

İmam rükûdan kalkarken ‘Semiallâhü limen hamideh’ yani ‘Allah kendisine hamdedeni işitti.’ der ki bu söz, imam lisanından söylenilmiş kelam-ı İlahîdir. ‘Allah kulunun lisanıyla Semiallahü limen hamideh.’ der’ mealinde bir hadis-i şerif vardır. Keza kurb-i feraizde kulun Hakk'ın aleti olduğuna daie Hz. Peygamber'den bir rivayet vardır. Onun için Hz. Mevlâna: ‘Ey Hüsameddin! Senin sesin, Allah'ın sesidir, yani sende söylenen Hakk'tır’ diyor. Ondan sonra da Cenab-ı Hakk ile insanların ruhu arasında bir irtibat ve ittisâl bulunduğunu, lakin o irtibatın keyfiyetsiz ve kıyasa gelmez bir halde olduğunu söylüyor. Mesela Enfal suresinde:

وَاعْلَمُوا اَنَّ اللهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهٖ [658]

Yani: ‘Bilin ki şüphesiz Allah kişi ile kalbi arasına girer’ buyrulmuştur. Bu hulül, şüphesiz vaki olmakla beraber kıyasa gelir ve şunun gibidir, diye tarif edilir bir şey değildir. İşte nasın Rabbinin, nasın ruhuna olan irtibatı da böyle keyfiyetsiz ve benzersizdir.” (XII, 13210)

Hadisin Tercümesi:

“İmam semiallahü limen hamideh (Allah hamdedeni işitir) dediği zaman siz: Allahümme Rabbenâ leke'l-hamd (Ya Rabbi hamt sana mahsustur) deyiniz, Allah sizi işitir. Çünkü Yüce Allah Peygamberinin diliyle, semiallahü limen hamideh, buyurmuştur.”[659]

3. ای بسا مسجد برآورده کرام لیک نبْود مسجدِ اقصاش نام

“Zengin ve kerim olan kimseler, birçok mescit yaptırmışlardır. Fakat o mescitlerden hiçbiri Süleyman (A.S.)'ın yaptırdığı gibi Mescid-i Aksâ namını almamıştır.

Çünkü bu bina hırs ve tamâ eseri değildi. Diğerlerinin mescitlerinde ise hayır ve hürmetle yâd edilmek hırsı vardı. Belki de ‘Allah için bir mescit yapan kimseye Allah cennete bir ev yapacaktır.’ hadis-i şerifinde vaat olunan eve sahip olmak tamamıyla yaptırılmıştı.” (XII, 13579)

Hadisin Metni:

[658] Enfâl, 24.
[659] Mehmet Demirci, İslam'da İnsan Modeli ve Hz. Peygamber Örneği, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1995, s. 48.

أَنَّ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ أَرَادَ بِنَاءَ الْمَسْجِدِ فَكَرِهَ النَّاسُ ذَلِكَ وَأَحَبُّوا أَنْ يَدَعَهُ عَلَى هَيْئَتِهِ فَقَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: "مَنْ بَنَى مَسْجِدًا لِلَّهِ بَنَى اللَّهُ لَهُ فِي الْجَنَّةِ مِثْلَهُ.

Hadisin Tercümesi:

“Osman b. Affân mescidi yeniden bina etmek istemiş, halk bunu hoş görmeyerek onu olduğu gibi bırakmasını istemişlerdi. Bunun üzerine Osman, Ben Allah Resûlünü (S.A.V.), Her kim Allah için bir mescit bina ederse, Allah ona cennette bu mescidin benzeri (bir köşk) bina eder.’ buyururken işittim, dedi.”[660]

Beyitte; Süleyman (A.S.)'ın yaptırdığı mescitten bahsedilmesi üzerine, Allah rızası için mescit yaptırmakla ilgili hadis-i şerifi verilmiştir ve mescidi insanların övgüsünü almak için değil, Allah rızası için yaptırmak gerektiği anlatılmıştır.

4. خَاتَمِ تو این دلست و هوش دار تا نگردد دیورا خاتم شکار

“Şu gönül, sihirli yüzüğündür, aklını başına topla ve ihtiyatlı bulun ki bu yüzük, ifritin avı olmasın.

Derler ki Süleyman (A.S.)'ın bir yüzüğü vardı ki kaşının üstünde iç içe iki müselles resmedilmişti. Cenab-ı Hakk, o yüzüğe bir teshir hassası vermişti. O hassa dolayısıyla insanlar, şeytanlar, devler, periler Süleyman Peygambere muti olmuşlardı. Bir gün Süleyman (A.S.) abdesthaneye giderken yüzüğü parmağından çıkarmış, bir cariyeye teslim etmişti. O helada iken onun şekil ve kıyafetine giren bir cin cariyeden yüzüğü almış, Süleymanlık etmeye kalkışmıştı. Hz. Süleyman ise saraydan çıkarılmış, ötede beride dolaşmaya mecbur olmuştu. Yüzüğü çalan cinin saçma sapan hareketinden onun Süleyman olmadığı anlaşılmış ve kaçırılmış, o da parmağındaki yüzüğü çıkarıp denize atmış, sonra Süleyman Peygamber deniz kenarında balık tutan balıkçıların yanına gitmiş, onlar Hz. Süleyman'a bir balık vermişler. Süleyman balığı yardığı gibi yüzüğünü onun içinde bulmuş ve onunla sarayına gelip saltanatını elde etmiş. Bu hikâyenin aslı olup olmadığı şüphelidir. Çünkü bir cin veya şeytan, bir peygamberin şekline giremez. Hadis-i şerifte: ‘Şeytan benim suretime giremez’ buyrulmuştur. Keza hadise Kudüs'te cereyan ediyor. Yüzüğü çalan cin onu denize attığı gibi Süleyman (A.S.) deniz kenarına ve balıkçıların yanına gidiyor. Hâlbuki Kudüs'te deniz yoktur. Belki bu rivayet, Süleyman (A.S.) aleyhine masonların çıkardıkları bir ihtilalden kinayedir. Hz. Mevlâna'nın ‘Şu gönül senin yüzüğündür. Aklını başına topla ihtiyatlı

[660] Hadislerle İslam II, s. 288-289.

bulun ki yüzük ifritin avı olmasın.’ buyurması ve kalbi yüzüğe benzetmesi de nüktelidir.” (XII, 13593)

Hadisin Metni:

وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ رَاَنِي فِي الْمَنَامِ فَسَيَرَانِي فِي الْيَقَظَةِ أَوْ كَأَنَّمَا رَاَنِي فِي الْيَقَظَةِ لاَ يَتَمَثَّلُ الشَّيْطَانُ بِي" مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

Hadisin Tercümesi:

“Ebû Hüreyre'den (R.A.) rivayet edildiğine göre Resûlullah (S.A.V.): ‘Beni rüyasında gören kimse, uyanık iken de görecektir veya beni uyanıkken görmüş gibidir. Çünkü şeytan benim görüntüme bürünemez.’ buyurmuştur.”[661]

Beyitte, Süleyman (A.S.) ile ilgili anlatılan hikâyede cinin onun kılığına girip yüzüğünü çalması hikâyesinden yola çıkılarak Hz. Peygamber'in şeytan benim suretime bürünemez hadisi verilmiştir.

5. آن سلیمانی دلا منسوخ نیست در سرَ و سِرّت سلیمانی کُنی است

“Ey gönül! O Süleymanlık, o mahlukatı teshir kuvveti yok edilmiş değildir, hâlâ mevcuttur ve senin başınla kalbinde Süleymanlık etmektedir.

Hadis-i şerifte: ‘Hepiniz çobansınız ve hepiniz sürüsünden mesuldür.’ buyrulmuştur. Bu raiyye, aile efradından bir memleket halkına kadar çıkar, onların çobanı da aile reisinden devlet reisine kadar yükselir. Her çoban güttüğü sürünün hesabını vermeye mecburdur. Çobanlar da sürülere karşı bir hükümet kuvveti olduğu için Hz. Mevlâna o kuvveti Süleymanlığa benzetiyor ve ‘Süleymanlık mensuh değildir, hâlâ mevcuttur.’ diyor.” (XII, 13595)

Hadisin Tercümesi:

“Hepiniz de çobansınız, hepiniz de sürünüzden sorumlusunuz. Toplum başında bulunan çobandır, buyruğu altındakilerden sorumludur. İnsan; evinde, çoluğunun-çocuğunun çabanıdır. Ehlinden-ayalinden, çoluğundan çocuğundan sorumludur. Kadın; kocasının evinde çobandır, eli altındakilerden sorumludur. Hizmetçi; efendisinin malına çobandır,

[661] Riyâzü's Sâlihîn II, s. 222.

o maldan mülkten sorumludur. Evlat; babasının malına çobandır, o da sürüsünden sorumludur. Hasılı hepiniz de çobansınız, hepiniz de sürünüzden sorumlusunuz.” [662]

6. أُستُنِ من عصمت و حفظِ تُوَست جمله مَطْویّ یمینِ آن دودست

“Benim direğim ve mesnedim, senin hıfz ve himayendir. Bütün gökler senin elinle dürülmüş, yayılmıştır, der.

İbn Abbas (R.A.)'tan rivayet edildiğine göre Yahudi hahamlarından biri huzur-ı Peygamberiye gelmiş: ‘Ya Muhammed! Bilir misin? Allah kıyamet gününde gökleri bir parmağına, yeri bir parmağına, dağları bir parmağına, suyu ve toprağı bir parmağına, sair mahlukatı bir parmağına takıp parmaklarını oynatacak ve asıl hükümdar benim, diğer padişahlar nerede? Diyecek.’ demişti. Resûl-i Ekrem (S.A.V.), bu söze karşı tebessüm etti ve dolayısıyla şu âyet nazil oldu:

وَمَا قَدَرُوا اللهَ حَقَّ قَدْرِهٖ وَالْاَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهٗ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَالسَّمٰوٰتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهٖ سُبْحَانَهٗ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ [663] (٦٧)

Yani: ‘(Müşrikler) Allah'ı hak (ve layık) olduğu vech ile takdir etmediler. Hâlbuki kıyamet günü (küre-i) arz toptan (ancak) onun bir kabzasıdır. Gökler de onun sağ eliyle (toplanıp) dürülmüşlerdir (dürüleceklerdir). O, (müşriklerin kendisine) katmakta devam ettikleri ortaklardan münezzehtir, çok yücedir.’

Bahrü'l hakâyık sahibi diyor ki: Bu âyetin tahkiki hususunda benim mezhebim, onun manasını muradullaha bırakmak, yani ‘Arzı kabzasına almak, semayı eli içine toplamak’ tan maksadı ne ise odur demektir. Zira bu emsali kelimatı müteşebihattan saymışlardır, müteşâbihata iman etmek ve onların ne olduğundan bahsetmemek lazımdır. Evet, eski âlimler, müteşâbihatın manasını ilm-i İlahîye havale etmişler, sonradan gelenler ise birtakım kâfirana tevilata meydan vermemek için onları münasip kelimatla izaha çalışmışlar, mesela yed yani el kelimesine kuvvet ve kudret manasını vermişler, ‘Rabbimin iki elide sağdır ve mübarektir.’ hadisini bu suretle tevil eylemişlerdir.” (XII, 13619)

Hadisin Metni:

[662] Gölpınarlı, a.g.e., s. 113.
[663] Zümer, 67.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: قَالَ اللهُ تَعَالَى: "مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا فَقَدْ آذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ، وَمَا تَقَرَّبَ إِلَيَّ عَبْدِي بِشَيْءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِمَّا افْتَرَضْتُ عَلَيْهِ، وَمَا يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى أُحِبَّهُ، فَإِذَا أَحْبَبْتُهُ: كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ، وَبَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ، وَيَدَهُ الَّتِي يَبْطِشُ بِهَا، وَرِجْلَهُ الَّتِي يَمْشِي بِهَا، وَلَئِنْ سَأَلَنِي لَأُعْطِيَنَّهُ، وَلَئِنِ اسْتَعَاذَنِي لَأُعِيذَنَّهُ" (رواه البخاري والنووي)

Hadisin Tercümesi:

Ebû Hüreyre (R.A.)'in rivayetine göre Resûl-i Ekrem (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: Allah Teâlâ buyurdu ki: ‘Her kim benim veli kullarıma düşmanlık ederse, muhakkak ben ona harp açarım. Bir kulum kendisine farz kıldığım şeylerden daha sevimli bir amel ve ibadetle bana yaklaşmaz. Kulum bana, yaptığ (farzlara ilaveten işlediği) nafile ibadetlerle de yaklaşır. Nihayet onu kavrayacağı eli ve yürüyeceği ayağı olurum, (onu fena şeyleri dinlemekten, helal olmayan şeylere el uzatmaktan, fena yolda yürümekten korurum.) Eğer benden bir şey dilerse onu verir, bana sığınırsa muhakkak onu himaye ederim.”[664]

Yed ve kadem ifadelerinden dolayı bu hadisi verilmiştir. 8982 numaralı beyitteki Ellerini, küreklerimin üstüne koydu. Onların serinliğini göğsümde hissettim hadisini de hatırlatmaktadır.

7. چونکه آن خلاّق شُکر و حمد جوست آدمی را مدح جویی نیز خوست

“O Yaradan, kullarından şükür ve hamt istediği için insanda da methedilmek arzusu fıtrîdir.

Cenab-ı Hakk:

اِعْمَلُوا اٰلَ دَاوُدَ شُكْرًاۗ وَقَلِيْلٌ مِّنْ عِبَادِيَ الشَّكُوْرُ (13) [665]

Yani: ‘Ey Davud hanedanı! Siz (Allah'a) şükr için çalışın. Kullarımdan (hakkıyla) şükreden azdır.’ Buyurduğu gibi Resûlullah'da ‘Hakikaten Allah, kendisine hamdolunmasını sever.’ demiş. Kur'an-ı Kerim:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَۙ (2) [666]

[664] İlahi Hadisler, s. 30.
[665] Sebe', 13.
[666] Fâtiha, 2.

Yani: ‘Âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun’diye hamd-i İlahî ile başlamıştır. Hamd ü sena olunmsını seven Allah'ın kullarında da bu sıfat yani medh ü sena olunmak arzusu vardır. Hakkında iyi sözler söylenilmesini ister.

Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz, Ka'b b. Züheyr'in huzur-ı Nebevide okuduğu Kaside-i Bürde'yi dinlemiş ve caize olarak bürde yani hırkasını İhsan eylemiştir. Keza Resûlullah'ın amcası Abbas b. Abdülmuttalib'in medh-i Peygamberiye dair bir kaside nazmını istizan etmesi üzerine taraf-ı nebevîden müsaade olunmuştur. Daha evvel de zat-ı risaletin muhterem ve fedakâr amcası Ebû Tâlib sitayiş-i Muhammediyi havi bir kaside nazmeylemişti. Fakat bu türlü sözler kendisine gurur veren ve kibr ü azamet getiren kimseler için mezmumdur. Nitekim Risaletpenah Efendimiz: ‘Layık olmayan kimseleri medh ü sena eyleyenleri gördüğümüzde onların yüzüne toprak saçınız.’ buyurmuştur.” (XII, 13635)

8. ور نباشد اهل زان بادِ دروغ خیک بدْریدست کی گیرد فروغ

“Eğer methedilen methe ehil ve layık değilse o yırtık tulum gibidir, o yalan rüzgârından nasıl dolar?

Yani o yalan medihleri dinlemekle iman ve irfanı nasıl ziyade olur?

Huzur-ı peygamberide bulunan iki kişiden biri, diğerini yüzüne karşı methedilmişti. O âdem, o methe layık olmadığı ve sözlerin kendisine gurur vereceği cihetle Aleyhisselat Efendimiz metheden kimseye: ‘Vay sana! Din kardeşinin boynunu kestin.’ buyurdu.” (XII, 13637)

Hadisin Metni:

وَعَن هَمَّامِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنِ الْمِقْدَادِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلاً جَعَلَ لَمْدَحُ عُثْمَانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، فَعَمِدَ الْمِقْدَادُ، فَجَثَا عَلَى رُكْبَتَيْهِ، فَجَعَلَ يَحْثُو فِي وَجْهِهِ الْحَصْبَاءَ، فَقَالَ لَهُ عُثْمَانُ: مَا شَأْنُكَ؟ فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: « إِذَا رَأَيْتُمُ الْمَدَّاحِينَ، فَاحْثُوا فِى وَجُوهِهِمُ التُّرَابَ» رَوَاهُ مُسْلِمٌ

Hadisin Tercümesi:

“Hemmâm b. Hâris'in, Mikdâd'dan (R.A.) rivayet ettiğine göre bir gün bir adam Hz. Osman'ı övmeye başlayınca orada bulunan Mikdâd, diz çökerek öven kişinin yüzüne ufacık taşları atmaya başladı. Bunun üzerine Hz. Osman: ‘Ne yapıyorsun?’ deyince o

da: ‘Resûlullah, ‘İnsanları övüp duranları gördüğünüz zaman yüzlerine toprak saçın.’ buyurdu, dedi.”[667]

13635 ve 13637 numaralı beyitlerde insanları methetmenin zararırından bahsedilmiştir.

9. پس بوَد ظُلْمات بعض فوقِ بعض نی خِرَد یار و نه دولت روزِ عَرْض

“Böyle bir devlet, biri biri üstüne yığılmış karanlıklar gibi olur. Ne akıl onlara yar olur ne de kıyamet günü devlete erişirler.

Nûr suresindeki şu âyetlere işaret ediliyor:

وَالَّذِينَ كَفَرُوا اَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْاٰنُ مَاۤءً حَتّٰۤى اِذَا جَاۤءَهُ لَمْ يَجِدْهُ شَيْـًٔا وَوَجَدَ اللّٰهَ عِنْدَهُ فَوَفّٰىهُ حِسَابَهٗ ؕ وَاللّٰهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ۙ (39)[668]

Yani: ‘O küfür edenler (e gelince) onların amelleri (etrafında dağlar ve tepeler görünmeyen) dümdüz ve engin çöllerdeki bir serap gibidir ki susayan onun bir su olduğunu sanır. Nihayet o, buna vardığı zaman onu bir şey olarak bulamamıştır. Kendi (ameli) yanında (yalnız) Allah'ı bulmuştur. O da onun hesabını tastamam vermiştir. Allah, hesabı çok süratli olandır.’ Allah'a iman ve peygamberini tasdik etmemiş onların da bazı iyi amelleri vardı. Mesela kul azat ederler, sadaka verirler, fukarayı doyururlardı. Kâfirler ve müşrikler, yaptıkları bu işlere itimat ederler, onların kendilerini kurtaracağını sanırlardı. Fakat bu amellerin kabulü, iman ve tasdike bağlı idi. Bunlarda ise o yoktu. Cenab-ı Hakk, o amellerin seraba, kendilerini de susamış olanlara benzetti. Kırda, bayırda dolaşıp fevkalade susamış bir kimse uzaktan gördüğü bir su parıltısına nasıl koşarsa bu kâfirler de mahşerde o amellere öyle koşacaklar, fakat su zannettiklerinin seraptan ibaret, yani faydasız olduğunu göreceklerdir.

اَوْ كَظُلُمَاتٍ فِى بَحْرٍ لُّجِّيٍّ يَّغْشٰىهُ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهٖ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهٖ سَحَابٌ ؕ ظُلُمَاتٌۢ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ ؕ اِذَاۤ اَخْرَجَ يَدَهٗ لَمْ يَكَدْ يَرٰىهَا ؕ وَمَنْ لَّمْ يَجْعَلِ اللّٰهُ لَهٗ نُوْرًا فَمَا لَهٗ مِنْ نُّوْرٍ ۧ (٤٠) [669]

Yani: ‘Yahut (kâfirlerin ameli) öyle derin bir denizdeki karanlıklar gibidir ki onu (o denizi) bir dalga kaplayıp bürümektir. Bunu üstünde bir dalga, onun üstünde de bir bulut (Hulâsa) birbiri üstüne (yığılmış tabaka tabaka) karanlıklar. (Hani) oraya (düşen

[667] Riyâzü's Sâlihîn III. s. 327.
[668] Nûr, 39.
[669] Nûr, 40.

bir kimse) elini çıkardığı vakit hemen bunu bile görmez. Allah kime nur vermemişse artık onun için bir ışık yoktur.' Bu âyetlerde küfür ve şirk serap ile zulümata benzetildiği gibi zulmün de mahşerde, zulümat olarak zuhur edeceği 'Zulüm kıyamette zulümat olarak zuhur edecektir.' hadisinde de haber verilmiştir." (XII, 13693)

Hadisin Metni:

وَعَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: اِتَّقُوا الظُّلْمَ، فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ القِيَامَةِ، وَاتَّقُوا الشُّحَّ، فَإِنَّ الشُّحَّ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، حَمَلَهُمْ عَلَى أَنْ سَفَكُوا دِمَاءَهُمْ وَاسْتَحَلُّوا مَحَارِمَهُمْ" رَوَاهُ مُسْلِمٌ.ظ

Hadisin Tercümesi:

"Câbirden (R.A.) rivayet ettiğine göre Allah Resûlü (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: 'Zulümden kaçının, çünkü zulüm kıyamette karanlıklara sebeptir. Cimrilikten de sakının, çünkü cimrilik sizden evvel yaşayanları helak etmiş, onları birbirlerinin kanını dökmeye, haramları helal görmeye sevk etmiştir."[670]

10. چون رَمی از منّتش ای بی رَشَد که خدا هم منّتِ او می کَشد

"Kenan gibi olan sapık! Nuh gibi olan insaı-ı kâmilin minnettarlığından nasıl çekiniyorsun? Allah bile onun minnetini çekmekte…

Yani, taat ve ibadetine şükreder ki Zat-ı Akdes-i İlahî şekûrdur. Hasan Basrî Hazretleri şöyle bir hadis rivayet etmiştir: 'Kıyamet gününde bir kul, huzur-ı İlahîye getirilecek, dünyada bir kimsenin diğer birinden özür dilediği gibi Cenab-ı Hakk'ta itiraz edecek ve diyecek ki: İzzim, Celâlim hakkı için senden dünyayı, indimde hakir olduğu için esirgemedim, lakin sana keremler ve faziletler hazırladığımdan dolayı vermedim. Şu saflar arasında dolaş, benim rızamı talep kastıyla seni dünyada yedirmiş ve giydirmiş kim varsa elinden tut, o senindir.' Kerem-i Rabbaniye dikkat edildi mi? Bir kuluna dünyada rızkını veriyor, âhirette ise az vermiştim diye özür diliyor." (XII, 13848)

Hadisin Tercümesi:

"Kıyamet günü bir kul, Allahü Teâlâ'nın huzuruna götürülür. Dünayada bir adamın diğerine özür dilediği gibi, Allahü Teâlâ da bu adamdam özür diler ve buyurur ki: 'İzzet ve Calâlim hakkı için benim, dünyalığı senden menetmem, senin bana hor davranmandan değil, belki senin için burada hazırladığım fazilet ve mevkilerden

[670] Riyâzü's Sâlihîn II, s. 19.

dolayıdır. Çık şu saflar arasına da bak; benim rızam için sana yediren veya seni giydiren kimseleri bulursan onları sana verdim.' İnsanlar o gün mahşer yerinde terlerine boğulmuş vaziyettedirler. Adam safları yarar. Kendisine bakan kimseleri bulur ve cennete götürür.' buyurmuştur."[671]

11. علمِ راهِ حقّ و علمِ منزلش صاحبِ دل داند آنرا با دلش

"Hakk yolu ve o yolun menzillerinin ilmini gönül sahibi olan ârif ve onun münevver kalbi bilir.

Sayılan ilimler, dünyaya ve halka mahsustur. Vâkıâ onlar da lazımdır, fakat âhiret ve Allah yolu ilminin tahsil ve tatbiki elzemdir. Beriki ilimler dünyada kalır. Hakk tariki ile ilgili ilim ise sahibi ile birlikte gider. Binaenaleyh asıl (ilm-i nâfi) yani faydalı ilim odur. Ona nispetle öbürleri gayr-ı nâfi'dir. Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz: 'Ya Rabbi faydası olmayan ilimden sana sığınırım.' diye dua buyurmuştur." (XII, 13953)

Hadisin Metni:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: كَانَ رَسُولُ ﷺ يَقُولُ: "اللَّهُمَّ إِنِّى أَعُوذُ بِكَ مِنْ قَلْبٍ لاَ يَخْشَعُ وَمِنْ دُعَاءٍ لاَ يُسْمَعُ وَمِنْ نَفْسٍ لاَ تَشْبَعُ وَمِنْ عِلْمٍ لاَ يَنْفَعُ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَؤُلاَءِ الْأَرْبَعِ."

Hadisin Tercümesi:

"Abdullah b. Amr'dan naklettiğine göre, Resûlullah (S.A.V.) şöyle dua ederdi: 'Allahım! Huşu duymayan kalpten, kabul edilmeyen duadan, doymayan nefisten ve fayda vermeyen ilimden sana sığınırım. Bu dört şeyden san sığınırım."[672]

12. روحِ حیوانی ندارد غیرِنَوم حسّهایِ منعکس دارند قوم

"Hayvani ruh sahiplerinde ancak uyku bulunur. Bu nevi insanlarda aksine duygular vardır.

Öyle iken kendilerini uyanık sanırlar ve aldanırlar. Fakat ruh u insanî sahipleri daima agâhtırlar, uykularında bile kalben uyanıktırlar. Nitekim Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz: 'Benim gözlerim uyur da kalbim uyumaz.' buyurmuştur." (XII, 13956)

Hadisin Metni:

[671] İhyâu Ulûmî'd-dîn IV, s. 364.
[672] Hadislerle İslam I, s. 373.

وَعَنْهَا قَالَتْ: مَا كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَزِيدُ فِي رَمَضَانَ وَلاَ فِي غَيْرِهِ عَلَى إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً: يُصَلِّي أَرْبَعاً فَلاَ تَسْأَلْ عَنْ حُسْنِهِنَّ وَطُولِهِنَّ، ثُمَّ يُصَلِّي أَرْبعاً فَلاَ تَسْأَلْ عَنْ حُسْنِهِنَّ وَطُولِهِنَّ ثُمَّ يُصَلِّي ثَلاَثاً. فَقُلتُ: يَا رَسُولَ اللهِ أَتَنَامُ قَبْلَ أَنْ تُوتِرَ؟ فَقَالَ: "يَا عَائِشَةُ إِنَّ عَيْنَيَّ تَنَامَانِ وَلاَ يَنَامُ قَلْبِي" مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

Hadisin Tercümesi:

“Aişe'den (R.A.) rivayet ettiğine göre o, şöyle demiştir: Allah Resûlü (S.A.V.) ne ramazan ayında ve ne de diğer aylarda on bir rekâttan fazla gece namazı kılmazdı. Dört rekât kılardı ki bunların güzelliğini ve uzunluğunu sorma! Sonra dört rekât daha kılardı, onların da güzelliğini ve uzunluğunu sorma! Ondan sonra da üç rekât kılardı. Bunun üzerine: ‘Ya Resûlullah, vitir namazını kılmadan evvel uyuyor musunuz?’ diye sordum. ‘Ya Âişe, gözlerim uyusa, kalbim uyumuyor.’ buyurdu.”[673]

13. مقعدِ صدقی که صدّیقان در او جمله سر سبزند و شاد و تازه رُو

“Orası öyle bir sıddîkiyyet makamıdır ki doğruların sıddîklerin hepsi de orada, ter ü taze, mesrur ve handan olarak yurt tutmuşlardır.

Sure-i Kamer'de Cenab-ı Hakk:

اِنَّ الْمُتَّقِينَ فِى جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ (٥٤) فِى مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ (٥٥) [674]

Yani: ‘Şüphesiz ki takva sahipleri cennetlerde, ırmaklar (kenarların) da, Hakk meclisinde (ve) kudret-i sahibi, mülkü çok yüce olan (Allah)'ın yanındadırlar.’ buyurmuştur.

Bahrü'l hakâyık isimindeki tefsirin sahibi diyor ki: Mak'adü sıdk, ind-i ilahî ve kurb-i Rabbanî'deki bir makamın ismidir. Keşfü'l-esrâr tefsirinde de denilmiştir ki: İnd kelimesinde tekarrüp ve ihtisas vardır. Ehl-i kurb, yarın orada bulunacaklardır. Orası bugün, yani dünyada Hz. Peygamber (S.A.V.)'e mahsus idi. Nitekim, ‘Ben Rabbimin indinde gecelerim, beni yedirir ve içirir.’ hadis-i şerifi ona işarettir. Öbür dünyada Allah'ın has kullarına mahsus olan mak'adü sıdk, bu âlemde iken Resûlullah Efendimizin bir makamı idi. Artık öbür tarafta onun derece ve makamının nasıl olacağını bundan kıyas etmelidir.” (XII, 14194)

Hadisin Metni:

[673] Riyâzü's Sâlihîn II, s. 431-432.
[674] Kamer, 54-55.

وَعَنْهَا رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: نَهَاهُمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْوِصَالِ رَحْمَةً لَهُمْ، فَقَالُوا: إِنَّكَ تُوَاصِلُ؟ قَالَ: "إِنِّي لَسْتُ كَهَيْئَتِكُمْ إِنِّي أَبِيتُ يُطْعِمُنِي رَبِّي وَيَسْقِينِي" مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

Hadisin Tercümesi:

“Yine Hz. Âişe (R.A.) anlatıyor: Peygamber (S.A.V.), ashabına merhamet ettiği için, onlara (hiç) iftar etmeden (peş peşe) oruç tutmalarıyla yasakladı. Bunun üzerine onlar: ‘Ama sen, ara vermeden oruç tutuyorsun.’ dediler. Resûlullah (S.A.V.): ‘Ben sizin gibi değilim, gece Rabbim bana yedirir ve içirir (bana yiyip içenlerin gücünü verir.)’ buyurdu.”[675]

14. زانکه جنّت از مَکارِه رُسته است رحم قسمِ عاجزی اشکسته است

“Çünkü cennet, nefse kerih gelen şeylerden meydana gelmiştir. Merhamet ise kalbi kırık âcizin nasibidir.

Cennet, nefsin hoşlanmadığı şeylerle ihâtâ edilmiştir.’ diye bir hadis-i şerif vardır. Fukaralık hususiyle açlık ise nefsin hoşlanmadığı şeylerin en başında gelir. Fakir ve muhtaç bir kimsenin tabii, kalbi kırıktır. Hadis-i kutside: ‘Ben, benim için kalbi mükessir olanların nezdindeyim.’ buyrulmuştur. Erhamerrahimîn olan Allah'ın şu lutf-i keremi ve aciz bir kuluna olan bu iltifatı ise rahmet ve şefkati icabıdır.” (XII, 14279)

Hadisin Metni:

عَنْ حَارِثَةَ بْنِ وَهْبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَا للهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "أَخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ الْجَنَّةِ؟ كُلُّ ضَعِيفٍ مُتَضَعِّفٍ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللهِ لَأَبَرَّهُ، أَلاَ أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ النَّارِ؟ كُلُّ عُتُلٍّ جَوَّاظٍ مُسْتَكْبِرٍ." مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ."

Hadisin Tercümesi:

“Hârise b. Vehb'in (R.A.) Resûlullah'tan (S.A.V.) şöyle işittiği nakledilmiştir: ‘Cennetliklerin kimlerin olduğunu size bildireyim mi? İnsanlar tarafından hor görülüp hiçe sayılan, zayıf, alçak gönüllü kimselerdir. Eğer Allah'a yemin etse Allah onu yeminde doğru çıkarır. Cehennemliklerin kim olduğunu bildireyim mi? Onlar da katı kalpli, kaba saba kurularak yürüyen, kibirli kimselerdir.”[676]

15. بانگش آمد از حظیرهٔ شیخِ حیّ هَا اَنَا ادْعُوکَ کَیْ تَسْعی اِلَیّ

“Manen Hay olan şey Bâyezid'in mezarından, koşup bana gelmen için seni çağırıyorum, diye bir ses geldi.

[675] Riyâzü's Sâlihîn III, s. 248.
[676] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 266.

Sure-i Âl-i İmran'daki:

وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِی سَبِيلِ اللهِ اَمْوَاتًا ؕ بَلْ اَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ ۙ (١٦٩) [677]

Yani: ‘Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanma. Bilakis onlar Rableri katında diridirler ve Rableri indinde merzuk olurlar.’ buyrulmuştur. Müminler ölmezler, belki dâr-ı dünyadan dâr-ı âhirete göç ederler’ mealinde bir hadis-i şerif de varit olmuştur. Malum ya Allah yolunda cihat, iki türlüdür. Biri: Din düşmanlarıyla çarpışmak, ya gazi yahut şehit olmaktır. Hadis-i şerifinde bun cihad-ı asgar denilmiştir. Öbürü de Allah yolunda nefis ile uğraşmaktır ki buna cihad-ı ekber tabir buyrulmuştur. Şeyh Ebu Said'in şöyle bir rubaisi vardır: ‘Gazi şehadet yolunda koşup duruyor, fakat aşk şehidinin kendisinden efdal olduğunu bilmiyor. Sevap ve mükâfat cihetinden harp şehidi, aşk şehidine nasıl benzer ki onu düşman, berikini dost öldürmüştür.’ Yukarıdaki âyet-i kerîmenin her ikisine de şümulü vardır. Binaenaleyh Mevlâna'nın Bâyezid için Şeyh-i Hayy tabirini kullanması doğrudur.” (XII, 14351)

Hadisin Tercümesi:

“Merhabalar, küçük cihattan büyük cihada dönünüz, buyurdu. Resûl-i Ekrem'e ‘Büyük cihat nedir?’ diye sorduklarında, Resûl-i Ekrem: ‘Nefis mücadelesidir.’ diye cevap vermişlerdir.”[678]

B. 3. TELMİH HADİSLER

B. 3. 1. VII. Ciltte Telmih Edilen Hadisler

1. روشنی عقلها از فکر تم انفطار آسمان از فطر تم

“Akılların parlaklığı benim fikrimdendir, göklerin yarılması benim yaradılışımdandır.

Kur'an-ı Kerim'de buyrulmuştur ki:

اِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ ۙ[679]

[677] Âl-i İmrân, 169.
[678] İhyâu Ulûmî'd-dîn III, s. 150.
[679] İnfitâr, 1.

Yani: ‘Gökyüzünün yarılacağı, yıldızların saçılacağı, denizlerin dökületeceği, mezarların altüst olacağı kıyamette her nefis, yani her insan evvelce âhirete ne göndermiş ve neyi geri bırakmış olduğunu bilecektir.’ Doğan, yani insan-ı kâmil diyor ki: ‘Ben varis-i kâmil-i Muhammediyim. Onun hakkında: Sen olmasaydın gökleri yaratmazdım.’ buyrulmuştur. O iltifat, hasbelvarese benim hakkımda da varittir. Binaenalyeh Kur'an'da hikâye buyrulan tehavvülat, hep benim yaradılışım dolayısıyladır.” (VII, 5124)

Hadisin Metni:

أَلْعُلَمَاءُ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ

Hadisin Metni:

“Âlimler, peygamberlerin varisleridir.”[680]

Beyitte doğanın ben varis-i kâmil-i Muhammediyim demesiyle, “Âlimler, peygamberlerin varisleridir.”[681] hadisi hatırlatılmıştır.

2. عقل با حس زین طلسماتِ دو رنگ چون محمد با ابو جهالان به جنگ

“Bu iki renkli tılsımlardan, yani suret ve manadan ibaret cisimlerden dolayı akıl ile his, Muhammed Aleyhisselam gibi, Ebû Cehillerle cenk edendir.

Malum ya insan nefis ile ruhtan, tabir-i diğerlerle, suret ve maneviyattan müteşekkildir. Bundan dolayı iki renkli tılsım denilmiştir. Zahiri hisler, insanın ancak suretini görür, akıl ise onun maneviyatına nazar eder. Bundan dolayı kâfirler, Hâtemü'l Enbiya Aleyhi ve Alihi Ekmelü't Tehâyâ Efendimizin zahirine baktılar ve onun ancak beşeriyetini gördüler. ‘Bu nasıl Peygamber? Bizim gibi yiyor, içiyor, çarşıda, pazarda gezip dolaşıyor.’ dediler. Evet, Resûl-i Ekrem de beşer ve hayrülbeşer idi, fakat onun vahy-i İlahî telakki eden bir maneviyyeti vardı. Nitekim Cenab-ı Hakk kendisine:

قُلْ اِنَّمَا اَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحٰٓى اِلَىَّ[682]

Yani: ‘Habibim! Kâfirlere de ki: Evet, hakikaten ben de sizin gibi beşerim, lakin bana Rabbim tarafından vahy ü ilham olunur.’ demektir.” (VII, 5558)

Hadisin Tercümesi:

“Ancak bir kulum ben; kul gibi yerim, kul gibi içerim.”[683]

---

[680] İhyâu Ulûmi'd-dîn I, s. 16.
[681] İhyâu Ulûmi'd-dîn I, s. 16.
[682] Kehf, 110.

Hadisin Tercümesi:

“Kul gibi yerim, kul gibi içerim, kul gibi otururum.”[684]

Beyitte verilen Kehf suresi 110. âyet, Hz. Peygmber'in “Kul gibi yerim, kul gibi içerim, kul gibi otururum” hadis-i şerifini hatırlatmaktadır. Bunun gibi âyetin hadis hatırlattığı diğer bir beyit ise 10390 numaralı beyittir.

3. ور نخواهی حدمتِ ابناءِ جنس در دهانِ اژدهایی همچو خرس

“Eğer ebnâ-ı cinsin sohbet ve hizmetinde bulunmak istemez de ondan uzaklaşırsan hikâye edilen ayı gibi ejderha ağzına düşersin.

‘Her çocuk fıtrat-ı İslamiyye ve hilkat-i sâfiyye ile doğar. Sonra o çocuğun anası ve babası onu Yahudi yahut Nasrânî, yani Hristiyan yahut Mecûsi yaparlar.’ diye bir Hadis-i şerif vardır. Bir çocuk böyle olduğu gibi bir insan da böyledir. İyilerle hemdem olursa iyi olur. Kötülerle düşer kalkarsa kötüleşir ve gider nefs-i ejderhanın ağzına düşer. Hazret-i Mevlâna şu hali Mesnevî'de bir misal ile anlatır. Misk yağcı dükkânına giden misk yağcı olmasa da hiç olmazsa üstü başı misk gibi kokar. Demirci dükkânında oturanın ise sıçrayan kıvılcımdan elbisesi yanar.” (VII, 5935)

Hadisin Metni:

اَلْمَرْءُ عَلٰى دِينِ خَلِيلِهٖ فَلْيَنْظُرْ اَحَدُكُمْ مَنْ يُخَالِلُ

Hadisin Tercümesi:

“İnsan arkadaşının ahlakı ve dini üzeredir. O halde arkadaşlık ettiği kimseye dikkat etsin.”[685]

Bu beytin şerhinde, iyilerle hemdem olursa iyi olur. Kötülerle düşer kalkarsa kötüleşir derken, insan arkadaşının ahlakı ve dini üzeredir hadisi şerifini hatırlatmaktadır.

4. امینی بگُذار و جایِ خوف باش بگُذار از ناموسی رسوا باش و فاش

“Eminliğini bırak, korku içinde bulun; surî namusu terk et, rüsvalıkta meşhur ol!

---

[683] Gölpınarlı, a.g.e., s. 70.
[684] Gölpınarlı, a.g.e., s. 70.
[685] İhyâu Ulûmi'd-dîn II, s. 609.

İnsan ‘Beyn'el-hafv ver-reca’ bulunmalı, yani ne Allah'ın rahmetinden ümit kesmeli, ne de azap ve ikabından emin olmalıdır. Daima secde-i ubûdiyete kapanıp ‘Aman ya Rabbi! Affet!’ demelidir. Zaten böyle yapmak ona olan kulluk vazifemizi ifa etmektir. Şer'a muhalif bulunan, fakat avam halk arasında namus, adet, terbiye sayılan şeylere de ehemniyet vermemelidir. Mesela resmi bir yerde şapka çıkarılıyor diye camide başı kabak namaz kılmaya kalkışmamalıdır. Çünkü namaz kılarken başı kapalı bulmak sünnet-i müekkede cümlesindedir. Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz, ihramda bulundukları zamandan başka vakitlerde bir defa olsun başı açık namaz kılmamıştır. ‘Beni namaz kılarken gördüğünüz gibi siz de namaz kılınız.’ hadis-i şerifiyle bu sünneti ifaya borçluyuz.” (VII, 6283)

Hadisin Metni:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَعْقِلٍ قَالَ كَانَ أَبِي عِنْدَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ فَسَمِعَهُ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: النَّدَمُ تَوْبَةٌ.

Hadisin Tercümesi:

“Abdullah b. Ma'kil anlatıyor: Babam, Abdullah b. Mes'ûd'un yanındayken onun şöyle dediğini duymuş: ‘Resûlullah'ı (S.A.V.), (Günahtan) pişmanlık duymak, tövbedir.’ buyururken işittim.”[686]

İnsan, günahından pişman olup Allah'ım affet deyip tövbe eder. Beyitte de aman ya Rabbi! Affet diyerek bahsedilmesi, günahtan pişmanlık duymak tövbedir hadis-i şerifini hatırlatmaktadır.

B. 3. 3. X. Ciltte Telmih Edilen Hadisler

1. اَنْصِتُوا بپذیر تا بر جانِ تو آید از جانان جزایِ اَنْصِتُوا

“(Ensitü) emirini canla kabul eyle ve sus ki canan tarafından (ensitü)nün mükâfatı gelsin.

وَاِذَا قُرِئَ الْقُرْاٰنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَاَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرحَمُونَ[687]

Yani: ‘Kur'an okunduğu vakit onu dinleyin ve susun. Umulur ki böyle yaptığınız için Allah'ın rahmetine nail olursunuz.’ âyetine işarettir. Bu âyetin sebeb-i nüzulü olmak

[686] Hadislerle İslam II, s. 91.
[687] A'râf, 204.

üzere denilmiştir ki: Ensarilerden, yani Medine ahalisinden bir genç, Resûlullah'ın arkasında namaz kılarken Hazret-i Peygamber'in okuduğunu o da okurdu. Bunun üzerine, cemaatle kılınan namazlarda, imamın kıraatinin kâfi olduğu bildirilip, cemaatin okuması menedildi. Cuma ve bayram hutbelerinden hatip minberde iken, sükût edilmesi lazım geldiğini talim için nazil olmuştur, diyenler de vardır. Herhalde âyetin hükmü ikisine de şamildir. Hazret-i Mevlâna, bunu enbiya ve evliya nutkuna karşı sükût etmeye de teşmil ediyor ve sükût et de taraf-ı İlahîden (Ensitü) karşılığı olan rahmet ve mağfirete nail olasın, diyor." (X, 10404)

Hadisin Metni:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ إِذَا قُلْتَ لِصَاحِبِكَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ أَنْصِتْ وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ فَقَدْ لَغَوْتَ.

Hadisin Tercümesi:

Ebû Hüreyre (R.A.)'tan şöyle demiştir: Resûlullah (S.A.V) (efendimiz), "Cuma günü imam hutbe (irat) ederken arkadaşına (yalnız) 'dinle' desen yine lağvetmiş olursun." buyurdu.[688]

Hadisin Metni:

عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « مَنْ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ، ثُمَّ أَتَى الْجُمُعَةَ، فَاسْتَمَعَ وَأَنْصَتَ، غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ وَزِيَادَةُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ، وَمَنْ مَسَّ الْحَصَا فَقَدْ لَغَا » رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

Hadisin Tercümesi:

"Yine Ebû Hüreyre'den (Radıyallahu Anh) rivayet edildiğine göre Resûlullah (S.A.V.) şöyle demiştir: Bir kimse güzelce abdest aldıktan sonra cuma namazına gelir, hutbeyi sessizce dinlerse üç gün ziyadesiyle, bu cumadan diğer cumaya kadar olan (toplam on günlük) vakit içindeki günahları mağfiret olunur. Kim de (hutbeyi güzelce dinleyip) mescidin zeminindeki taşlarla oynamak gibi gereksiz bir işle meşgul olursa vaktini boşa geçirmiş olur."[689]

Hutbe esnasında susmanın gerekli olduğu ile ilgili hadise telmih vardır.

[688] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi III, s. 84.
[689] Riyâzü's Sâlihîn I, s. 157.

B. 3. 4. XI. Ciltte Telmih Edilen Hadisler

1. لیک با بی رغبتیها ای ضمیر صدْقهٔ سلطان بیفشان وامَگیر

"Fakat ey gönül, bunca rağbetsizliğe rağmen; sen hakikat sultanı olan Allah'ın sadakasını kısma, o rağbetsizlere de saç.

Belki aralarında o ilhamı kavrayacak ve o emanete ehil olacak bir kimse bulunur da senin sözlerinden feyziyâb olur. Nitekim:

اِنَّ اللهَ یَأْمُرُکُمْ اَنْ تُؤَدُّوا الْاَمَانَاتِ اِلٰی اَهْلِهَا[690]

Yani: 'Şüphesiz ki Allah size emanetleri ehil (ve erbab)'ına vermenizi emreder' âyet-i kerîmesi mucibince emaneti ehline vermek bütün Müslümanlara farzdır.

Bu âyet-i kerîmenin sebeb-i nüzulü: Kâbe anahtarının Ebû Talha bin Abd'iddâr oğullarına iadesi idi. Çünkü ecdad-ı Peygamberiden Kusay bin Kilâb Mekke şehrini tesis ettikten sonra birtakım vazifeler ihdas ile onları oğullarına tahsis eylemişti. O vazifeden biri de Kâbe'nin miftahdarlığı idi ki Mekke'nin fethine Osman bin Talha bin Ebî Talha'nın uhdesinde bulunuyordu. Ebû Talha oğulları, Kâbe'yi kendilerinden başka kimse açmaz sanırlar ve bunu halka kabul ettirmek isterlerdi. Resûl-i Ekrem (S.A.V.) Kâbe'nin anahtarını Osman bin Talha'dan aldı ve Beyt-i Şerîf'in kapısını açıp içeri girdi. Uhdesinde Zemzem sakalığı bulunan Abbâs bin Abd'il-Muttalib, miftahdarlığın sakalığa ilavesini, yani anahtarın Ebû Talha oğullrından alınıp kendisine verilmesini istedi. Fakat o anda bu âyet-i kerîme nazil olduğu için Resûlullah Efendimiz: 'Ey Ebû Talha oğulları, devamlı olarak sizde kalmak üzere emanetullahı alın.' diyerek anahtarı Osman bin Talha'ya iade buyurdu. Osman, vefat edince miftahdarlık, amcazadesi Şeybe'ye intikal etti ve onun neslinde kaldı. Hâlâ da onlardadır. Görülüyor ki bu âyette hususilik vardır. Lakin sebebin hususiyeti, emrin umumiyetine mani değildir. Binaenaleyh her malın her vazifenin sahibine ve ehline verilmesi, hatta her sözün anlayabileceklere söylenmesi lazımdır. Bundan dolayı emanetullah olarak ârifin kalbine ilham olunan marifet ve hakikatlerin erbabına bildirilmesi tavsiyesinde bulunuyor." (XI, 11269)

Hadisin Tercümesi:

"Bize, insanlarla akılları miktarınca konuşmamız emredildi."[691]

[690] Nisâ, 58.

B. 3. 5. XII. Ciltte Telmih Edilen Hadisler

1. پس به صورت عالَمِ اصغر تُوی

پس به معنی عالَمِ اکبر تُوِی

"Ey insan! Sureta sen küçük bir âlemsin, fakat manen en büyük âlem sensin.

Hz. Ali (K.V.)'ye isnat edilen bir nazımda: 'Ey insan! Sen kendini ufak bir cirm mi sanıyorsun? Hâlbuki âlem-i ekber, yani bütün kâinat sende dürülmüş, bükülmüştür' denilmiştir. Bu itibarla insana 'Fihrist-i kâinat'da derler. Bir kitabın münderacatının fihristinde kısaca yazılı olduğu gibi bütün âlemler de insanlar da toplu olarak gösterilmiştir. Âlem, suret itibarıyla insan, âlemin aslıdır. Nitekim kâinatın yaratılışının sebebi Aleyhisselat Efendimizin zuhura gelmesidir."(XII, 12977)

Hadisin Tercümesi:

"Sen olmasaydın gökleri yaratmazdım."[692]

2. از چنو شاعر نُس از تو بَحر دست دَه هزاری که بگفتم اندک است

"Onun gibi bir şaire senin gibi eli deniz kadar cömert bir hükümdar için on bin altın verilmesini tavsiye edişim bile azdır.

Çünkü methiyye, hicviye ve mersiye söylemek, eski şairlerin adetleri idi. Birini evvela methederler, mükâfat alamazlarsa hicvederler, iyilik gördükleri bir kimse yahut onun mensuplarından biri ölecek olursa onun için de teessüf ve teessürü havi bir mersiye yazarlardı. Bilhassa Araplar hicv olunmaktan çekinirlerdi. Çünkü o sözler halk arasında yatır ve hicvedilmiş olanı mahcup ederdi.

Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimize bir şair gelmiş, medh-i nebevîyi havi birkaç beyit okumuş, huzur-ı Peygamberide bulunan Cenab-ı Faruk'a taraf-ı risaletten: 'Ya Ömer! Şunun dilini kes.' buyrulmuştu. Hz. Ömer, şairi dışarıya çıkarmış, adamcağızın dilini kesmeye kalkışmıştı. Bereket versin ki Hz. Ali yetişti. Emr-i Nebevinin mecazen 'Ona bir şey ver de fazla söz söylemesin.' demek olduğunu Hz. Ömer'e anlattı. İslam'dan sonra metholunmaya rağbet gösteren ve kendilerini

---

[691] Gölpınarlı, a.g.e., s. 70.
[692] Darîr Mustafa Efendi, a.g.e., s. 15.

methedenlere avuç dolusu para veren Emeviye hükümdarlarıdır Tabii Ömer b. Abdülaziz (R.A.) müstesna. Çünkü Emeviler, hükümeti gasbetmiş olduklarını unutturmak ve kendilerini halka sevdirmek için metholunmaya lüzum görüyorlardı. Ne ise…" (XII, 13600)

Hadisin Metni:

وَعَن هَمَّامِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنِ الْمِقْدَادِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلاً جَعَلَ لَمْدَحُ عُثْمَانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، فَعَمِدَ الْمِقْدَادُ، فَجَثَا عَلَى رُكْبَتَيْهِ، فَجَعَلَ يَحْثُو فِي وَجْهِهِ الْحَصْبَاءَ، فَقَالَ لَهُ عُثْمَانُ: مَا شَأْنُكَ؟ فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: « إِذَا رَأَيْتُمُ الْمَدَّاحِينَ، فَاحْثُوا فِى وَجُوهِهِمُ التُّرَابَ» رَوَاهُ مُسْلِمٌ

Hadisin Tercümesi:

"Hemmâm b. Hâris'in, Mikdâd'dan (R.A.) rivayet ettiğine göre bir gün bir adam Hz. Osman'ı övmeye başlayınca orada bulunan Mikdâd, diz çökerek öven kişinin yüzüne ufacık taşları atmaya başladı. Bunun üzerine Hz. Osman: 'Ne yapıyorsun?' deyince o da: 'Resûlullah, insanları övüp duranları gördüğünüz zaman yüzlerine toprak saçın.' buyurdu, dedi."[693]

Şerh-i Mesnevî Mesnevi'nin hem tercüme hem de şerhidir. Tâhirü'l Mevlevî beyitlerin önce tercümesini yapmış daha sonra ise şerhini vermiştir. Beyitlerde tespit edilen hadisler nakıs telmih ve tam metni verilen diye gurplara ayrılmıştır.

Tâhirü'l Mevlevî bazen de beyitler dışında hikâye başlıklarının altına şerh eklemiştir. Burada ise "Çocuğu Yaşamayan Bir Kadının Cenab-ı Hakk'a Tazarru Etmesi ve Bu, Senin Riyazatına Karşılıktır, Senin İçin Mücahitlerin Cihadına Mukâbildir, Diye Cevap Gelmesi"[694] başlığının altında hikâyeyi vermeden önce âyet ve hadise yer vermiştir.

3. "Tirmizî, Ebu Musa el-Eşari'den şöyle bir hadis rivayet ediyor: 'Nebiyy-i Ekrem Sallallahu Aleyhi Vesellem, buyurdu ki: 'Bir kulun çocuğu ölünce, Allahü Teâlâ kabz-ı ervaha memur olan meleklere buyurur ki: Ey meleklerim! Kulumun çocuğunun ruhunu kabzettiniz mi? Melekler: Evet, derler. Cenab-ı Hakk: Onun kalbi yemişini, hayatının semeresini aldınız mı? Melekler: Evet, ya Rabbena, derler. Allahü Teâlâ ey meleklerim! Kulum için cennette bir ev yapın ve ona Beytü'l Hamd adını verin, buyurur.'

[693] Riyâzü's Sâlihîn III. s. 327.
[694] Mevlevî, a.g.e., XI, s. 888.

İstirca: ‘Biz Allah'ın kullarıyız ve emrine itaatkârız. Biz onun nezdine avdet edeceğiz.’ demektir.

Sure-i Bakara'da:

اَلَّذِينَ اِذَٓا اَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوٓا اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّٓا اِلَيْهِ رَجِعُونَ ۝ (١٥٦) اُولٰٓئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ (١٥٧)[695]

Yani: ‘Ki onlar, kendilerine bir bela geldiği zaman biz (dünyada) Allah'ın (teslim olmuş) kullarıyız ve biz (Âhirette de) ancak ona dönücüleriz, diyenlerdeniz. Onlar (o teslimiyet ve istircâı gösterenler yok mu?) Rablerinden mağfiretlerve rahmet hep onların üzerindedir ve onlar doğru yola erdirenlerin ta kendileridir.’ buyrulmuştur.

Tâbiîn'in büyüklerinden Sâid bin Cübeyr (Rahimehullah) demiştir ki: ‘İstirca kelimesi; ancak bu ümmete verilmiştir. Öyle olmasaydı Yakub Aleyhisselam, Yusuf Aleyhisselamın gaybubeti üzerine:

يّٰٓاَسَفٰى عَلٰى يُوسُفَ[696]

Yani: ‘Ey Yusuf'un üstünde (titreyen) tasam! (Gel, şimdi tam senin gelmen zamanıdır)’ demezdi.

قَالُوٓا اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّٓا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ ۝ (١٥٦)[697]

Yani: ‘Biz (dünyada) Allah'ın (teslim olmuş) kullarıyız ve biz (âhirette de) ancak ona dönücüleriz.’ âyetini okurdu.”[698]

Hadisin Tercümesi:

“Bir kulun çocuğu öldüğü zaman yüce Allah meleklerine, ‘Kulumun çocuğunu elinden aldınız, öyle mi?’ diye sorar. Onlar da ‘Evet.’ diye cevap verirler. Allah Teâlâ, ‘Kulumun gönül meyvesini mi kopardınız?’ diye sorar. Melekler, ‘Evet.’ diye cevap verirler. Yüce Allah tekrar, ‘Kulum o zaman ne dedi?’ diye sorar. Melekler, ‘Sana hamdetti ve İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn. (Biz Allah'tan geldik, Allah'a döneceğiz) dedi.’ diye cevap verirler. O zaman Allah Teâlâ şöyle buyurur: ‘(Öyleyse) kulum için cennette bir köşk yapın ve ona ‘Hamd Köşkü’ adını verin.”[699]

---

[695] Bakara, 156-157.
[696] Yûsuf, 84.
[697] Bakara, 156.
[698] Mevlevî, a.g.e., XI, s. 888-889.
[699] Hadislerle İslam I, s. 189.

II. BÖLÜM

MESNEVÎ'DE YER ALAN VE ALMAYAN, TÂHİRÜ'L MEVLEVÎ'NİN ŞERHE İLAVE ETTİĞİ HZ. PEYGAMBER İLE İLGİLİ HUSUSLAR

A. MESNEVÎ'DE HZ. PEYGAMBER'DEN BAHSEDİLEN BEYİTLER

" Hz. Muhammed, Cenab-ı Hakk'ın insanlığa gönderdiği son dinin ve son kitabın temsilcisi olan son peygamberdir. (Ahzâb, 33/40) İsmi Kur'an-ı Kerim'de bir defa Ahmed (Saff, 61/61), dört defa da Muhammed (Âl-i İmrân, 3/144; Ahzâb, 33/40; Muhammed, 4/77; Fetih, 48/29) şeklinde geçer, Peygamber halkasında Hz. Muhammed'in yeri, onun son ve cihanşümul peygamber olmasıdır. Hz. Muhammed'in son peygamber oluşunun, nübüvvet ve risaletinin en büyük şahidi de bizzat Kur'an-ı Kerim'dir. (Fetih, 48/29; Ahzâb, 33/40) Hem Mekki hem de Medeni surelerin çoğunda, Hz. Peygamber'in Allah'ın resûlü olarak bütün insanlığa gönderildiğine işaret edilir. (Sebe, 34/28; A'râf, 7/158) Hz. Peygamber'in getirdiği, kendinden önceki bütün tevhit dinlerinin kemale ermiş hali olan İslamiyet ile birlikte, eski dinlerin hükümleri ortadan kaldırılmıştır. Hâtemü'l-Enbiya olan Hz. Muhammed'in peygamberliği, hem zaman hem de mekân itibarıyla kıyamete kadar bakidir."[700]

Bu bölümde Mesnevî'de Hz. Peygamberden bahsedilen beyitler ve Mesnevî'de olmayıp da Tâhirü'l Mevlevî'nin şerhe ilave ettiği Hz. Peygamber'den bahsedilen beyitlere yer verilmiştir.

Hz. Peygamber'den şu şekilde bahsedilmiştir: Muhammed, Ahmed, Mustafa, Şah-ı Risalet, Resûlullah (A.S.), Hâtemü'l Enbiya, Resûl-i Ekrem Efendimiz, Sultan-ı Enbiya, Cenab-ı Peygamber, Nebiyy-i Ekrem, Nebiyy-i Muhterem, Zat-ı Risalet, Sultanü'r Resûl, Zat-ı Akdes-i Nebevi, Fahr-ı Kâinat, Nebiyy-i Zişan Aleyhisselat Efendimiz, Seyyidü'l Mürselin, Eşfeku'l Enbiya Aleyhi ve Ekmelü't Tehâyâ, Zat-ı Akdesi Risalet Efendimiz, Nebiyy-i Mutahhar Aleyhisselam, Fahr-ı Âlem, Sahib-i Mucizat, Enbiya-yı Izâm Aleyhimüs Salatü Vesselam

[700] Nurgül Sucu, Necâti Divanı'nda Peygamberler, I. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumu, 15-17 Nisan 2009, s. 622.

A.1. VII. Ciltte Hz. Peygamber'den Bahsedilen Beyitler

1. ما رمیت از رمیته گفت حق کار حق بر کارها دارد سبق

Hakk Süphanehu (ما رمیته اذ رمیت) yani: ‘Atığın vakit sen atmadın.’ buyurdu. Allah'ın fiili, bütün fiilerden öncedir.

Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz Bedir Gazası'nda yerden bir avuç ufak taş alıp düşman safına atmış, o taşlardan her biri, dokunduğu müşriki sersemletmişti. Cenab-ı Hakk onu hikâye buyuruyor ki:

وَمَا رَمَيْتَ اِذْ رَمَيْتَ وَلٰكِنَّ اللهَ رَمٰىۚ[701]

Yani: ‘Habibim! O taş parçalarını attığın vakit sen atmadın velakin Allah attı.’ buyurdu. Bunun gibi işlenilen her fiilin zuhura gelmesinden evvel Allah'ın onu halk etmesi vaki olur. Allah yaratmayınca mahlûkatın hiçbir fiili zuhura gelmez. Bu âlemdeki hadiselerin her biri kavs-i kazadan, kader yayından fırlamış birer oktur. Hem de öyle lâalettayin değil, sebebi ve hedefi tayin edilerek atılmıştır. Binaenaleyh o oku, yani o hadiseyi, rıza göstermeyerek kırmaya kalkışma. Belki kazaya rıza göster.” (VII, 5266)

“Bedir, Medine'ye 80 mil mesafedeki bir köydür. Suriye'ye giden kervan yolunun üzerindedir. Müşriklerle Müslümanlar arasında ilk harp işte burada oldu.

Kureyş, Medine yakınlarına kadar sarkarak yağmacılığa başlamıştı; Abdullah b. Übey b. Selûl'e haber göndererek Muhammed'i öldürtmesini istemişti. Demek Kureyş, İslam düşmanlığında ileri gitmeye başlamıştı. Bu defa Ebû Süfyân Suriye'ye büyük bir ticaret kervanı ile gitmişti. Bu servede harbe hazırlık yapılacaktı. Ebû Süfyân'ın kervanında bütün Mekkelilerin malları vardı. Ebû Süfyân, Müslümanların kervanı takip ettikleri haberini aldı. Damdan adında birini ücretle tutarak feryatçı olarak Mekke'ye yolladı. Bu adam, korkunç bir kılıkla Mekke'de bağırmaya başladı: ‘Ey Kureyş, yetişin! Müslümanlar kervanı yağma ediyorlar! İmdat! İmdat!’ Kureyş harekete geçti. Ebû Cehil işi kızıştırdı. Ebû Leheb hasta olduğundan yerine bedel gönderdi. Mekke ordusu 100

[701] Enfâl, 17.

atlı, 700 develi, kalanı yaya olmak üzere 1000 kişiydi. Bedir köyüne gelip su başını tuttular.

Müslümanlar 8 Ramazanda Medine'den çıktılar. Hepsi 300 neferdi. 83 Muhacirlerden, 61 Evs'ten, kalanı Hazrec'tendi. Yanlarında 3 at ile 70 deve vardı. Kureyş'in hazırlığından haberi yoktu. Safra yakınına geldiklerinde Mekke'den büyük bir ordunun çıktğını duydular. Hz. Peygamber, ashabıyla istişare yaptı ve geri dönmek müşriklere ve Yahudilere cesaret vereceğinden düşmanla karşılaşmaya karar verdiler. Düşman daha önce gelip su başını tuttuğundan kumluk sahaya indiler. Su yoktu. O gece Allah tarafından bol yağmur yağdı. Müslümanlar da su tedarik etmiş olduklar ve ashaptan Habbab'ın ricası üzerine daha emin bir yere yerleştiler. Ertesi sabah iki ordu birbiriyle karşılaştı. Ebû Cehil sürekli harbe teşvik ediyordu. Müslümanları diri diri yakacağız, diyordu. O, sayıca çokluğuna güveniyordu. Manevi kuvveti hesaba katmıyordu. Harp mübareze ile başladı. Hz. Hamza, Hz. Ali yek hamlede hasımlarını yere serdiler. Sonra umumi bir hamle başladı. Müslümanlar arslanlar gibi ileri atıldılar. Kureyş'in elabaşları birer birer yere düşüyordu. Ebû Cehil de bunların arasındaydı. Kureyş'ten 70 ölü vardı. Müslümanlar 14 şehit verdiler. Kureyş bozulup 70 kişi esir bırakarak kaçtı. Öyle bir bozguna uğramıştı ki ölülerini bile toplamadan kaçtı. Peygamberimiz (S.A.V.) burada da insani vazifesini yaptı; onları toplayıp bir kuyuya defnettirdi."[702]

2. چون دل آن شاه زیشان خود بود عصمت و انت فیهم چون بود

"O şah-ı risaletin kalbi onlardan mecruh olunca (وانت فیهم وما کان الله معذبهم) ismet ve emniyeti nerede kalır?

Sure-i Enfâl'deki şu âyetlere işarettir:

Kur'an-ı Kerim nazil olmaya ve müşrikler arasında işitilmeye başlayınca Nadr bin Hâris gibi müşrikler âyet-i kerîme için: Bu, esâtîr-i evvelinden ibarettir. İstersek biz de emsalini söyleriz demişler ve onun kelâm-ı İlahî olduğuna inanmadıklarını anlatmak için şöyle demişlerdi:

فَاَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِنَ السَّمَاءِ اَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ اَلِيمٍ (٣٢) وَمَا كَانَ اللهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَاَنْتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ (٣٣)[703]

[702] Osman Keskioğlu, a.g.e., s. 34-35.
[703] Enfâl, 32-33.

Yani: ‘Müşrikler: Ya Rabbi! Eğer bu Kur'an senin indinden gelmiş bir hak söz ise inanmadığımız için başımıza gökyüzünden taşlar yağdır yahut bize can yakıcı bir azap getir. Habibim! Sen aralarında bulundukça onlara azap göndermeyecektir ve yine aralarında istiğfar edenler varken Allah onları ta'zib etmeyecektir.’ Hazret-i Ali buyuruştur ki: ‘Allah'ın gazap ve azabına karşı yeryüzünde emniyet siperi olarak iki şey vardı. Biri Hazret-i Peygamber idi ki o irtihal etti. Diğeri istiğfardır ki o bakidir.’ Binaenaleyh biz de istiğfar siperine sarılalım ve Allah'ın gazabından kurtulup afv ü gufranına nail olmaya çalışalım. Evet, Kureyş müşrikleri böyle hezeyan ettikleri ve gökten başlarına taş yağmasını istedikleri halde istedikleri olmuyordu. Çünkü aralarında bulunan Resûlullah Hazretleriyle istiğfar eden diğer Müslümanlar ki rahmet-i İlahîyye idiler, bulunuyorlardı. O ayn-ı rahmete karşı da azab-ı İlahî gelmiyordu. Fakat vaktaki hicret vukua geldi, Mekke'deki Müslümanlar da yavaş yavaş çekildi. Ondan sonra Kureyşilere karşı felaketler başladı. Evvela Bedir'de mağlup oldular. Eşraftan çoğunu o harpte kaybettiler. Hendek Gazvesi'nde bir şeye mavaffak olmadan döndüler. Sonra bir kıtlığa uğradılar. Nihayet Mekke fethedildi.

Diğer bir misal de Hazret-i Hüseyin Radıyallahu Anhın Hicaz'dan çekilmesi üzerine Medine ve Mekke ahalisinin uğradığı felaketlerdir. Hazret-i Hasan Radıyallahu Anhın vefatından sonra Muâviye oğlu Yezîd'i veliaht tayin etmek istemiş, bunun için Hicaz'a gelip ahaliden Yezîd namına biat almıştı. Hazret-i Hüseyin, Abdullah, Abdullah İbni Ömer ve Abdullah İbnü'z Zübeyr, Yezîd gibi fasık bir herifin hilafetini kabul etmedikleri için onun namına da biat etmediler, Muâviye ileri gitmedi. Yalnız oğluna şu tenbihte bulundu: ‘Hüseyin ikramında kusur etme ve huruç etmesine meydan verme. Abdullah bin Ömer, namaz meraklısı zahit bir adamdır, ondan çekinme. Abdullah İbnü'z Zübeyr'e ise fırsat bulunca aman verme.’

Muâviye 60 tarihinde öldü. Veliahtı olan Yezîd yerine geçti ve Medine'de bulunan Hüseyin bin Ali, Abdullah bin Ömer ve Abdullah İbnü'z Zübeyr'den kendi namına biat almasını Medine valisine emretti. Hazret-i Hüseyin biat etmemek için Mekke'ye gitti. Orada iken Kûfelilerin bir davetnamesi geldi. Onlar Yezîd'e karşı huruç etmişler ve hilafet için Hazret-i Hüseyin'i çağırmışlardı. Cenab-ı Hüseyin Kûfe'ye müteveccihen Mekke'den ve Hicaz'dan ayrıldı. Malum olan Kerbela faciası vukua geldi. Bunun üzerine Medineliler Abdullah İbni Hanzele'ye Mekkeliler ise İbnü'z Zübeyr'e biat ettiler ve Yezîd'in gönderdiği askerle harp ederek fena halde mağlup oldular ve türlü felakete uğradılar. Eğer onlar sonradan yaptıkları şu hareketi evvelce ve İmam

Hüseyin'e biat suretiyle yapmış olsa idiler Mekke ve Medine kuvvetleri birleşerek Yezîd'in satvet ve savletine karşı durabilir ve tarihteki meşhur Harre vakası ile Mekke muhasarası ve bilahare İbnü'z Zübeyr'in katlolunması da vukua gelmezdi. Fakat sıbt-ı Nebi gibi bir siper-i kazanın içlerinden ayrılıp gitmesi bu neticeleri vermişti. Enbiyaya edilen taarruzun cezası böyle olduğu gibi evliyaya edilen tecavüzün cezası da böyledir. Hazret-i Mevlâna buyuruyor ki:

تا دل مرد خدا نامد بدرد

هیچ قومی را خدا رسوا نکرد

Bir Allah adamının kalbi incinmedikçe Allah hiçbir kavmi rüsva etmez.

Ehlullah hazaratı bulundukları beldeler için siper-i kaza hükmündedirler. Allah onların yüzü suyu hürmetine o belde halkını merzuk eder ve muhafaza eyler. Fakat onların kalbi kırıldı ve oralardan çekildiler mi semavi ve arzi felaketler baş gösterir. Bazen de bir belde de bulunan ricalullah, o belde ahalisinin fısk u fücûrundan kaçınmak ve onlarla bir arada bulunmamak için hicrete mecbur olur. Çünkü Kur'an'da:

وَلَا تَرْكَنُوا اِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ[704]

Yani: ‘Zalimlere meyletmeyiniz, onlara taraftar olmayınız. Taraftarlık ederseniz onlara gelecek azap ve te'dib-i İlahî ateşi size de isabet eder.’ buyrulmuştur. Evet, Allah'ın azabı gelince umumi olarak gelir, şunu bunu ayırt etmez, hepsini süpürür götürür. Ormana ateş düşünce ağaçların ne kurusu kalır ne yaşı! İşte bundan dolayı havas-ı ümmet, avâm-ı halk ile ihtilât etmekten sakınır ve çekinir.” (VII, 5358)

O şah-ı risaletin demesi ve Enfâl suresindeki âyet ile Hz. Peygamber'den bahsedilir.

Beyitte zulümden bahsedilmesi üzerine “Câbirden (R.A.) rivayet ettiğine göre Allah Resûlü (S.A.V.) şöyle buyurmuştur: ‘Zulümden kaçının, çünkü zulüm kıyamette karanlıklara sebeptir...”[705]

3. عقل با حس زین طلسماتِ دور رنگ چون محمد با ابوجهالان به جنگ

“Bu iki renkli tılsımlardan, yani suret ve manadan ibaret cisimlerden dolayı akıl ile his, Muhammed Aleyhisselam gibi, Ebû Cehillerle cenk edendir.

[704] Hûd, 113.
[705] Riyâzü's Sâlihîn II, s. 19.

Malum ya insan nefis ile ruhtan, tabir-i diğerlerle, suret ve maneviyattan müteşekkildir. Bundan dolayı iki renkli tılsım denilmiştir. Zahiri hisler, insanın ancak suretini görür, akıl ise onun maneviyetına nazar eder. Bundan dolayı kâfirler, Hâtemü'l Enbiya Aleyhi ve Alihi Ekmelü't Tehâyâ Efendimizin zahirine baktılar ve onun ancak beşeriyetini gördüler. 'Bu nasıl Peygamber? Bizim gibi yiyor, içiyor, çarşıda, pazarda gezip dolaşıyor.' dediler. Evet, Resûl-i Ekrem de beşer ve hayrülbeşer idi, fakat onun vahy-i İlahî telakki eden bir maneviyyeti vardı. Nitekim Cenab-ı Hakk kendisine:

قُلْ اِنَّمَا اَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحٰٓى اِلَىَّ[706]

Yani: 'Habibim! Kâfirlere de ki: Evet, hakikaten ben de sizin gibi beşerim, lakin bana Rabbim tarafından vahy ü ilham olunur.' demektir." (VII, 5558)

"Hz. Peygamber'in gündelik hayatı ve sade insanların yaşantısı gibi bir yaşantısı vardı. Kur'an, onun bir beşer olduğunu vurgulamış, kendisi de sık sık bu özelliğini ön plana çıkarmıştır. Beşerden bir peygamber olamayacağı iddiası, müminlerden değil müşriklerden gelmiştir."[707]

4. کافر ان دیدند احمد را بشر چون ندیدند از وی انشق القمر

"Kâfirler, Hz. Ahmed ve Muhammed Aleyhi ve Alihi Salavatullahi beşer gördüler. Çünkü onda'İnşikâku'l-kameri' görmediler.

Evvelce de bahsedilmişti ki Mekke müşrikleri Resûl-i Ekrem'den mucize istemişlerdi. Bi'setin sekizinci senesi içinde, kamerin bedir halinde bulunduğu bir gece idi. Sahib-i Mucizat Aleyhi ve Alihisselavat Efendimiz, mübarek parmağıyla işaret buyurdu. Safha-i kamer ikiye ayrıldı, biraz durduktan sonra birleşti. Müşrikler şaşırdılar, küre-i kameri yaran manevi kuvveti takdir edemediler. Ancak Resûlullah'ın beşeriyetini müşahede etmekte olduklarından onu bir sihirbaza benzettiler, 'Bu da Muhammed'in bir sihri!' dediler. Çünkü his gözüyle bakıyor ve onun gösterebildiğini görüyorlardı." (VII, 5559)

5. خاک از دردی نشیند زیر آب خاک بین کز عرش بگذشت از شتاب

"Toprak tortu olarak suyun altında çökerken, o toprak vücud-ı Muhammediyi gör ki kemal-i süratle arş-ı alayı geçti." (VII, 5568)

---

[706] Kehf, 110.
[707] Hadislerle İslam I, s. 113

6. یا بدر یوزهٔ مقوقس از رسول سنگلاحی مزرعی شد با اصول

“Yahut Mukavkıs'ın Hz. Peygamber'den temennisi üzerine bir taşlık, usulüne göre bir tarla oldu.

Şuayp peygamberin duası ile dağın tarla haline girdiği, Halilullah'ın niyazıyla ateşin gül bahçesi olduğu, Habibullah Efendimizin ricasıyla taşlık ve kayalık bir yerin ziraate yarar bir dereceyi bulduğu gibi onların varisi olan kâmil bir zat-ı şerif de himmet edecek olursa, öyle kayalık kesilmiş bir kalp de yumuşar. Mukavkıs, asr-ı saadette Mısır hükümdarı idi, fakat Bizans Devleti'nin tabiyetinde bulunmaya mecbur kalmıştı. Etraftaki hükümdarlara birer nağme-i risalet gönderilip kendileri imana davet edildiği sırada, ona da bir sefir ile bir mektup yollanmıştı. Mukavkıs Müslüman olmamakla beraber, sefir-i peygamberiye hürmette bulunmuş ve Zat-ı Akdes-i Nebeviye bazı hediyeler takdim etmişti. Bu mucize, o sırada yahut biraz sonra vukua gelmiş olmalıdır.” (VII, 5598)

7. من ز سدرهٔ منتهیٰ بکذشته ام صد هزاران ساله زآن سو رفته ام

“Sidre-i müntehayı geçmiş ve yüzbinlerce yıllık dereceden oradan ileri gitmişim.

Sidre-i Münteha yedinci kat göğün üstünde bir mahaldir ki Cebrail Aleyhisselamın makamı oradadır. Halkın akıl ve şuuru oradan ileri gidemez. Nitekim Miraç Gecesi'nde Hazret-i Peygamber'i oraya kadar getiren Cebrail, orada kalmış ve:

Ger geçem bir zerre denlu ileru,

Yanarım baştan ayağa ey ulu.

Demiş ve taraf-ı risalette:

Çun ezelden bana aşk oldu delil,

Yanar isem ben yanayım ey Halil!

Cevabını almıştı. Akıl ile hareket edenler ancak sidreye kadar yol bulabilirler. Aşka iktida eyleyenler ise orayı fersah fersah geçerler.” (VII, 5738)

Miraç hadisesiyle Hz. Peygamber'den bahsedilmiştir.

8. ز آتشِ این ظالمانت دل کباب از تو جمله اِهْدِ قَوْمی بُد خطاب

“Bu zalimlerin ateşinden senin kalbin kebap olmuşken, onlara inkisar edecek yerde, ‘Kavmi hidayete eriştir.’ diye dua etmeksizin.

Hazret-i Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz, azatlı kölesi ve oğulluğu Zeyd bin Harise ile Taiflileri imana davet için oraya gitmişti. Taifliler iman etmek şöyle dursun, Resûl-i Ekrem'i taşa tuttular ve mübarek ayaklarını kanattılar. Zeyd bin Harise, Resûlullah'ın üzerine kapanıyor, vücudunu siper ederek onu atılan taşalardan muhafazaya çalışıyordu. Bundan dolayı da yara bere içinde kalmıştı. Erhamü'l Enbiya Aleyhi Ekmelü't Tehâyâ Efendimiz ise kendisine bu tecavüzde bulunanalara inkisar yerine: ‘Ey Allahım! Kavmimi hidayete çıkar, zira onlar bilmiyorlar.’ diye dua ediyordu. Resûlullah Efendimiz âlemlere rahmet olduğu gibi onun kâmil varisleri olan evliya hazaratı da böyledir. Onlar da halkın dalaletten kurtulup hidayete erişmesi için dua ederler.” (VII, 5820)

9. هر زمان می گفتم از درد درون اهد قومی انهم لا یعلمون

“İçimdeki dert dolayısıyla, Hz. Peygamber'in Taiflilere dua edişi gibi ‘Ya Rabbi! Kavmimi hidayete eriştir, onlar bilmiyorlar.’ diyorum.” (VII, 5874)

10. پس رہِ پند و نصیحت بستہ شد امرِ اَعْرِضْ عَنْهُمْ پیوستہ شد

“Bundan sonra, nasihat yolu kapandı (اعرض عنهم) emri vasıl oldu.

Cenab-ı Hakk, müşrik Kureyş'in nasihat dinlememesi ve hidayeti kabul etmemesi üzerine Habib-i Necib'ine:

فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ وَانْتَظِرْ[708]

Yani: ‘Onlardan yüz çevir, onlarla uğraşma bekle.’ emrini verdi.” (VII, 6013)

11. چون دوایت می فزاید درد پس قصّہ بر طالب بگو بر خوان عَبَس

“Mademki senin deva olarak verdiğin nasihat, halkın gaflet ve nefret derdini arttırıyor, kıssayı, yani nasihati, hakiki talip olanlara söyle ve onlara (Abesevetevellâ) suresini oku.

Ashâb-ı kirâmdan ve Resûlullah'ın müezzinlerinden Abdullah bin Ümmü Mektûm Radıyallahu Anh âmâ ve fakir bir zat idi. Her vakit Nebiyy-i Ekrem'in huzuruna gelir: ‘Ya Resûlullah! Allah'ın sana bildirdiklerinden bana öğret.’ diye ilim ve

[708] Secde, 30. (Bu âyetin Arapça kısmı Secde suresi 30 ayettir, ancak Şerh-î Mesnevî'nin dipnotunda Secde suresi 10. âyet olarak belirtilmiştir.)

irfan talebinde bulunurdu. Bir gün Kureyş'in eşrafı Hazret-i Peygamber'in nezdinde bulunuyor, zat-ı risaletpenahi de onların İslam'a gelmeleri için uğraşıyordu. O sırada İbn-i Ümmü Mektûm da geldi. Tabii huzurda başkaları bulunduğunu görmüyordu. Mûtadı veçhile ilim temennisinde bulundu. Resûl-i Ekrem, Abdullah'ın böyle münasebetsiz bir zamanda gelmiş olduğu için kaşlarını çattı ve mübarek yüzünü çevirip cevap vermedi. O esnada Abese suresi nazil oldu ve habib-i İlahî tenbih olundu.

عَبَسَ وَتَوَلّٰىٓ (١) اَنْ جَّاۤءَهُ الْاَعْمٰىۗ (٢) وَمَا يُدْرِيْكَ لَعَلَّهٗ يَزَّكّٰىٓ (٣) اَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرٰىۗ (٤)[709]

Yani: ‘Resûlullah kaşlarını çattı ve yüzünü çevirdi âmâ (yani Abdullah İbn-i Ümmü Mektûm) yanına geldi diye. Çünkü o sırada müşriklerin irşadıyla meşguldü. Ey Peygamber-i Ekber! Sana kim ve ne bildirdi? Mümkün ki o âmâ senin nasihatinle günahlarından temizlenir yahut tezekkür ve tedebbür eder de o tezekkür ve tedebbür ona fayda verir.”(VII, 6014)

Beyitte, nasihat dinlemeyenler için yüz çevirmesini ve nasihati hakiki taliplilere vermesinden bahsedilmiştir. Nasihatin hakiki taliplisi diye anlatılan kişi de Abdullah İbn-i Ümmü Mektûm'dur.

12. احمدا دیدی قومی از ملوک مستمع گشتند گشتی خوش که بوک

“Ey Ahmed, ey Muhammed! Kureyş'in reislerinden bir cemaatin, seni dinlediklerini görünce senin hoşuna gitti.” (VII, 6017)

13. احمدا دزدِ خدا این یک ضریر بهتر از صد قیصراست و صد وزیر

“Ey Ahmed, yani ey Muhammed! Allah'ın indinde bu bir âmâ yüz Kayser'den yüz vezirden daha iyi daha kıymetlidir.” (VII, 6023)

14. گر دو سه ابله ترا تهمت نهد حق برایِ تو گواهی می دهد

“İki üç ahmak, seni müttehem tutmak isterse ne zararı var ki! Allah, senin Hakk Peygamber olduğuna şehadet eder.” (VII, 6029)

15. گفت از اقرارِ عالَم فارغم آنکه حق باشد گواه او را چه غم

“Resûl-i Ekrem Sallallahu Aleyhi Vesellem buyurdu ki: ‘Bu âlemin ikrarından fariğim. Benim Resûlullah olduğuma halkın tasdik edip etmemesiyle kayıtlı değilim.

[709] Abese, 1-4.

Allah bir kimsenin sıdkına şahit olunca onun halk tarafından tasdik olunup olunmamasında kendisi için ne gam vardır?" (VII, 6030)

16. در عیادت شد رسول بی ندید وان صحابی را به حال نزع دید

"Bir eşi daha olmayan Peygamber, hatır sormaya gitti ve o sahabeyi halet-i nez'de gördü." (VII, 6162)

17. قصد در معراج دیدِ دوست بود در تَبَع عرش و ملایک هم نمون

"Resûlullah Efendimizin Miraç'tan maksadı dostu görmek, Hakk Süphanehu ve Teâlâ'yı rüyet etmekti. O maksat ve azimete teban, arş-ı İlahî ve melekler de müşahede olundu." (VII, 6175)

18. تا بر ایشان زد پیمبر بی خطر ور فزون دیدی از ان کردی حذر

"Öyle az göründükleri için Hazret-i Peygamber onların üstüne hücum emrini verdi. Eğer kalabalık görmüş olsaydı onlardan çekinirdi.

Nefs gayet zorlu ve azılı olduğu halde onun nazarlara ehemniyetsiz gibi görünmesi onunla mücadele etmek ve arzularına muhalefette bulunmak içindir. Hazret-i Mevlâna, bu hakikate tarihi bir misal göstermek için Bedir Gazası'ndaki o müşrik kuvvetinin Müslüman mücahitlerine karşı az ve zayıf görünmüş olduğunu hikâye eden Enfâl suresindeki şu âyetlere işaret ediyor:

اِذْ يُرِيكَهُمُ اللهُ فِى مَنَامِكَ قَلِيلًاۖ وَلَوْ اَرٰيكَهُمْ كَثِيرًا لَفَشِلْتُمْ وَلَتَنَازَعْتُمْ فِى الْاَمْرِ وَلٰكِنَّ اللهَ سَلَّمَۗ اِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ(٤٣) وَاِذْ يُرِيكُمُوهُمْ اِذِ الْتَقَيْتُمْ فِى اَعْيُنِكُمْ قَلِيلًا [710]

Yani: 'Habibim! Allah, o müşrikleri sana az gösterdi. Eğer çok gösterseydi ey ashab-ı Muhammed korkardınız ve harbe girelim mi, girmeyelim mi? Diye münazaa ederdiniz. Lakin Allah, sizi korkmaktan ve münazaaya kalkışmaktan selamette bıraktı. Zira Allah kalplerde gizli olan şeyleri bilir. Düşmanla karşılaşınca da onları sizin gözlerinize az gösterdi.' Harp safı teşkil edilince Abdullah bin Mes'ûd (R.A.) Hazretleri, yanındaki mücahide: 'Düşaman yetmiş kişi var mı?' diye sormuş, muhatabı da: 'Yüz kadar olmalı.' cevabını vermişti. Hâlbuki müşrik kuvveti 900 ile 1000 arası idi. Keza:

وَيُقَلِّلُكُمْ فِى اَعْيُنِهِمْ[711]

[710] Enfâl, 43-44. (Şerh-i Mesnevî'de Enfal 43. Ayet olarak belirtilmiştir.)

Yani: ‘Ey ümmet-i Muhammed! Sizi de onların nazarında azalttı.’ Hatta Ebû Cehil: ‘Düşmanla harp etmeyiniz, birer birer tutup bağlayınız.’ demişti. İki tarafı böyle birbirine az göstermesi:

لِيَقْضِىَ اللهُ اَمْرًا كَانَ مَفْعُولًاۜ وَاِلَى اللهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُۧ[712]

Yani: ‘Mukadder bir hadiseyi Allah'ın kaza etmesi ve meydana getirmesi içindi. Malumunuz olsun ki her iş Allah'a râcidir, onun takdiri veçhile olur.” (VII, 6245)

19. آن عنایت بود و اهل آن بدی احمدا ورنه تو بد دل می شدی

“Karşılıklı kuvvetleri böyle yekdiğerine az göstermek, Allah'ın bir inayeti olmuştu ki ey Ahmed-i Muhammed Aleyhisselam! Sen o inayetin ehli ve layıkı idin. Çok göstermiş olsaydı, sen de endişeye düşerdin.” (VII, 6246)

6245 ve 6246 numaralı beyitler Bedir Savaşı'ndan bahsedilmiştir. Bununla ilgli bilgi, VII. cilt 5266, numaralı beyitte verilmiştir.

20. تا میسّر کرد یسری بر او تاز عُسری او بگردانید رو

“Allah, Peygamberine kolaylığı müesser eylesin ve Hazret-i Peygamber zorluktan yüz çevirmesin.

Cihat, uğraşmak demektir. Bundan dolayı düşmanla harp etmeye cihat denilmiştir. Cihat, ‘Asgar’ ve ‘Ekber’ yani küçük büyük diye ikiye ayrılmıştır. Cihad-ı asgar; düşmanla, cihad-ı ekber; nefisle uğraşmaktır. Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz, bir gazadan avdet ederken ‘Cihad-ı asgardan, cihad-ı ekbere dönüyoruz.’ buyururdu. Çünkü nefisle uğraşmak, en çetin bir düşmanla çarpışmaktan zordur. Çünkü düşmanla çarpışmak hayatın birkaç gününe münhasırdır. Nefisle mücadele ise bütün bir ömür müddetince devam eder.” (VII, 6248)

21. کم نمودن مر وَرا پیروز بود که حقش یار و طریق آموز بود

“Düşmanı, Peygambere ve ashabına az gösteriş, Resûlullah için zafer oldu ki Hakk onun yardımcısı ve yol göstericisi idi.

Cenab-ı Hakk bir kimsenin muin ve yardımcısı olursa, onun gerek zahiri gerek bâtınî cihatta muzaffer olacağında şüphe yoktur.” (VII, 6249)

---

[711] Enfâl, 44.
[712] Enfâl, 44.

Beyitte Bedir Savaşı'ndan bahsedilmiştir. Bununla ilgli olarak VII. cilt 5266 da açıklaması yapılmıştır.

A. 2. VIII. Ciltte Hz. Peygamber'den Bahsedilen Beyitler

1. گفت پیغمبر مر آن بیار را چون عیادت کرد یار زار را

"Hazret-i Peygamber, o zayıf sahabisini iyadet edince ona dedi ki:" (VIII, 6408)

2. که مگر نوعی دعایی کردۀ از جهالت زهر بایی خوردۀ

"Acaba bilmezliğe zehirli bir yemek mi yedin? Yani münasebetsiz bir dua mı ettin?" (VIII, 6409)

3. یاد آور چه دعا می گفتۀ چون ز مکر نفس می آشفتۀ

"Nefsin mekrinden perişan olarak ettiğin duayı hatırla." (VIII, 6410)

4. گفت یادم نیست الا همتی دار با من یادم آید ساعتی

"Hasta dedi ki: 'Ya Resûlullah! Hatırımda değil, himmet buyur da şimdi aklıma gelsin." (VIII, 6411)

5. از حضور نور بخش مصطفی پیش خاطر آمد او را آن دعا

"Cenab-ı Mustafa Aleyhi ve Âlihi Ekmelü't-tehiyyatın nur veren huzuru bereketiyle hastanın etmiş olduğu dua hatırına geldi." (VIII, 6412)

6. گفت اینک یادم آمد ای رسول آن دعا که کفته ام من بوالفضول

"Ya Resûlullah! Fuzulilik edip eylediğim dua şimdi hatırıma geldi." (VIII, 6414)

7. از تو تهدید و وعیدی می رسید مجرمان را از عذابِ بس شدید

"Günahkârların şiddetli azaba uğrayacaklarına dair senden tehdit erişiyordu." (VIII, 6416)

8. کر نمی دیدم کنون من روی تو ای خجسته وی مبارك بوی تو

"Ey veçhi münevver ve mübarek olan Peygamber-i Ekber! Senin o nurani cemalini görseydim." (VIII, 6430)

9. کفت هی هی این دعا دیگر مکن بر مکن تو خویش را از بیخ و بن

“Aleyhisselat Efendimiz buyurdu ki: ‘Sakın ha bu duayı bir daha etme ve vücudunu temelinden koparma.” (VIII, 6432)

10. که بوَد که حلم کردد خشم تیز نیست این نادر ز لطفت ای عزیز

“Keskin bir gazabın ayn-ı hilim olması nasıl mümkün olur? Ey aziz olan Resûlullah! Şu hâl senin lütfundan nadir değildir.

Hazret-i Musa'da hiddet ve şiddet, Nebiyy-i Ekrem Efendimiz de hilim ve mülayemet, lütuf ve merhametin gaip olduğuna Cenab-ı Mevlâna, o sahabi lisanından bu beyit ile işaret ediyor. Evet, Musa ve Harun Aleyhisselam Firavun'u imana davete memur oldukları sırada kendilerine:

اِذْهَبَا اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهُ طَغٰىۚ (٤٣) فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَيِّنًا[713]

Yani: ‘İkiniz de Firavun'u imana davet etmeye gidin ki o, tebasına “Ben sizin yüksek tanrınızım!’ diyecek kadar azgınlaştı. Fakat ona yumuşak söz söyleyin, nezaketle hitap eyleyin.’ diye emir verilmiş, Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimize ise:

يَا اَيُّهَا النَّبِىُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْۜ [714]

Yani: ‘Ey Peygamber-i Ekber! Kâfirlere ve münafıklara karşı cihat et ve onlara sert sözler söyle.’ buyrulmuştur.

Şu sözleri söyleyen hasta sahabi, kendini çölde kalmış Beni İsrail'e benzeterek, Hazret-i Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimize idare-i kelâm ediyor.” (VIII, 6444)

11. ورنه موسی کی روا دارد که من پیش تو یاد آورم از هیچ تن

“Yoksa senin huzurunda mevcut olmayan birinden, yani Musa'dan bahsetmeyi Musa nasıl layık görür?” (VIII, 6446)

Hasta sahabinin, Hz. Peygamber'i yüzüne karşı övmemesi üzerinde durulur. Çünkü hadis-i şerifte insanların yüzüne karşı övülmesi gerektiği belirtilmiştir. “Hemmâm b. Hâris'in, Mikdâd'dan (R.A.) rivayet ettiğine göre bir gün bir adam Hz. Osman'ı övmeye başlayınca orada bulunan Mikdâd, diz çökerek öven kişinin yüzüne ufacık taşları

[713] Taha, 43-44.
[714] Tevbe, 73.

atmaya başladı. Bunun üzerine Hz. Osman: Ne yapıyorsun, deyince o da: Resûlullah, 'İnsanları övüp duranları gördüğünüz zaman yüzlerine toprak saçın.' buyurdu, dedi."[715]

12. حق آن قدرت که بر تلوین ما رحمتی کن ای امیر لو نها

"Ey renklerin emiri olan Resûlullah! Sendeki kudret-i İlahîyye hakkı için bizim telvinimize merhamet eyle de onu temkin ve sebat haline getir.

Cenab-ı Pîr'in Peygamberimizi vasfederken renklerin emiri demesi Zat-ı Akdes-i Risaletin muhtelif renkli beyaz, siyah, sarı, kırmızı derili insanlara yani bütün beşeriyet âlemine mebus yegâne peygamber olduğuna işaret olsa gerektir. Telvîn ise insanlarda görülen iyilik, kötülük, salah, fesat gibi muhtelif haller demektir ki zıddı temkindir. Fakat telvinin bir de manevi terakki suretiyle zuhur edeni vardır ki o türlüsü mezmûm değil, makbuldür. Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz her gün yetmiş yahut yüz defa istiğfar ederdi. Zat-ı Risaletleri Nebiyy-i masum olduğu için kendisinden günah zuhuruna ihtimal yoktu. O istiğfarlar, her gün yetmiş yahut yüz derece terakki ve Allah'a tekarrüp eylediği için yükseldiği dereceye nispetle evvelce bulunduğu mertebeyi günah addederek istiğfar buyururdu. İşte şu hâl telvinin makbul olanıdır." (VIII, 6449)

13. خویش را دیدیم و رسواییِ خویش امتحانِ ما مکن ای شاه بیش

"Kendimizi ve rüsvalığımızı gördük, kusurumuzu itiraf eyliyoruz. Ey Sultan-ı Enbiya! Bizi fazla imtihana çekme." (VIII, 6450)

14. تا فضیحتهایِ دیگر را نهان کرده باش ای کریمِ مستعان

"Ey kerim ve müstean olan Peygamber-i Ekber! Bizi çok sıkıştırma ki henüz gizli olan günahlarımız meydana çıkmasın." (VIII, 6451)

15. بی حدیِ خویش بگُمار ای کریم بر کژیِ بی حدِ مشتی لئیم

"Ey Resûl-i Ekrem! Cemal ve kemal hususundaki sonsuzluğunu bizim gibi bir avuç asinin eğrilikteki sonsuzluğuna havale eyle." (VIII, 6453)

16. اَلْبَقِیَّه اَلْبَقِیَّه ای خدیو تا نگردد شان کلّی جانِ دیو

"Ey Sultan-ı Âlim! O bakiyeyi muhafaza buyur ki şeytanın canı, bizim halimizden tamamıyla mesrur olmasın." (VIII, 6455)

17. بهر مانی بهر آن لطف نخست که تو لردی کمر هانرا باز جست

[715] Riyâzü's Sâlihîn III. s. 327.

“Bizim için değil, dalalete düşenleri hidayete sevk eylemek yolundaki lutf-i kadimin hürmetine.

Cenab-ı Pîr, o hasta sahabi lisanından Aleyhisselat Efendimize niyaz ederken Cenab-ı Hakk'a tevcîh-i hitab ediyor” (VIII, 6456)

18. ما رمیت اذ رمیت راست دان هرچه کارد جان بود از جان جان

“(Mâ rameyte iz rameyte) âyetini doğru bil. Sana ruhundan gelen her feyz, ruhü'l ruh olan o mürşidindir.

Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz Bedir Muharebesi'nde ve iki safın karşılaştığı sırada yerden bir avuç toprak alıp düşman tarafına attı. O toprak düşman safında bulunanların gözlerine girip hepsini gözlerini ovuşturmaya mecbur etti. Onun üzerine bu âyet nazil oldu. ‘Habibim! O toprağı attığın vakit sen atmadın. Lakin Allah attı.’ buyruldu. O sırada Nebiyy-i Ekrem Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz Hakk'ın fiiline alet olmuştu. Bunun gibi ehlullah hazaratı da böylece efal-i Hakk'a alet olur ve kudret-i İlahîye onların vasıtasıyla zuhura gelir.” (VIII, 6483)

19. گفت پیغمبر نشانی داده است قلب و نیکو را محک بنْهاده است

“Muâviye dedi ki: Hazret-i Peygamber buna dair nişan vermiş, kalp ve sağlam için mihenk taşı koymuştur.” (VIII, 6680)

20. آن یکی می رفت در مسجد درون مردم از مسجد همی آمد برون

“Biri, Resûllullahın, mescidine giriyor, fakat cemaat mescitten dışarı çıkıyordu.” (VIII, 6717)

21. آن یکی گفتش که پیغمبر نماز با جماعت کرد و فارغ شد ز راز

“Başka biri ona: ‘Peygamber cemaatle namaz kıldı ve namazın esrarından fariğ oldu.” (VIII, 6718)

22. تو کجا در می روی ای مرد خام چونکه پیغمبر بدادست السلام

“Ey ham adam! İçeriye neden giriyorsun? Peygamber Hazretleri selam vermiştir.” (VIII, 6719)

23. اینچنین کز بازئ در جفت و طاق بانبی می باختند اهل نفاق

“Şeytanın Muâviye'ye yaptığı gibi münafıklar da Hz. Peygamber'e bir oyun oynamak istediler.” (VIII, 6769)

24. اینچنین کژ بازئ می باختند مسجدی جز مسجد او ساختند

“Böylece ters bir oyun oynadılar. Kubâ köyünde, evvelce Resûlullah'ın temelini atmış olduğu Mescid-i Kubâ'dan başka bir mescit yaptılar.” (VIII, 6771)

25. نذدِ پیغمبر به لابه آمدند همچو اشتر پیشِ او زانو زدند

“Yalvarmak için Peygamberin huzuruna geldiler. Onun karşısında deve gibi diz çöktüler.” (VIII, 6773)

26. کای رسول حق برای محسنی سوی آن مسجد قدم رنجه کنی

“Ya Resûlullah! Lütuf ve ihsanda bulunmuş olmak için o mescide doğru ihtiyar-ı zahmet buyurun.” (VIII, 6774)

27. بر رسول حق فسونها خواندند رخش دستان و حیل می راندند

“Allah'ın Peygamberine yalan söylediler, masal ve hile atını sürdüler.

Rahş: Meşhur Zâl oğlu Rüstem'in bindiği atın ismidir.” (VIII, 6790)

28. آن رسول مهربان و رخم کیش جز تبسم جز بلی ناورد پیش

“O şefkatli ve merhametli Peygamber, gülümsemekten ve peki, demekten başka bir şey yapmadı.” (VIII, 6791)

29. می نمودی مکرِ ایشان پیشِ او یك به یک زآن سان که اندر شیرمو

“Süt içinde kılın göründüğü gibi münafıkların mekr ve hilesi de Peygamberin nazarında görünüyordu.” (VIII, 6793)

30. راست می فرمود آن بحرِ کردم بر شما من از شما مشفقترم

“Lütuf ve kerem denizi olan o Peygamber-i Ekber, ben size sizden daha şefkatliyim buyurmuş ve pek doğru söylemişti.

Nitekim Kur'an da Resûlullah için:

عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ (١٢٨)[716]

[716] Tevbe, 128.

Yani: ‘Ey iman etmiş olanlar! O sizin hidayet ve saadete mazhar olmanızı çok ister, müminler hakkında şefkatli ve merhametlidir’ buyrulmuştur.” (VIII, 6795)

31. چون بر آن شد تا روان گردد رسول غیرتِ حق بانگ زد مشْنوز غول

“Resûlullah hazretleri gitmek için davranacağı sırada Allah'ın gayreti, Habibim! Bu gulyabani heriflerin sözünü dinleme ve tekliflerini kabul etme, diye seslendi.

لَا تَقُمْ فِيهِ اَبَدًا[717]

Yani: ‘O Mescid-i Dırâr'a asla ve kat'a gitme, orada namaz kılma!’ diye vahiy geldi.” (VIII, 6798)

32. قصد شان تفریق اصحاب رسول فضل حق را کی شفاسد هر فضول

“Onların maksadı, Resûlullah'ın ashabını, tefrikaya düşürmekti. (Yani Kubâ'daki Müslümanların bir kısmını kendi mescitlerine çekip ehl-i imanı ikiye ayırmaktı.) Tevhit ve ittihat hakkındaki lutf-i İlahîyi birtakım fuzul, herzevekil herifler ne bilirler?” (VIII, 6802)

33. گفت پیغامبر کی آری لیك ما بر سر راهیم و بر عزم غزا

“Hazret-i Peygamber buyurdu ki: Peki, gelelim. Lakin şimdi biz gaza niyetiyle yola çıkmak üzereyiz.” (VIII, 6804)

34. زین سفر چون باز گردم آنگهان سوی آن مسجد روان گردم روان

“Bu seferden döndüğüm vakit o mescide giderim.” (VIII, 6805)

35. دفعشان گفت و به سویِ غزو تاخت با دغایان از دغا نردی بیاخت

“Onları defetti ve Tebük Gazası'na gitti. O hilekârlara bir hile oyunu oynadı.

Fakat hakikatte Resûl-i Ekrem'in bu hareketi bir hile değil, hile mukâbele idi. Kur'an'da:

فَمَنِ اعْتَدٰى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدٰى عَلَيْكُمْ[718]

Yani: ‘Her kim size bir tecavüzde bulunursa siz de ona onun tecavüzü gibi mukâbele ediniz’ buyrulmuştur. Münafıklar, hudakarlık yapmak ve Resûl-i Ekrem'i aldatmak istemişlerdi. Onlara karşı Hazret-i Peygamber de aynı suretle hareket etti. Keza Kur'an'da:

[717] Tevbe, 108.
[718] Bakara, 194.

اِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ[719]

Yani: ‘Hakikaten münafıklar, Allah'a huda yapmak istiyorlar, Allah da onlara huda yapıyor’ buyrulmuştur.” (VIII, 6806)

36. چون بیامد از غزا باز آمدند چنگ اندر وعدهٔ ماضی زدند

“Nebiyy-i Ekrem gazadan dönünce münafıklar tekrar geldiler, evvelki vaadin yerine getirilmesini istediler.” (VIII, 6807)

37. گفت حقّش ای پیمبر فاش گو عذر را ورجنگ باشد باش گو

“Cenab-ı Hakk buyurdu ki: Ey Peygamber! Açıktan açığa söyle. Bundan dolayı bir harp çıkarsa da varsın çıksın.” (VIII, 6808)

38. گفت ای قوم دغل خامش کنید تا نگویم راز هاتان تن زنید

“Resûlullah buyurdu ki: Ey hilekâr güruh! Susun, sükût edin ki esrarınızı faş etmeyeyim.” (VIII, 6809)

39. چون نشانی چند از اسرارشان در بیان آورد بد شد کارشان

“Onların esrarından birkaçını ortaya atınca münafıkların işi kötüleşti.” (VIII, 6810)

40. قاصدان زو باز گشتند آن زمان حَاشَ لِلّه حَاشَ لِلّه دم زمان

“Müslümanları tefrikaya düşürmek ve Peygamberi aldatmak kastında bulunanlar, haşa ve kellâ maksadımız bu değildi diyerek Resûlullah'ın nezdinden geri döndüler.” (VIII, 6811)

41. هر منافق مصحفی زیر بغل سوی پیغامبر بیاورد از دغل

“Münafıklardan her biri hilekârlıkla, Peygamberin huzuruna koltuğu altında bir Kur'an sahifesi getirdi.

Cenab-ı Pîr'in, ‘Her münafık mushafî zîr-i bağal’ buyurması, ‘Zikr-i kül, irâde-i cüz’ kabilinden mecaz olsa gerektir. Çünkü devr-i Peygamberide Kur'an, müteferrik surette yazılmış olmakla beraber mushaf haline konulmamıştı. Hurma yaprakları, kemik ve tahta gibi düz satıhlar üzerine ayrı ayrı tahrir olunmuştu. Hazret-i Ebû Bekir devrinde Ömeru'l Fârûk'un tavsiyesi ve ashaptan Zeyd bin Sabit Radıyallahu Anhümün

[719] Nisâ, 142.

himmetiyle her sure ayrı ayrı yazılmış ve bir kap içine konulup (Mushaf) namı verilmişti. Surelerin sıraya konulması ve bildiğimiz şekilde yazılması Hz. Osman Radıyallahu Anh zamanındadır.” (VIII, 6812)

42. گفت پیغامبر که سو گند شما راست گیرم یا که سو گند شما

“Resûlullah buyurdu ki: Sizin yemininizi mi doğru tutayım, yoksa Allah'ın şehadetini mi?

Çünkü Cenab-ı Hakk:

وَاللهُ يَشْهَدُ اِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ [720]

Yani: ‘Allah şahittir ki münafıklar hiç şüphesiz yalancıdır.’ demişti.” (VIII, 6817)

43. گفت پیغمبرکه آواز خدا می رسد در گوش من همچون صدا

“Peygamber buyurdu ki Allah'ın sesi, aks-i sada gibi benim kulağıma gelmektedir.” (VIII, 6821)

44. همچنان که موسی از سویِ درخت بانگِ حق بشْنید کای مسعود بخت

“Musa'nın ağaç tarafından: ‘Ey mesut talihli’ diye Allah'ın sesini işittiği gibi, avaz-ı İlahî benim kulağıma sarahaten geliyor.” (VIII, 6824)

45. باز پیغمبر به تکذیبِ صریح قَدْ كَذَبْتُم گفت با ایشان فصیح

“Hazret-i Peygamber açıktan açığa bir tekzip ile onlara kemal-i fesahatle, ‘Siz hakikaten yalan söylüyorsunuz.’ buyurdu.” (VIII, 6828)

46. تا یکی یاری ز یاران رسول در دلش انکار آمد زان نکول

“Aleyhisselat Efendimizin münafıklardan yüz çevirmesi ve habasetlerini yüzlerine vurması dolayısıyla ashaptan birinin kalbine inkâr hissi geldi.” (VIII, 6829)

47. که چنین پیرانِ با شیب و وقار می گند شان این پیمبر شرمسار

“Böyle yaşlı başlı, vakarlı adamları bu Peygamber mahcup ediyor.” (VIII, 6830)

48. پس نَبی فرمود کآن را برکَنَند مَطْرَحهُ خاشان و خاکستر کُنند

“Hazret-i Peygamber, onu yıkmalarını, çer çöp ve kül atılacak bir mezbele yapmalarını emretti” (VIII, 6954)

[720] Tevbe, 107.

6769-6954 beyitler arasında Mescid-i Dırâr'ın yaptırılması anlatılmaktadır. “Münafıklar, Kubâ Mescidi'nin yakınında bir mescit yaptılar. Maksatları, Kubâ Mescidinin cemaatini bölmek, Müslümanlar arasına ayrılık sokmaktı. Münafıklardan bir heyet Tebük seferinden dönerken Resûlullah (S.A.V.)'i karşıladılar. Yaptıkları mescitte namaz kılmasını rica ettiler. Ancak bu esnada, Tevbe suresinin 107-108. âyetleri indi. İbadet için değil, fitne ve fesat ocağı yapılan bu binada Resûlullah (S.A.V.)'in namaz kılmasına izin verilmedi. ‘Sakın bunların mescidinde namaz kılma’ buyruldu. Resûlullah (S.A.V.) Medine'ye dönünce, Mâlik b. Dühşem ile Ma'n b. Adiyy'e hemen bu mescidi yakıp yıkmalarını emretti. Onlar da derhal Resûlullah (S.A.V.)'in emrini yerine getirdiler.”[721]

49. عقل احمد از کسی پنهان نشد روح و حیش مدرك هر جان نشد

“Hazret-i Ahmed Aleyhisselatü Vesselam Efendimizin kemal-i aklisi kimseden gizli kalmadı. Lakin onun ruh-i vahyi ve ilm-i İlahîsini her can anlayamadı.

Mekke müşriklerinden bazıları Nebiyy-i Ekrem'e mecnun(!) demek küstahlığında bulunmuşlardı. Fakat onlar da herkes gibi o Resûl-i Zişanın nasın en akıllısı olduğunu biliyorlar ve onun akilane hareketlerini görüyorlardı.” (VIII, 7193)

“Hz. Ebû Bekir, müşrik sahabilerinin işkencelerinden kurtulmak için yedi tane Müslüman köle ve cariyeyi büyük bedeller ödeyerek satın alıp azat etmişti. Resûlullah (S.A.V.)'in müezzini Bilâl bunlardandı.

Haşimilerden çekindikleri ve Ebû Tâlib'in himayesinde olduğu için önceleri Resûlullah (S.A.V.)'in şahsına dokunamıyorlardı. Zamanla ‘mecnun, falcı, şair, sihirbaz’ gibi sözler söylemeye başladılar. En sonunda fırsat buldukça ona hakaret, işkence ve her türlü kötülüğü yapmaktan çekinmediler. Geçeceği yollara dikenler döküyorlar, üzerine pis şeyler atıyorlar, kapısına kan ve pislik sürüyorlar, evin önüne pislik atıyorlardı. Bir defa Harem-i Şerif'te namaz kılarken, Ukbe b. Ebî Muayt saldırıp boğmak istemiş, Hz. Ebû Bekir kurtarmıştı. Başka bir zaman, Kâbe'nin yanında namaz kılarken, Ukbe b. Ebî Muayt Ebû Cehil'in teşvikiyle yeni kesilmiş bir devenin iç organlarını, secdeye vardığında üzerine atmış; kızı kızı Fatıma yetişip üzerindeki pislikleri temizledikten sonra, başını secdeden kaldırabilmişti. Müşriklerin kötülükleri

[721] İrfan Yücel, a.g.e, s. 80.

giderek dayanılmaz bir duruma gelmiş, Müslümanlar Mekke'de barınmaz hale gelmişlerdi."[722]

Bütün peygamberler insanları İslam'a davet etmişler, ancak peygamberlerin davetleri kolay olmamakla beraber, çok eziyet çekişmişlerdir. Eziyet çekmeleri şu hadis-i şerifi hatırlamaktadır: "Resûlullah Aleyhisselatü Vesselam hasta yatmakta iken yanına girdim. Elimi üzerine koydum, hararetini, yorganın üstünden elimin altında hissettim. 'Ey Allah'ın Resûlü! Hararetiniz çok fazla!' dedim. 'Biz (peygamberler) böyleyiz. Belalar bize katmerli gelir, buna mukabil ücretleri de katmerli verilir.' buyurdular. 'Ey Allah'ın Resûlü! Hangi insanlar en çok bela çekerler?' dedim. 'Peygamberler.' buyurdular. 'Ey Allah'ın Resûlü! Sonra kimler?' dedim. 'Sonra sâlihler, buyurdular ve açıklardılar: Onlardan biri fakirliğe öylesine müptelâ olur ki kendini örten abadan başka bir şey bulamaz. Onlar, sizin bollukla sevindiğiniz gibi fakirlikle sevinirler." [723]

50. نفسِ واحد از رسولِ حق شدند ور نه هر یک دشمنِ مطلق بُدند

"İnsanların nefs-i vahit gibi müttehid ve müttefik olması Peygamberin feyz ve telifiyledir. Yoksa her biri diğerine karşı düşman-ı mutlak halinde idiler.

Hazret-i Mevlâna şu beytin mealini bir misal ile izah etmek için Medine'deki Evs ve Hazrec kabilelerinin birbirine düşman iken feyz-i Muhammed'i ile barıştıklarını ve din kardeşi olduklarını naklediyor." (VIII, 7637)

"Peygamber (S.A.V.) Efendimiz hac mevsimlerinde, Mekke yakınlarında kurulan panayırlara gelen, Kâbe'yi putlarını ziyaret eden kabileler arasında dolaşıyor, onlara Kur'an okuyor, onları İslam'a davet ediyordu. Bir gün Mekke'nin kuzeyinde, Mekke ile Mina arasında 'AKâbe'denilen bir tepede altı kişik bir topluluğa rastladı. Bunlar, Medineden 'Hazrec' kabilesinden idiler. Resûlullah (S.A.V.) onlarla konuştu. Kur'an-ı Kerim okudu, İslam dinini anlattı ve onları Müslümanlığa davet etti.

Medine'deki Evs ve Hazrec adlı Arap kabileleri ile 'ehl-i kitap' olan Yahudiler arasında eskiden beri geçimsizlik vardı. Ne zaman aralarında bir tartışma veya kavga çıksa, putperest olan Evs ve Hazreclilere Yahudiler: 'Yakında bir Peygamber gelecek, biz ona uyar, kuvvetleniriz, öcümüzü sizden o zaman alırız, derlerdi. Medineliler yakında bir Peygamber geleceğini yaşlı kimselerden de sık sık duyuyorlardı. Hz.

[722] İrfan Yücel, a.g.e. s. 22.
[723] Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi XVII, s. 542.

Peygamber (S.A.V.), onları yeni dine davet edince biribirlerine bakıştılar. Yahudilerin bekleyip durdukları, yaşlıların haber verdikleri Peygamber işte budur, biz Yahudilerin önüne geçelim…' diyerek, kelime-i şehâdet getirip, hemen Müslüman oldular."[724]

51. زاغِ ایشان گر به صورت زاغ بود بازِ همّت آمد و مازاغ بود

"O kuşların kargası bile surette karga olmakla beraber himmet doğanı ve (مازاغ البصر وماطفی) (Yani: Hazret-i Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem Miraç'ta masivaya bakmadı ve mahbub-i hakiki olan Allah'ın temaşa-i cemalini tecavüz etmedi) mealinin mazharı olmuştur." (VIII, 7676)

52. گفتیی سرمست در سبزه و گُل است یا سواره بر براق و دُلدُل است

"Denilebilirdi ki yeşillik ve güller arasında sermest olmuş yahut Burak'a ve Düldül'e binmişti.

Düldül: Bir katır idi ki Mısır hükümdarı Mukavkıs tarafından Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimize hediye edilmiş, sonra taraf-ı risaletten Hazret-i Ali'ye ihsan buyrulmuştu." (VIII, 7715)

"Resûlullah (S.A.V.) bir gece Kâbe'nin 'Hatîm' denilen kısmında iken Cebrail'in getirdiği 'Burak'denilen bineğe binerek Kudüs'teki Mescid-i Aksâ'ya gelip burada namaz kılmıştır. Buradan da 'Mirac' denilen alete binerek, semalara yükselmiştir. Birinci semada Hz. Âdem, ikinci semada Hz. Yahya ve Hz. İsâ, üçüncü semada Hz. Yusuf, dördüncü semada Hz. İdris, beşinci semada Hz. Harun, altıncı semada Hz. Mûsâ ve yedinci semada Hz. İbrahim ile görüştü. Bunlardan her biri Resûlullah (S.A.V.) selamlayıp tebrik ettiler, 'hoş geldin salih kardeş' dediler.

Daha sonra sidretü'l-müntehâya yükseldi. Orada kaza ve kaderi yazan kalemlerin çıkardıkları sesler duyuluyordu. Sidretü'l müntehâdan ötesi, sözle anlatılması mümkün olmayan bir âlemdi. Buraya kadar beraber oldukları Cebrail de buradan öteye geçememiş, 'Benim için burası sınırdır, parmak ucu kadar daha ilerlersem yanarım…' demiştir.

Miracta Cenab-ı Hakk, sevgili Peygamberine nice âlemler gösterdi. Kuluna vahyedeceğini vasıtasız vahyetti. Bu makamda Hz. Peygamber (S.A.V.)'e üç şey verildi.

1. Beş vakit namaz farz kılındı.

[724] İrfan Yücel, a.g.e., s. 28.

2. Bakara suresinin son iki âyeti (Amene'r-rasûlü…) vahyedildi.

3. Ümmetinden şirk koşmayanların cennete girecekleri müjdesi verildi."[725]

A. 3. IX. Ciltte Hz. Peygamber'den Bahsedilen Beyitler

1. سِر کَشَد گوشِ محمد در سخُن کِش بگوید در نُبی حق هُو اُذن

"Hazret-i Muhammed Aleyhisselamın kulağı sözdeki sırrı cezbederdi ki Cenab-ı Hakk, Kur'an da 'Kulağın ta kendisi.' demişti.

Sure-i Tevbe'de buyrulmuştur ki:

وَمِنْهُمُ الَّذِينَ يُؤْذُونَ النَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ اُذُنٌ قُلْ اُذُنُ خَيْرٍ لَكُمْ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ رَسُولَ اللهِ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ (٦١) [726]

Yani: 'Münafıklardan bir güruh var ki Peygambere aza ediyorlar, onun kulağı iyi işitir, ne söylersen duyar diyorlar. Habibim onlara söyle ki sizin için hayırlı bir kulaktır. Allah'a iman etmiştir. Müminlerin sözlerini de kabul ve tasdik eder ve sizden iman etmiş olanlar için rahmettir. Peygambere eziyet edenler için de elim ve şiddetli bir azap vardır." (IX, 7832)

2. سر به سر گوش است و چشم است و گوشست آین نَبی رحمتِ او مرضع است او ما صبی

"O Nebiyy-i Muhterem seraba göz ve kulaktır. Onun merhameti sütninedir, biz de onun süt emer çocuklarıyız." (IX, 7833)

3. تا بکفتند ای پیمبر نیست راست این خطا اکنون که آغاز بناست

"Münafıklardan bazıları dediler ki: 'Ey Peygamber! İslam binasının başlangıcında böyle bir hata doğru değildir." (IX, 7902)

4. ای نبی و ای رسول گردگار یک مؤذن که بود افصح بیار

"Ey Allah'ın Nebisi ve Resûlü! Bilal'den daha fasih bir müezzin tayin et." (IX, 7903)

---

[725] İrfan Yücel, a.g.e., s. 30.
[726] Tevbe, 61.

5. خشم پیغمبر بجوشید و بگفت یک دو رمزی از عنایات نهفت

“Hazret-i Peygamber'in hiddeti huruşa geldi ve Allah'ın gizli alametlerinden bir iki remiz söyledi.” (IX, 7905)

6. کای خسان نزد خدا هَیّ بلال بهتر از صد حیّ و حی قیل و قال

“Dedi ki: Ey münasebetsizler! Bilal'in ‘Heyye’ demesi, Allah'ın nezdinde mahrecinden söylenilen yüz Hayye'den ve o gibi kıyl ü kalden daha iyidir.” (IX, 7906)

7. وامشورانید تا من رازتان وانگویم آخر و آغاز تان

“Fitne çıkarmayın ki ben de sizin sırrınızı, evvel ve âhirinizi söylemeyeyim.” (IX, 7907)

8.

احمد م در مانده در دست یحود صالحم افتاده در حبس ثمود

“Ben Yahudilerin elinde kalmış Ahmed ve Semûd kavminin hapsine düşmüş Salih gibiyim.” (IX, 8136)

Peygamber Efendimiz (S.A.V.)'in çektiği sıkıntılara değinilmekle beraber Salih (A.S.)'dan da bahsedilmiştir.

9. این

شنوکه چند یزدان زجر کرد گفت اصحابِ نبی را گرم و سرد

“Şunu işit ki Cenab-ı Hakk, Peygamberin ashabına iyi, kötü nice şeyler söyleyip kaç kere onları muaheze eylemişti.” (IX, 8151)

10. ماند پیغمبر بخلوت در نماز با دو سه درویشِ ثابت پُر نیاز

“Hazret-i Peygamber, mescitte dininde sabit birkaç kişiyle niyazda kaldı.” (IX, 8154)

11. قَدْ فَضَضْتُمْ نَخْوَ قَمْحٍ هَائِماً ثُمَّ خَلَّيْتُمْ نَبِياً قَائِماً

“Cenab-ı Hakk hutbeyi bırakıp çıkanlara tevbihan: ‘Ticaret davulunun sesi nasıl oldu da sizi Peygamberin huzurundan ayırdı.’ buyurdu.” (IX, 8155)

12. بهرِ گندم تخمِ باطل کاشنید وآن رسولِ حقّ را بگُذاشتید

“Buğday almak için batıl tohumu ektiniz ve Resûlullah'ı dinlemeyerek onu mescitte bıraktınız.” (IX, 8157)

13. مصطفایی کو که جسمش جان بَود تا که رَحْمٰن عَلَّمَ الْقُرْآن بَود

“Hazret-i Mustafa (S.A.V.) gibisi nerede ki Cenab-ı Hakk, ona Kur'an talim etsin.

اَلرَّحْمٰنُۙ (١) عَلَّمَ الْقُرْاٰنَۜ (٢) خَلَقَ الْاِنْسَانَۙ (٣) عَلَّمَهُ الْبَيَانَ (٤)[727]

Yani: ‘Merhameti bütün eşyaya şamil olan Cenab-ı Rahman, Habîb-i Ekremine tâlim-i Kur'an eyledi. İnsan cinsini yarattı ve ona beyanı, (yani maksadını anlatmayı) öğretti.’ âyetlerine işarettir.” (IX, 8316)

14. گفت یزدان مر نَبی را در مساق یک نشانی سهلتر ز اهلِ نفاق

“Cenab-ı Hakk, Peygamberine kelam sevk ederken münafıklardan kolay bir nişan vardı.

Sure-i Muahmmed (Aleyhisselam)'da buyrulmuştur ki:

اَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ اَنْ لَنْ يُخْرِجَ اللهُ اَضْغَانَهُمْ (٢٩) وَلَوْ نَشَاءُ لَاَرَيْنَا كَهُمْ فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسِيمٰيهُمْۜ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِى لَحْنِ الْقَوْلِۜ واللهُ يَعْلَمُ اَعْمَالَكُمْ (٣٠)[728]

Yani: ‘Kalplerinde maraz ve nifak bulunanlar, onların haset ve adavetlerini Allah'ın meydana çıkaramayacağını mı zanneylediler. Eğer istersek sana gösteririz de elbette onları yüzlerindeki alametlerinden bilirsin. Mutlaka onları sözlerindeki yanlışlıktan tanırsın. Allah sizin amellerinizi bilir, kasıt ve niyetinize göre cezanızı verir.” (IX, 8509)

15. ماه با احمد اشارت بین شود ناز ابراهیم را نسرین شود

“Ay, Hazret-i Ahmed Aleyhisselamın işaretini görür ve ortasından ikiye ayrılır. Ateş İbrahim Aleyhisselama karşı gülistan olur.

Bi'sedi Muahammediyenin sekizinci senesi zilhiccesi içinde ve Ay'ın bedri tam halinde bulunduğu bir gecede Mina'da Resûl-i Ekremden kameri ikiye ayırmasını istediler. Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz mübarek parmağıyla işaret buyrulunca

[727] Rahmân, 1-4.
[728] Muhammed, 29-30.

kamer ikiye ayrıldı. Bir müddet öyle durduktan sonra yavaş yavaş birleşti. Bu hadise Kur'an'da:

اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ (١)[729]

Yani: ‘Kıyamet yaklaştı ve kamer iki parça oldu’ âyetinde beyan buyrulmuştur. Bazı müfessirler buradaki enşakka kelimesine ‘Kıyamette Ay iki parça olacaktır.’ manasını vermişlerdir. Lakin beyhude külfet etmişlerdir. Bunun sıhhat-ı vukuuna en sağlam delil, bu âyet Mekke'de okunduğu, mümin ve müşrik tarafından duyulduğu zaman, müşriklerden hiçbirinin böyle bir şey olmadı dememiş olmalarıdır. Eğer inşikâk hadisesi vuku bulmasaydı Resûlullah'ı tekzip etmeye haris olan Mekke müşrikleri acaba neler söylemez ve neler yapmazlardı? Hazret-i İbrahim de Nemrud'un emriyle ateşe atılmış, fakat ateş:

قُلْنَا يَا نَارُ كُونِى بَرْدًا وَسَلَا مًا عَلٰٓى اِبْرٰهِيمَۙ (٦٩)[730]

Yani: ‘Ey ateş, İbrahim'e serin ve selamet ol!’ Emr-i İlahîsini işitmiş ve anlamış ve gül bahçesi halini almıştı. İşte bunların hepsi cemadatın kendine mahsus bir hayatı ve şuuru olduğuna delalet eder.” (IX, 8726)

16. سنگ بر احمد سلامی می کند کوه یحیی را پیامی می کند

“Taş Hazret-i Ahmed Salavatullahi Aleyh Efendimize selam verir. Dağ da Yahya Aleyhisselama söz söyler.

Hazret-i Peygamber: ‘Ben Mekke'de bir taş bilirim ki bana selam verirdi.’ buyurduğu gibi Hz. Ali (Keremallahu Vecheh)'de: ‘Biz Mekke'de Peygamber-i Zişan Efendimizle beraber bir gün yürürken rast geldiği her ağaç ve har taş ona Esselâmü aleyke yaresûlallah, diyordu.’ Yahya Aleyhisselamı da Yahudiler şehit etmek için takip ediyorlardı dağın biri, ‘Ya Nebiyallah! Bana gel, seni dahilime alayım.’ diye seslendi.” (IX, 8728)

17. گر درین مکتب ندانی تو هجا همچو احمد پری از نور حجا

“Eğer bu sülûk mektebinde hecelemeyi bilmezsen yahut bildiklerini unutacak olursan Hazret-i Ahmed Aleyhisselam gibi akıl ve zekâ kanatlarıyla uçarsın.

[729] Kamer, 1.
[730] Enbiyâ, 69.

Cenab-ı Peygamber ümmi idi, yani okumuş yazmış değildi. Fakat ilahî talim ve akıl zekâ kanatlarıyla yükselmiştir. Bağdatlı Rûhî meşhur terkib-i bendinde der ki:

‘Unutup bildiğini ârif isen nâdan ol!

Bizim vahdette ne ilim ve ne âlim isterler.’

Derler ki Nasrettin Hoca bir âlim gelmiş: ‘Sana kırk sual soracağım, tek kelime ile cevap verebilir misin?’ diye sormuş. Hoca da: ‘Hay hay’ demiş. Âlim suallerini sorup bitirince Hoca: ‘Bilmiyorum?’ diyerek bahsi kazanmış.

Bazı yerlerde bilmemek, bilmekten ziyade muvaffakiyet kazandırır. Kureyş müşrikleri, Medine hahamlarına adam gönderip Hazret-i Peygambere sormak üzere sual istemişlerdi. Hahamlar, ona Zülkarneyn kıssasını, Ashab-ı Kehf'i ve ruhun hakikatini sorun; ikisine cevap verir de üçüncüsünden bahsetmezse Peygamberdir demişlerdi. Sordular. İki suale Kur'an'da mufassal cevaplar verildi. Üçüncüsü için:

قُلِ الرُّوحُ مِنْ اَمْرِ رَبّى[731]

Yani: ‘Habibim! Ruh Rabbimin emrindedir de.’ buyrularak izahat verilmedi. Şu izah edilmeyiş de Resûlullah'ın nübüvvetine Yahudilerce delil oldu. Çünkü Tevrat'ta da ruhtan bahsedilmemişti.” (IX, 8837)

18. من ترا اندر دو عالم حافظم طاغیانرا از حدیثت رافضم

“Habibim! Ben seni iki âlemde de hıfzederim. Sözünü kınayanları terk eder, onları hor ve hakir bir hale koyarım.

Resûl-i Ekrem (S.A.V.) Efendimize müşrikler ve münafıklar tarafından bir suikast vuku bulmasın diye ashaptan bazıları geceleri Bab-ı Risalette nöbet beklerdi. Mâide suresindeki:

وَاللهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ[732]

Yani: ‘Allah seni insanların şerrinden muhafaza eder’ âyet-i kerimesi nazil olunca Cenab-ı Peygamber nöbetçilere: ‘Allah beni muhafaza edecektir, onun hıfzı da bana kâfidir’ buyurdu ve onlara izin verdi.

[731] İsrâ, 85.
[732] Mâide, 67.

Keza Cenab-ı Hakk sevgili Peygamberinin özünü muhafaza ettiği gibi sözünü de mevzu ve uydurma hadislerden hıfzeyledi. İslam uleması, Peygamberimizin hadislerini birer birer tetkik ettiler, uydurma hadisler için Mevzûât namıyla kitaplar yazdılar. Onların Peygamber sözü olmadığını ümmete bildirdiler.” (IX, 8902)

19. تا قیامت باقیش داریم ما تو مترس از نسخ دین ای مصطفا

“Ey Mustafa! Sen dinin hükmünü kaybedip, ortadan kalkacağından korkma! Biz onu kıyamete kadar baki kılacağız.” (IX, 8910)

20. ای رسول ما تو جاد و نیستی صادقی هم خرقهٔ موسیستی

“Ey bizim Peygamber-i Ekberimiz! Sen sihirbaz değilsin, sadık bir Resûlullahsın, Musa Kelimullah ile hem hırkasın.

Yani, ona nasıl risalet kisvesini giydirdiysem sana da öylece giydirdim.

Sad suresinde hikâye ediliyor ki:

وَعَجِبُوا اَنْ جَاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ وَقَالَ الْكَافِرُونَ هٰذَا سَاحِرٌ كَذَّابٌ (٤)[733]

‘Müşrikler, kendi içlerinden, azab-ı İlahî ile korkutucu bir peygamber gelmesine şaştılar da bu, yalancı bir sihirbazdır dediler.’ Mevlâna'nın beyti bu isnada karşı İlahî bir cevaptır.” (IX, 8911)

21. قاصدانرا بر عصایت دست نی تو بخسب ای شه مبارك خفتنی

“Senin dinine kastedenler, senin asana yani Kur'an ile hadise el uzatamayacaklardır. Ey şah-ı risalet! Müsterih olarak mübarek bir uyku ile uyu!” (IX, 8914)

22. آنچنان کرد و ازان افزون که گفت او بخفت و بخت و اقبالش نخفت

“Cenab-ı Hakk vaat ettiğini, hatta daha fazlasını yaptı. Hazret-i Peygamber, Hücre-i Mutahharası'nda uyudu, fakat baht ve ikbali uyumadı.” (IX, 8917)

A. 4. X. Ciltte Hz. Peygamber'den Bahsedilen Beyitler

1. دیدن آن بند احمد را رسد بر گلوی بسته حبل من مسد

[733] Sâd, 4.

“O gizli kaza bendini ve boğazına bağlanmış hurma lifi ipini görmek Hazret-i Ahmed Aleyhisselatü Vesseleme ve onun kâmil varislerine yakışır.

وَاَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْاَقْرَبِينَ[734]

Yani: ‘En yakın soydaşlarını azab-ı ilahi ile korkut!’ Âyet-i kerîmesi nazil olunca Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz yakın akrabası bulunan Beni Hâşim'i toplamış ve imana davet etmişti. Amcası bulunan Ebu Lehb, kardeşinin oğluna tabi olmayı azametine yediremediği için ‘Helak olasın! Bizi bunun için mi çağırdın?’ diyerek eline bir taş almış ve Zat-ı Risalete atmak istemiş; o münasebetle de şu sure nazil olmuştu:

تَبَّتْ يَدَا اَبِى لَهَبٍ وَتَبَّ (١) مَا اَغْنٰى عَنْهُ مَا لُهُ وَمَا كَسَبَ (٢) سَيَصْلٰى نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ (٣) وَامْرَاَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ (٤) فِى جِيدِهَا حَبْلٌ مِنْ مَسَدٍ (٥)[735]

Yani: Ebû Leheb'in iki eli kurusun. Kendisi de kurudu. (Helak oldu ya) O ne malı, ne kazandığı fayda vermedi. Alevli bir ateşe girecek o. Karısı da (Hem) odun hamalı olarak. Boynunda bükülmüş bir ip de olduğu halde.’ Ebû Leheb'in karısı ve Ebû Süfyân'ın kız kardeşi olan Ümmü Cemil habisesi her gün diken toplar ve sırtına yükleyip Resûl-i Ekrem'in gideceği yola dökerdi.” (X, 9362)

2. جبل و هیزم را جز او چشمی ندید که بدید آید بر او هر نابدید

“Ümmü Cemil'in boynundaki ipi ve sırtındaki odunu Hazret-i Peygamber'den başka bir göz görmedi. Çünkü ona, başkalarına görünmeyen şeyler görünürdü.” (X, 9363)

3. باقیانش جمله تأویلی کنند کین ز بیهوشیست ایشان هوشمند

“Cenab-ı Peygamber'den maadası, bu âyetin manasını tavil ederler ki o tevil bihoşluktan ileri gelmiştir. Zat-ı risalet ile verese-i Muhammediyye ise âkil ve hoşmenttirler.

Müfessirlerden bazıları: ‘Ümmü Cemil, Ebû Süfyânın kız kardeşi ve Ebû Leheb'in karısı idi. Kureyş'in zenginlerinden olan böyle bir kadının boynunda liften bir ip ile odun taşıması nasıl mümkün olur? Hamâlet-el Hattab tabiri mecazdır. Nemmâm, zemmâm ve bizim kundakçı dediğimiz mevkide kullanılabilir bir tabirdir. Bu karı da, kocasına ve kardeşine tabi olarak, Aleyhisselat Efendimizi her yerde zemmettiği için

[734] Şuarâ, 214.
[735] Tebbet, 1-5.

hakkında bu tabir kullanılmıştır.'demişlerdir. Bazıları da 'O kadının cehennemdeki halini tasvirdir.' mütalaasında bulunmuşlardır. İşte ehl-i şühûd olanlar vukuu muhakkak olan o tasviri, yani Ümmü Cemil'in cehennemde arkasiyle odun taşıyacağını tevil etmeksizin ve müşahedeleri üzerine aynen kabul ve tasdik ederler.

Kaza ve kader hükmünü idrak etmeyenler, o mirasyedinin haline de tenbellikten çalışmıyor da böyle sefalet çekiyor, diye tevile kalkışırlar." (X, 9364)

4. از رهِ تقلید تو کردی قبول سالکان این دیده پیدا بی رسول

"Ey salik! Dünyanın rüya olduğunu sen taklit yoluyla kabul ve öylece rivayet ediyorsun. Hakiki salikler bunu, Hadis-i Peygamberi olmaksızın alanen müşahede etmişlerdir." (X, 9431)

5. هیچ وازِر وِزْرِ غیری برنداشت من نِیَم وازر خدایم بر فراشت

"Hiç kimse, başkasının suçunu almaz, yükünü yüklenmez. Yüklenen ben değilim ki onların yüklerini alan, hafifleten Allah'tır.

Bu beyit ile sure-i En'âm'ın sonlarındaki bir âyete işaret edilmiştir. Mekke müşriklerinin reislerinden Velîd bin Muğîre: 'Muhammed'e uymayın. Ona uymamak günahsa, sizin o günahınız benim boynuma olsun.' demişti. O münasebetle Cenab-ı Hakk:

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰىؕ [736]

Yani: 'Hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenemez.' buyurdu." (X, 9483)

6. زان سبب که جمله اجزایِ منید جزو را از کُل چرا بر می کنید

"Hepiniz benim cüzlerim olduğunuz halde, cüzü niçin külden ayırıyorsunuz?

Bütün mükevvenat nur-ı Muhammedi'den yaratılmış olduğu için Zat-ı Akdes-i Nebevi bir kül, diğer mahlukat da o külden vücuda gelmiş cüzlerdir. Onun için ondan ayrılanlar felah bulmazlar." (X, 9627)

7. زین تناز عها محمد در عجب در تعجب نیز مانده بولهب

[736] İsrâ, 15.

“Bu münazaalardan, yani münkirlerin inkârda ısrar etmelerinden, Hazret-i Muhammed (Sallallahu Aleyhi Vesellem) taaccüpte kaldığı gibi, bir insanın peygamberlik davasına karşı Ebû Leheb de şaşmıştır.” (X, 9734)

8. جمله قرآن هست در قطعِ سبب عزِّ درویش و هلاکِ بولَهَب

“Kur'an-ı Kerim, sebeplerden ziyade müsebbibül esbap olan Allah'a tevekkül etmeyi tavsiye eyler. Zahiren fakir olan Peygamberin yüceliğinden, zahiren yüce olan Ebu Lehb ve emsali kâfirlerin helakinden bahseder.” (X, 10200)

9. مزد تبلیغ رسالاتش ازوست زشت و دشمن روشدیم از بهر دوست

“Peygamberlerin yaptıkları tebliğin ücreti Allah'a aittir. Biz Peygamberler, dost için, halk indinde çirkin ve düşman yüzlü oluruz.

Kur'an-ı Kerim'de:

وَمَا اَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍۚ اِنْ اَجْرِىَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَمِينَۚ (١٠٩) [737]

Yani: ‘Ey Peygamber-i Ekber de ki: Ben tebliğ ettim o Emr-i İlahîden dolayı sizden ücret istemiyorum. Benim ücretim ve mükâfatım, Rabbü'l âlemîn olan Allah tarafından verilecektir.’ buyrulmaktadır. Bu İlahî beyan gereğince peygamberler hazaratının tebliğ-i risalet etmeleri Allah içindir, mahza İlahî emri ifa içindir. Onlar halktan ücret olarak bir şey istemezler, karşılığını ancak Cenab-ı Hakk'tan beklerler.” (X, 10604)

10. گفت زانکه مصطفی دست و دهان بس بمالید اندرین دستار خوان

“Enes dedi ki: Bunun sebebi, Hazret-i Mustafa (S.A.V.)'in bu havluya çok defa elini ve ağzını silmesidir.

Ashaptan Ka'b İbni Mâlik (Radıyallahu Anh) Resûl-i Ekrem Efendimizin üç parmağıyla yemek yediğini, yemekten sonra parmaklarını yalayıp yağlarını izale ettikten sonra havluya sildiğini rivayet ediyor. Çünkü o vakit sabun yoktu. Kaşık da daha o zaman icat edilmemişti. Onun için Aleyhisselat Efendimiz sofraya otururken ellerini yıkar, temizledikten sonra parmaklarıyla yerdi.

Kaba sofular, kaşıkla yemeye ses çıkarmazlar da çatalla yemeye itiraz ederler. Hâlbuki çatal gibi kaşık da bidattir. Hususiyle şimdi kalabalıkta çatalla yemek öyle zannediyorum ki vacip hükmüne girmiştir. Çünkü bazıları tebevvül ediyorlar da ellerini

[737] Şuarâ, 109.

yıkamaya lüzum görmüyorlar. Öylelerinin parmakla yemeleri, o kirli parmakları sahana, tabağa sokmaları olur ki o yemeği her mide kabul etmez.” (X, 10789)

A. 5. XI. Ciltte Hz. Peygamber'den Bahsedilen Beyitler

1. نا گهانی آن مغیث هردو کون مصطفی پیدا شده از بهر عون

“Dünya ve âhiretin şefi olan Hazret-i Mustafa (S.A.V.) Efendimiz onlara imdat için zuhur etti.” (XI, 10802)

2. دید آنجا کاروای بسی بزك برتف ریك وره صعب و سترك

“Resûl-i Ekrem gördü ki büyük bir kervan, kızgın kum, müşkil ve sonsuz bir yol üzerinde duruyor.” (XI, 10803)

3. رحمش آمد گفت هین زوتر روید چند یاری سوی آن کشان دوید

“Resûlullah onlara acıdı ve buyurdu ki: Haydi, çabuk birkaçınız şu kum tepesinin arkasına gidiniz!” (XI, 10805)

4. سوی کشبان آمدند آن طالبان بعد یك ساعت بدیدند آنچنان

“Arayıcılar kum tepesinin yanına geldiler, biraz sonra Resûl-i Ekrem'in haber verdiği köleyi gördüler.” (XI, 10808)

5. پس بدو گفتند میخواهد ترا این طرف فخرالبشر خیرالوری

“Ona: ‘İnsanların medar-ı iftiharı ve halkın en hayırlısı olan Hazret-i Peygamber, şurada seni istiyor.’ dediler.” (XI, 10810)

6. گفت من نشناسم اورا کیست او گفت او آن ماهروی و قندخو

“Köle: ‘Ben onu tanımıyorum, o kimdir? Diye sordu. Arayıcılardan biri, o ay yüzlü ve şeker sözlü peygamberdir.’ dediler.” (XI, 10811)

7. نو عها تعریف کردند ش که هست گفت مانم او مگر شاعرست

“Evsaf-ı Muhammediyi mümkün olduğu kadar köleye tarif ettiler. Köle: ‘Galiba şu sihirbaz şair olacak ki ” (XI, 10812)

8. چون کشیدندش به پیش آن عزیز کفت نوشید آب و بردارید نیز

“Onu, o aziz Peygamberin huzuruna getirdiklerinde Resûlullah, için ve kırbelerinizi doldurun, dedi.” (XI, 10815)

9. قافله حیران شد اندرکار او یا محمد چیست این ای بحر خو

“Kâfile halkı, Resûl-i Ekrem'in mucizesinden hayran kaldı da dedi ki: ‘Ey deniz huylu! Yani lütuf ve ihsanı deniz kadar geniş olan, Hazret-i Muhammed! Bu hâl nedir?” (XI, 10830)

10. ای غلام اکنون تو پربین مشك خود تانگویی در شکایت نیك و بد

“Resûl-i Ekrem buyurdu ki: Ya gulam! Şimdi tulumun dolu olduğunu gör ki şikâyet edip iyi kötü söz söylemeyesin.” (XI, 10832)

“Müslim ve İbn Cerîr et-Taberî gibi hadisin dahi imamları başta olmak üzere diğer kaynaklar sahih bir nakil ile meşhur Ebû Katâde'den şunu aktarıyorlar: Ebû Katâde diyor ki: Meşhur Mûte Gazvesi'nde (orduyu sevk ve idare eden) komutanların peşpeşe şehit olmaları üzerine, onlara yardıma gidiyorduk. Bende bir su kırbası vardı. Allah Resûlü (S.A.V.) bana, ‘Kırbanı sakla, zira onun büyük işi var!’ Sonra orduda susuzluk baş gösterdi. Biz (o sırada orada) yetmiş iki kişi idik. (Taberî'nin rivayetine göre, üç yüz kişi idik.) Bunun üzerine Allah Resûlü (S.A.V.) ‘Bana kırbanı getir.’ Buyurdu. Ben de kırbamı götürüp ona verdim. O da kırbayı aldı ve kırbanın ağzını ağzına dayadı. İçine nefesini üfleyip üflemediğini bilmiyorum. Akabinde yetmiş iki kişi geldi ve kana kana su içip kaplarını doldurdular. Sonra ben kırbamı geri aldım. (içinde hiç su eksilmemişti ve verdiğim gibi duruyordu.

Bu rivayet Bediüzzaman'ın belirttiği gibi Müslim'in Sahîh'inde daha uzun ve detaylı olarak mevcuttur.”[738]

11. آن سبه حیران شد از برهان او می دمید از لامکان ایمان او

“O siyah köle, Resûlullah'ın mucizesine hayran kaldı. Lâmekân âleminden onun kalbine iman varit oldu.” (XI, 10833)

12. باز بهر مصلحت بازش کشید که بخویش آباز روای مستفید

“Hazret-i Peygamber onu maslahat için kendine getirdi ve ey müstefit olan köle! Kendine gel, dedi.” (XI, 10838)

[738]Hikmet Akdemir, Hz. Peygamber'in Su Unsurunda Tezahür Eden Mucizeleri, Katre Uluslarası İnsan Araştırmaları Dergisi, Aralık 2020, S. 10, s. 68.

13. مصطفی دست مبارك بررخش آن زمان مالید و کرد او فرخش

“Resûlullah mübarek elini onun yüzüne sürdü ve ebedi saadete eriştirdi.” (XI, 10841)

14. هم ازان ده یك زنی از کافر ان سوی پیغمبر روان شد ز امتحان

“Yüzü beyazlanan kölenin köyünden ve kâfirlerden bir kadın, imtihan için Peygamberin bulunduğu yere koştu.” (XI, 10889)

15. پیش پیغمبر در آمد با خمار کودکی دوماهه زنرا در کنار

“Kucağında iki aylık bir çocuk ile başörtülü olarak Peygamber (S.A.V.)'in huzuruna geldi.” (XI, 10890)

16. گفت کودك سلم الله علیك یا رسول الله قد جئنا الیك

“Çocuk dedi ki: ‘Ya Resûlullah! Allah sana selam söyledi, senin huzuruna geldik.” (XI, 10891)

17. می بیاموزد مرا وصف رسول زان علو می میرهاند زین سفول

“Bana Peygamber (S.A.V.)'i vasfediyor. Böylece beni bu sufliyetten kurtarıyor.” (XI, 10898)

18. پس رسولش گفت ای طفل رضیع چیست نامت بازگو و شو مطیع

“Resûl-i Ekrem ona, ey süt emen yavru! Adın nedir söyle ve muti ol buyurdu.” (XI, 10899)

19. دست سوی موزه بردآن خوش خطاب موزه را بر بود از دستش عقاب

“O güzel sözlü Peygamber elini meste uzatmıştı ki tavşancıl kuşu onu elinden kaptı.” (XI, 10910)

20. پس عقاب آن موزه را آورد باز گفت هین بستان و رواندر نماز

“Sonra o tavşancıl kuşu mesti geri getirdi ve buyur giy de namaza git, diye Peygamber (S.A.V.)'in önüne koydu.” (XI, 10912)

21. پسی رسولش شکر کرد و گفت ما این جفا دیدیم و خود این بدوفا

“Peygamber (S.A.V.) ona teşekkür etti ve buyurdu ki: Biz, bunu cefa sanıyorduk, hâlbuki vefanın ta kendisi imiş.” (XI, 10915)

22. آن عقابش را عقابی دان که او در ربود آن موزه را زان نیك خو

“Cenab-ı Hakk'ın verdiği mihnet ve cefayı, o güzel huylu Peygamberin mestini kapan tavşancıl gibi bil!” (XI, 10930)

23. تارهاند باش را از زخم مار ای خنك عقلی که باشد بی عثار

“O, Resûl-i Ekrem'in mübarek ayağını yılan sokmasın diye mestini kaptı. Bir belaya uğrayınca sürçmeyen ve sarsılmayan bir akla ne mutlu.” (XI, 10931)

Tavşancıl kuşunun Hz. Peygamber'in mestini kapması şer gibi görünse de onun bu hareketi Hz. Peygamber'i korumaktır. Aslında burada hayır mı şer mi her şeyi Allah'ın bildiği anlatmak istenmiştir.

24. لیك از نور محمد من کنون نیستم این شهر فانی را زبون

“Lakin Muhmmed'in nuru sayesinde ben, şimdi bu fani memlekete (dünyaya) zebun ve bağlı değilim.” (XI, 11094)

25. پس جز او جمله مقلد آمدند در صفات مردم دیدهٔ بلند

“Resûlullah ile kibar-ı ashaptan mâadası, o yüksek göz bebeğinin- yani Bilal Radıyallahu Anhın- sıfatlarını tanımak hususunda sadece Peygamberi taklit ettiler.” (XI, 11186)

26. مارمیت اذ رمیت از نسبتست نفی اثباتست هردو مثبتست

“Mârameyte iz rameyte’[739] hitabı nispet cihetindedir ve hem nefiy vardır hem ispat ve ikisi de yerindedir.

Aleyhisselat Efendimiz Bedir Gazası'nda müşrikler tarafına bir avuç taş kırığı atmıştı. Cenab-ı Hakk: Ya Muhammed:

وَمَا رَمَيْتَ اِذْ رَمَيْتَ وَلٰكِنَّ اللهَ رَمٰى[740]

Yani: ‘Attığın zaman da (Habibim) sen atmadın, ancak Allah attı.’ Buyurdu. İşte bu hitapta hem nefiy ve hem de ispat vardır. ‘Attığın vakit’ denilmekle taşların, taraf-ı Nebeviden atıldığı ispat ediliyor. ‘Sen atmadın.’ buyrulmakla da atma işi, zat-ı risaletten nefyolunuyor ki her ikisi de doğrudur ve sabittir. Çünkü zahirde taşları atan

[739] Enfâl, 17.
[740] Enfâl, 17.

Resûlullah'tır, hakikatte atan ve taşlara müşrikleri sersemletmek hassasını veren ise Allah'tır.” (XI 11316)

27. هر پیمبر سخت روبد در جهان یکسواره کوفت برجیش شهان

“Dünyada her Peygamber, sert yüzlü- yani, menbahatli- idi. Yalnız başına olduğu halde şahların ordusunu mağlup etmişti.

Mesela Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz: ‘Ey nas! Lâilâhe illallah deyiniz.’ diye alenen davete başladığı sırada tek başına idi. Mekke ise bir sürü müşrikle dolu bulunuyordu.” (XI, 11794)

28. دید پیغمبر یکی جوقی اسیر که همی بردند و ایشان در نفیر

“Resûl-i Ekrem Hazreteri birçok esir gördü ki inledikleri halde onları çekip götürüyorlardı.” (XI, 12123)

29. دید شان دربند آن آگاه شیر می نظر کردند دروی زیر زیر

“O sırları bilen aslan, zincirlere vurulmuş olduklarını gördü. Zat-ı Akdesine gizlice bakıyorlardı.” (XI, 12124)

30. نه فدایی می ستاند نه زری نه شفاعت می رسد از سروری

“Esirler kendi kendilerine diyorlardı ki: ‘Peygamber, ne fidye kabul ediyor ne altın alıyor ne de büyük bir zatın şefaati vâkî oluyor.” (XI, 12128)

31. با هزار انکار می رفتند راه زیر لب طعنه زنان بر کار شاه

“Sultanü'r Resûl Efendimizin fiiline gizlice taan ve itiraz ettikleri halde yürüyorlar.” (XI, 12130)

32. که اکر حقست او پیداش کن گر نباشد حق زبون ماش کن

“Eğer, Muhammed hak ise onu meydana çıkar, hak değilse, onu bize mağlup et, diye münacaatta bulunduk.” (XI, 12139)

33. کین تفکر ماهم از ادبار رست که صواب او شود در دل درست

“Bizdeki bu tefekkür, yani Peygamberin hak ve sevap üzere olmasının, kalbimizde doğru görünmesi de bizim bedbahtlığımızdandır.” (XI, 12143)

34. آمدش پیغام از حضرت که رو تو ز منع این ظفر غمگین مشو

“Taraf-ı İlahî'den Resûl-i Ekrem'e vahiy geldi ki: Git, bu zafer erişemediğine gam yeme.” (XI, 12153)

35. حاصل این اشکست ایشان ای کیا می نماند هیچ با اشکست ما

“O bağlı esirler diyorlardı ki: Peygamber ve ashabının harpte bozulması, bizim bozgunluğumuza hiç benzemez.” (XI, 12168)

36. نجم ثاقب گشته حارس دیوران که بهل دزدی ز احمد سرستان

“Delici şihab şeytanları, hırsızlığı bırakın da Ahmed'den sır öğren diye kovar, sürer.

Evvelce şeytanlar gökyüzüne yaklaşır, işittiği bazı havadisi kâhinlere haber verirlerdi. Veladet-i Muhammediye'den sonra bundan menolundular. Şayet bir şeytan, böyle çalıp alma bir şey elde edecek olursa bir şihab onu takip eder.” (XI, 12183)

37. پس رسول آن گفتشان را فهم کرد گفت آن خنده نبودم از یزد

“Hz. Peygamber, onların sözlerini anladı da buyurdu ki: O gülüşüm harp dolayısıyla değildi.” (XI, 12185)

12185 numaralı beyitten, 12210'a kadar olan beyitler, Hz. Peygamberin konuşmalarıdır.

38. نیز اندر غالبی او خویشرا دید او مغلوب دام کبریا

“Resûlullah Hazretleri de galip iken bile kendini Tanrı tuzağında mağlup olmuş gördü de:” (XI, 12226)

A. 6. XII. Ciltte Hz. Peygamber'den Bahsedilen Beyitler

1. منبرِ مهتر که سه پایه بُدست رفت بوبکر و دُوُم پایه نشست

“Fahr-ı Kâinat Efendimizin minberi üç basamaktı. Hz. Ebû Bekir halife olunca minberde ikinci basamağa oturdu.

Mescid-i Saadet'in minberi şerifi hicretin sekizinci senesi senesi sonlarına doğru yapılmıştır. Yapan da ensardan Ulâse isimli bir kadının dülger bulunan kölesi

Meymun'dur. Cemaati Müslümin çoğalması, arka saflarda kalanların kelam-ı Nebeviyi işitememesi üzerine bir minber inşasına lüzum görülerek, üç basamaklı bir minber inşa edilmişti.

Minberi Nebevi, hicretin 49 tarihine kadar bu hâl üzere kalmışt. Muâviye b. Ebû Süfyân, saltanatının tahkimi için onu Şam'a nakletmek istedi. Medine valisi Mervân'a buna dair emir gönderdi. Lakin minber sökülmeye teşebbüs edildiği sırada Güneş tutuldu ve ortalık karardı. Bu hâl, bir nehyi manevi telakki edilerek naklinden sarfı nazar edildi. Daha sonra Mervân, minberin alt tarafına altı basamak ilave ettirip minberin kademelerini dokuza çıkardı. Bir de Resûlullah'ın oturduğu yerin üstüne bir kubbe yaptırdı. 587 tarihine kadar muhafaza edilen bu minber, o sene yıkıldı. Enkazından, teberrüken sakal tarakları yapıldı, yerine başka bir minber inşa olundu. Şimdi Medine mescidindeki mermer minber, Osmanlı padişahlarından üçüncü Sultan Murat'ın emriyle imal ve irsal edilmiştir. 'Buna dair Müslümanlıkta ibadet tarihi ünvanlı eserimde mufassal malumat vardır.'

Resûlullah Hazretleri minberi şerifin üçüncü basamağında durur ve hitabet buyururdu. Hz. Ebû Bekir, halife olunca teeddüben ikinci, Hz. Ömer de birinci basamakta dururdu. Hz. Osman da bir basamak inse minbere çıkmamış olacaktı. O Resûlullah Efendimizin oturduğu basamağa kadar çıkardı." (XII, 12944)

2. هست این بالا مقام مصطفا وهم مثلی نیست با آن شه مرا

"Bu en yüksek basamak Hz. Mustafa (S.A.V.)'in makamıdır. O Sultanü'l Enbiya ile benim aramda misliyet vehmi yoktur.

Yani hiç kimse Osman, kendisini Peygambere benzetti diyemez, dedi." (XII, 12951)

3. مارمیت اذ رمیت خواندهٔ لیك جسمی در تحری ماندهٔ

"O toprağı sen atmadın, ancak Allah attı âyetini okumuşsun ama cisim ve cüzlerde kalmışsın.

Gazve-i Bedir'de Hz. Peygambere hitabolan:

وَمَا رَمَيْتَ اِذْ رَمَيْتَ وَلٰكِنَّ اللهَ رَمٰىۚ [741]

[741] Enfâl, 17.

Yani: ‘Attığın zaman da (Habibim) sen atmadın, ancak Allah (onları senin elinle) attı.’ Âyetine işarettir ve ‘Kurb-i mevâfil ve kurb-i ferâize delalet eden bu âyeti okuduğun halde anlamamışsın, çünkü cisim kaydından kurtulamamış ve kurbiyyet manasını bulamamışsın.’ manasınadır.” (XII, 13213)

“Mekke müşrikleri Medine'ye baskın hazırlığı içindeydiler. Resûlullah (S.A.V.) düşman hazırlıkları hakkında bilgi edinmek için zaman zaman seriyyeler gönderdiği gibi Medine ile Mekke arasındaki kabilelerle görüşüp anlaşmalar yapmak, Kureyş'in planladığı yağmaları önlemek için bizzat kendisi de askeri yürüyüşlere katıldı. Resûlullah (S.A.V.)'in katılıp bizzat idare ettiği askeri harekâta ‘Gazve’ denir.

Resûlullah (S.A.V.)'in ilk gazvesi 60 kişilik müfreze ile Ebvâ köyüne yapılan gazvedir. Hicretin ikinci yılı Safer ayı başında yapılmıştır. Aynı yıl içinde sırasıyla Buvat, Uşeyre, Küçük Bedir ve Büyük Bedir gazveleri olmuştur. İlk dördünde düşmanla karşılaşma olmamış, kan dökülmemiştir. Büyük Bedir Gazve'si, Müslümanların yaptığı ilk savaş olmuştur.”[742]

4. مصطفی را چون زشیر او باز کرد بر کفش برداشت چون ریحان ورد

“Halime, Hz. Mustafa (S.A.V.)'i sütten kesince onu gül gibi ve reyhan gibi el üstünde tutuyordu.” (XII, 13365)

5. می گریز انیدش از هر نیك و بد تا سپارد آن شهنشه را بجد

“O risalet sultanını büyük babasına teslim etmek için iyi, kötü hep kaçırıyor ve muhafazaya çalışıyordu” (XII, 13366)

6. چون همی آورد امانت را زیم شد بکعبه وآمد او اندر حطیم

“Emaneti Mekke'ye getirince, kaybolmasın diye, korkusundan Kâbe'nin yanına gitti ve (Hatîm) dahiline girdi.

Hatîm, kâbe'ye bitişik kısa bir duvardır ki içerisi Kâbe arasındandır. Kureyşliler, Kâbe'yi tamir ettikleri vakit paraları yetişmediği için o kadar arsayı hariçte bırakmışlar ve yeri belli olsun diye kısaca bir duvar çekmişlerdi. Sonra onun dahilinde Kureyş'in eşrafı oturur, orasını maksure gibi kullanırdı. El'an, tavaf esnasında, Hatîm'in haricinden dolaşır.” (XII, 13367)

7. از هوا بشنید بانکی کای حطیم تا فت بر تو آفتابی بس عظیم

[742] İrfan Yücel, a.g.e., s. 40.

“Halime havadan bir ses işitti: Ey Hatîm! Senin üzerine azim bir güneş parladı, diyordu ve şöyle devam ediyordu.” (XII, 13368)

8. ای حطیم امروز آید بر تو زود صد هزاران نور از خورشید جود

“Ey Hatîm! Bugün sana cömertlik güneşinden yüzbinlerce nur gelmektedir.” (XII, 13369)

9. ای حطیم امروز آرد در تورخت محتشم شاهی که پیك اوست بخت

“Ey Hatîm! Bugün muazzam ve muhterem bir sultan sana yükünü indiriyor; baht ve saadet o sultanın peykidir.” (XII, 13370)

10. ای حطیم امروز بی شك از نوی منزل جانهای بالایی شوی

“Ey Hatîm! Bugün şüphesiz yeniden, yücelikler âlemine mensup ruhların konağı olacaksın.” (XII, 13371)

11. جان پاکان طلب و جوق جوق آیدت از هر نواحی مست شوق

“Birtakım pak ruhlara şevklerinden sarhoş olarak, her taraftan çok çok sana geleceklerdir.” (XII, 13372)

12. مصطفا را بر زمین بنهاد او تا کند آن بانگ خوشرا جست وجو

“O güzel sesin sahibini aramak için Hz. Mustafa (A.S.)'ı kucağından yere bıraktı.” (XII, 13375)

13. باز آمد سوی آن طفل رشید مصطفا را بر مقام خود ندید

“O aklı başında olan çocuğu yere bıraktığı yere geldi. Fakat Mustafa (A.S.)'ı koyduğu yerde bulamadı.” (XII, 13379)

14. گفت احمد را رضیعم معتمد پس بیاوردم که بسپارم بجد

“Halime dedi ki: ‘Ahmed'in itimat edilmiş sütninesiyim. Onu ceddine teslim etmek için getirmiştim.” (XII, 13387)

15. که ازو فرزند طفلی گم شدست نام آن کودك محمد آمدست

“Onun Muhammed isminde küçük bir çocuğu kaybolmuştur.” (XII, 13403)

16. چون محمد گفت آن جمله بتان سر نگون گشتند ساجد آن زمان

“İhtiyar, Muhammed ismini söyleyince o putların hepsi o anda baş aşağı secdeye kapandılar.” (XII, 13404)

17. که برو ای پیر این چه جست و جوست آن محمد را که عزل ما ازوست

“Hey ihtiyar! Haydi, işine git. Muhammed'i bizden ne arıyorsun? Azlimiz, hürmetten düşmemiz onun yüzündedir.” (XII, 13405)

18. ما نگون و سنکسار آییم ازو ما کساد و بی عیار آییم ازو

“Biz onun yüzünden tepeteklak olacağız ve telaşlanacağız, bizim onun yüzünden ayarımız anlaşılıp kesada uğrayacağız.” (XII, 13406)

19. دور شو ای پیر فتنه کم فروز هین زر شك احمدی ما را مسوز

“Hey ihtiyar! Uzaklaş bizden… Fitne ateşini parlatma, bizi de Ahmed'in ateşiyle yakma!” (XII, 13409)

20. هر زمان از رشك غیرت پیش و پس صد هزاران پاسبانست و حرس

“Her zaman onun önünde ve ardında muhafaza için yüz binlerce bekçi ve muhafız vardır.” (XII, 13425)

21. آن ندیدی کان بتان ذو فنون چون شدند از نام طفلت سر نگون

“Oğlunun adını iştince, o hünerli putların nasıl tepetaklak olduklarını görmedin mi?” (XII, 13426)

22. چون خبر یابید جد مصطفی از حلیمه وز فغانش برملا

“Halime'nin kalabalıkta feryat figan etmesinden, Mustafa (S.A.V.)'in ceddi Abdülmuttalib haber aldı.” (XII, 13431)

23. لیك بر سیمای آن دریتیم دیده ام آثار لطفت ای کریم

“Lakin ey Kerim olan Allah! O eşi bulunmaz tek incinin, Muhammed (A.S.)'ın, yüzünde senin lütfunun eserlerini görmüştüm.

Dürr-i yetim, sadef içinde tek olan incidir ki büyük ve o nispetle kıymetli olur. Aleyhisselat Efendimiz de öksüz büyüdüğü ve bütün peygamberler arasında tek olduğundan kendisine (dürr-i yetim-i risalet) denilmiştir.” (XII, 13438)

24. پس عجب فرزند کورا بوده است لیك احمد بر همه افزوده است

“Toprağın- enbiya ve evliya gibi- nice şaşılacak çocukları vardır. Lakin Hz. Ahmed (S.A.V.) hepsinin fevkindedir.” (XII, 13465)

25. شد زمین وآسمان خندان وشاد که چنین شاهی زمادر جفت زاد

“Bizim gibi iki çiftten böyle bir ‘Şah-ı mânevi’ doğdu diye, yer de gök de sevinmiştir.

Eskiler, göklere Âbâ-i tis'a yani (dokuz baba), yere Ânâsır-ı erbaa tabir ettikleri toprak, su, ateş, ve havaya Ümmehât-ı erbaa yani dört ana derler, zemindeki cemadat, nebatat, hayvanat ve insana Mevâlid-i tabiiyye yani tabiatın doğurdukları diyerek onları sema ile zeminin çocukları sayarlardı. İşte gök baba ile yer anadan doğan tabiat çocuklarının en kâmil ve faziletlisi vücud-ı akdes-i Muhammedi olduğu için, onun dünyaya gelişinden sema da zemin de sevinmiş, hatta: (Levlâke lemâ halaktül'eflâk) yani: ‘Habibim! Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.’ hadis-i kudsisi muktezasınca yer ve gökler o Habib-i İlahînin yüzü suyuna yaratılmıştır.” (XII, 13466)

26. می شکافد آسمان از شادیَش خاگ چون سوسن شده ز آزادیش

“Vücud-ı Muhammedi şevkiyle gökler gonca gibi açılmış, toprak da (Susen-i âzâd) misali ter ü taze olmuştur.

Susen, bizim susam dediğimiz beyaz ve mavi renklerde açan çiçekdir. Yaprakları yaz, kış yeşil durduğu için, kışın kurumaktan kurtulmuş demek olmak üzere (Âzâd) kelimesiyle tavsif edilmiştir.” (XII, 13467)

27. مغز او خود ازنسب دورست و پاك نیست جنسش از سمك کس تا سماك

“Resûl-i Ekrem'in içi ve özü ise soy ve soptan uzak ve pâktır. Balıktan (simak) denilen yıldıza kadar onunla cins ve eşit olacak kimse yoktur.” (XII, 13485)

“Mekke ulularının bir âdeti vardı. Çocuklarını etraftaki kabilelerden sütannelere verip baktırırlardı. Çünkü Mekke'nin havası sıcak olduğundan küçüklere pek yaramazdı. Mekke civarında yaşayan kabileler zaman zaman gelip emzirmek için çocuk alırlardı. Sa'd kabilesinden Halime adında bir kadın, emzirmek için Muhammed'i almak istedi. Fakat yetim olduğunu öğrenince tereddüt etti. Çünkü bir yetimi emzirmenin pek o kadar karlı bir iş olmayacağını düşündü. Fakat sonradan bu yetimi aldığına çok sevindi. Çünkü bu yetim çocuk ona çok uğur getirdi. Halime onu öz evladından çok sevdi. Şeyma adındaki kızı da, Hz. Muahmmed'i çok severdi. Onunla kardeş kardeş geçinirdi.

Daima beraber oynarlardı. Bütün aile halkı yetim çocuktan memnundu. Halime'nin kocası Haris bir defa şöyle dedi: Halime bu çocuğun ayağı çok uğurlu geldi bize. O evimize ayak basalıberi davarımızın sütü, sütümüzün yağı çoğaldı. Evimize betbereket geldi. Elimiz genişledi. Ben bu çocukta bir başkalık seziyorum. Peygamberimiz çölde bu aile yanında beş yıl kadar kalmıştı. Hz. Peygamber sütannesini çok sayardı. Halime kendisini ziyaret ettiği zaman, onu 'Anacığım' diyerek karşılar, çok hürmet gösterirdi."[743] Hikâye, Halime'nin Hz. Peygmber'i ailesine teslim etmek için götürmesiyle, yolculuk esnasında olanlar anlatılmıştır.

13365 numaralı beyitten başlayıp 13485 numaralı beyite kadar Hz. Muhammed (S.A.V.)'i sütannesi Halime'nin kaybedişinden bahsedilir.

Sütannesi Halime Hatun; Peygamberimiz Aleyhisselamı beş yaşında iken annesine teslim etmek üzere Mekke'ye getirdiği sırada Mekke'nin yukarı tarafında kalabalık arasında kaybetti.

Halime Hatun bunu şöyle anlatır: "Hayvanıma bindim. Sütoğlumu da önüme aldım Mekke'ye giriş kapılarından büyük kapıya kadar vardım. Orada toplanmış bir cemaat bulunuyordu. İhtiyacımı gidermek ve üstümü başımı düzeltmek için sütoğlumu orada bırakıp ayrıldım. Şiddetli bir gürültü işitip döndüğüm zaman, kendisini orada göremedim. 'Ey insanlar cemaati! Çocuk nerede?' diye sordum. 'Hangi çocuk?' dediler. 'Muhammed b. Abdullah b. Abdülmuttalib!' dedim. 'Allah'ın onu büyütmek sebebiyle yüzümü güldüreceği, ev halkımı zengin kılacağı, açlığımı gidereceği ve onu annesine götürüp teslim ederek emanetimden çıkaracağım, sevincime ve umduğuma kavuşacağım sırada, önümden kapıptılar kaçtılar! Lat ve Uzza'ya andolsun ki onu göremeyecek olursam, kendimi şu dağın tepesinden atacağım, parçlanacağım!' dedim. 'Biz bir şey görmedik' dediler. 'Beni ye'se düşürdükleri zaman, elimi başıma koyup: Vah Muhammedciğim, vah oğulcuğum! Diyerek ağlamaya başladım. Kadınları ve erkekleri ağıtımla ağlattım. Orada bulunan halk da benimle birlikte feryat ederek ağlaştılar, yanıp yıkıldılar. Kaybolma haberinin Abdülmuttalib'e benden önce erişmesinden korktum. Hemen gidip Abdülmuttalib'in yanına vardım. Bana bakınca 'Başına mutluluk mu yosa yaramazlık mı geldi?' diye sordu. 'Belki de yaramazlığın en büyüğü, dedim. Maksadımı hemen anladı. 'Belki de oğlum senin yanından kaybolmuştur.' dedi. 'Evet, bu gece Muhammed'i getirmiştim. Mekke'nin yukarı

[743] Osman Keskioğlu, Siyer-i Nebî (Hazret-i Peygamber'in Hayatı), DİB Yay., Ankara 2017, s. 6

tarafında bulunduğum sırada kaybettim. Vallahi, şimdi o nerededir bilmiyorum. Belki de Kureyşliler hainlik, düşmanlık edip onu öldürmüşlerdir, dedim. Abdülmuttalib kızdı ve hemen kılıcını sıyırdı. Kızdığı zaman, hiç kimse onun kızgınlığını durduramazdı. Bana 'Ey Halime, Sen otur!' dedikten sonra, Safa tepeciğine çıktı. 'Ya Âl-i Galib!' diyerek seslendi. Bütün Kureyşliler toplanıp geldiler. 'Ey Hâris'in babası! Ne haber var? Söyle sana icabet edelim?' dediler. Abdülmuttalib: 'Oğlum Muhammed kayboldu!' dedi. Kureyşliler: 'Sen hayvanına atla! Biz de seninle birlikte hayvanlarımıza atlayalım Sen bizi harekete geçir. Sen denize dalarsan biz de seninle birlikte dalarız.' dediler. Abdülmuttalib hemen hayvanına bindi. Öteki Kureyşiler de hayvanlarına bindiler. Mekke'nin yukarı tarafına vardılar. Oradan da Mekke'nin aşağısına indiler. Bir şey göremeyince Abdülmuttalib, halkı kendi haline bırakıp Beyt-i Harama geldi. İhrama girip Kabe'yi yedi kere tavaf etti. 'Ya Rab! Kavmimin hepsi toplandı ise de Muhammed bulunamadı!' diyerek Allah'tan yardım diledi. Havadan bir seslenicinin: 'Ey cemaat! Feyad etmeyiniz! Hiç şüphesiz, Muhammed'in Rabbi vardır. Onu yardımsız bırakmaz ve zayi etmez!' diyerek seslendiğini işittik. Abdülmuttalib 'Ey seslenici! Bize, onun nerede bulunduğunu da haber ver!'dedi. 'O, Tihame vadisinde, sağdaki ağacın yanındadır.' diye haber verdi. Abdülmuttalib, hemen o tarafa doğru gitti.' Yolun bir kısmında Varaka b. Nevfel'e rastladı. Birlikte yollarına devam ettiler. O sırada, Peygamberimiz Aleyhisselam bir ağacın altında ayakta duruyor, ağacın dallarını çekip yaprağı ile oynuyordu. Abdülmuttalib ona: 'Ey çocuk! Sen kimsin?' diye sordu. 'Ben, Muhammed b. Abdullah b. Abdülmuttalib'im' cevabını alınca, Abdülmuttalib: 'Canım sana feda olsun! Ben, senin deden Abdülmuttalib'im.' dedi. Onu öptü, kucakladı, bağrına bastı. Hemen hayvanının önüne bindiri Mekke'ye getirdi. Boynuna bindirip Kâbe'yi yedi kere tavaf ve onu her türlü tehlike ve kötülükten koruması için Allah'a dua etti. Sonra da Peygamberimiz Aleyhisselamı, Hz. Âmine'ye gönderdi."[744]

28. این پیمبر گفت چون بشنید قدح که چرا فربه شود احمد زمدح

"Müşriklerin, 'Muhammed niçin medihden şişiyor?' diye zammettiklerini işitince bu meseli

Hz. Peygamber söyledi. Hz. Âişe (R.A.)'tan rivayet olunuyor ki: Yani Resûlullah (S.A.V.) Hazretleri mescide Hüssan için bir kürsü koydurdu. Hüssan, onun üstüne çıkar, ayakta olduğu halde Zat-ı Risaleti zemmeyleyenleri hicvederdi. Aleyhisselat Efendimiz

[744] M. Âsım Köksal, Peygamberler Peygamberi Hz. Muhammed Aleyhisselam ve İslâmiyet I, Köksal Yay., İstanbul 1999, s. 42, 43, 44, 45.

de: Hüssan, Resûlullah'ı müdafaa ettikçe Rûhlkudüs onunla beraberdir, buyurdu. Bazen: 'Allah seni Rûhulkudüs ile teyit eyle.' diye dua ederdi. İşte sağlam ve yırtık tulum meseli bu münasebetle taraf-ı risaletten söylenmişti." (XII, 13639)

29. گفت پیغمبر خنک آن را که او شد ز دنیا مانْد از او فعلِ نکو

"Hz. Peygamber buyurmuştur ki: Dünyadan çekilip gittiği halde kendisinden iyi bir fiil kalmış kimseye ne mutlu.

Sahîh-i Müslüm'de Cerir b. Abdullah'tan şu hadis rivayet edilmiştir: 'Bir kimse din-i İslâm'da güzel bir âdet ihdas eylese onun sevabı ona ait olduğu gibi, o adetle amel edenlerin ecrinden bir şey eksilmeksizin o kimseye de ayrıca sevap verilecetir. Din-i İslam'da kötü bir âdet ihdas eyleyen kimseye de onun günahı verileceği gibi, o adetle amel edenlerin günahından da bir şey eksilmeksizin o kimseye ayrıca günah yazılacaktır.'

Emiviler, halkı Hz. Ali ve evladından nefret ettirmek için minberlerde cenabı Murtaza'ya lanet ederler ve ettirirlerdi. Bu kötü âdet Muâviye zamanında başladı, Ömer b. Abdülaziz'in hilafetine kadar sürdü ve onun iradesiyle kaldırılıp, Nahl suresindeki:

اِنَّ اللهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْاِحْسَانِ [745]

Yani: 'Şüphesiz ki Allah adaleti ve iyiliği emreder.' Âyeti okunmaya başladı.

İşte bu hareketlerin birincisi 'âdet-i seyyie' ikincisi 'Sünnet-i hasene' ihdasına misaldir." (XII, 13643)

30. ليك اين بار آن وزير پرز جود بر براق عزز دنيا رفته بود

"Lakin bu sefer o cömert vezir, izzet ve saadet Burak'ına binmiş, dünyadan göçüp gitmişti.

Burak, âhirette binilecek bir hayvan imiş ki attan küçük, merkepten büyükmüş. Gayet süratli yürür, gözünün gördüğü yere adımını atarmış. Miraç Gecesi'nde Nebiyy-i Ekrem (S.A.V.) Efendimize böyle bir Burak getirilmiş ve onun üstüne Kudüs'e götürülmüştü." (XII, 13650)

31. خواند مزمل نبی را زین سبب که برون آ از گلیم ای بوالهرب

[745] Nahl, 90

“Bu sebepten Cenab-ı Hakk, Nebiyy-i Zişana dedi ki: Ey ahmak ve sefihlerden kaçan! Örtündüğün kilimden dışarıya çık.

Hakk'ın, halkı tevhide davet için Peygamberi teşvikidir.” (XII, 13888)

32. هین مشو پنهان زننگ مدعی که تو داری شمع وحی شعشعی

“Agâh ol da davaya kalkışanların münasebetsiz sözlerinden sıkılıp, gizleme. Zira sen, Allah'ın nur menbaı vahyine mazharsın.

Rivayete göre, müşrikler toplanıp Hz. Peygamber (S.A.V.) için kâhin, sihir yapan ve şair denilmesi teklifinde bulundular, fakat bu sıfatların hiçbiri Resûl-i Ekrem'de bulunmadığı için karar veremeden dağıldılar. Bundan müteessir olan Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz, hâne-i saadetlerine gelip: ‘Beni örtün, beni örtün.’ diyerek yattılar. Hz. Hatice (R.A.) üstüne bir kumaş örttü. İşte o sırada bu surenin baş tarafları nazil oldu.” (XII, 13890)

33. هین بمکذار ای شفا رنجور را تو زخشم کر عصای کور را

“Ey hastalara şifa olan Resûl-i Ekrem; agâh ol da (انصتوا) emrine karşı sağır olanlara hiddetlenip körün değneğini bırakma.” (XII, 13901)

34. هر که در مکر تو دارد دل گرو گر دنش رامن زنم تو شاد رو

“Her kim, sana mekr ve hile etmeye kalkışacak olursa, onun boynunu ben vururum, sen şâd olarak vazifene devam et.

Müzemmil suresinde buyrulmuştur ki:

وَصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا (١٠)[746]

Yani: ‘Onlar (gerek benim hakkımda, gerek senin hakkında) ne derlerse katlan (sabret) Onlardan (güzel bir ayrılışla) sızıltısızca ayrıl.’ Yine Hicr suresinde Aleyhisselat Efendimizi teselli için:

اِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِءِينَۙ (٩٥)[747]

Yani: ‘Habibim seninle istihzaya cüret edenler için biz kâfiyiz, muhakkak onların hakkından geliriz.’

[746] Müzemmil, 10.
[747] Hicr 95.

Kureyş'in sefih ve habislerinden bazıları vardı ki Peygamber-i Ekber Efendimizle istihza etmeye kalkışmışlardı. Bunlar Ebû Cehil, Hakem b. Ebil'âs, Âs b. Elvâil, Hâris b. Kaysî, Esved b. Abd-i Yegûs, Esved b. Muttalib, Velid b. Elmuğîre, Nadr b. Elhâris, Abdullah b. Elzebarî, Ukbe b. Ebi Muayt, Büneyh b. Haccac, Münebbih b. Haccac, Ümeyye b. Halef, Übey b. Halef gibileri bunlardandı. Bunların her biri ilahî silsileyi bir türlü yedi. Ebû Cehil, Nadr b. Hâris, Ukbe b. Ebi Muayt, Münebbih ve Büneyh, Ümeyye b. Halef Bedir'de öldürüldü. Übey b. Halef Uhud'da belasını buldu. Hakem b. Ebil'âs Müslüman olmakla beraber münafıklığı dolayısıyla nefyedildi. Âs b. Elvâil'in ayağına diken battı, bacağı kütük gibi şişti, sonra canı cehenneme gitti. Haris b. Kays'ın burnundan cerahat aktı ve yediği tuzlu balıktan mütehassıl hararetle içtiği sulardan çatladı. Velîd b. el-mugîre, ok yontan birinin yanından geçerken eteğine keskin bir yonga takıldı. Eğilip çıkarmaya azameti mani olduğu için yürüdükçe yonga parçası bacağının damarını kesti. O da bu suretle geberdi. Abdullah b. Elzebarî'nin Mekke'de öldürülmesine emir verilmişken kaçtı. Sonra gelip iltica etmesi üzerine affedildi. Esved b. Abd-i Yegus çölde sam rüzgrı tesiriyle simsiyah kesildi ve öylece öldü. Esved b. Muttalib'in gözlerine diken batarak, Ebû Leheb ise çiek hastalığına tutularak helak oldu. İşte bunlar (İnnâ kefeynâkel müstehziîn) vaadinin neticesi idi.” (XII, 13906)

35. خیز در دَم تو بصورِ سهمناک تا هزاران مُرده بر رُویَد زخاگ

“Ey Resûl-i Ekrem'im! Kalk da o korkunç sûru sen üfle ki binlerce ölü, topraktan bitsin.

Sûr, İsrâfil (A.S.)'ın üflemeye memur olduğu bir şeydir. Bunun ağzı geniş, üfleyecek yeri dar bir boru şeklinde olduğu söylenilmiştir. Birinci defa üflenişinde dünyada ne kadar canlı mahluk varsa ölecek, ikinci üflenişinde tekrar dirilecektir. Hz. Peygamber de manevi bir İsrâfil'dir.

Bir sabah Mekke'deki Safa tepesine çıkmış ve ‘Ey insanlar! Allah'tan başka mabut yoktur deyiniz!’ diye nida etmiş, onun bu nidası, dirilmeye müstait ruhlara sûr-i İsrâfil tesiri yapmıştır.” (XII, 13911)

36. هرکه گوید کو قیامت ای صنم خویش بنُما که قیامت نک منم

“Ey Habib-i İlahî, her kim kıyamette nerede diye sorarsa; işte benim, diyerek kendini göster.

Kamet ve kıyamet kelimeleri arsındaki lafız münasebeti dolayısıyla şairler, sevgilinin boynunu kıyamete benzetir ve mesela:

Öldürdü âh ölmeden evvel beni o şuh,

Görmem o serv kaddi ki olsun kıyametim.

Derler. Hz. Mevlâna bu beytinde Resûl-i Ekrem'e ey Sanem, diye hitap ediyor.

Sanem, put demektir. Sevgililer, tapılırcasına sevildikleri için onlara büt ve sanem derler ki buradaki Sanem'i Habib-i İlahî diye tercüme ettim. Cananın kâmeti görülünce kalpte kıyamet koptuğu için de ona kıyamet tabir ederler. İşte Cenab-ı Pîr, bu usule göre Hakk'ın mahbubu olan Peygamber-i Ekberi tavsif ediyor.” (XII, 13913)

37. در نگر ای سائل محنت زده زین قیامت صد جهان قائم شده

“Hani kıyamet nerede?’ diye soran mihnetzede, işte Resûlullah'ın bi'seti bir kıyamettir ki ondan yüzlerce kıyamet zuhura gelmiştir.

Sufiye göre kıyamet üç türlüdür. Birincisi: Tabii ölümdür. Bir kimse ölür, bir müddet Berzah âleminde kalır, sonra ‘Nasıl yaşarsanız öyle ölürsünüz ve nasıl ölürseniz öyle ba's olursunuz.’ Hadis-i şerifi mucibince dirilip kalkar.

‘Nâs, ne suretle öldüyse ba's olunur.’ hadis-i şerifi de bunu teyit eder. Bu kıyamete Bu kıyamete kıyamet-i sûriyye ve kıyamet-i suğrâ denilir. Nitekim Cenab-ı Peygamber: ‘Ölen bir kimsenin kıyameti kopmuştur.’ buyrmuştur.

İkinci kısım: İhtiyari ölümden, yani ölmeden evvel ölmekten sonra kalbi ve ebedi bir hayat için ba's olunmaktır ki tasavvufta, bu da kıyamet-i vustâ sayılır.

اَوَمَنْ كَانَ مَيْتًا فَاَحْيَيْنَاهُ [748]

Yani: ‘Ölü iken biz onu diriltmedik mi?’ nazm-ı celîli de buna işarettir.

Üçüncü kısım: İhtiyari ölümden sonra Fenâfillah ve Bekâbillah mertebelerine vasıl olmaktır. Aleyhisselatü Vesselam Efendimizin ba's ve irtisâli, ikinci ve üçüncü kıyametlerin aslıdır ki Zat-ı Akdes-i Nebevî, iki parmağıyla işaret ederek: ‘Benimle kıyamet şunlar gibidir.’ buyurmuştur.” (XII, 13914)

38. اینچنین جذبیست نی هرجذب علم که نهادش فضل احمد والسلام

[748] En'âm, 122.

“Bu, yani iradesiz olan çekiliş ve gidiş, alalâde çekilip gitme değildir. O, Hz. Ahmed'in fazl u ihsanıyladır.

Nitekim Kur'an'da:

قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللهَ فَاتَّبِعُونِى يُحْبِبْكُمُ اللهُ [749]

Yani: ‘(Habibim) de ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin.’ Buyrulmuştur. Hakikate vasıl olmuş ancak, Aleyhisselam Efendimize mutlak tabi oluştadır. Onun için, Resûlullah'a tamamıyla ihtida eyleyenlerde, avam-ı nâsın fevkinde bir cezbe zuhura gelir ve onları süratle maksuda eriştirir.” (XII, 13992)

39. ما رميت اذ رميت ابتلاست بر نبی کم نه گنه کان از خداست

“(Attığın vakit sen atmadın) âyeti bir iptiladır. Fakat Peygamberin günahına da girmeki o atış Allah'tandır!

Bedir Gazası'nda Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz bir avuç taş parçasını düşman tarafına atmış ve o atış düşmanın bozulmasına sebep olmuştu. Cenab-ı Hakk tarafından onu hikâyeten:

وَمَا رَمَيْتَ اِذْ رَمَيْتَ وَلٰكِنَّ اللهَ رَمٰى [750]

Yani: ‘Habibim! O taşları attığın vakit sen atmadın, lakin Allah attı’ buyrulmuş, Hz. Peygamberin arada bir vasıta olup, hakikatte atanın Allah olduğu beyan buyrulmuştu. Cenab-ı Hakk Mânî ve Mutîdir, yani veren de meneden de asıl odur. Bir şeyi vermeyi yahut vermemeyi bir kimsenin kalbine ilham eder. O kimse de ilhama göre ya verir ya da vermez.” (XII, 14151)

B. MESNEVÎ'DE OLMAYIP TÂHİRÜ'L MEVLEVÎ'NİN ŞERHE İLAVE ETTİĞİ HZ. PEYGAMBER'DEN BAHSEDİLEN BEYİTLER

B. 1. VII. Ciltte Hz. Peygamber'den Bahsedilen Beyitler

1. شه کند تو ده بحر شیب و فراز صد هزاران خرمن از سرهای باز

“Padişah doğan başları harmanlarından her iniş ve yokuşta yığınlar yaptırır.

[749] Âl-i İmrân, 31.
[750] Enfâl, 17.

Cenab-ı Hakk, Musa ve Harun Aleyhisselamı, Firavun'u davete memur edince onlara:

قَالَ لَا تَخَافَا اِنَّنِی مَعَكُمَا اَسْمَعُ وَاَرٰی (٤٦)[751]

Yani: ‘Korkmayın, ben hakikaten sizinle beraberim. İştir ve görürüm.’ buyurmuştu. Keza Peygamber Aleyhisselatü Vesselam Efendimize de:

وَاللّٰهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ[752]

Yani: ‘Allah seni nasın tecavüzünden muhafaza eder.’ demişti. Hz. Mevlâna da yine Mesnevî'de der ki: ‘Bir Allah adamının kalbi incinmeyince, Allah hiçbir kavmi rüsva etmez.’

Doğan da baykuşlara bunu söylüyor ve edecekleri bir tecavüzün kendileri için büyük bir felaket olacağını anlatıyordu.” (VII, 5119)

2. بر من آویزید تا بازان شوید گرچه جغدانید شهبازان شوید

“Ey baykuşlar, bana sarılın ki siz de doğan olasınız. Vâkıâ baykuşsunuz, fakat bana mutâbeatle şahbaz olursunuz.

Kur'an-ı Kerim'de Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimize hitaben:

قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونِی يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ [753]

Yani: ‘Habibim, de ki: ‘Ey Allah'a muhabbet davasında bulunanlar! Allah'ı seviyorsanız bana tabi olun ki Allah da sizi sevsin.’ buyrulmuştur. Aleyhisselat Efendimizin izinde yürümeyince ve onun sünnetlerine ittiba etmeyince Allah'ı bulmak kabil değildir. Şeyh Sa'dî Bostân'ında der ki: ‘Ey Sa'dî! Hazret-i Mustafa Aleyhi ve Ekmelü't Tehâyâ Efendimizin izinde yürümeksizin safa yolunda gitmek ve ilerlemek imkânı yoktur.’ Verese-i Muahmmediyye olan ehlullah hazaratı da böyledir. Onlara tabi olmaksızın, yani maddeten ve manen diri bir mürşid-i kâmile tebeiyyet etmeksizin mahza kitap okumak ve kendi kendine çalışmakla Allah'ı bulmak mümkün değildir.” (VII, 5129)

3. تا قیامت گر بگویم بشمرم من ز شرح این قیامت قاصرم

“Kıyamete kadar sayıp döksem yine bu kıyametin şerhinden aciz kalırım.

---

[751] Tâhâ, 46.
[752] Mâide, 67.
[753] Âl-i İmrân, 31.

Ehlullah indinde kıyamet üç türlüdür. Biri: Her canlı mahlûkun öldükten sonra bas ü haşrolmasıdır. Diğeri: ‘Ölmeden evvel ölünüz.’ Nefsinizin arzularına tabi olmamak suretiyle onu öldürünüz. Emri mucibince ölmeden evvelki manevi ölümdür.

اَوَمَنْ كَانَ مَيْتًا فَاَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِى بِهٖ فِى النَّاسِ كَمَنْ مَثَلُهُ فِى الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا[754]

Yani: ‘Küfür ile yahut cehl ile dalalete ölü iken onun iman ile yahut ilim ile yahut hidayetle dirilttiğimiz ve kendisine hak ve batılı temyiz edecek bir nur verdiğimiz kimse ki o nur ile insanlar arasında doğru yola gider. Böyle bir kimse karanlıklar içinde bulunup da oradan çıkamayan bir şahıs ile müsavi olur mu?’ Tefsirlerde yazıldığına göre bu âyet, Resûlullah Efendimizin amcası Hamza bin Abdülmuttalib ile Ebû Cehil hakkında nazil olmuştur. Bi'set-i Muhammediyyenin altıncı senesi içinde idi ki Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz, Mekke'nin Safa enilen mevkisinde yalnızca bulunuyordu. Ebû Cehil habisi oradan geçti. Resûl-i Ekrem'i yalnız görünce, tabiatındaki habaset icabı, o Peygamber-i Ekbere kötü sözler söyledi. Sallallahu Aleyhi Vesellem hazretleri sükût ile mukâbelede bulundu. Vakayı görmüş ve işitmiş olan cariye, Hazret-i Hamza'ya Ebû Cehilin edepsizliğini anlattı. Kahraman Hamza, doğruca Kâbe'nin yanına gitti. Çünkü Kureyş'in ileri gelenleri, o vakit Hıcr şimdi Hatîm denilen mevkide otururlardı. Ebû Cehil de orada idi. Hazret-i Hamza onun yanına gitti ve: ‘Kardişimin oğluna karşı edepsizlik eden sen mi idin?’ diye elindeki yayla herifin kafasına vurdu. Habisin başından akan kanlar, utanmayan yüzünü kızarttı. Taraftarları Hamza'ya hücum etmek istedilerse de Ebû Cehil: ‘Durun Hamza haklıdır, ben münasebetsizlik ettim.’ diye Hamza'nın hiddetini teskine çalıştı.

Ebû Cehil öyle azametli bir heriftir ki Bedir Muharebesi'nde başını kesecek olan Abdullah bin Mesud (Radıyallahu Anha): ‘Gerdanımla birlikte kes ki Muahmmed'e büyük görünsün.’ demişti. Bu sefer Hazret-i Hamza'ya tarzıye vermesi, hiddetle gidip Müslüman olmasın düşüncesiyle idi. Fakat umduğu gibi değil, korktuğu gibi oldu. Cenab-ı Hamza, Ebû Cehil'i tepeledikten sonra gitti. Birader zadesinin huzurunda Müslüman oldu. İşte âyette kendisine nur verildiği bildirilen kimse Hazret-i Hamza, karanlıklardan çıkamayacağı haber verilen de Ebû Cehil idi. Âyetin hususiyeti, ondan umumi bir mana istinbatına mani olmayacağından sufiye hazaratı onu ‘Kıyamet-i vusta’ diye tevil eylemişlerdir. Kıyametin üçüncüsü de salikin fena fillah mertebesinden beka billah derecesine yükselmesidir ki buna da Kur'an'daki (فاذا جاءت الطامة الكبرى) nazm-ı

[754] En'âm, 122.

celîli işarettir demişlerdir. Et-tâmmetü'l-kübrâ kıyametin en korkunç bir anıdır ki cehennemlik olanların cehenneme sürüldüğü, cennetlik bulunanların cennete sevk edildiği zamandır. Cenab-ı Pîr bu kıyametin şerh ve izahından aciz kaldığını itiraf ediyor." (VII, 5152)

4. جان پذیرفت و خِرَد اجزایِ کوه ما کم از سنگیم آخر ای گروه

"Hazret-i Musa'nın feyziyle Tur Dağı'nın bütün eczası ruh ve akıl sahibi oldu. Ey avam takımı! Bizi ise taştan daha adiyiz ki evliya feyzini kabul edemiyor ve ondan müstefiz olamıyoruz.

Hayvanat şöyle dursun, cemadatta bile kendilerine göre bir kabiliyet vardır. Mesela Hazret-i Musa'nın rüyet-i İlahiyye talebine karşı:

لَنْ تَرٰىنِى وَلٰكِنِ انْظُرْ اِلَى الْجَبَلِ فَاِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرٰىنِىۚ فَلَمَّا تَجَلّٰى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسٰى صَعِقًاۚ [755]

Yani: 'Sen beni göremezsin. Lakin dağa bak, yerinde kalırsa sen de beni göreceksin. Musa'nın Rabbi dağa tecelli edince onu parçaladı, Musa da düşüp kendinden geçti.' âyetinde hikâye buyrulduğu üzere Tur Dağı kendisindeki kabileyet dolayısıyla tecelli-i İlahiyye tahammül edememişti. Keza Hazret-i İbrahim'in atıldığı ateş:

قُلْنَا يَا نَارُ كُونِى بَرْدًا وَسَلَامًا عَلٰٓى اِبْرٰهِيمَۙ [756]

Yani: 'Ey ateş! İbrahim'e karşı soğu ve selamet ol' emrini idrak eylemiş olduğu için Halilullah'ı yakmamıştı. Keza Ebû Cehil habisi avucuna birkaç tane taş parçası almış ve: 'Elinde ne var?' diye Aleyhisselatü Vesselam Efendimizden sormuştu. Sallallahu Aleyhi Vesellem Hazretleri: 'Onların ne olduklarını mı bileyim, yoksa onlar benim kim olduğumu mu söylesinler?' sualinde bulununca Ebû Cehil ikincisini istedi. Resûlullah'ın 'Ben kimim?' istifhamı üzerine taş parçaları dile geldiler, Zat-ı Akdes-i Nebevinin Peygamber-i İlahî olduğuna fasih bir lisanla şehadet ettiler. İşte hayvanat ve cemadatta böyle bir kabiliyet vardır ki enbiya ve evliya mucizat ve kerameti eseri olarak onların sözlerini anlarlar ve dilediklerini yaparlar. Hâlbuki biz onlara hayvan ve cemadat diye ehemniyet vermeyiz, kendimizi onlardan çok üstün görürüz. Cenab-ı Mevlâna: 'Ey avam takımı, kabiliyetsiz insan güruhu! Nihayet biz taştan daha adiyiz.' diyor. Cenab-ı Pîr'in hitap ettiği kabiliyetsiz güruha nefsini de teşrik etmesi ve biz taştan daha adiyiz

[755] A'râf, 143.
[756] Enbiyâ, 69.

buyurması tavazuundandır. Bu yoldaki ifadelere ‘Üslub-ı hakîm’ denilir. Mesela birine karşı münasebetsizlik ediyorsun, diyecek yerde münasebetsizlik ediyoruz, denilmesi gibi. Bu yoldaki sözler, muhattabı incitmez, belki de hüsn ü tesir gösterir.” (VII, 5291)

5. چون شود فانی چو جانش شاه بود بیخ او در عصمت الله بود

“O nasıl fena bulurdu ki canı padişah idi, kökü mevcudiyeti Allah'ın hıfz u emanetinde bulunurdu.

Bir kimseyi ki Allah muhafaza eder, hiç kimse ona bir zarar vermez. Nitekim Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimize Cenab-ı Hakk:

وَاللهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ[757]

Yani: ‘Allah seni nasın şerrinden ve tecavüzünden hıfzedecektir.’ buyurmuştu. Ondan dolayı en azılı düşmanları o kadar çalıştıkları halde o vücud-ı mahfuza bir şey yapamamışlardı.” (VII, 5525)

6. ذرهٔ زان آفتاب آدر پیام آفتاب آن ذره را کردد غلام

“Hakikat güneşinden haber getiren bir zerreye, fezadaki güneş köle olur.

Mesela, Hazret-i Musa'nın halifesi olan Yuşa Peygamber, Beni İsrail ile kaleyi muhasara etmiş ve alınmasına az bir şey kalmıştı. Fakat grup yaklaşmıştı. Ertesi gün de cumartesi idi ki Musevîlerin tatil günü bulunuyordu. Yuşa (A.S.) duası üzerine güneşin gurubu gecikti, o gün kale alındı. Efdalü'l Enbiya Aleyhi ve Alihi Ekmelü't Tehâyâ Efendimiz de mübarek parmağıyla aya işaret etmiş ve kurs-ı kamer ikiye ayrılmıştı. İşte şu iki tarih misal, güneşle ayın enbiya ve evliya hazaratına bende ve emirlerine tabi olduğunu anlatır.” (VII, 5563)

7. لم یلد لم یولد او را لایقست والد و مولود را او خالقست

“Lem yelid ve lem yûled sıfatları ona layıktır. Babanın da oğulun da halıkı odur.

Sure-i İhlâs'a işaret buyruluyor. İhlas suresinin Mekke'de veyahut Medine'de nazil olduğu ihtilaflıdır. Mekke'de nazil olduğunu söyleyenler, Kureyş müşriklerinin: ‘Ya Muhammed! Rabbinin nesebini, yani soyunu sopunu bize anlat!’ demelerini sebeb-i nüzul gösterirler. Medine'de nazil olduğunu söyleyenler de Yahudilerin: ‘Ya Muhammed! Bize Rabbini tarif et.’ demiş olduklarını nüzulün sebebidir derler. İhtimal

[757] Mâide, 67.

ki vaka teaddüd ve nüzul tekerrür etmiştir. Bu münasebetsiz suallerin cevapları olmak üzere buyruldu ki:

قُلْ هُوَ اللهُ اَحَدٌ (١) اللهُ الصَّمَدُ (٢) لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ (٣) وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا اَحَدٌ (٤)[758]

Yani: 'Habib-i Edibim de ki: O, yani Rabbim ve Rabül'âlemîn olan Allah (Ehad) vahittir.' Ehad kelimesi (Bir) demek olmakla beraber, sayda kendisinden sonra iki gelen bir demek değildir. Yegâne, biricik, iki olmasına ihtimal bulunmayan manasınadır ki bu kelime-i celile ile müteaddit putlara tapınan müşriklerin, (baba, oğul, ruhulkudüs) diye üçüzlü bir ilah tahayyül eden Hristiyanların, Yezdan ve Ehrimen namlarıyla hayrın ve şerrin halıkı iki mabut vehmeyleyen Mecusilerin itikadı cerhedilmiş, benim ve bütün âlemlerin Rabbi olan Allah Zü'l Celâl, o zat-i ecel ü aladır ki yegânedir, tektir, bir ikincisi olmak imkânı yoktur. Bu âyet-i celilede tevhidin üç derecesi ve insanların üç sınıfı gösterilmiştir (هو) malum olduğu üzere (o) demektir ki bununla doğrudan doğruya Zât-ı Bârî'ye işaret olunmuştur. Muvahhid-i ekmel olanlar Haktan başka bir vücud-ı vacib görmezler. Vücut, yani varlık iki türlüdür. Biri vücud-ı vacibdir ki var olması için başka biri tarafından var edilmeye ihtiyacı yoktur, varlığı kendindendir. Diğeri vücud-ı mümkindir ki başka birinin var etmesine muhtaçtır. Kâinatın ve her şeyin ve hepimizin varlığı gibi ki biz ve bütün kâinat var olmak için evvel emirde Hakk'ın varlığına ve bizi var etmesine muhtacız. Şu halde Hakk'ın varlığı esastır. Bizim varlığımız, vücud-ı Hakkın aksinden ibarettir ve onun tecellisiyle kâimdir. Yanlış anlaşılmasın ve Frenk panteistlerinin vehmi gibi, kâinatın her zerresi Allah'ın bir parçası ve mükevvenatın tamamı Allah'tır! Zannolunmasın. Böyle bir vehme düşmek aynaya bakanla orada görünen aksin ikisini bir sanmak gibi olur. Sufiyenin vahdet-i vücud dediği bu değildir. Onlarca Hakk'ın varlığı, bizim a'yân-ı sâbitemiz aynasında tecelli ederek bizi var göstermiş demektir. Lâ Mevcûde illah denilmesi, hakiki, ezeli, ebedi vacip bir vücut ile Allah'tan başka muttasıf olan yoktur manasındadır. Ondan dolayı birinci kısım muvahhitler, Hakk'tan başka hakiki mevcut görmedikleri için onların görüşüne (هو)zamiriyle işaret kılınmıştır. İkinci kısım muvahhitlerin görüşleri ise birinciler kadar derin olmadığından onlar eşyaya da velev ki fani gayri daimi olsun, bir varlık verirler. Bundan dolayı o görüşe göre (Allah) ism-i celâli ile ima buyrulmuştur. Çünkü İsm-i celâl, Allah'ın hem zatine ve hem de sıfatlarına delalet eder. Üçüncü kısım ise Hakk'ın varlığını ve birliğini müdrik olmakla beraber, müşrikler gibi müteaddit olabilmesine de

[758] İhlâs, 1-4.

ihtimal verdiklerinden onların zehabına göre de Ehad sıfatıyla Ulûhiyet-i bâri tarif edilmiştir.

İşte bir ikincisi olmak ihtimali bulunmayan Rabbü'l ehad (Allahüssamed) yani bütün mahlûkatın kendisine muhtaç bulunduğu Allah'tır. (Lemyelid) o Allah, kimseyi doğurmadı, yani Yahudilerin zannınca Uzeyr'in, Hristiyanların zannınca İsa'nın, bazı Arap müşriklerinin vehmince meleklerin babası olmadı (velemyuled) onu doğuran da olmadı. (Velemyekünlehü küfüven ehad) hiçbir kimse onun küfvü ve akranı da değildir.

Muattıla denilen bir cemaat: 'âlemin sani'i yoktur.' derler. Felasife: 'Sâni'i vardır, fakat sıfattan münezzehtir.' derler. Senevîler, yani Yezdan ve Ehrimen'e tapanlar, Hakk'a şerik isnat ederler. Müşebbehe: 'Halka benzer, azası vardır.' derler. Yahudiler ve Hristiyanlar, Allah'a oğul nispet ederler. Onun için bir mümin (هو) deyince tatilden ve zındıklıktan kurtulur. (الله) deyince felsefe itikadından halas olur." (VII, 5695)

8. در حق او مدح و در حق تو زم　　دو حق او شحن و در حق توزم

"Söyleyen hakkında, meth ve bal gibi senin hakkında ise zem ve zehir gibi olur.

Mesela Arapçada (راعينا) kelimesi, 'Bize bak ve iltifat buyur.' mealini ifade eder. İbrani lisanında ise sövüp sayma manasına gelir. Ashâb-ı kirâmın Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimize (راعينا) dediklerini işiten Medine Yahudileri çıfıtlığa kalkarak Zat-ı Risalete onunla hitap etmeye başlamışlardı. Bunun üzerine:

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا وَقُولُوا انْظُرْنَا[759]

Yani: 'Ey müminler! Resûlullah'a hitap ederken raina demeyiniz, lakin ünzurna deyiniz.' âyeti nazil olmuştu." (VII, 5704)

9. کان بغیر آب لطف گردکار　　گم نگردد از درون مردکار

"Onlar, Allah'ın lütfu suyundan başka bir şeyle, amelde bulunan kimsenin derûnundan zail olmaz.

Denilmiştir ki necâset ve tahâret dört türlüdür:

1. Necaset-i zahiredir ki yıkanmakla temizlenir.
2. Necâset-i nefsiyyedir ki isyandan hasıl olur, tövbe ile temizlenir.

[759] Bakara, 104.

3. Necaset-i ahlakiyyedir ki kötü huylardan hasıl olur. Ahlak-ı fadıla ve evsâf-ı merdiyye ile temizlenir.

4. Necaset-i sırriyyedir ki şirk, cehalet ve marifet azlığından hasıl olur. Tevhit, ilim ve kesret-i marifet ile temizlenir.

Cenab-ı Hakk cümlemizi bunlardan temizlesin ve hepimizi:

اِنَّ اللهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ (٢٢٢)[760]

İltifatına nâil buyursun.

Hazret-i Mevlâna'nın bahsettiği lutf-i İlahî suyu nedir ve nerede bulunur? Ne olduğunu ve nerede bulunduğunu siyer-i Peygamberiden bir misal ile anlatayım: Hicretin sekizinci senesinde Mekke-i Mükerreme fethedildi ve birkaç kişiden mâadâ ahalisine eman verildi. Resûl-i Ekrem Kâbe'yi tavaf ederken Fudalâ bin Ümeyyir isminde bir Mekkeli, onu vurmak kastıyla yanına sokuldu. Hazret-i Peygamber ona: 'Fudalâ mısın?' diye sordu. 'Evet.' cevabını alınca: 'Zihninde kurduğun şeyden tövbe ve istiğfar et.' buyurdu ve mübarek elini Fudalâ'nın göğsüne koymasıyla onun zihnindeki habaset zail oldu ve kalbi iman nuru ile doldu. Bunu sonra kendisi hikâye etmiştir. İşte bu vaka Allah'ın lütuf ve hidayeti, Resûl-i Ekrem'in eli suretinde tecelli etmiştir. Demek ki Cenab-ı Hakk, bir kimsenin temizlenmesini ve hidayete ermesini murat buyurunca sevgili kullarından biri vasıtasıyla onu irşat ediyor. Allah o sevgili kullarından birini bize göndersin de kalbimizi tathir ve tasfiye kılsın." (VII, 5750)

10. چونی ای عیسی ز دیدار یهود چونی ای یوسف ز مکار و حسود

"Ey İsa! Yahudilere karşı nasılsın? Ey Yusuf! Hilekâr ve hasut olan kardeşlerinle nasılsın?

Enbiya ve evliya hazaratı, uzak onlardan ziyade kendi kendi yakınlarından, akraba ve taalluktından cefa görmüşlerdir. Mesela Yusuf Aleyhisselamı, kardeşleri götürüp kuyuya atmışlar, sonra da köle diyerek ucuz bir fiyata satmışlardır. Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz de en ziyade amcası Ebû Leheb'in tecavüzlerine maruz kalmıştı. O kadar ki hac mevsiminde Mekke'ye gelen Arap kabileleri Resûl-i Ekrem imana davet ederken Leheb arkasından dolaşır ve kabilelere: 'Sakın inanmayın, bu yalancıdır.' diye onu tekzibe çalışırdı. Keza, hane-i saadetle Ebû Leheb'in evi bitişik olduğu için Resûlullah'ın bahçesine öteberi atardı. Karısı Ümmü Cemil de çalı ve diken

[760] Bakara, 222.

toplar, sırtına yüklenip getirir, Zat-ı Risaletin kapısı önüne ve geçtiği yola yayardı." (VII, 5812)

Peygamberlere inanmayanlar onlara birçok eziyetler edilmişlerdir, ancak Peygamberler bu eziyetlere rağmen her zaman insanlara karşı merhametli ve şefkatli davranmışlardır. Peygamber Efendimiz (S.A.V.)'e Tâif'te yapılan eziyet buna verilebilecek örneklerden bir tanesidir.

"Kureyş'in zulümleri artık katlanamaz bir duruma gelmişti. Hz. Peygamber (S.A.V.) Mekke devrinin onuncu yılı (620 M.) Şevval ayında, yanına evlatlığı Harise oğlu Zeyd'i de alarak Tâif'e gitti Tâiflileri Hakk dine davet edecekti. Tâif'te Sakiyf Kabilesi vardı onlar da putperestti. Resûlullah (S.A.V.) on gün kadar onlar İslam'ı anlatmaya çalıştı, ileri gelenleri ile görüştü. Hiçbiri Müslüman olmadığı gibi 'Senden başka Peygamberlik gelecek kimse kalmadı mı?' diye alay ettiler. 'Memleketimizden çık da nereye gidersen git..' diye Allah'ın sevgilisini kovup hakaret ettiler. Tâif'ten ayrılırken de çoluk çocuğu ve ayak takımı düşük tabiatlı kişileri yolun iki tarafına sıralayıp taşlattılar. Resûlullah (S.A.V.)'in ayakları, atılan taşlarla yara bere içinde kaldı, ayakkabıları kanla doldu. Ayaklarındaki yaraların verdiği acıdan yürüyemez hale gelip oturmak istedikçe, zorla kaldırılp yaralı ayaklarını taşlamaya devam ediyorlar, bu yürekler parçalayan haline gülüp eğleniyorlardı. Vücuduna atılan taşlara siper eden evlatlığı Zeyd, birkaç yerinden yaralandı. Resûlullah (S.A.V.) hayatı boyunca karşılaştığı sıkıntılardan en büyüğünü o gün yaşamıştı. Nihayet Rabîa'nın oğulları Utbe ve Şeybe'nin yol üstündeki bağına sığınarak ayak takımının takiplerinden kurtulabildi. Burada bir çardağın gölgesind, ellerini kaldırıp şu hazin duayı yaptı: 'İlahî, kuvvetimin zaafa uğradığını, çaresizliğimi, halkın gözünde hor ve hakir görüldüğümü ancak sana arz ederim. Ey merhametlileri en merhametlisi, herkesin zayıf görüp de dalına bindiği biçarelerin Rabbi sensin, İlahî huysuz ve yüzsüz bir düşmanın eline beni düşürmeyecek, hatta hayatımın dizginlerini eline verdiğim akrabamdan bir dosta bile bırakmayacak kadar geniştir. Ya Rab, gazabına uğramaktan, rızadan mahrum kalmaktan, senin karanlıkları aydınlıktan, din ve dünya işlerini dengeleyen yüzünün nuruna sığınırım. Razı oluncaya kadar işte affını diliyorum. Bütün kuvvet ve kudret ancak seninledir…' Yapılan bunca eza ve cefaya rağmen beddua etmemiş, hatta yolda Mekke'ye iki konak mesafede 'Karn' denilen yerde kendisine Cebrail gelerek: 'Ey Allah'ın Resûlü, Allah kavminin sana söylediklerini işitti, yaptıklarını gördü, sana şu dağlar meleğini gönderdi. Kavmin hakkında ne dilersen, bu meleğe emredebilirsin…' dedi. Dağlar emrine

verilmiş olan melek de kendisini selamladıktan sonra: ‘Ya Muhammed, emrine hazırım. (Ebû Kubeys ile Kayakan denilen) şu iki yalçın dağın Mekkeliler üzerine devrilip, birbirine kavuşarak müşrikleri tamamen ezmelerini istersen emret…’ dedi. Fakat Resûlullah (S.A.V.): ‘Hayır onların ezilip yok olmalarını değil, Rabbimin bu müşriklerin sulbünden, ona hiçbir şeyi ortak kılmayan ve yalnız Allah'a ibadet eden bir nesil meydana getirmesini istiyorum…’ demiştir.”[761]

11. دست من بنمود بر گردون هنر مقریا بر خوان که انشق القمر

“Benim elim felekte hüner göstermiştir. Ey hafız! ‘inşikâku'l-kamer’ âyetini oku.

Resûl-i Ekrem Hazretleri Mekke'nin Mina mevkisinde bulunuyordu. Hac mevsimi ve zilhiccenin 14. gecesi idi. Müşrikler bir mucize istediler. Aleyhisselat Efendimiz mübarek parmağıyla bedr-i tam halinde bulunan Ay'a işaret edince kamerin safhası ikiye ayrıldı. Bir müddet durduktan sonra birleşti. Müşrikler: ‘Bu da Muhammed'in bir sihri!’ hezeyanını ettiler. Bu vakıa ehl-i hadis arasında tevatür derecesinde meşhurdur. Vâkıâ müfessirlerden bazıları ‘İnşikâku'l-kamer’ yani ‘Ay yarıldı.’ âyetine kıyamette yarılacaktır manasını vermişlerse de tekellüf etmişlerdir. Çünkü üst tarafıyla o mana birbirini tutmaz. Çünkü:

اِقْتَرَبَتِ السَّاعَتُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ (١) وَاِنْ يَرَوْا اٰيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ (٢)[762]

Yani: ‘Kıyamet yaklaştı ve kamer yarıldı da müşrikler bir âyet, bir mucize görünce itiraz ediyorlar ve bu da daimi sihirdendir diyorlar.’ Âyet-i kerîmesi de kamerin şak olacağı değil, şak olduğunu haber vermektedir. Kâdı İyâz Şifâ kitabında bulunan uzun uzadıya bahsetmiş, vukua geldiğini de nakli ve akli delillerle ispat eylemiştir ki birinci ciltte de bundan bahsolunmuştu. Şu birkaç beyit Mevlâna lisanından olduğu gibi, ağzına yılan giren adamı dövüp yılanı çıkartan emirin dilinden de olabilir. Çünkü orada uyumuş olan insan, insan-ı gafildir, ağzına giren yılan nefs-i emmâredir. Emir süvari mürşid-i kâmildir, onu uykuda iken döve döve uyandırıp kırda bayırda koşturması riyazet ve mücahededir, yılanın çıkışı da salikin nefs-i emmâreden kurtulmasıdır. ‘Yedullahi fevka eydîhim.’ yani: ‘Allah'ın eli onların eli üstündedir.’ âyetinde eller, filvaki Resûl-i Ekremle ashâb-ı kirâmın elleri idi ki ona biat etmişlerdi. Ehlullah'ın hatta en aciz bir dervişin de elden ele Resûlullah ve o vasıta ile Allah'a biatı vardır.

[761] İrfan Yücel, a.g.e., s. 26-27.
[762] Kamer, 1-2.

Binaenaleyh o ellerin üstünde olan da Cenab-ı Hakk'ın yed-i kudretidir. O halde Allah'ın yed-i kudretine ve peygamberin yed-i biatına vasıl olan kâmil eller de fevkalade işler görebilirler.” (VII, 5868)

Ey hafız, ‘inşikâku'l-kamer’ âyetini oku demesiyle Hz. Peygamberden bahseder. Âyette Hz. Peygamber'in Ay'a işaret ederek Ay'ın ortadan ikiye ayrılması anlatılır.

12. حیله و مردی بهم دادند و پشت اژدها را او بدین قوت بکشت

“Hile ile şecaat birbirine zahir olmuşlar, yani yardım etmişlerdi. O adam, o ejderhayı bu kuvvetle, birleşmiş olan hile ve şecaatle öldürdü.

Hile kelimesi çare demektir. Hile-i şer'iyye terkibindeki hile de o manayadır. Yoksa şeriatta bizim kullandığımız manada hile olmaz. Bir de hud'a vardır ki bu da düşmana karşı tedbir almak demektir. Nitekim hadis-i şerifte: ‘Muharebe tedbirden ibarettir.’ buyrulmuş ve Hendek Gazası'nda kullanılmasına müsaade edilmiştir.

Hicretin V. senesi idi ki Mekke müşrikleri 10.000 kişilik bir kuvvetle Medine'ye hücum etmeye kalkmışlardı. Bunlara müdafaa için Medine Müslümanlarının kuvveti kâfi değildi. Selmân-ı Fârisî Radıyallahu Anh: ‘Ya Resûlullah! Biz İran'da böyle kuvvetli bir hücuma karşı beldemiz etrafına hendek kazıp, onu siper ederek düşmanı defetmeye çalışırdık.’ dedi. Bu tedbir taraf-ı risaletten kabul buyruldu. Medinelilerden 3000 kişi hendek kazmaya memur oldu. Herkes on arşın derinliğinde ve genişliğinde muayyen bir yer kazacaktı. İşte başlandı. Medine'de kıtlık da vardı. Gerek Hazret-i Peygamber, gerek ashâb-ı kirâmı hemen hemen aç bir halde çalışıyorlardı. Hendeğin kazılması tamamlanmadan evvel müşrik ordusu göründü ve Medine'ye saldırdı. Fakat hendek karşılarına çıkınca şaşırdılar. Çünkü siper arkasından müdafa suretiyle harp etmek Araplarca âdet değildi. Binaenaleyh ok muharebesi ok muharebesi yapmaya başladılar. Medine'nin arka taraflarında oturan Beni Kurayza Yahudilerini de ittifaklarına aldılar. Bu halde İslam ordusu, hatta İslam yurdu iki düşman arasında kalıyordu. O sıralarda Nuaym bin Mesûd Gatafânî isminde biri huzur-ı Peygamberiye geldi ve Müslüaman oldu. ‘Ya Resûlullah! Müsaade edersen Yahudilerle müşriklerin aralarını açayım; ittifaklarını bozdurayım. Fakat bunun için hilaf-ı hakikat sözler söylemek lazım.’ dedi. Resûlullah Efendimiz de: ‘Söyle, Harp, hudadan ve tedbirden ibarettir.’ buyurdu. Nuaym, evvela Yahudilere gitti. ‘Siz ne yaptınız da Kureyşlilerin sözüne aldandınız, Muhammed'le olan ittifakınızı bozdunuz. Onlar, zaten harbin devamından usanmışlar. Yarın, öbür gün savuşup giderler, sizi burada Müslümanlara

karşı yalnız bırakırlar. Onun için onlardan rehine olarak 70 kişi isteyin ki bırakıp giderlerse siz rehineleri Muhammed'e teslim edersiniz ve Müslümanların kılıcından kurtulursunuz.' tavsiyesinde bulundu. Ondan sonra Kureyşlilerin karargâhına gitti. Kumandanları bulunan Ebû Süfyân'a: 'Yahudiler, Muhammed'le olan muahedelerini bozduklarına pişman olmuşlar. Sizden rehine alıp ona teslim ederek ahitlerini tecdid eyleyeceklermiş. Adam isterlerse sakın vermeyin.' diyerek çekildi. Ebû Süfyân bu havadise hiddetlendi. 'Burada oturuşumuz uzadı, yarın yahut öbür gün biz önden, siz arakdan umumi bir hücum yapalım da şu iş bitsin' diye Beni Kureyza'ya haber gönderdi. Yahudiler Nuaym'ın tavsiyesi mucibince: 'Rehine almadan biz harbinize iştirak edemeyiz. Binaenaleyh 70 kişi gönderin de biz de rehine olarak kalsınlar.' cevabını verdiler. Ebû Süfyân: 'Nuaym doğru söylemiş.' dedikten sonra: 'Biz kalkıp gidince siz Muhammed'le karşı karşıya kalırsınız.' diye ikinci bir mektup gönderdi. Bunun üzerine Yahudiler: 'Nuaym doğru söylemiş diyerek nakz-ı ahdettiklerine pişman oldular. İşte Nuaym'ın şu hudası Medine'yi arkadan kuşatılmak tehlikesinden kurtardı." (VII, 5918)

13. دوستئ ابله بتر از دشمنیست او بهر حیله که دانی راندنیست

"Budalanın dostluğu, düşmanlıktan beterdir. Bilirsin ki onun çaresi defetmektir.

Ebleh; etliye, sütlüye aklı ermeyen safdil limse demektir. Hadis-i şerifte buyrulmuştur ki: 'Cennet ehlinin çoğu safdil olanlar ve şeytanlığa aklı ermeyen kimselerdir.' Evet, böyle kimseler, saflıklarından bazen öyle harekette bulunurlar ki yaptıkları iş zararı mucib olur.

Hicretin VIII. senesi içinde idi ki Kureyşlilerin Hudeybiye Musâlahası'nı bozmaları üzerine Mekke fethi için teşebbüste bulunmuş ve Mekkeliler haberdar olmasınlar da beyhude yere kan dökülmesin diye yapılacak yapılacak hareket gayet gizli tutulmuştu. O sırada Benî Haşîm azatlılarından Sâre isminde bir kadın Mekke'ye gitmek için yola çıktı. Biraz sonra Hazret-i Peygamber; Ali Zübeyr ve Mikdâd Radıyallahu Anhümü çağırttı. Onlara Mekke yolunu takip ediniz. Rast geleceğiniz kadında bir mektup vardır, alın getirin emrini verdi. Bu zevat-ı kiram Sâre'ye tesadüf etti. Onda buldukları kapalı bir mektubu alıp getirdiler. Mektup açılınca Hâtıb tarafından yazılmış bir mektup idi ki Resûl-i Ekrem'in üstelerine geleceğini Kureyşlilere haber veriyordu. Herkes şaştı. Çünkü Hâtıb, muhacirlerden ve Ehl-i Bedir'dendi. Ondan böyle bir hareket zuhuruna kimse ihtimal veremezdi. Aleyhisselat Efendimiz, ona bu işi neden yaptığını

sordu. Hâtıb, yemin ederek imanına halel gelmediğini, bu mektubu bir sui niyetle değil, Mekke'deki ailesini Kureyşlilerin himaye etmesini temin için yazdığını söyledi ve saflığı nazar-ı itibara alınıp Resûllullah tarafından af buyruldu. Hâtıb'ın yaptığı casusluktan başka bir şey değildi. Fakat onun vereceği zararı düşünmemiş, Mekke'deki ailesini muhafaza ettirmek gibi saf bir düşünce ile yapmıştı.” (VII, 5962)

14. عاقلی را صد بد و تهمت نهاد خرس را دانست اهل مهر و داد

“Akıllı bir adama yüzlerce kötülük ve töhmet isnat etti de ayıyı muhabbet ve adalet sahibi sandı.

Kureyşlilerin Emeviye cemaatinden Ukbe bin Ebî Muad isminde bir müşrik vardı. Bir seferden dönüşünde bir ziyafet tertip etmiş, bütün eşraf ile birlikte Resûl-i Ekrem'i de davet etmişti. Aleyhisselat Efendimiz davete icabet etmekle beraber yemek yemedi. Ukbe'nin ısrarı üzerine: ‘İmana gelmeyince yemeğinden yemem’ dedi. Ukbe kelime-i şehâdeti irat etti. Hazret-i Peygamber de yemek yedi. Sonra yine müşriklerden Übey bin Halef: ‘Sen de mi Muhammed'in dinine girdin?’ diye Ukbe'ye sordu. Ukbe: ‘Hayır, fakat yemekten yemediği için istediği sözü söyledim.’ cevabını verdi. Übey bin Halef: ‘Eğer Muhammed'in yüzüne tükürmezsen bir daha seninle konuşmam.’ deyince: ‘Merak etme yaparım.’ dedi ve bir gün o küstahlığı yapmaya kalkıştı. Fakat tükrüğü kendi suratına isabet ederek düştüğü yeri kavurdu, yaktı ve iz bıraktı. Bedir Gazası'ndan sonra idam edilinceye kadar o yanık yeri yüznde kalmıştı. İşte bu herif de hikâyemizdeki abdal gibi Übey ayısının dostluğuna inanmış ve Aleyhisselat Efendimizin hayırhahlığında şüpheye düşmüş, ona suizan beslemiş, nihayet edepsizliğini yapmıştı. Sure-i Furkan'daki:

وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلٰى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِى اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا (٢٧) يَا وَيْلَتٰى لَيْتَنِى لَمْ اَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا (٢٨) لَقَدْ اَضَلَّنِى عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ اِذْ جَاءَنِىْ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْاِنْسَانِ خَذُولًا (٢٩)[763]

Yani: ‘Kıyamet gününde o zalim, ellerini ısıracak, keşke Peygamberin yoluna gitmiş olaydım diyecek, vah bana! Ne olaydı da filanı, (yani Übey bin Halef'i) dost ittihaz etmeyeydim. Bana zikr-i İlahî geldikten, (yani ben kelime-i şehâdeti söyledikten) sonra o herif beni dalâlete düşürdü diye teessüf edecektir. Şeytan insanı iğva eder de sonra çekilir, onu yalnız bırakır.’ âyetleri Ukbe hakkında nazil olmuştur. Oğlu Velid hakkında da yine Kur'an'da ‘Fasık’ tabir buyrulmuştur.” (VII, 5982)

[763] Furkân, 27-29.

15. کاندرین فرصت کم افتداین مناخ تو زیارانی و وقت تو فراخ

“Bu oturuş nadir bir fırsattır. Sen ise yaranımdasın, senin vaktin geniştir.

Kur'an-ı Kerim'de de beyan buyrulduğu üzere Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz, halkın Müslüman olmasını ve ümmet-i merhumenin çoğalmasını pek çok arzu ediyordu. Hatta meşhur: ‘Evlenin, çocuk anası ve babası olun. Çünkü ben sizinle yahut sizin çokluğunuzla diğer ümmetlere karşı iftihar ederim.’ hadisinde bu arzu izhar buyrulmuştu. Abdullah İbn Ümmü Mektûm'un geldiği sırada ise huzur-ı nübüvvette Kureyş'in eşrafı bulunuyordu. Resûl-i Ekrem Sallallahu Aleyhi Vesellem Hazretleri onları İslam'a terğib ve teşvik buyuruyordu. O sırada İbn Ümmü Mektûm ile meşgul olsa diğerleri kalkıp savuşacaklardı. Hâlbuki Abdullah Hazretleri ashaptan olduğu için onun Zat-ı Risaletten mesele sorup öğrenmesi için bol bol vakti vardı.” (VII, 6021)

16. مُردَجِم می کردیَم در وقتِ تنک این نصیحت می کنم فی خشم و جنگ

“Böyle dar bir vakitte gelip beni sıkıştırdın. Bunu sana gazap ve kavga için değil, nasihat olarak söylüyorum.

Nazm-ı celilde yalnız:

عَبَسَ وَتَوَلّٰىۙ (١) اَنْ جَّاۤءَهُ الْاَعْمٰىؕ (٢)[764]

Yani: ‘Âmâ olan Abdullah İbn Ümmü Mektûm, meclise geldi diye kaşlarını çattı ve yüzünü çevirdi.’ buyrulduğu halde Resûl-i Ekrem'in niçin o halde bulunduğu anlatmak üzere bu beyitleri irade ederek hadiseyi tefsir ve tavzih ediyor.” (VII, 6022)

17. این عیادت از برای این صله ست وین صله از صد محبت حامله ست

“Bu yoklayış, bu sıla içindir. Bu sıla ise yüz muhabbetten hasıl olmuştur.

Sıla: Merhamet, şefkat ve yardım manasınadır. Sıla-i rahim derler ki hısım ve akrabaya muavenet demektir. Memleketine gitmek manasına da gelir ve bir nevi hatır sorma mealini ifade eder. Zaten sıla, muhabbetten ileri gelir. Nitekim Resûlullah Efendimizin, o hasta sahabeyi ziyaret ve iyadet buyurması da ümmetine karşı olan muhabbetinin neticesi idi.” (VII, 6161)

18. تا دلیر اندر فتد احمق بجنك واندر آرد شان بدین حیلت بجنك

[764] Abese, 1-2.

“Ahmak ve korkak bir kimse cesaretlenip cenge kalkışsın, Allah da onu mekr ve hile ile yakalasın…

Nasıl ki Yunanlılar harb-i umumideki mağlubiyetimiz üzerine yaralı bir arslana dönmüş olan Türk kahramanlarının yurduna saldırmış ve ‘Kolayca emelime nail olurum.’ vehmine düşmüştü. Çünkü Türk'ün elindeki mertlik zülfikarını adi bir süngü, Türk'ü de dediğim gibi yaralı bir arslan iken kedi gibi görmüştü. Fakat neticesinde, o yaralı arslanın zülfikarıyla mağlup olarak denize dökülmüştü.

Zülfikar: Hazret-i Ali'nin meşhur kılıcıdır. Kureyş müşriklerinden Haccac'ın malı iken sahibinin Bedir gazasında maktul olması üzerine ganimet taksiminde Hazret-i Peygamber'in hissesine düşmüş ve taraf-ı risaletten Cenab-ı Ali'ye ihsan buyrulmuştu. Ağzı iyi keskin diye girintili çıkıntılı yapılmış olduğundan, bel kemiğindeki çıkıntılara teşbih edilerek ‘Zülfikar’ diye şöhret bulmuştu. Yoksa bazı resimlerde görüldüğü gibi ucu çatal değildi. Kamus tercümesinde tefsilatı vardır. O çatallık ne münasebetle uydurulmuş bilmiyorum.” (VII, 6253)

19. هرکه بستاید ترا دشنام ده سود و سرمایه بمفلس وامده

“Seni öveni tahkir et. Ticaret ve sermayeyi, borç olarak müflise verme.

Methedilmek insanı vehme düşürür. Bak ben böyle bir adam imişim de haberim yokmuş, diye kibir ve gurura sevk eder. Öyle zannediyorum ki eski padişahlara vezirlerü zulüm ve istibdata kışkırtan en birinci sebep şairlerin tanzim ve birkaç kuruş koparmak için takdim ettikleri kasidelerdir. Maalesef, şairlerin çoğu bu günaha girmişlerdir. Hazret-i Peygamber: ‘Sizi methedenlerin ve o yolda kaside söyleyenlerin yüzlerine toprak saçın.’ buyurmuştur. Fakat meth hakikatin ifadesi olursa, yani isnat edilen kemalât, hakikaten methedilende bulunursa ve memduhun medihlerden ahlaken sarsılmayacağı bilinirse, o vakit kaside söylemenin zararı yoktur. Mesela ashâb-ı kirâmdan Ka'b bin Züheyr, Resûlullah Efendimiz methinde bir kaside tanzim etmiş, huzur-ı Peygamberide onu okumuş ve taraf-ı risaletten kendisine bir ‘Bürde’ yani hırka ihsan buyrulmuştu.

Mevlâna, bir naatında der ki: ‘Allah'ın lütfu, mahlûkatta kemal, yani noksansızlık namına ne varsa, onların hepsini bir şey yaptı ve o şeye Mustafa namını verdi.’ böyle halde bulunan Zat-ı Akdes-i Nebevinin Ka'b bin Züheyr'in okuduğu

methiyeden gurura düşmeyeceği pek bedihidir. Böyle sözlerde günah değil, pek yüksek bir sevap vardır.” (VII, 6282)

20. در خبر آمد که خال مؤمنان خفته بد در قصر بر بستر ستان

“Haberde varit olmuştur ki müminlerin dayısı olan Muâviye, köşkünde ve yatak odasında uyumuştu.

Hazret-i Pîr'in: Muâviye hakkında müminlerin dayısı demesi hemşiresi Ümmü Habibe Radıyallahu Anhanın Resûlullah'ın haremlerinden olması ve ezvâc-ı tâhirât'ın müminlerin anası bulunması dolayısıyladır.

Muâviye, Uhud ve Hendek gazalarında düşman ordularına kumanda etmiş olan Ebû Süfyân bin Harb'in küçük oğludur. Anası Hind ve Uhud Muharebesi'nde Hazret-i Hamza'nın ciğerini dişle koparmış ve çiğnemiş ise de yutmamış. Bundan dolayı da (âkilet'ül-ekbâd) lakabını almıştı. Aleyhisselat Efendimizin ve din-i İslam'ın ibtida şiddetli düşmanlarından bulunan bu aile içinde Ebû Süfyân'ın kızı Ümmü Habibe Hazretleri, kocası Abdullah bin Hacş ile beraber Müslüman olmuş ve zevciyle birlikte Habeşistan'a hicret eylemişti. Abdullah orada Hristiyan olarak öldü. Ümmü Habibe İslam'da sebat etti. Sonra taraf-ı risaletten Amr bin Ümeyye gönderilip Medine'ye getirildi ve ezvâc-ı tâhirât sırasına girdi.

Feth-i Mekke esnasında Ebû Süfyân ile karısı Hind ve oğulları Yezîd ile Muâviye Müslüman oldular. Huneyn Gazası'ndaki ganimetten erkeklerin her birine yüzer dev olmak üzere o aileye üç yüz deve ihsan buyruldu. Bu itibar ile gerek Ebû Süfyân, gerek oğulları müellefe-i kulûbdandır İslam'da sabit kalmaları, yahut zararsız bir hale getirilmeleri için kendilerine böyle ihsanlar verilmiş olanalara müellefe-i kulûb denilir.

Muâviye'nin lehinde ve aleyhinde olmak üzere birçok sözler söylenilmiş, hatta yakında bu köhne bahis tazelenmiştir.

Lehine söyleyenler kendisinin sahabi bulunduğunu ileri sürerek hakkında keff-i lisan edilmesi tavsiyesinde bulunurlar. Aleyhinde söyleyenler ise tarihi vakalarını zikrederek hakkında atarlar tutarlar.

İnsanların bir Allah'a bir de insanlara karşı vaziyetleri vardır. Allah'a karşı olan vaziyetine karışılmaz. Kimse efendi ile kulun arasına giremez. Fakat insanlara karşı

olan vaziyeti, hususiyle tarihe karışmış olanların hayatı lisan-ı edep ile muhakeme edilebilir. Şimdi onun tarihi vakalarından kısaca bahsedelim:

Muâviye, asr-ı saadette vahiy kâtipliği hizmetinde, Hazret-i Ebû Bekir devrinde Suriye kumandanları Hâlid bin Velîd ile Ebû Ubeyde bin Cerrâh'ın maiyetinde bulunmuş, kardeşi Yezîd bin Ebi Süfyân, Şam valisi tayin olunmuştu. Hazret-i Ömer zamanında Yezîd ölünce Muâviye onun yerine geçti. Yirmi sene kadar Şam valiliğinde bulundu bulundu. Servet sahibi oldu, debdebe ve dârât tertip etti. Hazret-i Ali makam-ı hilâfete geçince, onun cemel vakasıyla meşguliyetini fırsat ittihaz etti ve Cenab-ı Murtaza'nın biat teklifini savsakladı. Cemel vakasından sonra Şam'daki taraftarlarına ve kuvvetine güvenerek Hazret-i Ali'ye isyan etti. Hatta garaipten olmak üzere, Cenab-ı Ali'den, Hazret-i Osman'ın kanını davaya kalkıştı. Sıffîn mevkisinde harp edildi. İki taraftan yüz yirmi bin Müslüman'ın nahak yere kanı döküldü. Cenab-ı Murtaza'nın maiyetinde bulunan ve Resûlullah'ın sevgili ashabından olan Ammâr bin Yâsir şehit oldu Bunun bir fiye-i bâğiye tarafından katledileceği, yani asi bir cemaat tarafından öldürüleceği evvelce Resûlullah tarafından haber verilmiştir. Ammâr'ın şehadeti üzerine Muâviye ordusunun fiye-i bâğiye olduğu tezahür etti. Muâviye, bunu barid bir tevil ile geçiştirmeye çalıştı. 'Ammâr'ı harbe getiren Ali olduğu için öldüren de o demektir. Binaenaleyh fiye-i bâğiye onun ordusudur.' dedi. Bunu işiten Hazret-i Ali: 'O halde; Hamza'nın katili Vahşî değil, Resûlullah olmak lazım gelir. Çünkü onun Uhud Muharebesi'nde Hazret-i Peygamber görmüştü.' cevabını verdi. Kibar-ı ashaptan Harîme hazretleri Sıffîn Harbi'nde Hazret-i Ali safında bulunmuş, lakin ibtida muharebeye iştirak etmemişti. Ammâr'ın şehit olması üzerine karşı tarafın fiye-i bâğiye olduğu hususunda şüphesi kalmamış ve şehit oluncaya kadar çarpışmıştı. Nihayet Hazret-i Ali ordusu galip geliyordu. Amr bin el-Âs'ın tavsiyesi üzerine Muâviye ordusunun efradı mızraklarının ucuna Mushaf bağladılar. Kitabullah aramızda hakem olsun dediler. Hazret-i Ali Ordusunda birtakım cahil sofular vardı. Onlar bunu görünce, muharebeyi durdurmaya Hazret-i Ali'yi mecbur ettiler. Harp durdu. Muâviye tarafından Amr bin el-Âs, Hazret-i Ali tarafından Ebu Mûsâ el-Eş'arî hakem intihap olundu. Amr bin el-Âs'ın kurnazlığına mukabil Ebû Mûsâ saf bir adamdı. Hususiyle bitaraflık iddiasıyla adeta Hazret-i Ali aleyhinde hareket etmiş, valisi bulunduğu Kûfe halkını harbe gitmekten menetmeye çalışmıştı. Hakemler görüştüler, Ali'yi de Muâviye'yide azlederek yeni bir halife İntihabını halka bırakmaya karar verdiler. Bir sene sonra hüküm için toplanıldı. Evvela Ebû Mûsâ kürsüye çıktı. 'Ben parmağımdan yüzüğü

çıkardığım gibi Ali'yi de hilafetten çıkardım.' dedi. Sonra Amr bin el-Âs: 'Ebû Mûsâ Ali'yi haletti, ben de Muâviye'yi nasbettim.' diyerek hilekârlık yaptı. Bunun hile olduğu anlaşıldıysa da iş işten geçmiş, bundan Muâviye hükümeti kuvvetlenip, Hazret-i Ali tarafı zayıflamıştı. Nihayet 41 tarihinde Cenab-ı Murtaza, İbn-i Mülcem tarafından şehit edildi. Kûfe'de Hazret-i Hasan'a biat olundu. Hazret-i Hasan, Irak halkının dönekliğini ve böyle kimselerle harp edilemeyeceğini anlamış olduğu için hilafetin altıncı ayında o makamda istifa ve bazı şartlarla Muâviye'ye biat etti. Şartların en mühimi Muâviye'den sonra Hazret-i Hasan'ın halife olması idi Muâviye bunu kabul etmekle beraber oğlu Yezîd'i veliaht yapmak istiyordu. Bu uğurda Hazret-i Hasan ve Şam halkının teveccühünü kazanmış olan Abdurrahman bin Hâlid bin el-Velîd zehirlendi. Yezîd veliaht oldu. Bir cumhuriyet demek olan Hilâfet-i İslamiye bir müstebit saltanat şekline girdi. Zaten otuz seneden ibaret olan hilâfet-i sahîha Hazret-i Hasan'ın istilası anında tamam olmuştu. H. 60 tarihinde Muâviye öldü. Yerine veliahtı ğlu Yezîd geçti. Onun zamanında Kerbela faciası ve Medine'de Herre vakası vuku buldu. Dört sene sonra Yezîd de helak oldu. Oğlu küçük Muâviye Şam tahtına oturtuldu. Fakat bu zat hakperest bir adam olduğu, dedesiyle babasının, türlü entrikalarla haksız olarak oturdukları makamı gasbettiklerini bilidiği için istifa ederek çekildi. Şam saltanatı Süfyânilerden Mervânilere intikal eyledi. İşte Muâviye bin Ebû Süfyân'ın hulasa-i vakayi. İbn Hacer el-Heytemî'nin es-Sevâiku'l Muhrika isimli bir kitabı vardır ki Muâviye'yi müdafa için yazılmıştır. Orada Ammâr bin Yâsir'in fiye-i bâğiye tarafından öldürüleceği hususunu mevzubahis eder ve Muâviye'nin yapmış olduğundan daha baid bir tevil yapar. Ammâr'ın fiye-i bâğiye tarafından katledileceği bildirilmiş ve Ammar Muâviye ordusu tarafından öldürülmüştü. Buna göre bâği Muâviye değil, ordusudur der. Muâviyeemeline vasıl olabilmek için her vasıtaya müracaattan çekinmemişti. Mamafih, halim, selim, mükerrim, müdebbir bir zat idi. Tam siyaset adamı idi. Ulemadan bazıları Ali de Muâviye de müçtehit idiler. Ali içtihada isabet etmiş, Muâviye hataya düşmüştü. Mamafih müçtehit, isabet ettiği takdirde on sevaba, hatta ederse bir sevaba nail olur demişlerdir. Muâviye'nin içtihadı hatası neticesi 120000 Müslüman öldürülmüştü. Benim gayet bitarafane olan şu sözlerimden ise sineğin kanadı bile kopmamıştr. Tarihin naklinden ibaret bulunmuştur.

Şunu da arz edeyim ki ben Muâviye'ye sövenlerden değilim (Radıyallahu Anh Ashb-ı Resûlullahi Ecmain) diyenlerdenim. Fakat yapmış olduğu haksızlığı da hoş görmek ve hoş göstermek elimden gelmez." (VIII, 6557)

B.2. VIII. Ciltte Hz. Peygamber'den Bahsedilen Beyitler

1. ور تو خواهی شرحِ این وصل و وَلا از سرِ اندیشه می خوان وَالْضُّحیٰ

"Eğer sen şu vuslat ve muhabbetin şerhini istersen (Ve'd-Duhâ) suresini düşünerek tedebbür ve teemmül ederek oku!

Aleyhisselatü Vesselam Efendimize gelen vahiyler, birkaç gün kesilmiş, onların inkıtâı Resûlullah'ı mahzun ettiği gibi müşrikler de: 'Muhammed'i Rabbi tekrketti!' diye şamata etmişlerdi. O münasebetle bu sure-i celile nazil oldu. Âyetleri arasında:

مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلٰىؕ (٣) [765]

Yani: 'Habibim! Rabbin seni terk etmedi ve sana gazap etmedi.' buyruldu. Bu âyet-i kerîme, Hazret-i Peygamber'e has olmakla beraber hükmü ümmetine de şamildir. Yani hiçbir mümin yoktur ki Allah'ın nazarından kaybolsun.

Cenab-ı Hakk bütün mahlukatını her an ve her zaman görür ve ne halde olduklarını bilir." (VIII, 6487)

2. وقت طفلی ام که بودم شیر جو کاهوارم را که جنبانید او

"Süt ister bir çocuk bulunduğum sırada beşiğimi kim salladı, o değil mi?

İbn Abbâs demiştir ki: 'Meleklerin bir nevi vardır ki onlarda tevâlüd ve tenâsül olur. Onlara cin derler. Şeytan onlardan idi.' Ulemadan bazıları:

وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُٓوا اِلَّآ اِبْلِيسَؕ [766]

Yani: 'Meleklere: Âdeme'e secde edin dediğimizde hemen secde ettiler, ancak şeytan secde etmedi' âyetinden istidlâl ederek iblisin melek olduğunu söylemişler, bazıları da:

فَسَجَدُٓوا اِلَّآ اِبْلِيسَؕ كَانَ مِنَ الْجِنِّ [767]

Yani: 'Melekler hemen secde ettiler, ancak iblis etmedi. O cin taifesindendi' âyetine bakarak onun melek değil, cinden olduğuna hükmetmişlerdir. İbn Abbas'ın biraz evvel

[765] Duhâ, 3.
[766] Bakara, 34.
[767] Kehf, 50.

naklettiğimiz sözü bu iki rivayeti birleştirmektedir. Mütesavvifenin Tevhid-i Ef'âl dediği bir mertebe vardır ki:

قُلْ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ [768]

Yani: 'Ya Muhammed! De ki her şey Allah'tandır.'

وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ (٩٦) [769]

Yani: 'Allah sizi ve amellerinizi yaratmıştır.' ve:

ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ [770]

Yani: 'Allah her şeyin Hâlıkıdır.' Âyetleri delaletince hakikatte, hâlik-ı kül ve fâil-i kül, yani her şeyi yapan Allah'tır. Ef'âlin mahluka nispeti, yani 'Ben yaptım, sen yaptın.' gibi isnatlar mecazidir. İşte bu mertebeye Tevhid-i ef'âl derler ki, şeytan ancak bu mertebeyi idrak edebilmiş Tevhîd-i sıfât ve Tevhîd-i zât mertebelerini anlayamamış olduğundan hatta kendi sapıklığını ve azgınlığını Hakk'a isnat ile:

رَبِّ بِمَا اَغْوَيْتَنِى [771]

Yani: 'Ya Rabbi! Beni azdırışın hakkı için.' demişti. Burada da: 'Beşiğimi sallayan o değil mi idi?' diye aynı mertebeden dem vuruyor." (VIII, 6580)

3. صد كمرآن قوم بسته بر قبا بهر هدم مسجد اهل قُبا

"O kavim, yani münafıklar Kubâ köyü ahalisinin mescidini yıkmak için, ziynet-i libaslarının üstüne binlerce gayret kemeri kuşanmışlardı.

Kemer kuşanmak: Bir iş görmeye hazırlanmak demektir. Kubâ mescidi: Cemaatle namaz kılmak için İslam'da ilk yapılmış mescittir. Resûlullah Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz Medine'ye hicreti esnasında bir pazartesi günü Kubâ köyüne gelmiş, orada üç gün ikamet buyurmuş, bu müddet zarfında Kubâ mescidinin temelini atmış, ikmalini Kubâ ahalisine bırakmıştı. Bu mabed-i şerif hakkında Kur'an'da:

لَمَسْجِدٌ اُسِّسَ عَلَى التَّقْوٰى [772]

[768] Nisâ, 78.
[769] Sâffât, 96.
[770] Mü'min, 62.
[771] Hicr, 39.
[772] Tevbe, 108.

Yani: ‘Takva üzerine tesis olunmuş mescit’ buyrulmuştur. Münafıklar, o köyde ikinci bir mescit yapmakla Kubâ köyü cemaati arasına tefrika düşürmek istiyorlardı.” (VIII, 6842)

Buradaki ikinci mescit diye bahsedilen, Mescid-i Dırâr'dır. Münafıklar, ikinci bir mescit yapmak ve Kubâ mesidinin cemaatini bölmek istemeleri sonucunda Mescid-i Dırâr'ı yapmışlardır.

4. سیئاتم شد همه طاعات و شُکر هزل شد فانی وجد اثبات شکر

“Günahlarım bütün taat, latifelerim ciddiyet oldu. Cenab-ı Hakk'a çok şükür.

Cenab-ı Hakk'ın lütuf ve keremi bazen bir mukallidi muhakkik derecesine çıkarıverir ve o gibilerin günahlarını sevaba tebdil eyler.

643 tarihinde ölmüş olan İbn-i Abd-i Rabbih (El-İstîâb fî Esmâ-il-Ashâb) isimli eserinde Ebû Mahzûre'nin Terceme-i Hâl'inde, bizzat sahib-i terceme lisanından şu fıkrayı naklediyor. Ebu Mahzûre demiştir ki: ‘On arkadaş ile yola çıkmıştık ki Resûlullah Hazretleri Huneyn Gazası'ndan dönüyordu. Yolda Resûlullah'ın müezzini ezan okudu. Biz de eğlenmek için onu taklit ediyorduk. Sesimizi işiten Hazret-i Peygamber bizi çağırttı. Huzuruna çıktık.’ ‘Sesini işittiğim hanginizdi?’ diye sordu. Arkadaşlarım beni gösterdiler. Onlara izin verdi, beni alıkoydu ve ‘Kalk, ezan oku.’ buyurdu. O esnada Zat-ı Risalet ile bana emrettiği şeyden, yani ezan okumaktan daha ziyade hoşlanmadığım bir şey yoktu. Ben ayağa kalktım. Resûl-i Ekrem ezan-ı kelimatı bana öğretti. Ezanı okudum, sonra beni çağırttı, içinde gümüş para bulunan bir kese verdi. Sonra mübarek elini elime koydu. Göğsüme ve göbeğime kadar meshetti. Daha sonra (Bârakallahü fîk) diye dua buyurdu. ‘Ya Resûlullah Mekke'de ezan okumaya beni memur et.’ dedim. Talebimi kabul ve tayin etti. O esnada Zat-ı Risalete karşı olan bütün hissiyatım değişti. Adavet yerine muhabbet kaim oldu. Mekke'ye döndüm, vali bulunan Attâb bin Üseyd'e[773] memuriyetimi bildirdim ve ezan okudum.’

Taberi, Ebu Mahzûre'nin 59 senesinde Mekke'de vefat ettiğini yazmış, 79 da öldü diyenler de olmuştur. İşte Ebu Mahzûre Hazretleri de işe taklit ile başlamış, fakat hidayet-i Rabbaniyye o takliti tahkike tebdil ettiği gibi kendisi de Resûlullah'ın müezzinleri sırasına geçmiştir.” (VIII, 6941)

5. پیش اهل دل ادب برباطنست زانکه دلشان بر سرایر فاطنست

[773] Şerh-i Mesnevî'de Attâb bin Üseyd olarak verilmiştir, ancak doğrusu Attâb b. Esîd'dir.

“Kalp ehli indinde ise edep batınadır. Çünkü onların kalbi esrara vakıftır.

Feth-i Mekke esnasında Resûl-i Ekrem Sallallahu Aleyhi Vesellem ashâb-ı kirâm ile Kâbe'yi tavaf ederken Ebû Süfyân da bir köşede durmuş, Peygamberle ashabının tavafını seyreyliyordu. O sırada ‘Ah bir ordu toplasam da şu adamla yeniden harbe başlasam.’ diye de kalbinden bir kuruntu geçiyordu. Aleyhisselat Efendimiz onun yanına gelince: ‘O adam yine seni zelil ve rezil eder.’ buyurdu. Ebû Süfyân bunu işitince: ‘Hakk Peygamber olduğuna şimdi inandım. Vâkıâ öyle bir kuruntu geçirmiştim.’ dedi. Nebiyy-i Ekrem Efendimiz böyle olduğu gibi onun varisleri bulunan evliyaullah hazaratı da bilverase kalplerdeki muzmaratı keşfederler. Onun için ehlullah huzurunda kalbi muhafaza etmek lazımdır.” (VIII, 7153)

6. چونکه هر حس بندهٔ حسِّ تو شد　　مر فلکها را نباشد از تو بُد

“Her his senin hissine bende olunca gökler de senin iradene tabi olur.

Nasıl ki Resûl-i Ekrem Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz mübarek parmağıyla işaret buyurunca Ay iki parça olmuş, sonra da birleşmişti.” (VIII, 7183)

7. لب ببسته مست در بَیْع و شرٰا　　مشتری به حد که اللهُ اشْتَرٰی

“Satıcı sükût ettiği halde, alışverişin mestidir. Çünkü müşterisi nihayetsizdir ki o müşteri Allah'tır.

Nübüvvetin on üçüncü senesi hac mesvsiminde ve Akâbe mevkisinde Medinelilerden yetmiş bu kadar Müslüman, Allah'a şerik koşmamak, Hazret-i Peygamberi de nefislerini ve mallarını müdafa eyledikleri gibi muhafaza atmek şartıyla Resûl-i Ekrem Efendimize biat eylemişlerdi. İçlerinden Abdullah bin Revâha: ‘Ya Resûlullah! Bunu yaptığımız takdirde mükâfatımız ne olacaktır?’ diye sordu. Risaletpenah Efendimiz de: ‘Cennet olacaktır.’ buyurdu. Bunun üzerine şu âyet-i kerîme nazil oldu:

اِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰی مِنَ الْمُؤْمِنِینَ اَنْفُسَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ بِاَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ ؕ یُقَاتِلُونَ فِی سَبِیلِ اللّٰهِ فَیَقْتُلُونَ وَیُقْتَلُونَ وَعْدًا عَلَیْهِ حَقًّا فِی التَّوْرٰىةِ وَالْاِنْجِیلِ وَالْقُرْاٰنِ ؕ وَمَنْ اَوْفٰی بِعَهْدِهٖ مِنَ اللّٰهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَیْعِكُمُ الَّذِی بَایَعْتُمْ بِهٖ ؕ وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِیمُ (١١١)[774]

Yani: ‘Allah o müminlerden cennet mukabilinde nefislerini ve mallarını satın aldı. O müminler Allah yolunda düşmanlarla çarpışırlar da öldürürler ve ölürler. Buna dair

[774] Tevbe, 111.

Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da hakiki vaat verilmiştir ve Allah'tan daha ziyade vaadine vefakâr olan kimdir? Ey müminler! Allah ile yaptığınız alışveriş dolayısıyla sevininiz. İşte bu alışveriş, azim bir feyz ve necattır.'

Her metâın bir müşterisi olduğu gibi Allah yolunda can ve mal feda etmenin satın alıcısı da Cenab-ı Hakk'tır." (VIII, 7201)

8. گرچه دوری دور می جنبان تودم حیثما کنتم فولوا و جهکم

"Eğer uzak kalmışsan hazarat-ı evliyaya uzaktan olsun kuyruk salla, yani tevazu ve hürmet göster ki Allah (فولوا وجوهکم شطره) buyurmuştur.

Bu âyet-i kerîme tahvil-i kıble hakkındaki emr-i İlahîdendir. Bidayet-i İslam'da Kâbe puthane halinde bulunduğu için Kudüs'e teveccühen namaz kılınıyordu. Bu ise hem müşriklerce hem de Yahudilerce dedikoduyu mucip olmuştu. Mekke müşrikleri: 'Muhammed, ceddi İbrahim'in kıblesi olan Kâbe'yi bıraktı da Beytü'l Mukaddes'e müteveccihen namaz kılıyor.' dediler. Yahudiler ise: 'Muhammed bizim dinimizin hükmü geçmiş, yani mensuh olduğunu söylediği halde namaz kılarken kıblemize teveccüh ediyor.' diyorlardı.

Hicretin ikinci senesinde ve Recebin yarısında Resûlullah Efendimizi Ashaptan Bişr bin Berâ'nın validesi, ikametgâhı bulunan Beni Seleme yurduna davet etmişti. Aleyhisselat hazretleri ashaptan bazıları ile orayı şereflendirmişti. Yemekten sonra öğle namazına kalktılar ve Kudüs'e müteveccihen namaza durdular. İkinci rekâttan sonra Kâbe'ye dönülmesi Hazret-i Peygamber'e namazda iken vahyen bildirildi:

فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ[775]

Yani: 'Yüzünü Mescid-i Harâm cihetine ve Kâbe'nin bulunduğu tarafa çevir.' emri verildi. Namazda iken Beytü'l Mukaddes'ten Beytullah cihetine döndüler. Bu münasebetle o mescide Mescid-i Kıbleteyn, yani iki kıbleli mescit denildi. Nebiyy-i Ekreme tahsisen emreylediği gibi Müslümanlara da:

وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ[776]

Yani: 'Ey müminler! Nerede bulunursanız bulununuz namaz kılacağınız vakit Mescid-i Harâm tarafına dönünüz.' diye ferman buyruldu. Vâkıâ bu âyet sûrî kıble hakkındadır.

[775] Bakara, 144.
[776] Bakara, 144.

Enbiya ve evliya hazaratı ise manevi teveccügah olduğu iin Hazret-i Mevlâna bu âyet-i kerîmeyi iktibas eylemiştir.” (VIII, 7289)

“İslam'ın ilk yıllarında namaz, Beytü'l Makdis'e (Kudüs'e) doğru kılınıyordu. Ancak, Hicret'ten önce Resûlulah (S.A.V.) Mekke'de namaz kılarken, mümkün mertebe Kâbe'yi arkasına almaz; Kâbe, kendsiyle Beytü'l Makdis arasında kalacak şekilde Rükn-i Yemâni ile Rükn-i Hacerülesved esnasında namaza dururdu. Böylece hem Kâbe'ye hem de Kudüs'teki Mescid-i Aksâ'ya yönelmiş oluyordu. Hicretten sonra Medine'de Mescid-i Aksâ'ya yöneldiğinde Kâbe'nin arka tarafında kalmasından Resûlullah (S.A.V.) üzüntü duyuyor, kıblenin Kâbe'ye çevrilmesini içten arzu ediyordu. Çünkü Kâbe, atası Hz. İbrahim'in kıblesiydi.

Hicretten 16-17 ay kadar sonra, Şaban ayının 15. günü Hz. Peygamber (S.A.V.) Medine'de Selemoğulları Yurdu'nda öğle namazı kıldırırken, ikinci rekâtın sonunda; ‘Yüzünü gökyüzüne çevirip durduğunu görüyoruz. Seni elbette hoşnut olduğun kıbleye çevireceğiz. Hemen yüzünü Mescid-i Harâm'a doğru çevir. (Ey müminler) siz de nerede olursanız (namazda) yüzlerinizi, onun tarafına çeviriniz…’ (Bakara suresi 144) anlamındaki âyet nazil oldu. Hz. Peygamber yönünü hemen Kudüs'ten Mescid-i Harâm'a çevirdi. Cemaat da saflarıyla birlikte döndüler. Kudüs'e doğru başlanılan namazın, son iki rekâtı, Kâbe'ye yönelinerek tamamladı. Bu yüzden Selemoğulları Mescidine Mescid-i Kıbleteyn (İki kıbleli mescit) denilmiştir.”[777]

9. در و حال تأویل رخصت میکنی چون نمی خواهی کزان دل بر کنی

“Çamur içinde iken tevile ruhsat vermiyorsun, nasıl oluyor da oradan gönlünü çekip çıkarmak istiyorsun?

İbadette ruhsat ve azimet diye iki hareket vardır. Ruhsat, bazı müsaadelerinden istifade etmek; azimet ise, ibadette şiddet ve salabet göstermektir. Mesela ikindi namazının sünneti, gayr-ı müekked olduğu için bazen kılınmaması ruhsat, daimi surette edası ise azimettir. Keza ilk Müslümanlardan ve Peygamber sevgililerinden Ammâr bin Yâsîr Radıyallahu Anhın pederi Yâsîr ile validesi Sümeyye, Müslümanlıktan dönmedikleri için müşrikler tarafından öldürülmüş; Hazret-i Ammâr uğradığı işkenceye tahammül edemeyerek müşriklerin istediği küfür kelimesini söylemişti. Bu haber, Resûl-i Ekrem Efendimize, ‘Ammâr irtidâd etti.’ diye aksettirildi. Sallallahu Aleyhi Vesellem Hazretleri: ‘Ammâr kâfir olmaz. İman onun vücuduna nüfuz etmiştir.’

[777] İrfan Yücel, a.g.e., s. 40.

buyurdu. Sonra Ammâr, ağlaya ağlaya huzur-ı seadete geldi. Resûl-i Ekrem Efendimiz, mübarek eliyle onun gözyaşlarını sildi ve ‘Senden o kelime-i küfrü isterlerse yine söyle.’ müsaadesinde bulundu. İşte Cenab-ı Ammâr'ın şu hareketi bir ruhsattır.

Ensar-ı kiramdan Hubeyb b. Adî[778], müşrikler tarafından yakalanmış, Mekke'ye götürülmüş, Bedir maktüllerinin intikamını almak üzere asılmasına karar verilmişti. O sırada Ebû Süfyân: ‘Ya Habib! Burada senin yerine Muhammed'in olmasını ister miydin? Doğru söyle’ dedi. Habib de: ‘Ben Muhammed'in Medine'de eline diken batmasını bile istemem.’ dedi ve dininde sebat ederek ve sebatını idamından evvel iki rekât namaz kılmak suretiyle bildirerek şehit oldu. İşte Hubeyb b. Adî Radıyallahu Anhın şu hareketi de bir azimettir. İki hareket de Hakk'ın makbulüdür. ‘Allah, azimetle hareket edilmesini sevdiği gibi ruhsattan istifade edilemesini de sever.’ mealinde bir hadis-i şerif vardır.” (VIII, 7293)

“Allah azimetleriyle amel edilmesini sevdiği gibi ruhsatlarıyla amel edilmesini de sever.”[779]

10. ور سِیُم باره نویسی بر سرش پس سیه کردی چو جانِ پُر شَرَش

“Eğer üçüncü defa o kâğıda yazacak olursan onun kâfir kalbi gibi simsiyah edersin.

Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz buyurmuştur ki: ‘Hakikaten bir kul bir günah işlerse kalbinde siyah bir leke hasıl olur. Eğer istiğfar ederse o leke cilalanıp zail olur. Eğer o günahı tekrar işlerse leke ziyadeleşir. Ta ki kalbi simsiyah olur. İşte o karanlık Hakk Teâlâ'nın Kitab-ı Kerîmi'nde bahis buyurduğu:

كَلَّا بَلْ رَانَ عَلٰى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ [780]

Âyetindeki Rân'dır. Hadis-i şerifte bahis buyrulan (Rân), yani zulmet ve perde Mutaffifîn suresindedir:

اَلَّذِينَ يُكَذِّبُونَ بِيَوْمِ الدِّينِۙ (١١) وَمَا يُكَذِّبُ بِهٖٓ اِلَّا كُلُّ مُعْتَدٍ اَثِيمٍۙ (١٢) اِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِ اٰيَاتُنَا قَالَ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَۜ (١٣) كَلَّا بَلْ رَانَ عَلٰى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ (١٤)[781]

[778] Şerh-i Mesnevî'de Habib bin Adiy olarak verilmiştir, ancak doğrusu Hubeyb b. Adî'dir.
[779] Mustafa Harun Kıylık, Dindarlığın Bir Tezahürü Olarak Şüpheli Şeyleri Terk ve Azimetle Amel Etme, Marife Dini Arştırmalar Dergisi, 30. 10. 2020., s. 410.
[780] Mutaffifîn, 14.

Yani: ‘Kıyamet gününü tekzip ve inkâr eden müşrikler-ki o günü ancak zalim ve günahkâr olanlar inkâr ederler- Bizim âyetlerimiz, yani Kur'an-ı Kerim ona okunduğu vakit esâtir- evvelîn, yani eski masallar der. Hayır, hayır öyle değil, belki böyle hezeyan ettiren sâik şirk ve günah dolayısıyla, kalplerini kaplayan zulmet perdesidir ki hakikati görmelerine mani olur.’ Bu hezeyanı etmiş olan Mekke müşriklerinden Nadîr bin Hâris idi. Bu herif İran'a sefer yapmış, orada Rüstem ve İsfendiyâr hikâyelerini öğrenmişti. Aleyhisselat Efendimiz Kur'an'daki kıssalardan Kureyşlilere bahsettikçe: ‘Muhammed, size eski masallardan söylüyor. Gelin ben size daha güzellerini anlatayım.’ diyerek müşrikleri başına toplar ve Rüstem, İsfendiyâr masallarını söylerdi. Bedir Muharebesi'nde yakalandı ve cezasını buldu.” (VIII, 7320)

11. آن فقیران لطیفِ خوش نفس کز پیِ تعظیمشان آمد عبس

“O latif ve nefesi hoş fakirler ki Abese suresi onlara tazim için nazil olmuştur.

عَبَسَ وَتَوَلّٰىۙ (١) اَنْ جَاۤءَهُ الْاَعْمٰىؕ (٢)[782]

Yani: ‘ Resûllah âmâ geldi diye yüzüne buruşturdu ve çevirdi’ âyetlerine işarettir.

Hazret-i Peygamber'in müezzinlerinden Abdullah İbn Ümmü Mektûm (Radıyallahu Anh) her vakit nezd-i peygamberiye gelir: ‘Ya Resûllah! Allah'ın sana talim ettiklerinden bana da öğret’ derdi.

Bir gün Kureyş'in eşrafından birkaç kişi huzur-ı Nebevide bulunuyordu. Hazret-i Peygamber'de belki imana gelirler diye ümitleniyordu. İşte o sırada Abdullah İbn Ümmü Mektûm yine geldi. Âmâ olduğu için risaletpenahın yanında kimler bulunduğunu bilemiyordu. Bundan dolayı her vakit ki ricasını tekrarladı. Fakat Resûl-i Ekrem başını öte tarafa çevirdi. Bunun üzerine o âyetler nazil oldu. Ondan sonra Zat-ı Akdes-i Nebevi ne vakit Ümmü Mektûm'u görse: ‘Ey kendisi için Rabbimin bana itap ettiği büyük zat, merahaba.’ buyururdu.” (VIII, 7429)

12. جعفرِ طیّار را پّرجاریه ست جعفرِ طرّار را پَر عاریه ست

“Câfer-i Tayyâr'ın kanadı daimidir. Câfer-i Tarrâr'ın kanadı ise iğretidir.

Câfer-i Tayyâr, Ebu Tâlib'in ortanca oğlu ve Hazret-i Ali'nin ağabeyidir. İslam'a gelmesi Cenab-ı Aliyyü'l Mürtaza'dan sonradır. Bir gün Hazret-i Ali, Peygamber Efendimizle namaz kılarken Ebû Tâlib ile Câfer oraya gelmiş, Ebû Tâlib: ‘Sen de

[781] Mutaffifîn, 11-14.
[782] Abese, 1-2.

amcazadene iktida et.’ diyerek Câfer'i Resûl-i Ekreme uymaya ve namaz kılmaya teşvik etmişti. Sonra Cenab-ı Câfer Habeşistan'a gitti. Necâşînin karşısında Müslümanlığı ve Müslümanları müdafa etti. Hicretin yedinci senesine kadar orada oturdu. Habeşistan muhacirleri o sene Medine'ye geldiler. Hayber'e gelişleri fetihten sonra vaki oldu. Resûl-i Ekrem Câfer-i kucakladı ve alnından öptü. ‘Ey Câfer! Suret ve sîyret itibarıyla bana en çok benzeyen sensin.’ buyurdu. Câfer, bu iltifatın şevkiyle vecde geldi ve kemal-i neşvesinde Hazret-i Peygamber'in huzurunda oynadı. Sonra Mûte üzerine bir sariyye gönderiliyordu. Kumandanlığa (Zeyd bin Hârise) tayin buyruldu.‘Zeyd şehit olursa Câfer, o da şehit olursa Abdullah bin Revâha kumandan olsun, o da şehit düşerse mücahitler birini kumandan intihap eylesin.’ denildi. Resûl-i Ekrem, bu üç zatın şehit olacağını keşfetmiş ve kapalı bir surette haber vermişti. Filavâki müsademe esnasında Zeyd bin Hârise şehit düştü. Câfer sancağı alıp kumandan mevkisine geçti. Bir eli kesildi, sancağı öbür eline aldı, o da kesilince sancağı kolları arasına aldı. Nihayet o da şehit oldu. Abdullah bin Revâha kumandayı eline aldı. O da şehit düştü. Sonra Hâlid bin Velîd kumandan seçildi. Akşama kadar harbi idare etti. Ertesi günü tâbiyeyi değiştirdi. Sağ kolu sol tarafa, sol kolu sağ tarafa geçirdi. Düşman karşısında dün gördüğünden başka kimseler görünce Müslümanlara yardım kuvveti gelmiş sandılar ve şaşırdılar. Hâlid, onların şaşkınlığından istifade ederek şiddetli bir hücum yaptı ve düşmanı kaçırdı. Sonra müfrezeyi alıp Medine'ye getirdi. Kumandanlar şehit oldukça Resûlullah Efendimiz Medine'de haber veriyordu. ‘Cenab-ı Hakk, Câfer'in kesik ellerine mukâbil ona iki kanat verdi. Onlarla cennete uçmaktadır.’ buyurdu. Bu münasebetle Hazret-i Câfer'e, Câfer-i Tayyâr denildi. Cafer-i Tarrâr'a gelince Tarrâr; hırsız, yan kesici gibi mana ifade eder.

Şarih İsmâil Ankaravî diyor ki: ‘Câfer-i Tarrâr'ın muayyen bir kimse olmak ihtimali de varır. Lakin malum ve meşhur değildir ki ne gûna kimsedir. Belki her mekkâr ve gaddar olan kimseler murat ola.” (VIII, 7493)

B. 3. IX. Ciltte Hz. Peygamber'den Bahsedilen Beyitler

1. ای ضیاء الحق حسام الدّین بیار　　این سوم دفتر که سنّت شد سه بار

“Ey Hakk'ın ziyası olan Hüsameddin! Mesnevî'nin üçüncü defterini getir ki bir şeyi üç defa yapmak sünnettir.

Sünnet: Resûl-i Ekrem Efendimizin emir yahut nehiy buyurdukları; bir de takrir ettikleri, yani yapılıken görüp de menetmedikleri hareketlerdir. Bu hareketlerden daima icra buyurduklarına sünnet-i müekkede denilir. Sabah, öğle, akşam namazlarının sünnetleri gibi… ara sıra yaptıklarına sünnet-i gayri müekkede tabir edilir. İkindi ve yatsı namazlarının sünnetleri gibi… Sünnet, bir de usul, âdet manasına gelir.

'Bir kimse güzel bir usul ortaya koyacak olursa onun sevabı kendisine ait olduğu gibi onunla amel edenlerin sevabından da hissedar olur.' hadis-i şerifi de bu manayadır. Ebû Mûsâ el-Eş'arî ile arkadaşları Yemen'den Medine'ye, oradan da Hayber Gazası'na gitmiş olan Resûlullah'ın huzuruna geldikleri vakit, rast geldikleri ashap ile musafaha ediyorlardı. Bundan dolayı Aleyhisselat Efendimiz 'Yemenliler size bir sünnet- hasene vaaz ettiler.' buyurdu.

Hazret-i Mevlâna da diyor ki: 'Ey Hüsameddin! Mesnevî'nin iki defteri tamam oldu. Şimdi üçüncüsüne başlayalım ki bir şeyi üç defa ypmak sünen-i seniyye cümlesindendir." (IX, 7733)

2. باقیاتُ الصّالحات آمد کریم رَسته از صد آفت و اخطار و بیم

"Kerim olan kimse bakiyâtü's sâlihât gibidir ki yüzlerce afetten, ihtardan korkudan kurtulmuştur.

اَلْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۚ وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ اَمَلًا (٤٦)[783]

Yani: 'Mal ve evlat dünya hayatının ziynetidir. Beka'ya erecek (amel ve hareket) ler ise Rabbinin nezdinde sevapça da ümitçe de daha hayırlıdır.' buyrulmuştur.

Kureyş'in eşrafı zenginlikleri ile evlat babası olmakla iftihar ediyorlar, serveti ve erkek çocuğu olmadığı için Resûl-i Ekrem Efendimizi ta'n eyliyorlardı. Bu âyet nazil olup (S.A.V.) Hazretleri tesliye edildi ve Resûlullah'ın kerimeleri için bakiyât, sâlihât tabir edilip, o saliha kerimelerin Kureyş eşrafının erkek evladından çok hayırlı olduğu beyan buyruldu.

Ulemadan bazıları bakiyât, sâlihât için beş vakit namaz ve 'Süphanallahi velhamdülillahi velâilâhe illallahü vallahü ekber. Velâhavle velâkuvvete illâbillâhil aliyyil azim' den ibaret beş kelimedir ki sevapları indi ilahide bakidir demişler, bazıları da 'Lâilâhe illâllah.' 'Estâğfirullah' ve 'Sallallahu alâmuhammedin veâlihi vesahbihi.'

[783] Kehf, 46.

diye tevhit, istiğfar ve salavat olmak üzere üç kelime olduğunu söylemişlerdir. Bazıları ise bakiyât, sâlihâtın kızı çocukları olduğunu, onların iaşesi, tezvici gibi hareketlerin cehennem ateşine karşı siper olduğunu bildirmişlerdir.

Salih amellerin ind-i İlahîde sevabının baki olması dolayısıyla, Hazret-i Mevlâna, kerim olan bir zatı, o bakiyâtü's sâlihâta benzetiyor. Çünkü onun livechillah edeceği kerem ve afetin sevabı da indillah bakidir" (IX, 7764)

3. پس بنه برجای هردم را عوض تاز وَاسْجُدْ وَاقْتَرِب یابی غرض

"O halde alıp verdiğin her nefese karşılık olarak zikir ve tespih ilave et ki: 'Secde et de yaklaş!' âyetinden garaz ne olduğunu anlayasın.

Ebû Cehil habisi, 'Hazret-i Muhammed (S.A.V.)'i secde ederken görürsem ayağımla boynuna vururum.' hezeyanını etmişti. Resûlullah Efendimiz bir gün Kâbe civarında namaz kılıyordu. Ebû Cehil'e haber verdiler. Dediği habaseti yapmak için koştu. Fakat nezd-i rislete yaklaşmadan geri döndü rengi sararmış, vücudu titremeye başlamıştı. 'Ne oldun?' diye sordular. 'Benimle Muahmmed (S.A.V.) arasında ateş dolu bir hendek gördüm. İri bir yılan da ağzını açmış bana doğru geliyordu.' dedi. Bu sözü işiten Resûl-i Ekrem (S.A.V.): 'Eğer yanıma yaklaşsaydı melekler onu parça parça edeceklerdi.' buyurdu. O münasebetle şu âyetlernazil oldu:

اَرَاَيْتَ الَّذِی یَنْهٰیۙ (۹) عَبْدًا اِذَا صَلّٰیؕ (۱۰) اَرَاَیْتَ اِنْ كَانَ عَلَی الْهُدٰۤیۙ (۱۱) اَوْ اَمَرَ بِالتَّقْوٰیؕ (۱۲) اَرَاَیْتَ اِنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰیؕ (۱۳) اَلَمْ یَعْلَمْ بِاَنَّ اللّٰهَ یَرٰیؕ (۱٤)[784]

Yani: 'Habibim, Allah'ın has kulu olan seni namaz kıldığın vakit nehyeden herifi gördün mü? Gördün mü ki o nehyedilen has kul, hidayet üzerine ise yahut halka takva ile emirediyorsa… Yine gördün mü ki o nehyeden herif, seni ve Allah'ı tekzibe kalkışıyorsa ve itaatten kaçınıyorsa… Onun tekzip ve kaçınmasını ve sen namaz kılmaktan nehyini Allah'ın gördüğünü bilmiyor mu?'

Denilmiştir ki (الم یعلم بان الله یری) âyetinde hem vaîd hem vaade, yani hem tehdit hem müjde vardır. Bu, o demektir ki: 'Ey zahit! Rabbine ibadet et. o seni görmektedir ve ey fasık! Tövbe ve istiğfar et ki o seni görmektedir.' İşte bunun birincisi müjde, ikincisi bir tehdittir. Yine bir defa Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz Kâbe civarında namaz kılıyordu. Ebû Cehil geldi. 'Ya Muhammed! Ben seni namaz kılmaktan nehiy etmemiş mi idim?' dedi. Aleyhisselatü Vesselam Hazretleri onu azab-ı

[784] Alak, 9-14.

İlahîyle korkutma istedi. Ebû Cehil: ‘Beni mi korkutmaya çalışıyorsun? Benim meclisim, Mekke vadisinde oturanların hepsinden büyüktür, yani benim kavim ve kabilem hepsinden kalabalık.’ dedi. Bu münasebetle şu âyetler nazil oldu:

كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِۙ (١٥) نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍۚ (١٦) فَلْيَدْعُ نَادِيَهُۙ (١٧) سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَۙ (١٨) كَلَّاۖ لَا تُطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ (١٩) [785]

Yani: ‘Hayır, onu dinleme ve namaz kılmaktan vazgeçme. Eğer Ebû Cehil seni namaz kılmaktan nehy etmediği terk eylemezse, onu alnındaki saçlarından, yalancı ve hatakar olan saçlarından yakalayıp cehenneme sürükleyeceğiz. Ebû Cehil meclisinde olanları, (yani kavmimi ve kabilesini) davet etsin… Biz de onu cehenneme götürmek için zebanilere emir vereceğiz. Hayır! Namaz kılmamak hususunda ona itaat etme ve Allah'a secde ederek ona kurbiyyet peyda et!” (IX, 7857)

4. كفت الا يعلم هواك من خلق ان فى نجواك صدقاً ام ملق

“Cenab-ı Hakk, ‘Seni Yaradan, senin heva ve hevesini bilmez mi? Senin münacaatın sadık mı, yalan mı farketmez mi?’ dedi.

Mekke müşrikleri aralarında bir şey konuşunca, Resûl-i Ekrem o sözü onlara bildirdiği için ‘Gizli söyleşin ki Muhammed duymasın.’ demişlerdi de şu âyetler nazil olmuştu:

وَاَسِرُّوا قَوْلَكُمْ اَوِ اجْهَرُوا بِهٖۜ اِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ (١٣) اَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَۜ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُۚ (١٤)[786]

Yani: ‘Ey Müşrikler! Sözünüzü gizli söyleseniz de aşikâre ve cehren konuşsanız da müsavidir. Çünkü Allah kaplerde olan şeyleri bilri. O zatı ecelli ala latiftir ve habîrdir, her şeyden haberdardır.” (IX, 8206)

5. گام آهو را بگیر و رو معاف تارسی از گام آهو تابناف

“Âhûnun izini tut ve her kayıttan kurtulmuş olarak git ki o iz vasıtası ile âhûnun göbeğine, yani miske vasıl olasın.

Buradaki âhûdan maksat, ya doğrudan doğruya mürşid-i kâinat olan Aleyhisselat Efendimizdir yahut onun vars-i ekmeli bulunan insan-ı kâmildir. İzden murat ise Resûlullah'ın sünneti ve evliyaullahın usulü tarikatıdır.” (IX, 8217)

6. وانكه ماهى باشد اندر روستا روزگارى باشدش جهل و عما

[785] Alak, 15-19.
[786] Mülk, 13-14.

“Köyde bir ay oturanda ise, bir müddet cehalet ve kalp körlüğü husule gelir.

Asr-ı saadette, Mekke Medine, Tâif gibi şehirlerde oturanlarda bile, ilim ve irfan namına bir şey yoktu. İnsan eliyle yontulmuş taş ve ağaç parçalarına mabut diye tapacak kadar hamakat gösteriyorlardı. Şehirliler böyle olunca köylerde oturanların yahut çölde göçebe halinde gezenlerin idrak derecelerini artık siz mukayese edin. Binaenaleyh, böyle ahmaklar arasında bulunup, onlarla ihtilat etmenin, insanı muvakkaten de olsa, onlar derekesine düşüreceği bedihidir. Çünkü sohbet tesir eder, insan gördüğünü ve işittiğini taklit eyler. Bu hadislerin zahiri manasıdır. Hazret-i Peygamber'in hadisleri camiü'l küldür, yani Resûlullah az kelime ile birçok mana ifade eder. Bundan dolayı Peygamberimizin hadislerinde bir de bâtınî ve işari manalar istinbat olunur. Hazret-i Mevlâna hadis-i şerifte varit olan köyden maksadın, şeyh mukallitleri olduğunu keşif ve beyan ediyor.” (IX, 8246)

7. در چنان روی خبیث عاصیه گفت یزدان نسفعاً بالناصیه

“Böyle habis bir ve asi bir çehre için Cenab-ı Hakk ‘Alnının perçeminden yakalar, çekeriz.’ buyurmuştur.

İkra' suresindeki birkaç âyete işaret edilmektedir. Rivayet olunmuştur ki Ebû Cehil habisi ‘Muhammed'i secde etmiş olduğu halde görürsem ayağımla boynuna vuracağım.’ demişti. Bir gün Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz namaz kılıyordu. Ebû Cehil'e haber verdiler. Koşarak nezd-i peygamberiye gitti. Yanına varmadan, beti benzi atmış olduğu halde titreyerek geri döndü. ‘Ne oldun?’ diye sordular. ‘Benimle Muhammed arasında içerisi ateş dolu bir hendek gördüm. Kocaman bir yılan bana doğru ağzını açmıştı. Kuşlar da onun üzerine kanat germişlerdi.’ dedi. Bu haber Resûlullah (S.A.V.)'e vasıl olunca: ‘Eğer yanıma gelse idi, melekler onu parça parça ederlerdi.’ buyurdu. Bu münasebetle şu âyetler nazil oldu:

اَرَاَيْتَ الَّذِى يَنْهٰىۙ (٩) عَبْدًا اِذَا صَلّٰىؕ (١٠) اَرَاَيْتَ اِنْ كَانَ عَلَى الْهُدٰىۙ (١١) اَوْ اَمَرَ بِالتَّقْوٰىؕ (١٢) اَرَاَيْتَ اِنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰىؕ (١٣) اَلَمْ يَعْلَمْ بِاَنَّ اللّٰهَ يَرٰىؕ (١٤)[787]

Yani: ‘Allah'ın bende-i hassı olan Hazret-i Muhammed'i namazdan menetmek isteyen Ebû Cehil'i gördün mü? Bana haber ver, eğer o hidayet üzere ise yahut takva ile emrediyorsa yahut Hakk'ı inkâr üzere ise ve doğrudan yüz çevirmişse, Allah'ın gördüğünü bilmiyor mu?’

[787] Alak, 9-14.

‘Elem ya'lem biennallahe yerâ’ âyet-i kerimesinde hem vaîd hem tehdit vardır. Yani bu, o demektir ki: ‘Ey zahit, Allah'a ibadet et ki o seni görmektedir. Ey fasık! Tövbe et ki Hakk seni görüyor, ey mürai! İhlas ile taatte bulun ki Allah seni müşahede etmektedir.’ Onun için taat ve ibadet esnasında huzur-ı İlahîde bulunduğu ve yaptığı hareketin Allah taraftan müşahede olduğu düşünülmelidir. Bu yoldaki ibadetlere ihsan, yani güzelleştirmek tabir olunur ki yani ‘İhsan, senin Allah'ı görüyormuş gibi ibadet etmendir. Eğer sen onu görmüyorsan o seni görmektedir.’ diye tarif buyrulmuştur.

Yine bir gün Resûlullah (S.A.V.) namaz kılıyordu. Ebû Cehil tesadüf ederek: ‘Ya Muhammed, ben seni namaz kılmaktan menetmedim mi idi?’ dedi. Hazret-i Peygamber onu azab-ı İlahî ile korkutmak istedi. Ebû Cehil: ‘Beni mi korkutuyorsun? Benim meclisim bütün Mekke vadisi ahalisinin meclislerinden büyüktür, yani taraflarım pek çoktur.’ dedi. O münasebetle de şu âyetler nazil oldu:

كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِۙ (١٥) نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍۚ (١٦) فَلْيَدْعُ نَادِيَهُۙ (١٧) سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَۙ (١٨) كَلَّاۖ لَا تُطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ (١٩)[788]

Yani: ‘Vazgeçsin! Celâlim hakkı için eğer vazgeçmezse, muhakkak onu alın saçından yakalayıp cehenneme sürükleyeceğiz; yalancı, günahkâr perçeminden. O vakit meclisini ve taraftarlarını çağırsın! Biz de cehennem zebanilerini çağıracağız.” (IX, 8326)

8. کهف اندر کژ مخسب ای محتلم آنچه داری انما و فاستقم

“A cenabet, mağaraya girip eğri yatma, nen varsa göster ve istikametde bulun.

Hûd suresindeki şu âyete işaret ediliyor.

فَاسْتَقِمْ كَمَا اُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْاۜ اِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ (١١٢)[789]

Yani: ‘Ey Peygamber-i Ekber! Memur olduğun veçhile istikamette bulun şirk ve küfürden tevbe edip de seninle birlikte olan müminler de müstakim olsunlar ve isyan hususunda hat ve miktarı tecavüz etmeyiniz. Çünkü Allah yaptıklarınızı görücüdür.

Sure-i Hûd'un nüzulünden sonra Aleyhisselatü Vesselam Efendimizin mübarek sakalında kıllar görülmeye başlamış ve Peygamber Efendimiz: ‘Hûd suresi sakalımı ağarttı.’ buyurmuştu. Çünkü orada, doğru ol emri vardı.” (IX, 8462)

[788] Alak, 15-19.
[789] Hûd, 112.

9. عزت آن اوست و آن بند گانش زآدم و ابلیس بر می خوان نشانش

"Şu izzet ve galibiyet Allah'ın ve onun has kullarınındır. Bunu nişanını Âdem'le şeytandan anla…

Kur'an-ı Kerim'in müteaddit yerinde izzet ve galibiyetin Allah'a peygamberle ve müminlere beyan buyrulmuş, ezcümle Münâfikûn suresinde:

يَقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنَٓا اِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْاَعَزُّ مِنْهَا الْاَذَلَّ وَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهٖ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلٰكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ۟ (٨)[790]

Yani: 'Medine'ye bir dönersek en aziz olan, en zelil ve hakir bulunanı oradan mutlaka çıkarsın diyorlar. Hâlbuki zizet Allah'ındır, Peygamberinindir ve müminlerindir, lakin böyle olduğunu münafıklar bilmezler.' denilmiştir. Bu âyet-i kerîmenin manası iyi anlaşılabilmek için biraz tarihi malumat vermek lazım. Mekke ile Medine arasında ve Kudeyt denilen köyün yakınlarında Müreyyih isimli bir su vardı. Bu suyun başında Benî Mustalik namında bir Arap kabilesi oturuyor ve Hâris bin Ebû Dırâr namındaki bir şeyhin idaresinde bulunuyordu. Bu şeyh, adam toplayıp Medine'ye hücum etmek ve Müslümanlığı ortadan kaldırmak hevesine kapılmıştı. Fakat daha davranmadan evvel Resûlullah (S.A.V.) Efendimiz hicretin beşinci yılı şabanın ikinci günü bin kişilik bir kuvvetle Benî Mustalik üzerine yürüdü. On kişi yere serilince diğerleri kaçtılar. Kadın erkek yedi yüzü esir edildi. Beş bin koyun ile on bin deve de ganimet alındı. Bu gazadaki mücahitler arasında epeyce de münafık vardı. Bunlar halis Müslüman olmadıklarından Allah rızası için değil, ganimetten hisse almak gelmişlerdi. Dönüşte bir su başına konuldu. Orada bir muhacir ile ensardan biri arasında su çekmek nöbetinde kavga çıktı. Hazret-i Ömer'in hizmetinde bulunan Cehcâh el-Gıffârî isminde bir muhacir Sinan bin Ferde namındaki bir ensariye bir tokat attı. Ensari Medinelileri imdada çağırdı. Cehcâh da muhacirlerden yardım istedi. Bir dinin efradı, bir peygamberin ümmeti olan bu muhterem adamlar, birbirlerinin üstüne atılmak üzere koştular. Muhacirler ile ensarilerin koşup gelmeleri üzerine az kaldı kanlı bir facia olacaktı. Resûlullah Efendimiz koşup geldi: 'Yine mi cahiliyet davasına kalkıştınız?' diye oradakileri tekdir etti. Koşuşanlar nadim oldular. Sinan bin Ferde hakkını Cehcâh'a helal etti. Bu suretle kızgınlık zail oldu. 'Çapulculuk etmek için muharebeye birçok münafığın da iştirak ettiğini söylemiştim.' Bu ikiyüzlü heriflerin Abdullah b. Übey b.

[790] Münâfikûn, 8.

Selûl[791] isminde bir başları vardı ki Sinan bin Ferde onun hizmetinde bulunuyordu Abdullah b. Übey b. Selûl, Medine'nin eşrafından bulunduğu cihetle hizmetçisinin dövülmesi azametine dokundu: 'Şimdiye kadar böyle hakarete uğradığımızı bilmiyorum. Şu bir avuç muhacirler geldiler, aramıza sığındılar, sonra sığıntı olduklarını unuttular, bize hakarete kalkıştılar. Tevekkeli, besle köpeği de seni yesin, dememişler. Siz onları yurdunuza aldınız, mallarınızın yarısını kendilerine verdiniz, hatırları için muharebelere gidip çocuklarınızı yetim bıraktınız. Onlar çoğaldı, siz azaldınız, bari bundan sonra sizden yüz bulamasınlar da Muhammed'in başından dağılıp gitsinler. Biz de Medine'ye gidince aziz olanlar, zelil olanları tutup kasabadan dışarıya atsınlar!' diye kendi gibi münafıkları, vesair Medine Müslümanlarını kışkırtmak istedi. Bereket versin ki melun maksadı hasıl olmadı. Biraz evvel Resûlullah'ın tedarikini ve nasihatini işitenler Abdullah b. Übey b. Selûl'ün hezeyanlarına kulak vermediler. Hatta Zeyd bin Erkam namında bir genç işittiklerine tahammül edemeyerek Resûlullah Efendimize haber verdi. Cenab-ı Peygamber bir fitne çıkarmamak için: 'Sakın, yanlış işitmiş olmayasın?' buyurdu. Zeyd: 'Vallâhü'l-azîm böyle söyledi.' diye verdiği haberi yeminle teyit etti. Biraz sonra da Abdullah b. Übey b. Selûl huzur-ı Nebeviye geldi. 'Allah hakkı için ben böyle söz söylemedim. Zeyd yalancıdır, bana iftirada bulunuyor.' dedi. Herifteki münafıklığa bakın ki ettiği bir hezeyanı itirafa cesaret edemiyor da kendi yalancılığını başkasına isnat eyliyordu. Mamafih gösterdiği telaştan ve malum olan münafıklığından o sözleri söylemiş olduğu anlaşıldı ve Resûlullah tarafından: 'Töbe ve istiğfar et.' buyurdu. Hazret-i Ömer, Abdullah b. Übey b. Selûl'ün bu edepsizliğine dayanamadı, hiddetle yerinden fırladı: 'Ya Resûlullah! İzin ver şu münafığın boynunu vurayım.' dediyse de Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz müsaade etmediler. Orduda çıkan dedikodunun önünü almak için hemen hareket verdiler ve devesine binip ertesi sabaha kadar sürdüler. Medine eşrafından ve dini bütün Müslümanlardan Üseyd bin Hudayr[792] yolda Hazret-i Peygambere: 'Niçin bu sıcakta yola çıktınız?' diye sordu. Sallallahu Aleyhi Vesellem hazretleri: 'Abdullah b. Übey b. Selûl'ün söylediklerini işitmedin mi?' buyurdu. Üseyd bin Hudayr: 'Ya Resûlullah! Vallâhü'l-azîm sen ne vakit istersen Abdullah b. Übey b. Selûl'ü Medine'den çıkarırsın. İnsanların en azizi sensin, mahlukatın en zelili de odur.' dedi. Menzile konulduğu vakit, Abdullah b. Übey b. Selûl'ün oğlu Hübab huzur-ı Peygamberiye geldi. 'Ya Resûlullah! Babam bir

[791] Talat Koçyiğit, Abdullah b. Übey b. Selûl, TDV İslam Ansiklopedisi, Şerh-i Mesnevî'de Abdullah bin Übey ibni Selül olarak bahsedilmiş, ancak doğrusu Abdullah b. Übey b. Selûl'dur.

[792] Ahmet Tahir Dayhan, Üseyd b. Hudayr, TDV İslam Ansiklopedisi. (Şerh-i Mesnevî'de Üseyd bin Huzayr olarak bahsedilmiştir, ancak doğrusu Üseyd b. Hudayr'dır.)

terbiyesizlikte bulunmuş, emret kafasını kesip getireyim dedi.' Peygamber Efendimiz bu sağlam Müslüman'ı taltif etti. 'Babana asi olma' diye nasihat verdi. Ordu Medine civarında Akik mevkisine yaklaştığı sırada, Abdullah b. Übey b. Selûl'ün oğlu, önde giden babasının devesini çökertti ve: 'Peygamberin aziz, kendinin de alçak bulunduğunu itiraf edeceksin, sonra Resûlullah'ın izin vermeyince Medine'ye girmeyeceksin.' dedi. Abdullah b. Übey b. Selûl: 'İtiraf etmezsen ne olacak?' diye sorunca oğlu: 'Hemen kafanı koparacağım.' dedi. Münafıkların reisi halis Müslüman olan oğlundaki ciddiyeti görünce: 'Evet, aziz olan Allah ile Peygamberi ve müminlerdir.' demeye mecbur olarak oğlunun elinden kafasını kurtarabildi. Resûlullah Efendimiz de Hübab'a: 'Allah senden razı olsun, fakat babanı bırak.' emrini verdi. Abdullah b. Übey b. Selûl de Peygamberin müsaadesiyle Medine'ye girebildi. İşte âyette beyan buyrulan hadise budur. Bir de:

اِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللهَ وَرَسُولَهٗٓ اُولٰٓئِكَ فِى الْاَذَلِّينَ (20) كَتَبَ اللهُ لَاَغْلِبَنَّ اَنَا وَرُسُلِىْ ۚ اِنَّ اللهَ قَوِىٌّ عَزِيزٌ (21)[793]

Yani: 'Hakikaten Allah'a ve Peygamberine muhalefet edenler, işte o kimseler, en zelil kimseler arasında olacaklardır. Cenab-ı Hakk takdir etmiş ve lehvi mahfuza yazmıştır ki: Elbette ve mutlak ben galip geleceğim, Peygamberim de galip geleceklerdir. Hakikaten Allah kavidir ve galiptir.' âyeti vardır ki bu da izzet ve galibiyetin Allah'a ve Peygamberlerine mahsus olduğunu bildirmektedir.

Biraz evvel bahsettiğim Benî Mustalik Gazası'nda on kişinin öldürülmesi üzerin başta şeyhleri olmak üzere kabile efradının birçoğu kaçmış, kadın ve erkek olarak yedi yüz kişi esir edilmişti. Şeyhin esirler arasında bulunan kızı Cüveyriye ashaptan Sabit bin Kays bin Şemmasi'nin hissesine düşmüştü. Bu kadın Peygamberin huzuruna geldi. 'Ya Resûlullah! Benî Mustalik şeyhi Hâris bin Ebû Dırâr[794]'ın kızıyım. Bir şeyh kerimesi iken şimdi esir bulunuyorum. Seyyidim Sabit bin Kays ile mukatebe yaptım. Bedelimin edası için bana yardım et.' diye rica etti.

Mükatabe, bir esirin efendisi ile muayyen bir bedel üzerinden anlaşması idi. Esir çalışır, çabalar, bu bedeli yavaş yavaş öder, bedelini tamamen verince de esaretten kurtulur. Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz: 'Bundan daha hayırlısı ister misin? Bedelini vermekle beraber seni de nikâhlayayım, razı oluyor musun?' buyurdu.

[793] Mücâdele, 20-21.
[794] Mehmet Ali Sönmez, Hâris bin Ebû Dırâr, TDV İslam Ansiklopedisi. (Şerh-i Mesnevî'de Haris bin Ebî Zırar olarak verilmiştir, ancak doğrusu Hâris bin Ebû Dırâr'dır.)

Cüveyriye rıza gösterince Ezvac-ı Tâhirat arasına alındı. Mekarim-i ahlak numunesi olmak üzere yaratılmış olan Hz. Peygamberi layıkıyla tamamlayanlar, ihtimal ki Peygamber Cüveyriye'yi güzelce gördü de izdivaca rağbet etti derler. Resûl-i Ekrem, yirmi beş yaşında iken evlenmiş, kendisinden on beş yaş büyük olan Haticetü'l-kübrâ Radıyallahu Anhayı almış ve elli yaşına kadar onunla iktifa ederek cariye bile almamıştı. Ondan sorna vukua gelen izdivacından her birinin dini, içtimai birer sebebi vardı. Cüveyriye'yi alınca da ashâb-ı kirâm: 'Peygamberin hareminin kabilesi efradı esir kalmamalı.' diyerek ellerindeki esirleri azat ettiler. Sonra Cüveyriye'nin babası bedelini verip kızını kurtarmak için Medine'ye geldi. Kerimesinin Peygamber haremi olmuş, kabilesi efradının esaretten kurtulmuş olduğunu görünce, Müslüman oldu. Onun İslamı üzerine, kabilesi efradının hepsi de imana geldi. Demek ki Resûlullah Efendimizin bir kadını bir kadını tezevvüç etmesi, bir kabile halkının İslam'ına sebep olmuştu." (IX, 8788)

10. من عدم اقسانه كردم در حنين تا تقلب يابم اندر ساجدين

"Ben yoğu hikâye ediyorum. Şimdi ise sacitler arasında dolaşayım diye hanin ve enin etmekteyim.

Sure-i Şûarâ'da buyrulmuştur ki:

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ (٢١٧) اَلَّذِى يَرٰيكَ حِينَ تَقُومُ (٢١٨) وَتَقَلُّبَكَ فِى السَّاجِدِينَ (٢١٩)[795]

Yani: '(Ey Peygamber-i Ekber!) Aziz ve Rahim olan Rabbine tevekkül et. O, (Rabbi Zişan) ki (Teheccüt namazına) kalktığında seni ve namaz kılanlara imâmet ettiğini görendir.'

Kadı Beyzâvi diyor ki: Ümmet için beş vakit namaz farz olup da gece namazı sünnet haline gelince, Resûl-i Ekrem (S.A.V.) ashabın kalkıp namaz kılıp kılmadıklarını teftiş için gece vakti evlerini dolaşmış ve o evleri Kur'an kıraati ve zikir ve tespih sesiyle arı kovanları gibi uğuldar halde bulmuştu" (IX, 8854)

"Risaletin başlangıcından itibaren Resûlullah (S.A.V.) ve Müslümanlar, akşam ve sabah olmak üzere günde iki vakit namaz kılıyorlardı. Bu iki vakit namazdan başka, Müzemmil suresinin ilk âyetleri ile 'Gece namazı' farz kılınmıştı. Müslümanlar geceleri ayakları şişinceye kadar namaz kılıyorlardı. Gece namazı bir sene kadar farz olarak devam ettikten sonra, aynı surenin son âyeti (Müzemmil suresi 20) ile farziyet

[795] Şuarâ, 217-219.

kaldırıldı, nafile (tatavvu) namaz oldu. Miraç'ta farz kılınan beş vakit namaz ile bütün bu namazlar kaldırıldı. Acak Hz. Peygamber (S.A.V.)'e has, ona ait olmak üzere gece namazının farziyeti devam etti."[796]

11. آن اساطیر اولین که گفت عاق حرف قرآنرا بد آثار نفاق

"Hakk'a asi olan Nadr bin Hâris'in (Esatîrievvelin) demesi, Kur'an için bir nifak eseri oldu.

Nadr bin Hâris[797], Kureyş'in ileri gelenlerinden ve Müslümanlığın şiddetli düşmanlarından idi. Bu herif, ticaret için İran'a gitmiş, orada Rüstem ve İsfendiyar masallarını öğretmişti. Hazret-i Peygamber Kur'an okuyup da, peygamberlerine iman etmeyen eski kavimlerin nasıl helak olduklarını anlatırken: 'Muhammed size eski masalları söylüyor, gelin, ben daha iyilerini anlatayım.' diye halkı başına toplar ve İran esatirini anlatırdı. Sonra Bedir'de yakalandı ve idam edildi." (IX, 8856)

Hz. Peygamber'in insanları İslama davet etmesine karşı olanlar, ona kötülük ederek İslam'ı yaymasına engel olmaya çalışmışlardır. Burada da Hz. Peygamber, peygamberlerine iman etmeyen kavimlerin helak olmalarını anlatmasıyla insanları doğru yola iletmeye çalışmıştır.

12. گر بگوید زان بلغزد پای تو ور نگوید هیچ ازان ای وایِ تو

"Eğer bir kâmil o taraftan sana söylerse- aklın kabul etmediği için- o sözden ayağın sürçer. Fakat söylemezse- onda cahil kalacağın için- vay senin haline!

Gerek Kur'an'da, gerek hadiste; Muhkemât ve Muteşâbihât denilen iki beyan tarzı vardır.

Muhkemât: Açık ifadelerdir ki onları herkes anlar.

Müteşâbihât: Tevile muhtaç olan beyandır ki onları da herkes değil, erbabı idrak eder.

Mesela Hudeybiye muahedesinde bulunan ashâb-ı kirâm: 'Ölmek var, dönmek yok!' diye Mekkelilerle harp etmek üzere Aleyhisselat Efendimizin mübarek elini tutup biat etmişlerdi. Bu hadise, Kur'an-ı Kerim'de hikâye edilirken:

---

[796] İrfan Yücel, a.g.e., s. 30.

[797] İrfan Aycan, Nadr b. Hâris, TDV İslam Ansiklopedisi. (Şerh-i Mesnevî'de Nazır bin Hâris olarak verilmiştir, ancak doğrusu Nadr b. Hâris'tir.)

يَدُ اللهِ فَوْقَ اَيْدِيهِمْ[798]

Yani: ‘Habibim! Sana biat edenlerin elleri üstünde Allah'ın eli vardır.’ buyruldu. Cenab-ı Hakk uzuvlardan münezzeh olduğu için burada yed yani el tabiri müteşâbihattandır. Onu için eski âlimlerin aynen kabul edip de manasını ilm-i İlahîye havale ettikleri müteşâbihatı sonradan gelen manasını verdiler. O âyet-i kerîme ‘Allah'ın kudreti onların kudreti üstündedir.’ demektir dediler.” (IX, 8981)

13. این همی گوید که آن ضالست و گم بی خبر از حل او وز امرقم

“Bu –yani Cebriler- sünni, kula irade-i cüziye isnat ettiği için, sapıktır der. Hâlbuki o sünninin halinden ve Kum emrinden habersizdir.

Kur'an-ı Kerim'de:

يَا اَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ (1) قُمْ فَاَنْذِرْ (2) وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ (٣) [799]

Yani: ‘Ey bürünüp, sarınan! (Habibim) kalk, artık (Kâfirleri azap ile) korkut. Rabbini büyük tanı.’ Mezkûr âyet-i kerimenin nazil oluşu ile ilgili olarak, Câbir bin Abdullah (R.A.)'tan rivayet edilen bir hadiste (S.A.V.) Efendimiz buyurmuşlardır ki: ‘İkra' suresinin iptidâları nazil olduktan sonra bir yolda gidiyordum. Bâlâdan gelen bir ses işittim. Başımı kaldırıp bakınca Hirâ mağarasında bana gelen meleği yerle gök arasında bir kürsü üstünde gördüm. O manzaradan bana bir mehabet geldi. Eve geldim ‘Beni örtün, beni örtün.’ diyerek yattım. O esnada vahiy geldi. Şu âyetlerle davete ve halkı korkutmaya memur oldum.’

Hazret-i Mevlâna, Cenab-ı Peygambere: ‘Kalk Allah'ın azabıyla korkut.’ emrinin verilmesini, Peygamber-i Zişan Efendimizde bir irade-i cüziye bulunduğunun delili olduğunu cebrilerin bilmediklerini, ondan dolayı kullardan bütün iradeyi kaldırdıklarını anlatıyor.” (IX, 9203)

14. فال بد رنجور گرداند همی آدمی را که نبودستش غمی

“Kötü zan, gam ve kederi olmayan insanı hasta eder.

Bir şeyi uğursuz saymak fâl-i beddir ki ona tetayyar ve teşe'üm derler. Tetayyar dinen menedilmiştir. Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz tetayyardan meneder, kendisi güzel isimlerden tefeül buyururdu. Nitekim hicret esnasında Büreyde bin'il-

[798] Fetih, 10.
[799] Müdessir, 1-3.

Husayb'il Eslemi'ye rast gelmişlerdi. Kureyşliler Resûl-i Ekrem'in Mekke'den ayrıldığını anlayınca onu ölü yahut diri olarak getirene yüz deve vereceklerini ilan etmişlerdi. Onun için taraf taraf Resûl-i Ekrem'i aramaya çıkanlar olmuştu ki İbni Husayb da onlardan biri idi.

Büreyde nezd-i saadete gelince, Aleyhisselat Efendimiz onun adını ve kabilesini sordu. Beni Eslem'den Büreyde olduğunu anlayınca da: 'İçimiz serinledi ve selamet bulduk.' diyerek Büreyre'nin kabilesi adından tefeül buyurdu. Sonra Büreyde yanındakilerle beraber Müslüman oldu ve başından sarığı çıkarıp mızrağının ucuna bağladı. Medine'ye kadar rikab-ı Muhammedide ilk sancaktarlık vazifesini ifa etti." (IX, 9277)

B. 4. X. Ciltte Hz. Peygamber'den Bahsedilen Beyitler

1. بود درویشی بکهساری مقیم خلوت او را بود همخواب و ندیم

"Dağlarda oturan bir derviş vardı. Halvet ona, yâr ve nedim olmuştu.

Bu dervişin Mısır'da yetmiş, Hazret-i Cüneyd ve emsali meşayihle görüşmüş, hicretin 340 senesinden sonra irtihal eylemiş olduğu Mevlânâ Câmî'nin Nefehâtü'l Üns'ünde yazılıdır. Hayatına ve kerametine dair de orada malumat vardır.

Mezkûr Derviş, bir eli kesik olduğu halde, zenbil örer, onunla geçinirmiş. Elinin kesilmesi sebebine gelince arzın yetiştirdiği hiçbir şeye el uzatıp koparmamak üzere yemin etmiş, sonra inziva ettiği sırada bir ormanda gördüğü meyveler, kendisine ahdini unutturmuş, onlardan birkaç tanesini koparıp bir ikisini ağzına atmıştı. O esnada yeminini hatırladı, elindeki ve ağzındakileri fırlatıp tövbe ve istiğfar etti. Çok geçmeden piyade ve süvari birkaç kişi etrafını kuşattı. Onu aldılar, deniz kenarında ve at üstünde bulunan emirlerinin yanına götürdüler. Orada yakalanmış birkaç kişi de vardı ki eşkıyalık etmişlerdi. Emir, şeyhi de onlardan sandı. Hepsinin birer eliyle, birer ayağının kesilmesini emretti. Şeyhin bir elini kestiler. Sıra ayağına gelince, İlahî! Elim, yeminime muhalif olarak meyve kopardığ için günaha girdi ve cezasını gördü. Ayağımın ne kabahati var? Diye iltica etti. O sırada emirin maiyetindekilerden biri, şeyhi tanıdı ve emire tanıttı. Emir, atından atladı, şeyhi kucaklayıp sağlam elini öpti ve ağlaya ağlaya helallik diledi. Şeyh; onu ben sana elim kesildiği sırada helal ettim, dedi.

İşte Şeyh-i Akta' bu zât-i şeriftir. Hazret-i Mevlâna'nın da beyan ettiği veçhile, Şeyh-i Akta' ekseriyetle halvetle vakit geçirirdi.

Halvet, ağyardan hâlî bir yerde oturup Hakk ile meşgul olmaktır. Aleyhisselat Efendimiz de nübüvvetlerinden evvel, ramazanda yanına biraz nevâle alıp Hirâ Dağı'na gider, oradaki bir mağarada halvet buyururdu. Hatta ilk vahiy olan (اقرأ) suresinin baş tarafları orada nazil olmuştu. Bu itibarla halvet sünnettir.

Hazret-i Mevlâna Mesnevî'nin diğer bir yerinde buyurur ki: ‘Akıllı olan kuyu dibini, öyle tenha bir yeri intihap eder, orada oturur. Çünkü halvette safa-yı kalp hâsıl olur. Kuyu dibinin maddi karanlığı, halk ile ihtilat etmenin manevi zulmetinden iyidir. Halk ile ihtilat eden başını kurtaramaz. Halvet, ya muayyen yahut gayr-i muayyen bir müddet için olur. Muayyen müddetle olanlar ekseriya kırk günlük olduğu için dervişler ona Erbe'în derler. Ramazanın son on gününde camilerde yapılan itikâf da halvet kabilinden bir sünnettir. Hatta camiye erkence gidip de namaz vaktini bekleyen kimse itikaf niyetiyle camiye girerse onun orada oturması da itikaf olur. Şu da var ki halvet, ağyardan ayrılmakla olur. Hazret-i Mevlâna bunu anlatmak için ‘Halvet, yardan değil, ağyardan olur. Kürk, baharda değil, kışın giyilir.’ diyor. Bir kimse halvete girip de Allah'tan başka şeylerle meşgul olsa, onun halvette oturup uyuklaması halvet olmaz. Hazret-i Muhyiddin Arabî (Kuddise Sırruh) Fütûhât'ında buyuruyor ki: ‘Biri bir halvet sahibine beni halvetinde hatırla, dedi. Halvet sahibi: Seni hatırlasam Allah ile halvet etmemiş olurum.’ cevabını verdi. Halvet, sülûkun bidayetiyle, ortalarında yapılır. Kâmil olanlara, halktan kaçınmaktan ziyade onlarla ihtilât ederek irşat etmek lazım gelir.” (X, 9313)

2. زین سبب فرمود استثنا کنید گر خدا خواهی به پیمان برزنید

“Cenab-ı Hakk bundan dolayı nezrinizde istisna ediniz, ahdinize inşallah cümlesini ilave eyleyiniz, buyurdu.

Kur'an'da Resûl-i Ekrem Sallallahu Aleyhi Veselleme ve bittabi dolayısıyla bütün ümmeti Muhammed'e hitaben:

وَلَا تَقُولَنَّ لِشَاىْءٍ اِنِّى فَاعِلٌ ذٰلِكَ غَدًاۤ (٢٣) اِلَّا اَنْ يَشَٓاءَ اللّٰهُ [800]

Yani: ‘Sakın bir şey için inşallah demeksizin yarın şu işi yapacağım deme.’ emri verilmiştir.” (X, 9337)

[800] Kehf, 23-24.

3. آنکه بیند این علامتها بدید چون نداند او شقی را از سعید

“Kaza ve kaderin bu gizli âlametlerini görüp duran bir ârif-i kâmil, şakiyi saîdden nasıl tefrik etmez?

İnsanlardan bazılarının saadet-i hidayete, bazılarının da şekâvet-i dalalete mazhar oldukları ezelen ve ilm-i İlahîde takdir buyrulmuş ve böyle olduğu ‘Saîd olan daha anasının karnında iken saîdir, şaki olan da daha anasının karnında iken şakîdîr.’ hadisinde beyan olunmuştur. İnsanlardan hangisinin saîd, hangisinin şakî olduğunu herkes bilemez. Onu ancak, kazanın gizli hükümlerini ve tesirlerini basiret nuruyla görenler ayırt edebilirler. Ashab-ı Resûlullah'tan Huzeyfe b. Yemân Radıyallahu Anh Resûl-i Ekrem Efendimizin sırdaşı idi. Aleyhisselat Efendimiz ona olacak bazı bazı vakaları, hususiyle münafıkları bildirmişti. Ondan dolayı Hazret-i Ömer, hilafeti zamanında biri ölünce, Huzeyfe'nin gelip gelmediğine dikkat ederdi. O gelmişse Fâruk-ı Âzam da cenaze namazını kılar ve kabre kadar teşyi ederdi. Huzeyfe gelmemişse ölünün münafık ve şakiyy-i ezelî olduğunu anlar cenazesinde bulunmazdı.” (X, 9367)

4. این سبب را باز گو با من که چیست تا بدانم من که چون باید بزیست

“Bunun sebebinin ne olduğunu bana anlat ki ben de nasıl yaşamak lazım geldiğini öğrenmiş olayım.

Burada katırdan maksat: Ahlaksız, geçimsiz ve dikkatsiz kimselerdir. Deveden murat da: Yumuşak tabiatlı ve güzel ahlak sahibi şahıslardır. Nitekim hadis-i şerifte: ‘Müminler, yumuşak ve yavaş tabiatlı olurlar, güzel yürüyen ve çekince gelen deveye benzerler.’ buyrulmuş ve deve methedilmiştir.

Hazret-i Peygamber'in Düldül isminde bir esteri vardı ki Huneyn Muharebesi'nde ona binmişti. Bu hayvanı Mısır hükümdar Mukavkıs, daha bazı hediyelere ilaveten Resûlullah Efendimize göndermişti. Aleyhisselatü Vesselam Hazretleri sonra onu Hazret-i Ali'e ihsan buyurdu.” (X, 9446)

5. چون جنین را درشکم حق جان دهد جزب اشیا در مزاج او نهد

“Cenab-ı Hakk, ana karnındaki çocuğa can verince, mizacına vücudunu kuvvetlendirecek cüzleri çekmek istidadını verir.

Bu beyit yukarıda geçen ve Firavun tarafından şehit edilen sihirbazları tarif eyleyen (9425) numaralı beyite merbuttur. Cenab-ı Pîr o beyitte: ‘O sihirbazlar, terkib-i

insaninin aslını görüp anlamış ve ölümle dağılan o cismin diriliş esnasında yeniden terkib ve ihyâ edileceğine yakin kesbetmiş olduklarından vehmin teferruatından korkmaz olmuşlardı' demişti. Şimdi de ba's ve haşre inanmayanlara, dağılmış olan eczanın yeniden tekerrübüne ihtimal vermeyenlere karşı cevap olmak üzere bir bahse giriyor. Kureyş müşriklerinin ileri gelenlerinden ve din düşmanlarının en azılı olanlarından Ebû Cehil veyahut Übey bin Halef, çürümüş bir kemiği toz haline getirmiş, huzur-ı risalete gelip onu göstermiş, 'Bu dağılmış eczayı yeniden kim toplar da diriltir?' demişti. Aleyhisselat Efendimiz de: 'Cenab-ı Hakk, onlara kıyamette hayat verecek, seni de diriltip cehenneme gönderecektir.' buyurdu. Onun üzerine şu âyetler nazil oldu:

اَوَلَمْ يَرَ الْاِنْسَانُ اَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَاِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ (٧٧) وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهٗ قَالَ مَنْ يُحْيِ الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ (٧٨) قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِٓى اَنْشَاَهَا اَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ (٧٩)[801]

Yani: 'O (İnkârcı) insan görmedi mi? Biz onu bir nutfeden yarattık. Şimdi de bir mücadeleci kesiliverdi. (Nutfeden) yaratılışını unutarak bize bir de misal getirdi. Bu kemikleri kim diriltir, onlar çürüyüp dağılmışken? Dedi. (Ey Resûlüm) de ki: Onları ilk defa yaratan diriltir ve o, her yaratılanı tamamıyla bilir.' Yani, nutfeden bir vücuda getirdiği gibi, çürümüş kemiklere de ikinci defa hayat verir. Hazret-i Mevlâna da diyor ki: 'Allah bir cenine anası karnında can verince ona cezb-i eşya hassını da verir. O cenin daha o halde iken gıda maddelerin cezbeyleyerek neşv ü nemâ bulur." (X, 9453)

6. زان بیاورد اولیا را برزمین تا کند شان رحمته العالمین

"Cenab-ı Hakk enbiya ve evliyayı âlemlere rahmet olmak üzere dünyaya getirmiştir.

Evet, enbiya ve evliya hazaratı, âlem için rahmettir. Fakat asıl Rahman ism-i Şerifinin mazhar-ı tâm'ı ve merhamet-i mücesseme olan Peygamber-i Ekber (Sallahu Aleyhi Vesellem) Efendimizdir ki hakkın da:

وَمَٓا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ (١٠٧)[802]

Yani: '(Habibim) biz, seni âlemlere ancak rahmet için gönderdik.' nazm-ı celîl-i nazil olmuştur.

Resûlullah'ın eşsiz merhametine numune olmak üzere bir vaka arz edeyim: Zât-ı risaletin amacası Ebû Tâlib, hayatta bulunduğu müddetçe adeta vücudunu Aleyhisselatü

[801] Yâsîn, 77-79.
[802] Enbiyâ, 107.

Vesselam Efendimize siper etmiş ve Kureyş müşriklerinin tecavüzüne karşı onu himaye eylemişti. Vefatından sonra himayesiz kalan Resûl-i Ekrem, azatlı kölesi ve evlatlığı Zeyd bin Hârise (Radıyallahu Anh) ile birlikte Tâif'e gitmişti. Tâifliler Hazret-i Peygamberi taşa tuttular. Atılan taşlar Resûlullah'ın ayaklarını yaraladı. Mübarek ayaklarından kanlar aktığı halde, Rahmeten lilâlemin Efendimiz, atanlara inkisar edeceği yerde, 'Allahım, kavmime hidayet nasip et. Çünkü onlar bilmiyorlar.' diye dua buyuruyor idi." (X, 9499)

Peygambermizin (S.A.V.) gençlik devresinde amcası Ebu Tâlib'in yanında, onun himayesi altında bulunmuştur.

"Ebû Tâlib, zeki ve âlicenâb bir zattı. Zengin olmakla beraber, asaleti ve alicenaplığı sebebiyle herkesten saygı görüyordu. Yeğeni Hz. Muhammed'i çok seviyor, yanından ayırmıyordu."[803]

7. زین حهان خود را دمی پنهان کنم برك حس را از درخت افشان کنم

"Bu âlemden bir an kendimi gizlerim ve cesed ağacımdan his yapraklarını silker dökerim.

Yani, bâtın âlemini ve oranın ve garaibini müşahede ederim, demek istiyor. Nitekim bu tecelli Hazret-i Peygamber'in azatlı kölesi Zeyd bin Hârise Radıyallahu Anhta vuku bulmuştu. Bir sabah (Sallallahu Aleyhi Vesellem) Efendimiz, Zeyd'e: 'Nasıl sabahladın?' diye sual buyurmuş, Zeyd'de: 'Hakiki bir mümin olarak.' cevabını vermişti. Bunun üzerine Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz: 'İmâna alamet nedir?' diye sormuş. Zeyd de: 'Ehl-i cennete bakıyorum, onları orada nimetler içinde görüyorum. Cehennem ehline bakıyorum, onların da uluştuklarını görüyor ve işitiyorum.' deyince Resûl-i Ekrem: 'İsâbet ettin, sus!' buyurmuştu." (X, 9517)

8. گرچه حفاظ باشد و چست و فقیه چشم روشن به اگر باشد سفیه

"Kör, hafız ve fakih de olsa, gözü gören sefihin imameti ondan evlâdır.

Fukahadan bazıları âmânın imam olmasını caiz görmüşlerdir. Hazret-i Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimizin bir defa Abdullah İbn Mektûm'u Medine'ye kaymakam bırakmasıyla bu cevaza istidlâl etmişlerdir ki Hazret-i Abdullah, kaymakamlığı müddetince namaz kıldıracaktı. Hz. Abdullah İbn Mektûm'un gözleri

[803] İrfan Yücel, a.g.e., s. 13.

âmâ idi. Fakat buna Ümmü Mektûm, zahiren âmâ bâtınen görür idi, basiret gözü açıktı, bu mevzuda misal olamaz diye cevap vermişlerdir.” (X, 9779)

9. ظاهر کافر ملوث نیست زین آن نجاست هست در اخلاق و دین

“Müşrik ve kâfirin dışı mülevves değildir. O necaset onun ahlakında ve dinindedir.

Sure-i Tevbe'de buyrulmuştur ki:

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هٰذَا وَاِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللهُ مِنْ فَضْلِهِ اِنْ شَاءَ اِنَّ اللهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ (28) [804]

Yani: ‘Ey iman edenler! Hakikaten müşrikler necistir. Mescid-i Harâm'a yaklaşmasınlar bu seneden sonra. Eğer (onların hacca gelmemeleriyle) ticaretimizin kesada uğrayacağından korkarsanız, Allah dilerse yakında ticaretinize vüsat ve size zenginlik ve servet verir. Hakikaten Allah, alîmdir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.’ Malumdur ki Kâbe-i Mükerreme Hazret-i İbrahim ve İsmail Aleyhisselam tarafından yapılmıştır. Kendileri onu tavaf ve haccettikleri gibi, İsmail peygamberin gönderildiği Arap kabilelerince Kâbe-i Muazzama muhterem tutuluyor ve onun ziyaretine gidilip haccediliyordu. Hicretin sekizinci senesinde Mekke-i Mükerreme Müslümanlar tarafından fethedildi. Dokuzuncu senesinde Müslümanlara hac farz oldu. Zat-ı Risalet, Hazret-i Ebû Bekir'i hac emiri tayin ederek Mekke'ye gönderdi. Sonra sure-i Tevbe'nin baş tarafları nazil oldu. Onları umuma ilan etmek için Hazret-i Ali (Keremallahu Vecheh) vazifelendi bu âyetler, bir ültimatom maiyetinde idi. Bir şeyin taahhüdüne, yahut bir ahdin ilgasına dair olan ilanların ya kâbile şeyhinin yahut akrabasından birinin lisanıyla icrası Araplarca usuldendi. Ondan dolayı Peygamber (S.A.V.) Efendimiz tarafından Hz. Ali yollanılmış ve hacıların Mina'da bulundukları sırada ilan edilmişti. Nazil olan âyetler, başlıca şu maddeleri ihtiva ediyordu:

1. Bu yıldan sonra hiçbir müşrik Beyt-i Muazzama'ya yaklaşamayacak,

2. Kimse çıplak olduğu halde Kâbe'yi tavaf edemeyecek,

3. Resûlullah ile muahedesi olanların muahede hükmüne riayet olunacak,

4. Muahedesi olmayan müşriklere dört ay mühlet verilecek, onun hitamında Müslüman olmadıkları takdirde harbi sayılacaklar.

[804] Tevbe, 28.

Bu ültimatom üzerine bütün kabileler İslam'a gelmiş, daha Resûlullah Efendimiz hayatta iken Cezîret'ül Arap'ta hemen hemen hiç müşrik kalmamıştır. İkinci maddedeki çıplak tavaf hareketi, Mekke tacirlerinin bir kurnazlığı yüzünden meydana çıkmıştı. Bunlar kendi ticaretlerine revaç vermek için hacıların bir şey getirip hac esnasında satmalarını istemezlerdi. Hatta öyle yapanlara bizim, devesi hacı dediğimiz makamda 'Bunlar hacı değil, birtakım aç herifler.' derlerdi. İçinde günah işlenilmiş elbise ile Kâbe tavaf olunmaz, yeni ve temiz elbise alınmalıdır, diyerek de gelen hacılara ihram satmak isterler, bu sözü din icabı zanneden, yeni ihram satın almaya parası olmayan bedeviler de çırılçıplak soyunup Kâbe'nin etrafını tavaf ederlerdi. Tacirlerin bu gibi kurnazlıkları menolunduğu gibi yakında ticaretlerinin revaç bulacağı müjdesiyle onlar da teselli edilmişti. Hulasa, müşriklerin necis olması zahirlerinden ziyade bâtınlarından ve itikatlarının pisliği dolayısıyla idi." (X, 9786)

10. آن خیال او بود از احتیال موی ابروی ویست آن نی هلال

"O hasudun muhayyelesindeki hayal, çelebinin hayali değil, hasudun hilekârlığıdır. O gördüğü hilal değil, ağarmış kaşının bir kılıdır.

Hazret-i Mevlâna bu mısra ile Enes bin Mâlik Radıyallahu Anhın bir kıssasına işaret ediyor. Malum ya Hazret-i Enes, Medinelidir. Hicret-i Nebeviyye vukuunda on yaşlarında bulunuyordu. Validesi onu huzur-ı saadete getirdi. Ya Resûlullah! Oğlum hizmetinizde bulunsun, dedi. Enes, on sene Resûlullah'ın hizmetiyle müşerref oldu. Sonra Basra'ya gitti. Bir ramazanınn ilk gününde ahali hilali görmek için şehir dışına çıkmışlardı. Gayet ihtiyarlamış bulunan Hazret-i Enes de aralarında bulunuyordu. Birdenbire 'İşte hilal!' diyerek garp ufkunu gösterdi. Oraya baktılar, bir şey göremediler. Meşhur Kâdî İyâz ki zekâsı darb-ı mesel hükmüne girmişti. Enes'in yüzüne baktı, ağarmış kaşlarından bir kılın aşağı kıvrılmış ve sarkmış olduğunu gördü. Enes'in onu görüp hilal zannettiğini anladı. Eliyle Enes'in kaşını sıvayıp o kılı düzeltti. 'Ya Eba Hamza! Bir daha bak, gör ebiliyor musun?' diye sordu. Enes baktı. 'Şimdi kayboldu, göremiyorum.' cevabını verdi." (X, 9811)

11. که تو روزی شه شوی ای پهلوان نا بمالی این جفا برروىشان

"Ey pehlivan! Sen bir gün manevi padişah olacak ve ettikleri bu cefayı kardeşlerinin yüzüne vuracaksın.

Filvaki Hazret-i Yusuf Mısır azizi olunca kardeşleri, zahire almak üzere Mısır'a gelmişler, azizin huzuruna çıkmışlar; fakat aradan zaman geçmiş, köle diye sattıkları Yusuf'un böyle yüksek bir mevkiye geçeceği onlarca muhal olduğundan, biraderlerini tanıyamamışlardı. Hazret-i Yusuf onlara:

قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَاَخِيهِ اِذْ اَنْتُمْ جَاهِلُونَ (89) قَالُوا ءَاِنَّكَ لَاَنْتَ يُوسُفُ ۖ قَالَ اَنَا يُوسُفُ وَهٰذَا اَخِىۚ قَدْ مَنَّ اللهُ عَلَيْنَاۖ اِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَاِنَّ اللهَ لَا يُضِيعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِينَ (90) [805]

Yani: ‘Siz cahilliğiniz dolayısıyla Yusuf'a ve kardeşine ne yaptığınızı biliyor ve hatırlıyor musunuz? Diye sordu. Onlar: Sen hakikaten Yusuf musun? Dediler. O da: Ben Yusuf'um, bu da kardeşimdir. Cenab-ı Hakk, bize (selamet ve kerametle) lütfetti. Zira hakikat şudur ki: Kim (Allah'tan) korkar, (belalara) katlanırsa, hakikaten Allah iyilik edenlerin mükâfatını zayi eylemez.’ dedi. Bunu üzerine Yusuf'un kardeşleri mahcup oldular ve:

قَالُوا تَاللهِ لَقَدْ اٰثَرَكَ اللهُ عَلَيْنَا وَاِنْ كُنَّا لَخَاطِئِينَ (91) قَالَ لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَۖ يَغْفِرُ اللهُ لَكُمْۖ وَهُوَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ (92) [806]

Yani: ‘Cenab-ı Hakk'a yemin ederiz ki Allah, seni hakikat, bizden üstün kılmıştır. Biz hakikaten suçlu idik, dediler. Hazret-i Yusuf da onlara: Bugün size hiçbir başa kakma ve ayıplama yoktur. Allah sizi mağfiret buyursun. O merhametlilerin en merhametlisidir, dedi.’

Bu âyetler, Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimizle amcazadesi ve süt kardeşi Ebû Süfyân bin El-Hâris bin Abd'il Muttalib arasında da bir muhavere zemini teşkil eylemişti. Ebû Süfyân, nübüvvetten evvel Resûl-i Ekremle sevişir ve gayet samimi görüşürdü. İlan-ı nübüvvetten sonra Ebû Leheb gibi o da Peygambere düşmanlık göstermiş, hatta hicviyeler tanzim eylemiş, Peygamber şairi Hassan bin Sâbit de bunlara karşılık söylemişti. Bu zat, bilahare söylediklerine pişman oldu, Resûlullah'a ittiba ve itizar etmek üzere Medine'ye müteveccihen yola çıktı. Yolda Zat-ı Risalete rast geldi. Çünkü Aleyhisselat Efendimiz Mekke fethine gidiyordu. Ebva mevkisinde tesadüf vaki oldu. Fakat Resûl-i Ekrem, onun yüzüne bakmadı. Ebû Süfyân çok müteessir oldu. Sonra Hazret-i Ali'nin talimiyle huzur-ı Nebeviye gidip: ‘(Kardeşleri)

[805] Yûsuf, 89-90.
[806] Yûsuf, 91-92.

Allah'a yemin ederiz. Allah seni hakikat bizden üstün kılmıştır. Biz doğrusu (sana yaptığımız harekette) suçlu idik dediler.' Âyet-i kerîmesini okuyarak onun eski münasebetsizliklerini affetti." (X, 10020)

12. مرغِ بابیل دو سه سنگ افگند لشکرِ زفتِ حَبَش را بشْکند

"Ebâbil kuşu iki üç taş atar da kalabalık bir Habeş ordusunu kırar.

Yemen'de Hımyeriyye namıyla bir devlet vardı. Bunun son hükümdarı Zûnüvas Medine'ye giderek oradaki Yahudi hahamlarıyla görüşmüş ve Yahudi olmuştu. Hâlbuki o esnada İsa Aleyhisselam gönderilmiş, onun dini Yemen'in Necran kıtasına kadar girmişti. Zûnüvâs, Yahudilik taassubuyla bu Hristiyanlara cefa etmeye başladı. Onlar Hristiyan olan Bizans hükümdarından istimdad ettiler. Mesafe uzak ve ordu göndermek müşkil olduğundan imparator, Zûnüvas'ın tedibini yine Hristiyan bulunan Habeş necâşîsine yazdı. Necâşî Yemen'e bir ordu gönderdi. Zûnüvas, karşı çıktıysa da mağlup oldu. Esir olacağını anlayınca hür olarak ölmek daha evladır diyerek, atını denize sürdü ve boğuldu. Yemen kıtası Habeşlerin idaresine geçti. Habeş valisi Ebrehe kurnaz bir herifti. Bütün Arabistan'ı ele geçirmek için dini vasıta kılmak istedi. San'a'da güzel bir kilise yaptrdı. Burası kilise olmakla beraber Yahudiler ve putperestler için de yerler ayrılmış, umumi bir mabet haline getirilmişti. Her tarafta tellallar çağırttı. Arapları ziyaret ve ibadete davet ettirdi. Hicazlılar, bu davete kulak vermediler, hatta kiliseye girip hakaret ettiler. Çünkü onu Kâbe'ye rakip saymışlardı. Ebrehe anladı ki Kâbe durdukça yaptırdığı kilise Arapların rağbetini kazanamayacak. Onun için Kâbe'yi yıkmak üzere ordusu ile hareket etti. Mekke civarında Ebabil kuşlarının hücumuna uğradı. Kuşlar, kurumuş ve taş kesilmiş çamur parçaları atıyorlar ve bunların rast geldiği efrat ölüyordu. Binaenaleyh o koca ordu bozuldu. Bütün ağırlığı ve nakdi Mekkelileri eline geçti. Ebrehe, yaralı ve bereli bir halde Yemen'e döndü ise de orada öldü. Bu vaka Kur'an-ı Kerim'de Fîl suresinde hikâye edilmiştir. Aleyhisselat Efendimiz de vakadan iki ay sonra dünyayı teşrif buyurmuşlardı." (X, 10201)

13. نفس را تسبیح و مصحف در یمین خنجر و شمشیر اندر آستین

"Nefsin sağ elinde tespih ile Kur'an vardır ama yeninde ise hançer ve kılıç saklıdır.

Yani, kendini sufi ve mütteki göstermeye çalışır, lakin fırsat bulunca türlü cinayetler işler. Tespih denilen 99 taneli dizi, asr-ı saadette yoktu. Sonradan icat edildi.

Hangi tarihte kullanılmaya başlandığını bilmiyorum. Lakin bidatı hasene olduğunu bilirim. Peygamberimizin zamanında sayılarak tespih edilirdi."(X, 10233)

14. مانع آید از سخنهای مهر انبیا بردند امر فاستقم

"Fakat o şerh ve tafsil, söylenilmesi lazım gelen mühim sözlerin beyanına mani olur. Peygamberler (Festekım kemâ ümirte) emrini tebliğ ettiler.

Hûd suresindeki:

فَاسْتَقِمْ كَمَآ اُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْاۗ اِنَّهٗ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ (١١٢) [807]

Yani: 'O halde sen (Habibim), maiyetindeki tövbe edenlerle beraber, emrolunduğun veçhile, dosdoğru hareket et. Aşırı gitmeyin. Çünkü o, ne yaparsanız (hepsini) hakkıyla görücüdür.' nazm-ı celîline işarettir. Hazret-i Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimizin mübarek sakalında bu âyet dolayısıyla birkaç tane kıl ağarmış, Zat-ı Risalet de: 'Hûd suresindeki (Festekim) emri beni ihtiyarlattı.' buyurmuştur." (X, 10346)

15. گرنخواهی دوست را فردا نفیر دوستی با عقل و باعاقل گیر

"Eğer dostunun yarın âhirette senden nefret etmesini istemezsen âkil bir kimseyi akıllıca dost ittihaz et.

Ki orada pişmanlık göstermeyesin.

Kureyş kavminin ileri gelenlerinden Ukbe bin Ebî Muayt isimindeki şahıs, bir seferden dönüşünde bir ziyafet vererek Kureyş büyüklerini ve onlar arasında Hazret-i Peygamberi davet etmişti. Resûl-i Ekrem Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz de davete icabet ettiyse de Ukbe'nin yemeğinden yemediler. Teklif ve ısrar üzerine de: 'Sen, Müslüman olmayınca yemeğinden yemem.' buyurdular. Ukbe kelime-i şehâdeti telaffuz etti. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz de yemeğe oturdu. Sonra Ukbe'nin dostlarından Übey bin Halef: 'Sende mi Muhammed'in dinine girdin?' diye târiz edince: 'Hayır, girmedim fakat yemekten yemediği için istediği o sözü söyleyiverdim.' cevabını verdi. Übey: 'Muhammed'in yüzüne tükürmezsen bir daha seninle görüşmem!' dedi. Ukbe de: 'Merak etme yaparım!' diyerek, vech-i saadete tükürmek edepsizliğinde bulundu ise de tükürdüğü, kendi murdar yüzüne düştü ve isabet ettiği yeri kavurup

[807] Hûd, 112.

yaktı. Ölünceye kadar da eseri suratında kaldı. Bu münasebetle şu âyetler nazil olup Ukbe'nin kıyametteki hali haber verildi.

وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلٰى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِى اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا (27) يَا وَيْلَتٰى لَيْتَنِى لَمْ اَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا (28) لَقَدْ اَضَلَّنِى عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ اِذْ جَاءَنِىؕ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْاِنْسَانِ خَذُولًا (29) [808]

Yani: ‘O gün (her) zalim (nedametle) iki elini ısırıp: Ne olurdu, ben o Peygamberin maiyetindeki (Allah'a) bir yol edineydim, diyecektir. Ne yazık bana! Keşke filanı dost tutsaydım. Ant olsun ki beni zikirden, hem o (bir devlet gibi) bana (Allah tarafından) geldikten sonra, o saptırdı. Şeytan, insanı (başına bir bela gelince) yapayalnız ve yardımsız bırakandır.’

Ukbe, Bedr Gazası'nda yakalandı ve dönüşte katledildi. Übeyy bin Halef ise: ‘Ya Muhammed! Bir at besliyorum, onun üstünde iken seni öldüreceğim’ demiş. Taraf-ı risalette: ‘İnşallah onun üstünde iken ben seni öldürürüm.’ cevabını almıştı. Uhud Muharebesi'nde o atı Resûl-i Ekrem'e doğru sürdü. Hazret-i Peygamber onun üstüne bir mızrak attı. Mızrak, herifin eğey kemiklerine dokundu, fakat yaralamadı. Öyle iken can acısıyla öküz gibi bağıra bağıra döndü ve Mekke'ye avdet ederken yolda öldü.” (X, 10370)

Beyitte bir kimseyi akıllıca dost ittihaz et derken, insanın arkadaşlık kurduğu kişinin ahlakına zamanla uyabileceği; kötüyse kötü ahlaka, iyiyse iyi ahlaka yöneleceği anlaşılır. Bu yüzden akıllıca bir dost kurmamız gerekir. Tıpkı Ukbe'nin kurduğu arkadaşlık gibi felakete sürükleyecek arkadaşlıklardan uzak durmanın öneminden bahsedilir.

16. چون شما بستهٔ همین خواب و خورید همچو ما باشید در دِه می چرید

“Siz de bizler gibi yemek ve uyumakla mukayyet bulunmaktasınız. Bizim gibi köylerde ve şehirlerde otlayıp duruyorsunuz.

Nitekim müşriklerin:

وَقَالُوا مَا لِ هٰذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِى فِى الْاَسْوَاقِؕ [809]

Yani: ‘Bu nasıl Peygamber? (bizim gibi) yemek yiyor ve çarşılarda dolaşıyor?’ dedikleri Kur'an'da beyan buyrulmuştur.” (X, 10389)

[808] Furkân, 27-29.
[809] Furkân, 7.

17. چون شما در دامِ این آب و گِلید کی شما صیّادِ سیمرغِ دلید

"Siz de bu toprak ve su tuzağındayken gönül zümrüdüankasını nasıl avlayabilirsiniz?

Müşrikler, kendileri gibi yer, içer ve gezer, dolaşır bir insanın Allah tarafından Peygamber olacağına ihtimal vermiyorlardı. Böyle bir zatın beşeriyetten tecerrüd etmiş olması lazım geldiğini vehmediyorlardı. Nitekim Mekke müşrikleri de Hazret-i Peygamber için bu vehimde bulunmuşlardı da:

وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا لَا يَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَمَا كَانُوا خَالِدِينَ (8) [810]

Yani: 'Biz onları yemez içmez birer ceset olarak yaratmadık. Onlar (dünyada) ebedi de değillerdi.' cevabını almışlardı." (X, 10390)

18. اَنْصِتُوا بپذیر تا بر جانِ تو آید از جانان جزایِ انْصِتُوا

"(Ensitü) emirini canla kabul eyle ve sus ki canan tarafından (ensitü)'nün mükâfatı gelsin.

وَاِذَا قُرِئَ الْقُرْاٰنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَاَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ (٢٠٤) [811]

Yani: 'Kur'an okunduğu vakit onu dinleyin ve susun. Umulur ki böyle yaptığınız için Allah'ın rahmetine nail olursunuz.' âyetine işarettir. Bu âyetin sebeb-i nüzulü olmak üzere denilmiştir ki: Ensarilerden, yani Medine ahalisinden bir genç, Resûlullah'ın arkasında namaz kılarken Hazret-i Peygamber'in okuduğunu o da okurdu. Bunun üzerine, cemaatle kılınan namazlarda, imamın kıraatinin kâfi olduğu bildirilip, cemaatin okuması menedildi. Cuma ve bayram hutbelerinden hatip minberde iken, sükût edilmesi lazım geldiğini talim için nazil olmuştur, diyenler de vardır. Herhalde âyetin hükmü ikisine de şamildir. Hazret-i Mevlâna, bunu enbiya ve evliya nutkuna karşı sükût etmeye de teşmil ediyor ve sükût et de taraf-ı İlahîden (Ensitü) karşılığı olan rahmet ve mağfirete nail olasın, diyor." (X, 10404)

19. دفعِ این کوری به دستِ خلق نیست لیک اکرامِ طبیبان از هُدی است

"Bu kalp körlüğünün giderilmesi halkın elinde değildir. Bu hekimlere ikram ve ihtiram, hidayet esbabındandır.

اِنَّكَ لَا تَهْدِی مَنْ اَحْبَبْتَ وَلٰكِنَّ اللهَ يَهْدِی مَنْ يَشَآءُ [812]

[810] Enbiyâ, 8.
[811] A'râf, 204.

Yani: ‘Hakikat, sen (Habibim) her sevdiğin kişiyi hidayete erdiremezsin. Fakat Allah'tır ki kimi dilerse ona hidayet verir.’ nazm-ı celîli mucibince hidayete sevk eylemek Allah'a mahsustur. Fakat Cenab-ı Hakk, bazı kimselerin hidayetine bazı sevgilli kullarını vasıta kılar. Nitekim yine Sallallahu Aleyhi Vesellem olan bir hitab-ı İlahîde:

وَاِنَّكَ لَتَهْدِىٓ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍۙ (٥٢) [813]

Yani: ‘Habibim! Şüphesiz ki sen her halde doğru bir yolun rehberliğini yapıyorsun.’ buyrulmuştur. Hazret-i Peygamber gibi onun varisleri bulunan evliyaullahta da bu mazhariyet vardır.” (X, 10408)

20. جان برایِ امرِ او داریم ما کر به ریگی گوید او کاریم ما

“Bizim hayatımız onun emrini yerine getirmek içindir. Eğer kumluğa ekin ek, dese bilâtereddüt ekeriz.

Cenab-ı Hakk, Habib-i Ekremine buyuruyor ki:

قُلْ اِنَّ صَلَاتِى وَنُسُكِى وَمَحْيَاىَ وَمَمَاتِى لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَۙ (١٦٢) لَا شَرِيكَ لَهٗۚ وَبِذٰلِكَ اُمِرْتُ وَاَنَا اَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ (١٦٣) [814]

Yani: ‘Habibim de ki: Benim namaz ve ibadetim, keza hayatım ve ölümüm, âlemlerin Rabbi olan Allah içindir ki onun şeriki ve naziri yoktur. Ben böylece emrolundum ve ben bu ümmette Müslümanların ilkiyim” (X, 10602)

21. پیشِ ما صد سال و یک ساعت یکی است که دراز و کوته از ما منفکی است

“Bizim indimizde yüz sene ile bir saat birdir. Uzunluk ve kısalık bizden ayrılmıştır.

Sufiye arasında tayy-ı mekân ve tayy-ı zaman diye iki hareket vardır. Tayy-ı mekân bir an içinde en uzak bir yere gidebilmek kudretidir. Tayy-ı zaman ise bir an içine birçok senelik vukuatı sığıştırmak kudretidir. Miraç'ta olduğu gibi Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz, amcazadesi Ümmü Hânî'nin evine gitmiş, orada bir parça istirahat için uzanmıştı. O anda Mirac'a davet buyruldu. Kur'an'ın haber verdiği üzere Kudüs'e kadar götürüldü. Hadislerin bildirdiği veçhile semalara çıkarıldı. Cenneti,

[812] Kasas, 56.
[813] Şûrâ, 52.
[814] En'âm, 162-163.

cehennemi gördü. Likâ-i İlahî ile müşerref oldu. Avdet ettiğinde yatmış olduğu için sıcaklığı henüz geçmemişti. Temaşa-yı semavatı bir tarafa bıraksak bile, Mekke'den Kudüs'e ancak bir ayda gidilir ve bir ayda dönülürdü. İşte Tayy-ı zaman böyle uzun zamana muhtaç olan hareketlerin bir an içinde oluvermesidir. Bizim gördüğümüz rüyalar, bunun küçük ve basit bir numunesidir.” (X, 10610)

22. راههایِ صعب پایان بُرده ایم ره براهلِ خویش آسان کرده ایم

“Biz müşkil yolları sonuna getirdik, kendi ehlimize, mürit ve müntesiplerimize yolu kolaylaştırdık.

Hazret-i Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz bir Nebiyy-i masum iken, Zat-ı Akdesinden günah zuhuru mümkün değilken, sabahlara kadar namaz kılmaktan mübarek ayakları şişmiş, onun üzerine:

طٰهٰ (1) مَا اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لِتَشْقٰىٓ (2) [815]

Yani: ‘Meşakkat versin diye sana Kur'an'ı inzal etmedik.’ âyetini havi olan Tâha suresi nazil olmuş, niçin bu kadar mücahede ettiğini soran ashâb-ı kirâma Resûl-i Ekrem: ‘Ben Allah'a şükran-ı fiilde bulunan bir kul olmayayım mı?’ buyurmuştu. Onun kâmil varislerinden bulunan Hazret-i Mevlâna da fevkalade riyazat ve mücahede ile meşgul olurdu. Sebebini soranlara: ‘Bize nispeti olanlar için çalışıyoruz.’ derdi. İşte bundan dolayı, burada da mürit ve müntesiplerimize yolu kolaylaştırdık, diyor. Diğer taraftan, Mesnevî-i Şerif, hakikatlerden bahseden bir kitap olmakla beraber yüksek meânîsi nispetinde, mebânîsi, yani mevzularına göre ibaresi diğer tasavvuf kitaplarına nispetle kolaydır. Herkes istidadı nispetinde ondan bir şey anlar ve istifade eder. Kimi kıssalarını dinler, kimi hisselerinden feyzalır.” (X, 10620)

23. کی رسد جاسوس را آنجا قَدَم که بوَد مِرصاد و در بندِ عَدَم

“Yokluk geçidine, Hakk'ın gözetleme yeri olan oraya casus nasıl ayak atabilir?

Sure-i Fecir'de buyruluyor ki:

اِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِۗ (١٤) [816]

Yani: ‘Habibim! Senin Rabbin hakikaten tarassuttadır.’ Hiçbir şey onun nazarından gizli kalmaz.

---

[815] Tâhâ, 1-2.
[816] Fecr, 14.

Hadisler ve vakalar, enfüsi olsun, afaki olsun, o gözetleme mahalinden geçmektedir. Böyle bir tarassud-ı İlahî keyfiyetine hangi casus adım atabilir ki insan kendisinde hasıl olan nahoş hayallerin geldiği yeri bilsin de gelecekleri yolu tıkasın?" (X, 10721)

24. چند کوبیم آهنِ سردی زغَی در دمیدن در قفض هین تا به کی

"Beyhude yere ne vakte kadar soğuk demir döğeceğiz ve boş kafese üfleyeceğiz?

Denilmiştir ki Enbiya-i İzâm Aleyhimüs Salatü Vesselam Hazaratının bir velayeti, bir de nübüvveti vardır. Velayet tarafı galebe edince, davet ettikleri halkın imana gelmelerinin mukadder olmadığını bilirler, ondan dolayı onlarla uğraşmayı faydasız görürler; fakat nübüvvetleri ciheti galebe edince de:

يَا اَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَاِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ [817]

Yani: 'Ey Peygamber, Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer yapmazsan elçiliğini tebliğ etmiş olmazsın.' emr-i ilahîsi gereğince kemal-i şevk ve gayretle tebliğ-i risalete çalışırlar." (X, 10750)

Peygamberler insanları İslam dinine davet etmişlerdir. Onlar, insanları doğru yola iletmeye çalışırlarken de insanların cefalarına maruz kalmışlardır.

25. زین دکان رفتن چه کانشان رو نمود اندر این بازار چون بستند سود

"Onlara, bu pazardaki dükkâna gitmekten, yani dünya metaını verip âhiret niğmetini almaktan ne defineler yüz gösterdi ve bu pazarda nasıl ticaret edip kazandılar.

Din pazarı, öyle bir pazardır ki müşterisi bizzat Allah'tır. Orada dükkân açmış olanlar, metalarını o kerim müşteriye satarlar. Bunu ben söylemiyorum, bizzat Cenab-ı Hakk beyan buyuruyor. Sure-i Bakara'da buyuruyor ki:

النَّاسِ مَنْ يَشْرِى نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ رَؤُفٌ بِالْعِبَادِ (٢٠٧) [818]

Yani: 'İnsanlardan bazıları var ki Allah rızasını isteyerek nefislerini satarlar. Kullarına karşı Allah çok merhametlidir.' Bu âyet, hicret gecesinde Hane-i Saadeti muhasara etmiş olan müşrikleri oyalamak için Hazret-i Ali'nin Hazret-i Peygamber'in yatağına yatıp hayatını tehlikeye koyması yahut Suheyb-i Rûmî'nin hicretine mani olmak

[817] Mâide, 67.
[818] Bakara, 207.

isteyenlere, Mekke'deki malını verip evlerinden kurtulması ve daha bazı zevatın malen ve bedenen fedakârlık etmesi dolayısıyla nazil olmuştur. Keza, Cenab-ı Hakk:

اِنَّ اللهَ اشْتَرٰى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اَنْفُسَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ بِاَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ[819]

Yani: 'Hakikaten Allah Teâlâ müminlerden nefislerini ve mallarını, mukabilinde cenneti vermekle satın aldı.' buyurmaktadır." (X, 10773)

Her işte, davranışta Allah rızasını kazanmak için çabalamamız gerektiği anlaşılmaktadır.

Hz. Ali'nin Hz. Peygamber'in yatağında yatması müşriklerin yanıltmak için yapılmıştır. Bununla ilgili hadise ise şu şekildedir: "Müşriklerin korkunç planını Cebrail (A.S.) Peygamber Efendimize haber verdi. 'Bu gece, her zaman yatmakta olduğun yatağında yatmayacaksın, evini terk edeceksin…' dedi. Böylece Resûlullah (S.A.V.)'e de hicret için izin verildi. Resûl-i Ekrem (S.A.V.) Hz. Ali'yi çağırdı. 'Ben Medine'ye gidiyorum. Sen bu gece benim yatağımda yat, hırkamı üstüne ört. Müşrikler beni yatıyor sansınlar, onlara bir şey sezdirme. Sabahleyin şu emanetleri sahiplerine ver. Ondan sonra sen de hemen gel' gel dedi. Ortalık kararınca, Kureyş'in seçme canileri evin etrafını sardılar. Sabahleyin evinden çıkarken hep birden saldırıp öldüreceklerdi Hz. Ali, Resûlullah (S.A.V.)'in yatağına yattı. Hz. Peygamber eline bir avuç toprak alıp, evini çeviren müşriklerin üzerine saçtı. Saçılan kum taneleri canilerden her birine isabet etmiş, hepsi de derin bir uykuya dalmışlardı. Resûlullah (S.A.V.) 'Yâ-Sîn suresi' nin başından: 'Biz onların önlerine ve arkalarına birer set çektik, böylece gözlerini perdeledik. Onlar artık elbette görmezler.' anlamındaki 9. âyettine yatakta yatanın Ali olduğunu görünce, donakaldılar, ne yapacaklarını şaşırdılar; hiddetlerinden çıldıracak hale geldiler. Hemen her tarafı aramaya koyuldular. Mekke'yi alt üst ettiler. Fakat Hz. Peygamber yoktu. Muhammed (S.A.V.)'i bulana 100 deve verilecek, diye ilan ettiler. Bu haber duyulunca, ne kadar maceracı, cani, katil varsa, hepsi etrafa yayıldı. Mekke'de ve Mekke dışında, harıl harıl Hz. Peygamber (S.A.V.)'i arıyorlardı. Resûlullah (S.A.V.) gece evinden ayrıldıtan sonra Kâbe'yi tavaf etti. 'Ey Mekke, sen Allah katında yeryüzünün en hayırlı ve bana en sevimli yerisin; eğer çıkmak zorunda bırakılmasaydım, senden ayrılmazdım.' dedi. Ertesi gün öğle sıcağında Hz. Ebû Bekir'in evine vardı. Allah'ın emri ile beraber hicret edeceklerini bildirdi. Hz. Ebû Bekir, sevinç göz yaşları ile 4 aydır dışarıya bırakmayıp, ağaç yaprakları ile beslemekte olduğu iki

[819] Tevbe, 111.

cins devesini işaret ederek: ‘Dilediğini seç, Ya Resûlullah.’ dedi. Resûlullah (S.A.V.) bedelini ödeyerek devenin birini aldı. Resûlullah (S.A.V.) ve Ebû Bekir için hazırlanan yol azığı bir dağarcığa konuldu. Ebû Bekir'in kızı Esma, belindeki bez kemeri ikiye ayırıp bir parçası ile bu dağarcığın ağzını bağladığı için Esma'ya ‘Zâtü'n-nitâkayn’ (iki kemerli) ünvanı verildi.”[820]

26. از آنَس فرزندِ مالک آمدست که بمهمانیِ او شخص شدست

“Enes bin Mâlik'ten şöyle rivayet edilmiştir: Bir kimse ona misafirliğe gitmişti.

Enes bin Mâlik: Medine ahalisinden ve ensar-ı kiramın Hazreç kolundandır. Hicret-i Muhammediye vukuunda validesi Ümmü Süleym[821] onu Peygamberin huzuruna getirmiş: ‘Ya Resûlullah, bu benim oğlumdur. Hizmetinizde bulunsun diye size getirdim, dua buyurun.’ diye temennide bulunmuştu. Hazret-i Enes o vakitler on yaşında idi. Resûlullah Efendimiz, onun uzun ömürlü, mal ve evlat sahibi olmasına dua etti. Hakikaten Enes Hazretleri 103 yaşına kadar yaşadı, evlat ve torunlarından seksenini gördü. Zengin de olmuştu. On sene Hazret-i Peygamber'e hizmet etti. 2210 hadis rivyet etmiştir.” (X, 10782)

27. او حکایت کرد کز بعدِ طعام دید آنَس دستار خوان را زرد فام

“O misafir hikâye etmiştir ki Enes, yemekten sonra sofra havlusunu sararmış gördü.

Katade bin Nûman Radıyallahu Anh demiştir ki: ‘Enes bin Mâlik'in nezdinde bir havlu vardı. Kirlenince ateşe atar, havlu yanmaz, kiri temizlenirdi.’ Enes, Resûl-i Ekrem'in bu havluya yüzünü sildiğini söylüyordu. İhtimal ki Enes'in misafiri de Katâde idi.” (X, 10783)

28. مر کلوخِ کعبه را چون قبله کرد خاکِ مردان باش ای جان در نَبَرد

“Allah Kâbe'nin taşlarını namaz için kıble yaptı. Ey can, sen de seyr-i sülûkundan mana erlerinin ayağının toprağı ol!

Kâbe, Hazret-i İbrahim ve İsmail Aleyhisselam tarafından yapılmış, taşı toprağı o muhterem peygamberlerin mübarek ellerine temas etmişti. Sonra Efdalü'l-Enbiya Efendimizin istilamı şerefine de nail oldu. İşte o temaslar, Kâbe'yi İslam'ın kıblesi

[820] İrfan Yücel, a.g.e., s. 32-33.
[821] M. Yaşar Kandemir, Ümmü Süleym TDV İslam Ansiklopedisi. Şerh-i Mesnevî'de (Ümmü Sekin olarak verilmiş, ancak Ümmü Süleym'dir.)

haline getirdi. Ey salik! Sen de o yüce Peygamberin emin varisi olan kâmile biat şerifini kazanırsan Kâbetullah gibi muhterem olursun" (X, 10792)

B. 5. XI. Ciltte Hz. Peygamber'den Bahsedilen Beyitler

7. بلکه بی علّت و بیرون زین حِکَم آب رویانید تکوین از عدم

"Cenab-ı Hakk'ın Tekvin kudreti sebepsiz ve hikmet haricinde olarak âdemden su halk eyledi.

Hakk Suphanehu ve Teâlâ müsebbibü'l-esbâb'tır. Her şeyin zuhur ve husulüne bir şeyi sebep kılmıştır. Fakat bazen kendi kudretini ve nebiler ve velilerin mucizesini ve kerametini göstermek için sebepsiz de yaratır. Mesela:

وَاِذِ اسْتَسْقٰى مُوسٰى لِقَوْمِهٖ فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ ۖ فَانْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا ۖ قَدْ عَلِمَ كُلُّ اُنَاسٍ مَشْرَبَهُمْ ۖ [822]

Yani: 'Bir de hani Musa, (Tîh'te susayan) kavmi için su arayınca: Asanı taşa vur! Demiştik de ondan on iki pınar kaynamış ve her sınıf su alacağı yeri öğrenmişti. (Demiştik ki): Allah'ın rızkından yiyin için (fakat) yeryüzünde fesatçılar olarak taşkınlık yapmayın.'

Keza Resûlullah Efendimizden aynı müzice mükerren zuhur etmiştir. Enes bin Mâlik Radıyallahu Anh demiştir ki: 'İkindi namazı vakti olmuş, halk abdest suyu aramış bulamamıştı. Resûlullah'a bir kab içinde bir parça su getirildi. Aleyhisselat Efendimiz abdest aldı, sonra elini o kabın içine soktu, halka gelip o sudan abdest almalarını emretti.' Enes der ki: 'Parmakları arasından su fışkırdığını gördüm. Nas, en sonuncusuna kadar o sudan abdest aldı ki o sonuncu ben idim.'

Câbir bin Abdullah (Radıyallahu Anh) demiştir ki: 'Hudeybiye seferinde nâs susadı. Resûllah (Sallallahu Aleyhi Vesellem)'in önünde bir kap su vardı ve ondan abdest alıyorlardı. Nâs, huzur-ı Nebeviyyeye geldi ve ya Resûlullah, senin kabındaki sudan başka suyumuz yok dediler. Nebiyy-i Zişan (Sallallahu Aleyhi Vesellem) mübarek ellerini o kabın içine koydular. Parmakları arasında çeşmeler gibi su kaynamaya başladı." (XI, 10821)

[822] Bakara, 60.

8. ترکِ این سودا بگو وز حق بترس دیو دادستت برایِ مکر درس

"Bu sevdayı terk et ve Allah'tan kork. Şeytan, seni aldatmış o, sana ders vermiş, dedi.

Mâide suresinde buyrulmuştur ki:

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَسْئَلُوا عَنْ اَشْيَاءَ اِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ[823]

Yani: 'Ey iman edenler, Allah'ın affettiği şeyleri –ki eğer size açıklanırsa fenanıza gidecektir- sormayın.' Bu âyetin nüzulüne sebep olmak üzere İbn-i Abbâs Radıyallahu Anhumadan rivayet ediliyor ki: 'Bazı münafıklar, Hazret-i Peygamber'e münasebetsiz sözlerde ve suallerde bulunuyorlardı. Mesela biri: 'Benim devem nerede?' öbürü: 'Benim babam kimdir?' dedi. Hac farz olup da Resûl-i Ekrem bunu tebliğ edince ashaptan Sürâka bin Mâlik: 'Her sene mi?' diye sordu. Resûl-i Ekrem sükût etti sual üç defa tekrar edilince: 'Evet deseydim, her sene için farz olurdu. Siz de onu ifa edemezdiniz.' buyurdu. O münasebetle bu âyetler nazil oldu." (XI, 10968)

9. آنکه معصوم آمد و پاک از غلط آن خروسی جانِ وَحْی آمد فقط

"Masum olan yanılmayansa ancak vahye mazhar olan can horozudur.

Bu can horozundan murat, Cebrail Aleyhisselamdır. Çünkü o, melek olmak itibarıyla masumdur. Emin-i vahiy olması dolayısıyla da hatadan ve sehivden pak ve pakizedir. Binaenaleyh birtakım kendini bilmezlerin 'Nübüvvet Hazret-i Ali'ye gönderilmişti, fakat Cebrail yanlışlıkla Muhammed'e götürdü.' demeleri hezeyandan başka bir şey değildir." (XI, 11003)

10. مردنِ تن در ریاضت زندگی است رنجِ این تن روح را پایندگی است

"Cesedin riyazetle ölmesi, manevi diriliktir. Bu cesedin zahmet çekmesi, ruha ebedilik verir.

Münasebet dolayısıyla burada biraz da selamdan bahsedelim. Tanışan insanlar karşılaşınca yekdiğerine aşinalık ederler ve aşinalık gösterecek bir söz söylerler. Her kavmin kendine göre insanlığı vardır. Araplar, İslam'dan evvel karşılaşınca 'Allah ömürler versin.' derlerdi. Şayet bir hükümdar huzuruna çıkarlarsa 'Sabah-ı şerifler hayrolsun.' diye hürmet gösterirlerdi. Ömür temennisi vâkıâ bir dua idi. Fakat ömrün felaketle geçmesi de mümkün olduğundan, selam kelimesindeki selamet manasını havi

[823] Mâide, 101.

değildi. Onun için Cenab-ı Hakk Müslümanlara aşinalık mevkisinde selam vermelerini öğretti. Nisa suresindeki:

وَاِذَا حُيِّيتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِاَحْسَنَ مِنْهَا اَوْ رُدُّوهَاۗ [824]

Yani: 'Bir selam ile selamlandığınız vakit, siz ondan daha güzeli ile selam alın veya onu aynıyla karşılayın.' buyurdu. Onun için Selâmün aleyküm yani selamette olasınız demek Müslümanlıkta selam vermek, Aleykümü's-selâm demek misliyle Aleykümü's-selâm ve rahmetullâhi ve berakâtühü demek de daha güzeliyle karşılık vermektir. Birine selam vermek sünnet, verilen selamı almak da farzdır. Bir kimse Resûl-i Ekrem'e 'Esselâmü aleyke.' demiş. Hazret-i Peygamber de: 'Ve aleykesselâm ve rahmetühü.' buyurmuş. Bir başkası: 'Esselâmü aleyke ve rahmetüh.' demiş. Zat-ı Risalet Efendimiz: 'Ve aleykesselâm ve rahmetullâhi ve berekâtüh.' demiş. Diğer biri: 'Esselâmü aleyke ve rahmetullâhi ve berakâtühü.' demiş. Resûlullah Hazretleri: 'Ve aleyke, mukâbelesinde bulunmuş.' selam veren: 'Ya Resûlullah! Eksin söyledin. Verilen selamı daha güzeliyle karşılayın emri nerede kaldı?' deyince, Hazret-i Peygamber: 'Sen hepsini söyledin bana bir şey bırakmadın, ben de aşinalığın hepsiyle mukâbele ettim.' cevabını vermiş.

Selam vermek; hem muhatabın selamette olmasını istemek hem de selamette olduğunu, yani kendisinden ona bir zarar gelemeyeceğini haber vermek demektir. Öyle ya kırda, bayırda tesadüf edilen güçlü, kuvvetli bir adamdan korkulabilir. Fakat o adam, yaklaşıp da Selamün Aleyküm deyince o korku zail olur. Bir emniyet husule gelir.

Hazret-i Peygamber Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz sahabeden birkaç kişiyi izam cihetine göndermişti. Bunlardan Muhallim bin Cessâme, Âmir bin El-Ahbat namında birine rastladı. Âmir, İslam aşinalığıyla selam verdi. Fakat vaktiyle aralarında bir münakaşa bulunduğu cihetle Muhallim bin Cessame, onun selamına ehemniyet vermedi, attığı okla vurup öldürdü. Resûlullah Hazretleri bunu haber alınca: 'Sana selam veren bir Müslüman'ı niçin öldürdün?' diye Muhallim'i tekdir etti ve onun istiğfar talebine karşı: 'Allah seni affetmesin.' buyurdu. Bunun üzerine Muhallim ağladı ve hastalanıp bir hafta sonra öldü. Gömüldüğünün ertesi günü cesedi toprağın üstünde bulundu ve bu hâl üç kere tekrar etti. Sonra kabrinin üstüne ağır taşlar koydular. Aleyhisselat Efendimiz: 'Yer, ondan daha kötülerini kabul etmiştir. Fakat bununla Cenab-ı Hakk size ibret gösteriyor.' buyurdu. Yine sure-i Nisâ'daki:

وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ اَلْقٰٓى اِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًاۚ [825]

[824] Nisâ, 86.

Yani: ‘Size (Müslümanca) selam verene, dünya hayatının (geçici) menfaatini arayarak sen mümin değilsin, demeyin.’ âyeti de bu münasebetle nazil oldu.” (XI, 11031)

11. آنکه مردن پیشِ چشمش تهلکه ست امرِ لَا تُلْقُوا بگیرد اوبه دست

“Ölüm, kimin nazarında tehlike ise (tehlikeye atılmayın) emri de onadır.

Sure-i Bakara'da:

وَاَنْفِقُوا فِی سَبِیلِ اللهِ وَلَا تُلْقُوا بِاَیْدِیکُمْ اِلَی التَّهْلُکَةِ وَاَحْسِنُوا اِنَّ اللهَ یُحِبُّ الْمُحْسِنِینَ (۱۹۵) [826]

Yani: ‘Allah yolunda mallarınızı harcayın. Kendinizi tehlikeye atmayın (daima da) iyilik edin. Allah muhakkak iyilik edenleri sever.’ buyrulmuştur.

Hicretin altıncı senesinde Hudeybiye mevkisinde Kureyşlilerle bir anlaşma yapılmıştı ve Müslümanların bir sene sonra gelip Kâbe-i Mükerreme'yi ziyaret ederek Umre yapmaları da o anlaşmanın şartlarından biri idi. Hicretin yedinci senesi içinde Resûlullah Efendimiz Mekke'ye gidileceğini ve geçen seneki Umre'nin kaza edileceğini haber verdi. Ashabınn fakirlerinden bazıları ‘Bizim yol azığımız yok, zenginler de bize bir şey vermiyorlar.’ dediler. Bunun üzerine bu âyet nazil oldu. Zenginler ihsan ve infaka teşvik edildi. Sakınılması lazım gelen en büyük tehlike cimrilik idi ki manen helaki muciptir. Nitekim hadis-i şerifte: ‘Hasis kimse; Allah'tan ve cennetten uzaktır, cehennem ateşine yakındır.’ buyrulmuştur. Böyle olduğu halde nasılsa halk arasında yukardaki âyetin manası ‘Muhataralı yerlerde bulunmayınız.’ gibi şüyu bulmuştur. Bu anlayışın doğru olmadığını Hazret-i Mevlâna da Cenab-ı Hamza lisanından: ‘Ölümü bir tehlike gören kimse (tehlikeye atılmayın) emrine sıkı sıkı sarılır.’ demekle anlatıyor.” (XI, 11097)

12. لیک با بی رغبتیها ای ضمیر صدْقهٔ سلطان بیفشان وامَگیر

“Fakat ey gönül, bunca rağbetsizliğe rağmen; sen hakikat sultanı olan Allah'ın sadakasını kısma, o rağbetsizlere de saç.

Belki aralarında o ilhamı kavrayacak ve o emanete ehil olacak bir kimse bulunur da senin sözlerin den feyziyâb olur. Nitekim:

اِنَّ اللهَ یَأْمُرُکُمْ اَنْ تُؤَدُّوا الْاَمَانَاتِ اِلَی اَهْلِهَا [827]

---

[825] Nisâ, 94.
[826] Bakara, 195.
[827] Nisâ, 58.

Yani: ‘Şüphesiz ki Allah size emanetleri ehil (ve erbab)'ına vermenizi emreder.’ âyet-i kerîmesi mucibince emaneti ehline vermek bütün Müslümanlara farzdır. Bu âyet-i kerîmenin sebeb-i nüzulü: Kâbe anahtarının Ebû Talha bin Abd'iddâr oğullarına iadesi idi. Çünkü ecdad-ı Peygamberiden Kusay bin Kilâb Mekke şehrini tesis ettikten sonra birtakım vazifeler ihdas ile onları oğullarına tahsis eylemişti. O vazifeden biri de Kâbe'nin miftahdarlığı idi ki Mekke'nin fethine Osman bin Talha bin Ebî Talha'nın uhdesinde bulunuyordu. Ebû Talha oğulları, Kâbe'yi kendilerinden başka kimse açmaz sanırlar ve bunu halka kabul ettirmek isterlerdi. Resûl-i Ekrem (S.A.V.) Kâbe'nin anahtarını Osman bin Talha'dan aldı ve Beyt-i Şerîf'in kapısını açıp içeri girdi. Uhdesinde Zemzem sakalığı bulunan Abbâs bin Abd'il-Muttalib, miftahdarlığın sakalığa ilavesini, yani anahtarın Ebû Talha oğullarından alınıp kendisine verilmesini istedi. Fakat o anda bu âyet-i kerîme nazil olduğu için Resûlullah Efendimiz: ‘Ey Ebû Talha oğulları, devamlı olarak sizde kalmak üzere emanetullahı alın.’ diyerek anahtarı Osman bin Talha'ya iade buyurdu. Osman, vefat edince miftahdarlık, amcazadesi Şeybe'ye intikal etti ve onun neslinde kaldı. Hâlâ da onlardadır. Görülüyor ki bu âyette hususilik vardır. Lakin sebebin hususiyeti, emrin umumiyetine mani değildir. Binaenaleyh her malın her vazifenin sahibine ve ehline verilmesi, hatta her sözün anlayabileceklere söylenmesi lazımdır. Bundan dolayı emanetullah olarak ârifin kalbine ilham olunan marifet ve hakikatlerin erbabına bildirilmesi tavsiyesinde bulunuyor.” (XI, 11269)

13. بی ادب تر نیست کس زو درجهان با ادب تر نیست کس زو در نهان

“Dünyada âşıktan daha ziyade edebe riayet etmeyen yoktur; fakat bâtında, ondan daha edepli kimse de yoktur.

Derler ki: Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz, Hz. Ali (Kerremallahu Vecheh) ile hurma yiyormuş. Resûlullah Hazretleri, latife olsun diye, çekirdekleri Cenab-ı Murtaza'nın önüne sürmüş, sonra da: ‘Ya Ali! Ne kadar çok yemişsin, baksana çekirdekler hep senin önünde.’ buyurmuş. Hz. Ali de bu latifeye karşı: ‘Ya Resûlullah! Siz çekirdekleriyle mi yediniz?’ cevabını vermiş. Bu cevap, âşıkla maşuk arasındaki cilveyi bilmeyenlerce edep dışı gibi telakki edilir. Hâlbuki zahiren serbestlik gibi görünen o cevapta, Resûlullah'ın latifesine karşı aynı ifade ile mukâbele cilvesi vardır.” (XI, 11336)

14. مصلحت آنست تایك ساعتی قوتی گیرند و زور از راحتی

“Böylece kalplerin kabza müptela olması, maslahat bakımındandır. Kendilerinin biraz rahat etmesi ve kuvvet bulmaları içindir.

Bast halinde filvaki büyük manevi bir zevk vardır. Lakin herkesin devamlı olarak ona tahammülü mümkün değildir. Mesela, Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimize vahiy nazil olduğu vakit Zat-ı Akdes-i Risalet fevkalede ızdırap çeker ve inci tanesi gibi terler dökülürdü. Bazen de: ‘Ey Âişe! Bana söz söyle.’ diyerek beşeriyet âlemine rücu eylerdi.

Kabz hali, o manevi ızdırabı izale ile saliki bir miktar rahat ettirmek ve yeni bir basta karşı kuvvetlendirmek içindir. Nitekim gündüz yorulan vücutlar, gece yatıp uyumakla dinlenmiş olurlar.” (XI, 11385)

15. گفت حق ز اهلِ نفاقِ ناسَدید بَأسُهُمْ مَا بَيْنَهُمْ بَأسٌ شَدِيد

“Cenab-ı Hakk, doğru yolu bulmamış münafıklar hakkında: ‘Onların savaşmaları kendi aralarında şiddetlenir.’ dedi.

لَا يُقَاتِلُونَكُمْ جَمِيعًا اِلَّا فِى قُرًى مُحَصَّنَةٍ اَوْ مِنْ وَرَاءِ جُدُرٍ بَأْسُهُمْ بَيْنَهُمْ شَدِيدٌ تَحْسَبُهُمْ جَمِيعًا وَقُلُوبُهُمْ شَتّٰى ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ (١٤)[828]

Yani: ‘Onlar müstahkem kasabalarda yahut duvarlar (siperler) arkasında bulunmaksızın sizinle toplu bir halde vuruşamazlar. Kendi aralarındaki savaşlar ise çetindir. Sen onları derli toplu sanırsın. Hâlbuki kalpleri darmadağınıktır. Bunun sebebi şudur: Çünkü onlar akıllarını kullanmaz bir kavimdir.’ âyetine işarettir.

Hicretin dördüncü senesi içinde idi Resûl-i Ekrem (S.A.V.), ashaptan birkaç kişi ile Medine civarındaki Benî Nâdir Yahudilerinin yurduna gitmiş ve bir evin gölgesinde oturmuştu. Yahudiler, zat-ı risaleti ve maiyetindeki ashabı azlık görünce suikasta kalkıştılar. Evin üstünden bir kaya atmak suretiyle Hz. Peygamber'i öldürmek istediler. Bu teşebbüs vahyen bildirildiği için, Zat-ı Risalet, birdenbire abdest tazeleyecekmiş gibi kalktı ve doğru Medine'ye gitti. Böyle habersiz kalkışı ashabı muhafaza içindi. Çünkü avdet edecek gibi görünmesiyle ashaba hücum edilmesine mani olmuştu. Sonra: ‘Hıyanetlerinden dolayı on gün içinde çıkıp gitsinler. Bu müddetin sonunda Medine civarında görülenler idam edilecektir.’ diye Muhammed bin Mesleme vasıtasıyla Yahudilere haber gönderdi. Onlar gitmeye hazırlandıkları bir sırada münafıkların reisi

[828] Haşr, 14.

Abdullah b. Übey b. Selûl de ‘Çıkmasınlar, biz kendilerine yardım edeceğiz, icap ederse birlikte harp edeceğiz’ diye adam yolladı. Yahudiler, bunun üzerine hisarlarına kapandılar. Fakat muhasara esnasında, münafıklardan yardım görülmeyince, götürebildikleri kadar eşya ile çıkıp gittiler.” (XI, 11655)

16. كه اساطير است افسانهٔ نَزَند نيست تعميقى و تحقيقى بلند

“Kur'an esatiri rivayetlerinden ve eski masallardan ibarettir. Ondan yüksek bir tahkik ve tamik yoktur.

Bir gün Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz, Mekke harreminde yüksek sesle Kur'an okuyor, Kureyş'in eşrafından Ebû Süfyân, Velid bin el-Muğîre, Utbe ve Şeybe, Ümeyye bin Halef ve Übey bin Halef ve Nadr bin el-Hâris dinliyordu. Bu Nadr, Acem hükümdarına ait bazı efsaneleri dinlemiş ve zapt etmişti. Ara sıra Kureyşlilere de onlardan bahsederdi. Kıraati Peygamberiyi dinleyen eşraf-ı Kureyş: ‘Muhammed ne diyor?’ diye Nadr'a sordular. O da: Ne dediğini ne bileyim? Eski masalları söylüyor.’ dedi. Onun üzerine En'âm suresindeki şu âyet nazil oldu:

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ اِلَيْكَۚ وَجَعَلْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِى اٰذَانِهِمْ وَقْرًاۜ وَاِنْ يَرَوْا كُلَّ اٰيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَاۜ حَتّٰٓى اِذَا جَٓاؤُكَ يُجَادِلُونَكَ يَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُٓوا اِنْ هٰذَٓا اِلَّٓا اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ (٢٥) [829]

Yani: ‘İçlerinden sana kulak verip de (okuduğun Kur'an'ı) dinleyenler vardır. Hâlbuki biz, onu iyice anlayabilmelerine mani olmak için yüreklerinin üstüne perdeler, kulaklarının içine de ağırlık koyduk. Onlar (istedikleri) her mucizeyi görseler yine ona inanmazlar. Hatta o küfredenler sana geldikleri zaman seninle çekişmeye kalkışarak: Bu, (Kur'an) eskilerin masallarından başka (bir şey) değildir, der(ler).’ İşte Kur'an hakkında böyle hezeyanda bulunanlar, Mesnevî-i Şerif içinde aynı tarizde bulunmuşlardı.” (XI, 11890)

17. در فِره دادن شنيده در كُمُون حِكمتِ لَوْلَا رِجَالٌ مُؤْمِنُون

“Onlar taviz vermekte iman etmiş erler olmasaydı, âyetindeki gizli hikmeti işitmişlerdi.

Hudeybiye Seferi'nde müşriklerden seksen kişi, Müslümanların karargâhına bir gece hücum yapmışlar, fakat uyanık bulunan Müslümanların müdafaasıyla mağlup ve

[829] En'âm, 25.

esir olmuşlardı. Hz. Peygamber bunları azat etti. O münasebetle nazil olan sure-i Fetih'te:

وَلَوْلَا رِجَالٌ مُؤْمِنُونَ وَنِسَاءٌ مُؤْمِنَاتٌ لَمْ تَعْلَمُوهُمْ اَنْ تَطَؤُهُمْ فَتُصِيبَكُمْ مِنْهُمْ مَعَرَّةٌ بِغَيْرِ عِلْمٍ [830]

Yani: ‘Eğer (Mekke'de) kendilerini henüz tanımadığımız mümin erkeklerle mümin kadınları bilmeyerek çiğneyip de o yüzden size bir vebal isabet edecek olmasaydı (Allah fetih için elbette izin verirdi.)’ buyrulmuştur.” (XI, 12223)

“Hudeybiye barışının bütün şartları, Müslümanların aleyhine görünüyordu. Fakat barışın Müslümanların yararına ve sonucun lehlerine olacağını Resûlullah (S.A.V.) biliyordu. Bu sebeple, barışı sağlamak için aleyhlerine görünen en ağır şartları kabul etmişti. Resûlullah (S.A.V.) barış antlaşmasının imzalanmasından üç gün sonra Medine'ye döndü. Böylece Müslümanlar Hudeybiye'de 19-20 gün kalmış oldular. Dönüşte yolda ‘Fetih suresi’ indi, Cenab-ı Hakk Hudeybiye antlaşmasının Müslümanlar için zillet ve yenilgi değil, aksine zafer olduğunu biliyordu. Gerçekten Hudeybiye anlaşması, Müslümanlığın Medine dışında yayılmasına bir başlangıç oldu. Mekkeliler o zamana kadar Müslümanlara; dağılıp yok olmaya mahkûm, derme çatma bir topluluk gözüyle bakıyorlardı. Bu anlaşma ile Müslümanları bir devlet olarak tanımış oldular. Anlaşmadan sonra Müslümanlarla müşrikler arasında görüşme ve temaslar arttı. Hz. Peygamber (S.A.V.) İslam'ı serbestçe yaymaya başladı. Hudeybiye Musâlahası'ndan Mekke'nin fethine geçen 21 aylık devrede Müslüman olanların sayısı, İslam'ın doğuşundan, Hudeybiye barışına kadar geçen 19 yılda Müslüman olanların sayısından kat kat fazla oldu. Hayber'in Mekke'nin fethi gibi zaferler, Hudeybiye Musâlahası'nı takip etti. Dört yıl sonra, Resûlullah (S.A.V.)'in vefatında Müslümanlık bütün Arap yarımadasına yayılmış bulunuyordu.”[831]

18. جهد کن تا نورِ تو رخشان شود تا سلوک خدمتت آسان شود

“Ey mukallit! Çalış ki senin de nurun parlasın ve hizmete sülûkun kolaylaşsın.

Cenab-ı Hakk:

وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتّٰى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ (99) [832]

Yani: ‘Sana ölüm gelinceye kadar da Rabbine ibadet et.’ buyurmuştur.

---

[830] Fetih, 25.
[831] İrfan Yücel, a.g.e., s. 58.
[832] Hicr, 99.

Müfessirler, yakini ölümle tefsir etmişlerdir. Bazıları da sana yakin hasıl oluncaya, yani hiç şek ve şüphe kalmayıncaya kadar ibadet et, diye mana vermişlerdir. Bu, yakin hasıl olduktan sonra ibadete lüzum kalmaz demek değildir. Böyle anlayanlar ve böyle anlatmaya kalkanlar halt ederler. Ehl-i yakinin ekmeli ve efdali bulunan Resûlullah (S.A.V.) Efendimiz, rahatsızlığının son günlerinde bile cemaate çıkmış, ayakta duracak hali olmadığı halde, namazını oturduğu yerde kılmış, vefatına kadar taat ve ibadetten hali kalmamıştır. Muhakkikler bu âyetin tefsirinde diyorlar ki: İbadet, külfetle ve usretle, yani güç ile yapılan harekettir. Bunun ifasıyla yakin hasıl olduktan sonra o güçlük zail olur, onun yerine zevk ve şevk gelir. İşte ibadetin bu derecesine ubudet derler. Binaenaleyh âyet-i kerîmenin manası, sana yakin gelip de ibadetin ubudete dönünceye kadar Rabbine ibadet et, demektir.” (XI, 12234)

Hz. Peygamber'in rahatsızlığına rağmen her zaman ibadetlerini yerine getirmesi, bizlerin de her durumda ibadetlerimizi aksatmamamız gerektiği anlatılmaktadır.

19. راههای چاره را غیرت ببست لشکر اندیشه را رایت شکست

“Çare yollarını Allah'ın gayreti kapamış ve düşünce ordusunun sancağını kırmıştı.

Sa'd bin Ubâde yahut Sa'd bin Muâz hariminde bir yabancı olan onu öldüreceğini huzur-ı Peygamberide söylenmesi üzerine Aleyhisselat Efendimiz: ‘Saad hakikaten kıskançtır. Ben de kıskancım. Allah ise bizden ziyade kıskançtır. Kıskançlığı dolayısıyla fuhşiyyâtın gizlisini de aşikâresini de haram kılmıştır.’ buyurmuştur.” (XI, 12405)

B. 6. XII. Ciltte Hz. Peygamber'den Bahsedilen Beyitler

1. کفت وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ یزدانِ ما قُربِ جان شد سجدهٔ اَبدانِ ما

“Halıkmız, secde et ve yaklaş! Buyurmuş, bedenlerimizin secde etmesi ruhlarımızın Allah'a yaklaşmasına sebep olmuştur.

Ebû Cehil: ‘Muhammed'i secde etmiş görürsem ayağımla boynuna basacağım!’ hezeyanını etmişti. Aleyhisselat Efendimizi secdede görenler, Ebû Cehil'e haber verdiler. Habis herif koşarak geldi. Fakat rengi atmış olduğu halde titreyerek geri

döndü. ‘Ne oldun?’ diye sordular. ‘Onunla benim aramda içi ateş dolu bir hendek gördüm. Bir ejderha ağzını açmış, kuşlar da kanat kanada gelmişlerdi.’ cevabını verdi. Bu sözü Hz. Peygamber'e naklettiler. ‘Eğer yanıma sokulmuş olsaydı melekler onu parça parça edeceklerdi.’ buyurdu ve şu âyetler nazil oldu:

اَرَاَيْتَ الَّذِى يَنْهٰىۙ (٩) عَبْدًا اِذَا صَلّٰىۗ (١٠) اَرَاَيْتَ اِنْ كَانَ عَلَى الْهُدٰىۙ (١١) اَوْ اَمَرَ بِالتَّقْوٰىۗ (١٢) اَرَاَيْتَ اِنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰىۗ (١٣) اَلَمْ يَعْلَمْ بِاَنَّ اللّٰهَ يَرٰىۗ (١٤)[833]

Yani: ‘Bir kulu, namaz kılarken, menedecek (bir adam) gördün mü sen? Gördün mü (şu cüreti?) Ya o doğru yol üzerinde ise yahut takvayı emrettiyse, gördün mü? Ya (öbürü) (hakkı) yalan saydı, (imandan) yüz çevirdi ise… (o adam) Allah'ın muhakkak (her şeyi) görüp durduğunu hiç de bilmemiş mi?’

Hüseyin Vâiz tefsirinde diyor ki: ‘Bu âyette hem vaat hem vaîd vardır ki ey zahit! Hakk'a ibadet et. Çünkü seni görmektedir. Ey fasık! Günahlarından tövbe et ki seni görmektedir. Ey mürai! Halis olmaya çalış ki seni görmektedir. Ey zahit! Halvetinde günah etme ki seni görmektedir.’

Bir defa da (S.A.V.) Hazretleri namaz kılıyordu. Ebû Cehil yanına geldi: ‘Ya Muhammed! Ben seni namaz kılmaktan nehyetmedim mi?’ dedi. Resûl-i Ekrem Hazretleri onu Allah'ın azabıyla korkutmak istedi. Ebû Cehil: ‘Beni mi korkutmaya kalkışıyorsun? Benim meclisim ve taraftarlarım bütün Mekke vadisi ahalisinin meclislerinden büyüktür.’ dedi. O münasebetle şu âyetler nazil oldu:

كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِۙ (١٥) نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍۚ (١٦) فَلْيَدْعُ نَادِيَهٗۙ (١٧) سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَۙ (١٨) كَلَّاۗ لَا تُطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ (١٩) [834]

Yani: ‘(Böyle şeylerden) sakınsın o. (eğer küfürden) vazgeçmezse, ant olsun, onu aln(ının saç)ından. O vakit (durmasın) meclisini davet etsin dursun! Biz (de) zebanileri çağırırız. Sakın (Habibim) ona boyun eğme. Secde et, yaklaş.’ İşte Hz. Mevlâna bu âyetleri işaret ederek, bedenlerin secdesinin Hakk'ın kurbiyyetine vesile olduğunu bildiriyor.” (XII, 12473)

2. حجّ رَبُّ الْبَيْن مردانه بوَد حج زيارت كردنِ خانه بوَد

“Hac bir evi, yani Beytullah'ı ziyaret etmektir. Evin sahibini ziyaret ise erliktir.

[833] Alak, 9-14.
[834] Alak, 15-19. (Şerh-i Mesnevi'nin dipnotunda Alak surei 15-18 diye yazılmış.)

Malum ya hac, Kâbe'yi birtakım usul ve adap ile ziyarettir. Kâbe'nin banisi de İbrahim ve İsmail (A.S.)'dır Bunlar, Beytullah'ın binasını ikmâl eyledikten sonra hac ile de memur olmuşlardı. Sonra Hicaz ve Yemen halkına Peygamber olan İsmail (A.S.)'ın şeriatında hac farz kılınmış; zamanlar geçtiği, şeriat-ı İsmailiyye ahkâmı unutulduğu halde Araplarca her sene hacca devam edilmişti. İslam dininde Hac, hicretin dokuzuncu senesinde farz kılınmış, o sene Sıddîk-i Ekberin idaresinde haccedilmiş, Resûl-i Ekrem ise bir sene sonra 120.000 Müslüman ile birlikte Mekke'ye gidip haccetmişti. Evet, Beytullah'ı ziyaretle hacceylemek kolaydır. Müşkil olanı sahibü'l-beyti ziyaret eylemektir." (XII, 12477)

3. الْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثِين را بخوان رُو و پشتِ این سخن را باز دان

"Pisler pislerindir, âyetini oku, bu sözün zahir ve bâtınını anla!

Sure-i Nur'da buyrulmuştur ki:

اَلْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثِينَ وَالْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثَاتِۚ وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِۚ اُولَٰئِكَ مُبَرَّؤُنَ مِمَّا يَقُولُونَۖ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ (٢٦)[835]

Yani: 'Kötü kadınlar (ve kötü sözler) kötü erkeklere, kötü erkekler kötü kadınlara (ve kötü sözlere), temiz kadınlar (ve temiz kelimeler) ise temiz erkeklere, temiz erkekler de temiz kadınlara (ve temiz kelimelere yakışır) Bunlar (o temiz kadınlar ve temiz erkekler) o (iftiracıların) diyeceklerinden çok uzaktırlar. Onlar için bir mağfiret ve çok şerefli bir rızık vardır.'

Hz. Âişe hakkında bazı isnadatta bulunmuştu. Bunun üzerine yukarıdaki ve üst tarafındaki âyetler nazil olarak o isnadı edenlerin müfteri ve habis oldukları, müminleri annesi Hz. Âişe'nin temiz ve afife olduğu beyan buyruldu. Sonra iftira etmiş olanlara müfteri cezası olarak 80 değnek vuruldu. Bu âyetin zahiri, tayyib ve tayyibe olan Resûlullah (S.A.V.) ile harem-i muhteremi Hz. Âişe'ye (R.A.) aittir. Bâtını ise her tayyib ve habise şamildir. İşte bayılmış olan debbağ da köpek pisliği ve kokmuş deri gibi habis şeylerle meşgul olduğundan, onun devası da, köpek pisliğinden olacaktı." (XII, 12740)

Hz. Âişe'e iftira atılan olay İfk Hadisesidir. Bu ise şöyledir: "Bu harpten dönüşte Hz. Âişe validemiz, çirkin bir iftiraya maruz kalmıştır. Emaneten takındığı bir

[835] Nûr, 26.

gerdanlığı yolda düşürdüğünden onu ararken kervandan geri kalmış, ona rastlayan, onu devesine alarak kervana yetiştirmiştir. Fırsat arayan münafıklar bunu dillerine dolamışlar, Hz. Peygambere Hz. Âişe'ye ve Müslümanlara incitici sözler uydurmuşlardır. Nihayet Hz. Âişe'nin iftiradan temiz olduğuna dair âyetler inmiş, Müslümanlar da sevinmiştir. Kur'an-ı Kerim'de bunu, açık bir bühtan olarak niteler."[836]

4. اندر این آهنگ منْگر سُست و پَست کاندر این ره صبر و شِقّ اَنْفُس است

"Bizim beyanına çalıştığımız şu bahsi sen pek basit görme ki bu yolda sabır lazımdır ve nefis için meşakkat vardır.

Hz. Pîr Nahl suresindeki bir âyete işaret ediyor. Cenab-ı Hakk buyuruyor ki:

خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَاِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ (٤) [837]

Yani: 'İnsanı bir damla sudan yarattı o. (Böyle iken) bakarsın ki o, apaçık bir hasım (kesilmiş)tir.'

Müşriklerden Übey bin Halef eline çürük bir kemik almış ve nezd-i peygamberiye gelip ya Muhammed (S.A.V.) bu çürümüş kemiği tekrar kim ihya eder?' demişti.

وَالْاَنْعَامَ خَلَقَهَا لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنَافِعُ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ (٥) وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرِيحُونَ وَحِينَ تَسْرَحُونَ (٦) وَتَحْمِلُ اَثْقَالَكُمْ اِلٰى بَلَدٍ لَمْ تَكُونُوا بَالِغِيهِ اِلَّا بِشِقِّ الْاَنْفُسِ اِنَّ رَبَّكُمْ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ (7) [838]

Yani: 'Davarları (Deve, inek, koyun ve keçi) da (sizin faydanıza) o yaratmıştır ki bunlarda sizin için ısıtıcı ve koruyucu maddeler ve nice nice menfaatler vardır. Onlardan yersiniz de akşamleyin getirirken, sabahleyin salıverirken onlardan sizin (ne) güzel bir ziynet (ve zevk) vardır! O(nlar) sizin ağırlıklarınızı yüklenir(ler), yarı canınız tükenmeden varamayacağınız memleketlere kadar götürür(ler). Şüphesiz ki Rabbiniz pek çok esirgeyicidir, çok merhamet edicidir.' Hz. Mevlâna buradaki bahsi, gidilecek hakikat şehrine, beyanatını da oraya götürecek binek hayvanına benzetiyor da 'Size kalsaydı bu bahsi anlayabilmek ve o hakikat şehrine gitmek için çok zahmet çekerdiniz.' diyor. Sonra Süleyman (A.S.) tarafından Mescidi Aksa'nın binası ile ilgili mevzuata tekrar dönüyor." (XII, 12922)

[836] Osman Keskioğlu, a.g.e., s.40.
[837] Nahl, 4.
[838] Nahl, 5-7.

5. در بنا هر سنگ کز کُو می سُکُست فاش سِیرُوا پِی همی گفت از نخست

"Bina için dağdan çıkarılan her taş evvela beni götürün derdi.

Mescid-i Aksâ binasında bulunmakla müşerref olmak için her taş evvela beni götürün, diyordu. Taşların böyle demeleri ya manendi yahut Resûl-i Ekrem'in avucundaki taş parçalarının tespih etmesi ve ashâb-ı kirâmın o tespihi işitmesi gibi. Süleyman (A.S.)'ın mucizesi olarak başkaları tarafından da duyuluyordu." (XII, 12925)

Hz. Peygamber'in elindeki taşların tespih etmesi onun mucizelerinden bir tanesidir. Onun bir mucize örneği de şudur:

"Ömer (R.A.)'tan: 'Allah'ın Resûlü (S.A.V.) ashabından bir toplulukla oturuyordu. Bir kertenkele avlamış Bedevî çıkageldi ve oturanlara: 'Kimdir bu şahıs?' diye sordu. 'Bu zat, Allah'ın Nebisidir!' dediler. Peygamber (S.A.V.) yönelerek: 'Lat ve Uzza hakkı için bu kertenkele seni doğrulamadıkça ben sana iman etmem! Dedi. Bunun üzerine Peygamber (S.A.V.) kertenkeleye: 'Ey kertenkele!' diye hitap etti. Topluluğun duyabileceği açık bir lisanla: 'Buyur, buyur ey gelenlerin süsü!' diye cevap verdi. 'Söyle bakalım, sen kime kulluk edersin?' 'Ben semada arşı, yerde saltanatı, denizde yolu, cennette rahmeti, cehennemde azabı bulunan (varlığa) ibadet ederim!' 'Peki, ben kimim?' 'Sen âlemlerin Rabbi'nin Resûlü peygamberlerin Hatemisin! Seni doğrulayan felaha kavuşmuştur! Seni yalanlayan da perişan olmuştur!' Bunun üzerine Bedevî hemen Müslüman olmuştur."[839]

6. پس غنیمت دار آن توفیق را چون بیابی صحبتِ صدّیق را

"Bir sıddîkin sohbetine nail olunca Allah'ın o tevfikini ganimet bil.

Bilindiği gibi sıddîk Hz. Ebû Bekir'in lakabıdır. Miraç hadisesini işitir işitmez, tasdik ettiği için kendisine verilmiştir. Sıddîkiyet mertebesi, manevi mertebelerin en yüksek lerindendir. Şehitliğin fevkinde, ancak peygamberliğin dûnundadır. Nisâ suresinde buyruluyor ki:

وَمَنْ يُطِعِ اللهَ وَالرَّسُولَ فَأُولٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ اَنْعَمَ اللهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيّٖنَ وَالصِّدّٖيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَۚ وَحَسُنَ أُولٰئِكَ رَفِيقًاۜ (٦٩) ذٰلِكَ الْفَضْلُ مِنَ اللّٰهِۚ وَكَفٰى بِا اللهِ عَلِيمًاۜ (٧٠)[840]

[839] Kadı İyaz, Şifâ-i Şerif, (ter. Naim Erdoğan- Hüseyin S. Erdoğan), Çile Yay., İstanbul 1980, s. 280.
[840] Nisâ, 69-70.

Yani: ‘Kim Allah'a ve Peygambere itaat ederse işte onlar, Allah'ın kendilerine nimetler verdiği peygamberlerle, sıddîklerle, şehitlerle, iyi adamlarla (Salihlerle) beraberdirler. Onlar ne iyi arkadaştır. Bu Allah'tan bir lütfu inayettir. (Her şeyi) hakkıyla bilici olarak Allah yeter.’ Allah'a ve Peygambere muti olanlar, âhirette refik itibarıyla ne güzel kimselerdir ki peygamberler, sıddîkler, şehitler ve salihlerin refakatinde bulunacaklardır. İşte böyle sıddîk bir zatın hizmet ve sohbetine nail olursan onu ganimet bil ve seni buna muvaffak eyleyen Allah'a şükret ki dünyada sohbetinde bulunduğun gibi âhirette de refakatinde, himaye şefaatinde olasın.” (XII, 13167)

7. ناحَمولی انبیا از امر دان ورنه حمّال است بد را حِلمشان

“Peygamberlerin sabırsızlık ve tahammülsüzlük göstermelerini Emr-i İlahî icabı bil. Yoksa onların hilmi, kötülüğe mütehammil idi.

Mesela Aleyhisselat Efendimiz, Zeyd b. Harise ile Tâif'e gittikleri vakit Tâifliler, Zat-ı Akdesini taşa tutmuşlar ve mübarek ayaklarını kanatmışlardı. Yaralı, bereli bulunan Resûl-i Ekrem ise: ‘Ya Rabbi, kavmimi hidayet eyle! Onlar, hakkı hakikati bilmiyorlar.’ diye dua ediyordu.” (XII, 13227)

8. ای دو صد بلقیس حلمت را زبون که اِهْدِ قَوْمِی اِنَّهُمْ لاَ یَعْلَمُون

“Ey hilmine yüzlerce Belkıs'ın zebun olduğu Süleyman-ı zaman, (اهد قومی) demek sana layıktır.

Kâdî İyâz'ın Şifâ'sında denilmiştir ki: Resûlullah (S.A.V.)'in Uhud Gazası'nda yüzü yaralanmış ve bir dişi kırılmıştı. Bu hâl ashâb-ı kirâmı müteessir etti de: ‘Ya Resûlullah müşrikler aleyhine dua buyursan, yani inkisar etsen, dediler. Aleyhisselat Efendimiz ise: ‘Ben lanet ve inkisar etmek için değil, davet etmek ve rahmet olmak üzere gönderildim’ buyurduktan sonra: ‘Ya Rabbi hidayet eyle. Onlar hakikati bilmiyorlar.’ diye dua etti.” (XII, 13230)

Hz. Peygamber'in yaralandığı Uhud Gazası şu şekilde gerçekleşmiştir: “İbn-i Kamie el-Leysi adlı bir müşrik, Hz Peygamber (S.A.V.)'e benzeterek, İslam ordusunun sancaktarı Mus'ab b. Ümeyr'i şehit etmiş ve Muhammed (S.A.V.)'i öldürdüm diye ilan etmişti. Bu şâyia üzerine İslam ordusunda panik başladı. Resûlullah (S.A.V.): ‘Ey Allah'ın kulları, bana geliniz, etrafımda toplanınız.’ diye sesleniyor, fakat kimse onu duymuyordu. Müslümanlar birbirinden habersiz üç fırka olmuşlardı.

1. Resûlullah (S.A.V.) şehit olursa, Allah bakidr. Onun yolunda biz de şeht oluruz, diyerek savaşa devam edenler. Enes b. Nadr (Enes b. Mâlik'in amcası) bunlardandı. Yetmişten fazla yara aldıktan sonra şehit düşmüştür.

2. Resûlullah (S.A.V.)'in etrafını çevirip vücutlarıyla ona siper olan, onu düşman saldırısına karşı koruyanlar. Bunlar 14 kişi kadardı. Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Ali, Abdurrahman b. Avf, Talha, Zübeyr, Sa'd b. Ebî Vakkas, Ebu Dücâne bunlardandır.

3. Resûlullah (S.A.V.) şehit olduktan sonra, burada durmanın manası yok, diyerek, savaş alanından ayrılanlar. Bunlardan bir kısmı dağlara çekilmişler, bazıları ise Medine'ye dönmüşlerdi.

Müslümanların bu dağınık durumlarından yararlanan müşrikler, Resûlullah (S.A.V.)'in yanına kadar sokuldular. Atılan bir taşla Peygamber Efendimizin dudağı yarıldı, dişi kırıldı ve ibn Kamie'nin kılıç darbesiyle yere yıkıldı. Zırhından kopan iki halka yanağına battığından yüzünden de yaralandı. Ashâb-ı kirâm, savaş alanında Resûlullah (S.A.V.)'i bir türlü bulamıyordu. Hâlbuki Resûlullah (S.A.V.) bulunduğu yerden hiç ayrılmamıştı. Nihayet Hz. Peygamber Efendimizi Ka'b b. Mâlik gördü ve 'Ey müminler, Resûlullah (S.A.V.) burada, diye haykırdı. Ka'b'ın sesini duyan Müslümanlar, hemen Resûlullah (S.A.V.)'in etrafında toplanarak, müşriklerin saldırılarını durdurdular."[841]

9. بُت شکن بودست اصلِ اصل ما　　چون خلیلِ حقّ و جمله انبیا

"İbrahim Halilullah ve cümle nebiler gibi bizim aslımız, put kırıcıdır.

Hz. İbrahim (S.A.) bir gün puthaneye girmiş, oradaki putları balta ile kırmış, parçalamış, sonra baltasını sağlam bıraktığı büyük putun boynuna asmış, bilahare: 'Bu putları kim kırdı?' diyenlere, 'Büyükleri kırmış olmalı, baksanıza balta onun boynunda asılı. Cevap verebilirlerse kendilerine sorun!' diye putperestleri mahcup etmişti. Keza, Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz, Mekke fethinde Kâbeve Harem-i Şerif dahilinde bulunan ve muhtelif kabilelere ait olan putların hepsini kırdığı gibi Kâbe'nin içine, güya İbrahim (A.S.)'ın tasviri olmak üzere yapılmış resmi de, imha ettirmişti." (XII, 13264)

10. کارِ ما این است بر کوریِ آن　　که به کارِ ما ندارد میلِ جان

"Bizim fiilimize candan rıza göstermeyenin körlüğüne işimiz budur.

[841] İrfan Yücel, a.g.e., s. 46.

Yani: Şeytan, topraktan yaratılmış olan Âdem'e secde etmemiş ve emrimize mutî olmamıştı. Ona rağmen topraktan zat-ı Muhammedi gibi bir şah-ı manevi yarattık." (XII, 13453)

11. کمترین خلعت که بدْهد در ثواب برفزاید بر طِرازِ آفتاب

"Allah'ın sevap karşılığı bir kuluna verdiği en basit bir hilat parlaklık itibarıyla Güneş'in şualarından daha üstündür.

Böyle olunca nur-ı Muhammedi'nin ne derece parlak olacağı, nurun hasep ve nesepten ne kadar müstağni bulunacağı şüphe götürmez." (XII, 13487)

İnsanın bir sevap isleyince Allah'ın hoşnutluğunu kazanması sonucunda Allah'ın ona verdiği parlaklık Güneş'in parlaklığından üstünse, Hz. Peygamber'e verilen nur o derece üstündür.

12. مرغِ مردش را هرآنکه شد شکار چون ببیند شد شکارِ شهریار

"Onun ölü kuşuna her kim av olur ve tuzağına tutulur da dikkat ederse padişahın avı olduğunu görür.

Yani mürşid-i kâmil benliğinden ölmüş ve Allah'ın kudret eliyle halden hale girmiş bir kuş gibidir. Onun vasıtasıyla seyr ü sülûke girmiş olan kimse, hakikatte Allah'a av olmuş demektir. Nitekim Kur'an'da:

مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ اَطَاعَ اللهَّ [842]

Yani: 'Kim o peygambere itaat ederse muhakkak Allah'a itaat etmiştir.' buyrulmuştur. Mürşid-i kâmil de Peygamberin manevi varisi ve naibidir." (XII, 13503)

"Âlimler, peygamberlerin varisleridir."[843] Hadis-i şerifinde peygamberlerden sonra âlimlerin, halkı yönlendireceği anlaşılır. Halk danışacağı konularda âlimlere danışırlar bu nedenle onlarda peygamberlerden kalan bu mirası devam ettirirler.

13. دل همی لرزد ز ذکرِ حالشان قبلهٔ افعالِ ما افعلشان

"Gönül, onların halini andıkça titrer durur. Onların işleri, bizim işlerimiz için kıbledir.

[842] Nisâ, 80.
[843] İhyâu Ulûmi'd-dîn I, s. 16.

Nasıl ki Aleyhisselat Efendimizin ef'âl-i seniyyesinden her biri, bizim için sünnet-i fi'liyyedir.

Sure-i En'âm'da buyrulmuştur ki:

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللهُ فَبِهُدَاهُمُ اقْتَدِهْ[844]

Yani: 'Onlar (o peygamberler) Allah'ın hidayet ettiği kimselerdir. O halde sen de onların gittiği doğru yolu tutup ona uy.' Hitap Hz. Peygamber'e olmakla beraber 'Uy' emri ümmetin fertlerinedir." (XII, 13585)

Peygamberler insanlara yol göstermiş ve doğruluğa iletmişlerdir. İslam'ı insanlara anlatırken onlara inanmayanlar hep zorluklar çıkararak engellemeye çalışmışlardır.

14. از چنو شاعر نُس از تو بَحر دست دَه هزاری که بگفتم اندک است

"Onun gibi bir şaire senin gibi eli deniz kadar cömert bir hükümdar için on bin altın verilmesini tavsiye edişim bile azdır.

Çünkü methiye, hicviye ve mersiye söylemek, eski şairlerin adetleri idi. Birini evvela methederler, mükâfat alamazlarsa hicvederler, iyilik gördükleri bir kimse yahut onun mensuplarından biri ölecek olursa onun için de teessüf ve teessürü havi bir mersiye yazarlardı. Bilhassa Araplar hicv olunmaktan çekinirlerdi. Çünkü o sözler halk arasında yatır ve hicvedilmiş olanı mahcup ederdi.

Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimize bir şair gelmiş, medh-i nebevîyi havi birkaç beyit okumuş, huzur-ı Peygamberide bulunan Cenab-ı Faruk'a taraf-ı risaletten: 'Ya Ömer! Şunun dilini kes.' buyrulmuştu. Hz. Ömer, şairi dışarıya çıkarmış, adamcağızın dilini kesmeye kalkışmıştı. Bereket versin ki Hz. Ali yetişti. Emr-i Nebevinin mecazen 'Ona bir şey ver de fazla söz söylemesin.' demek olduğunu Hz. Ömer'e anlattı. İslam'dan sonra metholunmaya rağbet gösteren ve kendilerini methedenlere avuç dolusu para veren Emeviye hükümdarlarıdır Tabii Ömer b. Abdülaziz (R.A.) müstesna. Çünkü Emeviler, hükümeti gasbetmiş olduklarını unutturmak ve kendilerini halka sevdirmek için metholunmaya lüzum görüyorlardı. Ne ise…" (XII, 13600)

15. چونکه آن خلاّق شُکر و حمد جوست آدمی را مدح جویی نیز خوست

[844] En'âm, 90.

“O Yaradan, kullarından şükür ve hamt istediği için insanda da methedilmek arzusu fıtrîdir.

Cenab-ı Hakk:

اِعْمَلُوا اٰلَ دَاوُدَ شُكْرًاۗ وَقَلِيْلٌ مِنْ عِبَادِيَ الشَّكُوْرُ (13) [845]

Yani: ‘Ey Davud hanedanı! Siz (Allah'a) şükr için çalışın. Kullarımdan (hakkıyla) şükreden azdır.’

Buyurduğu gibi Resûlullah'da ‘Hakikaten Allah, kendisine hamdolunmasını sever.’ demiş. Kur'an-ı Kerim:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَۙ (2) [846]

Yani: ‘Âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun’diye hamd-i İlahî ile başlamıştır. Hamd ü sena olunmsını seven Allah'ın kullarında da bu sıfat yani medh ü sena olunmak arzusu vardır. Hakkında iyi sözler söylenilmesini ister.

Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz, Ka'b b. Züheyr'in huzur-ı Nebevide okuduğu Kaside-i Bürde'yi dinlemiş ve caize olarak bürde yani hırkasını İhsan eylemiştir. Keza Resûlullah'ın amcası Abbas b. Abdülmuttalib'in medh-i Peygamberiye dair bir kaside nazmını istizan etmesi üzerine taraf-ı nebevîden müsaade olunmuştur. Daha evvel de zat-ı risaletin muhterem ve fedakâr amcası Ebû Tâlib sitayiş-i Muhammediyi havi bir kaside nazmeylemişti. Fakat bu türlü sözler kendisine gurur veren ve kibr ü azamet getiren kimseler için mezmumdur. Nitekim Risaletpenah Efendimiz: ‘Layık olmayan kimseleri medh ü sena eyleyenleri gördüğümüzde onların yüzüne toprak saçınız.’ buyurmuştur.” (XII, 13635)

16. عقلِ کُل را گفت مَازَاغ الْبَصَر عقلِ جزوی می کند هرسو نظر

“Cenab-ı Hakk akl-ı kül için (مازاغ البصر) dedi. Akl-ı cüz'î ise her tarafa bakar durur.

Akl-ı Kül'den maksat, Hz Peygamber (S.A.V.)'dir. Cenab-ı Hakk Necm suresinde buyuruyor ki:

اِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشٰىۙ (١٦) مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغٰى (17) لَقَدْ رَاٰى مِنْ اٰيٰتِ رَبِّهِ الْكُبْرٰى (18)[847]

[845] Sebe', 13.
[846] Fâtiha, 2.

Yani: ‘O (gördüğü) zaman sidreyi bürüyordu onu bürünmekte olan (melekler veya nur-ı İlahî) (Peygamberin) göz(ü, gördüğünden) ağlamadı, (onu) aşamadı da. Ant olsun ki o, Rabbinin en büyük âyetlerinden bir kısmını görmüştür.’ İşte akl-ı kül olan Resûl-i Ekrem (S.A.V.) nokta-i maksuda bakmış, gözünü ondan ayırmamıştır. Akl-ı cüz'i ise nokta-i maksudu bulamadığı için her tarafa bakmaktan hali kalmaz.” (XII, 13747)

17. یارِ بَد چون رُست در تو مِهرِ او هین از او بگُریز و کم کن گفت و کو

“Sen de o kötü arkadaşın muhabbeti hasıl oldu mu, bilki bu, kalbinin harabesine sebeptir. Onun için ondan kaç ve onunla ülfet ve sohbet etme.

Hadis-i şerifte: ‘Kötü refikten sakınınız.’ buyrulmuştur. Mümtehine suresinde:

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوّى وَعَدُوَّكُمْ اَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ اِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ[848]

Yani: ‘Ey iman edenler! Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız (onlar)ı dostlar edinmeyin. (Kendileriyle aranızdaki) sevgi yüzünden onlara (peygamberin maksadını) ulaştırırsınız (değil mi?) Hâlbuki onlar Hakk'tan size gelene küfretmişlerdir.’ buyrulmuştur. Bu surenin sebeb-i nüzulü şudur: Hudeybiye Musâlahası esnasında Benî Bekir denilen kabile Kureyş'in, Beni Huzâa'da Resûlullah Efendimizin himayesine girmişti. Sonra Benî Bekir, Huzaîlerden birkaç kişiyi öldürmüş, bu hususta Kureyşîlerden yardım görmüştü. Peygamberimizin himayesinde bulunanlara edilen tecavüze Kureyşiler de yardım ettiklerinden muahedeyi bozmuş oldular, Benî Bekir'i himayelerinden çıkarmadılar. Bunun üzerine Aleyhisselat Efendimiz Mekke'nin fethine azmetti, fakat müdafaaya kalkışıp beyhude kan dökülmemek için hareketini gayet gizli tuttu. O esnada Mekke cariyelerinden Sare isminde biri, Medine'ye gelmiş, kendine epeyce yardımda bulunmuştu. Ashâb-ı kirâmdan ve Bedir gazilerinden Hâtıb b. Ebi Beltea, Mekkelilere hitaben bir mektup yazdı. Resûl-i Ekrem'in Mekke üzerine yürüyeceğini bildirdi ve bu mektubu Mekke'ye avdet eden Sare ile gönderdi. Aleyhisselat Efendimiz, vahyen haber aldı ve Hz. Ali ile Mikdad'ı kadının arkasından yolladı. Gidenler, Sare'ye yetiştiler ve mektubu alıp getirdiler. Mektup huzur-ı nebevîde açıldı ve Hâtıb tarafından gönderildiği anlaşıldı. Sallallahu Aleyhi Vesellem Hazretleri Hatıb'a bu işi niçin yaptığın sordu. O da: ‘Ya Resûlullah! Vallâhül'azîm irtidad etmedim. Mekke'de çoluğum çocuğum var, bakacak kimseleri de yok. Kureyşiler, üzerine edilecek hareketi örensinler de bunu bir iyilik telakki ederek aileme yardımda

[847] Necm, 16-18.
[848] Mümtehine, 1.

bulunsunlar diye yazdım.' cevabını vermesi üzerine, taraf-ı risaletten affolundu. O münasebetle bu âyet-i kerîme nazil oldu." (XII, 13822)

18. هین قُمِ اللَّیْلَ که شمعی ای هُمام شمع اندر شب بوَد اندر قیام

"Ey büyük zat! Kendine gel de gece kalk. Zira sen bir mum gibisin. Mum, geceleri kâim olur.

Şu âyetlere işaret ediliyor:

يَا اَيُّهَا الْمُزَّمِّلُۙ (1) قُمِ الَّيْلَ اِلَّا قَلِيلًاۙ (2) نِصْفَهٗۤ اَوِ انْقُصْ مِنْهُ قَلِيلًاۙ (3) اَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْاٰنَ تَرْتِيلًاۙ (٤) [849]

Yani: 'Ey (esvabına) bürünen (Habibim) gece(nin) birazı hariç olmak üzere kalk, (gecenin) yarısı miktarınca. Yahut ondan birazını eksilt yahut (o yarının) üzerine (ilave edip) arttır. Kur'an'ı da açık açık, tane tane oku." (XII, 13891)

19. وقتِ خلوت نیست اندر جمع آی آی هُدی چون کوهِ قاف و توهُمای

"Hidayet Kaf dağına benzetilirse sen onu Hümâ'sısın. Halvet zamanı değildir. Topluluk arasına gel ve ihtilat et, onların başına saadet gölgen düşsün.

Hümâ: Bir kuş imiş ki uçarken gölgesi her kimin başına düşerse, o kimse padişah olurmuş. Yuvası da Kaf dağında imiş.

Hz. Mevlâna vaktin gavsine hitap ederek: 'Sen manevi bir devlet kuşusun ki senin gölgende bulunanlar manevi devlete erişirler. Binaenaleyh halk arasına çık ki senin varlığından feyzalsınlar.' diyor. Cenab-ı Hakk Kureyş müşrikleri için Aleyhisselat Efendimize:

وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَاَنْتَ فِيهِمْۚ [850]

Yani: 'Hâlbuki sen içlerinde iken (Habibim), Allah onları azaplandırıcı değildi.' buyurmuştur. Hakikaten Resûl-i Ekrem (S.A.V.) Mekke'de bulunduğu vakit Kureyşîler refah içinde idiler. Hicret-i Nebeviyyeden sonra müthiş bir kıtlığa ve açlığa uğradılar. Evvelki refahları şüphesiz sâye-i Muhammedi'de idi. Zat-ı Akdes-i Nebevî böyle olduğu gibi onun varisleri bulunan evliyaullah da böyledir. Onlar da bulundukları halk için kazalara karşı siper olurlar. Nitekim cenab-ı Pîr zamanında Konya'yı muhasara etmiş olan Moğol kumandanı bir türlü şehre girememişti." (XII, 13898)

[849] Müzzemmil, 1-4.
[850] Enfâl, 33.

20. این سگان کَرّند ز امرِ انْصِتُوا از سَفَا وَعْوَع کُنان بر بدرِ تو

“Bu köpekler (انصتوا) (susun) emrine sağırdır. Onun için sen gibi bir dolunaya karşı hav hav ederler.

Â'raf suresinde şu âyete işarettir:

وَاِذَا قُرِئَ الْقُرْاٰنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَاَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ (٢٠٤) [851]

Yani: ‘Kur'an okunduğu zaman derhal onu dinleyin, susun. Ta ki (Allah'ın rahmetiyle) esirgenmiş olasınız.’ Bu âyetin nüzulüne sebep olmak üzere rivayet edilir ki: Ensarilerden yani Medine ahalisinden biri, Resûl-i Ekremin arkasında namazda iken İmamü'l-Harameyn Efendimizin tilavet ettiği kelimatı tekrarladı. Cemaatle namaz eda edilirken, okumak değil, dinlemek lazım olduğu bu emir ile tebliğ buyruldu. Bu âyetin zahiren, ne vakit Kur'an okunursa dinlemenin farz olduğu anlaşılır. Fakat namaz haricinde okunan Kur'an'ı dinlemenin müstehab olduğuna ulema ittifak etmiş, bazıları da farz oluş, cuma günü hatibin minberde okuduğu âyetlere münhasırdır, demiştir. Mamafih Kur'an okunurken nerede olursa olsun hürmetle sükût etmeli ve Kelâm-ı İlahîyi dinlemelidir.” (XII, 13900)

21. بُو مُسَیْلَم گفت خود من احمدم دینِ احمد را به فن بر هم زنم

“Müseylimetülkezzâb demiştir ki: Ben hakikaten Ahmed'im onun dinin fen ve sanatla vurup kıracağım.

Müseyleme, Yemen'de peygamberlik davasına kalkışmış bir herifti. Aleyhisselatü Vesselam Efendimize: ‘Peygamber Müseyleme'den Peygamber Muhammed'e’ diye bir mektup göndermiş ve ‘Arzın yarısı senin, yarısı benim olsun.’ diye küstahlıkta bulunmuştu. Fahr-ı Kâinat Efendimiz tarafından da ona: ‘Allah'ın Resûlü Muhammed'den yalancı Müseyleme'ye’ diye bir cevap yazdırıldı ve ‘Arz, Allah'ın mülküdür, onu dilediğine verir.’ buyruldu. Peygamberimizin vefatından sonra Hz. Ebû Bekir tarafından bunun üstüne iki kuvvet gönderildi. İkiside bozuldu. Üçüncü olarak Hâlid b. Velîd (R.A.)'ın kumandasında gönderilen kuvvet muzaffer oldu. Uhud Gazvesi'nde Hz. Hamza'yı şehit etmiş olan Habeşli Vahşi, Müseyleme habisini vurup düşürdü, Abdullah b. Zeyd de herifin kafasını kesti ve Dünya'yı onun mefsedetinden kurtardı.” (XII, 14122)

[851] A'râf, 204.

22. صد نشان باشد درون ایثار را صد علامت هست نکوکار را

“Cömertlik ve ihsanın kalpte yüz nişanı olur. Hayır işleyen kimsenin yüz türlü alameti bulunur.

Beyitteki îsâr: Bir şeyi nefsine tercih ederek muhtaç olana vermektir. Cenab-ı Hakk, ensar-ı kiramı bu haslette bulundukları için methetmiştir.

Medine civarında Benî Nadîr ve Benî Kurayza denilen Yahudiler vardı. Bunlar Aleyhisselatü Vesselam Efendimizle muahede yapmış idiler. Fakat Benî Nâdir Yahudileri, bir gün yurtlarına gelip, bir evin gölgesinde oturan Risaletpenah Efendimize suikastta bulunmak ve evin damından vücud-ı saadete taş atmak istediler. Bu niyet-i faside Resûlullah'a vahyen bildirildi. Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz abdest tazeleyecekmiş gibi kalktı ve doğruca Medine'ye gitti. Sonra da onlara, muahedeyi bozmuş ve hıyânete kalkışmış olduklarından dolayı çıkıp gitmeleri ve götürebildikleri kadar eşya götürmeleri için haber gönderdi. Yahudiler buna razı olmadılar. Yurtları muhasara olundu, teklifi kabule mecbur edildiler. Nihayet defolup gittiler. Resûl-i Ekrem (S.A.V.) ensar-ı kiramı topladı: ‘Benî Nâdir yurdunu muhacirlere verip evlerinizden çıkmalarını mı istersiniz, yoksa mütesaviyen taksim olunmasını mı?’ diye sordu. Ensar hazaratı: ‘Ya Resûlullah! O yurdu muhacirlere ver. Onlar yine bizim misafirimiz olsunlar.’ demek alicenaplığını gösterdiler. Bunun üzerine sure-i Haşr'daki şu âyet nazil oldu:

وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُ الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ اِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِى صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰٓ اَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ ۚ وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ۚ (9) [852]

Yani: ‘Onlardan evvel (Medineyi) yurt ve iman (evi) edinmiş olan kimseler, kendilerine hicret edenlere sevgi beslerler. Onlara verilen şeylerden dolayı göğülerinde bir ihtiyaç (meyli) bulmazlar. Kendilerinde fakr u ihtiyaç olsa bile (onları) öz canlarından daha üstün tutarlar. Kim nefsinin (mala olan) hırsından ve cimriliğinden korunursa işte muratlarına erenler onların ta kendileridir.” (XII, 14182)

[852] Haşr, 9.

III. BÖLÜM

MESNEVÎ'DE YER ALAN VE ALMAYAN, TÂHİRÜ'L MEVLEVÎ'NİN ŞERHE İLAVE ETTİĞİ DÖRT HALİFE İLE İLGİLİ HUSUSLAR

Hz. Ebû Bekir

"Ebû Bekr Abdullâh b. Ebî Kuhâfe Osman b. Âmir el-Kureşî et-Teymi'dir."[853] Fil Vakası'ndan üç yıl sonra Mekke'de doğan Hz. Ebû Bekir, Mekke döneminde Hz. Peygamber'in Erkam b. Ebu'l-Erkam'ın evinde bulunduğu sırada İslam dinini kabul etmiştir. Müslüman olmayı kabul eden dördüncü kişidir. Hz. Peygamber'in İslam'dan önceki ve sonraki dönemde en yakın dostu olmuştur. Savşlarda Hz. Peygamber'in yanından hiç ayrımamıştır. Hicret esnasında peygamberimizin yanında olmuş ve Kur'ân-ı Kerim'de kendisinden övgüyle söz edilmiştir."[854]

"Hz. Sıddîk, İslamiyet'i kabul etmesine kadar geçen otuz sekiz senelik hayatında asla içki kullanmamış, putlara tapmamış, hurafelerden kaçınmış, iffetiyle ve güzel ahlakıyla tanınmış bir zat idi.

Hz. Ebû Bekir, Resûl-i Ekrem Efendimizin ilk halifesidir. Erkekler içinde ilk Müslüman olanıdır. Peygamber Efendimizin kayınpederidir."[855]

Hz. Ömer

Ebû Hafs Ömer b. Hattâb b. Nüfeyl b. Abdiluzzâ el-Kureşî el-Adevî'dir."[856] Haret-i Ömer'in babası Hattâb b. Nüfeyl'dir, Kureyş'in eşrafındandır. Validesi Hanteme'de Hâşim b. Muğire'nin kızıdır. Adevî'dir. "Resûlullah'ın ikinci halifesi olup kendisine Peygamber Efendimiz tarafından 'Faruk' lakabı ve 'Ebû Hafs' künyesi

[853] Mustafa Fayda, Ebû Bekir, TDV İslam Ansiklopedisi, (islamansiklopedisi.org.tr).
[854] Murat Ak, Türk İslam Edebiyatında Aşere-i Mübeşşere, Y. Lisans Tez Çalışması, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilimdalı, Konya 2009, s. 12-13.
[855] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi VII, s. 246.
[856] Mustafa Fayda, Ömer, TDV İslam Ansiklopedisi, (islamansiklopedisi.org.tr).

bahşolunmuştur. Hamasetin, adaletin, mülk ve millet idaresinin canlı bir örneği olan Ömer hakkında birçok siyer ve tabakat müellifi müstakil eserler yazmışlardır."[857]

"Hamza'nın İslam'ı kabulünden sonra Ömer Hz. Peygamber'i öldürmek üzere yola çıkmış, yolda karşılaştığı Nuaym b. Abdullah'tan kız kardeşi Fâtıma ile kocası Saîd b. Zeyd'in Müslüman olduğunu öğrenince onların evine gitmiştir. Onları Tâhâ suresini okurken bulmuş, okuduklarını kendisine vermelerini istemiş, ancak bu isteği reddedilince kız kardeşini ve eniştesini dövmüş, kardeşi kendilerine Kur'an öğreten ve Ömer'den saklanan Habbâb b. Eret'i de çağırarak Müslüman olduklarını Ömer'in yüzüne karşı söylemiştir. Bunun üzerine yumuşayan Ömer Müslüman olmaya karar vermiş Habbâb'dan Resûlullah'ın Erkam b. Ebu'l-Erkam'ın evinde olduğunu öğrenip oraya gitmiş ve kendisine biat ederek Müslüaman olmuştur."[858]

Hz. Osman

Ebû Abdillâh (Ebû Amr) Zü'n-nûreyn Osmân b. Affân b. Ebi'l-Âs b. Ümeyye el-Kureşî el-Ümevî'dir."[859] "Hazret-i Osman'ın neshep silsilesi Resûlullah ile Abdümenâf'ta birleşir. Ebû Amr künyesidir. Ebû Abdullah, Ebû Leylâ ile künyelendiği hakkında da rivayetler vardır. Zünnûreyn lakbıyla iştihar etmiştir ki 'iki nur sahibi' demektir. Resûlullah'ın kerimesi Rukiyye'yi ve onun vefatı üzerine öbür kerîme-i nebevî Ümmü Külsûm'u tezevvüç etmiş, bu muhteşem unvanı ile iştihar etmesine vesile olmuştur. Dârekutnî'nin rivayetine göre, Hazret-i Ali'nin yanında bir kere Hazret-i Osman zikrolunduğunda, 'Osman öyle yüksek bir zattır ki semada bile Zünnûreyn diye anılır' demiştir."[860]

Hz. Ömer, "İslami davetin ilk safhasında Hz. Ebû Bekir'in dalaletiyle Resûlullah'ın yanına giderek Müslüman oldu ve ilk on Müslüman arasında yer aldı."[861]

[857] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi VII, s. 257.
[858] Hz. Ömer, TDV, İslam Ansiklopedisi, (islamansiklopedisi.org.tr).
[859] İsmail Yiğit, Osman, TDV İslam Ansiklopedisi, (islamansiklopedisi.org.tr).
[860] Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi VII, s. 263.
[861] Hz. Osman, TDV, İslam Ansiklopedisi, (islamansiklopedisi.org.tr).

Hz. Ali

Ebü'l-Hasen Alî b. Ebî Tâlib el-Kureşî el-Hâşimî'dir."[862] Hz. Ali dört büyük halifenin sonuncusudur. Hz. Peygamber'e ilk iman edenlerdendir. Hz. Ali daha sekiz on yaşlarında iken iman edip İslam'ı kabul ettiği ve yüzünü hiç putlara döndürmediği için 'Kerremallahu Vecheh' denilerek tazîm edilir. Hz. Ali hicretten sonra Hz. Peygamber'in muhâcir ile ensar arasında yakınlık ve dayanışma sağlamak amacıyla kurduğu muâhatta bizzat Peygamber efendimiz tarafından kardeş olarak seçilmiştir. Daha sonra da Hz. Peygamber onu kızı Fatıma ile evlendirmiştir. Bu evlilikten Hasan, Hüseyin, Zeynep isimli üç çocuğu olmuştur. Hz. Ali böylece, Peygamber Efendimizin hem amcazadesi hem de damadı olmuştur. Peygamber Efendimizin soyu onda devam eder.

Ebû Turâb (eli yüzü topraklı adam), Murtaza (seçilmiş, gözde) olarak bilinir. Esedu'llah (Allah'ın aslanı), Gâlip (üstün gelen), Haydar (aslan) lakaplarını da almıştır."[863]

A. MESNEVÎ'DE DÖRT HALİFE'DEN BAHSEDİLEN BEYİTLER

A. 1. Hz. Ebû Bekir'den Bahsedilen Beyitler

1. چون ابوبکر از محمد بُرد بو گفت هٰذَا لَیْسَ وَجْهٌ کَاذِبُ

"Hz. Ebû Bekir gibi ki Muhammed Aleyhisselatü Vesselamın manevi rayihasını alınca, 'Bu yalancı bir sima değildir.' dedi ve hiçbir mucize istemeden Müslüman oldu." (VII, 6006)

2. لیک آن صدیق حق معجز نخواست گفت این روخود نگوید جزکه راست

"Lakin Allah'ın sıddîki olan Ebû Bekir (R.A.) mucize istemedi. Bu yüz, doğrudan başka söz söylemez, dedi." (XII, 12809)

3. کی رسد همچون تُوِی را کز مَنی امتحانِ همچو من یاری کنی

"Senin gibi bir şahsın benliği dolayısıyla benim gibi bir dostu imtihana kalkışması nasıl yakışır?" (XII, 12810)

[862] Ethem Ruhi Fığlalı, Ali, TDV İslam Ansiklopesi, (islamansiklopedisi.org.tr).
[863] Murat Ak, a.g.e., s. 16.

Hz. Ebû Bekir'in, Peygamber Efendimiz (S.A.V.)'e inanmaları için müşrikler mucize istemişler, ancak Hz. Ebû Bekir mucize istemeden iman etmiştir.

4. منبرِ مهتر که سه پایه بُدست رفت بوبکر و دُوُم پایه نشست

"Fahr-ı Kâinat Efendimizin minberi üç basamaktı. Hz. Ebû Bekir halife olunca minberde ikinci basamağa oturdu.

Mescid-i Saadet'in minberi şerifi hicretin sekizinci senesi sonlarına doğru yapılmıştır. Yapan da ensardan Ulâse isimli bir kadının dülger bulunan kölesi Meymun'dur. Cemaati müslimin çoğalması, arka saflarda kadınların kelam-ı Nebeviyi işitmemesi üzerine bir minber inşasına lüzum görülerek üç basamaklı bir minber inşa edilmişti. Minber-i Nebevi, hicretin 49 tarihine kadar bu hâl üzere kalmıştı. Muâviye b. Ebû Süfyân, saltanatının tahkimi için onu Şam'a nakletmek istedi. Medine valisi Mervân'a buna dair emir gönderdi. Lakin minber sökülmeye teşebbüs edildiği sırada Güneş tutuldu ve ortalık karardı. Bu hal, bir nehyi manevi telakki edilerek naklinden sarfı nazar edildi. Daha sonra Mervân, minberin alt tarafına altı basamak ilave ettirip minberin kademelerini dokuza çıkardı. Bir de Resûlullah'ın oturduğu yerin üstüne bir kubbe yaptırdı. 578 tarihine kadar muhafaza edilen bu minber inşa olundu. Şimdi Medine mescidindeki mermer minber, Osmanlı padişahlarından üçüncü Sultan Murat'ın emriyle imâl ve irsâl edilmiştir. Buna dair Müslümanlıktaki İbadet Tarihi ünvanlı eserimde mufassal malumat vardır.

Resûlullah Hazretleri minberi şerifin üçüncü basamağında durur ve hitabet buyururdu. Hz. Ebû Bekir, halife olunca teeddüben ikinci, Hz Ömer de birinci basamakta dururdu. Hz. Osman da bir basamak inse minbere çıkmamış olacaktı. O Resûlullah Efendimizin oturduğu basamağa kadar çıkardı." (XII, 12944)

5. بر دُمُم پایه شَوَم من جای جو گویی بوبکر است و این هم مثلِ عُمَّرَم

"Eğer ikinci basamakta yer arasam ve orada dursaydım, bu Ebû Bekir'in misli, ona benziyor diyebilirlerdi."(XII, 12950)

A. 2. Hz. Ömer'den Bahsedilen Beyitler

1. که بنشناسم عُمَر از بولهب بادِ کرّهٔ خود شناسم نیمشب

“Ömer'i, Ebû Leheb'den ayırt edemediğim halde, sıpamın yel sesini gece yarısı fark ederim diyorsun.” (IX, 8414)

Hz. Ömer'i gibi adaletin temsili olan bir İslam halifesini, Ebû Leheb gibi İslam düşmanıyla ayırt edilmemesi bilgisizlikten kaynaklanmaktadır.

2. عهدِ عُمَّر آن امیرِ مؤمنان داد دزدی را بجلاّد و عوان

“Hz. Ömer'in hilafeti devrinde o emîrü'l müminîn, bir hırsızı cellat ve memurlarına verdi.” (XII, 12629)

3. گفت عُمَّر حَاشَ لِلّه که خدا بارِ اوّل قهر بارد در جزا

“Ömer dedi ki: Haşa Cenab-ı Hakk birinci defada bir cürmün cezası için kahır yağdırmaz.” (XII, 12631)

Hz. Ömer; “Haşa Cenab-ı Hakk birinci defada bir cürmün cezası için kahır yağdırmaz”[864] diyerek ilk defa hırsızlık yapan kişiyi affetmiştir. Çünkü Hz. Ömer, Allah ilk defa bir hatasından dolayı insanı cezalandırmazken ben onun kuluyum. Bu yüzden ilk defa yapılan bir hatada ben ceza vermem demek istemektedir. Allah'ın kullarına karşı merhameti ve bağışlayıcılığından bahsedilmiştir.

4. بر سِوُم پایه عُمَر در دَورِ خویش از برایِ حُرمتِ اسلام و کیش

“Hz. Ömer, hilafeti devrinde İslam'a ve dine hürmetinden ve kemali tevazusundan birinci basamakta durdu.” (XII, 12945)

5. گفت اگر پایهٔ سِوُم را بسْپرم وهم آید که مثالِ عُمَّرَم

“Hz. Osman dedi ki: Eğer birinci basamakta dursa idim Ömer'e benziyorum diye bir vehim hasıl olurdu.” (XII, 12949)

A. 3. Hz. Osman'dan Bahsedilen Beyitler

1. دَورِ عثمان آمد او بالایِ تخت بر شد و بنْشست آن محمودبخت

“Hz. Osman devri gelince o mübarek talihli halife, minberin son kademesine kadar çıktı ve orada oturdu.” (XII, 12946)

[864] Mevlevî, a.g.e., XII, s. 44

2. گفت اگر پایهٔ سِوُم را بسْپرم وهم آید که مثالِ عُمَّرَم

"Hz. Osman dedi ki: Eğer ikinci basamakta dursa idim Ömer'e benziyorum diye bir vehim hasıl olurdu." (XII, 12949)

3. بعد از آن بر جایِ خطبه آن وَدود تا به قُربِ عصر لب خاموش بود

"Sonra, muhibbi ilahi olan Hz. Osman ikindi vakti yaklaşıncaya kadar sükût etti." (XII, 12952)

A. 4. Hz. Ali'den Bahsedilen Beyitler

1. یا تبر بر گیر و مردانه بزن تو علی وار این در خیبر بکن

"Sen ya teberi, baltayı erkekçe vurup Ali gibi şu Hayber Kalesi'nin kapısını kopar." (VII, 5207)

2. بعد از ان هر صورتی را بشْکنی همچو حیدر بابِ خیبر بر گنی

"Ondan sonra, her sureti kırar ve Cenab-ı Haydar Kerremallahu Vecheh gibi Hayber Kalesi'nin kapısını koparsın."

Malum ya Hazret-i Ali, Hayber Kalesi'nin kapısını koparmış, o koca kapıyı elinde kalkan gibi kullanmıştı. Kendisinin de söylediği gibi o kapıyı ceset kuvvetiyle değil, ruh kuvvetiyle koparmıştı. Çünkü evvelemirde kendi varlığını terk eylemiş, zat-ı İlahîde fani olmuş ve Hakk kuvvetiyle o harikulade harekette bulunmuştu." (IX, 8303)

Sureti kırmayı, Hz. Ali'nin Hayber Kalesi'nin kapısını koparmasına benzetilmiştir. Sureti kırmakla, kötü huyları terk edip iyiliklere yönelmek anlaşılmaktadır.

3. مر علی را در مثلی شیر خواند شیر مثل او نباشد گرچه راند

"Hazret-i Peygamber (S.A.V.), Ali'ye (Radıyallahu Anh) Esedullâh demiştir. Resûl-i Ekrem bu teşbihi yapmakla beraber hakikatte arslan, Ali (R.A.) gibi olamaz.

Ali (R.A.)'in arslana benzeyişi sadece şecaati dolayısıyladır." (X, 9633)

4. وقتِ آن آمد که حیدروار من مُلک گیرم یا بپردازم بدن

"Hz. Ali gibi ya ülkeyi fethederim ya canım bedenimden gider…" (XI, 12002)

5. بر سرِ بامی و قصری بس بلند خفظِ حق را واقفی ای هوشمند

“Bir damın ve yüksek bir köşkün üstünde bulunurken ey şuur sahibi Ali! Allah'ın hıfz u himayesine vakıf mısın?” (XII, 12812)

6. گفت آری او حفیظ است و غنی هستیِ ما را ز طفلی و مَنی

“Hz. Murtaza buyurdu ki: ‘Evet o, çocukluğumuzdan beri bizim varlığımızın ve benliğimizin hafızı bir İlahi ganidir.” (XII, 12813)

B. MESNEVÎ'DE OLMAYIP TÂHİRÜ'L MEVLEVÎ'Nİ ŞERHE İLAVE ETTİĞİ DÖRT HALİFEDEN BAHSEDİLEN BEYİTLER

B.1. Hz. Ebû Bekir'den Bahsedilen Beyitler

1. چون پیامبر دید آن بیمار را خوش نوازش کرد یار غار را

“Aleyhisselat Efendimiz, o yar-ı gar olan hastayı görünce ona taltif buyurdu.

Yar-ı gar terkibi, mağara arkadaşı demektir. Sıddîk-i Ekber Radıyallahu Anh Hazretlerinin lakab-ı mefhariyetidir. Çünkü Medine'ye hicret edileceği sırada, Resûl-i Ekrem Efendimizin maiyetinde bulunmuş ve üç gün beraber olarak Cebel-i Nur'daki bir mağarada saklanmışlardı. Bundan dolayı öyle tehlikeli mevkilerde sadakat gösteren hakiki dostlara ‘Yar-ı gar’ denilir.” (VII, 6202)

Yar-ı gar denilince Hz. Peygamber ile Hz Ebû Bekir'in Sevr Dağı'nda saklandıkları hatırlatılır. Kısaca şu şekildedir: Hz Ebû Bekir ve Resûlullah Efendimiz “Sevr Dağı'nın tepesindeki mağaraya vardılar. Kureyş'in araması bitinceye kadar, üç gün bu mağarada gizlendiler. Ebû Bekir'in oğlu Abdullah, geceleri mağaraya gelip Mekke'de olup biteni anlatıyor, ortalık ağarmadan gene Mekke'ye dönüyordu. Kölesi Âmr b. Füheyre de koyunlarını otlatırken akşamları Sevr Dağı'na götürüp onlara süt veriyordu. Peygamber Efendimizi ve Ebû Bekir'i arayanlar, iz sürerek, nihayet Sevr'deki mağaranın ağzına kadar geldiler. Ayak sesleri ve konuşmaları içeriden duyuluyordu. Hz. Ebû Bekir, başını kaldırdığı zaman onların ayaklarını görmüş ve heyecanla: ‘Ya Resûlullah, eğilip baksalar, bizi görecekler, demişti. Bunun üzerine

Peygamber Efendimiz: ‘Kokma, Allah'ın yardımı bizimledir’ ‘İki yoldaş ki üçüncüsü Allah'tır hiç endişe edilir mi?’ buyurdu. Takipçiler Sevr Dağı'na henüz çıkmadan, bir örümcek mağaranın ağzına ağ örmüş, bir çift beyaz güvercin yuva yapıp yumurtlamıştı. Bu durumda Kureyşliler mağaranın içine bakmanın ahmaklık olacağını düşünerek bırakıp gittiler” [865]

Hz. Ebû Bekir'in hakkında “Resûl-i Ekrem (S.A.V.); Hz. Ebû Bekir'in üstünlüğü namaz ve oruç ile değil, kalbinde olan şey iledir, buyurmuştur.”[866]

2. هر منافق مصحفی زیر بعل سوی پیغامبر بیاورد از دغل

“Münafıklardan her biri hilekârlıkla, Peygamberin huzuruna koltuğu altında bir Kur'an-ı Kerim sahifesi getirdi.

Cenab-ı Pîr'in: (Her münafık mushafî zîr-i bağal) buyurması, ‘zikr-i kül, irade-i cüz’ kabilinden mecaz olsa gerektir. Çünkü devr-i Peygamberide Kur'an, müteferrik surette yazılmış olmakla beraber Mushaf haline konulmamıştı. Hurma yaprakları, kemik ve tahta gibi düz satıhlar üzerine ayrı ayrı tahrir olunmuştu. Hazret-i Ebû Bekir devrinde Ömeru'l Fârûk'un tavsiyesi ve ashaptan Zeyd bin Sâbit Radıyallahu Anhümün himmetiyle her sure ayrı ayrı yazılmış ve bir kap içine konulup ‘Mushaf’ namı verilmişti. Surelerin sıraya konulması ve bildiğimiz şekilde yazılması Hz. Osman Radıyallahu Anh zamanındadır.” (VIII, 6812)

3. ظاهر کافر ملوث نیست زین آن نجاست هست در اخلاق و دین

“Müşrik ve kâfirin dışı mülevves değildir. O necaset onun ahlakında ve dinindedir.

Sure-i Tevbe'de buyrulmuştur ki:

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هٰذَا ۚ وَاِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖٓ اِنْ شَٓاءَ ۚ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ (٢٨)[867]

Yani: ‘Ey iman edenler! Hakikaten müşrikler necistir. Mescid-i Harâm'a yaklaşmasınlar bu seneden sonra. Eğer (onların hacca gelmemeleriyle) ticaretimizin kesada

[865] İrfan Yücel, Peygamberimizin Hayatı, DİB Yay., Ankara 2016, s. 33.
[866] Şemsüddin Ahmed Efendi, Dört Büyük Halife (Menakıb-ı Çehar Yar-ı Güzin), Bedir Yayınları, İstanbul, s. 64.
[867] Tevbe, 28.

uğrayacağından korkarsanız, Allah dilerse yakında ticaretinize vüsat ve size zenginlik ve servet verir. Hakikaten Allah, alimdir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.

Malumdur ki Kâbe-i Mükerreme Hazret-i İbrahim ve İsmail Aleyhisselam tarafından yapılmıştır. Kendileri onu tavaf ve haccettikleri gibi İsmail Peygamberin gönderdiği Arap kavmine de haccetmek farz kılınmıştı. Hz. İsmail'in şeriatı unutulduğu ve Arabistan'da putperestlik şüyu bulduğu halde, bütün Arap kabilelerince Kâbe-i Muazzama muhterem tutuluyor ve onun ziyaretine gidilip haccediliyordu. Hicretin sekizinci senesinde Mekke-i Mükerreme Müslümanlar tarafından fethedildi. Dokuzuncu senesinde Müslümanlara hac farz oldu. Zat-ı Risalet, Hazret-i Ebû Bekir'i hac emiri tayin ederek Mekke'ye gönderdi. Sonra sure-i Tevbe'nin baş tarafları nazil oldu. Onları umuma ilan etmek için Hazret-i Ali (Keremallahu Vecheh) vazifelendi. Bu âyetler, bir ültimatom mahiyetinde idi. Bir taahhüdüne, yahut bir ahdin ilgasına dair olan ilanların ya kabile şeyhinin yahut akrabasından birinin lisanıyla icrası Araplarca usüldendi. Ondan dolayı Peygamber (S.A.V) Efendimiz tarafından Hz. Ali yollanılmış ve hacıların Medin'de bulundukları sırada ilan edilmişti. Nazil olan âyetler başlıca şu maddeleri ihtiva ediyordu:

1. Bu yıldan sonra hiçbir müşrik Beyt-i Muazzama'ya yaklaşamayacak,
2. Kimse çıplak olduğu halde Kâbe'yi tavaf edemeyecek,
3. Resûlullah ile muahedesi olanların muahede hükmüne riayet olunacak,
4. Muahedesi olmayan müşriklere dört ay mühlet verilecek, onun hitamında Müslüman olmadıkları takdirde harbi sayılacaklar.

Bu ültimatom üzerine bütün kabileler İslam'a gelmiş, daha Resûlullah Efendimiz hayatta iken Cezîretü'l Arap'ta hemen hemen hiç müşrik kalmamıştır.

İkinci maddedeki (çıplak tavaf) hareketi, Mekke tacirlerinin bir kurnazlığı yüzünden meydana çıkmıştı. Bunlar kendi ticaretlerine revaç vermek için hacıların bir şey getirip hac esnasında satmalarını istemezdi. Hatta öyle yapanlara bizim devesi hacı dediğimiz makamda ‘Bunlar hacı değil, birtakım aç herifler!’ dedilerdi. İçinde günah işlenilmiş elbise ile Kâbetavaf olunmaz, yani temiz elbise alınmalıdır, diyerek de gelen hacılara ihram satmak isterler. Bu sözü din icabı zanneden, yeni ihram satın almaya parası olmayan bedeviler de çırılçıplak soyunup Kâbe'nin etrafını tavaf ederlerdi. Tacirlerin bu gibi kurnazlıkları menolunduğu gibi yakında ticaretlerinin revaç bulacağı

müjdesiyle onlar da teselli edilmişti. Hulasa, müşriklerin necis olması zahirlerinden ziyade bâtınlarından ve itikatlarının pisliği dolayısıyla idi.” (X, 9786)

4. دید یوسف آفتاب و احتران پیش او سجده کنان چون چا کران

“Yusuf Aleyhisselam Güneş'in Ay'ın ve on bir yıldızın kendisine secde ettiklerini rüyasında görmüştü.

اِذْ قَالَ يُوسُفُ لِاَبِيهِ يٰٓا اَبَتِ اِنّٖى رَاَيْتُ اَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَاَيْتُهُمْ لِى سَاجِدِينَ (٤)[868]

Yani: ‘Hani Yusuf pederine: Babacığım, ben rüyada on bir yıldızla Güneş'in ve Ay'ın bana secde ettikleri gördüm demişti.’ Yakup Aleyhisselam, rüyanın dalaletinden kendisinin, hareminin ve diğer oğullarının Hazret-i Yusuf'a tazimâtta bulunacaklarını anladığı için:

قَالَ يَا بُنَيَّ لَا تَقْصُصْ رُءْيَاكَ عَلٰٓى اِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًاۜ اِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْاِنْسَانِ عَدُوٌّ مُبِينٌ (٥)[869]

Yani: ‘Oğlum, rüyanı biraderlerine anlatma, sonra sana bir tuzak kurarlar.’ tavsiyesinde bulunmuştu. Görülen rüyalar sahih olmak şartıyla haktır. Hatta Aleyhisselat Efendimiz evvela vahiy ve ilhamlar rü'yâ-yı sâdıka şeklinde başlamış ve altı ay devam etmişti ki ‘Rü'yâ-yı sâdıka, nübüvvetin kırk altı cüzünden biridir.’ hadisindeki kırk altı cüzden bir cüz, yirmi üç senelik nebilik müddetinin altı ayı demektir.

Sallallahu Aleyhi Vesellem Hazretleri, gördükleri rüyayı ashabına haber verir, onların rüyalarını tabir ederdi. Rüya tabiri Araplar arasında bir ilim olarak nesilden nesile intikal eylerdi. Hele Sıddîk-i Ekber Radıyallahu Anh tam mütehassıs bir tabirci idi. Bir defa Hazret-i Âişe Radıyallahu Anha üç tane ayın kendi hücresine girdiğini rüyasında görmüş ve pederine anlatmıştı. Sıddîk-i Ekber o vakit sükût buyurmuş, Aleyhisselat Efendimiz irtihal buyurup da cesed-i şerif-i Nebevi Hz. Âişe'nin hücresine defnedilince Hazret-i Ebû Bekir Âişe'ye hitaben: ‘İşte gördüğün aylardan biri.’ demişti. Resûl-i Ekrem Sallallahu Aleyhi Vesellem ‘Mübeşşirattan başka nübüvvetten bir şey kalmamıştır.’ buyurmuş, mübeşşirat nedir? Sualine de: ‘Racül-i salihin gördüğü yahut görüldüğü rüyalardır.’ cevabını vermişti. Keza ‘En doğru rüya, istihare esnasında görülendir.’ buyurmuştur. ‘İstihare eden ziyana uğramaz, istişare eden nedamet çekmez.’ diye de bir hadis-i şerif rivayet edilmiştir.

[868] Yusuf, 4.
[869] Yusuf, 5.

İstihare: Bir işin hayırlı olup olmayacağını bildirmesi hususunda Allah'tan tazarruda bulunmaktır. Allah rızası için iki rekât namaz kılınır, sonunda: 'Ya Rabbi! Şu iş hayırlı mı, değil mi bana bildir.' diye dua edilerek yatılır. Görülen rüyadan işin hayır mı, şer mi olacağı istitlâl olunur. İstihare yapılması sünnettir." (X, 10016)

5. ای خلیفه زادگان دادی کنید حزم بهرِ روزِ میعادی کنید

"Ey halife-i İlahîye olan Âdem'in oğulları! Adalet edin de kıyamet günü için ihtiyatlı bulunun.

Halife: Birinin namına hareket eden demektir. Nasıl ki Hazret-i Ebû Bekir Radıyallahu Anha (Resûlullah'ın Halifesi) denilmişti. Sure-i Bakara'daki

وَاِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّى جَاعِلٌ فِى الْاَرْضِ خَلِيفَةً ۖ قَالُوا اَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاۤءَ[870]

Yani: 'Hani Rabbin meleklere muhakkak ben yeryüzünde bir halife yaratacağım, demişti. (Melekler) de: Biz seni hamdinle tespih ve seni takdis edip dururken, orada bozgunculuk edecek, kanlar dökecek kimse mi yaratacaksın? Demişlerdi.' âyet-i kerîmesi mucibince Hazret-i Âdem, yeryüzünde halife olmak üzere yaratılmıştır.

Hilafet, yani İlahî vekâlet, maddi manevi olmak üzere ikidir. Ya hem maddisi hem manevisi bir zatta birleşir. Hulefâ-yi Râşidîn ve Ömer bin Abdülaziz (Radıyallahu Anhüm de olduğu gibi. Yahut maddisi başka manevisi başka zatlarda olur. Sûri hükümdarlar zamanında bulunan ve reîsü'l- evliya olan zevat-ı kiramda olduğu gibi." (X, 10521)

6. مشرکان را زآن نَجِس خواندست حق کاندرونِ پُشک زادند از سَبَق

"Cenab-ı Hakk, müşriklere ondan dolayı necis tabir etmiştir ki onlar, manevi necaset, yani şirk ve dalalet içinde doğmuşlardır.

Necaset ve habasetleri ezeldir. Bu beyit, sure-i Tevbe'deki şu âyetlere işarettir:

اِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هٰذَا ۚ[871]

Yani: 'Müşrikler ancak necistir. Onun için bu yıllarından sonra onlar Mescid-i Harâm'a yaklaşmasınlar.' İslam'da hac hicri 9. yılında farz kılınmış, o sene Hz. Ebû Bekir (R.A.)'ın idaresinde olmak üzere haccedilmiş ve hac esnasında mümin ve müşrik karışık bulunmuştu. Vakfeden sonra, Minâ'da Hz. Ali ile yardımcıları tarafından sure-i

[870] Bakara, 30.
[871] Tevbe, 28.

Tevbe'nin başı tarafındaki birkaç âyet nida suretiyle ilan edildi. Tebliğ edilen maddeler arasında, müşriklerin Mescid-i Harâm'a yaklaşmaları da vardı. İmam-ı Âzam, burada Mescd-i Harâm'dan maksat, hac ve umredir, mutlaka hududu hareme dahil olmak değildir demiş, İmam-ı Mâlik ise mescide girmesi caiz değildir içtihadında bulunmuştur.

وَاِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللهُ مِنْ فَضْلِهٖٓ اِنْ شَٓاءَۚ اِنَّ اللهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ [872]

Yani: ‘Eğer fakirlikten korkarsanız, Allah dilerse sizi yakında kendi fazlından zenginleştirir. Çünkü Allah, gerçek bilicidir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.’ Mekke tacirleri, hac zamanında gelen bedevilere mal satmak için ‘İçinde günah işlediğiniz elbise ile Kâbe tavaf edilemez, mutlaka yenisini almalıdır.’ derler ve suretle kazanç elde ederlerdi. Yeni elbise almaya parası olmayanlar da çırılçıplak soyunurlar, Beyt-i Mükerrem'i öylece tavaf eylerlerdi. Müşriklerin hacca iştiraki menedilince tabii Mekke esnafı fazla alım satım yapamayacaktı. İşte bu âyetlerle onlar teselli edildi. Müşrikleri necis olması, üstlerinin başlarının pisliği dolayısıyla değildir. Ezelden şaki olduklarından kendilerinde şirk gibi manevi necis vardır.” (XII, 12755)

7. پس غنیمت دار آن توفیق را چون بیابی صحبتِ صدّیق را

“Bir sıddîkin sohbetine nail olunca Allah'ın o tevfikini ganimet bil.

Bilindiği gibi sıddîk Hz. Ebû Bekir'in lakabıdır. Miraç hadisesini işitir işitmez, tasdik ettiği için kendisine verilmiştir. Sıddîkiyet mertebesi, manevi mertebelerin en yüksek lerindendir. Şehitliğin fevkinde, ancak peygamberliğin dûnundadır. Nisâ suresinde buyruluyor ki:

وَمَنْ يُطِعِ اللهَ وَالرَّسُولَ فَأُولٰٓئِكَ مَعَ الَّذِينَ اَنْعَمَ اللهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيّٖنَ وَالصِّدّٖيقِينَ وَالشُّهَدَٓاءِ وَالصَّالِحِينَۚ وَحَسُنَ أُولٰٓئِكَ رَفِيقًاۜ (٦٩) ذٰلِكَ الْفَضْلُ مِنَ اللّٰهِۚ وَكَفٰى بِا اللهِ عَلِيمًاۜ (٧٠)[873]

Yani: ‘Kim Allah'a ve Peygambere itaat ederse işte onlar, Allah'ın kendilerine nimetler verdiği peygamberlerle, sıddîklerle, şehitlerle, iyi adamlarla (Salihlerle) beraberdirler. Onlar ne iyi arkadaştır. Bu Allah'tan bir lütfu inayettir. (Her şeyi) hakkıyla bilici olarak Allah yeter.’ Allah'a ve Peygambere muti olanlar, âhirette refik itibarıyla ne güzel kimselerdir ki peygamberler, sıddîkler, şehitler ve salihlerin refakatinde

[872] Tevbe, 28.
[873] Nisâ, 69-70.

bulunacaklardır. İşte böyle sıddîk bir zatın hizmet ve sohbetine nail olursan onu ganimet bil ve seni buna muvaffak eyleyen Allah'a şükret ki dünyada sohbetinde bulunduğun gibi âhirette de refakatinde, himaye şefaatinde olasın.” (XII, 13167)

Allah'ın dostlarıyla sohbet etmek ve onlarla berber olmakla birlikte, dünyada insanları kötülüklere gitmekten de sakındırırlar.

B.2. Hz. Ömer'den Bahsedilen Beyitler

1. ور نا این خواهی نه آن فرمان تراست کس چه داند مر ترا مقصد کجاست

“Onu da bunu da yani benim susmamı da söylememi de istemiyorsan, yine ferman senindir. Senin maksudun ne olduğunu ve ne tarafta bulunduğunu kim bilir?

Murad-ı İlahîyi keşfetmek herkes için mümkün değildir. Çünkü umur-ı gaybiyedendir. Gaybı ise ancak Cenab-ı Hakk bilir. Fakat bazen vahiy ve ilham suretiyle resulünü ve o resule veraset dolayısıyla velisini de agâh eder. Nitekim sure-i Cin'de:

عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلٰى غَيْبِهٖٓ اَحَدًاۙ (٢٦) اِلَّا مَنِ ارْتَضٰى مِنْ رَسُوْلٍ[874]

Yani: ‘Allah gaybı bilir, gaybı da kimseye izkâr ve aşikâr etmez. Ancak peygamberlerinden razı olduğu zatı umur-ı gaybiyeden bazılarına muttali eder, ta ki o ıttıla o Resûl-i Murtaza için mucize teşkil etsin.’ Aleyhisselat Efendimizin gayba dahil ve istikbale ait bazı şeyleri haber vermesi gibi… Ehlullah hazaratı Resûl-i Ekrem Efendimizin varisleri bulundukları için hasbelvarese bazen onların da gayba ıttıla ve icap eyleyen şeyleri ihbarı mümkündür. Mesela ashaptan Hazret-i Sâriye, Hazret-i Ömer devrinde Kürdistan taraflarında askeri harekette bulunuyordu. Bir ara etrafı sarılmak üzere idi. Cenab-ı Faruk ise Medine'de ve minberde hutbe irat ediyordu. Sâriyenin hâl ve harekâtı kendisi için gayb demek olduğu halde, onu görmüş ve ‘Ey Sâriye! Dağa çık.’ diye seslenmiş, fersahlarca mesafe uzakta bulunan Sâriye'de Faruk u Âzam'ın sesini işitip dağa çekildiği için çevrilme tehlikesinden kurtulmuştu.” (VII, 5509)

2. هر منافق مصحفی زیر بغل سوی پیغامبر بیاورد از دغل

[874] Cin, 26-27.

“Münafıklardan her biri hilekârlıkla, Peygamberin huzuruna koltuğu altında bir Kur'an sahifesi getirdi.

Cenab-ı Pîr'in, ‘Her münafık mushafî zîr-i bağal’ buyurması, ‘Zikr-i kül, irâde-i cüz’ kabilinden mecaz olsa gerektir. Çünkü devr-i Peygamberide Kur'an, müteferrik surette yazılmış olmakla beraber mushaf haline konulmamıştı. Hurma yaprakları, kemik ve tahta gibi düz satıhlar üzerine ayrı ayrı tahrir olunmuştu. Hazret-i Ebû Bekir devrinde Ömeru'l Fârûk'un tavsiyesi ve ashaptan Zeyd bin Sabit Radıyallahu Anhümün himmetiyle her sure ayrı ayrı yazılmış ve bir kap içine konulup (Mushaf) namı verilmişti. Surelerin sıraya konulması ve bildiğimiz şekilde yazılması Hz. Osman Radıyallahu Anh zamanındadır.” (VIII, 6812)

3. عزت آن اوست و آن بند گانش زآدم و ابلیس بر می خوان نشانش

“Şu izzet ve galibiyet Allah'ın ve onun has kullarınındır. Bunun nişanını Âdemle şeytandan anla…

Kur'an-ı Kerim'in müteaddit yerinde izzet ve galibiyetin Allah'a peygamberlere ve müminlere beyan buyrulmuş, ezcümle Münâfikûn suresinde:

يَقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنَا اِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْاَعَزُّ مِنْهَا الْاَذَلَّ وَاللهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلٰكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ[875](۸)

Yani: ‘Medine'ye bir dönersek en aziz olan, en zelil ve hakir bulunanı oradan mutlaka çıkarsan diyorlar. Hâlbuki izzet Allah'ındır, Peygamberinindir ve müminlerindir; lakin böyle olduğunu münafıklar bilmezler.’ denilmiştir. Bu âyet-i kerimenin manası iyi anlaşılabilmek için biraz tarihi malumat vermek lazım. Mekke ile Medine arasında ve Kudeyt denilen köyün yakınlarında Müreyyih isimli bir su vardı. Bu suyun başında Benî Mustalik namına bir Arap kabilesi oturuyor ve Hâris bin Ebû Dırâr namındaki bir şeyhin idaresinde bulunuyordu. Bu şeyh, adam toplayıp Medine'ye hücum etmek ve Müslümanlığı ortadan kaldırmak hevesine kapılmıştı. Fakat daha o davranmadan evvel Resûllah (S.A.V.) Efendimiz hicretin beşinci yılı şabanın ikinci günü bin kişilik bir kuvvetle Benî Mustalik üzerine yürüdü. On kişi yere serilince diğerleri kaçtılar. Kadın erkek, yedi yüzü esir edildi. Beş bin koyun ile on bin deve de ganimet alındı. Bu gazadaki mücahitler arasında epeyce de münafık vardı. Bunlar halis Müslüman

[875] Münâfikûn, 8

olmadıklarından Allah rızası için değil, ganimetten hisse almak için gelmişlerdi. Dönüşte bir su başına konuldu. Orada bir muhacir ile ensardan biri arasında su çekmek nöbetinde kavga çıktı. Hazret-i Ömer'in hizmetinde bulunan Cehcâh el-Gıfârî isminde bir muhacir Sinan bin Ferde namındaki bir ensariye bir tokat attı. Ensari Medinelileri imdada çağırdı Cehcâh da muhacirlerden yardım istedi. Bir dinin efradı, bir peygamberin ümmeti olan bu muhterem adamlar, birbirlerinin üstüne atılmak üzere koştular. Muhacirler ile ensarilerin koşup gelmeleri üzerine az kaldı kanlı bir facia olcaktı Resûlullah Efendimiz koşup geldi: ‘Yine mi cahiliyyet davasına kalkıştınız?’ diye oradakiler tekdir etti. Koşuşanlar nadim oldular. Sinan bin Ferde hakkını Cehcâh helal etti. Bu suretle kızgınlık zail oldu. ‘Çapulculuk etmek için bu muharebeye birçok münafıkın da iştirak ettiğini söylemiştim.’ Bu ikiyüzlü heriflerin Abdullah b. Übey b. Selûl isminde bir başları vardı ki Sinan bin Ferde onun hizmetinde bulunuyordu. Abdullah b. Übey b. Selûl, Medine'nin eşrafından bulunduğu cihetle hizmetçisinin dövülmesi azametine dokundu: ‘Şimdiye kadar böyle hakarete uğradığımızı bilmiyorum. Şu bir avuç muhacirler geldiler, aramıza sığındılar, sonra sığıntı olduklarını unuttular, bize hakarete kalkıştılar. Tevekkeli, besle köpeği de seni yesin, dememişler. Siz onları yurdunuza aldınız, mallarınızın yarısını kendilerine verdiniz, hatırları için muharebelere gidip çocuklarınızı yetim bıraktınız. Onlar çoğaldı, siz azaldınız, bari bundan sonra sizden yüz bulamasınlar da Muhammed'in başından dağılıp gitsinler. Biz de Medine'ye gidince aziz olanlar, zelil olanları tutup kasabadan dışarıya atsınlar!’ diye kendi gibi münafıkları, vesair Medine Müslümanlarını kışkırtmak istedi. Bereket versin ki melun maksadı hasıl olmadı. Biraz evvel Resûlullah'ın tekdirini ve nasihatini işitenler Abdullah b. Übey b. Selûl'ün hezeyanlarına kulak vermediler. Hatta Zeyd bin Erkam namına bir genç işittiklerine tahammül edemeyerek Resûllullah Efendimize haber verdi. Cenab-ı Peygamber bir fitne çıkarmamak için: ‘Sakın yanlış işitmiş olmayasın?’ buyurdu. Zeyd: ‘Vallâhü'l-azîm böyle söyledi.’ diye verdiği haberi yeminle teyit etti. Biraz sonra da Abdullah b. Übey b. Selûl huzur-ı Nebeviye geldi. ‘Allah hakkı için ben böyle söylemedim. Zeyd yalancıdır, bana iftirada bulunuyor.’ dedi. Herifdeki münafıklığa bakın ki ettiği bir hezeyanı itirafa cesaret edemiyor da kendi yalancılığını başkasına isnat eyliyordu. Mamafih gösterdiği telaştan ve malum olan münafıklığından o sözleri söylemiş olduğu anlaşıldı ve Resûlullah tarafından: ‘Tövbe ve istiğfar et!’ buyruldu. Hazret-i Ömer, Abdullah b. Übey b. Selûl'ün bu edepsizliğine dayanamadı, hiddetle yerinden fırladı: ‘Ya Resûllah! İzin ver şu münafığın boynunu vurayım.’ dediyse de Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz müsaade etmediler, orduda çıkan

dedikodunun önünü almak için hemen hareket emrini verdiler ve devesine binip ertesi sabaha kadar sürdüler. Medine eşrafından ve dini bütün Müslümanlardan Üseyd bin Hudayr yolda Hazret-i Peygambere: 'Niçin bu sıcakta yola çıktınız?' diye sordu. Sallallahu Aleyhi Vesellem Hazretleri: 'Abdullah b. Übey b. Selül'ün söylediklerini işitmedin mi?' buyurdu. Üseyd bin Hudayr: 'Ya Resûlullah! vallâhü'l-azîm sen ne vakit istersen Abdullah b. Übey b. Selûl'ü Medine'den çıkarırsın, İnsanların en azizi sensin, mahlûkatın en zelili de odur.' dedi. Menzile konulduğu vakit, Abdullah b. Übey b. Selûl'ün oğlu Hübab huzur-ı Peygamberiye geldi: 'Ya Resûlullah, babam bir terbiyesizlikte bulunmuş, emret kafasını kesip getireyim.' dedi. Peygamber Efendimiz bu sağlam Müslüman'ı taltif etti. 'Babana asi olma.' diye, nasihat verdi. Ordu Medine civarında Akik mevkisine yaklaştığı sırada, Abdullah b. Übey b. Selûl'ün oğlu, önde giden babasının devesini çökertti ve 'Peygamberin aziz, kendinin de alçak bulunduğunu itiraf edeceksin, sonra Resûlullah izin vermeyince Medine'ye girmeyeceksin.' dedi. Abdullah b. Übey b. Selûl: 'İtiraf etmezsem ne olacak?' diye sorunca oğlu: 'Hemen kafanı koparacağım.' dedi. Münafıkların reisi halis Müslüman olan oğlundaki ciddiyeti görünce: 'Evet, aziz olan Allah ile Peygamberi ve müminlerdir.' demeye mecbur olarak oğlunun elinden kafasını kurtarabildi. Resûlullah Efendimiz de Hübab'a: 'Allah senden razı olsun, fakat babanı bırak, emrini verdi. Abdullah b. Übey b. Selûl de Peygamberin müsaadesiyle Medine'ye girebildi. İşte âyette beyan buyrulan hadise budur. Bir de:

إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللهَ وَرَسُولَهُ أُولَٰئِكَ فِي الْأَذَلِّينَ (٢٠) كَتَبَ اللهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَرُسُلِي ۚ إِنَّ اللهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ (٢١)[876]

Yani: 'Hakikaten Allah'a ve Peygamberine muhalefet edenler, işte o kimseler, en zelil kimseler arasında olacaklardır. Cenab-ı Hakk takdir etmiş ve levhi mahfuza yazmışdır ki: 'Elbette ve mutlak ben galip geleceğim, Peygamberlerim de galip geleceklerdir. Hakikaten Allah kavidir ve galiptir.' âyeti vardır ki bu da izzet ve galibiyetin Allah'a ve Peygamberlerine mahsus olduğunu bildirmektedir.

Biraz evvel bahsettiğim Benî Mustalik Gazası'nda on kişinin öldürülmesi üzerine başta şeyhleri olmak üzere kabile efradının birçoğu kaçmış, kadın ve erkek olarak yedi yüz kişi esir edilmişti. Şeyhin esirler arasında bulunan kızı Cüveyriye ashaptan Sabit bin Kays bin Şemmasi'nin hissesine düşmüştü. Bu kadın Peygamberin huzuruna geldi: 'Ya Resûlullah! Benî Mustalik şeyhi Hâris bin Ebû Dırâr'ın kızıyım. Bir şeyh kerimesi iken

[876] Mücâdele, 20-21.

şimdi esir bulunuyorum. Seyyidim Sabit bin Kays ile mükâtebe yaptım. Bedelimin edası için bana yardım et.' diye rica etti.

Mukâtebe, Bir esirin efendisi ile muayyen bir bedel üzerinden anlaşması idi. Esir çalışır, çalışır, çabalar, bu bedeli yavaş yavaş öder, bedelini tamamen verince de esaretten kurtulurdu. Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz: 'Bundan daha hayırlısını ister misin? Bedelini vermekle beraberseni de nikâhlayayım, razı olur musun?' buyurdu. Cüveyriye rıza gösterince Ezvac-ı Tâhirat arasına alındı. Mekârim-i ahlâk numunesi olmak üzere yaratılmış olan Hz. Peygamberi layıkıyla tanımayanlar, ihtimal ki Peygamber Cüveyriye'yi güzelce gördü de izdivaca rağbet etti derler. Resûl-i Ekrem yirmi beş yaşında iken evlenmiş, kendisinden on beş yaş büyük olan Haticetü'l-kübrâ Radıyallahu Anhayı almış ve elli yaşına kadar onunla iktifa ederek cariyebile almamıştı. Ondan sonra vukua gelen izdivaçlarından her birinin dini, içtimai birer sebebi vardı. Cüveyriye'yi alınca da ashâb-ı kirâm: 'Peygamberin hareminin kabilesi efradı esir kalmamalı.' diyerek ellerindeki esirleri azat ettiler. Sonra Cüveyriye'nin babası bedelini verip kızını kurtarmak için Medine'ye geldi. Kerimesinin Peygamber haremi olmuş, kabilesi efradının esaretten kurtulmuş olduğunu görünce, Müslüman oldu. Onun İslam'ı üzerine, kabilesi efradının hepsi de imana geldi. Demek ki Resûllah Efendimizin bir kadını tezevvüç etmesi, bir kabile halkının İslam'ına sebep olmuştu." (IX, 8788)

4. راجعون گفت و جوع زین سان بود که گله واگردد و خانه رود

"Cenab-ı Hakk Kur'an'da kulları lisanından (Râciûn) demiştir. O rücu, mesela bir sürü koyunun meradan ağıla dönmesi gibidir.

Sure-i Bakara'da buyrulmuştur ki:

وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِى سَبِيلِ اللهِ اَمْوَاتٌ بَلْ اَحْيَاءٌ وَلٰكِنْ لَا تَشْعُرُونَ (١٥٤) وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَىْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْاَمْوَالِ وَالْاَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ (١٥٥) اَلَّذِينَ اِذَا اَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ (١٥٦) اُولٰئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَاُولٰئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ (١٥٧)[877]

Yani: 'Allah yolunda şehit olanlar için onlar ölülerdir demeyin, belki onlar diridirler. Lakin siz (o hayatın nasıl oldğunu) bilemezsiniz. (Ey müminler) sizi biraz korku, açlık, mal, can ve mahsullerin eksilmesinden bir şeyle imtihan edeceğiz. (Habibim bu imtihanlara uğrayıp da) sabredenlere müjde ver ki onlar kendilerine bir musibet gelince

[877] Bakara, 154-157.

biz hakikaten Allah'ın kullarıyız ve hakikaten biz, ona rücu edeceğiz. diyenlerdir. Onlar (yok mu?) onların üzerine Rabb-ı Zişanlarından mağfiret ve rahmet, (yani mahalli rahmet olan cennet) vardır. Yine onlar, hidayeti bulanların ta kendileri olacaklardır.'

Kibar-ı tâbiinden Said bin Cübeyr (Rahimehullah) demiştir ki: İstircâ yani (İnnalillâhi ve innâileyhi râciûn) teslimiyeti ancak ümmet-i Muhammed'e mahsus bir fazilettir. Öyle olmasaydı Yakup, Yusuf'u kaybedince Ya esefâ alâ Yusuf (Vah Yusuf'a yazık oldu) demezdi, İnnâlillâhi ve innâileyhi râciun, derdi. Hazret-i Ömer Radıyallahu Anh bu âyeti okudukça: 'Ne güzel iki denk ve ne güzel ilave.' buyururdu.

İdlân: Hayvanın iki tarafına bağlanılan, ilave de semerin üstüne konulan yük demektir. Hz. Ömer, idlân ile vaat edilen (Salat ve rahmeti), ilave ile de hidayeti murat ederdi. İşte Hazret-i Mevlâna müminlerin Hakk'a rücuunu koyunların ağıla avdet etmesine benzetiyordu." (IX, 8824)

5. آنکه بیند این علامتها بدید چون نداند او شقی را از سعید

"Kaza ve kaderin bu gizli âlametlerini görüp duran bir ârif-i kâmil, şakiyi saîdden nasıl tefrik etmez?

İnsanlardan bazılarının saadet-i hidayete, bazılarının da şekâvet-i dalalete mazhar oldukları ezelen ve ilm-i İlahîde takdir buyrulmuş ve böyle olduğu 'Saîd olan daha anasının karnında iken saîdir, şaki olan da daha anasının karnında iken şakîdîr.' hadisinde beyan olunmuştur. İnsanlardan hangisinin saîd, hangisinin şakî olduğunu herkes bilemez. Onu ancak, kazanın gizli hükümlerini ve tesirlerini basiret nuruyla görenler ayırt edebilirler. Ashab-ı Resûlullah'tan Huzeyfe b. Yemân Radıyallahu Anh Resûl-i Ekrem Efendimizin sırdaşı idi. Aleyhisselat Efendimiz ona olacak bazı bazı vakaları, hususiyle münafıkları bildirmişti. Ondan dolayı Hazret-i Ömer, hilafeti zamanında biri ölünce, Huzeyfe'nin gelip gelmediğine dikkat ederdi. O gelmişse Fâruk-ı Âzam da cenaze namazını kılar ve kabre kadar teşyi ederdi. Huzeyfe gelmemişse ölünün münafık ve şakiyy-i ezelî olduğunu anlar cenazesinde bulunmazdı." (X, 9367)

6. منبرِ مهتر که سه پایه بُدست رفت بوبکر و دُوُم پایه نشست

Fahr-ı Kâinat Efendimizin minberi üç basamaktı. Hz. Ebû Bekir halife olunca minberde ikinci basamağa oturdu.

Mescid-i saadetin minberi şerifi hicretin senesi sonlarına doğru yapılmıştır. Yapan dan ensardan (Ulâse) isimli bir kadının dülger bulunan kölesi Meymun'dur.

Cemaati müslimin çoğalması, arka saflarda kadınların kelam-ı Nebeviyi işitmemesi üzerine bir minber inşasına lüzum görülerek, üç basamaklı bir minber inşa edilmişti. Minber-i Nebevi, hicretin 49 tarihine kadar bu hâl üzere kalmıştı. Muâviye b. Ebû Süfyân, saltanatının tahkimi için onu Şam'a nakletmek istedi. Medine valisi Mervân'a buna dair emir gönderdi. Lakin minber sökülmeye teşebbüs edildiği sırada Güneş tutuldu ve ortalık karardı. Bu hal, bir nehyi manevi telakki edilerek naklinden sarfı nazar edildi. Daha sonra Mervân, minberin alt tarafına altı basamak ilave ettirip minberin kademelerini dokuza çıkardı. Bir de Resûlullah oturduğu yerin üstüne bir kubbe yaptırdı. 578 tarihine kadar muhafaza edilen bu minber inşa olundu. Şimdi Medine mescidindeki mermer minber, Osmanlı padişahlarından üçüncü Sultan Murat'ın emriyle imâl ve irsâl edilmiştir. (Buna dair Müslümanlıkta İbadet Tarihi ünvanlı eserimde mufassal malumat vardır.)

Resûlullah Hazretleri minberi şerifin üçüncü basamağında durur ve hitabet buyururdu. Hz. Ebû Bekir, halife olunca teeddüben ikinci, Hz. Ömer de birinci basamakta dururdu. Hz. Osman da bir basamak inse minbere çıkmamış olacaktı. O Resûlullah Efendimizin oturduğu basamağa kadar çıkardı.” (XII, 12944)

7. عدل باشد پاسبانِ کامها نی به شب چوبک زنان بر بامهان

“Muratların bekçisi adalettir, yoksa gece damlarda sopa vuranlar değildir.

Bir hükümdar, bir devlet reisi için en büyük muhafız adalettir. Çünkü adil olan devlet reisini halkın hepsi sevdiği için kimse ona suikastta bulunmaz. Nitekim Rum kayserinden Medine'ye elçi geldiği vakit Halife Hz. Ömer'i (R.A.) yalnız başına uyurken bulmuş ve ‘Adalet ettiğin için muhafızdan müstağni bulunuyorsun.’ demişti. İbrâhim b. Edhem Hazretleri de adaleti dolayısıyla emin ve muhafızdan müstağni olduğu halde, mahzâ âdet diye sarayının damı üstünde gece bekçisi bulunduruyor ve nevbet çaldırıyordu.

Nevbet: Hükümdar saraylarının önünde sabah, ikindi ve yatsıdan sonra çalınan ve evvelce davul, zurna ve çifte nakkare gibi şeylerden ibaret bulunan saz takımı idi. Sonra bunlara musiki aletleri de ilave olunmuştu.” (XII, 13182)

8. از چنو شاعر نُس از تو بَحردست دَه هزاری که بگفتم اندک است

“Onun gibi bir şaire senin gibi elli deniz kadar cömert bir hükümdar için on bin altın verilmesini tavsiye edişim bile azdır.

Çünkü methiye, hicviye ve mersiye söylemek, eski şairlerin adetleri idi. Birinin evvela methederler, mükâfat almazlarsa hicvederler, iyilik gördükleri bir kimse yahut onun mensuplarından biri ölecek olursa onun için de teessüf ve teessürü havi bir mersiye yazarlardı. Bilhassa Araplar hiciv olunmaktan çekinirlerdi. Çünkü o sözler halk arasında yayılır ve hicvedilmiş olanı mahcup ederdi. Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimize bir şair gelmiş, medh-i Nebeviyi havi birkaç beyit okumuş, huzur-ı Peygamberide bulunan Cenab-ı Faruk'a taraf-ı risaletten: 'Ya Ömer! Şunun dilini kes.' buyurmuştu. Hz. Ömer, şairi dışarıya çıkarmış, adamcağızın dilini kesmeye kalkışmıştı. Bereket versin ki Hz. Ali yetişti. Emr-i Nebevinin, mecazen: 'Ona bir şey ver de fazla söz söylemesin.' demek olduğunu Hz. Ömer'e anlattı. İslam'dan sonra metholunmaya rağbet gösteren ve kendilerini methedenlere avuç dolusu para veren Emeviye hükümdarlarıdır. Tabii Ömer b. Abdülaziz (R.A.) müstesna. Çünkü Emeviler hükümeti gasbetmiş olduklarını unutturmak ve kendilerini halka sevindirmek için metholunmaya lüzum görüyorlardı. Ne ise…" (XII, 13600)

Hiciv, insanı rahatsız eder, methiye de insanı farkından olmadan olumsuz etkiler. Çünkü iyi şeyler söyleyerek kişinin kendisinde olmayan iyiliklerin varlığını düşünerek gurura kapılmasına neden olur.

9. احمقان سروَر شدستند و ز بیم عاقلان سر ها کشیده بر گلیم

"Ahmaklar, mevki sahibi olmuşlar; akıllılar ise korkularından başlarına çekme çekmişler, yani saklanmışlardı.

Bir mevkiye yani bir iş başına geçmek, kul hakkının mesuliyetini yüklenmek demek olduğundan akil olanlar böyle bir vazifeyi deruhte etmekten çekinirler. Hz. Ömer (R.A.), bar-ı hilafeti yüklenmiş olduğundan daima nefsine levm ederdi ve Âkif merhumun naklettiği gibi: 'Ömer Ömer niye aldın barı dûşuna sen.' derdi. İmam-ı Âzam (Rahmetullahu Aleyh) Abbasilerden Mansûr'un teklif ettiği kadılığı kabul etmemiş, ondan dolayı hapse konulmuş ve dövülmüştü. Hârun Reşid meşhur Behlûl Dânâ'ya: 'Gel insan içine karış, sana bir vazife vereyim, halk senin dirayetinden istifade etsin.' demiş. Behlül: 'İstişare edeyim de öyle.' diyerek abdesthaneye girmiş ve hayli müddet kalmış. Hârun tekrar çağırtıp: 'Nerede kaldın?' diye sorunca: 'Müşavere ediyordum.' demiş. Hârun: 'Kimlerle?' deyince: 'Abdesthanedekilerle' demiş. Hârun: 'Biz nefis yemekler idik, insan içine karıştık da böyle olduk. Sakın hâ karışma. Sen de bizim gibi olursun dediler.' cevabını vermiş." (XII, 13887)

Makam ve mevkiye Allah'ın sevgili kulları hiçbir zaman değer vermemişlerdir. Çünkü onlar için Allah aşkı, dünyadan önce gelmiştir.

B. 3. Hz. Osman'dan Bahsedilen Beyitler

1. هر منافق مصحفی زیر بعل سوی پیغامبر بیاورد از دغل

"Münafıklardan her biri hilekârlıkla, Peygamberin huzuruna koltuğu altında bir Kur'an-ı Kerim sahifesi getirdi.

Cenab-ı Pîr'in: (Her münafık mushafî zîr-i bağal) buyurması, 'zikr-i kül, irade-i cüz' kabilinden mecaz olsa gerektir. Çünkü devr-i Peygamberide Kur'an, müteferrik surette yazılmış olmakla beraber Mushaf haline konulmamıştı. Hurma yaprakları, kemik ve tahta gibi düz satıhlar üzerine ayrı ayrı tahrir olunmuştu. Hazret-i Ebû Bekir devrinde Ömerü'l Fâruk'un tavsiyesi ve ashaptan Zeyd bin Sâbit Radıyallahu Anhümün himmetiyle her sure ayrı ayrı yazılmış ve bir kap içine konulup 'Mushaf' namı verilmişti. Surelerin sıraya konulması ve bildiğimiz şekilde yazılması Hz. Osman Radıyallahu Anh zamanındadır." (VIII, 6812)

2. منبرِ مهتر که سه پایه بُدست رفت بوبکر و دُوُم پایه نشست

"Fahr-ı Kâinat Efendimizin minberi üç basamaktı. Hz. Ebû Bekir halife olunca minberde ikinci basamağa oturdu.

Mescid-i Saadet'in minberi şerifi hicretin sekizinci senesi sonlarına doğru yapılmıştır. Yapan da ensardan Ulâse isimli bir kadının dülger bulunan kölesi Meymun'dur. Cemaati müslimin çoğalması, arka saflarda kadınların kelamı Nebeviyi işitmemesi üzerine bir minber inşasına lüzum görülerek üç basamaklı bir minber inşa edilmişti. Minber-i Nebevi, hicretin 49 tarihine kadar bu hâl üzere kalmıştı. Muâviye b. Ebû Süfyân, saltanatının tahkimi için onu Şam'a nakletmek istedi. Medine valisi Mervân'a buna dair emir gönderdi. Lakin minber sökülmeye teşebbüs edildiği sırada Güneş tutuldu ve ortalık karardı. Bu hal, bir nehyi manevi telakki edilerek naklinden sarfı nazar edildi. Daha sonra Mervân, minberin alt tarafına altı basamak ilave ettirip minberin kademelerini dokuza çıkardı. Bir de Resûlullah'ın oturduğu yerin üstüne bir kubbe yaptırdı. 578 tarihine kadar muhafaza edilen bu minber inşa olundu. Şimdi Medine mescidindeki mermer minber, Osmanlı padişahlarından üçüncü Sultan Murat'ın

emriyle imâl ve irsâl edilmiştir. Buna dair Müslümanlıktaki İbadet Tarihi ünvanlı eserimde mufassal malumat vardır.

Resûlullah Hazretleri minberi şerifin üçüncü basamağında durur ve hitabet buyururdu. Hz. Ebû Bekir, halife olunca teeddüben ikinci, Hz Ömer de birinci basamakta dururdu. Hz. Osman da bir basamak inse minbere çıkmamış olacaktı. O Resûlullah Efendimizin oturduğu basamağa kadar çıkardı.” (XII, 12944)

B. 4. Hz. Ali'den Bahsedilen Beyitler

1. تا که نور او کشد نار ترا وصل ار گلشن کند خار ترا

“Ta ki onun nuru, sendeki kötülük ateşini söndürsün, onunla irtibatın, senin dikenini, gül bahçesi haline getirsin.

Kötü huylardan kurtulmak ve onları iyi ahlaka tebdil etmek için Hazret-i Mevlâna, evvela teberi alıp Ali gibi Hayber Kalesi'nin kapasını koparmayı, saniyen bir yâre, yani manevi hekim olan mürşid-i kâmile vasıl olmayı tavsiye ediyor.

Hayber'in kapısını koparmak, riyazet ve mücahede ile nefs-i emmârenin arzu ve emirlerine muhalefet etmek demektir. Öyle yapıldığı takdirde tabiattaki kötü huylar yerinden koparılıp çıkarılır. Hayber, Medine'ye epeyce mesafede kâin bir kasaba idi ki Yahudilerle meskûn bulunuyordu. Etrafına hisar çevrilerek, o zamana göre muhafaza altına alınmıştı. Aleyhisselat Efendimiz, hicretin yedinci senesinde orasını muhasaraya aldı. Hazret-i Ali, hisarın kapısını koparıp çıkardı. Kapı açılınca hisarın fethi müyesser oldu.

Ey salik! Sen de vücudundaki ahlak-ı seyyieyi mücahedat ile koparıp atacak olursan, sana da manevi bir fetih hâsıl olur. Fakat kendi kendine bu mücahedenin de o kadar faydası yoktur. Böyle bir hareket, kendi kendine hekimliğe kalkışıp ilaç almaya benzer. Binaenaleyh bir mürşid-i kâmile müracaat ve onun manevi tedavisine dehalet lazımdır ki senin narını nura tebdil etsin ve ahlak-ı seyyieni tedavi eylesin.” (VII, 5209)

2. در جهان باز گونه زین بسیت

درنظار شان گوهری کماز خستیت

“Ters görünen âlemde, bu gibi haller pek çoktur. İnsanların nazarında bir cevher, çer çöp makulesi şeylerden değersizdir.

Her şeyin kıymeti, kıymetşinas olanlar indinde takdir olunur. Denilmiştir ki: ‘Altının kıymetini kuyumcu, incinin değerini mücevherci, gülün kadrini bülbül, Kanber'in derecesini Ali bilir!’

Kanber, Cenab-ı Murtaza'nın sadık ve fedakâr bir kölesidir ki efendisi tarafından azat edilmiş ve kendisine: ‘Ey Kanber! Benim kölemdin, bugün benim gibi oldun. Bana ne verildi ise onları sana verdim. Bu vesikayı Ali yazmıştır.’ demek olmakla üzere, bir de azatname yazmıştı. Hazret-i Ali'nin ‘Benim gibi oldun.’ dediği bir zatın indallah derecesi ne olacağını düşünmeli. Hazret-i Kanber, Sıffin Muharebesi'nde bulunmuş, Şah-ı Merdan tarafından kendisine sancak yani kumandanlık verilmiş ve cansiparane harp ederek şehit olmuştur. Radıyallahu Anh işte böyle fedakâr ve cansipar bir zatın büyüklüğünü, Ali (Keremallahu Vecheh) gibi büyük bir zat takdir edebilir. Meşhurdur ki horozun bir çöplükte eşinirken iri bir inci bulmuş ve ‘İnsanlar arasında belki kıymetli bir şeydir. Onun yerine bir arpa tanesi olsaydı, benim için bir daha makbul olurdu.’ demiş.” (VII, 5426)

3. با شریف آن کرد مرد ملتجی که کند با آل یسن خارجی

“O alçak bahçıvan, eğriliğinden yani doğru yoldan çıkmış olduğu için Haricilerin ال یاسر ettiği eza ve cefayı yaptı.

Hariciler, Hazret-i Ali'nin Sıffın Muharebesi'nde bulunmuş birtakım cahil sofulardı ki Muâviye ordusunun tam bozulma sırasında, Amr bin el-Âs'ın tavsiyesiyle mızrak ucuna Mushaf bağlamaları ve ‘Kitap aramızda hakem olsun.’ demeleri üzerine Cenab-ı Murtaza'ya isyan etmişler, ‘Muharebeyi durdurmazsan seni yakalar, karşı tarafa teslim ederiz.’ demişlerdi. Hazret-i Ali, naçar muharebeyi durdurdu. İki taraftan seçilen iki hakemin hükmüne göre hareket edilmesi kararlaştırıldı. Sonra yine bu herifler: ‘Allah'tan başkası hüküm veremez.’ diyerek evvelki fikirlerinden caydılar. Tövbe istiğfar ederek yaniden Müslüman oldular. Hazret-i Ali'ye de gidip: ‘Biz hakemini kabul etmekle gâvur olmuştuk aklımız başımıza geldi, tcdid-i iman ettik. Sen de imanını tazele de harbi başlat. Allah'tan başka kimse hüküm vermez.’ dediler.

Şu cahil ve şirret heriflerebakın ki Hazret-i Ali gibi ashabın en âlimi olan bir zat karşısında içtihada kalkışıyorlar ve ona ‘Gâvur oldun’ demek edepsizliğinde bulunuyorlar. Cenab-ı Ali bunları dinlemeyince, ordudan ayrıldılar; sofuluk suretinde

eşkıyalığa başladılar. Kudema-ı ashaptan Habbap bin Eret'in oğluna rast geldiler. ‘Sen Ali taraftarısın.’ diye kendisini haremini ve çocuğunu boğazladılar. Hazret-i Ali mütareke yaptıktan sonra, Nehrevan tarafında toplanmış olan bu heriflerin üstüne gitti. Davetine icabet göstermedikleri için onlarla harp etti ve galebe çaldı. Ondan sonra hanedan-ı Aleviye, hatta Emeviye ve Abbasiye'ye karşı huruç etmiş şakilere ‘Harici’ denilir. ال یاسر Resûlullah Efendimizin evladı, efradı ve taallukatıdır. Çünkü ‘یسین’ den maksat, Seyyidü'l Mürselin Salavatullahi Aleyhim Ecmain Efendimizdir.” (VII, 6151)

4. تا دلیر اندر فتد احمق بجنك واندر آردشان بدین حیلت بجنك

“Ahmak ve korkak bir kimse cenge kalkışsın; Allah da onu mekr ve hile ile yakalasın…

Nasıl ki Yunanlılar harb-i umumideki mağlubiyetimiz üzerine yaralı bir arslana dönmüş olan Türk kahramanlarının yurduna saldırmış ve ‘Kolayca emelime nail olurum.’ vehmine düşmüştü. Çünkü Türk'ün elindeki mertlik zülfikarını adi bir süngü, Türkü de dediğim gibi yaralı bir arslan iken kedi gibi görmüştü. Fakat neticesinde, o yaralı arslanın zülfikarıyla mağlup olarak denize dökülmüştü.

Zülfikar: Hazret-i Ali'nin meşhur kılıcıdır. Kureyş müşriklerinden Haccac'ın malı iken sahibinin Bedir Gazası'nda maktul olması üzerine ganimet taksiminde Hazret-i Peygamber'in hissesine düşmüş ve taraf-ı risaletten Cenab-ı Ali'ye ihsan buyrulmuştu. Ağzı iyi kessin diye girintili çıkıntılı yapılmış olduğundan, bel kemiğindeki çıkıntılara teşbih edilerek ‘Zülfikar’ diye şöhret bulmuştu. Yoksa bazı resimlerde görüldüğü gibi ucu çatal değildi Kamus tercümesinde tafsilatı vardır. O çatallık ne münasebetle uydurulmuş bilmiyorum.” (VII, 6253)

5. در خبر آمد که خال مؤمنان خفته بد در قصر بر بستر ستان

“Haberde varit olmuştur ki müminlerin dayısı olan Muâviye, köşkünde ve yatak odasında uyumuştu.

Hazret-i Pîr'in: Muâviye hakkında müminlerin dayısı demesi hemşiresi Ümmü Habibe Radıyallahu Anhanın Resûlullah'ın haremlerinden olması ve ezvâc-ı tâhirât'ın müminlerin anası bulunması dolayısıyladır.

Muâviye, Uhud ve Hendek gazalarında düşman ordularına kumanda etmiş olan Ebû Süfyân bin Harb'in küçük oğludur. Anası Hind ve Uhud Muharebesi'nde Hazret-i Hamza'nın ciğerini dişle koparmış ve çiğnemiş ise de yutmamış. Bundan dolayı da

(âkilet'ül-ekbâd) lakabını almıştı. Aleyhisselat Efendimizin ve din-i İslam'ın ibtida şiddetli düşmanlarından bulunan bu aile içinde Ebû Süfyân'ın kızı Ümmü Habibe Hazretleri, kocası Abdullah bin Hacş ile beraber Müslüman olmuş ve zevciyle birlikte Habeşistan'a hicret eylemişti. Abdullah orada Hristiyan olarak öldü. Ümmü Habibe İslam'da sebat etti. Sonra taraf-ı risaletten Amr bin Ümeyye gönderilip Medine'ye getirildi ve ezvâc-ı tâhirât sırasına girdi.

Feth-i Mekke esnasında Ebû Süfyân ile karısı Hind ve oğulları Yezîd ile Muâviye Müslüman oldular. Huneyn Gazası'ndaki ganimetten erkeklerin her birine yüzer dev olmak üzere o aileye üç yüz deve ihsan buyruldu. Bu itibar ile gerek Ebû Süfyân, gerek oğulları müellefe-i kulûbdandır İslam'da sabit kalmaları, yahut zararsız bir hale getirilmeleri için kendilerine böyle ihsanlar verilmiş olanalara müellefe-i kulûb denilir.

Muâviye'nin lehinde ve aleyhinde olmak üzere birçok sözler söylenilmiş, hatta yakında bu köhne bahis tazelenmiştir.

Lehine söyleyenler kendisinin sahabi bulunduğunu ileri sürerek hakkında keff-i lisan edilmesi tavsiyesinde bulunurlar. Aleyhinde söyleyenler ise tarihi vakalarını zikrederek hakkında atarlar tutarlar.

İnsanların bir Allah'a bir de insanlara karşı vaziyetleri vardır. Allah'a karşı olan vaziyetine karışılmaz. Kimse efendi ile kulun arasına giremez. Fakat insanlara karşı olan vaziyeti, hususiyle tarihe karışmış olanların hayatı lisan-ı edep ile muhakeme edilebilir. Şimdi onun tarihi vakalarından kısaca bahsedelim:

Muâviye, asr-ı saadette vahiy kâtipliği hizmetinde, Hazret-i Ebû Bekir devrinde Suriye kumandanları Hâlid bin Velîd ile Ebû Ubeyde bin Cerrâh'ın maiyetinde bulunmuş, kardeşi Yezîd bin Ebi Süfyân, Şam valisi tayin olunmuştu. Hazret-i Ömer zamanında Yezîd ölünce Muâviye onun yerine geçti. Yirmi sene kadar Şam valiliğinde bulundu bulundu. Servet sahibi oldu, debdebe ve dârât tertip etti. Hazret-i Ali makam-ı hilâfete geçince, onun cemel vakasıyla meşguliyetini fırsat ittihaz etti ve Cenab-ı Murtaza'nın biat teklifini savsakladı. Cemel vakasından sonra Şam'daki taraftarlarına ve kuvvetine güvenerek Hazret-i Ali'ye isyan etti. Hatta garaipten olmak üzere, Cenab-ı Ali'den, Hazret-i Osman'ın kanını davaya kalkıştı. Sıffîn mevkisinde harp edildi. İki taraftan yüz yirmi bin Müslüman'ın nahak yere kanı döküldü. Cenab-ı Murtaza'nın maiyetinde bulunan ve Resûlullah'ın sevgili ashabından olan Ammâr bin Yâsir şehit oldu Bunun bir

fiye-i bâğiye tarafından katledileceği, yani asi bir cemaat tarafından öldürüleceği evvelce Resûlullah tarafından haber verilmiştir. Ammâr'ın şehadeti üzerine Muâviye ordusunun fiye-i bâğiye olduğu tezahür etti. Muâviye, bunu barid bir tevil ile geçiştirmeye çalıştı. 'Ammâr'ı harbe getiren Ali olduğu için öldüren de o demektir. Binaenaleyh fiye-i bâğiye onun ordusudur.' dedi. Bunu işiten Hazret-i Ali: 'O halde; Hamza'nın katili Vahşî değil, Resûlullah olmak lazım gelir. Çünkü onun Uhud Muharebesi'nde Hazret-i Peygamber görmüştü.' cevabını verdi. Kibar-ı ashaptan Harîme hazretleri Sıffîn Harbi'nde Hazret-i Ali safında bulunmuş, lakin ibtida muharebeye iştirak etmemişti. Ammâr'ın şehit olması üzerine karşı tarafın fiye-i bâğiye olduğu hususunda şüphesi kalmamış ve şehit oluncaya kadar çarpışmıştı. Nihayet Hazret-i Ali ordusu galip geliyordu. Amr bin el-Âs'ın tavsiyesi üzerine Muâviye ordusunun efradı mızraklarının ucuna Mushaf bağladılar. Kitabullah aramızda hakem olsun dediler. Hazret-i Ali Ordusunda birtakım cahil sofular vardı. Onlar bunu görünce, muharebeyi durdurmaya Hazret-i Ali'yi mecbur ettiler. Harp durdu. Muâviye tarafından Amr bin el-Âs, Hazret-i Ali tarafından Ebu Mûsâ el-Eş'arî hakem intihap olundu. Amr bin el-Âs'ın kurnazlığına mukabil Ebû Mûsâ saf bir adamdı. Hususiyle bitaraflık iddiasıyla adeta Hazret-i Ali aleyhinde hareket etmiş, valisi bulunduğu Kûfe halkını harbe gitmekten menetmeye çalışmıştı. Hakemler görüştüler, Ali'yi de Muâviye'yide azlederek yeni bir halife İntihabını halka bırakmaya karar verdiler. Bir sene sonra hüküm için toplanıldı. Evvela Ebû Mûsâ kürsüye çıktı. 'Ben parmağımdan yüzüğü çıkardığım gibi Ali'yi de hilafetten çıkardım.' dedi. Sonra Amr bin el-Âs: 'Ebû Mûsâ Ali'yi haletti, ben de Muâviye'yi nasbettim.' diyerek hilekârlık yaptı. Bunun hile olduğu anlaşıldıysa da iş işten geçmiş, bundan Muâviye hükümeti kuvvetlenip, Hazret-i Ali tarafı zayıflamıştı. Nihayet 41 tarihinde Cenab-ı Murtaza, İbn-i Mülcem tarafından şehit edildi. Kûfe'de Hazret-i Hasan'a biat olundu. Hazret-i Hasan, Irak halkının dönekliğini ve böyle kimselerle harp edilemeyeceğini anlamış olduğu için hilafetin altıncı ayında o makamda istifa ve bazı şartlarla Muâviye'ye biat etti. Şartların en mühimi Muâviye'den sonra Hazret-i Hasan'ın halife olması idi Muâviye bunu kabul etmekle beraber oğlu Yezîd'i veliaht yapmak istiyordu. Bu uğurda Hazret-i Hasan ve Şam halkının teveccühünü kazanmış olan Abdurrahman bin Hâlid bin el-Velîd zehirlendi. Yezîd veliaht oldu. Bir cumhuriyet demek olan Hilâfet-i İslamiye bir müstebit saltanat şekline girdi. Zaten otuz seneden ibaret olan hilâfet-i sahîha Hazret-i Hasan'ın istilası anında tamam olmuştu. H. 60 tarihinde Muâviye öldü. Yerine veliahtı ğlu Yezîd geçti. Onun zamanında Kerbela faciası ve Medine'de Herre vakası vuku buldu. Dört sene sonra

Yezîd de helak oldu. Oğlu küçük Muâviye Şam tahtına oturtuldu. Fakat bu zat hakperest bir adam olduğu, dedesiyle babasının, türlü entrikalarla haksız olarak oturdukları makamı gasbettiklerini bilidiği için istifa ederek çekildi. Şam saltanatı Süfyânilerden Mervânilere intikal eyledi. İşte Muâviye bin Ebû Süfyân'ın hulasa-i vakayi. İbn Hacer el-Heytemî'nin es-Sevâiku'l Muhrika isimli bir kitabı vardır ki Muâviye'yi müdafa için yazılmıştır. Orada Ammâr bin Yâsir'in fiye-i bâğiye tarafından öldürüleceği hususunu mevzubahis eder ve Muâviye'nin yapmış olduğundan daha baid bir tevil yapar. Ammâr'ın fiye-i bâğiye tarafından katledileceği bildirilmiş ve Ammar Muâviye ordusu tarafından öldürülmüştü. Buna göre bâği Muâviye değil, ordusudur der. Muâviyeemeline vasıl olabilmek için her vasıtaya müracaattan çekinmemişti. Mamafih, halim, selim, mükerrim, müdebbir bir zat idi. Tam siyaset adamı idi. Ulemadan bazıları Ali de Muâviye de müçtehit idiler. Ali içtihada isabet etmiş, Muâviye hataya düşmüştü. Mamafih müçtehit, isabet ettiği takdirde on sevaba, hatta ederse bir sevaba nail olur demişlerdir. Muâviye'nin içtihadı hatası neticesi 120000 Müslüman öldürülmüştü. Benim gayet bitarafane olan şu sözlerimden ise sineğin kanadı bile kopmamıştr. Tarihin naklinden ibaret bulunmuştur.

Şunu da arz edeyim ki ben Muâviye'ye sövenlerden değilim (Radıyallahu Anh Ashb-ı Resûlullahi Ecmain) diyenlerdenim. Fakat yapmış olduğu haksızlığı da hoş görmek ve hoş göstermek elimden gelmez.” (VIII, 6557)

6. کیست کافر غافل از ایمانِ شیخ کیست مُرده بی خبر از جانِ شیخ

“Kâfir kimdir, şeyh-i kâmilin imanından haberi olamayandır. Ölü kimdir, şeyhin ruhundaki yüksekliği bilmeyendir.

Bu hususta tarihi bir misal getirelim:

Malumdur ki Hazret-i Ali Muâviye arasında ve Sıffîn mevkisinde bir muharebe olmuş ve yüz yirmi bin Müslüman'ın kanı dökülmüştü. Harbin son gününde Hz. Ali ordusu galebe çalıyor, Muâviye ordusu geri çekiliyordu. Mağlup olacakların anlayan Amr bin el-Âs mızrak uçlarına Mushaf bağladı ve Allah'ın kitabı aramızda hakem olsun dedirtti. Hazret-i Ali'nin ordusunda cahil ve kaba sofu birtakım herifler vardır. Bunlar Mushaf'ı görüp teklifi işitince harbi tatil ettirmek istediler. Hazret-i Ali: ‘Galebe ediyoruz, şimdi muharebe tatil olunmaz.’ dediyse de ‘Ya harbi tatil edersin yahut seni tutar Muâviye'ye teslim ederiz.’ dediler. Hazret-i Ali mukateleyi tatile mecbur oldu. Muâviye tarafından Amr bin el-Âs, Hazret-i Ali tarafından Ebu Mûsâ El Eş'arî hakem

intihap ettiler. Hakemler, bir müddet sonra görüşecekler ve hilafet hakkında bir karar vereceklerdi. Buna dair ahitname yazıldıktan sonra o cahil sofular bu defa evvelki fikirlerinden caydılar (لا حكم الا الله) yani 'Allah'tan başka hüküm verecek yoktur.' diyerek Hazret-i Ali'ye müracaat ettiler ve 'Biz insanlardan hüküm kabul etmekle kâfir olduğumuzun farkına vardık, tecdîd-i iman ettik, sen de bunu kabul etmiş olduğun için kâfir oldun. Binaenaleyh sen de yeniden Müslüman ol ve muharebeye başla.' dediler. Dikkat buyrulur mu? Kâfir oldun dedikleri Hazret-i Ali gibi bir zat-ı âli idi. Bu hezeyanı edenler de birtakım cahil heriflerdi. Tabi, talepleri reddedildi. Sonra bunlar emîrü'l müminin olan Hazret-i Ali'ye isyan ederek ordudan ayrıldılar. İçlerinden birini emîrü'l müminin(!) diye başlarına geçirdiler. Kendileri gibi düşünmeyen Müslümanları öldürmeye başladılar ve (Hârici) namını aldılar. Hazret-i Ali bunlarla harp ederek çoğunu kılıçtan geçirdi. Hâriciler epyece müddet hükümetleri uğraştılar. İşte bir mürşid-i kâmil ve mürşid-i mükemmilin kemâl-i imanından haberdar olmayan gafiller de Hazret-i Ali'ye tecdid-i iman teklifinde bulunan hâriciler gibidir." (VIII, 7261)

7. گفتیی سرمست در سبزه و گُل است یا سواره بر براق و دُلدُل است

"Denilebilir ki yeşillik ve güller arasında sermest olmuş yahut Burak'a ve Düldül'e binmişti.

Düldül: Bir katır idi ki Mısır hükümdarı Mukavvıs tarafından Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimize hediye edilmiş, sonra taraf-ı risaletten Hazret-i Ali'ye ihsan buyrulmuştu." (VIII, 7715)

8. گفت خقست این ولی ای سیبویه

اتق من شر من احسنت الیه

"Şehirli dedi ki: 'Dediğiniz doğrudur. Lakin iyilik ettiğin kimsenin şerrinden sakının, denilmiştir.

Bu söz, Hazret-i Ali (Kerremallahu Vecheh)'in kelamı imiş." (IX, 7994)

9. بهر یاری مار حوید آدمی غم خورد بهر حریف بی غمی

"İnsan menfaati için yılan arar, gamsız bir arkadaş olan mal ve mansıp için gam yer, yani kederlenir.

Hazret-i Ali (Kerremallahu Vecheh) buyurmuştur ki: 'Dünya yılan gibidir dokunulursa yumuşaktır, nakşı hoşa gider, lakin zehri öldürür." (IX, 8708)

Dünyanın yılana benzetilmesiyle, güzelliği ve çirkinliği yönü ele alınmıştır. İnsanı güzelliğiyle etkiler, ancak tehlikelidir. Tıpkı yılanın zehri gibi.

10. آنگه او بنیاد فرعونی کند راه صد موسی و هارون میزند

"Firavunluk vasıtasını bulmuş olan nefis, Firavun gibi temerrüde kalkar ve yüzlerce Musa ve Harun'un yolunu vurur.

Firavunluk vasıtası bulmak, servet sahibi olup dediğini yaptıracak bir mevkide bulunmak demektir. Cenab-ı Hakk: 'İnsan gına ve servet sahibi olunca hakikatte tuğyan eder, yani azar.' buyurduğu gibi

وَلَوْ بَسَطَ اللهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِى الْأَرْضِ [878]

Yani: 'Eğer Allah kullarının rızkını genişletse idi her her istediklerini verse idi yeryüzünde azar tuğyan ederlerdi.' buyuruyor.

Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz de: 'Allah Süphanehu bir kuluna muhabbet edince sizin hastanızı su içmekten himaye ettiğiniz gibi o kuluna dünyadan yani -dünya malına sahip olmaktan- himaye eder.' buyurmuştur.

Hazret-i Ali Kerremallahu Vechehe isnat edilen şu beyit ne kadar güzeldir: Servet ve saman sahibi olmak için didinip durma! Onu elde edememek, günah işlememeye sebeptir.' İşte Firavunluk servet ve kudretini bulmuş olan azgın bir nefis, Musa ve Harun gibi halkı hidayete sevk etmek isteyenlerin azmine ve teşebbüsüne mani olur. Nasıl ki Kârun Beni İsrail'den ve Hazret-i Musa'nın ümmetinden olduğu halde, servetinin verdiği tuğyan ile Hz. Musa'ya isyan etmişti." (IX, 8764)

Allah dostları yokluğu tercih etmişlerdir. Çünkü onlar dünyaya meyletmezler. Dünyada güzel olan şeyler ve bunlara bağlılık, ölümün unutulmasına neden olmaktadır.

11. تو یکی تو نیستی ای خوش رفیق

بلکه کردونی و دریا عمیق

"Ey hoş arkadaş! Sen bir kattan ibaret değilsin. Sen bir âlemsin ve sen bir denizsiniz.

Hazret-i Ali'ye (Kerremallahu Vecheh) isnat edilen bir beyitte buyurmuştur ki: 'Ey insan! Kendini ufak bir şey mi sanıyorsun? Âlemi Ekber, yani bütün mevcudat sende münderiçtir.' demektir.

[878] Şûrâ, 27.

Bütün mükevvenata ‘Âlem-i Ekber’insan da ‘Âlem-i Esğar’ ve ‘Fihristi Kâinat’ derler. Bir kitabın münderacatı, fihristinde tamamıyla ve hulasatan nasıl mevcut ise umum avalim de insan da mevcuttur.” (IX, 9004)

12. خود فزون آن بهِ که آن از فطرت است

تا ز افزونی که جهد و فکرت است

“Fıtrî olan aklın fazlalığı, çalışıp çabalama ile elde edilen akıl ziyadeliğinden iyidir.

Hazret-i Ali (Kerremallahu Vecheh) buyurmuştur ki: ‘Ben aklı iki türlü gördüm. Bir Tabii diğeri semaidir.’ yani biri hilkaten verilmiş olan, diğeri işitilerek elde edilendir. ‘Tabii akıl olmayınca işitilmekle edinilen aklın faydası yoktur. Nasıl ki gözü görmeyen bir kimseye güneşin faydası olmaz.” (IX, 9243)

13. این سبب را باز گو با من که چیست

تا بدانم من که چون باید بزیست

“Bunun sebebinin ne olduğunu bana anlat ki ben de nasıl yaşamak lazım geldiğini öğrenmiş olayım.

Burada katırdan maksat: Ahlaksız, geçimsiz ve dikkatsiz kimselerdir. Deveden murat da: yumuşak tabiatlı ve güzel ahlak sahibi şahıslardır. Nitekim hadis-i şerifte: ‘Müminler, yumuşak ve yavaş tabiatlı olurlar, güzel yürüyen ve çekince gelen deveye benzerler.’ buyrulmuş ve deve methedilmiştir. Hazret-i Peygamber'in Düldül isminde bir esteri vardı ki Huneyn Muharebesi'nde ona binmişti. Bu hayvanı Mısır hükümdarı Mukavkıs, daha bazı hediyelere ilaveten Resûlullah Efendimize göndermişti. Aleyhisselatü Vesselam Hazretleri sonra onu Hazret-i Ali'ye ihsan buyurdu.” (X, 9446)

14. نیست زین آن نجاست هست در اخلاق و دین

“Müşrik ve kâfirin dışı mülevves değildir. O necaset, onun ahlakında ve dinindedir.

Sure-i Tevbe'de buyrulmuştur ki:

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هٰذَا ۚ وَاِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللهُ مِنْ فَضْلِهِ اِنْ شَاۤءَ ۚ اِنَّ اللهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ (٢٨)[879]

[879] Tevbe, 28.

Yani: ‘Ey iman edenler! Hakikaten müşrikler necistir. Mescid-i Harâm'a yaklaşmasınlar bu seneden sonra. Eğer (onların hacca gelmemeleriyle) ticaretinizin kesada uğrayacağından korkarsanız, Allah dilerse yakında ticaretimize vüsat ve size zenginlik ve servet verir. Hakikaten Allah, alîmdir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.’

Malumdur ki Kâbe-i Mükerreme Hazret-i İbrahim ve İsmail Aleyhisselam tarafından yapılmıştır. Kendileri onu tavaf ve haccettikleri gibi İsmail Peygamberin gönderdiği Arap kavmine de haccetmek farz kılınmıştı. Hz. İsmail'in şeriatı unutulduğu ve Arabistan'da putperestlik şüyu bulduğu halde, bütün Arap kabilelerince Kâbe-i Muazzam'a muhterem tutuluyor ve onun ziyaretine gidilip haccediliyordu. Hicretin sekizinci senesinde Mekke-i Mükerreme Müslümanlar tarafından fethedildi. Dokuzuncu senesinde Müslümanlara hac farz oldu. Zat-ı Risalet, Hazret-i Ebû Bekir'i hac emiri tayin ederek Mekke'ye gönderdi. Sonra sure-i Tevbe'nin baş tarafları nazil oldu. Onları umuma ilan etmek için Hazret-i Ali (Kerremallahu Vecheh) vazifelendi. Bu âyetler, bir ültimatom mahiyetinde idi. Bir taahhüdüne, yahut bir ahdin ilgasına dair olan ilanların ya kabile şeyhinin yahut akrabasından birinin lisanıyla icrası Araplarca usüldendi. Ondan dolayı Peygamber (S.A.V.) Efendimiz tarafından Hz. Ali yollanılmış ve hacıların Medine'de bulundukları sırada ilan edilmişti. Nazil olan âyetler başlıca şu maddeleri ihtiva ediyordu:

1. Bu yıldan sonra hiçbir müşrik Beyt-i Muazzama'ya yaklaşmayacak,

2. Kimse çıplak olduğu halde Kâbe'yi tavaf edemeyecek,

3. Resûlullah ile muahedesi olanların muahede hükmüne riayet olunacak,

4. Muahedesi olmayan müşriklere dört ay mühlet verilecek, onun hitamında Müslüman olmadıkları takdirde harbi sayılacaklar.

Bu ültimatom üzerine bütün kabileler İslam'a gelmiş, daha Resûlullah Efendimiz hayatta iken Ceziret'ül Arap'ta hemen hemen hiç müşrik kalmamıştır.

İkinci maddedeki çıplak tavaf hareketi, Mekke tacirlerinin bir kurnazlığı yüzünden meydana çıkmıştı. Bunlar kendi ticaretlerine revaç vermek için hacıların bir şey getirip hac esnasında satmalarını istemezlerdi. Hatta öyle yapanlara bizim devesi hacı dediğimiz makamda ‘Bunlar hacı değil, birtakım aç herifler.’ derlerdi. İçinde günah işlenilmiş elbise ile Kâbe tavaf olunmaz, yani temiz elbise alınmalıdır, diyerek de gelen hacılara ihram satmak isterler. Bu sözü din icabı zanneden, yeni ihram satın almaya

parası olmayan bedeviler de çırılçıplak soyunup Kâbe'nin etrafını tavaf ederlerdi. Tacirlerin bu gibi kurnazlıkları menolundu gibi yakında ticaretlerinin revaç bulacağı müjdesiyle onlar da teselli edilmişti. Hulasa, Müşriklerin necis olması zahirlerinden ziyade bâtınlarından ve itikatlarının pisliği dolayısıyla idi.” (X, 9786)

15. کآن فسون و اسمِ اعظم را که من

بر کر و بر کور خواندم شد حَسَن

“O duayı ve İsm-i A'zam'ı ben sağıra ve köre okudum iyleştiler.

İsm-i A'zam: Allah'ın en büyük ismi demektir. Bu ismin ne olduğunu ihtilaflıdır. ‘Allah’ ve ‘Hüve’ isimleri, ism-i zât oldukları için belki de İsm-i A'zam bunlardır. Şöyle ârifane bir kıta da vardır:

Şeyhine eylemiş müridi sual,

İsm-i A'zam'dan ola, tâ ki haber;

Şeyh-i kâmil demiş ki: Allah'ın,

Bilemem hangi isimdir asgar.

Allah'ın bütün isimleri İsm-i A'zam'dır. Hangi ismi ile dua edilse hüsnü tesiri görülür. Fakat onu okuyacak ağız ister.

Rivayet edilir ki Hazret-i Ali (Kerremallahu Vecheh) bir ağaç altında oturuyormuş. Biri gelmiş fakir halinden şikâyet etmiş. Cenab-ı Murtaza yerden bir avuç kum almış, bir şey okuyup kumun üzerine üfleyerek fakire uzatmış. Fakir kumların altın tozu olduğunu görünce: ‘Ya emir'al müminin ne okudun? Allah aşkına bana da öğret.’ ricasında bulunmuş. Hazret-i Ali, sure-i Fatiha'yı okuduğunu söyleyince; fakir derhal bir avuç kum almış, Fatiha suresini okuyup üflemişse de avucundaki kumlar olduğu gibi kalmış. Cenab-ı Haydar: ‘İkimiz de Fatiha'yı okuduk. Ben okuyunca kumlar altın oldu, sen okuyunca olmadı. Çünkü bendeki ağız sende yok.’ izahında bulunmuş.” (X, 10263)

16. گر بوَد در راه آب این را بریز ور نباشد وای بر مردِ ستیز

“Eğer yolda su varsa taşıdığın suyu döker, tazesini içer ve doldurursun. Eğer geçilen çölde su yoksa vay o inatçı kimsenin haline!

Bütün mahlûkatın yolcusu bulunduğu bir sefer var. Bunun vuku bulmakta olduğunu her gün görüyoruz. Binaenaleyh ondan şüphelenmek akıl kârı değildir. Allah

ve peygamberi, bu mecburi seferin sonunda bir âhiret, âhirette azap ve nimet olduğunu haber vermiştir. Binaenaleyh biz de o yol için azık hazırlanmalı, yani taat ve ibadette bulunmalı ve elimizden geldiği kadar fakirlere bakmalıyız. Bu yapacağımız şeyler, ihlas ile olursa o yolda ve gidilecek yerde işimize yarar. Ya 'Hayat bundan ve buradakinden ibarettir. İnsan doğar, yaşar, ölür, toprak olur. İşte bu kadardır!' diyen münkirler gibi aldanır da yol hazırlığı hazırlamazsak halimiz ne olur? Biz bu yolun sonunda başka bir âlem, bir âhiret var diye gideli de yoksa ne kaybederiz. Fakat yok diye gideriz de ya var çıkarsa, o vakit büyük musibet bizim içindir. Hazret-i Ali Kerermallahu Vechehe isnat edilen bir söz vardır. Cenab-ı Murtaza buyurmuştur ki: 'Hekim ile müneccim, âhiret ve mahşer yoktur dediler. Ben de haydi işinize gidin, eğer sizin dediğiniz doğru ise ben hiçbir şey kaybetmiş olmam. Fakat benim itikadım gibi o dediğiniz var olacaksa vay sizin halinize!' dedim." (X, 10520)

17. زین دکان رفتن چه کانشان رو نمود

اندر این بازار چون بستند سود

"Onlara bu pazardaki dükkâna gitmekten, yani dünya metaını verip âhiret nimetini almaktan ne defineler yüz gösterdi ve bu pazarda nasıl ticaret edip kazandılar.

Din pazarı öyle bir pazardır ki müşterisi bizzat Allah'tır. Orada dükkân açmış olanlar metalarını o kerim müşteriye satarlar. Bunu ben söylemiyorum, bizzat Cenab-ı Hakk beyan buyuruyor. Sure-i Bakara'da buyuruyor ki:

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِى نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ رَؤُفٌ بِالْعِبَادِ (٢٠٧)[880]

Yani: 'İnsanlardan bazıları var ki Allah rızası isteyerek nefislerini satarlar. Kullarına karşı Allah çok merhametlidir.' Bu âyet hicret gecesinde hane-i saadeti muhasara etmiş olan müşrikleri oylamak için Hazret-i Ali'nin Hazret-i Peygamber'in yatağına yatıp hayatını tehlikeye koyması yahut Süheyb-i Rûmî'nin hicretine mani olmak isteyenlere, Mekke'deki malını verip ellerinden kurtulması ve daha bazı zevatın malen ve bedenen fedakârlık etmesi dolayısıyla nazil olmuştur. Keza Cenab-ı Hakk:

اِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اَنْفُسَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ بِاَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ[881]

Yani: 'Hakikaten Allah Teâlâ müminlerden nefislerini ve mallarını, mukabilinde cenneti vermekle satın aldı.' buyurmaktadır." (X, 10773)

[880] Bakara, 207.
[881] Tevbe, 111.

18. فقر از این رو فخر آمد جاودان

که به تقوی ماند دستِ نارسان

“Eli bir şeye erişmeyen kimse züht ve takvada kalır. Fakr, işte bu yüzden (ebedi fakra) sebep oldu.

Kur'an'da:

وَلَوْ بَسَطَ اللهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهٖ لَبَغَوْا فِی الْاَرْضِ[882]

Yani: ‘Eğer Allah (bütün) kullarına (müsavat üzere) bol rızık verseydi yer (yüzün) de muhakkak ki taşkınlık ederler, azarlardı.’ Keza:

كَلَّآ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَيَطْغٰٓى (٦) اَنْ رَّاٰهُ اسْتَغْنٰى (٧) [883]

Yani: ‘(Okumamaktan) sakın! Çünkü insan kendisini (mal sebebiyle) ihtiyaçtan vareste görür de muhakkak azar.’ buyrulmuştur. Hazret-i Ali Kerramallahu Vechehe isnat edilen şöyle bir beyit vardır: ‘Rızık genişliği için uğraşma ki bulmamak bir nevi ismettir.’ (XI, 10949)

19. آنکه معصوم آمد و پاک از غلط آن خروسی جانِ وَحْی آمد فقط

“Masum olan yanılmayansa ancak vahye mazhar olan can horozudur.

Bu can horozundan murat, Cebrail Aleyhisselamdır. Çünkü o, melek olmak itibarıyla masumdur. Emin-i vahiy olması dolayısıyla da hatadan ve sehivden pak ve pakizedir. Binaenaleyh birtakım kendini bilmezlerin ‘Nübüvvet Hazret-i Ali'ye gönderilmişti, fakat Cebrail yanlışlıkla Muhammed'e götürdü.’ demeleri hezeyandan başka bir şey değildir.” (XI, 11003)

20. بی ادب تر نیست کس زو در جهان

با ادب تر نیست کس زو در نهان

“Dünyada âşıktan daha ziyade edebe riayet etmeyen yoktur; fakat bâtında, ondan daha edepli kimse de yoktur.

Derler ki Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz, Hz. Ali (Kerremallahu Vecheh) ile hurma yiyormuş. Resûlullah Hazretleri, latife olsun diye çekirdekleri Cenab-ı Murtaza'nın önüne sürmüş, sonra da ‘Ya Ali! Ne kadar çok yemişsin, bak sana

[882] Şûrâ, 27. (Bu âyetin Arapça kısmı dipnot bölümünde Şûrâ 79. âyet olarak belirtilmiş; ancak Şûrâ 27. âyettir.)
[883] Alak, 6-7.

hep senin önünde.’ buyurmuş, Hz. Ali de bu latifeye karşı: ‘Ya Resûlullah! Siz çekirdekleriyle mi yediniz?’ cevabını vermiş. Bu cevap, âşıkla maşuk arasındaki cilveyi bilmeyenlere edep dışı gibi telakki edilir. Hâlbuki zahiren serbestlik gibi görünen o cevapta, Resûlullah'ın latifesine karşı aynı latife ile mukâbele cilvesi vardır.” (XI, 11336)

21. چون درین دل برق مهر دوست جست

اندران دل دوستی می دانکه هست

“Bir gönülde dost muhabbeti şimşek gibi çakınca bilmiş ol ki dostun kalbinde de muhabbet vardır.

Huluskârın biri Hz. Ali (Kerremallahu Vecheh)'e ‘Seni çok severim.’ demiş. Cenab-ı Murtaza da ‘Yalan söylüyorsun, çünkü ben seni sevmiyorum. Senin de beni sevmediğine kalbim şehadet ediyor.’ cevabını vermiş. Evet, muhabbetin miyarı, kalbin şehadetidir. Siz birini cidden severseniz, muhakkak o da sizi sever. Kalbinizde birine karşı muhabbet yoksa onun sevgisi iddiasında bulunmasına inanmayınız, çünkü yalandır.” (XI, 12045)

22. مشر کان را زآن نَجِس خواندست حق

کاندرونِ پُشک زادند از سَبَق

“Cenab-ı Hakk, müşriklere ondan dolayı necis tabir etmiştir ki onlar, manevi necaset, yani şirk ve dalalet içinde doğmuşlardır.

Necaset ve habasetleri ezeldir. Bu beyit, sure-i Tevbe'deki şu âyetlere işarettir:

اِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هٰذَاۚ [884]

Yani: ‘Müşrikler ancak necistir. Onun için bu yıllarından sonra onlar Mescid-i Harâm'a Yaklaşmasınlar.’ İslam'da hac hicri 9. yılında farz kılınmış, o sene Hz. Ebû Bekir (R.A.)'ın idaresinde olmak üzere haccedilmiş ve hac esnasında mümin ve müşrik karışık bulunmuştu. Vakfeden sonra, Minâ'da Hz. Ali ile yardımcıları tarafından sure-i Tevbe'nin başı tarafındaki birkaç âyet nida suretiyle ilan edildi. Tebliğ edilen maddeler arasında, müşriklerin Mescid-i Harâm'a yaklaşmaları da vardı. İmam-ı Âzam, burada Mescd-i Harâm'dan maksat, hac ve umredir, mutlaka hududu hareme dahil olmak değildir demiş, İmam-ı Mâlik ise mescide girmesi caiz değildir içtihadında bulunmuştur.

[884] Tevbe, 28.

وَاِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللهُ مِنْ فَضْلِهٖ اِنْ شَٓاءَۚ اِنَّ اللهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ [885]

Yani: ‘Eğer fakirlikten korkarsanız, Allah dilerse sizi yakında kendi fazlından zenginleştirir. Çünkü Allah, gerçek bilicidir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.’ Mekke tacirleri, hac zamanında gelen bedevilere mal satmak için ‘İçinde günah işlediğiniz elbise ile Kâbe tavaf edilemez, mutlaka yenisini almalıdır.’ derler ve suretle kazanç elde ederlerdi. Yeni elbise almaya parası olmayanlar da çırılçıplak soyunurlar, Beyt-i Mükerrem'i öylece tavaf eylerlerdi. Müşriklerin hacca iştiraki menedilince tabii Mekke esnafı fazla alım satım yapamayacaktı. İşte bu âyetlerle onlar teselli edildi. Müşrikleri necis olması, üstlerinin başlarının pisliği dolayısıyla değildir. Ezelden şaki olduklarından kendilerinde şirk gibi manevi necis vardır.” (XII, 12755)

23. پس به صورت عالَمِ اصغر تُوی

پس به معنی عالَمِ اکبر تُوی

“Ey insan! Sureta sen küçük bir âlemsin, fakat manen en büyük âlem sensin.

Hz. Ali (K.V.)'ye isnat edilen bir nazımda: ‘Ey insan! Sen kendini ufak bir cirm mi sanıyorsun? Hâlbuki âlem-i ekber, yani bütün kâinat sende dürülmüş, bükülmüştür.’ denilmiştir. Bu itibarla insana ‘Fihrist-i kâinat’da derler. Bir kitabın münderacatının fihristinde kısaca yazılı olduğu gibi bütün âlemler de insanlar da toplu olarak gösterilmiştir. Âlem, suret itibarıyla insan, âlemin aslıdır. Nitekim kâinatın yaratılışının sebebi Aleyhisselat Efendimizin zuhura gelmesidir.”(XII, 12977)

24. از چنو شاعر نُس از تو بَحر دست

دَه هزاری که بگفتم اندک است

“Onun gibi şaire senin gibi elli deniz kadar cömert bir hükümdar için on bin altın verilmesini tavsiye edişim bile azdır.

Çünkü methiye, hicviye ve mersiye söylemek, eski şairlerin adetleri idi. Birini evvela methederler, mükâfat almazlarsa hicvederler, iyilik gördükleri bir kimse yahut onun mensuplarından biri ölecek olursa onun için teessüf ve teessürü havi bir mersiye yazarlardı. Bilhassa Araplar hiciv olunmaktan çekinirlerdi. Çünkü o sözler halk arasında yayılır ve hicvedilmiş olanı mahcup ederdi. Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimize bir şair gelmiş, medh-i Nebeviyi havi birkaç beyit okumuş, huzur-ı Peygamberide bulunan Cenab-ı Faruk'a taraf-ı risaletten: ‘Ya Ömer! Şunun dilini kes.’ buyurmuştu. Hz. Ömer,

[885] Tevbe, 28.

şairi dışarıya çıkarmış, adamcağızın dilini kesmeye kalkışmıştı. Bereket versin ki Hz. Ali yetişti. Emr-i Nebevinin, mecazen: ‘Ona bir şey ver de fazla söz söylemesin.’ demek olduğunu Hz. Ömer'e anlattı. İslam'dan sonra metholunmaya rağbet gösteren ve kendilerini methedenlere avuç dolusu para veren Emeviye hükümdarlarıdır. Tabii Ömer b. Abdülaziz (R.A.) müstesna. Çünkü Emeviler hükümeti gasbetmiş olduklarını unutturmak ve kendilerini halka sevindirmek için metholunmaya lüzum görüyorlardı. Ne ise…” (XII, 13600)

25. گفت پیغمبر خنک آن را که او

شد ز دنیا مانْد از او فعلِ نکو

“Hz. Peygamber buyurmuştur ki: Dünyadan çekilip gittiği halde kendisinden iyi bir fiil kalmış kimseye ne mutlu.

Sahîh-i Müslim'de Cerir b. Abdullah'tan şu hadis rivayet edilmiştir: ‘Bir kimse din-i İslam'da güzel bir âdet ihdas eylese onun sevabı ona ait olduğu gibi, o adetle amel edenlerin ecrinden bir şey eksilmeksizin o kimseye de onun günahı verileceği gibi o adetle amal edenlerin günahından da bir şey eksilmeksizin o kimseye ayrıca günah yazılacaktır.

Emeviler, halkı Hz. Ali ve evladından nefret ettirmek için minberde Cenab-ı Murtaza'ya lanet ederler ve ettirirlerdi. Bu kötü âdet Muâviye zamanında başladı, Ömer b. Abdülaziz'in hilafetine kadar sürdü ve onun iradesiyle kaldırılıp, Nahl suresindeki:

اِنَّ اللهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَ الْاِحْسَانِ[886]

Yani: ‘Şüphesiz ki Allah adaleti ve iyiliği emreder.’ âyeti okunmaya başlandı. İşte bu hareketlerinin birincisi (adet-i seyyie), ikincisi (sünnet-i hasene) ihdasına misaldir.” (XII, 13643)

İnsanların adet edinebilecekleri kötü bir şeyi ortaya koymak, sürekli yanlışın tekrarlanmasına neden olacağından dolayı dikkat edilmesi gerekir.

26. یارِ بَد چون رُست در تو مِهرِ او

هین از او بگُریز و کم کن گفت و کو

“Sen de kötü arkadaşın muhabbeti hasıl oldu mu bil bu, kalbinin harabesine sebeptir.

[886] Nahl, 90.

Onun için ondan kaç ve onunla ülfet ve sohbet etme.

Hadis-i şerifte: ‘Kötü bir refikten sakınınız.’ buyrulmuştur. Mümtehine suresinde:

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّى وَعَدُوَّكُمْ اَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ اِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ[887]

Yani: ‘Ey iman edenler! Benim de düşmanım sizin de düşmanınız (onları) dostlar edinmeyin. (Kendileriyle aranızdaki) sevgi yüzünden onlara (Peygamberin maksadını) ulaştırırsınız (değil mi?) Hâlbuki onlar Hakk'tan size gelene küfretmişlerdir.’ Bu surenin sebeb-i nüzulü şudur: Hudeybiye Musâlahası esnasında (Beni Bekr) denilen kabile Kureyş'in (Beni Huzâa) da Resûlullah Efendimizin himayesine girmişti. Sonra Beni Bekir, Huzailerden birkaç kişiyi öldürmüş, bu hususta Kureyşilerden yardım görmüştü. Peygamberimizin himayesinde bulunanlara edilen tecavüze Kureyşiler de yardım ettiklerinden muahedeyi bozmuş oldular, Beni Bekir'i himayelerinden çıkarmadılar. Bunun üzerine Aleyhisselat Efendimiz Mekke'nin fethine azmetti, fakat müdafaya kalkışıp beyhude kan dökülmemek için hareketini gayet gizli tuttu. O esnada Mekke cariyelerinden (Sare) isminde biri, Medine'ye gelmiş, kendisine epeyce yardımda bulunmuştu. ashâb-ı kirâmdan ve Bedir gazilerinden Hâtıb b. Ebi Beltea, Mekkelilere hitaben bir mektup yazdı. Resûl-i Ekrem'in Mekke üzerine yürüyeceğini bildirdi ve bu mektubu Mekke'ye avdet eden Sare ile gönderildi.

Aleyhisselat Efendimiz vahyen haber aldı ve Hz. Ali Mikdad'ı kadının arkasından yolladı. Gidenler Sare'ye yetiştiler ve mektubu alıp getirdiler. Mektup huzur-ı Nebevide açıldı ve Hatıb tarafından gönderildiği anlaşıldı. Sallallahu Aleyhi Vesellem Hazretleri Hatıb'a bu işi niçin yaptığını sordu. O da: ‘Ya Resûlullah! Vallâhü'l-azîm irtidad etmedim. Mekke'de çoluğum çocuğum var, bakacak kimseleri de yok. Kureyşiler, üzerlerine edilecek hakareti öğrensinler de bunu bir iyilik telakki ederek aileme yardımda bulunsunlar diye yazdım.’ cevabını vermesi üzerine, taraf-ı risaletten affolundu. O münasebetle bu âyet-i kerîme nazil oldu.” (XII, 13822)

27. وآنگهان دریایِ ژرفِ بی پناه

در رُباید هفت دریا را چوکاه

“Ondan sonra o deniz, öylesine derin ve sığınılacak yeri olmayan, uçsuz bucaksız bir deniz ki yedi denizi saman çöpü gibi kapar ve mahveder.

[887] Mümtehine, 1.

Biri Hz. Ali (K.V.)'e kaza ve kader sırrından sormuş, Şah-ı Velayet Hazretleri de ‘O bahis, derin denizdir, içine girme.’ buyurmuştur. Evet, zekâsına güvenip de ummanda yüzmeye kalkışanlar, cebrilik ve kederlik gibi meselelerle uğraşanlar nihayet o denizin dibini boylarlar. Oradan kurtulmak için aşka sarılmak gerektir.” (XII, 13843)

BAŞLIKLAR ÜZERİNDEN HADİSLER, HZ. PEYGAMBER VE DÖRT HALİFE'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tablolarda Mesnevî'de yer alan hikâyelerin başlıkları verilerek; Mesnevî ve Mesnevî'de yer almayan Tâhirü'l Mevlevî'nin şerhe ilave etiği hadis-i şerifler, Hz. Peygamber ve dört halifeden bahsedilen beyitlerin numaraları verilmiştir. Bununla birlikte her tablo ciltlerine göre sınıflandırma yapılmış ve hikâyenin yer aldığı beyit aralıkları belirtilmiştir. Tabloların verilmesiyle bazı başlıklardaki hadis-i şerifler de gösterilebilmiştir.

Hadisler ve Hz. Peygamber'den bahsedilen tablolarda, Şerh-i Mesnevî'de (7-12. C.) yer alan bütün hikâye başlıklarına yer verilmiştir. Dört halifeden bahsedilen tablolarda ise Şerh-i Mesnevî'nin incelenilen cilt aralığında dört halifeden fazla bahsedilmediğinden dolayı, sadece dört halifenin yer aldığı hikâye başlıklarına yer verilmiştir.

Tablolarda görüldüğü üzere hikâyelerin bazılarında hadislerden, Hz. Peygamber'den, dört halifeden bahsedilmemiştir.

Başlıklarda ise tespit edilen hadisler; Mesnevî'de yer alan ve almayan, Tâhirü'l Mevlevî'nin Şerh-i Mesnevî'ye eklediği hadisler bölümünde yer aldıysa bu bölümde yer verilmemiştir. İki tane hikâye başlığında iki farklı hadis tespit edilmiş ve bu bölümün içinde verilmiştir.

"Hz. Mustafa Aleyhisselamın Beni Yunus İbni Metta'dan Üstün Tutmayın Hadisinin Tefsiri"[888], "Muhakkak ki Müminler Birbirlerinin Kardeşidirler ve Âlimler Tek Bir Nefes Gibidir Hadis-i Şerifinin Şerhi; Bilhassa Davud ve Süleymen Nebilerle Diğer Peygamberlerin Birliği, Bunlardan Birinin İnkârıyla Hiçbir Nebiye İmanın Sahih Olmayacağı, Birlik Alameti Olarak Bin Evden Bir Ev Yıkılınnca Hepsinin Harap Olup Sağlam Bir Duvarın Bile Kalmayacağı, Cenab-ı Hakk'ın, 'Biz Peygamberleri Birbirinden Ayırmayız' Buyurması; Akıllı Kimseye Bir İşaret Kâfi Gelir, Mamafih Bu İşareti de Aşmıştır!"[889] başlıklarında hadislerden bahsedilmektedir.

[888] Mevlevî, a.g.e., XI, s. 1165.
[889] Mevlevî, a.g.e., XII, s. 102.

1. Hz. Mustafa Aleyhisselamın Beni Yunus İbni Metta'dan Üstün Tutmayın Hadisinin Tefsiri"[890]

Hadisin Tercümesi:

"Bir Yahudi kendine ait bir ticaret malını satışa arz etmişti. Bu malına karşılık olarak hoşlanmadığı yahut razı olmadığı bir fiyat verilmişti. Bunun üzerine Yahudi, Musa'yı insanlık üzerine tercih edip seçen Allah'a yemin ederim ki hayır, dedi. Bu sözü ensardan bir kişi işitti. Yahudi'nin yüzüne bir tokat vurup Allah'ın Resûlü aramızda bulunduğu halde sen Musa'yı insanlık üzerine tercih eden Allah'a yemin ederim diyorsun, öyle mi, dedi. Bunun üzerine Yahudi doğruca Resûlullah'ın yanına geldi ve 'Ey Ebu'l Kasım! Muhakkak ki benim için bir zimmet ve ahit vardır. Falanca kimse yüzüme bir tokat attı.' dedi. Resûlullah o ensariye hitaben 'Bunun yüzüne niçin tokat attın?' diye sordu. Ensarî de: '(Ya Resûlullah!) O, Musa'yı bütün insanlık üzerine tercih eden Allah'a, diye yemin etti. Halbuki sen bizim aramızda bulunuyorsun' dedi. Bundan dolayı Resûlullah (S.A.V.)'in öfkesi yüzünde belli olacak derecede sinirlendi, sonra şöyle buyurdu: 'لا تفضّلوا بين انبياء الله': Allah peygamberleri arasında fazilet farkı gözetmeyiniz. Şunda hiç şüphe yok ki sura üfürülmüş, artık Allah'ın diledikleri müstesna olmak üzere göklerde kim var, yerde kim varsa hepsi düşüp ölmüştür. Sonra ona bir daha üfürülmüştür. Ben ilk diriltilen yahut ilk diriltilenler arasında olacağım. O anda bir de bakarım ki Musa arşa sıkıca tutunmuş olur. Mura Turu Sina günündeki çarpılması ile muhasebe mi olundu, yoksa benden evvel mi diriltildi, bilmiyorum ve ben, muhakkak ki bir kimse Yunus b. Metta (A.S.)'dan daha faziletlidir sözünü söylemem."[891]

2. "Muhakkak ki Müminler Birbirlerinin Kardeşidirler ve Âlimler Tek Bir Nefes Gibidir Hadis-i Şerifinin Şerhi; Bilhassa Davud ve Süleymen Nebilerle Diğer Peygamberlerin Birliği, Bunlardan Birinin İnkârıyla Hiçbir Nebiye İmanın Sahih Olmayacağı, Birlik Alameti Olarak Bin Evden Bir Ev Yıkılınnca Hepsinin Harap Olup Sağlam Bir Duvarın Bile Kalmayacağı, Cenab-ı Hakk'ın, 'Biz Peygamberleri Birbirinden Ayırmayız' Buyurması; Akıllı Kimseye Bir İşaret Kâfi Gelir, Mamafih Bu İşareti de Aşmıştır!"[892]

Hadisin Tercümesi:

[890] Mevlevî, a.g.e., XI, s. 1165.
[891] Orhan Aktepe, Peygmberler Arasında Üstünlük Meselesi, Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi, S.13, 201, s. 18.
[892] Mevlevî, a.g.e., XII, s. 102.

"Mümin, müminin aynasıdır. Mümin, müminin kardeşidir. Bütün işlerinde onu korur ve arkasından destek olur, buyurmuşlardır."[893]

Hikâyenin Başlığı	VII. Ciltte Mesnevî ve Şerh-i Mesnevî'deki Hadisler	VII. Ciltte Mesnevî ve Şerh-i Mesnevî'de Hz. Peygamber'den Bahsedilen Beyitler	Hikâyenin Yer Aldığı Beyit Aralığı
Bir Doğan Kuşunun Virane Baykuşlara Griftar Olması	5124, 5126, 5142	5129, 5152	5096-5190
Duvar Üstünde Bulunan Susamış Bir Kimsenin Suya Kerpiç Atması	5167, 5173, 5179	5168	5156-5190
Bir Valinin Bir Kimseye Diktiğin Bu Çalıyı Yolun Başından Sök Diye Emir Vermesi	5200, 5211, 5212, 5214	-	5191-5229
Hayırlı İşlerin Yarına Bırakılmasındaki Zararın Beyanı	5235, 5253, 5320, 5323	5266, 5291	5230-5340
Zünnûn-ı el-Mısrî Rahmetullahi Aleyhi Yoklamak İçin Dostların Hastaneye Gelmeleri	5367, 5376	5358	5341-5384
Şeyh Zünnûn Deli Olmadığı ve Kasten Cünûn Halleri	-	-	5385-5401

[893] Yardım, a.g.e., s. 48.

Gösterdiğini Müritlerin Anlaması			
Zünnûn Kuddise Sırrıhunun Hikâyesine Avdet	-	-	5402-5415
Lokmâ'nın Zekâsını Efendisinin İmtihan Etmesi	5432	-	5416-5463
İmtihan Edenlerin Huzurunda Lokmâ'nın Faziletinin Belli Olması	5466, 5489, 5490	5489	5464-5513
Padişahın O Has Kölesine Maiyyet Halkının Hasedi Hikâyesinin Devamı	-	5525	5514-5553
Hüdhüd'ün Hakir Suretinden ve Ufak Cüssesinden Süleyman Aleyhisselamın Tazimi Belkıs'ın Kalbine Aksetmesi	5558, 5559, 5563	5558, 5559, 5563, 5567, 5568, 5573	5554-5583
Bir Felsefecinin (ان اصبح ماؤُكم) Âyeti Okunurken İnkâra Kalkışması	5603, 5618, 5646	5598	5584-5668
Çobanın Münacaatını Musa Aleyhisselamın İnkâr Etmesi, Yani Hoş Görmesi	5688, 5694	5695, 5689	5669-5699
Hakk Teâlâ'nın Çoban İçin Musa Aleyhisselama	5702, 5709, 5711, 5717	5704	5700-5721

İtap Etmesi			
O Çobanı Mazur Görmesi Hakkında Musa Aleyhisselam Vahiy Gelmesi	-	5738, 5750	5722-5765
Musa Aleyhisselamın Hakk Teâlâ'dan Zalimlerin Galebesi Sırrını Sorması	5786, 5787, 5805, 5811	5812, 5820	5766-5826
Uyurken Ağzına Yılan Giren Birini Bir Beyin İncitmesi	5859, 5860, 5861, 5868	5868, 5874	5827-5878
Bir Ayının Yaltaklanmasıyla Vefasına Bir Kimsenin İtimat Göstermesi	5883, 5884, 5899, 5906, 5918, 5924, 5935	5918	5879-5939
Kör Bir Dilencinin Bende İki Türlü Körlük Var, Bana Merhamet Ediniz Demesi	-	5956	5940-5956
Ayı İle O Abdal Hikâyesinin Tamamı	5962, 5970, 5999	5962, 5982, 6006	5957-6010
Ayıya Kapılmış Olanın Nasihat Kabul Etmemesi Hususunda Mübalağa Etmesi Üzerine Nasihatçinin Onu Terk Etmesi	6021, 6024	6013, 6014, 6017, 6021, 6022, 6023, 6029, 6030	6011-6041
Bir Delinin Calinus'a Yaltaklanması ve	-	-	6042-6049

Calinus'un Korkusu			
Bir Cinsten Olmayan İki Kuşun Birlikte Uçması ve Dane Toplamasının Sebebi	-	-	6050-6071
Ayının Yaltaklanmasına Aldanmış Olan O Zavallının Kıssasının Bakiyesi	6079	-	6072-6088
Hazret-i Mustafa Aleyhi ve Âlihi Ekmelü't Tehâya Efendimizin Hasta Bir Sahabiye Hatır Sormaya Gitmesi ve İyadet Yani Hasta Yoklamanın Faydası	6090, 6095, 6103	-	6089-6103
Benim İyadetime Gelmedin Diye Hakk Teâlâ'nın Musa Aleyhisselama Vahyetmesi	6110, 6114	-	6104-6114
Bir Bahçıvanın Sufi, Fakih, Aleviden İbaret Üç Kişiyi Birbirinden Ayırıp Tenha Bırakması	6146, 6152	6124	6115-6160
Hasta İle Peygamber Aleyhisselamın İyadeti Kıssasına Avdet	-	6161, 6162	6161-6166
Büyük Bir Zatın Bâyezîd-i Bistâmî	-	6175	6167-6175

Kaddesallahu Sırrahuye: Kâbe Benim Etrafımda Tavaf Et Demesi			
Yeni Ev Yaptıran Bir Mürîdin Hikâyesi	6180, 6184, 6195	6184	6176-6201
Resûlullah'ın İyadet ve Ziyaret Ettiği Sahabinin Münasebetsiz Bir Dua Etmiş Olduğunu Hazret-i Peygamber'in Anlaması	6205, 6223, 6280, 6282, 6283	6245, 6246, 6248, 6282, 6249, 6253	6202-6284
Delkak'ın Niçin Bir Fahişeyi Nikâh Ettiğine Dair Seyyid-i Ecelle Azar Söylemesi	-	-	6285-6289
Bir Kimsenin Kendini Divane Gösteren Büyük Bir Zata Hile İle Söz Söyletmesi	-	-	6290-6304
Bir Köpeğin, Kör Bir Dilenciye Saldırması	6309, 6330	-	6305-6337
Muhtesibin Harap Düşmüş Olan Sarhoşu Zindana Daveti	-	-	6338-6350

(Tablo I)

Hikâyenin Başlığı	VIII. Ciltte Mesnevî' ve Şerh-i Mesnevî'deki Hadisler	VIII. Ciltte Mesnevî ve Şerh-i Mesnevî'de Hz. Peygamber'den Bahsedilen Beyitler	Hikâyenin Yer Aldığı Beyit Aralığı
Kamıştan Ata Binmiş Olan O Büyük Adamı Söyletmek ve Halini Daha İyi Anlamak İçin Sâilin Onu Lakırdıya Tutması	6383, 6883, 6390	-	6351-6407
Aleyhisselat Efendimiz Hasta Sahabiye Olan Nasihatinin Sonu Âhiret Azabının Zorluğu ve Şiddeti	6445, 6449, 6476, 6478, 6483	6408, 6409, 6410, 6411, 6412, 6414 6416, 6430, 6432, 6444, 6446, 6449, 6450, 6451, 6453, 6455, 6456, 6478, 6483, 6487	6408-6503
Hz. Peygamber Aleyhisselamın O Hastaya Vasiyet Etmesi ve "Kendine Hastalık İsteme " Diye Dua Öğretmesi	6504, 6505, 6511	5119	6504-6556
Şeytanın Muâviye'yi "Kalk Namaz Vakti" Diye Uyandırması	-	6557	6557-6564
Şeytanın Muâviye'yi Eşekten Düşürmesi, Yani Aldatmaya Çalışması ve	6566	-	6565-6569

Bahaneler Bulması ve Aralarında Uzun Boylu Mübahese Geçmesi			
Şeytanın İkinci Defa Muâviye'yi Aldatmaya Kalkışması	6582, 6594, 6597	6580	6570-6603
Muâviye'nin İblisin Lâine Tekrar Takriri	-	-	6604-6621
İblisin Tekrar Muâviye'ye Cevap Vermesi	6637	-	6622-6653
Muâviye'nin Hakk Teâlâ'ya Melun İblisin Mekrinden Tazarru ve Yardım İstemesi	-	-	6654-6661
İblis Aleyhi'l-lânenin Kendi Mekrini Söylemesi	-	-	6662-6677
Doğrusunu Söyle Diye, Muâviye'nin Tekrar Şeytana Israr Etmesi	6681	6680	6678-6690
Bir Kadının Kadılıktan Şikâyet Etmesi ve Naibinin Ona Cevap Vermesi	6700	-	6691-6702
Muâviye'nin Şeytana İkrar Ettirmesi	-	-	6703-6710
Şeytanın Zamirini Muâviye'ye Doğruca Söylemesi	-	-	6711-6716

Muhlis Bir Sahabinin Cemaati Kaçırışına Tahassür Etmesinin Fazileti	-	6717, 6718, 6719	6717-6724
Şeytanın Mekrini Muâviye'ye İkrar Edişi Hikâyesinin Sonu	-	-	6725-6730
Şeytanın Hakikati İtirafından Sonra Muâviye'nin Ona Cevabı Şeytanın Sözünü Kabul Etmesi	-	-	6731-6737
Ev Sahibi Hırsıza Yaklaşmış, Onu Yakalaması İmkan Dahiline Girmiş İken Bir Şahsın Seslenmesi Dolayısıyla Hırsızın Kaçması	-	-	6738-6760
Bir Padişahın Vezirini Azletmesi ve Ona Muhtesiplik Vazifesi Vermesi	-	-	6761-6768
Münafıkların İslam'a Zarar Verecek Bir Mescit Yapmalarının Kıssası	-	6769, 6771, 6773, 6774	6769-6789
Peygamberi Mescid-i Dırâr'a Götürmek İçin Münafıkların Onu Aldatmaya Kalkışmaları	6796, 6797	6790, 6791, 6793, 6795, 6798, 6802, 6804, 6805, 6806, 6807, 6808, 6809,	6790-6828

		6810, 6811, 6812, 6817, 6821, 6824, 6828	
Peygamber Aleyhisselamın Münafıkları Tekzip ve İnkârı Üzerine Sahabeden Birinin "Resûlullah Niçin Settarlık Etmiyor da Bunların Ayıplarını Yüzlerine Vuruyor" Diye Düşünmesi	6848, 6850	6829, 6834, 6842	6829-6850
Kaybolmuş Devesini Arayan ve Herkese Onu Soran Kimsenin Kıssası	-	-	6851-6862
Muhtelif Mezhepler Arasında Tereddüde Uğramak ve Hepsinden Ayrılıp Halâs Bulmak	6882	-	6863-6884
Kendinde Bulunan Hayır ve Şerrin Meydana Çıkması İçin Her Şeyin İmtihan Edilmesi	6890	-	6885-6909
O Deve Arayan Şahsın Hikâyesini Şerh Etmenin Faydası	6950	6093, 6941	6910-6952
Her Nefiste Mescid-i Dırâr Fitnesi Olduğunun Beyanı	6958	6954	6953-6961

Kendinin de Müptela Olduğu Bir İşten Dolayı, Arkadaşıyla Kavga Eden Hintlinin Hikâyesi	6973	-	6962-6980
Bir Diğeri Korksun Diye Oğuz Türklerinin Birini Öldürmeye Kasıtları	6991	-	6981-6993
Enbiya ve Evliyanın Varlığına Karşı Kendini Beğenenlerin ve Küfrân-ı nimette Bulunanların Hali	-	-	6694-7021
İhiyar Bir Adamın Hastalıklardan Hekime Şikâyet Etmesi, Hekimin de Ona Cevap Vermesi	7042, 7046	7047	7022-7049
Cuha İle Babasının Cenazesi Önünde Feryat Eden Çocuğun Kıssası	-	-	7050-7068
Yunus Aleyhisselamın Balıktan Kurtuluşunun Sebebi ve Ruhun Nefisten Halâsı	7078	-	7069-7087
Bir Çocuğun İri Yarı Bir Heriften Korkması, O Herifin de "Yavrum Korkma ki Ben Namerdim" Demesi	-	-	7088-7095
Bir Ok Atanın ve Onun Ormandan Giden Bir	7108	-	7096-7108

Süvariden Korkmasının Hikâyesi			
Bir Bedevinin Çuvala Kum Doldurması ve Bir Feylesofun Onu Levm Etmesi	-	7142	7109-7142
İbrâhim Bin Edhem'in Deniz Kenarındaki Kerameti	7169	7153	7143-7173
Gaybı Gören Nur İle Ârifin Hislerinin Münevver Olması	7183, 7196	7183, 7193, 7201	7174-7235
Bir Yabancının Bir Şeyhin Aleyhinde Bulunması ve Şeyhin Müritlerinin Ona Cevap Vermesi	7251	-	7236-7271
İbrâhim Edhem'in Deniz Kenarındaki Kıssasının Bakiyesi	7293	7289, 7293	7272-7298
Bir Şahsn Allah Beni Günah Sebebiyle Muaheze Etmiyor Demesi ve Şuayb Aleyhisselamın Ona Cevap Vermesi	7316, 7320	7320	7299-7331
O Yabancı Adamın Şeyhi Ayıplaması Kıssasının Bakiyesi	-	-	7332-7357
Âişe Radıyallahu	7362	-	7358-7369

Anhanın Hz.Peygamber (A.S.)'a "Sen Her Yerde Seccadesiz Namaz Kılıyorsun, Nasıl Oluyor?" Demesi			
Bir Farenin, Bir Devenin Yularından Tutup Çekmesi ve Bundan Dolayı Kendi Kendine Gururlanması	7390, 7392	-	7370-7411
Gemide Hırsızlıkla İtham Edilen Dervişin Kerametleri	-	7429	7412-7437
Dervişlerin Diğer Bir Derviş İçin Şeyhin Huzurunda Çok Söylüyor Diye Kınayıp Takbih Etmeleri	7444, 7448	-	7438-7456
Hakkında Şikâyet Edilen Dervişin, Şeyhe Özür Beyan Etmesi	7461, 7477	7493	7457-7500
Doğruluğuna, Kendisi Şahit Olan Bir Davanın Beyanı	7519	-	7501-7529
Yahya (A.S.)'ın Anası Karnında İken İsa (A.S.)'a Secde Etmesi	-	-	7530-7533
Bu Kıssanın Doğruluğundan Şüphe Edilmesi	-	-	7534-7537

Bu Şüphenin Cevabı	-	-	7538-7550
Hâl Diliyle Söz Söylenilmesi ve Onun Anlaşılması	-	-	7551-7561
Batıl Sözün Batıl Kimseler Tarafından Kabul Edilmesi	-	-	7562-7566
Meyvesinden Bir Kimsenin Ölmeyeceği Bir Ağacı, Bir Padişahın Araması	-	-	7567-7584
O Ağacın Sırrını, Bir Şeyhin, O Mukallit Talibe Şerh Etmesi	7596	-	7585-7605
Üzümü Her Biri Bir Başka İsimle Tanıyan Dört Kişinin Üzüm İçin Münazaa Etmeleri	-	7636, 7637	7606-7637
Ensar, Yani Medine Müslümanlarının Aralarında Evvelce Bulunan Muhalefet ve Adavetin Berakât-ı Peygamberi ile Zail Olması	-	7676	7638-7689
Tavuk Altındaki Yumurtadan Çıkmış Kaz Yavrularının Kıssası	7700	-	7690-7709
Hacıların Bâdiyede ve Kızgın Çöl Üstünde	7733, 7739, 7742, 7752	7715, 7733, 7764	7710-7797

Yapayalnız Buldukları Zahidin Kerametine Hayran Kalmaları			

(Tablo II)

Sekizinci cilt, 7732 numaralı beyitle bitmiştir, ancak "Hacıların Bâdiyede ve Kızgın Çöl Üstünde Yapayalnız Buldukları Zahidin Kerametine Hayran Kalmaları"[894] başlıklı hikâyenin kalan kısmı dokuzuncu ciltte devam etmiştir. Hikâye, 7710-7797 numaralı beyitler arasındadır.

Hikâyenin Başlığı	**IX. Ciltte Mesnevî' ve Şerh-i Mesnevî'deki Hadisler**	**IX. Ciltte Mesnevî ve Şerh-i Mesnevî'de Hz. Peygamber'den Bahsedilen Beyitler**	**Hikâyenin Yer Aldığı Beyit Aralığı**
Hırs ve Tamah İle Fil Yavrusu Yiyenlerin ve Yemeyin Diye Nasihat Verenin Sözünü Dinlemeyenlerin Kıssası	7808, 7812	7832, 7833	7798-7834
Fil Yavrularına Taarruz Edenler Kıssasının Bakiyesi	7837	7857	7835-7867
Fil Yavruları Hikâyesine Dönüş	7890, 7891, 7892, 7900	-	7868-7908
Hakk Teâlâ'nın Musa Aleyhisselama "Bana Günah Etmediğin Bir Ağızla Dua Et Buyurması	-	7902, 7903, 7905, 7906, 7907	7909-7918

[894] Şerh-i Mesnevî VIII, s. 1098- IX, s. 20.

Dua Edenin Allah Demesinin, Hakk'ın Lebbeyk Demesi İle Aynı Olduğunun Beyanı	7934, 7947	-	7919-7966
Bir Köylünün Şehirliyi Yalancılıktan ve Birçok Israrla Köye Davet Ederek Aldatması	7999	-	7967-8011
Seba Ahalisinin Tuğyanı, Nimetten Azmaları, Şükür ve Vefanın Fazileti	-	-	8012-8028
Hastaların Her Sabah İsa Aleyhisselamın Süm'a'sı Önünde Şifa ve Dua Talebiyle Toplanmları	-	-	8029-8094
Ehl-i Sebâ Kıssasının Bakiyesi	8111	8136	8095-8141
Köylünün Daveti Üzerine Şehirlinin Köye Gitmesi	8156	8151, 8154, 8155, 8157	8142-8161
Doğan Kuşunun Kazları Dere Kenarından Kıra Daveti	8185	-	8162-8200
Darvanlılar ve Onların Yoksullara Bir Şey Vermeden Bahçelerden Meyve Devşirmek İçin Hileye Sapmaları	8221	8206, 8217	8201-8221
Şehirlinin Köye Gitmesi	8231, 8243	8246	8222-8256

Şehirlinin ve Akrabasının Köye Gitmesi	8258	-	8257-8290
Leyla'nın Mahellesinde Oturan Bir Köpeği Mecnun'un Okşaması	-	8316	8291-8320
Şehirli ve Çocuklarının Köye Vasıl Olması ve Köylünün Onları Tanıması	8326	8326	8321-8441
Bir Çakalın Boya Küpüne Düşmesi ve Alaca Bulaca Olup Çakallar Arasında Tavusluk Davasına Kalkışması	-	-	8442-8452
Lafazan Bir Herifin Bir Kuyruk Parçası İle Her Sabah Sakalını ve Bıyığını Yağlayıp, Arkadaşları Arasında Şunu Bunu Yedim Diye Övünmesi	-	8462	8453-8467
Bâûr Oğlu Bel'am'ın Tanrı İmtihanlarından Yüzü Ak Çıkacağından Emin Olması	-	-	8468-8485
Boyacı Küpüne Düşen Çakalın Tavusluk İddiasında Bulunması	-	-	8486-8497
Firavun'un Uluhiyet	8502	8509	8498-8515

Davasında Bulunması da Boyalı Çakalın Tavusluk İddiasına Benzer			
Hârut ile Mârut'un Kıssası ve Hakk Teâlâ'nın İmtihana Karşı Onların Cüret Göstermeleri	8534	-	8516-8557
Firavun'un Musa Aleyhisselamı Rüyasında Görmesi, Doğmaması İçin Tedbirlere Girişmesi	-	-	8558-8573
Musa Aleyhisselamın Doğumuna Mani Olmak Benî İsrâil'in Meydana Çağrılması	-	-	8574-8590
Hz. Mûsâ'nın Validesinin Hamile Kalacağı Gece, Benî İsrâil Erkeklerini Kadınlarından Ayırmış olduğu İçin, Firavun'un Mesrûr Olarak Şehire Dönmesi	-	-	8591-8595
"İmran'ın Musa'nın Anasıyla Biraraya Gelmesi Musa'nın Annesinin Hamile Kalması"[895]	-	-	8596-8605
"İmran'ın Zevcesine Mücâmeâttan Sonra 'Sen	-	-	8606-8613

[895] Mehmet Kanar, Mesnevi Mesnevî 1-2-3 Mevlâna Celâleddin Rûmî, Ayrıntı Yay., İstanbul 2004, s. 26.

Beni Görmemiş Olasın!' Diye Vasiyet Etmesi"[896]			
Firavun'un O Gürültüden Korkması	-	-	8614-8619
Gökte Musa Aleyhisselamın Yıldızının Peyda Olması ve Müneccimlerin Meydanda Feryat Etmesi	8652	-	8620-8652
Firavun'un Yine Mekr ve Hile İle Yeni Doğurmuş Kadınları Meydana Daveti	-	-	8653-8662
Musa Aleyhisselamın Doğması, Firavun'un Memurlarının İmran'ın Evine Gelmesi ve Musa'yı Ateşe At Diye Anasına İlham Olunması	-	-	8863-8672
Musa'yı Nil'e At, Diye Anasına İlham Olunması	-	-	8673-8689
Yılan Tutanın Soğuktan Uyuşmuş Bir Ejderhayı Ölü Zannederek İplere Sarması ve Bağdata Getirmesi	8703, 8704, 8726, 8772	8726, 8728	8690-8774
Firavun'un Musa Aleyhisselamı Korkutmak İstemesi	-	-	8775-8783

[896] A. Avni Konuk, Mesnevî-i Şerîf Şerhi, (haz. Selçuk Eraydın, Mehmet Demirci vd.), Kitabevi Yay., İstanbul 2006, s. 6.

Musa Aleyhisselamın Firavun'a Cevabı	-	8788	8784-8789
Firavun'un Musa'ya Cevap Vermesi ve Musa Aleyhisselama Vahiy Gelmesi	-	-	8790-8805
Musa Aleyhisselamın Firavun'a Sihirbazları Şehirlerden Toplaması İçin Mühlet Vermesi	8820, 8834, 8838, 8844	8837, 8854, 8856	8806-8862
Sihirbazları Çağırmak İçin Firavun'un Şehirlere Adam Göndermesi	8879	-	8863-8879
O İki Sihirbazın Babalarının Mezarına Gidip Ruhuna Teveccüh Etmeleri ve İşin Hakkikatini Babalarının Ruhundan Sormaları	-	-	8880-8888
Ölmüş Sihirbazın Oğullarına Cevapları	-	-	8889-8900
Kur'an-ı Kerim'in Asây-ı Mûsâ'ya Muhammed Mustafa Aleyhisselam'ın Vefatının Musa Aleyhisselamın Uykusuna, Kur'an-ı Değiştirmeye Kalkışanların da Musa Aleyhisselamı Uykuda	8926, 8929	8902, 8910, 8911, 8914, 8917	8901-8947

Bulunca Asasını Çalmaya Kalkışan İki Sihirbaza Benzetilmesi			
Memleketlerden Sihirbazların Gelip Firavun'un Huzurunda Toplanmaları ve Hilat Giymeleri, Ellerini Göğüslerinde Tutuşturup Onun Düşmanını Kahredeceklerine Söz Vermeleri ve "Bu İşi Bize Bırak" Demeleri	-	-	8948-8961
Filin Nasıl Bir Hayvan Olduğunda ve Şeklinde İhtilaf Edilmesi	8981, 8982	8981, 9009	8962-9009
Nuh Aleyhisselamın Oğlunu Gemiye Davet Etmesi, Oğlunun Dik Başlılık Edip Dağa Çıkıp Kurtulurum, Senin Minnetini Çekmem Demesi	9032, 9053	9053	9010-9063
Küfre Razı Olmak Küfürdür, Hadisi İle Benim Kazama Razı Olmayan Benden Başka Rab Arasın, Hadisi Kutsisinin Manalarını Birleştirmek	9066, 9068, 9092	-	9064-9106
Bir Âşığın Maşuku	9145	-	9107-9149

Huzurunda Aşk Mektubu Okuması ve Maşukun Bu Hareketi Makbul Görmeyerek Matluba Vasıl Olduktan Sonra Delil Aramak Çirkindir ve Maluma Erdikten Sonra İlim İle İştigal Eylemek Kötü Bir Şeydir, Demesi			
Davud Aleyhisselam Zamanında "Ya Rabbi, Bana Meşakkatsiz Helal Rızık Ver" Diye Dua Eden Bir Kimsenin Hikâyesi	9176	-	9150-9184
O Dua Edenin Evine Bir Sığırın Koşup Gelmesi, Peygamber Aleyhisselam "Cenab-ı Hakk Duada Israr Edenleri Sever" Buyurmuştur. Cenab-ı Hakk'tan Bir Şeyi Israr İle İstemek, İsteyen İçin İstediği Şeyden Daha İyidir	-	-	9185-9189
Mesnevî Nazmının Özür Dilemesi ve Medet Talebinden Bulunması	9203, 9208	9203	9190-9209
İlimde Zan ve Yakînin Misali	9216	-	9210-9220

Halkın Tâzîmî ve Müşterilerin Rağbeti Dolayısıyla Bir İnsanın Hastalanması ve Bir Muallimin Hikâyesi	-	-	9221-9244
Çocukların Hocayı Vehme Düşürmeleri	-	-	9245-9252
Firavun'unda Halkın Taziminden Vehim Hastası Olması	-	-	9253-9259
Hocanın Vehim İle Hastalanması	-	-	9260-9274
Hocanın Yatağa Düşmesi ve Hastalıktan İnlemesi	9278	9277	9275-9283
Bizim Kur'an Okuyuşumuzdan Üstadın Baş Ağrısı Ziyadeleşir Diye Çocukların İkinci Defa Hocayı Vehme Düşürmeleri	-	-	9284-9287
Bu Hile İle Çocukların Mektepten Kurtulmaları	9290	-	9288-9295
Çocuk Analarının Hocayı Ziyarete Gitmeleri	-	-	9296-9306
Ten, Ruhun Elbisesine Benzer. Bu El Ruhun Elinin Yeni, Bu Ayak da Ruhun Ayağının Çizmesidir.	-	-	9308-9311

(Tablo III)

Hikâyenin Başlığı	X. Ciltte Mesnevî' ve Şerh-i Mesnevî'deki Hadisler	X. Ciltte Mesnevî ve Şerh-i Mesnevî'de Hz. Peygamber'den Bahsedilen Beyitler	Hikâyenin Yer Aldığı Beyit Aralığı
Dağda Halvet Eden Bir Dervişin Hikâyesi ve Halktan Ayrılıp Halvette Bulunmanın Halâveti ve "Ben, Beni Zikredenin Celisi, Benimle Ünsiyet Edenin Enîsiyim" Hadis-i Kutsisinin Şerhi	9313	9313	9312-9321
Kuyumcunun Akıbeti Evvelden Görmesi ve Kendisinden İğreti Terazi İsteyen Titrek Bir İhtiyara İşn Sonuna Göre Cevap Vermesi	-	-	9322-9332
Dağda İnziva Eden O Zahidin Hikâyesinin Devamı. O ki Dağ Meyvelerini Ağaçtaçtan Koparmayayım, Ağacı Silkmeyeyim, Kimseye de Ağacı Silkmemesini Sarahaten ve Kinayeten Söylemeyeyim; Ancak Rüzgârın Ağaçtan Düşürdüklerini Yiyeyim,	9340, 9342	9337	9333-9348

Diye Nezretmişti			
Surette Gizli ve Eseriyle Âşikar Olan Kaza Tuzağının Teşbihi	-	9362, 9363, 9364, 9367	9349-9369
Rüzgârın Düşürdüklerinden Başka, Ağaçtan Meyve Yemeyeyim Diye Nezretmiş Olan Fakirin Armut Koparmaya Mecbur Olması ve Derhal Ceza-yı İlahînin Zuhur Etmesi	-	-	9370-9375
O Şeyhin, Hırsızlarla Beraber Hırsızlıkla İtham Edilip Elinin Kesilmesi	9393, 9394	-	9376-9401
Şeyh Akta'nın Kerametleri ve İki El İle Zenbil Örmesi	-	-	9402-9417
Firavun'un Sihirbazlarının Elleriyle Ayaklarının Kesilmesine Aldırış Etmemelerindeki Sebep	9430, 9432	9431	9418-9442
Katırın, “Ben Çok Defa Yüzükoyun Düşüyorum, Sen İse Nadiren Düşüyorsun Diye Deveye Şikâyeti	9446	9446, 9453	9443-9458
Uzeyr Aleyhisselamın	-	-	9459-9466

Eşeğinin Parçaları Çürüdükten Sonra Allah'ın İzniyle Uzeyr'in Gözü Önünde Tekrar Toplanması ve Dirilmesi			
Oğullarının Ölümü Üzerine Bir Şeyhin Ağlayıp Sızlanmayışı	9475, 9478, 9479, 9480, 9484, 9481, 9482	9483	9467-9493
Ölen Çocuklarına Ağlamayışından Dolayı Şeyhin Özür Dilemesi	9498	9499, 9517	9494-9527
Âmâ Bir İhtiyarın Mushafı Yüzünden Okumas ve Tilâvet Esnasında Gözlerinin Açılması	-	-	9528-9534
Davud'u Halkalar Yaparken Gören Lokman'ın "Sormaktan Sabretmek Ferah ve Sürura Sebeptir" Niyetiyle Sabredip O Halkaların Niçin Yapıldığını Sormaması	-	-	9535-9547
Âmânın Mushaf Okuyuşu Hikâyesinin Sonu	9559	-	9548-9570
Allah'ın Hükümlerine, Yani Kaza ve Kaderine Razı Olup da İlahî Bu Hükmü Tebdil Eyle,	-	-	9571-9576

Diye Dua ve Tazarru Etmeyen Bazı Evliyanın Sıfatı			
Behlül'ün Bir Dervişe Sual Sorması	9590	9605	9577-9615
Şeyh Dekûkî ve Kerametleri	9620	9627	9616-9632
Dekûkî Kıssasına Avdet	9647	9633	9633-9653
Musa Aleyhisselamın Peygamberlikte ve Allah'a yakınlıktaki Kemaliyle Beraber Hızır'ı Aramasının Sırrı	-	-	9654-9664
Dekûkî Kıssasına Avdet	-	-	9665-9676
Deniz Kenarında Yedi Mum Misalinin Görünmesi	-	-	9677-9682
O Yedi Mumun Bir Mum Gibi Olması	-	-	9683-9692
Mumların Yedi İnsan Olarak Görünmesi	-	-	9693-9694
Tekrar O Mumların Yedi Ağaç Olması	-	-	9695-9700
O Ağaçların Halk Gözünden Gizli Olması	9713	9734	9701-9736
O Yedi Ağacın Bir Ağaç Olması	-	-	9737-9744
O Yedi Ağacın Yedi Kişi	-	-	9745-9774

Olması			
Dekûkî'nin İmam Olmak İçin İleri Geçmesi	9789, 9793	9779, 9786, 9772, 9811	9775-9812
O Kavme İmamlık Etmek İçin Dekûkî'nin İleri Geçmesi	9828	-	9813-9830
O Yedi Kişinin Dekûkî'ye İktida Etmesi	9835	-	9831-9857
Namazda Sağ Tarafa Selam Vermenin, Kıyamette Hakk'ın Hesaba Çekmesinden Korkarak Peygamberlerden Yardım ve Şefaat Talep Etmeye İşaret Olunduğunun Beyanı	9865	-	9858-9865
Dekûkî'nin, Namaz Esnasında, Batacak Bir Gemi Halkının Feryadını İşitmesi	-	-	9866-9885
İhtiyatkâr Kimsenin Tasavvurları	-	-	9886-9891
Geminin Kurtulması İçin Dekûkî'nin Dua ve Şefaat Etmesi	-	-	9892-9964
Dekûkî'nin Dua ve Şefaat Etmesini O Cemaatin İnkar Etmeleri, Ucub Gayb Perdeleri	-	-	9965-9988

Arkasında Gizlenmeleri, Dekûkî'nin de Bunlar Havaya mı Çıktılar, Yere mi Girdiler? Diye Hayrete Düşmesi			
Davud Peygamber Aleyhisselam Zamanında Çalışmadan ve Zahmetsiz Helal Rızık İsteyen Bir Talibin Hikâyesi ve Duasının Kabul Oluşu	-	-	9989-9997
İki Hasmın da Davud Peygamber Aleyhisselamın Huzuruna Gitmesi	10016	10020	9998-10056
Davud Aleyhisselamın İki Hasmı Dinlemesi ve Keyfiyeti Davacıdan Sorması	-	-	10057-10076
Hz. Davud'un Hükmünden Sonra O Kimsenin Allah'a Tazarruu	10082, 10084, 10091	-	10077-10095
Hakk'ın Meydana Çıkması İçin Davud Aleyhisselamın Halvethanesine Gitmesi	-	-	10096-10099
Davud Peygamber Aleyhisselamın Sığır Sahibine Davasından	-	-	10100-10105

Vazgeçmesini Söylemesi, Sığır Sahibinin Davud Aleyhisselamı Kınaması			
Davud Aleyhisselamın Sığır Sahibine "Cümle Malını Ona Ver!" Diye Hükmetmesi	10119, 10129	-	10106-10135
Dünyada Dahi Zalimin Zulmüne Elinin, Ayağının Şehadet Etmesi	-	-	10136-10152
Halkın O Ağacın Dibine Gitmesi	-	-	10153-10165
Davud Aleyhisselamın Katil İçin Hamiyet ve Delil Gösterdikten Sonra Onun Kıssasını Emir Buyurması	-	-	10166-10183
İnsan Nefsinin, Sığırı Kesen Kimseyi Dava Eden Katil Makamında, Sığırı Kesenin de Akıl Misalinde Olduğu; Davud'un Hakk'ı Yahut Hakk'ın Vekili ve Halifesi Bulunan Şeyhi Temsil Ettiği ve Onun Yardımıyla Zalimin Öldürülüp Helal Rızık İle Zengin Olmanın Mümkün Bulunduğu	10216, 10222, 10218	10200, 10201 10233	10184-10248

İsa Aleyhisselamın Ahmaklardan Dağ Tepesine Kaçması	-	-	10249-10278
Sebâlıların Ahmaklığı ve Peygamber Nasihatlerinin Kendilerine Tesir Etmemesi	-	-	10278-10305
Uzağı Gören Körün, Uzaktan İşiten Sağırın ve Uzun Etekli Çıplağın Şerhi	10332	-	10306-10334
Sebâ Şehrinin Güzelliği ve Ahalisinin Refah ve Saadeti ile Beraber Küfran-ı Nimette Bulunmaları	-	10346	10335-10346
Ehl-i Sebâ'ya Nasihat İçin Peygamber Gelmesi	10361	10370	10347-10387
Sebâ Halkının Kendilerine Gönderilen Peygamberlerden Mucize İstemeleri	10404, 10406	10389, 10390, 10404, 10408	10388-10409
Sebâ Halkının Peygamberleri İtham Etmeleri	-	-	10410-10414
Kelile ve Dimne Kitabında Tafsilen Yazıldığı Veçhile “Sen Bu Çeşmeden Sakın!”	-	-	10415-10430

Diye Gökteki Aydan Sana Sefir Geliyorum" Demesi İçin Tavşanların Bir Tavşanı Elçi Olarak File Göndermeleri			
Peygamberin Onlara Cevabı ve Bir Misal İradı	10439, 10452	-	10431-10459
Herkesin Hususiyle Ef'âl-i İlahîyye İçin Misal Getiremeyeceğinin Beyanı	-	-	10460-10473
Gece Yarısı Bu Duvar Dibine Ne Yapıyorsun? Diye Sorulan Bir Hırsızın "Davul Çalıyorum!" Demesi Hikâyesi	-	-	10474-10480
Semadaki Ay'dan Fillere Tavşanın Haber Getirmesine Dair Münkirlerin Söyledikleri Masalın Cevabı	-	-	10481-10514
İhtiyatın Manası ve İhtiyatlı Olan Kimsenin Misali	10533	-	10515-10557
Köpeklerin Her Kış "Bu Sene Yaz Gelince Kendimize Muhken Bir Ev Yapalım" Diye Ahdetmelerinin Hikâyesi	-	-	10558-10572

Münkirlerin Nebileri Nasihatten Menetmeleri ve Cebriler Gibi Delil Göstermeleri	-	-	10573-10582
Enbiya Aleyhisselamın Bu Cebrilere Cevabı	-	-	10583-10595
Enbiya Aleyhisselamın Tekrar Cevap Vermeleri	-	10602, 10604, 10610, 10620	10596-10620
Peygamberlerin "İmana Gelir" Diye Ricalarına Karşı Sebâlıların Tekrar İtirazı	-	-	10621-10627
Enbiya Aleyhisselamın Tekrar Cevap Vermeleri	-	-	10628-10665
Âhiret Âlemine Cehennem, Dünya Hayatında Zindan, Yani Zahmet ve Meşakkat Yaratılmasının Hikmeti	-	-	1656-10670
Cenab-ı Hakk, Hükümdarları, Allah'a İtaatkâr Olmayan Cebbarları Tesire Sebep Kılmıştır. Nasıl ki Musa Aleyhisselam, Benî İsrail'in Eğilerek Girmeleri İçin Kudüs Duvarına Küçük Bir Kapı Açtırmıştı	10679	-	10671-10686
Boş Bir Sofraya Bir	-	-	10687-10702

Sufinin Aşkı			
İlahî Neşe ve Hakk Kokusunun, Yusuf Aleyhisselamın Yüzünde ve Kokusunda Bulmak, Yakup Peygamber Aleyhisselama Mahsustur. Yusuf'un Kardeşleri Bundan Mahrumdur.	10706, 10711	10721	10703-10727
Bir Emir İle Namaza Düşkün Olan, Namaz ve Niyaz İle Ünsiyet Eylemiş Olan Kölesinin Hikâyesi	-	-	10728-10748
Enbiya Aleyhisselamın "Hatta İzistey'eserrusülü" Âyetinde Hikâye Buyrulduğu Üzere, Münkierlerin İman Kabul Etmelerinde Ümit Kestiklerine Dair	-	10750	10749-10764
İnsanlar, Muhakkik ve Mukallid Olmak Üzere İki Kısımdır	-	10773	10765-10775
Resûlullah (S.A.V.), "Allah'ın Hakikaten Birtakım Gizli Velileri Vardır. Onların Saçları Bakımsızlıktan Keçelenmiş, Yüzleri	-	-	10776-10781

Tozlanmıştır. Bir Emirin Yanına Girmek İsteseler Kendilerine Müsaade Edilmez. Görünmeseler Aranmazlar, Bulunsalar Çağrılmazlar, Hastalansalar İyadet Edilmezler, Ölseler Cenazelerine Gelinmez. Onlar Yeryüzünde Bilinmezler, Göküzünde Meşhurdurlar" Buyurmuştur.			
Enes bin Mâlik (R.A.)'in Havluyu Yanar Ocağa Atması ve Havlunun Yanmaması	-	10782, 10783, 10789, 10792	10782-10799

(Tablo IV)

Hikâyenin Başlığı	**XI. Ciltte Mesnevî' ve Şerh-i Mesnevî'deki Hadisler**	**XI. Ciltte Mesnevî ve Şerh-i Mesnevî'de Hz. Peygamber'den Bahsedilen Beyitler**	**Hikâyenin Yer Aldığı Beyit Aralığı**
Yolda Kalıp Hararet ve Sususuzluktan Ölüme Hazırlanmış, Kendilerinin ve Develerinin Dilleri	-	10802, 10803, 10805, 10808, 10810, 10811, 10812, 10815, 10821, 10830	10800-10831

Dışarıdan Kalmış Olan Bir Arap Kabilesini İmdadına Hz. Peygamber'in Yetişmesi			
O Kölenin Tulumunu Hz. Peygamber'in Mucize Olarak Doldurması ve O Siyah Köleyi Allah'ın İzniyle Beyazlatması	-	10832, 10833, 10838, 10841	10832-10845
Efendimizin, Köleyi Beyaz Yüzlü Görünce Tanımayıp "Kimsin?" Diye Sorması. Sonra Köleye: "Benim Kölemi Öldürmüşsün, Seni Kan Tutmuş da Allah Benim Elime ve İntikamıma Atmış" Demesi	10865	-	10846-10872
Allah, Gökte ve Yerde Âyan ve Ârazdan Her Ne Yaratmış ve Vermiş İse Hepsini de İhtiyaca Karşılık Olarak Vermiş ve Yaratmıştır. Onların Bir Şeye Muhtaç Olduklarını Söylemeleri, Cenab-ı Hakk'ın Vermesine Sebeptir ki "Allah Bunalan Kişinin Duasını Kabul Eder" Buyrulmuştur	10884	-	10873-10888
Kâfir Bir Kadının Süt	-	10889, 10890,	10889-10906

Emer Çocuğu İle Mustafa Aleyhisselamın Huzuruna Gelmesi ve Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in Mucizatından Olarak Çocuğun İsa Aleyhisselam Gibi Konuşması		10891, 10898, 10899	
Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'in Mübarek Mestini Bir Tavşancıl Kuşunun Kapması, Havalandıktan Sonra Mesti Baş Aşağı Etmesi ve İçinden Siyah Bir Yılanın Düşmesi	-	10910, 10912, 10915	1907-10922
Bu Hikâyenin İbret Alınacak Ciheti ve "Şüphesiz Olarak Her Güçlüğün Kolaylığı Vardır" Âyetinin Yakinen Bilinmesi	10924	10930, 10931	10923-10933
Bir Kimsenin Musa Aleyhisselamdan Hayvanların ve Kuşların Dillerini Öğrenmek İstemesi	-	-	10934-10951
Hakk Teâlâ'dan Musa Aleyhisselama: "Dilediğinden Bir Kısmını Olsun Öğret" Diye Vahiy Gelmesi	10968	10968	10952-10968

Hayvanat Dilini Öğrenmek İsteyen O Adamın Köpek ve Tavuk Dillerini Öğrenmeye Kanaat Etmesi, Musa Aleyhisselamın da Bu Talebi Kabul Etmesi	-	-	10969-10994
Üç Vaadinde de Yalancı Çıktığından Dolayı Köpeğe Karşı Horozun Mahcup Olması	10995, 11008	11003	10995-11008
Efendinin Öleceğini Horozun Haber Vermesi	11031	11031	11009-11032
O Şahsın Kendi Ölüm Haberini Horozdan İştince Hz. Musa (A.S.)'a Koşması	-	-	11033-11048
O Adamın Dünyadan İmanla Gitmesi İçin Musa Aleyhisselamın Dua Etmesi	-	-	11049-11055
Hakk Teâlâ'nın Musa Aleyhisselamın Duasını Kabul Etmesi	11060	-	11056-11063
Çocuğu Yaşamayan Bir Kadının Cenab-ı Hakk'a Tazarru Etmesi ve Bu, Senin Riyazatına Karşılıktır, Senin İçin Mücahitlerin Cihadına	11070	-	11064-11081

Mukabildir, Diye Cevap Gelmesi			
Hamza Radıyallahu Anhın Zırhsız Harbe Gitmesi	-	-	11082-11091
Hamza (R.A.)'ın Niçin Zırhsız Harp ettiğine Dair Halka Cevabı	11101, 11141, 11150, 11156, 11157	11094, 11097, 11154	11092-11176
Bilal (R.A.)'ın Sevinerek Ölmesi	-	11186	11177-11194
Bedenin, Ölümden Harap Olmasının Hikmeti	-	-	11195-11204
Zahiren Geniş, Manen Dar Olan Dünyanın ve Bu Darlıktan Kurtulma Olan Uykunun Teşbihi	-	-	11205-11224
Gaflet, Gam, Tembellik ve Gönül Karanlığı Gibi Ne Varsa Hepsinin, Yere Mensup ve Aşağılık Bir Şey Olan Bedenden İleri Geldiğinin Beyanı	-	-	11225-11240
Nassın ve Kıyasın Teşbihi	-	-	11241-11259
Şeyhin Lisanından Hikmetler Coşunca Dinleyenlerde Bulunması İcap Eden Edep	11269	11269	11260-11275
Her Hayvanın, Düşmanını Kokusundan	11286	-	11276-11291

Tanıması ve Çekinip Kaçması Mümkün Olmayan Bir Zata Düşman Olan Kimsenin Ziyankârlığı			
Bir Şeyi Misal ve Taklit İle Bilmekle O Şeyin Hakikatini Bilmenin Farkı	-	-	11292-11314
Nispet ve Zahiri İhtilaf Yüzünden Bir Şeyde Hem Nefiy Hem de İsbatın Birleşmesi	11323	11316	11315-11325
Dervişin Yokluğu ve Varlığı Meselesi	-	11336	11326-11342
Sadr-ı Cihan Vekilinin Bir Töhmet Altına Alınarak Can Korkusu İle Buhârâ'dan Kaçması, Sadr-ı Cihan'a Âşık Olduğundan Ters Yüzü Geri Dönmesi, Âşıklar İçin Can Vermek Kolaydır	-	-	11343-11355
Hz. Meryem Gusül İçin Çıplak Bulunduğu Sırada, Rûhulkudüs'ün İnsan Şeklinde Zuhur Etmesi ve Hz. Meryem'in ondan Hakk Teâlâ'ya Sığınması	11403, 11415	11385	11356-11422

Rûhulkudüs'ün Hz. Meryem'e: "Ben, Allah Tarafından Sana Gönderilmiş Bir Elçiyim Benden Korkma ve Gizlenmeye Çalışma. Hakk'ın Emir ve Fermanı Böyledir, Demesi	-	-	11423-11442
Sadr-ı Cihan'ın Vekili Olan ve Buhârâ'dan Kaçan Kimsenin Aşkı Yüzünden Kayıtsızca Buhârâ'ya Dönmeye Azmetmesi	11461	-	11443-11461
Bir Sevgilinin Garip Âşığına: "Şehirlerden Hangisini Daha Hoş ve Daha Büyük Daha Müzeyyen Daha Nimetli ve Daha Gönül Açıcı Buldun" Diye Sorması Âşığın da Cevap Vermesi	-	-	11462-11465
Sadr-ı Cihan'ın Âşığını Buhârâ'ya Avdet Etmekten Dostlarının Menetmeleri, Onun da Ulu Orta Sözlerle Cevap Vermesi	11475	-	11466-11483
Sadr-ı Cihan'ın Âşığının, Nasihat Edene, Aşk Şevkiyle Ulu Orta Cevap	-	-	11484-11513

Vermesi			
O Âşık Bedenin Buhârâ Tarafına Teveccühü	-	-	11514-11524
O Laubali Âşığın Buhârâ'ya Girmesi, Yâran ve Dostlarının Onu Meydana Çıkarmaya Çalışmaları	-	-	11525-11536
Aşığın Nasihat Verenlere ve Kendisini Tehdit Edenlere Cevap Vermesi	-	-	11537-11568
Canından Vazgeçen Âşığın Maşukuna Vasıl Olması	-	-	11569-11574
Âşık Öldüren Mescit ile Ölümünü Arayıp Hiçbir Şeye Aldırış Etmeyerek Orada Konaklayan Âşık	-	-	11575-11583
O Mescide Bir Misafirin Gelmesi	-	-	11584-11590
Mescit Halkının, Âşık Misafiri, Gece Orada Yatmak İstediği İçin Kınamaları ve Tehdit Etmeleri	11596	-	11591-11598
O Âşığın Nasihat Verenlere Cevabı	-	-	11599-11612
Câlinus Bu Dünya Hayatına Âşık İdi, Çünkü Hüneri Ancak Burada	-	-	11613-11645

Geçerdi, O Pazarda Bir İşe Yaramazdı. O Yüzden Kendini O Âlemde Halkla Bir Görürdü			
Mescit Cemaatinin, Misafiri Gece Mescitte Yatmak İstediği İçin Bir Defa Daha Levmetmeleri	-	11655	11646-11688
Şeytanın Kureyşlilere: Ahmet'le Harbe Girişin Ben Size Yardım Ederim, Kabilemi de İmdadınıza Çağırırım Demesi, Fakat İki Saf Karşılaşınca Kaçması	11709	-	11689-11731
O Misafir Öldüren Mescitte Yatmak İsteyen Mihmana Nasihatçilerin Tekrar Öğüt Vermeleri	11732	-	11732-11740
Misafirin Nasihatçilere Cevap Vermesi ve Sultan Mahmud Gaznevî'nin Sırtında Kös Çalınan Deveyi, Girdiği Bir Tarladan, Ekin Bekçisinin Def Çalmakla Ürkütüp Kovmaya Kalkışmasını Misal Getirmesi	-	11794	11741-11811
Müminin Beladaki	-	-	11812-11847

Sabırsızlığının, Nohudun Vesair Yiyecek Şeylerin Tencerede Kaynarken Sıçrayıp Dışarıya Çıkması Çalışmalarına Benzemesi			
Uğradığı Belanın Sırrına ve Menfaatine Vakıf Olan Müminin Misali	-	-	11848-11854
Ev Sahibinin Nohuttan Özür Dilemesi ve Onu Kaynatmasının Hikmeti	-	-	11855-11863
Misafir Öldüren Mescitte Konaklayan Adam Hikâyesinin ve Onun Azmindeki Sebatı ve Sıdkı	-	-	11864-11878
Anlayışta Kısır Olan Nakısların Kötü Hallere Düşmeleri	-	11890	11879-11895
Hz. Peygamberin: "Kur'an'ın Zahiri Var, Bâtını Var; Bâtının da Yedinci Bâtına Kadar Bâtını Var" Hadisinin Tefsiri	-	-	11896-11901
Enbiya ve Evliyanın Dağlara Gidip Mağaralarda Oturmalarının, Kendilerini Gizlemek ve	11911	-	11902-11919

Halkın Korkusundan Kurtulmak İçin Değil, Mümkün Mertebe Halkı Dünyaya Bağlanmamaya Teşvik ve İrşat İçin Olduğunun Beyanı			
Ey Dağlar ve Kuşlar! Davud Peygamber İle Terennüm Edin ve Biz Davud'a Demiri Yumuşattık, Mealindeki Âyetin Tefsiri	-	-	11920-11933
Anlayışındaki Kusur Dolayısıyla Mesnevî'ye Taan Etmiş Olana Cevap	-	-	11934-11943
Seyislerin Islık Çalmaları Yüzünden Tayın Ürküp Su İçmesi	-	-	11944-11971
O Mihman Öldüren Mescidin Kıssasından Bakiyesi	-	-	11972-11976
"Onları Atlı Yaya Askerlerinle Çağır" Âyet-i Kerîmesinin Tefsiri	-	-	11977-11994
Gece Yarısı Misafirin Kulağına Tılsım Sesinin Vasıl Olması	12014	-	11995-12026
O Âşığın Sadr-ı Cihan İle Görüşmesi	12030	-	12027-12070

İnsanın Terkibinde Gayri İle Birlikte Hapsedilmiş Olan Her Unsurun Birbirini Cezbetmesi	-	-	12071-12084
Ruhun da Âlem-i Ervâh'a Müncezîb Olması ve Kendi Vatanına Meyil ve Talepte Bulunması, Ruh Doğanın Ayağına Tomruk Olan Cisim Cüzlerinden Ayrılması	-	-	12085-12111
Allah Kuvvet ve Kudretin Yalnız Kendisinden Olduğunu Anlatmak İçin İnsanların Karar Verdikleri Şeyleri Bozar, Zıddını Meydana Getirir. Bazen de Kararında Azmetsin, Yapacağı Şeye Tamah Eylesin Diye O Kararı Bozmaz da Sonunda Bozar, Bu da Tembih Üstüne Tembih Olur	12117	-	12112-12122
Hz. Peygamber'in Esirlere Bakıp Tebessüm Etmesi ve "Zincirler ve Boyunduruklarla Cennete Çektikleri Bir Kavme Taaccüp Ettim" Buyurması	-	12123, 12124, 12128, 12130	12123-12135

“Fetih İstiyorsanız İşte Size Fetih” Âyetinin Tefsiri… Ey Kınayanlar! Diyordunuz ki “Bizimle Muhammed Aleyhisselamdan Hangimiz Doğrucu İsek Ya Rabbi Sen Onu Kazandır, Ona Yardım Et” Bu Sözü Dinleyenler Sizi Doğruluk İstiyorsunuz, Bir Garezimiz Yok Sansınlar Diye Söylenmekteydiniz. Hak Kimdedir, Görün Diye İşte Biz de Şimdi Muhammed'e Yardım Ettik	-	12139, 12143	12136-12151
Resûl Aleyhisselatü Vesselamın Hudeybiye'den Namurat Olarak Dönmesinin Sırrı. Hak Teâlâ, Onun İçin Fetih Buyurdu ve “İnna fetahnâ leke fethan mübîna” Dedi. O Avdet, Mağlubiyet Suretinde Bir Fetih İdi. Nasıl ki Miskin Kırılması Sureta Kırılmadır, Manen İse Onun Miskliğini Tamamlamak ve	-	12153	12152-12162

Faydalarını Tekmillemektir.			
Hz. Mustafa Aleyhisselamın: “Beni Yunus İbn-i Metta'dan Üstün Tutmayın” Hadisinin Tefsiri	-	12168	12163-12177
Onlarının Taanından Peygamber Aleyhisselamın Haberdar Olması	-	12183	12178-12184
Hz. Peygamber'in Esirlere Verdiği Hikmetli Cevap	12192	12185	12185-12210
Azgın Âlemi Kahrederken Kahrolmuş, Galip Gelmişken Esir Düşmüş Demektir	12221	12223, 12226, 12234	12211-12250
Maşukun, Âşığı Onun Bilmediği Ümit Etmediği ve Hatırna Gelmediği Surette Kendisine Çekişi… Bu Çekişin Âşıkta Zuhur Eden Eseri, Talep ve İştiyakın Devamıyla Beraber Korku İle Karışık Bir Ümitsizliktir	12262, 12264	-	12251-12265
O Buhârâlı Âşığın Sadr-ı Cihan Hizmetine Gelmesi	-	-	12266-12273

Hz. Süleyman'ın Huzurunda Sivrisineğin Rüzgârdan Şikâyet Etmesi ve Adalet İstemesi	12286	-	12274-12295
Tezallüm Eden Sivrisineğe Hasmının da Divana Getirilmesi Hakkında Süleyman Aleyhisselamın Emretmesi	-	-	12296-12313
Akıl Şuura Avdet Etsin Diye Maşkun Âşığı Bîhûşu Okşaması	-	-	12314-12343
Baygın Âşığın Kendine Gelmesi ve Maşuku Sena Etnesi Maşukun Şükretmesi	-	-	12344-12397
Uzun Bir Ayrılığa ve Pek Çok İmtihanlara Maruz Kalan Bir Âşığın Hikâyesi	-	12405	12398-12428
Âşığın Maşukunu Bulması, Bir Şey Arayanın Onu Mutlaka Bulacağının Beyanı	12431, 12470	12473, 12477, 12478	12429-12501

(Tablo V)

Âşığın Maşukunu Bulması, Bir Şey Arayanın Onu Mutlaka Bulacağının Beyanı isimli hikâye, XII. cildin 12501 numaralı beytiyle bitmiştir.

12470. numaralı beyit, XII. ciltte yer almaktadır, ancak Âşığın Maşukunu Bulması, Bir şey Arayan Onu Mutlaka Bulacağının Beyanı[897] isimli hikâye XI. cildin içinde yer aldığı için orada verilmiştir.

Hikâyenin Başlığı	**XII. Ciltte Mesnevî ve Şerh-i Mesnevî'deki Hadisler**	**XII. Ciltte Mesnevî ve Şerh-i Mesnevî'de Hz. Peygamber'den Bahsedilen Beyitler**	**Hikâyenin Yer Aldığı Beyit Aralığı**
Bekçiden Kaçıp Bilmediği Bir Bağa Giren ve Sevgilisini Orada Bulan Âşık Hikâyesinin Tamamı	12541	12540	12502-12542
Her Vaaza Başlayışında Zalimlere, Merhametsiz ve İtikadsızlara Dua Eden Vaizin Hikâyesi	12562, 12567, 12568	-	12543-12573
Birisinin Hz. İsa (A.S.)'dan "Ya Ruhullah! Varlık Âleminde En Güç Şey Nedir?" Diye Sorması	12576	-	12574-12580
Âşığın Hiddeti ve Maşukun Ona Haykırması	-	-	12581-12620
Karısını Yabancı Biriyle Bulan Sufi	12636	-	12621-12628
Ömer (R.A.) Devrindeki	-	-	12629-12647

[897] Şerh-i Mesnevî XI,

Hırsızın Hikâyesi			
Kadının, Hileye Sapıp Sevgilisine Çarşaf Giydirmesi ve Tanrı'nın "Sizin Hileniz Pek Büyüktür" Hükmünce Kocasını Kandırmak İçin Bahanelere Başvurması	-	-	12648-12660
Kadının, "Hanım Çeyiz Kaydında Değildir. Onun Muradı Kızın Kapalı ve Namuslu Olmasıdır" Demesi, Sofînin de Üstü Kapalı Cevap Vermesi	-	-	12661-12675
Allah'ın Kendisi İçin Semî' Basîr ve Alîm Demekteki Muradı	12682	-	12676-12697
Dünyanın Külhana, Takvanın da Hamama Benzeyişi	-	-	12698-12716
Güzel Koku Satanlar Çarşısında Itr ve Misk Kokusundan Bayılan ve Hastalanan Derici	-	12740	12717-12747
Debbağın Biraderinin, Kardeşinin Köpek Pisliği Kokusuyla Gizlice Tedavi Etmesi	12757	-	12748-12764
Âşığın Yaptığı Suçtan Hile İle Özür Dilemesi,	-	-	12765-12778

Mşaukun da Bu Hileyi Anlaması			
Âşığın Özür Dileyişini Maşukun Reddetmesi ve Onun Şeytaniyetini Yüzüne Vurması	-	-	12779-12810
Bir Yahudi'nin Hz. Ali (K.V.)'ye: "Eğer Hakk'ın Hıfzından Emin İsen Kendini Köşkün Tepesinden Aşağıya At Demesi, Emîrü'l Müminîn Hz. Ali'nin de Ona Cevabı	-	-	12811-12845
Mescid-i Aksâ İle Harrub Hikâyesi ve Süleyman'dan Evvel Davud (A.S.)'ın O Mescidi Bina Etmeye Azmeylemesi	-	-	12846-12862
"Muhakkak ki Müminler Birbirlerinin Kardeşidirler ve Âlimler Tek Bir Nefis Gibidir" Hadis-i Şerifinin Şerhi; Bilhassa Davud ve Süleyman Nebilerle Diğer Peygamberlerin Birliği, Bunlardan Birinin İnkârıyla Hiçbir Nebiye İmanın Sahih Olmayacağı, Birlik	-	12922	12863-12922

Alameti Olarak Bin Evden Bir Ev Yıkılınca Hepsinin Harap Olup Sağlam Bir Duvarın Bile Kalmayacağı, Cenab-ı Hakk'ın "Biz Peygamberleri Birbirinden Ayırmayız" Buyurması, Akıllı Kimseye Bir İşaret Kâfi Gelir, Mamafih Bu İşareti de Aşmıştır			
Mescid-i Aksâ'nın Binası Hikâyesinin Bakiyesi	12936	12925	12923-12942
Hz. Osman (R.A.)'ın Hilafetindeki İlk Hutbesinde İşle Öğüt Veren, Sözle Öğüt Verdenden Evladır, Demesi	12976	12944, 12951	12943-12976
Hükemanın; İnsan, Âlem-i Suğradır, Hükema-yi İlahiyenin de İnsan-ı Âlem-i Kübradır Dediklerinin Beyanı	12977, 12980	12984	12977-12992
"Benim Ümmetim Nuh'un Gemisine Benzer. O Gemiye Tutunan Kurtulur, Ondan Ayrılan Batar ve Boğulur" Hadis-i Şerifinin Tefsiri	12993, 12994, 13005, 13006, 13010	-	12993-13017

Belkıs'ın Sebâ Şehrinden Süleyman (A.S.)'a Hediye Göndermesi	13039	-	13018-13052
Mağribli Şeyh Abdullah (Allah Sırrını Takdis Etsin)'ın Kerametleri ve Nuru	-	-	13053-13068
Süleyman (A.S.)'ın Belkıs'ın Elçilerini, Getirmiş Olduğu Hediyelerle Birlikte Geri Göndermesi	-	-	13069-13079
Terazisinin Dirhemi, Baş Yıkanan Kil Olan Bir Attar İle Kil Yiyen Müşterinin Hikâyesi	13101	13100	13080-13107
Süleyman (A.S.)'ın Elçilerin Gönlünü Alması, Onlara İltifatta Bulunması, Göünllerindeki Ürkekliği Gidermesi ve Getirilen Hediyeleri Kabul Etmeyişi Sebebinin Elçilere Şerh ve İzahı	-	-	13108-13132
Bir Dervişin Birkaç Şeyhi Rüyasında Görüp Onlardan Kazanmaya Uğraşmadan ve İbadetten Geri Kalmaksızın Helal Rızık İstemesi, Şeyhlerin	-	-	13133-13142

de O Dervişin İrşat Etmesi Dağdaki Acı ve Ekşi Meyvelerin Şeyhlerin Himmeti ve Atası Sayesinde Dervişe Tatlı Olması			
O Dervişin "Ben Şeyhlerin Kerameti Sayesinde Helal Rızık Buldum, Bu Altını Şu Oduncuya Vereyim, Demesi. Oduncunun da Onun Kalbindeki Niyetten İncinmesi	-	13167	13143-13171
Süleyman (A.S.)'ın Belkıs'ın İmana Gelmesi İçin Elçilerin Tez Gitmelerini Emretmesi ve Onları Teşviki	-	-	13172-13178
İbrâhim Etdhem'in (Hakk Sırrını Takdis Etsin) Hicreti ve Horasan Saltanatını Terk Etmesi	-	-	13179-13194
Susamış Bir Kimsenin Çukurda Bulunan Dereye Yetişemediği İçin Suyun Sesini Duymak Maksadıyla Ceviz Ağacı Üstünden Suya Ceviz Silkelemesi ve Suyun Sesinin Güzel Nağmeler Gibi Onu Neşelendirmesi	13210	13213, 13227, 13230	13195-13230

Şirkde Israr Etme ve İmanda Gecikme Diye, Süleyman (A.S.)'ın Belkıs'a Tehdit Göndermesi	-	-	13231-13261
Süleyman (A.S.)'ın Belkıs'a: “Benim, Senin İmana Gelmeni İstemem, Ancak Allah Rızası İçindir. Ne Nefsinde Ne Güzelliğinde Ne de Saltanatında Bir Zerre Garazım Yok. Hakk Nuruyla Gözün Açılınca Böyle Olduğunu Sen de Görür ve Anlarsın, Demesi	-	13264	13262-13277
İbrâhim Edhem'in Arta Kalan Hikâyesi	-	-	13278-13293
Sebâ Ahalisinin Kıssasının Bakiyesi Belkıs'ın Kavminden Her Birinin Din ve Kalp Müşkilatı Hakkında Süleyman (A.S.)'ın Nasihati ve İrşadı, Her Cins Gönül Kuşunu O Kuşun Ötüşü ve Yemi İle Avlaması	-	-	13294-13307
Belkıs'ın Saltanat Kaydından Kurtulması	-	-	13308-13351

ve İman Şevkiyle Süleyman'ın İltifatından Mest Olması, Memleketinden Hareket Esnasında Tahtından Başka Her Şeyden Vazgeçişi			
Belkıs'ın Tahtını Sebâ'dan Kudüs'e Getirmek İçin Süleyman (A.S.)'ın Çare Buluşu	-	-	13352-13363
Resûlullah'ın Sütninesi Halimenin, Zat-ı Risaleti Sütten Kestikten Sonra Kaybetmesi ve Putlardan Sorması, Putların Secde Ederek Nebiyy-i Ekrem'in Yüceliğine Şehadette Bulunmaları	-	13365, 13366, 13367, 13368, 13369, 13370, 13371, 13372, 13375, 13379	13364-13384
Halime'yi Putlardan Yardım Dilemek Üzere Putlara Götüren İhtiyar Arap	-	13387, 13403, 13404, 13405, 13406, 13409, 13425, 13426,	13385-13430
Muhammed (S.A.V.)'i Halime'nin Kaybedişinden Mustafa (S.A.V.)'in Ceddi Abdülmuttalib'in Haberi Olması ve Şehirde Aramaya Çıkması, Kâbe'nin Kapısı Önünde Dua Ederek Bulmasını	-	13431, 13438	13431-13443

Cenab-ı Hakk'tan İstemesi ve Bulması			
Mustafa (S.A.V.)'in Ceddi Abdülmuttalib'e Kâbe'den Cevap Gelmesi	13466	13453, 13465, 13466, 13467	13444-13479
Onu Nerede Bulayım? Diye Muhammed Aleyhisselatü Vesselam Bulunduğu Yerden Abdülmuttalib'in Nişan İstemesi ve KâbeDahilinden Cevap Gelip Nişan Bulması	13484	13485, 13487	13480-13487
Belkıs'ı Rahmete Davet Kıssasının Gerisi	-	13491	13488-13491
İnsanın Dünyaya Kanaat Edip Dünya İçin Hırs ve Tamah Göstermesi, Kendi Cinsinden Olan Ruhaniler "Ne Olurdu Kavmimiz Halimizi Bilse" Diye Bağırıp Dururken, Onların Devletinden Gafil Olması	-	13503	13492-13555
Süleyman (A.S.)'ın Mescid-i Aksâ'yı Yaptırması	13579, 13593, 13595	13585	13556-13596
Bir Şairin Bir Hükümdara Kaside Getirmesi ile Şahın Ona	13600	13600	13597-13606

Caize Vermesi, Ebu'l Hasan Namındaki Vezirin de O Caizeyi Kat Kat Arttırması			
Şairin Aynı Caizeyi Almak Ümidiyle Birkaç Sene Sonra Tekrar Gelmesi. Padişahın Âdeti Vechile Bin Altın Verilmesini Emretmesi, Yine Hasan Namındaki Başka Bir Vezirin; Bu Miktar Çok Fazladır, Bizim Masrafımız Çok, Hazinemiz İse Boştur. Ben Onu İhsan Buyurduğunuzun Onda Birine Razı Ederim, Demesi	13619, 13635, 13637, 13678	13635, 13639, 13643, 13650	13607-13678
Padişahın Mürüvvetini İfsat Etmek Hususunda, Bu Alçak Vezir, Kötü Davranışı İle Firavun'un Veziri Hâmâ'na Benzerdi	13693, 13699	-	13679-13702
Cinin Süleyman (A.S.)'ın Makamına Oturması ve Onun Harekâtına Kendini Benzetmeye Çalışması, İki Süleyman Arasında Görünen Fark ve Cinin Kendini Süleyman Olarak	-	-	13703-13724

Tanıtması			
Süleyman (A.S.)'ın, Mescid-i Aksâ Yapıldıktan Sonra, İbadet Etme ve Orada İtikafa Girmiş Olanlarla Âbidleri İrşat İçin Her Gün Mescide Gelmesi ve Mescitte Bazı Otlar Bitmesi	-	-	13725-13738
Âlemde Mezar Kazma Sanatı Yokken, Onu, Kâbil'in Kargadan Öğrenmesi	13785	13747	13739-13795
Sofînin, Gül Bahçesinde, Başını Dizine Dayayıp Mürakâbeye Dalması, Arkadaşlarının Ona, Başını Kaldır da Bahçedeki Çiçekleri Kuşları ve Rahmet-i İlahîye Âsârını Gör, Demeleri	-	-	13796-13810
Mescd-i Aksâ'nın Bir Köşesinde Keçiboynuzu Ağacının Çıkması ve Süleyman (A.S.)'ın Mahzun Olması	13822, 13844, 13848, 13856	13822	13811-13871
Soysuz ve Alçak Bir Kimsede İlim, Mal ve Mansıp Husule Gelmesi,	-	-	13872-13887

Eşkıya eline Kılıç Geçmesi Gibi Onu Rüsva Eder			
"Yâ Eyyühelmüzzemmil" Âyetinin Tefsiri	13888, 13890, 13893, 13903	13890, 13891, 13898, 13900, 13901, 13906, 13911, 13913, 13914	13888-13922
Cevap Vermemek de Cevaptır Sözü, Ahmağa Verilecek Cevap Susmaktır, Sözünü Tekit Eder… Her İkisi de Bu Hikâyeyle Anlatılmaktadır	-	-	13923-13929
Hz. Mustafa Aleyhisselatü Vesselam Efendimizin: "Cenab-ı Hakk Melekleri Yarattı, Onlara Akıl Verdi… Hayvanları Yarattı, Onlara Şehvet Verdi… İnsanoğullarını Yarattı, Onlara Hem Akıl Hem Şehvet Verdi. Kimin Aklı Şehvetinden Üstün Olursa Meleklerden Daha Yücedir… Kimin Şehveti Aklından Üstünse Hayvanlardan Aşağıdır" Hadisinin Tefsiri	13943, 13953, 13956	-	13930-13959

“Ve Emmellezine fî Kulûbihim Meradun Fezâdethüm Ricsen İlâ Ricsihim” Âyet-i Kerîmesinin Tefsiri	-	-	13960-13965
Aklın Nefis İle Uğraşması, Mecnun'un Deve İle Münazaası Gibidir, Zira Mecnun İleriye, Yani Leyla Tarafına Gitmek Arzun Ediyordu. Bindiği Deve İse Geriye, Yavrusu Tarafına Dönmek İstiyordu. Nitekim Mecnun: “Devemin Heva ve Hevesi Yavrusu Tarafına, Benim Muhabbetim İse İleriye, Leyla Tarafınadır. Onunla Aramızda Hakiki Bir Muhalefet Vardır” Demiştir	-	13992	13966-13992
Padişaha Layıkıyla Hizmet Etmediği İçin Maaşı Azaltılan Kölenin Hükümdara Şikâyeti	14008	-	13993-14008
Hırsızın, Kocaman Sarıklı Bir Fakihin Sarığını Kapması ve Fakihin, “Sarığı Çöz, Ne Kaptığını Anla da Ondan	-	-	14009-14023

Sonra Götür" Diye Seslenmesi			
Dünyanın Ehl-i Dünyaya Hâl Diliyle Nasihat Vermesi ve Ondan Vefa Umanlara Bivefalığını Göstermesi	14059	-	13024-14070
Ârifin Allah'ın Nurundan Gıdası Bulunduğunun ve "Ben Rabbimin İndinde Gecelerim, Beni Yedirir ve İçirir" Hadisinin Beyanı	14097	-	14071-14097
Musa, Nefsinde Korku Hissetti, Biz de: "Korkma, Sen Yüce ve Galip Olacaksın Dedik" Mealindeki Âyet-i Kerîmenin Tefsiri	14108, 14112	-	14098-14121
Davaya Kalkışan Kişiye, Davadan Geçmesi İçin Israr ve Peygamberlere Uymasını Emrediş	14132	14122	14122-14143
Ecir ve Nafaka Talebine Dair O Kölenin Padişaha Dilekçe Yazması Hikâyesinin Bakiyesi	14163	14151	14144-14163
Şerefini Korumak İçin Medihlerde Bulunan, Fakat İçinden Dert ve Elem Kokusu Duyulan,	14175, 14194, 14199	14182	14164-14217

Hırkasının Eskiliğinden, O Şükürlerin Laftan, Yalandan İbaret Olduğu Anlaşılan Meddahın Hikâyesi			
İlahî Bir Tabip Olan Zevat-ı Kiramın Mürit ve Yabancı Simalarından ve Sözlerinin Üslubundan ve Gözlerinin Renginden ve Bunların Hiçbiri Olmaksızın Gönül Yolundan Onların Kalbi ve Dini Hastalıklarını Teşhis Etmeleri ve Marazlara Göre Tedavi Eylemeleri	-	-	14218-14225
Şeyh Ebü'l-Hasan el-Harakânî 'nin Doğmasından Yıllarca Evvel, Dünyaya Geleceğini, Suret ve Sıretinin Nişanlarını Bâyezîd'in Birer Birer Haber Vermesi, Tarih Yazanların da Şeyh Hırkani'yi Beklemek Üzere O Haberi Kaydetmeleri	14250, 14252	-	14226-14257
Hz. Resûlullah (A.S.)'ın "Ben Yemen'den Nefes-i Rahmani'yi Duyuyorum"	-	-	14258-14270

Hadisi.			
Bâyezîd Bistâmî'nin Vefatından Yıllarca Sonra Ebü'l-Hasan el-Harakânî'nin Doğması	14277	-	14271-14277
Sofînin Kalp ve Ruhundan Tanrı Yemeğinin Eksilmesi	14279, 14283	-	14278-14311
Dilekçesine, Padişah Tarafından Cevap Gelmeyince O Kölenin Hiddetlenmesi	-	-	14312-14317
Süleyman (A.S.)'ın Bir Zellesi Dolayısıyla Rüzgârın Muhalif Esmesi	-	-	14318-14343
Bâyezîd Rahmetullahi Aleyhin Yıllarca Evvel, Kendisinin Doğacağını ve Ahvalini Haber Verdiğini, Şeyh Ebü'l-Hasan el-Harakânî'nin İştimesi	14351, 14353	-	14344-14353
O Kölenin, Birinci Dilekçesine Cevap Alamayışı Üzerine Padişaha İkinci Bir Dilekçe Yazması	-	-	14354-14372

(Tablo VI)

“Hz. Resûlullah (A.S.)'ın ‘Ben Yemen'den Nefes-i Rahmani'yi Duyuyorum’ Hadisi”[898] başlıklı hikâyesinin içeriğinde aynı hadis tekrar verilmemiştir. Bu hikâyeden önce “Şeyh Ebü'l-Hasan el-Harakânî'nin Doğmasından Yıllarca Evvel, Dünyaya Geleceğini, Suret ve Sıretinin Nişanlarını Bâyezîd'in Birer Birer Haber Vermesi, Tarih Yazanların da Şeyh Hırkani'yi Beklemek Üzere O Haberi Kaydetmeleri”[899] hikâyesinin içeriğinde ilgili hadis verilmiştir. Böylelikle Ebü'l-Hasan el-Harakânî'nin doğmasıyla ilgili hikâyeden sonra gelen hikâyenin başlığına da “Hz. Resûlullah (A.S.)'ın Ben Yemen'den Nefes-i Rahmani'yi Duyuyorum” hadis-i şerfi verilmiştir. Hikâyenin içeriği olarak da bir önceki hikâyenin devamı olan Ebü'l-Hasan el-Harakânî 'den bahsedilmiştir.

Hikâyenin Başlığı	**Mesnevî ve Şerh-i Mesnevî'de Hz. Ebû Bekir'den Bahsedilen Beyitler**	**Hikâyenin Yer Aldığı Cilt Numarası ve Beyit Aralığı**
Ayı İle O Abdal Hikâyesinin Tamamı	6006	VII, 5957-6010
Resûlullah'ın İyadet ve Ziyaret Ettiği Sahabinin Münasebetsiz Bir Dua Etmiş Olduğunu Hazret-i Peygamber'in Anlaması	6202	VII, 6202-6284
Peygamber-i Mescid-i Dırâr'a Götürmek İçin Münafıkların Onu Aldatmaya Kalkışmları	6812	VIII, 6970-6828
İki Hasımın da Davud Peygamber Aleyhisselamın Huzuruna Gitmesi	10016	X, 9998-10056

[898] Şerh-i Mesnevî XII, s. 484
[899] Şerh-i Mesnevî XII, s. 477

İhtiyatın Manası ve İhtiyatlı Olan Kimsenin Misali	10521	X, 10515-10557
Debbağın Biraderinin Kardeşini Köpek Pisliği Kokusuyla Gizlice Tedavi Etmesi	12755	XII, 12748-12764
Aşığın Özür Dileyişini Maşukun Reddetmesi ve Onun Şeytaniyetini Yüzüne Vurması	12809, 12810	XII, 12779-12810
Hz. Osman (R.A.)'ın Hilafetindeki İlk Hutbesinde: "İşle Öğüt Veren, Sözle Öğüt Verenden Evladır" Demesi	12944, 12950	XII, 12943-12976
O Dervişin: "Ben Şeyhlerin Kerameti Sayesinde Helal Rızık Buldum, Bu Altını Şu Oduncuya Vereyim Demesi. Oduncunun da Onun Kalbindeki Niyetten İncinmesi	13167	XII, 13143-13171
Davaya Kalkışan Kişiye Davdan Geçmesi İçin Israr ve Peygamberlere Uymasını Emrediş	14122	XII, 14122-14143

(Tablo VII)

Hikâyenin Başlığı	Mesnevî ve Şerh-i Mesnevî'de Hz. Ömer'den Bahsedilen Beyitler	Hikâyenin Yer Aldığı Cilt Numarası ve Beyit Aralığı
İmtihan Edenlerin Huzurunda Lokmâ'nın Faziletinin Belli Olması	5509	VII, 5464-5513
Peygamber-i Mescid-i Dırâr'a Götürmek İçin Münafıkların Onu Aldatmaya Kalkışmları	6812	VIII, 6970-6828
Musa Aleyhisselamın Firavun'a Cevabı	8788	IX, 8784-8794
Musa Aleyhisselamın Firavun'a Sihirbazları Şehirlerden Toplaması İçin Mühlet Vermesi	8824	IX, 8806-8862
Surette Gizli ve Eseriyle Âşikâr Olan Kaza Tuzağının Teşbihi	8367, 9367	X, 9349-9369
Ömer (R.A.) Devrindeki Hırsızın Hikâyesi	12629, 12631	XII, 12629-12647
Hz. Osman (R.A.)'ın Hilâfetindeki İlk Hutbesinde: "İşle Öğüt Veren Sözle Öğüt Verenden Evladır" Demesi	12944, 12945, 12949	XII, 12943-12976
İbrâhim Edhem'in (Hakk Sırrını Takdis Etsin) Hicreti ve Horasan	13182	XII, 13179-13194

Saltanatını Terk Etmesi		
Bir Şairin Bir Hükümdara Kaside Getirmesi İle Şahın Ona Caize Vermesi, Ebü'l-Hasan Namındaki Vezirin de O Caizeyi Kat Kat Arttırması	13600	XII, 13597-13606
Soysuz ve Alçak Bir Kimsede İlim, Mal ve Mansıp Husule Gelmesi, Eşkıya Eline Kılıç Geçmesi Gibi Onu Rüsva Eder	13887	XII, 13872-13887

(Tablo VIII)

Hikâyenin Başlığı	**Mesnevî ve Şerh-i Mesnevî'de Hz. Osman'dan Bahsedilen Beyitler**	**Hikâyenin Yer Aldığı Cilt Numarası ve Beyit Aralığı**
Peygamber-i Mescid-i Dırâr'a Götürmek İçin Münafıkların Onu Aldatmaya Kalkışmları	6812	VIII, 6970-6828
Hz. Osman (R.A.)'ın Hilafetindeki İlk Hutbesinde: "İşle Öğüt Veren, Sözle Öğüt Verenden Evladır" Demesi	12944, 12946, 12949, 12951, 12952	XII, 12943-12976

(Tablo IX)

Hikâyenin Başlığı	Mesnevî ve Şerh-i Mesnevî'de Hz. Ali'den Bahsedilen Beyitler	Hikâyenin Yer Aldığı Cilt Numarası ve Beyit Aralığı
Bir Valinin Bir Kimseye Diktiğin Bu Çalıyı Yolun Başından Sök Diye Emir Vermesi	5207, 5209	VII, 5191-5229
Lokmanın Zekâsının Efendisinin İmtihan Etmesi	5426	VII, 5416-5463
Bir Bahçıvanın Sufi, Fakih, Aleviden İbaret Üç Kişiyi Birbirinden Ayırıp Tenha Bırakması	6151	VII, 6115-6160
Resûlullah'ın İyadet ve Ziyaret Ettiği Sahabinin Münasebetsiz Bir Dua Etmiş Olduğunu Hazret-i Peygamber'in Anlaması	6253	VII, 6202-6284
Bir Yabancının Bir Şeyhin Aleyhinde Bulunması ve Şeyhin Müridinin Ona Cevap Vermesi	7261	VIII, 7236-7271
Hacıların Bâdiyede ve Kızgın Çöl Üstünde Yapayalnız Buldukları Zahidin Kerametine Hayran Kalmaları	7715	VIII, 7710-7797
Bir Köylünün Şehirliyi, Yalancılıktan ve Birçok Israrla Köye Davet Ederek	7994	IX, 7967-8011

Aldatması		
Leylanın Mahallesinde Oturan Bir Köpeği Mecnun'un Okşaması	8303	IX, 8291-8320
Yılan Tutanın Soğuktan Uyuşmuş Bir Ejderhayı Ölü Zannederek İplere Sarması ve Bağdat'a Getirmesi	8708, 8764	IX, 8690-8774
Filin Nasıl Bir Hayvan Olduğunda ve Şeklinde İhtilaf Edilmesi	9004	IX, 8962-9009
Halkın Tazimi ve Müşterilerin Rağbeti Dolayısıyla Bir İnsanın Hastalanması ve Bir Muallimin Hikâyesi	9243	IX, 9221, 9244
Katırın: "Ben Çok Defa Yüzükoyun Düşüyorum, Sen İse Nadiren Düşüyorsun Diye Deveye Şikâyeti	9446	X, 9443-9458
Dekuki Kıssasına Avdet	9633	9633-9653
Dekûkî'nin İmam Olmak İçin İleri Geçmesi	9786	X, 9775-9812
İsa Aleyhisselamın Ahmaklardan Dağ Tepesine Kaçması	10263	X, 10249-10278
İhtiyatın Manası ve İhtiyatlı Olan Kimsenin	10520	X, 10515-10557

Misali		
İnsanlar Muhakkik ve Mukallid Olmak Üzere İki Kısımdır	10773	X, 10765-10775
Bir Kimsenin Musa Aleyhisselamdan Hayvanların ve Kuşların Dillerini Öğrenmek İstemesi	10949	XI, 10934-10951
Üç Vaadinde de Yalancı Çıktığından Dolayı Köpeğe Karşı Horozun Mahcup Olması	11003	XI, 10995-11008
Dervişin Yokluğu ve Varlığı Meselesi	11336	XI, 11326-11342
Gece Yarısı Misafirin Kulağına Tılsım Sesinin Vasıl Olması	12002	XI, 11995-12026
O Aşığın Sadr-ı Cihan İle Görüşmesi	12045	XI, 12027-12070
Debbağın Biraderinin Kardeşini Köpek Pisliği Kokusuyla Gizlice Tedavi Etmesi	12755	XII, 12748-12764
Bir Yahudi'nin Hz. Ali (K.V.)'ye Eğer Hakk'ın Hıfzından Emin İsen Kendini Bu Köşkün Tepesinden Aşağıya At Demesi, Emîrü'l Müminîn	12812, 12813, 12816	XII, 12811-12845

Hz. Ali'nin de Ona Cevabı		
Hükemanın: "İnsan Âlemi Suğradır, Hükema-yi İlahiyyenin de İnsan Âlem-i Kübradır" Dediklerinin Beyanı	12977	XII, 12977-12992
Bir Şairin Bir Hükümdara Kaside Getirmesi İle Şahın Ona Caize Vermesi, Ebü'l-Hasan Namındaki Vezirin de O Caizeyi Kat Kat Arttırması	13600	XII, 13597-13606
Şairin Aynı Caizeyi Almak Ümidiyle Birkaç Sene Sonra Tekrar Gelmesi. Padişahın Âdeti Vechile Bin Altın Verilmesini Emretmesi, Yine Hasan Namındaki Başka Bir Vezirin; Bu Miktar Çok Fazladır, Bizim Masrafımız Çok, Hazinemiz İse Boştur. Ben Onu İhsan Buyurduğunuzun Onda Birine Razı Ederim, Demesi	13643	XII, 13607-13678
Mescd-i Aksâ'nın Bir Köşesinde Keçiboynuzu Ağacının Çıkması ve Süleyman (A.S.)'ın	13822, 13843	13811-13871

Mahzun Olması		

(Tablo X)

SONUÇ

Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî'nin Mesnevî'si, birçok âyet ve hadis-i şerifi içinde bulunduran tasavvufi bir eserdir. Eserin dilinin Farsça olması sebebiyle birçok tercüme ve şerh çalışmaları yapılmıştır. Tâhirü'l Mevlevî'nin Şerh-i Mesnevî'si de bu çalışmalar arasında yer almaktadır.

18 ciltlik Şerh-i Mesnevî'nin, 7-12. ciltleri arası incelendiğinde, 12. ciltte dördüncü göçten bahsedilmektedir. Göç ifadesiyle de Mesnevî'nin dördüncü cildi anlatılmıştır. Böylelikle Şerh-i Mesnevî'nin 12. cildi, Mesnevî'nin dördüncü cildine karşılık gelmektedir.

Şerh-i Mesnevî'nin 7-12. ciltleri arası; Mesnevî'nin 2. cildinden belli bir bölümle beraber, üç ve dördüncü ciltlerine denk gelmektedir. Başlıklar olarak da "Bir Doğan Kuşunun Virane Baykuşlara Griftar Olması" hikâyesiyle başlayıp "O Kölenin, Birinci Dilekçesine Cevap Alamayışı Üzerine Padişaha İkinci Bir Dilekçe Yazması" hikâyesiyle bitmektedir.

Tâhirü'l Mevlevî'nin Şerh-i Mesnevî'si, Mesnevî'nin ilk ciltlerini ders notları olarak tercüme ve şerhini yaptığı ve kalan ciltlerin de tamamlamasını yaparak ele aldığı eseridir. Bu eserden 7-12. ciltler arası Hz. Peygamber, dört halifeden bahsedilen hususlar ve hadis-i şeriflerin incelenmesi yapılmıştır. Çalışma, Mesnevî ve Şerh-i Mesnevî olarak iki ayrı ana bölümden oluşmaktadır. 7-12. Ciltler arasında Mesnevî'de ve Şerh-i Mesnevî'deki hadislerin; tam metni verilen hadisler, nakıs hadisler, telmih hadisler olarak gruplandırılmıştır. Dört halife ise Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali'den bahsedilen beyitler olarak kendi içinde halifelik sırasına göre gruplandırılması yapılmıştır. Böylelikle Şerh-i Mesnevî'de 7-12. ciltler arasındaki Hadisler, Hz. Peygamber ve dört halifeden bahsedilen beyitler kendi bölümleri içinde bulunmaktadır.

Mesnevî'de hadis-i şerifler bazen açık bir şekilde belirtilirken, bazen de işaret yoluyla belirtilmiştir. Mesnevî'de telmih hadislerin çoğunluk göstermesiyle birlikte nakıs hadisler de bulunmaktadır. Mesnevî'de olmayıp Tâhirü'l Mevlevî'nin şerhe eklediği hadislerde bizzat hadis olarak belirttiklerinin yanı sıra nakıs hadislerin çoğunluk göstermesiyle, tam metinli hadisler de bulunmaktadır.

Mesnevî'deki tam metinli hadisler; nakıs ve telmih hadislere oranla biraz daha azdır. Böyle olmakla beraber Tâhirü'l Mevlevî, Mesnevî'deki bir hadisi belirtirken, telmih ve nakıs hadislerin çoğunluğuna göre yapmştır.

Mesnevî'de hadislerin kaynakları söylenmezken, Tâhirü'l Mevlevî az da olsa bazı beyitlerdeki hadisin kaynağını belirtmiştir. Tâhirü'l Mevlevî'nin Mesnevî'deki bazı hadisleri belirtmediği de tespit edilmiştir.

Mevlâna, Mesnevî'sinde hikâyeyi anlatırken âyet ve hadislerle desteklemesi, bunu da hikâyenin akışına göre yapmasından dolayı telmih ve nakıs hadisler çoktur diyebiliriz. Şerh-i Mesnevî'de Tâhirü'l Mevlevî, bir konuya değinmişse, sadece değinmekle kalmayıp o konunun genişçe açıklamasını yapmıştır.

Mesnevî'de; Hz. Peygamber, hadisler, dört halife ile birlikte birçok âyet ve peygamberden bahsedilmektedir. Tâhirü'l Mevlevî', Mesnevî'de hangi peygamberden bahsedilmişse onunla ilgili açıklanmalarda bulunmuştur. Mesnevî'de verilen âyetlere ek olarak Tâhirü'l Mevlevî'nin kendisinin de verdiği âyetler olmuş ve bunları da Arapçalarıyla birlikte vermiştir.

Bazen bir hikâyenin başlığı hadis-i şerif olarak verilmişken, içerik olarak o hadisle ilgili beyitler verilmeyerek bir önceki hikâyeden bahsedilmiştir. Birbiriyle bağlantılı bu hikâyelerde verilen bir hadisi, bazen de bir sonraki hikâyenin başlığı olarak kullanılabilmiştir.

Bazen bir beyitte birden çok hadisten bahsedilmiştir. Bununla beraber, Hz. Peygamber'in mucizelerinden, çektiği sıkıntılardan, Hz. Peygamber ve dört halife döneminde yapılan savaşlardan bahsedilmiştir. Hz. Peygamber, diğer peygamberler ve dört halifeden bahsedilmesiyle İslam Tarihi açısından da bilgiler verilmiştir.

Tâhirü'l Mevlevî dört halifeden bahsederken bazen künyelerini vermiştir. Bazen de künyesiyle birlikte ismine de yer vermiştir.

Esere etimolojik açıdan bakıldığı zaman Arapça kökenli kelimelerin çoğu Arapça söyleyişleriyle kaldığı görülmektedir. Bununla birlikte, sıklıkla olmasa da bazı kelimelerde ağız özelliği görülmüştür. (Örneğin: Bürhan, ehali, boyna gibi)

Mesnevî; hikâyelerle anlatılmasıyla, eserin kolay anlaşılırlığını ortaya koymaktadır. Aslında Mevlâna, hikâye anlatmaktan ziyade hikâyelerle insanın halini

anlatmaktadır. Mevlâna insanın karşılaşabileceği her duruma karşı âyet ve hadislerle yol göstermeye çalışmıştır.

Bazı âyetlerin Arapçası belirtilirken birkaç dipnotta yanlışlıklar yapılmış ve bunlar düzeltilmiştir. Bunun gibi Farsça metinde de yanlışlıklar tespit edilip düzeltilmiştir.

Mesnevî'de; âyetler, hadisler, Hz. Peygamber, dört halifeden çok fazla bahsedilmesi ve Tâhirü'l Mevlevî'nin de Mesnevî'nin dışında şerhe ilave ettiği âyet, hadis, Hz. Peygamber, dört halifeden bahsedilen beyitlerin çokluğu dikkat çeker. Hz. Mevlâna'nın Mesnevî'sinde bunlar ışığında insanları yönlendirmeye çalıştığı ve Tâhirü'l Mevlevî'de genişçe şerh yapmasıyla Mesnevî'nin daha iyi anlaşılabilir olmasını sağlamıştır.

KAYNAKÇA

ACLÛNÎ (1988), Keşfü'l Hafâ ve Müzîlü'l-libâs Amme'ş-tehera Mine'l-Ehâdîsi Alâ Elsineti'n-Nâs, I-II Cilt. Lübnana-Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.

AK, Murat (2009), Türk İslam Edebiyatında Aşer-i Mübeşşere, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Konya.

AKTEPE, Orhan (2017), Peygamberler Arasında Üstünlük Meselesi, Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi S. 13. https://dergipark.org.tr., Erişim tarhi: 15. 03. 2021

ALTINTAŞ, Ramazan (2003), İslami Anlayışa Göre "el-Hayâtü'd Dünyâ" Kavramını Yorumlama Biçimleri, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. VII

ARAZ, Fatih Kur'an-ı Kerim, Merve Yayınları.

ATLI, Ahmet (2011), Tasavvufta Ricalu'l-Gayb, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri (Tasavvuf) Anabilim Dalı, Ankara.

BERKİ, Ahmet Hikmet, 250 Hadis Terceme ve İzahı, Ankara: Diyanet İşeri Başkanlığı Yayınları.

BİNER, Fuat (2008), Tâhirü'l Mevlevi Türk Edebiyatı Tarihine Dair Hulasalar, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul.

BULAK DENER Kübra (2020), Mevlâna Müzesi Nr. 1177'deki Mesnevî'nin Metni ve İzbudak Tercümesinin Karşılaştırılması (2. Cilt 3350-3769, 3. Cilt 1- 376 Beyitler), Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Mevlâna Araştırmaları Enstitüsü, Mevlâna ve Mevlevilik Arştırmaları Anabilim Dalı, Konya.

CANAN, İbrahim (1988), Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi, Ankara: Akçağ Yayınları.

CELALÜDDİN ES-SUYÛTÎ (2020), Camiu's Sağir, (haz. Saffet Bakırcı), Konya: Serendip Yayınları.

ÇANTAY, Hasan Basri (1958), Birinci Kırk Hadis ve Mealleri, İstanbul: Ahmet Sait Matbaası.

ÇOBAN, Mustafa (2007), Kur'an ve Sünnet Rehberliğinde Şeytanla Mücadele Edecek İnsanın Eğitimi, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Konya

DEMİL, Emine (2016), Hz. Peygamber'in Risalet Öncesi Hayatına Dair Rivayetler, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri (Hadis) Anabilim Dalı, Ankara.

DEMİRCİ, Mehmet (1992), Peygamberin Ruhani Hayatı, Diyanet İlim Dergisi, http://isamveri.org, Erişim tarihi: 21. 05 2021.

ERDEM, Elif, ŞAHİN, Hale, & AYDOĞDU DEMİR, Rukiye (2020), Hikmetin 40 Kapısı 40 Hadis 40 Yorumu, Diyanet İşeri Başkanlığı Yayınları, diniyayinlar.diyanet.gov.tr, Erişim Tarihi: 25.01.2021.

ERDEM, Hasan Hüsnü (1987), İlahi Hadisler, Ankara: DİB Yayınları.

FAYDA Mustafa, Ömer, Ebû Bekir, İslam Ansiklopedisi, islamansiklopedisi.org.tr, Erişim tarihi: 21.03.2021.

FIĞLALI, Ethem Ruhi, Ali, TDV İslam Ansiklopesi, (islamansiklopedisi.org.tr)., Erişim Tarihi: 28. 06. 2021

GÖLPINARLI, Abdülbaki (1985), Hz. Muhammed ve Hadisleri, İstanbul: Genç Yayınclık.

GÖLPINARLI, Abülbaki (1985) Fîhi Mâ-Fîh ve Mecâlis-i Seba'dan Seçmeler, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları

GÖRMEZ, Mehmet- ÖZAFŞAR, Mehmet Emin- ÜNAL, İsmail Hakkı & ERUL, Yavuz (2019), Hadislerle İslam, İzmir: Çağlayan Yayınları.

GÜMÜŞHANEVİ, Ramuzu'l Ehadis (7101 Hadis) Tercümesi. İstanbul: Pamuk Yayınları.

GÜNGÖR, Zülfikar (2009), Son Mesnevihanlardan Tâhirü'l Mevlevi ve Mevlevilik Hakkındaki Bazı Görüşler, Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi IX, S. 3., https://acikders.ankara.edu.tr, Erişim Tarihi: 05.06. 2021.

İMAM BUHARÎ (2019), Sahih-i Buharî Muhtasaı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi,(çev. Ahmed Naim, Kâmil Miras), İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

İMAM GAZALÎ (1983), İhyau Ulumiddin, (ter. Ali Arslan), İstanbul: Arslan Yayınları.

İMAM NEVEVÎ (2001), İmam Nevevî Kırk Hadis Tercüme ve Şerhi, İstanbul: Kahraman Yayınları.

İMAM NEVEVÎ (2009), Riyazü's Salihin ve Tercümesi Salihler Bahçesi, İstanbul: İnkilap Yayınları .

İMAM NEVEVÎ, Riyazu's Salihin Metin ve Çeviri, (çev. Mehmet Emin Özafşar, Bünyamin Erul), Diyanet İşleri Başkanlığı Dijital Yayınlar Genel Müdürlüğü, https://diniyayinlar.diyanet.gov.tr

KADI İYÂZ (1980), Şifa-i Şerif, (ter. Naim Erdoğan, Hüseyin S. Erdoğan), İstanbul: Çile Yayınları.

KANAR, Mehmet (2014), Mesnevi Cilt 1-2-3, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

KANDEMİR, Yaşar, Ubâde b. Sâmit, TDV, İslam Ansiklopedisi, islamansiklopedisi.org.tr., Erişim Tarihi:28. 06. 2021

KANDEMİR, Yaşar, Ümmü Süleym, TDV, İslam Ansiklopedisi, islamansiklopedisi.org.tr., Erişim Tarihi: 28. 06. 2021

KARAGÖZ, İsmail- KAHRAMAN, Fikret- PAÇACI, İbrahim- CANBULAT, Mehmet- GELİŞGEN, Ahmet, & URAL, İbrahim (2010), Dini Kavramlar Sözlüğü. Ankara: Diyanet İşeri Başkanlığı Yayınları.

KARAİSMAİLOĞLU, Adnan, & ÖRS, Derya (2007). Mesnev-i Ma'nevi Mevlana Celaleddin Muhammed (Farsça), Ankara: Akçağ Yayınları.

KIYLIK, Mustafa Harun (2020), Dindarlığın Bir Tezahürü Olarak Şüpheli Şeyleri Terk ve Azimetle Amel Etme, Marife Dini Araştırmalar Dergisi, S. 20, https://dergipark.org.tr Erişim Tarihi: 08.07.2021.

KOÇKUZU, Ali Osman (2006), Mesnevi'de Hz. Peygamber, İstanbul: Rumi Yayınları.

KOÇYİĞİT, Talat, Abdullah b. Übey b. Selûl, TDV İslam Ansiklopedisi, islamansiklopedisi.org.tr., 28, 06. 2021

KÖKSAL, M. Asım (2001), Peygamberler Tarihi, İstanbul: Semerkand Yayıncılık.

KÖKSAL, M. Âsım (1999), Peygamberler Peygamberi Hz. Muhammed Aleyhisselam ve İslâmiyet, İstanbul: Köksal Yayıncılık.

KONEVÎ, Sadreddin (2002). Şerh-i Hadis-i Erbain Kırk Hadis Şerhi. İstanbul: İz Yayınları.

KONEVÎ, Sadreddin, Sadreddin Konevî (k.s) Hazretlerinin Hayatı 40 Hadis Şerhi, Semazen.net, Erişim Tarihi: 20. 05. 2021.

KONUK, Ahmet Avni (2006), Mesnevî-i Şerîf Şerhi, (haz. Seçuk Eraydın, Mehmet Demirci, Mustafa Tahralı, Safi Arpaguş & Necdet Tosun), İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Kur'an-ı Kerim, Diyanet İşleri Başkanlığı, kuran.diyanet.gov.tr

Mardini, Y. S. (2015). Mesiru Umumi'l... İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.

MARTI, Huriye (2019). Seçme Hadisler Güzel Ahlak. İzmir: Çağlayan Basım Yayınları.

MUSTAFA DARÎR (2001), Yüz Hadis Yüz Hikaye (haz. Selahaddin Yıldırım, Necdet Yılmaz), İstanbul: Darulhadis Yayınları.

MÜSLİM, (1977). Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi . İstanbul: Söznmez Naşriyat A.Ş. Yayınları.

ÖZEL, Ahmet, Cihad, TDV İslam Ansiklopedisi, islamansiklopedisi.org.tr.

SUCU, Nurgül (2004), Salim Hayatı Edebi Kişiliği Eserleri ve Rind ü Zahid Tercümesi (İnceleme Metin), Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya.

SUCU, Nurgül (2009, Nisan 15-16), Necati Divanında Peygamberler, I. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumu.

SÖNMEZ, Mehmet Ali, Hâris bin Ebû Dırâr, TDV İslam Ansiklopedisi, islamansiklopedisi.org.tr., Erişim Tarihi: 28. 06. 2021

Şemsüddin Ahmed Efendi (1981), Dört Büyük Halife (Menakıb-ı Çehar Yar-ı Güzin), İstanbul: Bedir Yayınevi.

ŞİMŞEKLER Nuri, Mecalis-i Seb'a, http://dosyalar.semazen.net, Erişim Tarihi: 03.01.2021.

Tâhirü'l Mevlevî (2014), Şerh-i Mesnevî, İstanbul: Şamil Yayınları.

TAŞTAN, Erdoğan (2005), Mesnevi'nin Anadolu Şerhleri, Kitappostası Dergisi, S. 9.

TEZCAN, Tuğrul (2019), Tüsteri'den (ö.283) Konevi'ye (ö.673) İşari Fatiha Yorumları: Tefsir'den Müşahede Yönetimine Yorumlamanın Seyri. İnsan ve Toplum Araştırmaları Dergisi, https://dergipark.org.tr, Erişim Tarihi: 13. 05. 2021.

TOPAL, Ahmet (2007), Mesnevi'nin Manzum Tercüme ve Şerhleri, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitü Dergisi,S. 32, https://dergipark.org.tr, Erişim Tarihi: 15. 05. 2021.

YAR, Mustafa Fatih (2010), Kitâbu'l İlim ve Hadis Kaynaklarındaki Yeri, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslma Bilimleri Anabilim Dalı, Konya.

YARDIM, Ali (2008), Mesnevi Hadisleri, İstanbul: Damla Yayınevi.

YILDIRIM, Ahmet (2009), Tasavvufa Kaynaklık Etmesi Bakımından Bazı Kutsi Hadisler ve Değeri, S. 3, http://isamveri.org, Eişim Tarihi: 26. 05. 2021.

YİĞİT İsmail, Osman, İslam Ansiklopedisi, islamansiklopedisi.org.tr, Erişim tarihi: 21.03. 2021.